

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA FILOLÒGICA

"DICCIONARI AGUILÓ"

MATERIALS LEXICOGRÀFICS APLEGATS

PER

MARIAN AGUILÓ I FUSTER

REVISATS I PUBLICATS SOTA LA CURA

DE

POMPEU FABRA I MANUEL DE MONTOLIU

TOM VII

Lletres **R i S**

PUBLICAT A DESPESES DE LA
INSTITUCIÓ PATXOT

BARCELONA
MCMXXXI

«DICIONARI AGULÓ»

This One

00 000 000

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BIBLIOTECA FILOLÒGICA

"DICCIONARI AGUILO"

MATERIALS LEXICOGRÀFICS APLEGATS
PER
MARIAN AGUILO I FUSTER

REVISATS I PUBLICATS SOTA LA CURA
DE
POMPEU FABRA I MANUEL DE MONTOLIU

TOM VII
Lletres **R i S**

PUBLICAT A DESPESES DE LA
INSTITUCIÓ PATXOT

BARCELONA
MCMXXXI

Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí, S. A. - Torres Amat, 9, Barcelona

R

raadures de pa. V. rescadures, reyadures.

rabadà : ajudant del pastor, rabadán, Cornellà, 1569.

Rabadà, llin. Barcelona.

rabades : rabadillas, la part de la cua : «Item prena de tots los moltos que'l senyor rey despena en cort axí de cena com menys de cena, los cols et les *rabades* et los blascos ...», Doc. Arch., VI, 6.

Rabajet, llin. Barcelona

Rabal, llin. Barcelona.

raballa (Tarragona), peixos menuts de diferents castes pescats al bou.

rabanissa, herba que creix entre els sembrats i les vinyes : «Raphanus Raphanistrum ...; cast. rabanillo, rábano silvestre; cat. *rabanissa*, erviana; bal. *ravenissa*», J. T., *Flora farmac.*, 1062.

raquera, planta : «Cucurbita Pepo ... cast. calabaza confitera, fd., totanera; cat. *raqueras*», J. T., *Flora farmac.*, 915.

raqueria. V. rebequeria.

rabauet (carabaça de —) : mena de carabassa llargaruda i rogenca.

Rabascall, llin. Barcelona, xvii.

Rabaseda, llin. Barcelona, prov. de Girona.

rabassa [rabaça] : el tronc del cep i altres plantes : «un novell fruyt eixit de la *rabaça* ...», xv, Jochs Florals, 1865, 134 : «nos

fan l'efecte d'un home que veyent destruhida una magnífica arbreda, treballés encara per a arrancar las *rabassas* que sota terra, vivas, son capaças de traure brots y repoblar lo antich bosch», *Veu de Montserrat*, 1888, 19; — *rabassa morta* : emfiteusi d'una terra plantada de vinya, per virtut d'un contracte entre l'emfiteuta i el senyor que dura mentre visquin els primers ceps (E. Toda).

Rabassa, llin. Catalunya.

rabassayre : el qui té un tros de terra a rabassa morta; el qui té el domini útil de la terra pagant sa part per un terme fixat que generalment era de cinquanta a setanta anys, però sols de la vinya a rabassa morta.

Rabasseda, llin. Barcelona.

rabassell, dim. de rabassa : es diu del banc per seure fet d'una petita rabassa i és usat en les cases pobres; — terme de joc, en el de la teia.

rabasser : el qui té un tros de terra, el qui conrea una vinya o rabassa morta, 1800. Sin. *rabassayre*.

Rabasser, llin. Castellfollit de Riubregós.

rabasseta : «(en el pati pròxim al seller) *rabassetes* e aspres», Inv. Vich, 1423.

rabassó [rabaçó] : les arrels i la

soca del cep i altres plantes; — carbó de *rabassó* : carbó fet de les rabasses del bruc tallat.

Rabassó, llin. Barcelona.

rabassoles, bolets. Sin. *múrgules*.

rabassut : cepat, fornido.

rabasta [*rerabasta*] : part del guarniment dels animals de bast corresponent a la grupa, retranga (Rosselló): «Del bestiar de treball y de carejar. La *rerabasta* ... », Onofre Pou, 1600, 28. Sin. *reiranga*.

Rabasté, llin. Guisona.

rabat (llop —), mena de llop dolent i perillós : «los mals bisbes mes que pastors de Jesuchrist son *lops rabats* de las ovellas», Vida de St. Jerònim, xv, 145 v.º; «e fos gitat en infern axí com a ladre e a vexell (?) de mort e a *lop rabat* qui del començament del mon ençá per si e per los seus haurá esvahides les ovelles», Angels, 75.

rabat : el tros on rebaten les portes del balcon i de les finestres, alféizar (?).

Rabat, llin. Catalunya, Ripoll, Barcelona, Sans.

rabatut (Muntanya) : el final dels antics ballets que s'acompanyaven cantant. Ex. : el ballet va acabar-se amb un *rabatut* de corrandes.

rabeig [*rabetx*] : el punt de la platja o vorera on s'estrel·len les onades, Mallorca, xv; la platja, paratge del riu on l'aigua està gaire bé aturada i on es banya la gent (Vich) ; — *rabeig* de l'aigua : remor de l'aigua.

rabejar : (Mallorca) passar aigua, rentar, banyar. Ex. : *rabeja'm* aquest tassó; — *rabejar-se* (Vich) : banyar-se en un rabeig. Ex. : es *rabejaven* al gorg de sota el puig; — *rabejar-s'hi* : cebarse, ensañarse.

rabell. V. *rebel*.

Rabell, llin. Barcelona, Girona, Manresa.

Rabella, llin. Barcelona.

Rabentós, llin. Barcelona.

Raber, llin. prov. de Girona.

Rabera, llin. Banyoles, 1655.

Raberter, llin. Barcelona.

Rabes, llin. Barcelona.

Rabet, llin. Girona.

rabeu : rabel : «lo mestre del *rabeu* En Johan Goig», Serradell, br. **rabeuet**, dim. de *rabeu*, instrument musical popular; Barcelona, 1492; València, xv.

Rabeya, llin. Balsareny.

rabí : rabino; — per *robí*, xv.

rabí (Mallorca) per *ràbia*.

ràbia, Dic. J. March.

ràbica : l'esposa del *rabí*, València, xv.

rabietat (Ripoll) : *ràbia*. Ex. : amb quina *rabietat* parlat

rabior : pruija, picor, picazón!

Ex. : els penellons me donen una *rabior!*; — fortor. Ex. : quina *rabior* té aquest aiguardent!

rablós : rabioso, que té *ràbia*; furiós, enujat : «*Rablós* : Rabiduss», J. Esteve.

rabissó (Espolla) : cep sec. Sin. *rabassa*, *rabassó*.

rablu : actiu, diligent (Mallorca) : «es un jove molt *rablu*», Singala, *Glosadors*, 61.

rablut, **rabluda** (Muntanya) : *rablós*, irat.

rablar. V. *reblar*.

rablir : «Vem fer ajust de molts fexos de rama. La veu (?) se met los valls volen *rablir*; per nostra ost purfonch una tal fama ... », Canç. Saragossa, 299.

rabech. V. *rebech*.

Rabó, llin. prov. de Girona.

raboa : rabosa, guineu, xvii, xviii; — (Mallorca) peix petit.

Rabogent, llin. St. Feliu de Pallarols, 1655.

Rabós, poblet en l'Alt Empordà, partit de Figueres.

rabosa : 1 (Tortosa) guineu, zorra, raposa : «e los altres, les *raboses*, qui demanan barateria ... », Curial, 81; «*Rabosa* : Vulpes», J. Esteve, e3 v.º 2, peix, pez zorro.

raboset : rabosa petita, petita guineu, xv, xvii.

rabosins : els naturals del poble de Rabós.

rabossa, per **rabosa** (?) : «Un bastó ab quatre cues de *rabossa* per a spolsar», Cerdanya, 1573.

rabost. V. **rebost**.

raboster. V. **reboster**.

rabotegar [**rabotagar**] : replicar, desobeir : «Segonament la deuen adocrinar de honrar pare e mare e de basar-li les mans e de hobeir a tot ço que ells manen e de no *rabotaguars*», Dones, 14; «Que farás ... si la prens tal que será com a sepulcre daurat de fora e bell; e de dins tot pudent ... A qui estan les belles vestiduras axí com a una bella truja o somera qui tostemps te renyará e *raboteguará*, ab qui no porás rahonar que de res no ha memòria ... », Dones, 23.

Rabugent, llin. Girona.

rabuig. V. **rebuig**.

ràbula : picaplet, J. Esteve.

rabuster : D. Guillem de St. Climent, embaxador del rey mort en la cort imperial a 3 de Setembre de 1608 «... funda una missa cotidiana y fa llegat dels *rabusters* que son 18 ab les armes, y de dos blandons de llautó grans y un drap de ras pintat ... », Lumen Domus, I, 252 v.º

raç [**ras**] : raso, una mena de drap : «e dix a les dues donzelles que li fessen venir los cambres per ço com volia mudar les cortines de *raç* e posar-n'i unes altres de seda», Tirant, III, 148; «e molts cortinatges de seda e de *raç* molt specials», Id., I, 344.

raça : l, raza, mena, casta : «Bondat, virtut, han perduda sa *raça*; cossos humans han molt disminuhit», A. March, I, 269; «Qui ha falcó, ocell ho ca de bona *rassa* que tingua prop amant be lur senyor», Canç. Saragossa, 284. 2. «Senyor de nau o de leny qui pendrà o farà pendre senyals, gaya-

tells o *racas* de àncores d'alguna nau o leny ... », Consolat de Mar, 1518, 48.

raca (Mallorca); — Frs. : tocar o treure *raca* d'alguna cosa : llevar-se algo por malos medios; — pl. **raques** (Mallorca) : petits presents que se solen fer a la gent de servei, consistents especialment en els vestits veils dels amos, sabates, etc. Ex. : guany tantes pessetes i les *raques*.

Racadembosch, llin. Catalunya.

racalrol, ocell : vencejo común. V. **roquerol**.

racar [**recar**] : saber mal, doler, saber greu. Ex. : me *raca* de no haver-hi anat. Cp. : «Si lo nostre cor no'ns *racha* de peccat algú que tingam en la voluntat ... », Eximenis, *Tractat de ben morir*, 60; «Arriscar-se a esperá a que'ls altres vingan no u creu prudent. Pregar a l'Os li *racas*», P. Briz, *Cap de ferro*, 96; «Si fan tala, que no us *rachs*», Doc. Arch., XXIX, 2.ª carta del rey Jacme Mallorca.

Racasens, llin. xvii.

Racera, llin. València, xrv.

racés. V. **recés**.

raclmat (Rosselló) : arrop de raïms.

ració : ración : «pensaren-se que hagués mort e menjat l'aze e no li donaren la *ració* que solien», Legend., II, 15; «e havíem-los dada tan bona *ració* e ben bastada en Múrcia que be'n veneren los cavallers aragoneses», Cron. Jacme, 456; «que no creem que fallís alcú a qui *ració* no faéssem donar de perdius», Cron. Jacme, 486 nota; — escrivà de *ració* : «E d'açó que costaran de reparar o fer de nou cur haver albará de *scrivá de ració* contenén la quantitat que costaran, la qual quantitat ab diligència procur haver del tresorer», Doc. Arch., V, 80. Cp. **racional**.

racionable : racional, dotat de raó : «car no es neguna creatura

racionable, ço es, que haja rahó e enteniments, Boeci, 227.

racional o **mestre racional** : jutge d'execucions, oposicions i altres actes, interventor dels deutes de la ciutat; a València aquest càrrec era triennal; a Catalunya era el cobrador de rendes de la ciutat, pagava els salaris dels empleats i portava compte dels interessos públics; també tenia jurisdicció contra els qui no respectaven els jurats (E. Toda) : «Ells encara declaram de totes quantitats per ells rebedores d'aquelles letres que per preu espatxaran, sien tenguts retre comte cascun any al nostre *maestre racional*», Doc. Arch., V, 80; «de molts oficials de la casa y altres persones y de mi Francesch Guamis, regint lo offici de *racional* de casa la ciutat», Ardits, V, 288; «Continuó siempre en Barcelona el *Maestro racional* de Cataluña, officio que comprendía la casa y corte de los reyes en toda la corona de Aragón», Amat, *Escritores*, 318; «lo dit mostaçaf jura e fa homanatge en poder dels consellers que dins un mes, finit lo temps de son offici, haurá dat compte bo e leyal als *racionals* de la Ciutat dels emoluments e drets del dit offici ... », Consueta, 21; «Lo dit jorn se tench concell de c jurats per fer nova elecció de mostassaff, administrador de les plasses, *racionals* ... », Ardits, III, 10; — *racional* de la Universitat o Estudi general: el funcionari que intervenia en la cobrança, comptes, etc. : «Lo *rational* es official molt necessari per a que la administració de la Universitat en lo concernent lo patrimoni tingue lo succés se desitja, y axí fou eregit y creat en las ordinacions de l'any 1596», Redreç de la Universitat, 37. Cp. : «en lo llibre del *racional* de nostre senyor Deus», Pax, Llibre del Judici final o sia dels comptes de cascú, 151.

racionalat : càrrec de racional; casa o oficines del racional; arxiu particular de la ciutat de Manresa.

racó. V. **recó**.

Racona (La —), nom d'un carrer de Reus.

racorcha, Dic. J. March.

Radamunt : Radamundo.

radent : «fustes de rems y fustes *radents* ... », 1398, Cronicon May., 129.

radiant : radiante : «La tarde era *radiant*, hermosas», N. Oller, *Febre d'Or*, II, 149; Isop, 1642.

Radiu, llin. València, xv.

radó. V. **rodó**.

radoch : «*radoch* filat per fer un drap del vas del rey de Mallorca», 1354.

radol [redol]. Ex. : quin *radol* de cols. Sin. *arol*.

radolar. V. **rodolar**.

radolta. V. **redolta**.

rador : navaja : «It. esvinadors e *radors*», Inv. d'un colteller, Vich, 1423; «Un *rador* de ferre o de acer», Id., id. Cp. : **rahor**.

radra : arada, xiv, xv.

Radresa, llin. prov. de Girona.

Radrigundts : Redegunda.

Raduà, llin. Ribera de l'Ebre.

raebre. V. **rebre**.

raedora [rahedora] : «Una pastera tombada ab son peu, dos sedasos, i sach, una scaleta y *rahedora* ... », Inv. València, 1585.

rael. V. **rel**.

raenes [rahenes] : rehenes : «ab la possessió corporal ensems ha preses fermes e segures *raenes*», Curial; «Los altres consellaven que mes valia fer pau ab ells e lexarlos anar, e detenir-se lo Soldá e lo Turch e tots los reys e grans senyors en *rehenes* fins a tant haguessen restituides totes les terres que havien preses», Tirant, IV, 276; «Rubert fon pres e portat a Catalunya; en après per *rahenes* de aquell vench Luys, frare seu, e

fon posat en lo castell...», Ms. Gayangos, xv; «le'n va forçar que li'n donàs *rehenes* les sues filles», Boades, 14.

raeries (València) : darrereries, postrimeries.

rafa : «saquejant cases ahont entrava que no y dexava rifa ni *rafa*, clau ni estaca...», Cobles de la mort d'En Serrallonga, Barcelona, 1634.

Rafachera, llin. 1170.

Rafael [Raphael], Vich, 1413.

rafagada (Plana de Bas) : remoli de neu, de vent, de calamarsa, etc.

rafagut, entra en la composició del nom **Puigrafagut**, parròquia del bisbat de Vich, 1820.

rafal : tinglado, cobertizo, cobert en les cases de camp per a guardar del sol i de la pluja els carros i altres coses : «en lo frontispici de dita casa a la part d'orient o de la Pescateria se trova un *rafal* cubert o volada de setse palms unit a la mateixa casa al nivell del primer pis, sostingut de pilars de mahons, sobre lo qual hi ha terrat en virtut de concessió enfitèutica, feta per lo Sr. Intendent general de Catalunya, de la facultat de mudar lo *rafal* de pots de divuit palms de frente, fent-lo y construhint-lo de fustas y rajolas y los pilars de mahons o pedra, alsant-los fins al nivell del primer pis per lo sol ús de la venda per menor de la pesca salada y altres géneros», Barcelona, 1799; — **ràfec** : «Arreglaba'l *rafal* del terradet per ma arribada ... ha caygut ... deya'l Jaume ... Lo cap li ha rodat ... ha caygut ... », J. Pin, *Jaume*, 73. Cp. : «en un *rafal* de la possessió de les bassas del terma de Marratxí, vivia una minyona ... », 1684, N.ª S.ª de Lluch, 192.

rafalell, dim. de **rafal** (?); — en el partit del Grau de València, per la part de llevant hi ha la fita de **rafalell**, 1673, Ordinacions de la costa, 50.

rafalet : «Jo li duc vi de mon-tona del meu *rafalet*», Pastorells, Mallorca.

rafalfay, **rafalpay** (Capdepera, Artà) : xequeteria (?); fogueró que solen fer de romagueres els col·lidors d'oliva; flamarada.

Rafanell, llin. Premià.

Rafart, llin. Barcelona, Calella, Ripoll, Vilassar, Hostalrich.

Rafat, llin. Manresa.

Rafecas, llin. Barcelona.

ràfèch [ràfach] : volada, barbancana, alero, la cornisa superior del frontis d'una casa, Barcelona, xvii. Cp. : **rafal**.

rafega [refega] (Centelles) : colla. Ex. : ja han passat dues *rafegues* de senyors que anaven a St. Miquel del Fay.

Rafel, forma popular de **Rafael**; — peix de S. *Rafel*.

rafel : peix. Sin. *peix de St. Rafel*.

Rafeló, **Rafelet**, **Rafelí**, dim. de **Rafel**.

Rafeques, llin. Barcelona, xvii.

Rafes (Carrer de les —), a Palma.

rafet, peix : cast. biligan.

Rafeubèitx : hi ha a la part d'Andratx una torre que porta aquest nom.

Raffart, llin. Barcelona, 1500.

rafi o **rafi** (?) : el dia dels Morts : «Item lo dia dels difuncts los Magns. Jurats aportan las gramallas negras de *Raft* ab la insígnia vermella de sobre ... », 1614, *Calendario Balear*, 1867, 37.

rafit : 1, una de les costures que feien els sastres en els vestits tant per home com per dona : «... manteyl de home tot *rafit*, redon, ab peyl e ab paradura de dona», 1303, Alart, 155. Cp. : «peix gros e *rafit* altre n'ha engolite», Ms. Tarragona, xv.

ràfol (Vich) : cornisa que posen a les cases modernes, en contraposició a les volades o barbancanes.

Ràfol, llin. Barcelona.

Ràfols, nom d'un despoblat, Carresmar, 16; nom d'una masia prop de Vilafranca.

Ràfols, llin. Barcelona.

rafoll (Mallorca) : embranzida, estrebada. Ex. : els que estan irats donen *rafolls* i aixabucs; «Los mercaders se llevaren lo destrés ab un *rafoll*, de llurs malles y llogrigues descobrint la lluentora», L. Pons, *Poesies catalanes*, 29.

rafrescament. V. *refrescament*.

Ràfuls, llin. Barcelona.

Rafús, llin. Taradell.

raga, Dic. J. March.

Ragada, llin. Sabadell.

ragadures : ralladures.

Ragàs, llin. Barcelona, 1800.

Ragasol, llin. Caldes.

ragatxo (Camp de Tarragona, Empordà) : noi que fa de recader.

Ragé, llin. Barcelona.

raget : la canaleta o dipòsit d'aigua per a mullar seguidament la mola, Inv. Vich, 1410.

rageya : gragea, confits petits; — *rageya* emplomada : bales, perdigons, Barcelona, 1640.

ragillera : rendija, València, xv, xvi.

ragó. V. *rahó*.

ragola [*regola*] (Urgell) : espècie de ganiveta o tallant que serveix per partir la barra de pasta o pastó llargarut, fent-ne els panets petits d'ús en la comarca.

Ragon, llin. Barcelona.

Raguer, llin. Catalunya.

Raguera, llin. Barcelona.

raguitzell : abundor; — a *raguitzell*, Ripoll, 1713.

Ragull, llin. St. Cugat del Val·lès, Barcelona.

ragullós. V. *rogallós*.

Ragusa, llin. Barcelona.

rahices (Vilatorta) : el fang que en forma d'encenalls treuen els ollers amb la ferrussa de les olletes, etc. abans de posar-les al forn; — la pasta que treuen de la pastera.

rahim [*rem*, Mallorca; *rasim*, Perpinyà, 1311] : uva, racimo; — *raïms* afartapobres, argamusses, bernatxa, bernatxeta, blanquetes, bovals, brocades, cagats, calop, cama de garça, cardador, carinyena, carregasomers, cartoixà, causecs, corneians, cruixent, cruixidells o parells, domènecs, escanya-velles, escursac, esquitxa-gossos, felanitxer, fogonetxo, fogoneus, formigó, fortallades, gargollassa, garrut, de gateta, gatetes, giletets, girons, gorp, de gos, granatxa, granitja, grossencs, grumer, grumets, huyada o huyó, isagues, joanillo, lalues, llambrusca, lloreta, llosetes, macabeus, macià, malvasia, mallorquí, mancosos, moc de gall, mollars, mollerasses, monastrell, moragues, morastells, morenillos, moscats, moscatell, moscatell romà, moscatelles, muntona, nadals, nassals, pampanetes, pampolrosat, pansa, pansa valenciana, pansal, pansalets, pansatendre, picapoll, picapolla, planta castellana, planta de moro, planta engolp, plantangolp, planta nova, popavacas, queixal de llop o mamella de vaca, ribots, roials, rojals, sabaters, santjoans, somoll o somoi, terrassencs, terror, trepats, tripons de frare, trobats, uiades, ull de llebre, valent blanc, valent negre, verdiells, vernassa, xarel·lo, zalzens (?): menes diverses de raïm; — *raïms* de plaça i *raïms* de cup, distinció que fan entre els raïms millors per menjar i els que serveixen per fer vi : agafava un garbó o un caramull de pámpol y poria dir sense errar-me, fuya per fuya, o sarment per sarment, aquesta es de *mansés*, aquesta d'*argamussa*, aquesta de *pansal* y aquesta de *valent negre*, *Museo Balear*, 1877, 339; — *raïms* agres : el fruit que fa l'eura, J. Esteve; — *raïms* d'aigua : algas marines; — *raïms* de dàtils, Nebrissa, 1522; —

raïms estojats : panses : «que no creem que fallís alcú a qui ració no faéssem donar de perdius e de *rahims* stojats ... », Cron. Jacme, 486 nota.

rahimada : menjada de raïms a la vinya. Ex. : anirem a fer una *rahimada* (Valls).

rahimar (Barcelona) : menjar raïms a la vinya. Ex. : cada any me conviden un parell de vegades a *rahimar*; — (Mallorca) arrencar els raïms, vermar; — (prov. de Lleyda) replegar les olives que han quedat penjades a l'olivera.

rahimera (Plana de Vich) : parra.

rahimet : 1, planta, crespinella o cruspinella (Vilanova de Meyà). 2, joiell : «*rahimets* d'or sembrador (?) de perles ... », Inv. Dalmaeses, 1640.

rahó [raó; ragó, Costa de Llevant, rauó] : razón : «*Rahó* : Iudicium. Sententia», J. Esteve ... ; — dir *raó* : dir la veritat : «*Rahó* es conexensa de be e de mal, de cosa deguda o no deguda, de honestat e de deshonestat», Lib. de Consolació d'Albert, xiv; — per *raó* : «E encara per tal com per *rahon* de lur ofici en diverses maneres ab nos han a participar», Doc. Arch., V, 80; «e tenia-lo Ferran Sanxes de Castre per *raó* de les jures que habien feytes los richs hòmens d'Aragó ... », Cron. Jacme, 457; — *raó* de peu de banc : raó falsa, que no prova; — sens *raó* : sin razón, absurditat : «Gran *sens rahó* es aquesta qu'un ladre mate a altre ladre», Legend., I, 85; — a gran *sens raó* : «E quant los monges lo banyaren, trobaren e veeren que ere fembre e no hom. E hagueren molt gran despler per les grans e moltes injúries e desplaers que fets-li havien a *gran sens rahó* ... », Legend., I, 29; — *raó* foradada : raó falsa; — la *raó* del pont de Lleyda, paga : passa; — cercar o buscar *raons* : buscar

pendencia, armar disputas; — dir *raó* : conversar, donar explicacions : «Sényer, dix l'escolá, jo dich *rahó* car tro ara érets brau e aspre con leó e ara sots tornats suau con anyells», Legend., I, 314; «que si fos fill o germá o natural senyor no'l tendria tan a prop, que temps no tinch en *dir-li rahó* neguna ... », Tirant, I, 307; «que si fos fill o germá o natural senyor, no'l tendria tan a prop, que temps no tinch en *dir-li rahó* neguna que ell no's pose en les nostres *rahons*», Tirant, I, 307; — donar o dar *raó* : participar, donar notícia : «li amanaçá, que si altre vegada se atrevia a semblant maldat, ne donaria *rahó* a son marit ... », 1666, *Hist. Nuria*, 163; «... que no fent-ho com es de bon costum la ciutat ne *daria rahó* a sa magestat», Ardits, V, 114; — ésser *raó* : «Los jutges del camp digueren que era molta *rahó* que axí's devia fer ... », Tirant, I, 228; — estar a *raons* : estar en conversa : «e per ço com en aquell cars la emperadriu venia per veure a sa filla ... però com ella conegué que la emperadriu *stava a rahons* ab Ipólit demanant-li del mal de Tirant ... », Tirant, III, 123; — fer *raó* : dar cuenta : «lo requeriren de consell general ... e açó per tal que aquí *faés raó* de si mateix», 12.ª del Crestià, cap 410; — fer *raons* : posar objeccions, fer observacions : «E en açó no'm *façau rahons* que no les vos admetria, ni poseu dilació», Tirant, IV, 260; — parlar de *raons* : «E depuys sent Anthoni comensá a *parlar* ab lo ballester de moltes *rahons* tant que lo ballester se anujava», Legend., I, 8; — pendre's a *raons* : «Lo duch *se pres a rahons* ab la senyora del castell e ab la Viuda reposada recitant-los les batalles que havia hagudes e la victòria que per ma de Tirant havien obtesa, dient moltes lahors d'ell»,

Tirant, II, 267; — posar en *raons* : «Lo emperador se acostá a sa filla e ella no pogué mes parlar e *posá-la en rahons*», Tirant, II, 282; «emperó Phelip era tan vergonyós com era davant ella que escassament gosava parlar e com ella lo *posava en rahons* e ell a algunes no y sabia respondre ... », Tirant, I, 293; — practicar *raons* : «es gran repós *practicar de rahons* a soles ab aquella persona que hom ama», Tirant, I, 307.

rahol, rahola : 1 (Mallorca), un gran disc que generalment es feia de cèrcols revinguts de bóta amb els radis de corda, sostingut com les llànties per quatre cordills que acabaven en una ansa o anella per penjar-lo a un clau d'una biga del rebost; damunt aquest disc se posava la pasterada del pa que tornava del forn; damunt el nus que feien els quatre cordills que sostenien el raol solien posar un plat o escudella foradat pel mig a fi que les rates no poguessin baixar per les cordes. 2. V. rool.

Rahola, llin. Cadaqués, Reus, Barcelona, Lleyda.

Rahona, poble o vila, 1459.

rahonable : razonable : «per les quals coses appar que fort *raonable* cosa fonch que lo temps de gràcia fos sperat per gran temps o desijat», 1.er del Crestià, c. 198; — regular, de valor mitjà, ni bo ni dolent : «mes, dos parells de llançols *rehonables* ... Mes, sis magalls de punta *rehonables* ... », Inv. Cartellà, 1575.

rahonablement : razonablement : «*Rahonablement* : Rectes», J. Esteve; — bastant, una mica : «En aquest dia a les xi horas de la nit plogué *rahonablement* y tota la nit una plugeta suau», Ardits, V, 59; Tirant, III, 60.

rahonador : advocat, procurador, defensor : «e pregaren-nos que li donássem [per] *rahonador* En G.

Çasala», Cron. Jacme, 61; — membre escollit per lo Consell general d'Andorra per a defensar els acusats, fer observar les costums, respectar els privilegis i proveir les despeses de justícia en la vall, Vidal, *L'Andorra*, 114.

rahonal : racional : «Qui pot saber quant es a tot horrible, destrohint quant vos otorga natura? Hoc e tot ço qu'hom mateix se procura, fent *raonal* per virtut lo sensible», A. March, 1560, 198.

rahonament : discurso, conversació : «E en aquest *rahonament* per voluntat divina passá un cardenal», Vida de St. Julià, 321; «ab veu alta comensá fer un gran *rahonament* narrant moltes coses pesades», Ardits, II, 462; «E ajustades gents armades, sens escoltar *rahonaments* alguns, ans ab grans menaces e rigors, ma armada ha assetjat combatre la vila que sens defensió alguna vehia inexpugnable», Chabàs, *Història de Denia*, II, 77.

rahonar [arrahonar] : parlar, conversar : «de rahó diu hom *arrahonar*, ço es, enserchar rahó», Lib. de Consolació del Dr. Albert, XIV; «e se us ben dir que no es mes secreta cosa en lo mon com es lo cor de la donzella, per ço com la lengua *rahona* lo contrari del que te en lo cors», Tirant, II, 329; «aquestes e semblants paraules lo hermità *rahonava* com vengué (?) Tirant ... », Tirant, I, 269; «e en altre loch ... per los dits majorals elegidor una vegada o moltes e tantes quantes necessari será per *rahonar* e parlar ensemps de coses a la dita confraria pertanyents», Doc. Arch., XL, 432; que puguin reunir-se totes les vegades «que dits majorals conexeran que sie necessari per tractar, *rahonar*, parlar e finir ensemps», València, 1404; — *raonar* els plets : defender, informar, xiv, xv : «Fra Bernat, hom

de mala vida par que siats, car mala causa *raysonats* e desonestas», Francesch de la Via, b1; — *raonar-se*: «Un monge... meté son enteniment en contemplar en les coses celestials e *rahonave's* e deya a son propi enteniment: Guárda't no devals del cell a la terra ...», Legend., Ms., 62 v.º; — mal *raonar*: murmurar: «per que us prech que quant veurets alcuna persona que's vulla morir, que no'l vullats *mal raonar* ne acusar-li los defalliments», Legend., II, 85.

rahor [rahó] (Conflent, Roselló): navaja d'afeitar: «*Rahor* per lo barber del Sr. Rey», Barcelona, 1472; «*raors* ben tallants», Barcelona, 1540; «e per ço jure irrevocablement per los infernals rius e paluda Estigia de delir de la terra la generació dels vivents... mes la nafre incurable se deu ab *raor* tallars», Francesch Alegre, 5; «e hagueren-la obrir ab un *rahor* perquè pogués exir e la egua morir», Tirant, I, 353; «*Rahor*: Ratorium. Navacula», J. Esteve...; «Los *rahors* que no'ls pugan vendre a mes de un sou cada *rahó*», 1728, *Luliana*, 1890, 267; «Per dues pedres de esmolar *rahors* de barber», Barcelona, 1472; — ganivet que es plega.

rahora [raora]: rasadora?: «curumull o *raora*», *Viladamor*, Col·lell; «It. dues *rahores* o rals de ferro guarnits de fust», Inv. Torre den Barra, 1430; «*rahora* per coure pa», Espinabes, 1507.

rahorer: fabricant de raors o navages, Ardits, IV, 159; Id., IV, 115; Id., II, 426.

Rahull, llin. Barcelona, Palau-tordera.

rahiu. V. rel.

raiç, dignitat entre els alarbs: «e responem-li en aquesta manera: *Raiç*, ben sabets vos que nos havem feita...», Cron. Jacme, 317.

Raich, llin. Catalunya.

raig: 1, rayo, destello: «Y axí com lo sol ab los mateixos *raixs* amollex la cera...», Pons Misere-re, 104. 2, chorro: «e per los mugarons exia un gran *raig* d'aygua molt clara», Tirant, I, 137; «e per la mitra li exia un *raig* de oli», Id., I, 137; «E axí recorrent en aquests dos *raigs*, essencials, infallibles, inofuscables y potentíssimes perfeccions de la altíssima magestat increada...», Peccador remut, 3 v.º; — abundor d'alguna cosa. Ex.: un *raig* de cosses, un *raig* de bofetades, hem embarcat un *raig* de bótes, un *raig* d'escopetades; — *raig* de plomes: munió de plomes que cauen dels ocells en tocar-los una perdigonada. 3, diverses significacions: *raigs* de les rodes: «*Raigs* son unas fustas o barras que ixen del botó en fora a modo de una estela; al cap d'ella se posan sis corbas», Francesch Barra, 6. 4, fustes lligades per el transport pel riu: «Junt a la ciutat de Lleyda passa lo riu nomenat Segre per lo qual venen moltes provisions a la dita ciutat entre les quals devalla de la montanya molta fusta per als edificis e cases y devallen-la los qui la porten que feta una pila de la dita fusta, un y molts hòmens devallen y van sobre aquella, com si anassen en una gran barca. Esdevingué's poch's anys a que sobre una pila de aquelles (a les quals ells nomenen *raig*)...», Lib. del Roser, 128 v.º V. ray.

raigal: «Car los mals e tristors fan l'om cuytar a vellesa per ço car tots los accidents de la ánima, exceptat goig e alegria, sequen lo cors de la humiditat *raigal* que es fonament de la vida e per ço cuyten l'om a la mort», Boeci Ginebreda, 15.

raigat [rahitat]: arraigado, xv, xvi.

rail. V. rel.

railla. V. ralla.
 raima. V. rayma.
 Raimalt, llin. Barcelona.
 Raimat, llin. Barcelona.
 Raiola, llin. Barcelona, 1458,
 1476.

raioler per rajoler (?), ofici, Barcelona, 1460.

raïssa (prov. de Lleyda) : coca feta de la pasta que queda aferrada a la pastera quan han fet els pans.

raïssos (Mallorca); — Fr. : no facis *raïssos* : es diu al qui deixa rosegons i no s'acaba el que té al plat, es diu també dels animals.
 V. raïssa.

raïssons (Mallorca) : llardons, chicharrones.

Raitger, llin. Barcelona.

raixa, nom d'una roba semblant al contrai, Pahers de Lleyda, 1570; — ració, raja (?): «Açó es vist que la nostr'arma's baixa en los delits del cors e s'i delita; si no'ls sent purs, mesclats los abilita; sa part ne pren, lo cors ne creix sa *raixa*», A. March, II, 287.

raixola (tocar —) : tocar soleta, tomar las de Villadiego.

rajada : 1, peix; — *rajada* ordinària, jaspeada o escrita, punxosa o romaguera, clavell, clavell-morrell, vera, de St. Pere, diverses classes de *rajada*. 2, raig de sol : «Lluhí ... lo dia desitjat derramant lo sol ... las suas enlluernadoras *rajadas* de esplendentas llumenetas...», Calendari del Pagès, 1866, 83. 3, abundor, Ex. : n'hi ha una *rajada*; *rajada* de pedres, de bastonades, etc.

Rajadell, llin. Catalunya, Boades, 427; Doc. Arch., XII, 65.

rajalla : classe de confits molt petits.

rajar : manar, chorrear : «L'acha de Tirant entre les altres era ben coneguda, la qual estava tota vermella e *rajant* sanch dels hòmens que mort havia», Tirant, II, 250.

rajol : ladrillo : «Les gotes de sanch que cauen als *rajols* del pa-

viment ... », J. Bodria, *Roselles*, 69: «munió de rajoles, trossos de cantí... trobaren un *rajol* amb una curta inscripció romana», St. Martirià, 152.

rajola : 1, ladrillo : «E mes enrejolaran la dita sglésia de *raiola* o de cayró, segons dits sindichs volran», 1509, *Rev. Gerona*, 1891, 145; «manant-vos encara que prestament façats fer, si de feta no'n trobats, III mil *rajoles*, es assaber, mil blanques e DCCC morades», Coroleu, *Documents*, 24; — *rajola* de cantell : «Se han de treballar dites voltes de *vejola de cantell*», Barcelona, xvii; — *rajoles pintades* : «Obra de *vejoles pintades*. Item Fra Ramon Ribes... ha fet pintar y fer les *vejoles* que estan en las parets de dita capella; obra es molt curiosa y de primor, si he costosa», Lumen Domus, 340 v.º; — *rajola* de València : rajola de colors i florejada; — *rajoles* de Marús i sivillanes», Mallorca, 1560. 2, una planta (?) : «oli de *rajoles*», Ms. de farmàcia, Barcelona, 1736.

rajolar (Onda) : rajoleria.

rajoleria : fàbrica de rajoles.

rajoler : el qui fa maons, rajoles, teules, etc. : «Pere Julià, *rajolers*, 1464, *Rev. Cienc. Hist.*, II, 390.

rajolera : «Item que ningú no pot allegar possessió en paret pròpia o comuna de finestra gran ne poca e semblant troç hon puxa passar null hom e no altrás sino es *rajolera*», Constitucions, 3.ª ed., II, 97.

rajolet, dim. de raig; — beure a *rajolet* (Pallarols) : beure a galet.

rajoleta : «una vánova de mija *rajoleta*», Inv. Iunqueres, 1538, 162.

rajoll : 1, dim. de raig : chorro pequeño. Ex. : quin *rajoll* tan prim que fa aquest cantí! 2, pols de rajola (E. Toda).

rajolots, augm. de rajol, Tarragona, 1806.

RAL

ral : 1, real de plata o de vellón; — *ral* de batlle : dret antic feudal. V. *real*. 2, adj.; — *camí ral* : camí real.

Ral (La —), poble prop de Camprodon.

Ral, llin. Pont d'Armentera.

ralar. V. *rallar*.

Raldiris, llin. Barcelona, Vilanova i Geltrú.

Raluy, llin. Barcelona.

rall : 1, filat o xarxa per a pescar, Ordinacions sobre la guarda marítima, València, 1673; — Fr. : tirar el *rall* (València) : en sentit figurat, seducir, captivar, conquerir. 2, *rall* de raure formatge, de poca válua, Inv. Sta. Coloma de Queralt, xv. 3 (Empordà), ajust, aplec, reunió de dones generalment per murmurar. Cp. : «No us qual fugir, En Thesorer, ne son Loctinent, d'aquest ball; seguiu lo rey qui va primer e no cureu de fer molt *rall*, car tot hom s'ha metre al ball», Carbonell, *Dança Mort*, col. II.

ralla [*raylla*] : raya, línia : «e feu en torn d'ells una *raylla* en manera de cercol e maná'ls que no isquessen de la dita *ralla*», Legend., II, 113; «Com tot açó fon fet, la trompeta tocá, levaren los papallons e posaren los cavallers en la primera *ralla* (parla d'un torneig)», Tirant, I, 244; — Fr. : haver *ralla* o mida, *Del temor de Deu*, xv.

rallador : 1 (Ripoll), espècie de ganivet amb què els carnicers preparen els talls grossos de la carn que després fan amb el partidior. 2, charlatán, xerraire : «*Rallador* o parlar : Locax. Garrulus», J. Esteve.

ralladora : instrument de ferro per a replegar la pasta aferrada a les posts (Pla del Llobregat).

rallar : conversar, murmurar : «Mas no es axí dels hòmens lo parlar e *rallar* dels quals es abhominable,

RAM

a Deu es desplaçent...», B. Metge, 97 v.º; «Tampoch no y es micer Artés, que us cal *rallar*», Somni de Joan Joan, d8 v.º; «... e comparats a les piques qui garrullen e *rallen* e no saben ço que dien e lur perfidia los aporta a vergonyas», Curial, 336; «... après *rallava* si yo callava, no responent; deya: Dolent ¿So endiablada o so orada? ¿No'm responeu? ¡Mal esclateu!», J. Roig, 47.

Rallat, llin. Manresa, XVIII.

rallaul (Camprodon), interj. : carambal, caracoles.

rallayre : tallinaire, pescador de tallines o petxines amb rall.

ralleunejar (Plana de Vich) : palpejar, anar amb molta calma.

Ralló, llin. Barcelona, 1807; prov. de Girona.

ram [*rem*, Sta. Coloma de Queralt] : 1, ramo, ramillete, rama : «los ... consellers ... anaren a ditas vespres y després se desaplegaren en la dita plaça sens donar *rams*, per stalvi de la Ciutat...», Ardit, IV, 36; — *ram* de monja (Alta Muntanya) : ram de flors fet amb art *; — ball de *rams* : ball en què es regalen rams a les balladores. Cp. : «Cinc durus te costava el *ram* de la Rosich, y el pobre del teu pare plorá tota la nits, Cançó popular; — diumenge de *Rams*; — Rfr. : el *diumenge de Rams*, el qui no estrena no té mans, Onda, València; — el dia del *Ram* : el diumenge de *Rams* : «¿per qual virtut que sia en les plantes volch Jhesucrist ésser honrat en lo *dia del Ram*», Fèlix, I, 169; — *ram* per agafar ocells : «com ocells daran al *ram*», Cobles de Trucafort, Barcelona, 1616; — caçar amb *ram* : es fa amb una branca d'arbre que es planta a terra; en els brots més alts es posen creueres envescades per agafar-hi els ocells que s'hi posen. 2, ofici, professió. Ex. : això no es del meu *ram* o *rem*;

aquests *rems* del saber humà, J. Collell; el *rem* o *ram* de l'ensenyança pública; «tot lo del *rem* de l'ofici...», Veu de Montserrat, n.º 42; — Fr.: plegar el *ram*: deixar un ofici, ocupació, mudar de feina; renunciar a un intent, deixar córrer una cosa: «Plegau el *ram*, Mariona, que els fadrins passen de llarg», Cançó popular. 3, braç, estament, classe social. Ex.: el *ram* de soldats, de pagesos, etc.; s'ha casat amb una del seu *ram*. 4 [ram] madeja, troca (?): «It. dos *rams* de cola», (dins un guardaroba), Inv. Vich, 1774; «Deu *rams* de fil de cánem», Inv. Vich, 1413; «*rams* de fil d'estopa», Inv. St. Joan Despí, 1795; «Dos *rams* de fill de li e dos de stopa cru», Inv. Torre den Barra, 1430; «24 *ramps* de fil... It. 26 *ramps* e nou e nou capdels de fil», Id., id.; «*ramps* de fil de bri de cánem bullit», Inv. Cartellà, 1575; «It. tres *rams* de li», Inv. Vich, 1403. 5, tramo de escalera: «*ram* de l'escala», Barcelona, 1830. Cp.: «ordidors de 12 *rams*», Barcelona, 1387. 5 (Pollensa), càvec, rampaina. 7, ataque, acceso. Ex.: *ram* de gota; *rams* de mare: ataques, dolores de la matriz, Somni de Joan; — venir un *ram* d'enyorança, d'alegria, de bogeria, &.

Ram, llin. Barcelona, 1431, 1475, 1541, xvii.

rama: 1 (Camp de Tarragona): branca: «tots los manaments que la ley y los profetes scriuen, dins aquesta summa, dins aquest compendi se comprenen axí com totes les *rames* de la rael de l'arbre proceheixen», i.ª del Cartoxà, 137 v.º; «habitaven en balmes e cabanes e barraques de *rama*», Doc. Arch., XIII, 278; «dita capella de Sta. Anna estava empaliada de sedas y ab molta *rama* y lluminària...», Lumen Domus, 277. Cp.: «lo dit Quintana, candaler de cera, fassa

la cera y *rama* com fou la de la emperatris (parla de funerals)», Ardits, IV, 279. 2, peça quadrilonga de ferro on s'acolla el motlle en la premsa d'imprimir (E. Toda). 3, resma: «Caxa de paper en que aja xvi *rames*...», Alart, III.

ramaç: escombra de rama (?): «e Joseph que continuament plorava mirant aquestes coses prengué un *ramaç* que trobà aquí e començá apartar lo fem», Vita Christi Vill., 72 v.º

ramada: rebaño: «Lo pastor experimentat no triará per a poblar la sua *ramada*, sinó los anyells mes robustos», Prior, 173.

Ramada, nom d'un carrer principal i antic de Vich.

ramader: l'amo d'un ramat, el qui el porta a vendre; — camí *ramader*: camí per on els pastors tenen dret a menar els ramats que van a muntanya els estius.

ramadura: enramada: «Hi havia molt gran concurs de gent, grans regosigos, y alegrias y se dispararen moltes pessas de artellaría y murtarets y los carrers ab grans *ramaduras*...», Alguer, 1641, *Ilustr. Cat.*, 1889, 6.

ramalet: ramet de flors artificials, 1445 (E. Toda).

ramalla: ramaje: «lo rossinyol entre *ramalles*», J. Verdaguier; «ana va a aixonar *ramalla* de roure», Id.

ramallet: petit ram: «y oynt los clamaters qui li demanaren justícia y poch après donaren los *ramallets* y banderas que lo dit balle novell havia preparar per festivar los dits consellers y convidats», Ardits, IV, 42. Cp.: «*ramallets* de fil tort», Inv. Dalmases, 1640.

Ramalló, llin. Barcelona.

ramalloses (València): perendengues: «No vullc fer alçaprems, ni guste de *ramalloses* y marors...», Rondalla de rondalles, 28.

ramallut: de molta rama o bran-

ca : «Un *ramallut* desmay dexava caure ses bellugadisses branques», *Veu de Montserrat*, 1887, 373; «pollancres y sálzers *ramalluts*», J. Verdaguer, Jochs Florals, 1867, Discurs.

Ramanat, llin. 1342, Sta. Coloma de Queralt.

Ramandá : el Ramadan de los musulmanes : «Dada en los palaus e presó de Contestinoble en lo mes de *Ramandá* lo any set del nostre regiment», Tirant, IV, 311.

Ramandoria, llin. Blanes, 1541. **ramanxola** (prov. de Lleyda) : volta, tortuositat d'un caminet. Ex. : és un camí que fa moltes *ramanxoles*.

Ramanya, llin. Catalunya, 1655.

ramar : criar, treure rames els arbres : «En lo ver broten, floren e fullen e *ramen* los arbres», Fèlix, I, 139; — tallar rames : «Auiatz totz que mana lo veguer del S. Rey als estrayns e als privatz, que no n'i aga negú ni neguna, per ausar que aja, que gaus talar ni *ramar* a obs de bestiar en tot lo bosch ... », Alart, 164.

ramarol (Mallorca) : es diu de l'infant que està sempre en moviment : «Aquest procurador de mos mals tenia dos fills y duas fillas; n'hi havia una qui era una bona noya ... però sa petita era una *ramarol* esburbada, trempallams de ses igoladuras de Judas», Rondaya de Rondayes, 10.

ramàs (Elx) : el raïm de dàtils o penca que els sosté.

ramassada : 1 (Vilafranca del Penadès), pequeño chubasco. Ex. : hem tingut una *ramassada*. 2, quantitat de gra. Ex. : n'hi ha una bona *ramassada*.

ramassar : replegar el gra de les eres; — reunir en un grapat, Tuxent (F. Matheu).

ramat : rebaño; multitud : «*Ramat* : Gregem. Minores bestias», J. Esteve ...; «no ha de estar aturat

ni assentat y si no camina ha de estar en lloch alt per servir de una escolta o espia sobre son bestiar y no ha de deixar separar las dolentas ... ni las que han anyellat de las del seu *ramat*», Prior, 173 v.º; «... e a lop rabat qui del començament del mon ençá per si e per los seus havia esvahides les ovelles del *ramat* de Jesuchrist ... », Angels, 75; — un *ramat* de dies, mesos, anys. Ex. : En F. té un *ramat* d'anys.

ramatge (llet de —) : la llet de cabres que per compte d'herbes mengen fulles i branques d'arbustos i arbres.

rambada, terme marítim : «It. vi canals de *rambada* de proha ... It. *rambades* de proa e de la mijana ab tot son compliment, de la dita galera Sent Andreu», Inv. Atarazanas, 1467; «*rambades* de proha a popa», Id., id.

Rambert, llin. Seu d'Urgell.

rambla : primitivament significava areny; avui passeig, avinguda : «estant la major partida de la gent de la dita ciutat en la *rambla*, davant lo nostre real, on se fahien per los de la dita ciutat molts e diverses jochs ... », Coroleu, *Documentis*, 9; «fou donat poder als ... consellers que ... puxen deliberar sobre mudar la riera qui passa per la *rambla* e sobre la despesa ... », Ardits, I, 455; «La planura o *rambla* fora la ciutat», J. Esteve, k2; «En la *rambla* o en l'areny qui es prop lo real nostre e el riu de Godalaviar», Furs de València, 1.ª ed., az v.º; «e faem cavalcar los altres en avant per la *rambla* de Burgos», Cron. Jacme, 484; «e nos fom entre la *rambla* e'l reyal e la torra, e quan vim nostra senyera sus en la torre descavalgam del cavall», Id., 320; Dic. J. March.

ramblayre : mercader de bestiar de peu rodó o de càrrega (Reus). Cp. : «un animal darrera de l'altre

com una r cua de *ramblayres*, J. Aladern, *Andorra*, 15.

ramblejar : passejar per la rambla, passejar en general : «los casats de nou ses novençanes *ramblejens*», Vich, 1850.

rambler (Sta. Coloma de Queralt) : comerciant o negociant de bestiar de càrrega, cavalls, mules, etc. : «los graners hagueren de tancar los magatzems, los *ramblers* emigraren, aquell burgit d'invasions forasteras no trenc  ja periòdicament lo rep s dels carrers», N. Oller, *Escanya-pobres*, 25. Sin. *colomins*, *gitanos blancs*.

rambo. V. *talla*.

ramejat. Ex. : una indiana, una orla, etc. *ramejada*; lletres d'or y orles *ramejades*; «D'or verge es feta la reyal carroça, d'argent, perles y evori *ramejadas*», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 165.

ramell : ramo, ramillete, Dic. J. March; — (Centelles) pom de fruites, penjoll.

Rameil, llin. Mallorca, xvi.

rameller : jarr n para flores, florero, xvii.

ramenderola (St. Hilari) : planta olorosa que els pagesos posen a la sopa, té les fulles i el color semblants als creixems.

ramensa. V. *remensa*.

Ramentol, llin. Barcelona, Masnou.

Ram ntol, llin. Catalunya.

ramera : copa de árbol, brancatge : «Aumenta (l'arbre) en soca y *ramera*; com mes va, mes gros se fa y ax  es que vuy est  ab una gran esponera», Cobles a les fadrines, Mallorca, 1881; «Mad  Bet, l'aufabeguera que teniu en el portal haur  mester la destral per tallar-li sa *rameras*», Glossa mallorquina.

ramerol (Mallorca) : es diu de l'infant que no pot estar-se quiet.

Rameu, llin. València.

Ramigosa, llin. Vallirana.

ramillo, nom d'una tela, Tarifa de teles, Barcelona, 1534.

Raminy , poble en el pla del Tordera.

Rami , llin. Barcelona, prov. de Girona.

Ramola, llin. Barcelona.

Ramon, Ramona, noms de fonts; — llin. Catalunya; — St. *Ramon* Nonat.

Ramoneda, llin. Barcelona, xvii; Sans, Rubí.

Ramonell, llin. Mallorca.

Ramonet, dim. de Ramón, Vich, 1423.

ramoneta; — Fr. : fer la puta ramoneta : expressió vulgar per dir que amb adulacions i afalacs un hom vol enganyar algú, Lo Bou rossellon s, 1812, 8.

Ramonich, dim. de Ramón : «a mon car fiyll *Ramonich* Nadal en Tarragona: Fas-te saber, *Ramonich* ... », Doc. Arch., XXXV, 317.

Ramonich, llin. Barcelona.

ramor. V. *remor*.

Ramosell, llin. Girona.

ramoy, arbre : «*Quercus Ilex* ... : cast. carrasca, chaparra ... ; cat. *ramoy*, rebroll, cuando es mata o arbusto; y el árbol, cast. encina ... ; val. carrasca ... ; bal. anzina ... ; cat. aulina, alzina, ausinera, alsineras», J. T., *Flora farmac.*, 535.

ramp. V. *ram* 4.

rampa : calambre, Dic. J. March. Cp. : «*Rampa* : Ventositas spasmosa», J. Esteve. Cp. : «Item una vergueta d'or de *rampas*», Doc. Arch., XXVI, 125; «Item una vergueta d'or per a[r]*rampas*», Id., id., 191.

rampagoll, instrument ganxut, arp n : «(els arquers) tostemp porten al cap del dayll un *rampagoll* ab lo qual tirant los contraris empavesats e be guarnits que ab lo *rampagoll* e ab lo pes del dayll e ab la força del'hom los giten en terra, car l'om empavesat e be guarnit axi es fesuch e empatxat ... », 12.ª del Cresti , 74 v. ; «*Rampagoll* :

Manus ferrea», J. Esteve; «de cascuna de les naus lançaren los *rampagolls* e tengueren-se molt fort», Tirant, II, 306; «*Rampagoll* de marínés : Harpago, onís, Nebrissa; «Lo setén consell que aquest doná si fonch que si en mar alcun príncep ha stol de naus, que en temps de batalla ab *rampagolls* les ajust e les faça enfrenellar e'ls git ponts damunt», 12.ª del Crestià, c. 268.

Rampalm (dia de —): Diumenge de Rams: «Lo dia de *Rampalm* encara rams qui en la processió seran portats procurar per nos e nostres familiars sien estrets», Doc. Arch., V, 73.

rampant: 1, (Borredà) pujada, costa. 2, adj.: «ma casa de *rampant* teulada...», Cert. cat., 1879, 43. 3, terme d'heràldica: «desplegá son estandart, lo qual era burell o negre, mig partit ab un leó d'argent *rampant*...», Curial, 34.

rampayna: eina de pagès, càvec gros per alçar o girar la terra: «al buf del vent irat que giravolta, com formiguéscampat per la *rampayna*...», Jochs Florals, 1870, 59.

rampaynada (Mallorca): cap de rampaina.

rampell: 1, ràfaga, empenta; capricho, extranyesa. Ex.: quin *rampell* te ve?; és home de *rampells*. 2 (Empordà), mosquit dels que piquen a la nit. Cp.: rentell.

rampellada: instant, moment, moviment ràpid. Ex.: amb una *rampellada* ho faré; l'he vist d'una *rampellada*.

rampellut: que té rampells, que tiene caprichos, decisions brusques i inesperades. Ex.: no siguis tan *rampellut*!

rampenà (Camprodon): murciélagó.

rampeu (Empordà): esperó de paret per sostenir ço que menaça caure. Cp.: «correguí a pendre lloc... aprofitant... lo *rampeu* de

una columna», *Veu de Montserrat*, 1890, 274; — donar un *rampeu* (Plana de Vich) retirar, assemblarse. Ex.: no és com ell, però li *dóna un bon rampeu*; «Lo n.º 206, A uns nuvis... ha guanyat el premi per ses ben sisellades estrofes. *Dona-li un bon rampeu* lo núm. 103, La Crossa... per lo be qu'expressa...», Jochs Florals, 1888, 62.

rampí: 1, vaixell de poca cabuda destinat al cabotatge entre els ports de la costa catalana (E. Toda): «Declara la dita Cort que lo General ha o haurá alguns vexells, axí com son galeras, galiotas, *rampíns*, naus o altres fustes per navegar», Lib. de les quatre senyals, 12; «Dues galeres e dos *rampíns*», 1449; «lo senyor bisbe de Mallorques beneyí cinch galeas armades e duas galiotes, e dos *rampíns* et una barcha armades, les quals deuen anar contra moros», 1392, *Calendario Balear*, 1872, 77; «foren-los lliurades lletres, les quals hi havia portades un *rampí* que era vingut de Nápol», Comes, *Lib. de coses assenyalsades*, 92; «... per anar en la armada santa dessús dita contra moros, jatsia fossen ja en lo dit moll una galiota e un *rampí*, entre les quals eren sis galeas grosses, e tot lo sobrepús entre galiotas, *rampíns*, barchas grosses...», xiv, *Calendario Balear*, 1873, 65; «se n'aná i *rampí* armat de N'Amat qui va al senyor Duch en les parts de Sicília», Ardits, I, 47; «Per la fortuna la qual lo dit stol ha soferta partint de Giger se diu que un *rampí* de XIII banchs de Eyvissa es stat perdut e menyscabat, e una barcha... axí mateix se diu qu'es perduda...», 1399, *Cronicon May.*, 132. 2, eina de ferro, fusta o de fusta i ferro per a desfer i aplanar la terra que s'ha fangat; (Vallès, Plana de Vich) eina per a treure palla o per a destriar la palla del gra i els llegums

de les tavelles. Sin. *rasclat*. 3. terme marítim, eina o arma de vaixell (?) : «ronçoles e *rampins*», Capmany, *Mem.* II, 412.

rampill (Berga). V. *rampí*, 2.

rampillar (Urgell) : passar el rampill o rampí per aplanar la terra.

rampina : «era esta doneta, com tinc dit, una pintura; poro a (?) tan *rampina* y carocera que per tres y no res giraba la casaca», Rondalla de Rondalles, 20.

rampinar : treballar amb el rampí per aplanar la terra.

rampinet, dim. de *rampí* : nau petita : «Per la qual cosa un *rampinet* doná de la popa en terra», xiv, *Calendario Balear*, 1873, 67.

rampins (Mallorca) : instrument de ferro per pescar o agafar alguna cosa en les cisternes.

rampinyar (Plana de Vich) : fer petits robatoris, furtar en petit.

rampoll (Manacor) per *rampell* (?) : «Ja ho crech! Dotze sermons d'un *rampoll*», T. Forteza.

rampós : amb rampa : «Un dels casos de cólich *rampós* que hem tingut esta setmana recaigué en una persona que, segons sembla, havia anat a banyarse dos dias abans a Gurri», *Veu de Montserrat*, 1885, 270.

rampoyna : qualsevol cosa, cosa sense valor, s'aplica també a les persones. Ex. : s'ha casat amb una *rampoina*; a mí no em queden més que *rampoines*.

ramuga, Dic. J. March.

Ramugosa, llin. Gelida, Molins de Rey.

Ramunch, llin. Barcelona.

ramunet (Empordà) : menjar lleuger entre l'esmorzar i el dinar o entre aquest i el berenar o el sopar.

ramut : ramoso, frondoso. Ex. : quin arbre o plansó tan *ramut*!

ran o a ran : a la vora, a prop, tocant. Ex. : anar *ran* paret per

por de caure; «De sota del porxo *ran* de la era», 1575, *Rev. Gerona*, 1892, 339;

rana, Dic. J. March.

Ranasey, llin. Barcelona.

rancall : novillo (?), toro joven (?) : «... e confiant de son saber, veu-se lauger, pert-ne la por; a la fi'n mor : toro o *rancall*, lo's met davall», J. Roig, 114.

rancallós [rancalós, rancolós] : coix : «restitueix lo anar als *rancalosos*», Psalms Amer, 6; «... que tothom que per aquella porta entrás que fos tort o tinyós o ronyós o *rancalós* o potró, que quescun die li donás un dinar», Legend., I, 181; «e l'om fort pres lo *rancalós* a les spatles», Id., id., 264; «e sobtosament veeren entrar un leó qui era *rancallós* de la una ma», Id., II, 14; «un infant petit *rancallós* e ab les cames e anques totes malaltes», Miracles de St. Bernat Calvó, Ms., xv; «una cativa blanca appellada Rosa Johana de edat de 1 anys, *rancayosa*», Vich, 1410.

ranch [ranco, rench] : 1, coix : «negre forment no dona blanca pasta, ne l'ase *ranch* es animal corrent», A. March, I, 202; «era lejaument *rancha* car del taló se dave'n l'anca de l'una part, quant se movia», Milà, *Obres*, III, 384; «Frare Bernat anech donar gran colp d'un banch, si que d'una cama fonch *ranch*», Francesch de la Via, e4 v.º. Cp. : «Deu los fira de sanch e de *ranch* e de mosques com als de Egipte», xv. 2, valla (?) : «Devant lo altar havia un *ranch* de la altària dels cadafals qui avia en el mitx del teatre per los penitencians, 1675, *Cronicón May.*, 470; — (Perpinyà) rango, 1758. 3, en les imprentes l'armadura per asentar les caixes de lletra (E. Toda).

ranchí, Dic. J. March.

ranci : rancio, añejo; es diu del

qui vesteix segons la moda endarrerida; tacaño, avaro: «Un cutter de carnsalada vey a *ránsias*, Inv. Vich, 1413.

ranciar el vi : fer-lo tornar ranci.

ranciós (Plana de Vich) : ranci, que rancieja.

ranciu : rancio; viejo, añejo : «No's poden salvar tan fines olives ab such ja florit, de *ranciu* pinyol», Procès de les Olives, 2 v.º; «Qui assajat no ha de jaquir l'us envellit ja e *ranciu* de temps lonch», A. March, II, 303.

rancor : odio, rencor : «Per a evitar tot género de odi y *rancor* entre los rectors de aquest nostre bisbat y sos parroquians ...», Sinodals Barcelona, 1673, 335; «... en lo qual se adelitaven tant que aquells qui naturalment son enamichs estaven ensemps los uns prop dels altres, tota *ranchor* e inimicícia oblidada ...», B. Metge, 69; «*rancors* y males voluntats», Barcelona, 1512; «tot odi e *rancor* apart de xats», Vich, 1672.

rancorós : rencoroso.

rancúnia : rencor : «Tots aquells esplendors li semblavan un sarcasme rodejant Vilaniu, cau d'odis insaciabls y *rancúnias*», N. Oller, *Vilaniu*, 255.

rancura : rencor, ira, malícia, Dic. J. March; «sent enuyts, mals e *rencura*», Vallmanya, *Cançoner*, 20; «si be'm suy irascuts ... en xantan ma *rancura* ...», *Cançoner*, xv.

rancurar-se : quejarse, ressentir-se : «Senyor aquest cavaller *se rancura* de vos ... car diu que us es deguda gran honor ... e ell no sabent qui sots, no pot fer ço que deuria a son semblant ...», Curial, 230; «Mossén Francesch, vostra letra havem rebuda. E *rancurariem* nos molt del senyor duch, si las noves que'ns havets fetes a saber eren veres ...», Sanpere i Miquel, *Damas d'Aragó*, 165.

rancurós : rencoroso, Dic. J. March.

randa : puntillas, encaje : «Un capell blanch de dona) ab *randa* d'ors», Inv. Vich, 1410; «E sobre la gonella portava una roba francesa de cetí negre de molt resplendent luor, uberta a quatre parts, e totes les ubertures perfilades de amples *randes* de orfebreria ab diversos smalts», Tirant, IV, 297; «botons de *randa* en els coxins ...», Inv. Cruilles, 1390, 50; — veure la *randa* als peus : ver que se hacen las cosas al revés (?) : «Com ella veu qu'estava sobre los genolls seus abaxá's, e besá-la-y. A mi no put honor, dix Tirant, ans ho tinch a molta gràcia e mercé, mas *veig la randa als peus*, car ço que yo deuria fer, vostra majestat s'i es volguda cuytar», Tirant, II, 270; — portar bona *randa*, frase València, *Rondalla*, Carta de l'autor; — contar fil per *randa* : contar con todos los pormenores, Somni de Joan Joan. Cp. : «Aquí ferman nostra pas *randa, randa*, L'espai era d'una arena cremada», Dant-Febrer, 76.

randalera. V. text en candalera.

randat : amb randa : « llensol *randat* ... », València, 1585. V. text en pentinador.

randell (Olot, Figueres, Tortosa) : espècie de mosquit del gènere *Culex*, que pica de nits, i es distingeix dels altres que no piquen que en diuen «mosquits». Sin. : *rantell, randilla, coic, marfull*.

randilla : mosquit dels que piquen de nits. Cp. *randell*.

Randuà, llin. prov. de Lleyda.

ranejar [*ranetjar*] : anar a ran, rayar. Ex. : no té setanta anys, però hi *raneja*; «veus aquí lo que constitueix el delitós llenguatje d'En Jordi des Recó. Be le hi podrem perdonar si alguna vegada se *ranetja* ab lo vulgarisme y la baxesa», *Contarelles*, Pròleg, xiv.

raner : «Item un cabaçot dolent ple de nous, ametles e avellanes ja velles e *raneres*», Inv. Sta. Coloma de Queralt, xv, *Veu de Montserrat*, 1886, 344.

ranera [*ranerera*] : estertor; — la *ranera* de la mort : el panteix dels qui moren.

ranet, dim. de *ran* : apropet.

rangí, Dic. J. March.

rango (Pollença) : dona grollera, deixada; — picarol vell (?).

ranguera : «y a peu, sonant moltes trompetas que estaven en la trona o *ranguera* de la libreria de la Seu que hix en dita plaça ... », Ben.ª Vin. da Cron., 331; «atrobá un theatro o *rangueras*», Id., 317.

ranguet (Pollença) : picarol o esquella.

ranoch, Vives Ciscar, *Los Dicionarios valencianos*, 1882, 18. Cp. : *renoch*.

rànola [*rànula*] (Mallorca) : inflor que surt als infants dins la boca i no els deixa mamar; — tumor que es fa en la llengua dels bous.

rant. V. *ran*, València, xvii.

Ranté, llin. Barcelona.

rantelleta (València) : mosquit molt menut que el vi cria.

ranvespre (Camprodon) : al anochecer.

ranxo, veu marítima : el dormitori dels mariners.

rao. V. *raho*.

rap, peix : pez sapo; — sopa de *rap*.

rapa : escobajo, ram verd dels raïms que sosté els grans, Dic. J. March; «ab garlanda de spigues lo antumpne mostós ab multitud de *rapas*, palcigats los rahims ... », Francesch Alegre, 12 v.º; — (Verdú) la flor de l'olivera. Sin. : *mos-tra*, *parella*.

rapaç : rapaz : «e Pere dix-li axí: Arnau, pagés, vilá. desconexent, truá, asnás, vil, levats d'aquí agranats-me l'estable e ensellats-me lo

roci, e torcats-li be los peus; en *rapaç* fermater arlot, e seguits-me... », Eximenis, *Renaixensa*, 1875, 25.

rapacitat : «en mig dels lops qui son los fariseus e doctors hi de qualsevol altres ... qui perseguir los vulla, lops lo senyor los nomena per la *rapacitat*, crueltat, e dissimilitut que ab les seves ovelles tenen», R. Corella, 2.ª del Cartoxà, 25 v.º; «ja tota la disciplina e la sciència de les leys e dels decrets no s'aprén per als sinó per enquerir la ambició. E ja per lo seu guany la rapacitat de Itàlia se ajusta ab cobejança o aviditat», Collacions, 255 v.º

rapalassa, planta : «Lappa tomentosa ... ; cast. bardana, id. mayor, laparasa ... ; cat. *rapalassa*, llapassa, llapasser, bardana; bal. bardana; val. cachurrera», J. T., *Flora farmac.*, 788.

rapapiejar. V. *repapiejar*.

rapar : arañar, gratar : «*rapa va*'s les gautess», xiv.

Raparat, llin. Barcelona.

rapàs. V. *repàs*.

rapassadora : «It. una *rapassadora* de fust ab son gorniments», Inv. d'un punyal, Vich, 1492.

rapassilla (Espills) : oreneta.

rapbuf (Centelles) : espècie de taup.

rapell : «fa tots anys en Bnt. Tonbavi del terme de Alcolageta dos s. per hun *rapell* qui afronta ab lo camí de Valsaguer ... », Capbreu Junqueres, 1505, 165 v.º

Rapiaix, nom d'una riera que naix al coll de Castellà, sota Montsoriu i és un dels terminals de Breda.

Rapichs, sobrenom, Mallorca, 1666.

rapidesa : rapidez.

rapina : rapifia : «*rapina* ... es pendre lo de altri per força», Flors de Virtut, c. 20; «Item los cavallers antichs se guardaven diligentment de fer robaries e *rapines* ...

E d'açó diu ... que stabliment fo fet que tot cavaller qui fos atrobat ladre ne robador que perdés la ma dreta», Collacions, 120; «Diu sent Ambrós ... que avarícia fa de partir companyia. E posa eximpli dels ocells qui viuen de rapina los quals no volen ésser acompanyats, abans stan sens companyia per tal que no hajen a fer part de lur caça o rapina als altres», Collacions, 174; — bèsties de rapina : animals de rapifa, XIV, xv.

rapinyar : (Sta. Coloma de Queralt) robar.

rapinyell : ardilla (?) : «y per camí d'isarts lliure se'n puja, y per los brenys com rapinyell s'arrapa», J. Verdager, *Obres*, IV, 148.

rapinyer : (Borredà) ratero. Ex. : un rapinyer que tot ho afanava.

Rápita de Bayrén : «E nos enviam-li a dir que'n's eixís a la Rápita de Bayrens», Cron. Jacme, 338. Cp. : «Rápita es paraula morisca e vol dir mesquita fora poblats», Cron. Jacme, ed. València, Taula.

Rapó, llin. Mallorca, XVIII.

raport (Andorra); — Fr. : per *raport* de : en consideración a ...

rapta : donzella robada o raptada : «Entre lo raptor y la rapta no y pot haver matrimoni, entre tant que ella está en poder del raptor», Ordinari Vich, 1596, 84.

rapte : éxtasis, arrobamiento, xv.

raptor : el que roba una donzella : «Entre lo raptor y la rapta no y pot haver matrimoni entre tant que ella está en poder del raptor», Ordinari Vich, 1596, 84; «raptor o ladre», xiv.

raptui : reto, reptament, acte de reptar, increpar (?) : «Item que si algú de la dita almoyna será de altra primera almoyna sens raptui de aquesta e que se'n puxa scusar ab los majorals ... », Doc. Arch., XL, 493.

rapunxó, planta : «Campanula Rapunculus : ... cast. rapónchigo,

reponche ... ; cat. *rapunxó*, *repunxó*, nap borts, J. T., *Flora farmac.*, 768.

raquer la barba (?) : afeitar, xv.

raquerir : requerir : «e com los consellers raqueseren e manaren ésser inserta en lo present llibre ... », Ordinacions de Vich, 1394 (E. Toda).

raqitich : raquíctico.

raqitisme, malaltia.

rar : raro : «Vostra rara llum es tanta y de prodigis tan rars qu'enlluerna els ulls mes clars y als mes filósofs espanta», XVII, *Renai-xensa*, 1872, 236.

rarefer, verb, Ballot, *Gramàtica*, 64.

ras [raç] : 1, roba, raso : «anam a la ribera ab moltes barques cubertes de drap de seda e de brocat e de drap de raç», Tirant, I, 139; Dic. J. March. 2, planície alta. Ex. : els rasons de Peguera; el ras de Pla Guillem. 3, adj., pla, llis : «escudela rasa de fusta», XIII; — sereno, despejado. Ex. : el cel ras; ras com un ull de peix, València; el cel està ras com una espasa; — al ras : al aire libre : «sufreix calor, fret, plujas, ... passant, si convé, la nit al ras», A. Bof., *Orfaneta*, 141; — llit de camp ras. V. llit; — senzill, ordinari. Ex. : missa rasa, ofici ras; — ple : «portaren l'infant en la montanya de Egipte en la qual hi ha camp ras de diables», Vida de St. Amador, 1486; — al raset o a la raseta : ple a vessar. Ex. : una tassa al raset, Felanitx. 4, adv. clarament, sin ambages : «tot ras vos ho dich», Francesch de la Via; — àgilment, depressa, lleugerament. Ex. : pujar ras, anar ras; — tot ras : pura y simplement, sin contemplaciones : «Si cayen en las penas que les ne hajen tot ras», xv. 5 (València) eixida, plazuela frente a la casa de campo. 6, p. p. de raure : cortado, cercenado, xiv, xv.

7, borrado : «E lo diable girá totes les cartes del libre e no'l poch trobar; mas be trobá que era *ras* (un nom) d'allí on era stat scrit lo dit pecat», Legend., I, 80; «e si pagar no u volran, que aquell o aquella qui contradirá, de continent sia *ras* del libre de la dita confraria», Doc. Arch., XL, 170; «E son de allí *rasos* los noms de aquells que van a mort de eterna maledicció», Blanquerna, 144 v.º; «Una fembra scriuí tots sos pecats en una carta ... e doná la dita carta a sent Basili e pregá'l que ... fossen aquells pecats destruits. E Sent Basili pregá a Deus per ella, e foren *rasos* de la dita carta tots aquells pecats», Legend., I, 87.

Ras, llin. Tarragona.

rasa : 1, camí en zig-zag que s'obre en les vinyes en terreny pendent per a conduir i estancar les aigües de pluja i impedir que la terra s'esllavissi. 2, instrument de ferro tallant de forma ganxada que serveix als esclopers per polir el buit dels esclops després d'haver-se servit del botavant, la triba i la cullera (Plana de Vich). 3, collir a la *rasa* : coger en el garlito, sorprendre infraganti. 4 (Muntanya), xaragall (?).

rasador (Mallorca) : rasero, barra per a rasar les mesures de gra.

rasadora (Vilafranca del Penadès) : rasero, barra per a rasar les mesures de gra. Sin. *rasador*, *rauradora*.

rasament : 1, acció de rasar. 2, adv. d'una manera franca, simplement, lisamente, sin embozo : «Ments *rasament*», Isop, xvi, xvii. **rasanch**. V. *resanch*.

rasant : rasadora, barra per a rasar les mesures de gra : «grans y petits tots passen per la mateixa *rasant*», Brunet, *El Senyor de la Mort*; — posar a *rasant* : posar horitzontal alguna cosa; — estar bé a *rasant* : estar una cosa

en posició perfectament horitzontal.

rasar : 1, igualar, aplanar, se aplica a les mesures de gra que s'igualen amb la rasadora. 2, fregar, passar tocant : Ex. : decanta la cadira que no *ra*si la paret; ha passat una oreneta *rasant* pels vidres, Martí, *Veus*, 167.

rasar-se (Rosselló) : afaitar-se. **rasayre** (Rosselló) : afaitador, barber.

rasca : ronya : «*Rasca* per la ronya ...», Dic. J. March.

rascar : grata : «*Rasca* per la ronya; per cell qui's grata», Dic. J. March.

rasch, Dic. J. March.

rascha, Dic. J. March.

rasclar : passar el rascle per la terra llaurada; llimar, gratar : «Des-crostem d'aqueix fanc qu'em fan arrosegar || *rasclen* un poquet, ja me veurás lluir», P. Courtais, Perpinyà, 30.

rascle : 1, instrument agrícola per a aplanar la terra llaurada, consta de dues o tres posts de menys d'un pam d'ample i dues canes de llarg ajustades pels extrems i totes plenes de claus, que fan arrossegar al bestiar que ha llaurat; instrument agrícola de fusta amb dues llaunes de ferro, quatre anelles, i vinticinque pues de ferro; travesser de fusta amb deu pues de ferro petites armat com l'aixada (E. Toda); eina rural que per un costat té claus de ferro i per altra és plana i la fan servir per tots dos costats; eina amb garfis de ferro o fusta per recollir la palla; (Tortosa, Albesa) tros de tauló d'uns cinc pams de llarg i quatre o cinc dits d'ample del qual surt un mànec llarg formant angle recte amb el tauló, serveix per apilar el gra. Sin. *rampí*. 2 (Menorca) peix.

rasclat : (Pla del Llobregat) barra de fusta d'uns tres pams

plena de dents ganxudes de ferro que serveix per aplanar la terra.

rasclela (Pallars); eina agrícola de fusta algunes vegades amb punxes de ferro amb un mànec mes o menys llarg, serveix per les eres.

rascló (València); ocell de l'Albufera; — instrument de conreu per a aplanar la terra.

Rascló, llin. Pla del Llobregat. **rasclonar** : passar el rasclat per aplanar la terra.

raseret : caminó; «Prenent un *raseret* te'n vas a casa», Mas i Otzet, 92. Cp. : **rasa**.

rasereta (prov. de Barcelona) : plantació que fan entre quatre ceps de vinya buidant un pam de terra, omplint-la de fems i tornant a cobrir-la amb la mateixa terra.

Raset, llin. Barcelona, Girona, 1427; Olèrdola, 1160.

raseta : 1, dim. de **rasa**. Ex. : les *rasetes* de les vinyes. 2, roba, teixit : «Una lloba de *raseta* ... It. una cana de *raseta* laonada», Inv. Vich, 1692. 3, a la *raseta* : ple fins a vessar. Ex. : s'ha begut un taçó de vi a la *raseta*; s'ha menjat un plat d'arròs a la *raseta*.

Raseta, nom d'un carrer de Reus. **Rasets** (Els —), nom d'una alta muntanya de Catalunya.

rasim, Dic. J. March. V. **raim**.

rasó : navaja de afeitar (St. Aniol); — paleta o eina que serveix per a rascar la pasta que queda a les posts de la pastera.

rasora (Plana de Vich) : paleta de ferro per a netejar la pastera i replegar la pasta, eina per raure : «It. en una post stant en la paret en 11 trossos de fust LIX pesseres de cases o posts de *rasores* de raura pa o formatge sens les fulles del ferre de la *rasora*», Inv. Vich, 1399; «Una *rasora* de fust de raure blat», Inv. Ribes, 1404; «*rasora* de raure formatge», Inv. Vich, 1413; «una *rasora* per raure pa», Id., 1410; «Una pastera ab sa *rasora*», Inv. Vich, 1413.

rasot (Igualada) : ermassetot.

raspa : 1, Dic. J. March; Selva (de consonants, Mallorca, XVIII; espècie de llima grossera; llima per a raspar la sola : «Una *raspa* de ferre grossa», Inv. Atarazanas, 1467; «It. una *raspa* petita», Id., id. 2, terme baix, minyona de servei.

raspall : cepillo.

Raspall, llin. Barcelona, Sans, Cervelló.

raspar : polir : «It. dos banchs de *raspar* rems», Inv. Atarazanas, 1467; — (Alt Llobregat) fugir, escapar-se. Ex. : ah, com *rasparan* quan l'amo els vegi o els hi atrapil

Raspay, llin. Mallorca, 1395.

raspós, Selva de Consonants, Mallorca, XVIII.

rasqueta : espècie de paleta amb un mànec per escrostar les parets abans de pintar-les.

Rasqui, llin. Barcelona.

rassebu : la capa de terra i sorra que es posa en les carreteres damunt de les pedres de l'engravat per nivellar la superfície.

rasó; — fer morir de *rasó*, Diari de Buja, 1812, Mallorca, 9.

rast : sarta : «*rast* de paternósters de coraldi per vi onces y quart», Sta. Coloma de Queralt, 1410; «un *rast* de paternósters», Inv. Torre den Barra, 1430; «no hi havia mes que un *rast* de sevas penjadas de un clau de las bigas», A. Bof., *Orfaneta*, 107.

раста ? : alazaga ? : «a mi qui us tenc e a qui us va de *раста*», Doc. Arch., XXVIII, 330.

rastanyós (Ager) : rasposo, granugiento. Ex. : tinc la cara o la pell *rastanyosa*.

rastaret (Vall d'Aran). V. **radó**.

rastell : 1, dim. de **rast**. Cp. : «Sí, comensin a concedir y tot se'n va com un *rastell* de cartas», Argullol, *Orfanetas*, 69. 2, paleta de ferro al cim de l'agullada que serveix per netejar la rella quan hi ha massa saó o fang. 3, la part opo-

sada a la punta de l'aixada. 4, eina de conreu, Inv. Vilatorra, 1452; eina de molts oficis com corder, sabater, etc., Inv. Vich, xv. 5, escala de mà que s'usa en els estables. 6, menjadora per al bestiar de llana. 7, munt de garbes posades en filera de manera que escupin la pluja (St. Joan Despí). 8, pesa llarga de fusta guarnida amb pues de coure per on passen les troques de seda o cotó per a plegar la peça (E. Toda). 9, gatillo de las armas de fuego antigues : «en les armes de foch ne surt de la pedra foguera ab el cop del *rastell*», xviii.

Rastell, llin. Mallorca.

rastella (Ripoll) : panadizo.

rastellar : fer rastells; — *rastellar* el lli : preparació del lli abans de teixir-lo. Cp. : «guardau-vos desventurats que ja fortuna us *rastella*», Entremés, Barcelona, 1640. V. *arrastellar*.

rastrant : rozagante : «Una cota negra (vestia) quasi *rastrant*», xv V. text en cartmanyola.

rastrar : arrossegar, xiv, xv.

rastre : 1, rastro, huella, Dic. J. March; «començá a plorar tan fortment que ab les làgrimes feya camí e *rastre* en lo payment de la sgleya», Id., id., 5. Cp. : «Segons que recompte César, una fembre pública de son cors anave en lo *rastre* de un gran baró, per tal con la companya de l'alt cavaller ... », Legend., fol. 170. 2, rast, sarta : «E no ha moltes hores passades que m'ha dat aquest *rastre* de grosses perles», Tirant, III, 72.

rastrejar : rastrear : «los nostres majors ... per tal que puxen aténnyer odoren totes les seyles pus durament e ab maior intenció que la odor de l'ocell o la maestría o sagacitat del *rastrejar* lo ca o los conils de les lebres en les coves feres ... », Collacions, 257.

rasura : 1, l'afaitament del cap dels clergues, xiv. 2, raspament en un escrit : «les *rasures* e inépices de l'escruires», Mora, *Furs de Valencia*, 14. 3, cerradura : «*rasura* de voris», xv.

rasurar [raurar, Manacor] : tallar, cercenar. Ex. : vaig a *rasurar* me un ull de poll.

rat (Rosselló) : rata, Dic. J. March; Isop, xvi, xvii.

rata : «e soptosament vengueren moltes *rates* sens nombre e scome-teren-lo molt fortments», Legend., II, 98; «*Rata* : Mus», J. Esteve; «les folles de donzelles qui de no res temoregen; una *rata*, segons m'an recitat, es passada sobre la cara de ma filla», Tirant, III, 85; — *rata sisarda* (Borredà) : rata grossa, rata de claveguera; — *rata tragi-nera* (Mallorca) : rata grossa; — Frs. : ha de morir amb una *rata* a la boca, es diu d'un avar; — córrer la *rata* pel ventre : tenir gana : «Quan el sol se'n va a la posta, jo'm comenzo d'alegrar, la *rata'm corra pel ventre*; mestressa, deu-me sopar», Bertran i Bros, *Cansons y Follias*, 267. 2, peix. 3, quantitat, proporció : «La III proposició es aquesta, ço es, que la *rata* judicial pot ésser demanada, axí com quant algun se obliga a provar alcuna cosa sots pena de cent lls.», 3.er del Crestià, 439; «pa-gades les dites pensions e *rattes* que degudes seran per rahó de aquells ... », Corts de Monçó, 1470 (E. Toda); — prorrata : «... deu haver mil solidos per centenar de fochs que hi sien, axí que si hi staven mil fochs que ell n'aja deu mília sólidos, e axí per *rata* segons mes o menys», 12.ª del Crestià, c. 238.

ratabernat (Solsona ?) : rata pi-nyada, murciélagó.

ratabus (Vilatorra), herba sil-vestre.

ratador : el gat que té manya per a caçar les rates.

ratafia [ratassia] : beguda o licor fet amb aiguardent, sucre i nous tendres o guindoles.

Rataflutis, llin. Barcelona.

Ratafrutis, llin. Barcelona.

ratapatxech o **ratapatxet** (Camp de Tarragona) : murciélagó.

ratapenada, **ratapennada**, **ratapinyada** : murciélagó : «E diu que après un hom qui ell après apellá *rata pennada* devor tots los moschits de Spanya. Diu ací un gran doctor que aquesta *rata pennada* significa lo rey d'Aragó per moltes raons que serien longues de recomptar», 1.er del Crestià, h2.

ratapenella (St. Feliu de Guíxols) : rata pinyada.

ratapinyarda (Pollensa) : murciélagó.

ratar : «Cert pots-li dir (a un bort) que jatsia ell no marescha mal en lo peccat de son pare, emperó ell ne roman sollat per a totstemp; encara tots aquells qui d'ell exiran, e aytant mes com ell *raten* los defalliments e mals de son pare ... », Dones, 31; — (Muntanya) cazar ratas o ratones el gato. Ex. : és gat que *rata* molt.

ratat : picado; picado de viruelas; — *ratat* de la pigota : picado de viruelas.

ratbuf (Pla del Llobregat, Plana de Vich) : espècie de rata subterrània que talla les rels de moltes plantes, animal amfibi que es cria prop de les sèquies, es comestible.

ratara : aparell o trampa per a agafar rates; — *ratara* de piló : «Una *ratara* de piló desgornida», Inv. Vich, 1444.

Ratera, llin. Barcelona, xvii; Manresa.

Ratés, llin. Barcelona.

rateta : terme afectuós; — es diu que dins els rellotges hi ha una *rateta*, terme infantil; — en qualsevol teler hi ha la *rateta*, el taco, el catxapit (Sabadell).

ratgeya [ratgea] : gragea, confits de sucre petits.

Ràtils, lloc a una hora d'Onda (València).

ratiment per **retiment** : entrega, donació, terme notarial, Barcelona, 1817.

ratina : nom de drap o tela : «Un caputillo de *ratina* blanquinosas», Inv. Cervera, 1789; «Sis cortines de lilit de *ratina* vermella ... Cobretaulas de *ratina* musca guarnits de galó de seda groga ... », Inv. Vich, 1774.

ratilla. V. ralla.

ratpenat : murciélagó : «Si l'om guardás que ten prop es son terme e que damá será germá del verme, lensara part pompe e tot argull; mes l'om veurá lo *rat penat* sens ull», Cançoner Saragossa, 312; J. Verdaguer, *Montserrat*, 13.

raturo (?) : «encalçar a tota *raturo* ... », *Veu de Montserrat*, 1894, 361.

ratxa : ráfaga. Ex. : *ratxa* de vent; «Lo paviment, las parets, las columnas, tot porta estampadas las senyals d'aquellas *ratxas* furiosas que sobre'l Monastir (de Ripoll) se desencadenaren ... », *Renaixensa*, 1877, 189.

ratxada [ratjada] : 1, feix de raigs de sol, Clascar, *Discurs*, 1876, 9. 2, peix.

ratxar (Igalada) : el cant de les cigales. Ex. : Com *ratxen* les cigales! Quina calor!

ratxat : assoliat; — Rfr. : Roba rentada, no li falta una *ratxada* (Corbins).

Ratxel : Raquel, xv.

Ratxeu, llin. Mallorca, 1395.

rau : rabino : «Se moch avalot ... contra los juheus e gran partida moriren e la major partida se feren christians. E lo gran clerga lur, lo *rau*, se feu christiá e pres lo ábit de Sent Domingo preycador», *Arbeits*, I, 391.

Rauascall, llin. Barcelona, xvii.

raub, Dic. J. March.
raubador. V. robador.
raubar. V. robar.
Raubet, llin. Barcelona.
raubi, Dic. J. March.
raubit (?): arribatado: «A juy de Deu fo i *raubit* en visió (?)», XIV.
raucar (Penadès): el cant o crit de les granotes i dels gripaus. Ex.: com *rauquen* les granotes!
rauch: ronco: «La qual constitució de temps y malaltia popular aportave los accidents següents: gran dolor de cap, gran dificultat de alé y portava una veu *raucar*», Ardits, V, 248.
raucha, Dic. J. March.
raudor, planta estiuenca que es cria en la muntanya catalana i serveix per adobar les pells als blancsaires. V. roldó.
raug, Dic. J. March.
rauge [rau]ja (Mallorca); — Fur.: anar en *rauge*: ir en grande, estar en auge.
rauhó. V. rahó.
Raulet, llin. Granollers.
Raull, llin. Barcelona; sobrenom Palma.
raumàtich: «una presó *raumàtica* plena de aquella pudor ofensiva...», Sermons, 1805. V. reumàtich.
raunament. V. rahonament.
raupar (Andorra): gratar, rascar.
raurar: ratar.
rau-rau: soroll de quelcom que rosega, s'aplica en sentit figurat, remordiment; recança. Ex.: per força ha de sentir el *rau-rau* de la consciència; «encara me fa un cert *rau rau* aquí dins, que me'n tinc d'anar per no veure-ho», Argullol, *Orfanas*, 125.
raure: 1, fregar, rascar, gratar, netejar, treure. Ex.: *raure* l'era (Urgell): traure'n el pallot que la cobreix durant l'hivern, es *rau* amb una pala llarga feta aposta que té el mànec molt llarg; — rallar: *raure* formatge amb lo rall,

xv; «II rays de *raure* formatges», Inv. Atarazanas, 1467; — segar, tallar; arranar, afaitar, també en sentit figurat. Ex.: *raure* o rapar el cabell, Dic. Torra; «en el Maig deus *raure* los safrans perque no s'hi facen rates», Lunari A. Rocha, Barcelona, 1568; «una rasora de *raure* blat», Inv. Ribes, 1404; «El diantre son ses dones per sebre vida y miracles... s'altre vespre de vetlada prengueren per son conte mon amich y la seva gent y no los dexaren pel a *raure*», Rondalla de rondalles; «Com llegim en lo Levítich, lo lleprós que se havia de curar, segons la lley se havia de *raure* tots los cabells», Pons Miserere, 85 v.º; — esborrar. Ex.: *raure's* del cap alguna cosa: treure-se-la del cap, no tornar a pensar-hi mes; «*Raure* o levar de la memòria: Decarpi. A memoria abradi», J. Esteve, ...; «devar o *raure* lo conte», Nebrissa; «Dix-li nostro Senyor Deu: aquell qui peccará contra mí jo'l *rauré* del libre meu», Gènesi Amer, 85; «Lo segon Adam, redemptor nostre, les mans e'ls peus volgué tenir clavats a la creu, arbre de vida, desfent, *rahent* e dampnant lo albará del decret», 4.º del Cartoxà, 47; — operació agrícola: «De janer es bo *raure* e entrecavar», Lunari A. Rocha, Barcelona, 1568; — tractar, fer-se, estar en contacte, rozarse con personas insufribles. Ex.: tinc de *raure* amb ell; «No feem carbó per no haver de *raurer* ab los carboners de Barcelona... vellacos que si no la poden fer no la farans», Cartuixa Muntalegre, 1718; — *raure* de mal borràs: anar de mala manera: «Si per malaventura sentireu dir que nostra llengua, com la porqueyrola del romans o la cendrosa de la rondalla, *rau de mal borràs*, que axí com solia no viu ja en la sagrera y va perduda pels masos y cases solanes...», Jochs Florals, 1863,

143; — anar a *raure* : ir a parar, caer en manos, ir a dar. Ex. : ho havia perdut tot, no sabia a on *anar a raure*; en bon lloc *ha anat a raure*.

raureda. V. *roureda*.

Raureda, llin. Barcelona.

Rauredeta, nom d'un tros de terra a la prov. de Lleyda, XVIII.

Raurell, llin. Vich, Barcelona, prov. de Lleyda, Igualada.

Raurell, poble, per *Rourell*.

Raurés, llin. Barcelona.

Rauret, llin. Catalunya.

Raurets, llin. Barcelona.

Raurich, llin. Barcelona.

Raurich, poble en l'arxiprestat de Queralt, bisbat de Vich; nom d'un carrer de Barcelona.

Rauriga, llin. Manresa, XVI.

Rauró, llin. Catalunya.

Raus, llin. Barcelona.

rausa : «pel de boch; *rausa* de vixel, verdets», Alart, 112.

Rausa, llin. Barcelona.

Rausell, llin. Gandía, Barcelona, XVI.

Rausich, nom d'un monjo de Poblet, XVI.

raussea (?) : «Capítol XL qui posa les males condicions dels borts... La segona que son persones *raussees* qui no's regexen per ley ne per rahó, sinó axí com los moviments e les inclinacions los venen al cor...», Dones, 31.

rauta, Dic. J. March.

rautar (Molló del Vallès) : gratar, furgar. Ex. : dos pagesos tenien un tros de vinya, una part damunt l'altra en un rost o pendent, i el de dalt es queixava que el de baix tot el dia estava *rauta* que *rauta* per la part seva fent caure la terra...; els cavalls *rauten* amb una pota la terra; s'ha cremat la torrada, *rauta-la*; han *rautat* el paper per esborrar les lletres; no et *rautis* les dents que et farás sang.

rauxa : ímpetu, capricho, arre-

bato. Ex. : li ha agafat la *rauxa*; si li vingués una *rauxa*... Cp. : «Dix que u portás, e com cuytás amb molta *rauxa* obrint la caxa que hi hach dexat, fon transformat un bell infant», J. Roig, 65.

ravagui, Menorca.

raval : arrabal, barri al voltant de les muralles d'una ciutat : «ab destrals ha trencat les portes del *raval* d'aquesta vila que teníam tancades», Denia, 1455; «nengun barber, macips o servents de aquell, de la dita ciutat e *ravals* d'aquella...», 1413, *Rat Penat*, 1878, 74; «*Raval* fora la ciutat : Suburbium», J. Esteve; «En una ciutat que havia nom Hermópolis en la qual la senyora deliberá aturar, e anant per lo *raval* sa senyoria e Joseph, miraven deçá y dellá hon porien pendre posada», Vita Christi, 1497, 96 v.º; «en los ravals, alqueries, etc....», Corts de Monçó, 1510; «Sortiren de les *murades* de Bethlem a l'*arraval* y trobaren un portal», Goigs de N.ª S.ª de Betlem, XVII; «ciutats, viles, y llochs y *arrabals* d'aquelles», Corts de València, 1684.

ravalench [arravalench] (Mallorca) : que viu als ravals, propi d'ells. Ex. : ja no hauria d'ésser *arravalenc*; maneres, paraules *arravalenques*.

ravanissa : herba dolenta que es fa a l'estiu en terres de conreu, es semblant al rave, fa floretes blanques, la donen a menjar als conills i també als porcs.

ravaquet : espècie de carabassa que té la carn molt vermella i poca tripa o llavors, en fan escudella i confitura barrejant-la amb altres fruites.

Ravascall, llin. Vilaplana.

ravata : alarma (?) : «E puys tornam-nos-en ves Oriola e en la carretera haguem una poca de *ravata* de genets», Cron. Jacme, 440; «E tal cosa no porien ells fer per lur

ravala que tota nostra ost ne poyriem nos perdre o afolar», Id., 426.

ravatat : arrobatado : «E si lavors gosás dir paraula *ravatada* o bregosa, a negú tantost prenía mort», 12.º del Crestià, c. 79.

rave : rábano : «La hortalíça será borrarjens... alguns volen los *rávens* y altres *çafanóries*», Lib. de la Peste, 69; «Raphanus sativus...; cast. rábano...; val. *rabe*; cat. *raba*, *rave*, y bal. *rávec*», J. T., *Flora farmac.*, 1062; «*rave* rústica, id. boscá o de caball, herba dels cantors, cat.; *rave* de riu, val.; rábano rusticano», J. T., *Flora farmac.*, 1019; «oli en lo qual amenes amargues seran picades, o oli de gíngebre, o oli de decocció de cebes o de *rave gaylesch*... ajuden molt a les oreylls malaltes», Tresor de Pobres, 25.

Rave, llin. Barcelona.

Ravé, llin. Barcelona.

ravell (Pollença) : espècie de mata molt espessa : «es despeñá el pobre home devant de se muller en un ribás de vint palms de altárie; quedá embarasade ab un *ravell* la cavalcadura y donant el home de cap en las peñas...», N.^o S.^o de Lluch, 38; Selva de consontants, Mallorca, xviii.

Ravell, llin. Barcelona; Mallorca, xiv; Vilafranca.

Ravella, llin. Barcelona.

ravenet, dim. de *rave*.

Raventós, llin. Barcelona.

ravenxinat. V. *revenxinat*.

ravers : «instabla, *raversa*, *affectada*, indevota (parlant de les dones)», xv.

raversia : picardia : «d'aquella fembra te vulles guardar que no drex en lo teu pits, car un dia será ela la primera a tu contraria car axí ho ha sa mala costuma o *raversia*», xv.

Ravert, llin. Catalunya, xv.

ravés : díscolo : «Los borts son

persones *ravesses* (diu *raussees*)», Dones, 31. V. *raussea*.

ravés. V. *revés*.

Ravés, llin. Barcelona.

Ravetllat, llin. Barcelona.

raxa : 1, roba bona : «la grana no les governa, mes estimen *raxa* esterna y xamellots delicats», Fr. de la Càrcer, Mallorca, xvi, 49; «Una casaca de *raxa* ja usada», Inv. València, 1585; «Un gipó de *raxa* cabellat ab unas mánegas d'escot», Inv. Dalmases, 1640; «gramalles de *raxa* ab les ales de vellut negre», Ardits, IV, 289; «Item vol se donen al dit D. l. trenta ducats y un vestit de *raxa*, ço es, manteo y sotana de capellá», E. Toda, *Bibl.*, 27 nota; «Una capa de *raxa* ab dos faxas de tafetà per lo dins», Inv. València, 1585; «los magnífichs consellers anaren al dol de micer A. Ç... ab gramalles llargues de *raxa* que per ço se feren», Ardits, V, 505; «Assisteren-hi (a l'enterrament) los altres companions seus ab las gramallas de *raixa* que cascun any los dona per semblants casos la Universitat», 1586, *Calendario Balear*, 1881, 132. 2, furia, prisá : «e com cuytás ab molta *raxa*, obrint la caixa...», J. Roig, 65. V. *rauxa*.

raxant : «Lo vi ha d'ésser saltant, venós o *raxants*», Eximenis, Balari, 44 nota.

raxibe : arrecife, 1332 (E. Toda).

raxós : «E la abadessa tornassen al monestir seu e tramés-li altre monja jove molt *raxosa* e baralosa e desficiosa que quescun die torbá a sa senyora e la menyspreave e la destorbave», Legend. Ms, 178 v.

ray : 1 [raig], fustes unides per navegar pels rius, almadia. Sin. *tramada*, *vadiguer*. V. raig. 2 (Mallorca), estre de pescar : «Qualsevol pescadó hagués passat y mos hagués sentit conversá deu minuts, ja hauria vist ben cla qu'es balconet era sa terrassa, es carré la

mà, es peix jo y ella sa tiradora de *rays*, *La Roqueta*, n.º 48, 2; «Vengan filats, xexas, *rays*, artets...», R. Oliver. 3, eina per rallar formatge: «It. XI *rays* de raure formatge», Inv. Atarazanas, 1467. 4, rayo, raig: «les steles del cel gitanan dessí *rays* de foch», Flos Sanct., XIII. 5 [array] en la fraza *ray*, això *ray*, ell *ray*, &. (Catalunya, però no Mallorca): per significar facilitat, que no té dificultat, que no preocupa una cosa: «*Ara array*, be te be prou per rosegar!», Renart i Arús, *Tito y Doña Paca*, 19; — Rfr.: Trons *array*, pedra no caigui.

raya: 1, per rella o reya, Inv. Vilatorra, 1394. 2, rallador per rallar pa, formatge, &., xv, *Luliana*, 1890, 324.

rayç: arraez: «E el *rayç* de les barques quanta sal porten al al mudí de Saragoça et a qual preu», Doc. Arch., XXXIX, 192.

rayeladures: les arrels del cànem que treuen abans de passar-lo per les bergadores.

rayer (Seu d'Urgell): el qui mena i dirigeix pels rius els rais o troncs i bigues lligades que baixen de les muntanyes.

rayga, Dic. J. March.

raygar: tenir arrels, arraigar: «E axí *rayigue* (?) lo peccat dins lo cor, axí la planta met grans rails la hon no es arencada», Dones, 184 v.º; «axí que no y hage capitositat, alias capsiositat ne testardia e que sia *raygat* en caritat», Angels, 54.

raygat: arrelat: «Entre los mortals no conech altre sino a tu qui sia ple de amor, la qual es *raygada* ab bones sperances qui per tos singulars mérits te faran triuñar en aquest mon y en l'altre», Tirant, III, 198.

raygonet de pa: rosegonet, en alguns punts de Catalunya.

rayguera: «los almugàvers qui

ab ell eren en tro a cc anaven per les *raygueres* de la muntanya», Muntaner, 266.

rayl. V. rel.

rayll. V. rel.

rayllada, Dic. J. March.

rayma: resma.

raymar: raer, afeitar (?), xv.

Raymí, llin. Ametlla.

Raymon, Dic. J. March.

Raynalt, llin. Vich, xvi; Id., 1517.

Rayner, nom de fonts: «Com lo il·lustre Don Ferrando, nabot seu, Rey de Nápol's es stat desconfit per lo rey *Rayner*...», Ardits, II, 338.

Raynes, llin. Barcelona, xvii.

Raynés, llin. Barcelona.

Rayo, llin. Barcelona, 1430, Ardits, III, 86.

Rayó, llin. Palma de Mallorca.

Rayonas, llin. Barcelona.

rayre, Dic. J. March.

raysses [rahices] que es treuen amb la rasora de la pastera quan han fet els pans: «Les raedures o *raysses*», Onofre Pou, 145 v.º

rayu: rel, raiz: «cendra de les *rayus* de la ruda», Tresor de Pobres, 28; «la *rayu* de lapatí que es dit romer... A tolre rues de la cara... picat *rayu* de cogombre amarch, secca e purgat-la ab sedaz e mesclat-la ab aygua...», Tresor de Pobres, 26; «do suc de la *rayu* del liri blanch posat els huyls...», Tresor de Pobres, 22.

Rayxach, llin. Barcelona.

rayxma: resma, València, 1640.

Cp. *rayma*.

Raz, llin. Barcelona, 1518.

re: 1, prefixe que serveix per reduplicar la força d'expressió, sobre tot en les exclamacions i les interjeccions. Ex.: *repunyal*, *rellamp*; molt i *remolt*; es molt *rebbó*; ha fet una *reucu*; ja fa *retemps* que està malalt. 2, nota de l'escala musical;— el quid, l'essència d'una cosa. Ex.: aquí està el *re*, P. de A. Peña, *Ignorància*, n.º 175. Cp.: Don *Re* porta bótes i està serè.

rea, f. de **reu**.
reabovatge, un dels mals usos feudals, XIV.

reacambra : requartet : «e lo dit hom se calás (?) fugent per la finestra de **reacambra** qu'es en la cambra del dit Berenguers», Ardits, I, 11.

readreç. V. **redreç**.

reagravar : «per rahó dels quals accessos lo R.^m bisbe de Barcelona havia excomunicats, agravats y **reagravats** als dits frares», Ardits, V, 207.

real : 1 [ral], moneda : «Traqué's de la bossa un **real** catalá bosqueter prou xich y doná'l a la venedora del pa que era una vella, la qual digué que li'n donás altre, que no conexia aquella moneda de quina terra era», Relació de Pere Porter, 1608; «se pagará ... un **real** que son cinch sous», 1633, E. Toda, *Bibl.*, 124; — **real** de vuit : «cinch **reals** de vuyt, dich 7 l.», Junques, 1714, 312; — **real** d'ardit : la desena part de la lliura, moneda barcelonesa, XVIII. 2, palau del rei : «e tenia-y moltes tendes parades que paria fos un **real** ...», Tirant, I, 139; «Lo **real** del rey : Arx regis», J. Esteve. 3, adj. regi, propi de reis : «e a tots quants hi anaven, daven a menjar molt copiosament a la **reals**», Tirant, I, 201; — vila, ciutat, lloc **real** : de realengo : «tot bandejat ... puixa estar per dos dies en ciutats, viles e locs **reials** ... que no pusquen esser presos per los oficials **reials**», Capmany, *Ordenanzas*, 110; — camí **real** o ral : «en lo conch de Vingrau ribe lo camí **rial** a part de jos», Alart, 165; — senyal **real** : «... e tot de pes que mester aja a l'offici del masel, seyat del **seyal rial** ...», Alart, 151.

Real (La —), monestir de frares bernats prop de Palma.

Real, llin. Mallorca, Barcelona.
realé (Menorca), ocell; rascón.

realench : realengo : «En lo mes d'Agost de l'any prop passat gran multitud de gent axí de **realench** com d'altres lochs forans de la vegueria ...», 1393, Coroleu, *Somelent*, 97; «bens de **realench** se poden transportar», Guinart, *Repertori*, 31; «mil solidos sensals o rendals de **realench** en lo privilegi dejús escrit contenguts», Doc. Arch., XL, 231; — lloc de **realenc** : realengo, València, 1321.

realgar : «Maleit sia qui m'encontra com no m'i mescla **realgar**», xv.

realme [reyalme] : reino : «...vostre requesta a tota ultrança a hus e a costum del **realme** de França acceptar», Tirant, I, 233; «Lo **realme** de Nápols», J. Esteve; Tomich, cap. 50.

realment : 1, realmente, en realidad. 2, regimiento : «**Realment** has dit : Egregie dixisti», J. Esteve.

reamor : «**Reamor**, ço es, si tu m'ames yo t'ame», J. Esteve, q4.

rear : vestir : «Ab l'ajuda de la serventa comensant-se a **rear** ab mil reguanys ...», Corvatxo, xv. Cp. **arrear**, **arresar**.

rearbatge per **reherbatge**, un dels mals usos feudals, XIV.

rearmada : «Lo primer extraordinari es com per les armades e **rearmades** de las galea o galiota fetes per la ciutat ...», Ardits, II, 221.

Reart, llin. Barcelona, XVII: Vich, 1660.

reata : l'animal que va davant de l'escaler que tin el carro.

Reata o **Riata**, ciutat d'Italia, xv.

reaygues, terme de farmàcia : «**reayguas** o aigües simples», Barcelona, XVIII.

reba (Plana de Vich) : viatge, tornada, tanda. Px. : això anirà o vindrà en una altra **reba**.

rebatat : «Molts son qui respandirien per consell si no fos

la gola qui' ls ha *rebabats*, Doc. Arch., XIII, 202.

rebada. V. rabada.

rebalç: «E tremolant cascú's girá vers me ab altres, qui hu oiran del *rebalç*», Dant-Febrer, 167.

rebaldequis. V. ribaldequis.

Reballat, llin. Barcelona.

rebambori (Perpinyà). V. rebombori.

Rebarter, llin. València, Llinàs.

Rebascall, llin. Barcelona.

Rebasseda, llin. prov. de Girona.

rebassell (Mallorca). V. rabassell.

rebast (Aran): la tercera herba que creix en els prats després del redall, o sia, la sega de la segona; no seguen en general la tercera herba, que es menja el bestiar.

rebasta (Vilatorta): peça del guarniment dels animals que va a les anques i manté el bast en el centre tenint a l'altre extrem el pitral; fusta que en el bast dels animals de càrrega fa el mateix servei que la retransa en l'aubarda i d'una forma consemblant. V. text en bast. Sin. *tafarra*; — (Vall d'Aran) el ferro que deté la calivera de la llar encara que sia cairat.

rebat: 1, la canal, mossa del marc a on bat la tela o quadro que s'hi posa. Ex.: fes més fondo el *rebat*. 2, per remat, remate (Borredà). Ex.: després dels ballets que canten i ballen sense música, canten per *rebat* unes quantes corrandes en to mes airós i precipitat.

rebata, Dic. J. March.

rebatiat: rebatejat, el qui ha estat batejat dues vegades: «lo Baptisme no se pot reiterar, y si tal se fes, axí lo rebatisant, com lo *rebatiat* ipso facto es irregular...», M. Aguiló, *Bibl.* col. 142.

rebatitzar: tornar a batejar, xvii.

Rebató, sobrenom en alguns pobles

rebatre: rechazar: «E lo rey

moro ab l'arch defenie's e *rebatia* li molts colps», Tirant, I, 57; — *rebatre* l'era (Urgell): pitjar l'era per batre millor; — *rebatre* el clavo: remachar el clavo (Mallorca)

rebatuda (fer la —) (Camprodon): tornar a beure per darrer cop per acabar el vi del porró.

rebatut, adjectiu aplicat a les teles. V. mascó.

rebatxins (Navata): unes certes formigues que piquen fort.

rebaubetx (Mallorca): planta que naix tardanament d'una llavor oblidada. Ex.: aquí li duc aquesta tomàtiga, faves, etc. de *rebaubetx*, o que han sortit de *rebaubetx*.

rebava (Mallorca): regruix.

rebavat: «la hagudea de ma consideració regirá per objecció de la pròpia frevoltat son *rebavat* e torn atrás», Ms. Sèneca, 2.

rebaxador (Barcelona): eina de fuster que serveix per fer els plafons de les portes.

rebaxinch (Olot): repeló, padrastró de los dedos. Cp.: *revexí*.

rebea [*reebea*], fem. de *rebeu* (?): «aygua guedea (?) es pijor que no *rebea*», Cató, 10 v.º

rebeament: rápidamente, velozmente, xv.

rebeca (Caldes de Malavella): becaina, dormida. Ex.: deixa'm fer una *rebeca*.

rebecar (Tortosa): posar-se els arbres ufanosos. Ex.: esta plantada d'arbres *rebequen* d'ufanosos.

rebech: 1, tossut, desobedient, rebelde: «Lavors sabran si es *rebecha* los qui n'ignoren», Jardinet d'Orats, 224; «Y ell sens tornar-ne gens de resposta com si parlassen a n'el veynat (perqué heu de sebre qu'es ben *rebeco*) d'ays y plorayes se'n fa un esclat», *Revista Balear*, 1872, 187. 2, instrument musical de l'Edat mitjana.

rebedor: 1, acceptable, que es pot rebre o admetre. Ex.: tinc venuda la fornada de teules si surt

rebedora; «ben fornida de sal bella, bona e neta de broça e *rebedora*, la qual...», Corts de Monçó, 1510; «cortans de blat bo y *rebedora*», Capbreu Vendrell, 1741. 2, recibidor, sala de rebre, Bosch de la Trinxeria. 3, el que reb : «e deurieu ésser content e no recusar per yo ésser donador e vos *rebedora*», Tirant, II, 277. Cp. : «*Rebedora* : Capax», J. Esteve.

rebejut, N. Oller, *Vilaniu*, 61.

rebeig : el punt on l'aigua del riu troba un obstacle i torç la direcció amb escumeig i també la part que el corrent en aquest punt deixa tranquil·la l'aigua i on se banya la gent; (Olot) corrent ràpid d'aigua; cala o recodo en un rio, xvii. V. rabeig.

rebejar : passar per aigua clara alguna cosa, netejar, rentar. Ex. : *rebejar* l'aigua, les copes, la boca, etc.; — *rebejar-se* : banyarse. Ex. : *rebejar-se* en la llum.

rebel [rebel·le, rebell] : rebelde : «e irem contra vos així con contra aquel qui es *rebel* a son pare», Cron. Jacme, 499; «no vullau ésser *rebells*», 1486; «*rebelles* a son rey», Mallorca, 1524; «ojats, *rebells* e menyscrehents», Gènesi Amer, 76; «Llucifer fon derrocat ab son ezcércit *rebels*», Goigs de St. Miquel, xvii; «ne hom pot provar Trinitat a enteniment *rebel* que sia en coratge de hom ergullós», Fèlix, I, 31; «no vullés ton servent nodrir delicadament car si u fas tu trobarás que ell te será *rebel* e inobediens», i.ª del Crestià, cap. 121; «posa lo poeta Salustius que dona que veu sa filla *rebella* e que irreverentment raeb se correctió, o la deu matar o tant batre e humiliar...», Dones, 19; «darem primerament mort a aquell malvat rey e gran *rebelle*...», Tirant, IV, 52; «ab pleníssima facultat... de procehir contra los inhobediens e *rebells* a la terra...», Doc. Arch., XXII, 94;

«*Rebelle* : Transfuga qui a rege defecits», J. Esteve.

rebelada [rebel·lada] (Mallorca, Sta. Coloma de Queralt) : moviment brusc del braç. Ex. : amb una *rebelada* agafa la criatura i... Cp. : revolada.

rebel·lan : rebelde : «E... presomex hom que son viciosos en llurs costums e plens de mals vicis, *rebellsans* al pare e a la mare», Dones, 30 v.º

rebel·lança : rebeldia.

rebel·lar : rebelar : «*Rebellar* : Rebellare contra principes. Deficere a princeps», J. Esteve; «Se *rebellen* al papa : Ad pontificem defecerunt», Id.; «*Rebellats* se son dels romans : A romanis defecere...», Id., 93.

rebel·lió : rebelión, rebeldia : «per causa de la dita *rebello*...», Doc. Arch., XXV, 18; «*Rebel·lió* : Rebellio. Defectio. Inobedientia. Pertinacia», J. Esteve.

rebell : gibrell, lebrillo, Pollensa, 1423. Cp. ribell.

Rebella, llin. 1823.

rebellir : «Pensen cloure e *rebellir* alguna part del fosso o vall... e omplit e egualat ab la barbacana pensen mes facilment muntar a la muralla», J. Esteve, 14.

rebench : «molestar los rocins ab lo *rebenchs*», Vallfogona.

rebenet, instrument musical : «sonaren... un pandero y un *rebenets*», Lib. de coses assenyalades, 317.

rebenet : prompte, apressat, precipitat, ràpid.

rebequeria : rareza, rabieta, sobre tot parlant de criatures, acció de rebec.

rebequet : tambor fet d'un tros de soca d'arbre buidada o treta la fusta de dintre (?) : «Un malany de *rebequet* fet d'una crosta de pi», Vallfogona, *Romanç*.

Reberter, llin. Barcelona, xviii.

rebesavi : bisabuelo, pare del bes-

avi; tatarabuelo: «*Rebesavi*: Attavus», J. Esteve; «*Lo rebesavi*, pare del besavi», Onofre Pou, 104.

rebesnet [rebeynet, Mallorca]: biznieto.

rebeu, instrument musical, 1456 (E. Toda).

rebeubetx (Mallorca); — això ja és de *rebeubetx*: es cosa de cajón.

rebifar-se. V. revifar-se: reavivar-se.

rebifat. V. revifat.

reblar: remachar, juntar dues peces de ferro amb un clau de ferro i fer cabota a cada cap del clau perquè no salti; — Cp.: «*reblant* en lo mitg de bon reble ab bon morter tot de cals e grava ... », 1404, *Calendario Balear*, 1876, 79.

reble: menudall de pedres i palets que els mestres de casa usen per omplir els buits que queden entre les parets al temps de fabricar-les, ripio: «per denegar de broça e *reble* lo portal de Serrans ... », 1398, Llorente, 533; «*e reblant* en lo mitg de bon *reble* ab bon morter tot de cals e grava», 1404, *Calendario Balear*, 1876, 79; Dic. J. March.

reblech: «Gonela castelana ab gran *reblech*, ab corda, ab IIII faudes», Alart, 155.

reblert (Mallorca). V. rublert.

rebles (València): ronyons.

reblincat: retorcido: «*La cua reblincada* de l'escorpí», Bosch de la Trinxeria.

reblir: omplir, rellenar: «Car segons Aristótil ells [els vells] han lo cors sech e han los membres pus durs e pus partinats e desobedients, per que abans se tanquen les vies e ells canons se *reblexen* pus forts tots, per la qual cosa los fums del ventrell pugan al cervell», Collacions, 191; «comogué los coratges de tots los ciutedans de la ciutat e mudá'ls la fortuna, car tant feu stant en la creu que'l poble se levá contre lo tirán e'l *reblí* de pedres», Lib. de les quatre virtuts, 55; «Mentres

les bombardes combaten, la torre aquella *reblexen* que no y havia per a estar la gent de peu», J. Esteve, m; «*Reblir* o omplir», Id.; «*Reblir* de letres: Obruerer litteris», Id.; «*reblir* de injúries», Francesch Alegre.

rebló: petit cilindre o clau de ferro per ajuntar els cercols de ferro; eina de boter.

reblum (Muntanya). V. reble.

reblumalla (Plana de Vich): menudall de pedres, cascojo, ripio. Ex.: de les obres que s'han fet ha quedat molta *reblumalla* que és precis treure.

rebocillo: especie de mantellina usada a Mallorca: «Que no's pugan vestir ni usar teles de or y plata, ni puntes, fil, botons y brodadura de lo mateix ... compranent-se també en assó los *rebocillos* o mantellines que no son propriament vestits», 1692, *Luliana*, 1889, 175.

reboda: casament de vidus, Actes del Consell de València, xiv (E. Toda).

rebol: eina de ferro que fa punxa i serveix als fusters per enfonar els claus que afiquen en fusta que s'hagi de planejar o ribotejar.

rebola (Mallorca), planta.

rebolada. V. revolada.

rebolcar: revolver: «los justs quan estan en la netedat de consciència van tant recatats de peccar, que ni tant solament venialment gosen peccar, però després que han perdut la vergonya van-se *rebolcant* en dos mil peccats», Pons Miserere, 37 v.º; «tots dies los mestres deuen posar les mans dessus aquells qui son turmentats per los demonis qui per los paviments de les coses de Deu se *rebolquen* ... », Collacions, 238; «*Rebolcar* en lo fanch: Provolvere in luto», J. Esteve; — *rebolcar* el drap, una de les operacions de la fabricació de draps pels peraires, 1438.

rebolsadora: instrument de dra-

per o d'abaixador : «It. ha en lo dit scriyent dues *rebolsadores* de ferra», Inv. Ribes, 1404; Inv. Vich, 1413.

reboll : rebrot : «... terra de sobres per aixecar-hi un roure en l'endret ahont he plantat aqueix *reboll*, qu'encara que *reboll* com es, anyívol y mal arrelat, me costa mes que si l'hagués regat ab sanch de les venes», J. Verdaguer, IV (Pròleg de «L'Atlàntida»); «una garriga ahont els romanins hi crexen entre'ls *rebolls*», T. Aguiló; — (Borredà) llana curta dels xais que els peraires posaven a les boietes papereres.

Reboll, llin. Mallorca, XIV; Castelló de la Plana, XVII.

rebollada : tros, clapa de rebolls al peu dels arbres, que les cabres pasturen.

rebollam : multitud de rebolls; mates, alzines petites, garriga baixa.

Rebollera, llin. Barcelona.

rebombori : gran soroll i confusió; bullanga popular : «Al punt, com nauixer que busca la llum del far que té prop, creuant aquell *rimbombori*, portantme en alt y a empellons ... », J. Bodria; *Roselles*, 85; Selva de consonants, Mallorca, XVIII; Llorens malcasadis, darrera cobla; — el *rebombori* del pa : bullanga popular que hi hagué a Barcelona en el darrer terç del segle XVIII per haver-se augmentat el preu del pa.

reborday (Camprodon) : residu de certes fruites o hortalices, com de les trumfes, les pomes, etc. Ex. : no en queda sinó el *rebordai*.

rebordonir (Mallorca) : engruixir-se. Ex. : el fil de les calces (mitja) ha d'ésser molt fi perquè quan se renta *rebordoneix*; — *rebordonir-se* (València) : volverse peor, hacerse más malo, s'aplica a persones i a animals domèstics.

rebordonit : corromput, dolent :

«No de tots te pots fiar, per més que sian amichs; la causa te pots pensar ser lo mon *rebordonit*», Onofre Cugat, *Documents polítics y morals*, XVIII, 25; — fornido, sapat (?).

Rebordosa, llin. Barcelona.

rebós : embozo de la capa, València, XVII.

rebossa per rabosa : guineu : «Un gonell de mescla folrat de *rebosses*», Inv. Vich, 1445.

rebossar [arrebossar] : cobrir les parets amb una capa de guix per fer desaparèixer les desigualtats dels mitjans o de les pedres.

rebossat : embozado, XVI, XVII.

rebost : despensa, Dic. J. March; «les altres dones, les unes al *rebost*, les altres a la cuyna ... », Tirant, I, 81; Inv. Vich, 1413; «*Rebost* : Cella. Repositio omnium rerum. Cella a reponendis rebus sculentis et poculentis», J. Esteve; — comestibles, vituallas : «acudí tanta gent, que era cosa de véurer y tots aportaven *rebost* per a menjar, que de cada lloch aportaven carruatge y los aportaven menjar y sempre los estaven treginant *rebost*», Miquel Parets, 68.

reboster [raboster] : I, espècie de catifa amb les armes i l'escut del senyor amb que cobrien els bagatges dels prínceps i que usaven també els militars (?) : «Dex a ma neboda, monja de dit monestir, los *rebosters* estan en la cambra mes endins», Test. Junqueres, 1558; «y enviaren de allí lo testament del qual no dich cosa sinó que's dexa en esta nostra sglésia en la capella de St. Martí en la sepultura dels seus y funda una missa cotidiana y fa llegat dels *rabusters* (que son 18 ab les armes) y de dos blandons de llautó grans y un drap de ras pintat y dibuxat», Lumen Domus, I, 252 v.º; «après venia l'arriero major que li anaven devant vinticet o vintivuyt parells de matxos

REB

carregats ab bast y *rabostés* y de dos en dos un moso de sa llureya ... », Miquel Parets, II, 15 v.º; «Item un *raboster* de ras ab les armes de dit ... », E. Toda, *Bibl.*, 44, 1573; «tres *rebosters* ... It. un altro de verdura partit per lo mig», Junqueres, 1555; «Tres *rebosters*, la hu ab una àliga, l'altre ab una font, y l'altre blanch, blau y vermell», Id., id.; «*reboster* ab un escut de blanch y blau», Id., id. Cp. : «y luego hermosos transparentes, cortinages de seda, *reposteros* de Flandes», Barcelona, 1608, *Unidad Católica*, n.º 123, 148. 2, l'encarregat del rebost, oficial de la casa reial que cuidava del rebost : «Item lo *reboster* adés en present do scrites per menut totes les coses unes et altres, de la major tro a la menor qui el rebost son ne totes quantes n'i vendran», Doc. Arch., VI, 8; «Aquell dia matex sia tengut de liurar-ho al *reboster* mayor o a son lochtinent», Id., id., 9; «don Eximén Périç de Tاراçona qui era lavores *reboster* nostre en lo regne d'Aragó ... », Cron. Jacme, 321. Cp. : «E un *reboster*, id est, porter de la dita merquesa vahent lo moro alterat, dix que li fessen levar les armes», Ardits, III, 60.

rebostejar (Mallorca) : husmear, huronear, revolver, s'aplica principalment a les coses guardades en el rebost.

rebotat : «Doneu-vos mil abraçades, mostreu-se d'amor vençudes quant estan mes *rebotades*, de forma que tals besades son semblants a les de Judes», M. Pineda, *Consells a un casat*, XVI, València.

rebotegar : replicar, refunfuñar : «No vulles *rebotegar* als qui't donen bon consell; no respones mal als qui't dien bones paraules», Doc. Arch., XIII, 492.

rebotell (Mallorca) : tany, rebrot que surt a la soca d'un arbre. **rebotí**. V. **rebotell**.

REB

rebotir [**rebotre**] : rebotar : «lo soroll del torrent al *rebotre* per las rocas», Bell-lloch, *Salabruges*, 67; — Fr. : n'hi ha per *rebotre* el cap per les parets; — *rebotre* o *rebotir* el sopar a un (Conca de Tremp) : no pair bé el menjar.

rebotís (Mallorca) : rebrot, tanyada que naix a la soca d'un arbre tallat.

rebotxeria (Badalona) en la fr. valer una cosa una *rebotxeria* de diners.

rebou per **rebeu** : precipitado, atropellado : «no siats impacient ni *rebou*, que per lo ferm haurem-loss», Quadrado, *Marsili*, &., 120.

Reboyll, llin. Inca, 1380.

rebranca (Mallorca) : canalobre en forma de branca.

rebre [**reebre**, **resebre**] : recibir : «com no sia manco bo, quant castiga que quant *reb* a misericòrdia, de aquí es que la justícia de Deu se anomena casa de Deu», Pons Miserere, 102 v.º; «e yo en ma casa no he fembres qui sien abtes en fer açó, perquè tu jatssia no sies be vestida que sabs les mies maneres e costumes, pendrás càrrech de *reebre* e col·locar les hostes segons que fer se deu», Valter, 74; «... que a la fi de l'any los dits dos administradors sien tenguts et hagen a retre compte be leyalment d'açó que *reebut*, dat e administrat hauran per la dita administració», Doc. Arch., XL, 321; «...lo qual Deu vol *reebre* en la sua mansió», Cron. Jacme, 3; «E exiren a nos los cardenals per *reebre* a nos be una legua fora la vila», Id., 504; «Sápies que sens consentiment e voler de ton marit, jo aquest present no *reebrés*», Legend., II, 300; «trametem-vos nostra libre e nostre astronomiayre Sidrach. Con foren devant lo rey Bocius el los *reebé* ab gran honor», Sidrach, 1; «Lo rey Botius los *raebé* molt honoradament e lexá'ls reposar per III

jorns», Id., 4; «... venint de les parts de Alemanya, a la qual hisqueren a *rebre* y recibir los magnífichs consellers ...», Ardits, V, 516; «Perqué mes dignament *rebau* tan alt sagrament, de bon cor perdonau e demanau perdó als absents e presents dient axí ...», Ritual Urgell, 1550, 114 v.º; «e axí com la mar *recep* totes les aygues, enaxí lo ventre *reeb* totes viandes», Sidrach, 16; «*reebists*», Passió de la Verge Maria, 1486; «havem *resebudes* dues letres vostres», Doc. Arch., XXII, 35; — donar a *rebre* (Mallorca) : entregar o devolver a su dueño las tierras que se han tenido arrendadas.

rebrech : deshecho, desperdicio, sobrant.

rebregadís : ço que es fácil de rebregar.

rebregar : machucar, manosear.

rebregat : echado a perder, pasado, machucado.

rebrich : doble abric (?) : «No portar folrades ne *rebrigs* ne perfils ne altre arrasament de arminis», Lleis sumptuàries, Mallorca, 1384.

rebrincar-se : retorcerse. Ex. : la criatura que tinc al braç *se rebrinca*, vol anar amb sa mare.

rebrocha, Dic. J. March.

rebroll : retoño; arbust que surt d'un altre arbre mort o viu.

rebrollar : rebrotar, retoñar : «*rebrollará* ufanosa com un arbre jove escapsat», Coroleu-Pella, *Sometent*, 116. Cp. : «los ulls *rebrollen* de llágrimes», Cançó popular.

rebrot : renuevo, retoño.

rebrotar, xv, xvi.

rebrusent : molt brusent.

rebuat : refusar, rebutjar, Mallorca antigament.

rebuat : «e veig ara que'l vostre *rebuat* cor que per les mies mans vos tinch que haveu de passar per haver atés ço que de un cavaller vençut se ateny», Tirant, III.

rebuda : recibo : «Y sots las mateixas penas manam a dits confesors que si sos penitents tindran alguna restitució que fer, no la reban ells y quant fos forçós per lo secret, no la fassen sens cobrar *rebuda* de la persona a qui's fa la dita restitució», Sinodals Solsona, 1751, 195; «Ne tinch *rebuda* del notari», Berga, 1833; «deu-li 25 duros y vos entregare *rebudas*», Centelles, 1855; «... per rahó deveu haver perduts o presos en compte de *rebuda* per causa de vostra negligència e poca execució», Tirant, III, 217; — *rebudes* i dates : entrades y salidas, cargo y data : «En Gabriel Ferruç fon proveit ... de la batlia de Tárrega qui deu donar compte e rahó als honrats racionals de la ciutat de les *rebudes* e dates que farà per rahó de la dita batlia», Ardits, I, 358.

rebugada (Vich) : les aigues que una torrentada porta arrossegant pedres, troncs, etc.

rebuig [rebug, rebutx] : 1, desperdicios, restos, sobrante, darreries, allò de què se n'ha triat lo millor. Ex. : no queda més que el *rebuig*; al cul dels coves queda el *rebuig* de la fruita de què han deixat triar : «... perquè lo venedor vendria menys la sua cosa e li vendria a menyspreu o a *rebug*», Collacions, 165; — *rebuig* de magatzem : gènere que no es pot vendre que queda a la botiga. 2, repudio; — libell de *rebuig* : carta de divorcio; — reprimenda. Ex. : donar un *rebuig*; — repugnancia. Ex. : menjar amb *rebuig*; — miseria, abandono : «pensant en la miséria e *rebuig* a que era vengut ...», xiv.

rebuat [rebutjar] : repudiar, rehusar, rechazar : «Capítol XLIX qui mostra perquè no es degut a chrestia *rebuat* sa muller, Dones, 36 v.º; «No *rebuat* la missatgeria ni de sofferir treballs ...», Flos Sanct., 1524, 106; «La moneda no conegu-

da no corre, ans be tots la *rebu-jen*, Lit. past. Soisona, 1631, 270; «Demane al tremendo jutge que compassiu no'm *rebuges*, Barberà, *Prosa dels Difunts*, 11; «los carboners *rebu-jen* el carbó menut», Car-tuixa Montalegre, 1718; «*Rebu-jar* : Abnuere. Recusare. Detrac-tare. Deditari ... », Id., q2 v.º; «tenien diversos parlaments los uns ab los altres dient que molta virtut possehia Tirant que hagués *rebu-jat* requesta de tan bellíssima senyora com aquestas», Tirant, IV, 337; «e posat que u sàpia la gent del cavaller, *rebu-jaran* fer-li'n des-pler ... », Francesch de la Via, d4 v.º; «qual osat seria que tan noble e tan avantajós partit *rebu-jés* com haver Laquesis per muller ... », Cu-rial, 86; «e com ell ho sabé, lançá's en terra fort torbat per ço com ella lo *rebu-java*», Flos Sanct., 1524, 101.

rebu-jat [rebutjat] : repudiado, rechazado, rehusado : «lo venedor no es tengut de dir ne de manifes-tar aquella cosa per la qual quan ço que ha venal seria venut menys que no val o seria menyspreada o *rebu-jada*; lo vici de la cosa venal es cosa per que lo venedor vendria menys la sua cosa e li vendria a menyspreu o a *rebug*», Collacions, 165.

rebull : «lo *rebull* somiant de la batalla, lo bracejar dels vius y'l cabuçar dels morts ... », J. Verda-guer, *Obres*, IV, 144.

Rebull, llin. prov. de Lleyda; Vimbodí, Barcelona.

rebull (Barcelona) : bullanga, revolució. Ex. : si ve una *rebull*, tindrem de fugir : «*rebulles* políti-ques», Moss. Soler, *Badalona*, 54.

rebumbada : torbellino. Ex. : *re-bumbada* de vent, de pluja, etc.

rebu-nent (o *rebu-nzent* ?) : «A tots los se'n dugué la forta torren-tada del nort quan *rebu-nzenta* y ab furia jamay vista, assolado-ra...», Picó, *Jochs Florals*, 1870, 57.

rebussay (Mallorca) : brossa, ma-tes : «lo sol naixent (besa) la roja nuvolada, la flama al *rebussays*», Poesia d'En Singala.

rebustech : «tots bons oficials o jutges se deuen mostrar a ésser balança als simples, e aspres als maliciosos, benigne als humils, ri-gorós als superbiotes, plaent als plans, brófech als *rebustechs*», Doc. Arch., XIII, 345.

rebut, p. p. de *rebre*; — ja ha *re-but!*, exclamació per indicar que algú ha pres mal físic o moral.

rebut : recibo, àpoca, albarà; — llibre del *rebut* i despès : libro de cargo y data.

recabalar, Mallorca, 1700, *Uni-corn*, 25. V. *rescabalar*.

recabar : impetrar, alcanzar : «E per ço volgué Na Cana encontinent *rebre* lo hábit y per tal que si sa mare o sos parents la volien *reca-bar* que'l monestir la pogués a ells millor deffensar», Blanquerna, 22.

recabtar : pedir con instancias, XIV.

recada. V. *arracada*.

recader [recalder, Mallorca) : mandadero, recadero.

recado, castellanisme usual a Ca-talunya desde el segle XVII.

recalada : post que serveix per descans i refresc de les naus en les llargues travessies o viatges, P. Peña, *Miramar*, 121.

recalar, Mallorca, Selva de con-sonants, XVIII; — (St. Joan Despl) aturar-se, descansar. Ex. : en el nostre viatge *recalarem* en tal poble.

recalç : «engaçar en cals ne en *recalç*», 1387.

recalcada : resbalón, relliscada, també en sentit figurat. Ex. : en sa vida ha tingut moltes *recalca-des* : «lo cavall ... doná una *recal-cada* ab lo peu de darrera y ... cay-gué ... per la costa avall», Miracles de Núria, 1666, 221.

recalcar (Mallorca), verb popu-lar ? V. text. en *refolcar*.

recalch, Dic. J. March.

recalcitrant : recalitrante (Perpinyà).

recàlcol : doble càlculo o nuevo càlculo, terme molt usat en els plets del segle XVI i XVII.

recalçots : sabates velles, sabatots dolents (Vendrell, Montblanch).

recalfa, Dic. J. March.

recalfar : recalentar. Sin. rescalfar, rescalfar.

recalivar : «Soberanament han esquivat los sançts tot sovint *recalivar* e caure en peccat après que hom ha moltes vegades aconseguida misericòrdia de Deu», *Dones*, 176.

recalt, Dic. J. March.

recam : recamadura o bordado en realce : «Dos ganfanons de vellut vermell ab *recamos* de or», Inventari de la Tresoreria de la catedral de Girona, 1588.

recambra [recàmara] : requartet, cuarto interior : «fo-li dada sentència de pedra e ésser-li tolt e levat lo cap de les espatles lo qual li fo tolt ... e penyat ab una corda ... fo posat alt en la finestra de la *recambra* de la cambra on lo dit Berenguer jahia», *Ardits*, I, 12; «*recambra* de la cambra major de l'alberch de la Sra. reyna», 1367; «en la *recambra* contigua a la cambra major, primo, un lit de posts», *Inv. Torre den Barra*, 1430; «*recambra* hont ella s'acostumava ligar e metre a punt», *Curial*, 63; «*Recambra* o loch secret : Conclave», J. Esteve; «En una *recambra* prop de la dita cambra ... », *Inv. Vich*, 1437; «y en la *recambra* dormia la princesa e Stephania», *Tirant*, II, 284. Cp. : «los fransesos baxaren a l'Empurdà ab tropes de cavalleria y infanteria y trobaren la nostra gent molt descuidada ... de tal modo que apenes los de Figueres hagueren sentiment de l'enemich que ja'ls tingueren dintre la vila y pren-

gueren molta part de la cavalleria sens costar-los res que tots los trobaven desensellats per les estables, que sols camparen los que tingueren tems de pujar a cavall que tot anava a la derrota y a la desbaratada y governave a Figueres lo baró de Botier, al qual li prengueren tots sos cavalls regalats y tota sa *recàmara* y bagatje», Miquel Parets, II, 106; «Estant lo príncep don Juan de Austria en Barcelona volgué anar a Munserrat per a passar la Semana Santa ... se'n anà ab molt acompanyament y molta ostentatió com si avia de anar a fer una gran jornada, que sols de carruatje per a sa *recàmara* aportave mes de sent matxos carre-gats», *Id.*, *id.*, 107.

recambró : requartet contigu a la cambra, lligador (Camp de Tarragona) : «L'habitació's composaba d'una cambra ab alcova, en lo quin una escala de fusta donaba accés a la finestra-porta ... », J. Pins, *Jaume*, 19.

recamo : «ordenen ... que ningú axí home com dona ... no aport ... sobre seda ninguna manera de seda, *recamo*, trena ne cordó, or ne argent, de fil ne de martell, de la cinta en avall», 1565, *Luliana*, 1889, 11.

recana, Dr. Petit.

recança [recansa]. V. racança.

recanella : petita, menuda, aplicada a les ovelles; — Rfr. : ovella *recanella* a cent anys serà novella, Mallorca.

recapdella, Dic. J. March.

recapítolar (Mallorca) : repetir amb insistència alguna cosa que es dóna per sabuda.

recaptar : alcanzar, lograr, obtenir, impetrar : «et rebem de present per confraressa e advocada nostra madona sancta Eulàlia qui sia advocada nostra e'ns *recapte* gràcia ab nostre Senyors», *Doc. Arch.*, XL, 236; «Yo us he *recaptat*

ab l'abadessa e ab la nostra priora que us leix entrar», Francesch de la Via, d8 v.º; «... per *recaptar* perdó dels peccats», Passió de la Verge, 1486; «*Recaptau*-los la salut a la gent que tant vos vol, com son los de St. Ferriol», Goigs de St. Ferriol; «e agenollá's davant ella e besá-li moltes veguades les mans supplicant-li *recaptás* gràcia ab lo rey li dexás fer armes», Tirant, I, 144; «agenolla't en terra e dirás tres Pater nostres e tres Ave-maries en reverència dels tres reys d'Orient que'ls plàcia voler *recaptar* gràcia ab lo gloriós Deu Jesús», Id., III, 151; «... e com fos ab sa altesa que li volgués *recaptar* perdó», Id., id., 270; «*recaptada* gràcia de pluja ...», Barcelona, 1534; «... finalment obtenir-los reparació e remey e ab Deu recaptada salvació», Eximenis, *Tractat de be morir*, fol. LXII, v.º

recapte : 1, reputación, posició, categoria; — home o persona de *recapte* : home o persona de reputació : «Car diu Salamó, qui massa creu tost, leuger es de seny e digna es de vergonya e de confusió. E majorment si la *persona* qui u diu no es de gran *recapte* (text *recapet*)», Dones, 380; «Entre *hòmens de gran recapte* no ha grans paraules car basten les lurs obres», Eximenis; «Tu est *home de recapte* : Hec non mediocris hominis sunt officia», J. Esteve; «les letres que porta de part dels dits deputats e concell dexe la dita nau e prengue aquell o aquelles qui a ell semblaran pus acomodats... a Càller, Sàcer e a Alger per *persona de recapte* e sagrament», Doc. Arch., XXII, 58; «ans vos tenran totes per *hom de mal recapte*», Tirant, III, 217. 2, menjar, aliments, comestibles, provisions. Ex. : has fet massa *recapte* : has fet massa menjar; en aquest hort hi ha un galant *recapte*, això es, moltes hor-

talisses, llegums, etc.; «la novena que cascun port ja tot *recapte* ab si, ço es, diners e pa, car l'alre pot hom haver sens afany», 12.ª del Crestià, c. 274; «se reculliren dos fadrins qui eren vinguts de Barcelona y axí no se si de mal *recapte* se morí lo un d'ells repentiment, y dient ere de pesta...», 1589, *Veu de Montserrat*, 1882, 312; — (Conca de Tremp) bullit, carn d'olla; — (Lleyda) menjar tant per les persones com per els animals. 3, materials de treball : «... regonexent deure a Jaume Terol, pintor de dita vila de Cocentayna... cent y sixanta liures... per les mans y factures de un retaule que ha de donar, estofar y pintar y tot lo que a son art pertany. Posant lo dit Jaume Terol tots *recaptes* y dit retaule lo ha de pintar ab pintures que li donaran orde», 1627, Doc. inèdit. Madrid, LV, 301; «un preu fet de mans y *recaptes*», xv; «los tintorés fan trampas en los *recaptes* uns ab altres confundint», Barcelona, 1706, *Palinodia*, n.º 248; «Si concertan a preu fet fusters y mestres de cases, de mals *recaptes* tot ho reblexens», Id., id.; «*recapte* que s'ha esmersat ab los remendos de la cinia de l'horta de St. Bertran», Compte de mestre de cases, Barcelona, 1777. 4, cuidado, cuenta, satisfacció; — dar o donar *recapte* : despachar, proveer, cuidar, arreglar, agenciar, fer. Ex. : hi ha tant a fer que no puc donar *recapte* a tot : ves a donar *recapte* a casa teva; «Ací ha tan gran defall de armes e de gent que yo no y puch dar *recapte*, si per vosaltres, mossenyors, no y es prestament dat remey», Doc. Arch., XXII, 176; «Suplich vos... que vullau dir al... fra Spitles que ir rebí la sua letra e que lo mestre de camp diu no percep be la ballesta que demana e que me'n avis pus clarament e dar s'ha *recapte*», Id., id.,

34; «trameteu-nos diners que ja y sabrem *dar recapte* en lo que será necessari», Id., XXI, 170; «Com ells hagueren *dat recapte* a l'emperador, portaren-se'n totes les coses necessàries per al cors de Tirant», Tirant, III, 97; «aquest majordom deu veure sobre tots los oficis de casa; axí com es arreglar los companyons e metre pau entre los servidors e mirar e regonéixer tota la casa e veure sobre cascú si han *donat* bon *recapte* en son ofici e en lo que'ls será comanat de fers», Art de Coch, 6 v.º; «E yo'm so treballat ab la abadessa tant com he pogut en tornar-vos en servey de la senyora, emperó no y havem pogut *donar recaptés*», Curial, 325; «E al matí nos regoneguem nostres coses e vollem-hi *dar recapte* ...», Cron. Jacme, 137; «e ell se cusá que li perdonás la senyoria sua que volia *dar recapte* a la gent», Tirant, I, 317; «e triaren L cavallers jóvens e disposats per *dar recapte* als que vendrien», Tirant, I, 282; «per absència de mossén ... dit capellá hagué de *donar recapte* en la sepultura de ...», Ms. Alfarràs, 1499; — haver o tenir una cosa bon *recapte* : marchar bien : «Sus ara es estat ab nos lo vescomte de Roda vinent de Saragoça, qui'ns ha feta relació que'l fet dels xxxv m. florins de la primera paga d'Aragó ha bon *recapte*; e per les altres pagues esdevenidores s'es fet e's fa ço que's pod que'l contrari sia sentenciat», 1393, Rev. hist., 1876, 149; «se sab lo bon *recapte* y diligència tenia M.º Prats en lo necessari per la malaltia de sa muller», Barcelona, 1580. 5, ocasió : «que lurs macips o altres tallen en lurs taules de guisa que les gents troben bon *recapte* de haver cars», Doc. Arch., XL, 185. 6, conducte : «la letra va per bon *recaptés*», Ms. Bib. S. Joan, 1-3-10.

recaptós : hacendoso, diligente :

«E vol dir que'l plaer que l'hom ha de sa bona muller e be *recaptosa* e curosa, darà gran delit e consolació al marit», Dones, 54; «La dona mal *recaptosa* l'hom rich fa pobra», Obres morals, 2.

recar. V. **racar.**

recarapel, interjecció mallorquina.

recaragolament : retortijones; — (Camprodon) se sentia un *recaragolament* de trons!

recaragolar [recargolar] : retorcer. Ex. : *recaragolar*-se els llamps, les persones per algun dolor, etc.

Recasens, llin. Catalunya.

recaspitel-lo (Mallorca), interjecció : «Bon *recaspitel-lo*», *Museo Balear*, 1875, 18.

recasseig : manejo, manipulació : «... una facilitat y un acert tals en lo *recasseig* d'arxiu y en lo maneig de documents ...», *Veu de Catalunya*, 1894, 272.

recassejar (Vich, Granollers) : investigar, indagar, buscar, escorcollar : «las passadas generacions en mitx de las quals ha viscut ... aplegant cançons en las més ignoradas afraus de Catalunya, ja *recassejant* pergamins y papers vells en los arxius y bibliotecas ...», *Veu de Montserrat*, IV, 320.

Recassens, llin. Catalunya.

recatament : recato, XIX.

recatxar : pitjar la terra quan s'ha plantat el mallol (?) : «ficar los mallols y *recatxar*, ab qual última operació deu procurarse no perjudicar als ulls del sarment», Fages de Romà, *Cartilla rural*, 95.

recatxats : sobrenom que posaren als afiliats d'una facció de Mallorca : «A los sediciosos hallamos una vez aplicado el nombre de mascarats que por el contrario sirvió más tarde en boca de los sañudos comuneros para insultar a los nobles y sus adherentes. Con el apodo *recatxats* insultan al puñado de fieles que tenían en medio co-

gidos y acorralados... Pérdidas ciertamente de cuantía afligieron a los *recalzats* o forenses sumisos», Quadrado, *Forenses*, &., 211, 263.

recaufar. V. rescalfar.

recaufor. V. rescalfor.

recaure : recaer : «*Recahya* en pijor : In pejus recidibat», J. Esteve.

recavar : tornar a cavar al temps que convé un camp. Ex. : les trunfes se caven i *recaven*.

recebiment [recibiment] : recibimiento, recepción : «per fer-vos aquella honor y *recebiment* que a tan gran rey y senyor com vos s'esguarda», Tirant, IV, 312; «Si emperó lo bisbe personalment no visitara, sinó altre per ell, fer-se-a la professó del *recebiment*, tan solament fins a la porta de la iglésia», Ordinari Vich, 1596, 416.

recebir : salir al encuentro : «La monja'ns fo tantost a *recebir* e començá'ns tots acullir de hu en hu», Francesch de la Via, d8 v.º

recebre (Vich, Igualada) : salir al encuentro; — recibir : «Sápia la vuestra (sic) real magestat que huy dividres, festa de sent Andreu, *recibi* dues cartes», Doc. Arch., XXXVIII, 391; Dic. J. March; «me acompanyá fins al monestir hon hi fuy *resabut* molt be», Purgatori'de St. Patrici, 1486; «havem *resebudes* vostres letres», Doc. Arch., XXII, 35; «*receba*, rebas», Dic. J. March; «Corneli fo papa e succehidor de sent Fabiá. E fo exilat ab los seus clerges per Deci l'emperador, e aquí el *resebech* letres de confortament de sent Sebriá qui era bisbe de Cartegénia», Flos Sanct., XIII (Ms), 226 v.º; «desembarcaren ... y foren *recebuts* molt alegrement per los honorables ... ab molta altra notable gent», Ardits, III, 320.

recegui, Dic. J. March.

recel : recelo, temor : «e cuytaren a les armes pensant que'ls volien combatre e axí staven los moros atribulats e ab gran *recel*», Ti-

rant, IV, 248; «prech-te que te'n vages, car continuament tremolen los meus pits de *recel* temerós», Id., II, 370; «tenint tostemp *recel* de la sua venguda, stigam preparats», 3.er del Cartoxà, 145 v.º

recelar : témer : «continuament hauran a guardar que negú de les fustes no ixqua en terra, e y hauran a vetlar de nit e de dia gran gent d'armes; e d'altra part se hauran a *recelar* de la ciutat e del vostre camp e ab aquesta pena hauran de star continuament», Tirant, IV, 228; «après prech per gentilesa me vullau dir ab tota veritat si la senyora emperadriu mala sort la hauria dins portada o altra persona de que yo m'aja a *recelar*», Id., II, 369; «legim en les antiquitats caldaiques que la pus apta via del mon era als pochs per vençre molts esvahir-los de nits majorment si los molts no se'n *recelen*», 12.ª del Crestià, c. 230.

recelós : receloso : «... que será aquell que lo seu cor pugá assegurar, que tostemp no sia *recelós*?», Tirant, III, 58.

recena, recenes : rehén, rehenes : «O maré y Verge de grácia plena... a tu jo'm comane y prech per *recena*», Mallorca, 1502; «E al vespre ell vench a nos e dix-nos que atorgava lo pleyt e que'ns metera la torre en *recenes* e que faria fer la barbacana», Cron. Jacme, 340, 341; «Dijous a III de juny que fon festa de Corpore Cristi speram que les *recenes* venguessen, e hoim nostre sermó», Pere IV, 191 : «E si açó no's compleix diumenge matí sien tenguts de liurar si mateix e lo dit loch al dit senyor rey poderosamente e acabada e ab pacífica possessió. E per açó attendre, metre en *recenes* al dit senyor rey doze persones del dit loch», Cron. Carbonell, 147 v.º. Sin. *ostalgés*.

recennascut : reciennacido, castellanisme.

recennat : recién nacido, Bisbe Climent, *Edicte*, 6.

recensir (?) : «tot die *recenseix-se*», Comte d'Urgell, *Rev. cat.*, 52.

recent [recén] : reciente.

recental : anyell de llet (Tortosa) : «*corderius recentals*», València, 1607.

recep, Dic. J. March.

recepció : recepción : «*recepció de la Eucharistia*», 1562.

receptient : recipiente : «It. dos *receptients grans*», Inv. 1785.

recepta, Dic. J. March : receta de médico : un apotecari tenia tres cordas ab *receptas*, 1785.

receptador : encubridor (?) : «sobre los *receptadors* dels delats y malfactors», Pragmàtica, Barcelona, 1513.

receptar : acoger, amparar, proteger : «edificaren molts castells e forçes hon se poguessen *receptar* e defendre de dits moros», Carbonell, 24; «car molts venien a fer obediència e donaven les claus al rey Scario e a Tirant, clamant-los mercé. E aquells los *receptaven* ab molt bona voluntat, e'ls asseguraven que no'ls seria fet dan», Tirant, IV, 133; «los dits senyors e senyora ab la lur corts e gents sien *receptats* e acollits... que les persones qui veuran en llurs cases sien be e honorablement *receptats*», xv, Jochs Florals, 1895, 200.

receptari : collecció, llibre de receptes medecinals, collecció de remeis casolans : «Los remeys naturals que ella se valdrá per socorre los malalts de sa família, podran ésser tals e semblants [a] aquestos que se scriuran en forma de *receptari*, dexant los altres mes exquisits remeys per los metges de les ciutats y vilas populars», Prior, 8 v.º; «Veniu, veniu, en pothecari; no pensas en tan gran ballada; le-xau cristilis, *receptari*, vostra botiga s'es plegada», Dança de la Mort, cob. 33.

receptayre (Vich) : l'afectat a replegar receptes populars per a remei de certs mals.

receptor : recaudador, cobrador : «He-li fet bestraure per lo *receptor* les quantitats que ha hagut meter», Doc. Arch., XXII, 117; «Lo dit die los honorables consellers e concell de xxxii elegiren per *receptor* de les capsdes del porxo del forment En P. Bertran, sperter, a beneplácit de la ciutat», Ardits, II, 460.

recerat : ço que està a recés o emparat del vent. V. *arracerat*.

recés : retiro, paraje retirado, escondrijo; — estar a *recés* : estar en sitio seguro, abrigado.

rech : regato, arroyo, riachuelo, canal, acequia : «lo senyor del leny, present l'escrivá, deu reebre l'aver dels mercaders e dels pelegrins a la riba del *rec* de la ciutat a la murada del leny», Cost. de Tortosa, 103; «un loch on havia una poca de planeta tornejada de arbres e de roques e passava per lo mig un *rech* de aygua viva», Flos Sanct., xv, 156; — riego (Cubells). Ex. : el primer poble de *rec* es Anglesola; ara han fet l'Urgell de *rec*.

Rech Comdal [Comtal], prop de Barcelona, 1246, *Rev. Hist.*, II, 202; «en aquest dia se comensaren a tapar les fites del *Rech comdal* a pedra y a cals», Ardits, III, 407.

Rech, llin. Barcelona.

recialles (València) : residuos, restos, reliquies : «Encara quedan *recialles* dels bandos de la ciutat», Ferrer y Bigué; «hun home porta les *recialles* de la taula y de la cuyna als pobres», Blanquerna, 17 v.º

recibiment : recepción, 1581. Cp. : **recebiment**.

recibir : rebre, salir al encuentro : «Tirant ab tots los grans senyors lo anaren a *recibir* a la vora del riu», Tirant, II, 195.

recidiuar : reincidir, 1515.

recinglat : entortolligat : «Ella...

per la cinta tenia dos serps *recinglades* e cascuna tenia lo mochoró de cascuna mamella en la bocha...», Vida de St. Amador, xv, 12.

recingle (València) : el cingle doble que fa escaló; cinglera.

recipe, fórmula usada pels metges : «Si agafasses una ploma y diguesses : *Recipe ...* », Romanç vulgar, 1742.

recipient : ingredient (?) : «los *recipients* que entraren entre'ls gastos de l'esfera (bomba, globo) xexanta lliuras pujaren», Girona, 1800.

recitació : «primerament exemplis e *recitacions* a la justícia dels reys o dels sants», Lib. de les quatre virtuts, I v.^o

recitador : «*Recitador* o embaxador : Legatus. Embaxiator. Orator. Acturus», J. Esteve, q. 3.

recitar : contar, narrar, relatar, referir : «E segons, Senyor, que he hoit *recitar*, aquest Kirielayson era molt amat e favorit per lo rey», Tirant, I, 236; «No seria possible *recitar* poques complidament les mies tristes desaventures», Tirant, IV, 116; «Aprés lo Soldá tramés per tots los capitans axí de la mar com de la terra; *recita*'ls tot aquest fet», Tirant, I, 325; «segons *recita* St. Agostí», xv.

reclam : per a caçar, Procés de les Olives, xv.

reclamar : rogar, invocar, suplicar : «tots *reclamaven* a Deu de bon cor que no perissen en la cruel mar», Tirant, III, 270; «*reclamar* los sanets ... », xv.

reclau : recodo : «Agenolladas a la part esquerra que era a hont formava la capella mes *reclau*, se senyaren devotament», A. Bof., *Orf.*, 251; «per aixó volia la companyia del mossén que savia la manera d'agafar las varedas, seguir tots los *reclaus*, empaïtar las bestioles ... », Argullol, *Orfanas*, 118.

reclinar, xv.

reclinatori : «lo *reclinatori* era un vedell regardant a través l'esquena, e la cadira era de tota part encircuïdas», Joseph, 1482, t4. Cp. : *agenollador*.

reclouent : p. present de *recloure* : «e *reclouent* en les coves de Eholo tots los vents qui les nuus apartant aclareren (?) lo ayre, soltà lo vent de levant qui ab les ales mullades començá a volar», Francesch Alegre, 6; «tots se *recloueren* dins la ciutat», Quadrado, *Germania*, n.º 299.

reclús : recluso : «En França que fadrina verge era *reclusa* e religiosa», Legend., II, 272; «E sent Remigi lo aconsolá e li maná en penitència que fos *reclús* en una casa VII ayns», Legend., I, 257; «un abat de l'orde de Cistell demaná a una dona de santa vida que era *reclusa*, que li digués ell con tenia la abadia», Legend., II, 246; «A una fembra qui stava *reclusa* o emparedada aparech lo diable», Id., íd., 40.

recó [racó] : rincón : «e sa muller amagá a un *racó* de la cambra lo dit hom», Legend., II, 88; — cànem que queda en el pinte resultat de passar-hi la puada (Badalona); — *recó* de món : paraje solitario, arrinconado; — fer *recó*, tenir un bon *recó* : guardar un capital, una quantitat de diners per imprevistos.

recobla : tornada, estribot de les cançons populars, estribillo. Sin. : *afegit, taral·la, respost, refertm.*

recoblar (Andorra) : cantar els recobles o tornades.

recoble. V. *recobla*.

recobrament : recuperación : «... ans lo fes anar ab ell al *recobrament* de l'Imperi», Tirant, IV, 310.

recobrar : recuperar : «E la princesa torná roja e vergonyosa e no pogué res dir, e aprés un poch spay, *recobrat* ánimo dix ... », Tirant, III, 71; «*Recobrar* les forces e lo ánimo»,

J. Esteve; «ell, *recobrat* son natural, demanà qui l'havia portat allí», Tirant, III, 245.

recobre : acomodo, amparo, refugio : «dins l'infern tindrás lo teu *recobre*», Estrús, 1501; «si nau o leny se vendrá en terra de sarrains, lo senyor deu donar leny e vianda als mariners, entró que sien en terra de chrestians on puguen haver *recobre*», Consolat de Mar, 53; «no he altre *recobre* que tu, mon Deu», xv; Dic. J. March.

recocolit (Pollença) : retirat, recollit. Ex. : estàs massa *recocolit*; és precís que surtis.

Recoder, llin. Mataró, Barcelona.

recogitar : rememorar, meditar, Psalms Amer, xv; «e començí || rememorar || e recordar || *recogitant* || e recitant || lo que entenquí || .....», J. Roig, 240.

recolat : colat dues vegades, ben colat (Mallorca). Ex. : farina *recolada*; pa *recolat*, xeixa *recolada*.

recoldar. V. *recolzar*.

recolència : memoria : «E aquella cosa es ço que ànima es, ço es saber, *recolència*, intel·ligència e volència», Fèlix, II, 328.

recolenda : «seguints los vestigis dels molt il·lustres e sereníssims prínceps de *recolenda* memòria, los senyor rey don Johan ...», xv, *Rev. Gerona*, 1886, 294.

recòler : celebrar, dar culto. Ex. : los sants *recolen* a Deu», xvi.

recolir, Dic. J. March.

recolita (tocar a —) : tocar silenci i retir en els convents : «En après prengan tots los altres seglas et tot açó fet, aquella nit quant agen toquat a *recolita* lo sagristà faça toquar totes les campanes solempnements», Funeralies, Poblet, 41.

Recolons, llin. Barcelona, Palautordera.

recolta : recolección, cosecha (Rosselló), xiv, xv.

Recolta, nom d'una ermita en el terme de Besalú.

recolzador : coixí per recolzar l'espatlla estant assegut : «Dins lo sotpal del rebost trobam x *recolzadors* de cuyr», Inv. Mallorca, 1345; «It. sis *recolzadors* de pell plens de borra», Inv. Torre den Barra, 1430; «It. dos *recolzadors* de cuyr», Inv. Vich, 1445.

recolzadora : adj. : «cadira baxa de fusta e *recolzadora* sens peus com les de barber ab son cubertor que's tanca e obra», Inv. Barcelona, 1550.

recolzar, *recolzar-se* [*recoldar*] : apoyar, estribar, reclinar, sostenere : «la sciència *recolzada* en la humilitat», xiv; «Jacob viu una scala que tenia lo peu en terra e lo cap tocava al cel e nostre Senyor es *recolzava* al cap demunt de la escala», xv; «tenia la espasa *recolzada* sobre los genolls», Tirant, II, 391; «e sobre aquest home *recolsa* y sta tota la nostra sinagoga, nosaltres som lengua de la sacra scriptura», 3.^r del Cartoxà, 109; «del nostre cors lo braç dret nos defall y lo pilar en lo qual lo nostre stat segurament *recolzava* es derrocat per tu, fortuna adversa», Tirant, IV, 356; «los spirituals delits naxen de virtuts maravellozes, sobre pilars de segura fermetat *recolzen*», Gerson, 1491, 61; «perqué tota la ponderosa càrrega *recolzará* sobre los seus débils muscles», Isop, 51; «jahya *recoldat* sobre la falda de Jhesucrist», Gènesi Amer, 187; «ab un semblant cuxí per *recoldar-se*», xvi; «E a vosaltres benuyrats, reverents, insignes, laureats e conscriptes, referesch no condignes, mes affectades gràcies, pregant a vos, ... que no us lunyeu de mi perque ma confiança en vos molt se *recolses*», Francesch Alegre, 188 v.º; «*Recolzar-se* : Inniti cubito», J. Esteve.

recolze : recodo : «Separant-se... l'observador de aquell punt, avançá alguns passos fins a colcar-se

en un cert *recolse* que feya'l camí», A. Bof., *Orfaneta*, 458.

recoll : la part mes gruixuda del coll : «Alló era un braul ... Llavor que tenia un *recoll*! ¿Gruxat? Com una aufabiota», Contarelles, 315.

recollecció : recogimiento, xv, xvi.

recollegir : reunir, coleccionar : «O senyora excellent, aquest gloriós fill vostre es lo gran memorial de que parla David, en lo qual nostre senyor Deu havia de *recollegir* totes les obres ...», Vita Christi, Vill., 75; «com i prevere antich appellat mossén J. M. *recolligint* les obres de molts antichs pràtics...», Ardits, II, 47; «E encara tinguen et puxen haver et tenir drap et draps, lit et lits et caxa o caxes, en la qual o quals puxen *recollegir*, metre e tenir la primera quantitat o quantitats de moneda», Doc. Arch., XL, 401; — **recollir**, retirar : «*recollegir-se* en loch secret per fer oració», xv.

recolliment : acogida, recibimiento : «los honorables consellers per voler be festivar a la señora emperatris faheren per lo després-dinar un bell *recolliment* a ses Magestats dins en la Lotja donant-los collació a tots de totes confitures y de fruyta ...», Ardits, III, 465.

recollir [recullir] : recoger, aplegar : «e encara posen les dites metzines en los banchs on hom seu o teu los peus per ço que aquells qui aquí seuran *recúyleguen* les dites metzines», Coroleu, *Documents*, 69; «lo mes de setembre... que es temps de *recollir* los fruits de aquesta terra, axí com almelles, garrofes...», Chabás, *Hist. de Denia*, II, 77; «*recullir* los fruyts», Regla de St. Benet, 1457; — registrar : «e lexiam-hi i escrivá que presés testimonis e *recuyllís* lo feyts», Cron. Jacme, 456; — retirar-se : «... tan gran fon lo socors que vengué als moros, que no pogueren passar

mes avant. Com vengué al *recollir* aquí fon lo gran perill ...», Tirant, I, 368.

recollir-se [recullirse] : 1, embarcarse : «van arribar al loch on m'era *reculhit* cant lo vilá ... E la barcha sobtosament ...», Vega-Aguiló, II; «paga ell quand en ella s'embarca lo general nólit; los qui en aquesta no's *recullen*, se neguen en les negres, cruels, perpétues aygues de les infernals penes, 4.^t del Cartoxà, 94 v.º; «E venint la nit scura parlá ab lo rey de Sicília i lo rey de Feç, e comaná'ls lo camp e *recullit's* en una galera e feren la via de Contestinoble», Tirant, IV, 257; «doná-li les instruccions e les letres de crehença, e feu-lo *recullir* molt ben abillat e acompanyat. E donada vela partiren ab molt bell temps», Id., id., 132; «lo vostre capitá s'es *recullit* en les galeres e ha ordenat per sguart de la causa de anar fins al port de Transimeno...», Id., III, 261; «lo dit capitá ... acompanyat de molta notable gent, dreta via anant a mar, se *recullís*, Ardits, II, 270. 2, refugiarse, albergarse, recogerse, retirarse : «parròquies e lochs ... qui força no han, sien forçats ... en tal manera de venir e *recuyllir* en cas de guerra e dup-te de guerra de gents stranyes en la dita vila per defension d'aquelas», Coroleu, *Documents*, 99; «... e si plovia ja tenien cases de fusta e tendes hon podien *recullir*», Tirant, I, 127; «Com Tirant ab tota la gent d'armes aná per posar siti a una ciutat hon se eren *recullits* tres reys ...», Id., IV, 133; «E aquest mateix privilegi es dat a la sgleya no solament en dins, ans encara defora per spay de 30 passos, e si la sgleya es seu bisbal ha de gràcia que aquell que s'i es *recullit* puxa exir fora per 40 passos», 1.er del Crestià, c. 223; «Quant deu plorar d'algun fet, ell riure; corr'a la mort pensant anar a viure, de casa ix

quant cové que's *reculla*, A. March, II, 254; «hon se *recull* en nos tanta ignorança ... », Id., 168; «molt be nos *recullit* e ab gran goig», Purgatori de St. Patrici, 1486; «Com fon hora de mija nit secretament se *recollit* e volguera partir en aquella hora», Tirant, III, 260; «Ven gut lo dia en lo sol exit, l'emperador sabé com les trompetes de les galeres tocaven a *recollir*», Id., id.; «Lo dit senyor bisbe acompanyat en la dita forma fins se *recullit* en son palau en lo qual los honorables consellers lo acompanyaren ... », Ardits, III, 489; «Com lo mestre veu que era hora, partí's de Tirant e *recollit*'s al castell», Tirant, I, 321; «Lo mercader pres comiat e *recollit*'s en nom de bon viatge», Vida de St. Onofre; «Lo dia mateix torná lo berganti que era partit, e dix que'l soldá s'era ja *recollit*», Tirant, I, 328; «e que sabés la causa o causes perquè Tirant axí cautelosament se era *recollit* sens dir-li res», Id., III, 262; «Tirant feu armar un berganti e tramés-lo per veure lo Soldá e la sua gent si's *recollien*», Id., I, 328.

recollita [*recullita*] : «Quant al fet de la *recullita* nostra voluntat es que cascú se reculle lla hon es acostumat en temps de guerra», Id., XXIII, 96; «Vos constituim en capitá del monestir, vila y força de Vilabertran, enaxí que les gents de aquella e de sos térmens e *recullita* governeu e capitanejeu», Ms. de les Avellanés, III; «és... acordat... que per causa o ocasió de la guerra... los dits vassalls se recullen en la dita ciutat... «ab aquesta, emperó, protestació e salvetat que per aquest acte de *recullita* no sia et (?) perjudici, novació e derogació tacitament ... », Doc. Arch., XXII, 285; — *de recollita* : «Aquest dia comensaren entrar la gent de *recollita*», Ardits, IV, 257; «Aquest dia pertiren porters y mis-

satgers ab letres, les quals son registrades en la scrivania del consell, per fer venir la gent de *recollita*», Id., 244. Cp. *recullata*.

recomanació [*recomandació*] : acció de recomanar : «*Recomandació* : Commendatio», J. Esteve; «E dites les *recomandacions* de part del capitá, li presentá de part sua tots los presoners», Tirant, II, 169; — *recomandacions!* : expresiones, recados!; «*Recomandacions*», J. Esteve, q3 v.º; «com ell deposant havia proposat de anar en França, perquè la supplicava que li degués fer letres de *recomandació* al duch de Borbó», xv, Doc. Arch., XXXVI, 158; «la *recomandació* que feu a sent Johan dient-li: Fembra, vet aquí ton fill», Passió de la Verge Maria, 1486.

recomanar [*recomenar*] : recomendar : «En nom del meu senyor Deu Jhesucrist fas e ordén lo present meu testament ... en lo qual pos marmessors meus ... lo egregi Diafebus ... e a la egrégia Stefania ... als quals suplich caramente tinguen la mia ánima per *recomanada*», Tirant, IV, 372; «e la reyna feu molta honor a Tirant e preguá'l que volgués tenir per *recomanat* al reys», Id., I, 34; «*Recomanar* : Commendo», J. Esteve; «pregá Tirant a dos mariners, fels amichs seus, de aquells qui eren venguts ab ell en la sua nau ... que tinguessen per *recomenada* a la donzella», Id., III, 277; «no pogueren morir fins que foren confessats e's *recomenaren* a nostre Senyor Jhesucrist», Id., IV, 55; «ha confessat e reebut ab gran devoció los sants sagraments ... e fins al derrer pas de sa vida, de sa própia paraula s'es *recomenat* a Deu e a la gloriosa Verge Maria», F. Bofarull, *Malla*, 41; — fer la *recomanació* del l'ánima als moribundes, xiv i xv.

recomba, Dic. J. March.

recomfortar : reconfortar : «San

Guillem al véurer aquella fera horrorosa reculá d'espant; l'àngel lo *reconfortá* donant-li sa fulgurant espasa», Bosch de la Trinxeria, *Pla y Montanya*, 253.

recompensació : compensació : «te offeresch per *recompensació* a mos defectes ...», Barcelona, xvi; — recompensa, regalo, premio, Joseph, Barcelona, 1482, cap. 3, lib. 8.

recomplir : sobrellenar : «E lo primer mot que dix fon nomenar sa senyoria mare ab tanta dolçor de amor, que l'ánima de sa mercé fon axí *recomplida* de grandíssima consolació», Vita Christi, 1497, 97 v.º; — rellenar : «hom nat de fembra en breu temps es *recomplit* de moltes mesquines e treballs», St. Pere Pasqual, xv.

recomprar : volver a adquirir lo que se había poseído y vendido, xiv.

recomprat : esclavo, vendido algunas veces : «qui es servent de luxúria no pot senyorejar a ningú, perquè qui la usa es mes sclau que'l *recomprat*», Flors de virtut, c. 39.

recompre, Dic. J. March.

recomptable : posible de narrar : «les penses dels spirituals e devots son enriquides de singulars dons e engrexades de dolçors no *recomptables*», Vita Christi, 177 v.º; «e sa mercé los premia de les sues mans ab dolçor no *recomptable*, besant-los moltes vegades ans que les posás en l'alcandora», Id., 100; «la senyora se agenollá levant la sua pensa en la alta divina contemplant los misteris maravellosos de la redempció humana e foren comunicats a la ánima sua secrets no *recomptables*», Id., 73.

recomptament : narració : «Per ço que los evangelistes negun *recomptament* no fan en la passió de Jesús de lo que patí la Verge, he jo escrita la passió de la Verge Maria», 1486.

recomptar : narrar, relatar, contar : «con la batalla era stada feta, *recomtant*-li per menut totes les coses segons les havia sabudes», Curial, 84; «*Recompta* mossenyor sent Jacme que fe sens obres morta es», Cron. Jacme I; «*Recompte* lo dit comentador ... que lavors sanct Miquel aprés totes les dites coses ne farà a la fi una ...», Angels, 134.

reconada : empatx, enfit, malaltia de ventre : «Gástrica tifoidea li posá per nom lo padrí de capsalera; tifus a secas los de confirmar o de consulta; *reconada* empedreida los sabelluts del barri, fidels testimonis de son curs desde'l dia del tropell», Pons i Massaveu, *La Colla*, 191.

reconciliació : reconciliación : «Emperó ensenyar los senyals de benevolença e de familiaritat aprés offença rebuda, e cuytar-s'i abans que l'altre qui la offença ha feta e demanant-los *reconciliació* e perdó», Dones, 212 v.º

reconciliar : convertir a la fe cristiana : «Aprés Tirant feu *reconciliar* tots los grechs qui renegat haviens», Tirant, IV, 323; «dix que per ço com havia renegat la fe, que's volia *reconciliar* e tornar ad aquella», J. Esteve; — fer les paus : «e jo no't desampararé fins que sies ab Deu *reconciliat*», Flos Sanct., xv, 157 v.º

reconcolit (St. Coloma de Queralt) : es diu de la planta que creix neulida, el contrari de gerd, fresc, tendre; — arraulit, arreconat : «abandoná la portella del vagó, asseguent-se al costat de sa novella muller que, *reconcolida* a un recó, los llavis muts, la mirada a terra ...», *Renaixensa*, 1896, 771.

recondir : esconder : «... ni altres grans que's cullen dins d'ell per embotigar o ensitjar o altrement *recondir* per a vendre'ls al temps que a ells aparaxará», Edictes Reals, Mallorca, 1671, 47; Selva

de consonants, Mallorca, XVIII; «Y lo dit llibre estiga tostemps en lo dit armari *recondit* y guardats, Mora, *Furs de València*, 14; *recondir* les scriptures en un armari intitulat Arxiu del Bras Militar», Barcelona, 1605.

recondit : recóndito, escondido, guardado.

recondut : recóndito, guardado, XIV.

reconera : noble per als recons, rinconera; — taula *reconera* : taula de tres peus per als angles dels salons, Barcelona, 1821.

reconexença : reconocimiento, gratitud, agradecimiento : «La quarta es gratificació, ço es, a regonèxer e regraciari lo servey o plaer que es reb e fer-los-ne *regonexença*», Flors de Virtut, e5.

regonèxer [*regonèxer*] : reconocer, agradecer, Dic. J. March.

reconfortar, Dic. J. March.

reconsell : consell repetit moltes vegades : «mirau que diu sobre los naps mustius y vells, si us par que sien *reconsells*», Somni de Joan Joan, f6; «...contra los vells, que'm par que sien *reconsells*, molt fora temps ... », Id., e7 v.º

recoquillat (Empordà) : mal carregolat.

recorcha, Dic. J. March.

Recorda, llin. XVII.

Recordà, llin. Granollers.

recordació : recuerdo, memòria : «Nos havem deliberat fer la translació del cors del senyor rey, pare nostre, de alta *recordació*», Coroleu, *Documents*, 105.

recordament : sèrie de recorts (?): «en lo *recordament* de ofrenes ... », Eximenis.

recordança : recuerdo, conmemoración : «*Recordança* : Commemoratio», J. Esteve.

recordar : «Prega a Deu que't destrouesque la tua memòria del meu cor en manera que jamás no'm

record de tu», Legend., II, 49; Dic. J. March.

recordar-se : volver en sí, despetar : «Tirant stava alienat, que no pogué parlar per la vista de tan singular dama; e havent stat per bon spay de temps, *recordà's* e dix: Pensant en los turchs, com he vista vostra magestat no he comprés lo que dit me haveu», Tirant, III, 66.

Recorder, llin. Barcelona.

recórrer : recurrir : «Car tots los hòmens qui son dejús sa nobilitat e dejús sa guarda han a *recórrer* a cavayler, et cavayler los deu tots defendre», Orde Cavayleria, 26; «Si alguna persona sens peccat pot *recórrer* al diable o adivins o adivines per res que hage perdut ne per altres coses», Angels, 86; «cristiana religió tostemps deu en ses necessitats principalment *recórrer* a Jesucrist», 1.º del Crestià, c. 164; «E làgremes no cessaven stillar de lurs plorosos ulls, parent a ells bo *recórrer*, ab prechs a divinal endreça sens tarda los dos caminants, la terra no exuta...», Francesch Alegre, 7; «E perçó eternal Pare e Senyor a vos qui sou la font de tota bondat *recórrerch* yo, frágil creatura vostra, supplicant-vos...», Ritual Tarragona, 1550, 82 v.º; «ab paraules acceptes a vostra clemència *recórrerch* a vos ... », Ritual València, XVI, 110 v.º

recors, veu legal : recurso, apelación : «Que los procurador e lochtinent de Menorca e Evisa sian sots lo procurador e lochtinent real de Mallorques, e de aquells sia dat *recors* e apelació an aquest y al reys», Quadrado, *Mallorca*, 85; «fonch extret en loch de mossén Ferrer de Guabbes sobredit mossén Miquel Pol, ciutedá, per ço que no hac loch lo *recors* interposat per mossén Ramon Ros... », Ardits, III, 413 «lo *recors* interposat per los cònsols dels flassaders», Barcelona, 1575 «interposar *recòs*», Bar.

celona, 1580, Confraria dels Indians, 70 v.º

recort : 1, recuerdo, presente, regalo (?): «Dex al Sr. Don Joan mon germà un *recort* de or de tres vergues», Junqueres, 1571. 2, sentido, conciencia: «La princesa no era tornada en son *recort* que tres hores stigué sens recordar-se», Tirant, III, 95; «... e prestament li fallí l'esperit, que no se hon se n'anà ni per quins afers, que pasades tres hores estigué sens *recorts*», Tirant, III, 113. 3, memoria: «De tots los altres peccats que he fets, cogitats e obrats, los quals a present no tinch en *recort*, mas tinch en propòsit de confessar-los...», Tirant, IV, 370. 4, (Mallorca) l'anyell nat fora del temps regular; (Menorca) vedella, vedell (?).

Recort, llin. Palautordera, xvii.
recós per recors : «son lo *recós* de totes nostres cuytes», xv.

recosbecos (València) : enredos, embolics, romanços. Ex. : deixa't de *recosbecos*, xviii.

Recosens, llin. Catalunya.

recossar : tirar cosses o perna-des, cocear : «¿Qué hus val axí contra'ls fats *recossar*», Dant-Febrer, 51.

recossirar (Mare de Deu del Mont) : enyorar, trobar a mancar. Ex. : aquí el trobarem molt a *recossirar*.

recost : «Quant d'un *recost* que tapen penyes y abets un gos (?) aguait de moros los escomet», Milà Mort de Galind, *Calendari P. Briz*, 1869, 14.

recoure, Dic. J. March.

recreació : recreación, distracción : «si continuament stiguessen en contemplació e no prenguessen alcuna *recreació* honesta, aflaquirieu tant que despuis no porieu sofferir ne soportar ten sforçadament lo servey de Deus», Legend., I, 319; «Santa Maria de Ogníons fahia moltes abstinéncies e i

die per haver e dar *recreació* al seu cors menjava de altres viandes que no acustumava menjar», Legend., I, 9 «*Recreació* : Allevatio», J. Esteve.

recrear : 1, solazar, distraer : «*Recrear*», J. Esteve, f3. 2, volver a crear : «Si nosaltres som en servitut de Deu per tal que som ses creatures y per ço que'ns ha *recreades* en la encarnació», Blanquerna, 28; «Jesucrist en quant hom fon crucificat per tal que ab sa passió e mort *recreés* e restaurás l'humana linatge», xv.

recreat : vuelto a crear.

recremar : requemar; en sentit fig. Ex. : la sang se'm *recrema* quan veig ...

recresch, Dic. J. March.

recreu; — Fr. : a creu i a *recreu*.

recrexer : tornar a créixer : «a vostra consolació e placer vos certificam que jatsia lo dimarts propassat dos ores après mig jorn de l'accident que havem de arenes de ronyons e alguns altres qui'ns *recrequeren*, fóssem passats en fort punt en tant que ...», F. Bofarull, *Malla*, 35; Dic. J. March.

recriador : el qui es dedica a criar bestiar comprat; els *recriadors* acostumen comprar una o mes pollines, etc. per recriar a la masia ... i vendre-les quan són bones mules, *Renaisensa*, 1886, 7563.

recriar. V. recriador.

recridar : tornar a cridar. Ex. : l'han cridat i *recridat* i encara no es lleva.

recrit : crit fort (Muntanya). Ex. : aquest noi feia uns *recrits* (Camprodon).

recruada : recrudescencia, recaída en una enfermedad : «car no ignorava la mia adolorida ánima que pijor havia de ésser la *recruada* que no la malaltia», Tirant, I, 87.

recruar-se [regruar-se] (Berga) : empedreir-se, es diu de les patates.

recruir : recrudescer : «*recruen* los mals, xv.

Rectó, llin. Barcelona.

rector : párroco, cura párroco : «Estant a la mort un diable pres forma de un clergue. E tement-se que's confessaria a altre clergue, vench al dit hom. E dix-li : jo son lo *rector* della tua perròquia, per ço vench a tu que comfesses de mi», Legend., Ms. 57; — autoritat suprema en les universitats; — *Rector* de l'Estudi de Barcelona, 1606.

rectoressa de la criança, Mallorca, xvii.

Rectoret, llin. Catalunya.

rectoria : la casa del rector de la parròquia, Ms. Alfarràs, 1499. Sin. *abadia*.

rectorologi : noticia o llista dels rectors que han servit en una parròquia.

rècua : récua, rècula : «e que'ns fayen saber que si nos hi exiem que poriem haver tota la *rècua*», Cron. Jacme, 431.

recudir : «lo rayg del sol passat per la vadriera es mostra e's representa en la paret hon *recut* de la color del vidre per que passa», Angels, 88 v.º

rècula : récua. Ex. : he dit una *rècula* de disbarats, E. Vilanova.

reculada : acció de recular; — *reculada* de la llet : retrocés de la llet que mares i dides experimenten algunes vegades. Ex. : es diu que les muntanyeses que crien, si baixen a marina, a ribera, la *llet* els *recula*.

reculanes : nom d'una part de l'ormeig o guarniments dels animals de carro.

reculant : la part dels guarniments de l'animal de carro que està enganxat en la retranga (St. Joan Despi); — punt o paratge del riu on el corrent recula. Ex. : el riu de tant en tant fa *reculants* i son els millors paratges per pescar (Pla del Llobregat).

recular : retroceder, tornar arera. Ex. : fes *recular* el carro. *

reculera (Mallorca) : part del guarniment dels animals de carro de dos braços.

recules (anar a —) : retroceder, andar de espaldas : «A la primera embestida lo mur de ferre se romp; los normants *van de recules* per escapar de la mort», J. Verdager, *Obres*, IV, 406.

reculta : recluta : «fer *reculta* de soldats», Zarzuela Carnestoltas, xviii.

recultrossat : «la mosca se n'hi va tota *recultrossada*, es posá sobre'l rostit clavant-hi una xupada», Cançó popular, *Bosch de la Trinxeria, Montalba*, 72.

recull : colecció, Dic. J. March; «*Recull d'Eximplis e Miracles*», xv.

reculleta : casa fortificada, petit quarter per recollir-se de nit els soldats en temps de guerra : «Havem fets capitans en aquesta vall [de Ribes] per cascuna *reculleta* e força de aquella, e encara hun capitá general de tota la vall», Doc. Arch., XXII, 22; «la gran favor que... haveu donada e donau als hòmens del barri de Casserres sobre la *reculleta* que han a fer en la dita vila...», Id., id., 266; «e per consegüent appar clarament la possessió per ells allegada ésser frustra, car defallint guerra no's pot intemptar possessió de *reculleta* e los asserts testimonis haver falsament testificat», Id., id., 267. Cp. *recollita*.

recullert (Tossa) : p. p. de recollir. Ex. : he *recullert* moltes antiguitats; encara no tinc *recullerts* els papers.

recullida : recolecció : «... ni vaya en persona a la ciutat sinó envers lo hivern que la *recollida* serà feta», Prior, i v.º

recullir. V. *recollir*.

recullia. V. *recollita*.

recuperació : «havent-nos donat gloriosa victòria, *recuperació* de

l'Imperi e libertat vostra ... », Tirant, IV, 326; «*recuperació del castell*», 1470.

recurs. V. **recors.**

recurtar : reprimir (?) : «*lunyare e recurtaré la mia ira*», Epístola tramaresa del cel, 1486.

recús, Selva de consonants, Mallorca, XVIII.

recusació : recusación : «*Que de las recusacions de jutge se hajan de expressar e provar las causas*», Quadrado, *Privilegios, &c.*, 125.

recusar : no voler, rebutjar, rehuir : «*Mas yo ymaginant que complauria a vos, no he recusat de demostrar la mia grossera ineptitud*», Valter, 79; «*los gentils menyspreaven les honors e les rebujaven, segons que diu Valeri Máximo, lo qual aytant treballá en recusar les honors temporals, com havia treballat en meréixer-les*», Collacions, 256 v.º; «*... e deuriu ésser content e no recusar, per yo ésser donador e vos rebedors*», Tirant, II, 277; «*Los antichs philósòfs recusaren possehir bens de fortuna*», Tirant, IV, 113; «*gran injúria es feta al donador quant el do es recusat*», Id., id., 123; «*E si recusará portar aquelles, que'l vostre portant-veus ...*», Doc. Arch., XL, 445; «*Recusar* o resistir : Recusare. Refragari. Repugnare. Repellere», J. Esteve.

recusir : tornar a cosir, Mallorca, 1581.

recussia (Seu d'Urgell ?) : revista. Ex. : *passar recussia*.

recuyr-se. V. **recullir**, València, XVI.

recuyt (Empordà) : mató de llet, quesón; — *recuit* de l'esquirol. V. **cendra**; — tornat a coure; sentit fig. : «*axí tribulacions e angústies que de si amarguen, confitades, recuytes e candides en la sanch de Jhesús, son fetes suaus, saboroses e dolces*», 4.º del Car-tòxà, 4.

Redagonda, nom de dona.

redall (Aran) : 1, l'herba que creix un xic després del dall i es deixa generalment per pasturar al bestiar, el segon dall o tallada d'un prat. 2 (Pireneus) resta important d'un bon dinar que serveix per a un berenar, sopar. 3, època de retallar l'herba dels prats.

redargüir : refutar, Nebrissa.

reddició de comptes : rendimiento de cuentas, Barcelona, 1472.

redeger : «*redeger* e esmenar lo don (dan) e'l mal», Usatge 43.

redelme : el delme del delme, doble diezmo, Costumes de Badalona, XV; «*a motiu de haber alguns de no voler pagar, se acudí per lograr de fer un redelma per pagar les pensions y lluhir los censals*», XVIII, *Veü de Montserrat*, 4.º 388.

redell, reneç manso, eufemisme : «*N'esteu ben segur?*, li digué un carboner. — Com hi ha *redell*; y qui no ho vulga creure qu'ho vagi a veure», Bosch de la Trinxeria, *Montalba*, 68.

redemanar : tornar a demanar : «*e'ls beneficis no deuen ésser repetits ne redemanats, mas en cas de necessitat devem aquells repetir e demanar*», Ms. Sèneca, 83.

redemir : redimir : «*tots los dias de esta setmana santa son plens de mysteris que Christo Senyor nostre obrá per redemir-nos de la culpa*», Sinodals Vich, 1628, 56.

redempció [redemció] : redención : «*he donat lo meu cos en redemció per vosaltres*», 1486.

redemptor : redentor, 1574.

redemptorista : religiós d'una orde monàstica.

rederdre : satisfacer, reparar : «*gran mal es e tal que nul hom no'l pot esmanar ne rederdre*», Usatge, 43; «*de tot mal que sia rederdt enfre home e senyor*», Usatge, 44; «*esmenades e rederetes les sobredites malafetes*», Usatge, 61.

redessos (Vilella, Priorat) : la

part del darrera d'una casa amb miranda, solana, &c. Ex. : els *redessos* de la casa son més alegres que els davants.

rediantre, interjecció popular.

redigir : redactar : «han pensat convenir a la cosa pública *redigir* en història la felicíssima vinguda de l'emperador y rey nostre Senyor en esta sua insigne ciutat de Mallorca», *Cronicón May.*, 310. Cp. : «... evuy no'm sia vista millor via dits hòmens *redigir* a bon propòsit ... », *Doc. Arch.*, XXII, 93.

redingot, mena de vestit.

redit : interès de diner. Cp. : *trèta*; — retorn, vuelta, regreso : «d'ella reben totes les gents del mon infundes ... gràcies; los catius redempció, los infirmitats sanitat, los peregrins *redits*, xv, *Rev. Gerona*, 1886, 293.

redó. V. *rodó*.

redoblant : espècie de tamborí o timbal.

redoblar : 1, augmentar, multiplicar : «se lo meu cor incessantment plora gotes de sanch, car ara que he vist a Ypòlit m'es *redoblada* la dolor havent recort de aquell plasant matí ... », *Tirant*, III, 171; «Car scrit es que en les penes se deu fer mes benigna e piadosa interpretació. E mes de açó lo que molt te *redoble* e agreuge la tua dolor es que negú no ha compassió de tu», *Art de be morir*, b; «E com un pensament altre en *redoble*, axí d'aquell altre puy me'n nasqué que la primera paor me feu doble», *Dant-Febrer*, 129. 2, gorjear, trinrar, es diu dels ocells, que quan son bons *redoblen* el cant, especialment els pinsans. Cp. *frisar*.

redoblet (Eivissa) : la nota sostinguda al final dels versos parells generalment assonantats de les cançons populars.

redol. V. *radol*, *arol*.

Redolant, sobrenom Palma.

redolar. V. *rodolar*.

redolent : que fa bona olor : «*redolent*, pur lliria, Mallorca, xvi.

redolí : bolleta de cera feta amb un motllo que donava la Diputació, en qual bolleta foradada aficaven el nom del diputat que s'insculava, era usat també en altres eleccions : «se metran en conclave dins la dita Iglésia, e sian fets 42 *redolins* de cera de un pes e mesura, entre los quals ne haje nou en cascun dels quals heurá una petita llengua de pergami», 1463; «Tots los sachs dels examinadors de la draperia dessegellats, uberts y remenats, un infant menor de set anys treu un *redolí* de cera verde, dins lo qual en una cédola de pergami se troba escrit el nom del que será bollador per los ciutadans», xvii, *Calendario Balear*, 1874, 48; *Renaixement*, 173 i 174; — pareado, dos versos rimats usats principalment en les auques.

redolons. V. *rodolons*.

redolta (Camp de Tarragona) : sarmiento : «deurá posar las *redoltas* necessàries sota los cepes per sa conservació», Barcelona, 1800; «Que cepes ne *redoltes* no sien preses de altri», xv, *Jochs Florals*, 1895, 212;

redoltar : revoltar, circuir : «Jaume ofería ab tota forma a las senyoras, lo acompanyar-las al maset, hont podrian reposar millor qu'a la sombra dels esfullats arbres que'ls *redoltaban*», J. Pin, *Jaume*, 183.

redolla o *redoll* (St. Martí Sarroca) : redolta.

Redon, llin. Barcelona.

redon. V. *rodon*.

redondeça : redondez (?) : «en lo portal del moll atrobá un theatro o ranguera ... lo qual estava posat sobre unas columnas redonas de lenyam ... qui estaven affixas en lo moll luny de la porta dos o tres passas; de modo que d'ellas a la porta havia de dalt un cobricel de tela ... y a la part d'amunt (ço es

en lo primer objecte tenia una *redondeça*: y après tres cadiras ... », Cronicón May., 317.

redonitat : redondez, xv, xvi.

Redons, llin. Barcelon.

redort (Lleyda), una mena de coca (?); Dic. J. March.

Redorta, llin. Catalunya.

redorta : espiral, caragol per fer pujar i devallar certs mobles : «faristol ab sa *redorta*», Inv. Torre den Barra, 1430.

redortet (Calaceyt) : pasta que es fa d'ous, farina i sucre, es cou al forn sobre llandes per la festa major o grans diades.

Redortra, llin. Manlleu.

redorts (Corbins) : coques rodones, les més grosses, d'un pam de diàmetre, que solen fer per Nadal i per les festes majors; bullen un poc de safrà per traure la blancor de la farina i la pasten i mauren amb ous i sucre, aiguardent i matafaluga. ✱.

redós : recer, abrigo.

redosar : tenir redós, abrigar, guarecer : «Deu *redosá* nou mesos dins les entranyes de la Verge», xv.

redosso (Tortosa) : qualsevol reconada entre muntanyes, guardada dels vents.

redot, *redotet* (Arenys d'Aragó) : pasta fina que fan per festa major amb farina, ous i sucre.

redre : retre, tornar, devolver : «Peró si ladre es, cobrada la sua cosa, deu-lo *redre* a la cort, segons que en la carta de la població es contengut», Cost. de Tortosa, 13.

redrés [redreç] : enmienda, reforma, arreglo, remiendo : «Las corts li demanaren, avants de votar-li cap subsidi que endressés las cosas de la justícia que estavan desarregladas. Però no's negava al *redrés* sinó per temor de novas demandas que presentia», Sanpere i Miquel, *Damas d'Aragó*, 181; «li ... doná llicentia pera redreçarse la ermita y gastar en lo *redreç* d'ella les estre-

nes ... », 1607, *St. Magt*, 90; «y segonament per lo *readreç*, augment i profit dels drets reals», Privilegi real de D. Carles, Monçó, 1542; «... com l'orde antich de les dites gabelles tinga necessitat de algun *redrés* ... », Corts de Monçó, 1564, cap. 126 (E. Toda); Quadrado, *Fo-renses*, &., 359; «la pocha consiència y demasiada cobdícia dels merqueders, manestrals, artesans ... ab los preus execius y exorbitants que cascú posa, lo bon govern nos obliga a provehir de oportú remey y de *redrés* y moderació de preus ... », Tarifa Oristany, 1567; «coses convenients per al *redrés* del servici de Deu», Coma, *Directorium*, xvi, xvii.

redressar [redreçar] : corregir, reformar, arreglar, enmendar : «... lochs propis de la dita ciutat ab poder cert de *redreçar* certs afers o actes necessaris», Ardits, II, 49; «e tot se'n va corregir e *redreçar*», Boades, 72; «que les mesures de la sal sien *redreçades* e reformades e afinades per lo mustaçaf», Corts de Monçó, 1510, cap. 10 (E. Toda); «*Redreçt* les botes : Relevi dolia», J. Esteve.

redubtable [redutable] : que inspira temor i respecte : «excellent príncep et molt *redubtable* senyor ... », Carta, xv; «attenent a la afecció e desig que continuamente tinch de servir vostra *redubtable* senyoria ... », Tirant, I, 5. Cp. fr. *redoutable*.

redubtant : temible : «Gran por a mi fa lo parlar de males gents que no diguen a mos parents qu'eu am a vos; aquest cas es fort perillós e *redubtant*», Francesch de la Via, b7 v.º

redubtar : temer, vacilar : «lo maldient no *redubte* de crimirar qualsevol», Bernabé Sans, Lleyda, xv; Comte d'Urgell, *Rev. cat.*, 27.

redubtat : temido : «E segons alguns han scrit, los delits de luxú-

ria vencents los romans, per veure Cipió hom *reduptat*, altament bo ... », Tirant, II, 155.

reducció : rendición, pacificación : «la *reducció* de Barcelona ... O quant alta, maravellosa e benaventurada es stada tal *reducció*... », 1472, Butlletí Igualada, 1886, 21.

reduent : gerondu de *reduir*, reduciendo : «... emparar-se per propi motiu de tota discórdia, *redoent*-la a pau», 12.ª del Crestià, k7.

reduhir [*reduir*] : reducir : «a los qui renegat havien feu *reduir* a la santa fe católica», Tirant, IV, 313; «... lavors guareix malalts e *reduu* les coses a lur complit stament», 1.er del Crestià, c. 61 — dominar : «L'any 1461 començá la guerra en lo principat de Catalunya ... e tant com durá la guerra fins que Barcelona fonch *reduyda*, may gosí anar a Solsona», Ms., Arxiu Alfarrás, 1479; — volver, regresar : «Corneli fo papa e succehidor de sent Fabiá. E fo exilat ab los seus clergues per Eudeci, l'emperador... Enaprés el fo *reduyt* de l'exil davant l'emperador ... », Flos Sanct., Ms., 226 v.º; — traducir. Ex. : *reduir* en pla : traducir a la lengua vulgar, xv; — *reduir* a memòria : recordar, hacer recordar : «Tot ço que dic, senyora, no es sino per *reduir* a memòria com ja us ho haja dit altra vegada», Tirant, III, 58; «Respongueren tots: Digau vos, Tirant, e parlau per tots ... Ara jo us demane en gràcia, dix Tirant ... que si yo fallia en alguna cosa, m'o vullau *reduyr* a memòria», Tirant, I, 117; — *reduir* a notícia : «O Senyor clement e piadós, yo miserable peccador, per la vostra immensa bondat so *reduyt* a verdadera notícia de mos peccats e defalliments», Tirant, III, 247.

reduleta (o *ceduleta* ?) : redolí (?): «... los pròmens del dit offici dels garbelladors hajen e sien tenguts

metre tots los noms de aquells ab *reduletes* (?) scrits en quescuna un nom d'aquells», Gremi dels Garbelladors, 11.

redundar : «se han seguit molts odis, ramors y males voluntats entre los dits garbelladors, lo que ha *redundat* y *redundaria* en lo sdevenidor en dan de la cosa pública y de l'offici dels garbelladors», Gremi dels Garbelladors, 17; «... car per ventura *redundaran* en nostre be, axí com ho ha dit lo servidor de Deus», 1466, *Rev. Gerona*, 1878, 508; «*redunda* gran útil a la cosa pública», Ms. dels Baixadors, 12 v.º

reech : riesgo : «Si les parets o cases d'algú o cuberta de cases o murs de la ciutat volen caure o estan en *reec* de caure ... », Cost. de Tortosa, 30.

reedelme : «Item les rendes de Camprodon ... Item los esdeveniments de la cort altra lo *reedelme* del batle ... », Doc. Arch., XXXIX, 18.

reedificar [*rehedificar*] : «es molt necessari que sens dilació se don manera e partit en *rehedificar* los dits monastir e lochs», 1427, *Rev. Gerona*, 1889, 78.

relegit : reelegido, xv.

reelentiu : vengativo, taimado (?), Cató, 10 v.º

reemador : redentor, xv.

reembre. V. *rembre* : redimir.

reempendre : tornar a empendre : «descarregadors de carbó, negres com la sutja de cap a peus, reposant del treball, esperant l'hora de *reempendre* ... », N. Oller, *Febre d'or*, II, 215.

reemsó [*reemçó*, *reempçó*] : rescate : «Item si alcun confrare per sos peccats o desastre cativará et aquell bonament la *reemçó* pagar no porá ... », Doc. Arch., XL, 100; «Los ciutadans no poden ésser forçats de pagar ponts ne peatges ... ne penes peregrines, ne *rempçons* de persones», 12.ª del Crestià, cap.

112; «les quals rendes ensemps ab les peytes, quésties, cenes, monedatge, *reemço* d'ost et ab tots altres drets ... », Doc. Arch., XXXIX, 50; «E en aquella hora a poch instant vench lo dit presoner al dit cavaller: Sényer, veus que us port la *reemço* per la qual me reem de voss, Legend., II, 70; «E un dia stant la dita folla (fembra) en l'esgleya oy cantar ... en l'infern no y ha neguna *reemço* ... », Legend., Ms., 130.

reencunyar : tornar a encunyar, reacuñar, J. Collell.

reenes [rehenes] : «(Jesucrist) romangué en la terra en *rehenes* e penyora per sobres habundant seguretad de la sua promissió», Devocionari, xv; «e romanran a ull en *rehenes*, dos de lur companyia aquells que volran elegir los dits...», Doc. Arch., XXXV, 256; «*Rehena* : Obsess, dis», J. Esteve; «lo qual me prometie certa quantitat de moneda et en *reenes* me metie dos castells e'm proferie tot quant hagués a ma honor ... », Doc. Arch., XXXVI, 233; Coroleu, *Documents*, 19.

reenys : «Vullas que sia per rahó de heretament ... o *reenys*», Capítols entre el rei Martí i les viles d'Olot i Camprodon.

reepilogar : «E com res no's puga dir que ja no sia stat dit als moderns qui volen de lur estudi scrivint, mostrar fruyt, cové libres antichs *reepilogar* e transladar ... », Francesch Alegre, *Pròleg*.

reerigir : tornar a erigir : «La inteligencia vigorosa (d'En Piferer) *reerigi* en las planas de la Catalunya y la Mallorca monumental...», J. Sardà, *Necrologia d'En Piferer*, 12.

reesaga : retaguardia : «lurs batalles campals son axí ordenades que comunament ells ne fan quatre tropells de gent. Lo davant qui los de Spanya apellen davantera,

ells apellen davantguarda, e lo detrás que'ls de Spanya apellen *reesaga* ells ho apellen reeguarda», 12.ª del Crestià, c. 274; «... e'ls ensenyá com lavors se devien partir en dues parts e pendre los carros al mig e tancar la *reesaga* dels enemichs dins los carros lurs mateixs», Id., c. 268.

reesmerçar : tornar a deixar a interès una quantitat tornada : «dit censal es stat luyt e après es stat *reesmerçal*...», Barcelona, 1542.

reexir : salir bien, tener éxito : «y axí desconfiant ya dels remeis humans implorá el favor divino posant tota la sua confiansa en Nostre Senyora de Lluch y *reisqué*-li tant be el medi, que apenas acabá de encomanar-se a Maria, quant se trobá bo y sens lesió alguna», N.^a S.^a de Lluch, 118; — resultar : «molt mal te *rehixirá*», Mallorca, xvi, xvii.

refaç, Dic. J. March.

refacció [refecció] : alimento, comida, sustento : «*refacció* e sustentació ... », Visió delectable, Barcelona, 1484; «que no pugan demanar salari, interès ni ninguna altra *refacció*, ni trenchs ... », València, xvi, xvii; «Com hagué donada *refecció* a l'ànima, feu-se venir lo seu secretari e feu e ordená lo seu testament», Tirant, IV, 349; «Pare e senyor, vostra mercé faça'm gràcia de venir prop de la lúcida font per pendre ab nosaltres una poca de *refectió*», Id., I, 269; «En la mort del Senyor es tota la mia speranza; la sua mort es lo meu mérit, lo meu refugi, la salut e *refectió* mia», 4.^t del Cartoixà, 59 v.º; «... ha posat la hóstia sobre lo altar, la qual es del pa material que nosaltres tots jorns prenem *refectió* corporal ... », Ritual Urgell, 1550, 115; «... e no oportará (?) lo liberal, benigne senyor que no't convide hi alguna spiritual *refectió* de la sua taula no prengueses ... », 3.er del

Cartoixà, 163 v.º; — reparació : «es ordenat per los dits ciutadans de metre en obra o *refectió* dels murs de la ciutat de Tortosa ... », Cost. de Tortosa, 3.

Refagut, llin. Catalunya.

refal : tros de terra, predio, Bover, *Mem.*, 155.

refallar, terme del joc de cartes.

refar, Dic. J. March.

Refart, llin. Barcelona.

refatxa, Dic. J. March.

refayt, Dic. J. March.

refega : rato perdido, robado al trabajo (Centelles). Ex. : si sabes-seu com i en quantes *refegues* he tingut d'escriure aquesta carta ...

Refegues, llin. xvi, Torrelles de Foix.

refer : tornar a fer : «e posaren foch a les barraques per ço que si tornassen, haguessen son treball de tornar-les a *refer*», Tirant, I, 325; — esmenar, reparar : «les malafetes que poden ésser *refetes* e esmanades ... », Usatge, 39; «*Refer* : Reficere, Resarciri. Restaurare», J. Esteve.

referendar : refrendar, xvi, xvii.

referendarí : «Terçament diu que son àngels diputats, aparellats, secretaris, altres *referendaris* ... », Àngels, 65 v.º

referidor, eina de boter : «It. dues masses petites e dos *referidors* de fustas», Inv. Vich, 1498.

referir : contar, narrar, relatar : «la senyoria vostra no's recort del que altra volta vos es stat per mi *referits*», Tirant, IV, 3; «*Referir* o contar», J. Esteve, d7; «*Referir* : Reportar. Recontar», Id.; — *referir* gràcies : dar, rendir gracias : «Ja no tinch sperit ab que puga parlar ni lengua en poder pronunciar paraules de tanta amor ... que la magestat vostra cascun dia me fa, que no m'i basten *gràcies* a *referir*», Tirant, III, 220; «es estat delliberat de tornar lo cors de la gloriosa sancta Madrona a la sua

capella *referint gràcies* a nostro Señor per la pluge e altres beneficis obtinguts per intercessió de la dita sancta», Ardits, III, 407; «*Referir gracies* : Habemus animo. Agimus verbis. Referimus. Remuneramus», J. Esteve; — *referir* una paret : eixaubar-la (Mallorca).

referma, Dic. J. March.

refermança : «per *refermança* d'amor me donares ... », Ball de Cosiers, Mallorca.

refermar : repetir, confirmar, afirmar amb força, recrudecer, arreciar. Ex. : es *referma* un arrendament que s'acaba; la pluja, el vent, la tempestat ... *referma*; «*Refermar* : Obformare. Constabilire», J. Esteve.

referrar : tornar a ferrar, repassar les ferradures de les bèsties de càrrega : «ferrar de nou e *referrar* les bèsties de la cavalleria ... », Comptes de la Thesoreria reyal, 1472; Oristany, 1597.

refer-se : rehacerse, xv; — *refer-se* en el joc : rescabalar-se; — *refer-se* d'una malaltia : restablecerse; — *refer-se* en una baralla : reaccionar. Ex. : s'ha refet i l'ha guanyat.

referta : adagio, refrán, dicho : «lo capellá quant me'n parlá be dix : barbuda, luny la saluda, diu la *referta*», J. Roig, 78.

refet : «*Refeta* o millorada : Instaurata. Melins anetas», J. Esteve, ...

refeta, Dic. J. March.

refetoner : despensero, el qui parava les taules del refetor, càrrec en els convents, xviii.

refetor : menjador dels convents : «En un monestir de hòmens de orde faeren una gran festa, e tots los frares menjaren aquell die ensemps a un *refetor*», Legend., I, 20.

refetorer : el frare que té cura del refetor, València, 1672.

refi, Dic. J. March.

refiar : confiar, Mallorca, xv.

refiblar : fiblar fort. Ex. : el vent *refibla*, T. Forteza, Mallorca.

refiladissa : el cantar dels ocells. Sin. *cantadissa*.

refilador, eina de boter : espècie d'escarpa de fusta o ferro amb la qual a cops de massa subjecten els cercols a les bótes (E. Toda).

refilando : presumit, pintorer : «Va a estil de *refilando* ...», E. Vilanova.

refillar : gorjear, trinar, el cantar d'alguns ocells.

refilet : trino, gorgeo, el cant d'alguns ocells.

refillol (València) : banyeta. Ex. : *refillols* de jónec : cuernecitos de novillo; — rizo, bucle, caragol dels cabells.

refistolat (Plana de Vich) : fatxada. Cp. *enfariistolat*.

refitolera (Barcelona) : la monja que serveix les altres al refetor.

refitoleria : rendes, casa, càrrec o dignitat de refetoler o sia el monjo que té cura del refetor, Monestir de Ripoll, 1819.

reflanxa, Dic. J. March.

reflectar : reflejar : «Enclinada, passejan la pensativa cara, enduents llurs genolls, del Senyor *reflectant* llurs ulls la llum serena y clara ...», *Gay Saber*, 1888, 76; «...així mateix en lo cor e imaginació ... no se hi *reflectaven* més que los sentiments o las ideas ...», Jochs Florals, 1863, 114; «*Reflectant*-se en lo seu cor, com *reflecta* lo cel blau l'ona amarga», *Gayter del Llobregat*, 120 (1.ª ed.).

reflectir : reflejar : «tan tranquila estava la aygua que en lo fondo del mar se veyan *reflectiis* los volants viatjadors», A. Bof., *Orfaneta*, 54; — (Mallorca) reflexionar, meditar. Ex. : *reflecteix*-ho be; «Quants marits se estan gastant per las tabernas y hostals lo que haurian ben menester la muller y la familia en casa per passar no mes que una trista vida, sens saber ni *reflectir* que los llantos y

queixas de estos ... claman venjança...», Rey, *Plàticas*, I, 26.

reflet : reflejo : «Ixqué al fi la procesó, y al *reflet* de les llanternes del Sant Cristo portentós ...», J. Bodria, *Roselles*, 85.

reflexió : reflexión, meditació. Ex. : fer entrar a algú en *reflexió*.

reflexionat : juicioso, prudente. **reflochi**, Dic. J. March.

reflux : reflujo : «Cruel fou aquell contratemps que ocasioná com un *reflux* en lo cor de l'amant», A. Bof., *Orfaneta*, 310.

refocil·lar : regocijar : «los spirits son *refocillats* e ajudats», Vil·lar, xv.

refolcar (Plana de Vich) : descarregar, caure amb força. Ex. : a on ha *refolcat* la tempestat?

refolgar. V. *regolfar*.

refoll (Mallorca) : reprensió, reprimenda. Ex. : quin *refoll* li ha dat!; és bona dona, però de tant en tant dóna qualche *refoll* que alça terreta; Selva de consonants, XVIII, Mallorca.

refonamentar : refer, adobar els fonaments, Torras i Bages.

reforç : refuerzo, Dic. J. March.

reforçar : dar mas fuerza, hacer más fuerte; — *reforçar* el vi : enca-bezar.

reforma : acció de reformar, Dic. J. March.

reformació : reforma : «li era estat presentat un breu de Sa Santetat ab que manave se fes visita y *reformatió* en la orde de la Mercè y particularment en lo monestir y casa de la present ciutat», Ardits, V, 198; «redreç, *reformació* e instal·lació del estudi general...», 1596.

reformar : s'usava mes *redreçar*.

reforqui, Dic. J. March.

refotre, Dic. J. March.

refótxara, interj. : «Y jo que'm creya que no hi havia ningú, *refótxara!*», *Ilustr. Cat.*, 1890, 299.

refonyl refoyl (Mallorca) : interjeccions, eufemismes.

refran, nom de l'antic ofici de torcedor de seda.

refrany : refrán, adagio : «*refrany* molt verdader de les taverneres», 1669; «En salvo está || aquell qui repica, || segons que diu be || lo antic *refrany*», Canç. Sat. Val., 57; «e no sabeu vos, com diu aquell *refrany* antic, mudant edat muda ventura?», Tirant, I, 286; «Encara diu lo *refrany*: no mires al pitxer del vi affalagadament perquè ell mort mes que serpent», Flors de Virtut, 7 v.º; «... y axí diu be lo *refrany* cathalá que un foll es bastant per a posar una pedra en un pou que gent savis no la saben treure», Lumen Domus, 259.

refranyer : amic de dir refranys. Ex. : no so gaire *refranyer*; per a això lo Pairot, que es molt ditxós (dita d'un muntanyés a qui li demanaren si sabia refranys).

refredador : «It. un *refredador* de aram domasquí», Inv. Vich, 1445.

refredar : enfriar : «*Refredar* : Refrigerare. Algeres», J. Esteve; «E dix la emperadriu: anem, que yo'm *refrede* aci», Tirant, III, 92; «E après avant *refreddá's* en lo servey de Deus», Legend., II, 115. (*Refredar-se* en sentit del cast. «resfriarse» es un castellanisme. V. *constipar-se, encadarnar-se*).

refredat : enfriado : «*Refredat* : Algoratus», J. Esteve.

refredatiu : refrigerante, xv.

refregar, terme de fusteria : tornar a fregar, resseguir.

refrenament : «continéncia es *refrenament* de luxúria», Lib. de les quatre virtuts, 33; «convé que recorre a forsa de coratge, caritat, abstinéncia, paciéncia, qui son *refrenament* de ira, e refrigeri dels treballs que ira dona», Orde Cavayleria, 30 v.º

refrenar : «Donques aquells qui sostenen adversitats deuen ésser amonestats que les sostinguen pacientment e que's pensen que ad-

versitat no toll a l'hom los bens vertaders e que *refrena* hom de mals, ço es, de delits carnals e de ergull», Collacions, 225; «No he pogut *refrenar* la lengua : ... moderare linguam», J. Esteve; «Axí mateix ton prohisme vituperar o mal tractar, no deus callar, ans deus lo mal fahent *refrenar*, quant ab tu es, ab bones paraules», Dones, 186; «*Refrena* lo vici de la gola», Gerson, 1518, 12; «E assajarien et farien majors si no son *refrenats* per los feels», Doc. Arch., XL, 50; «Donchs, *refrena* la tua lengua e serás vera religiosa, car si no la *refrenes* no habitatá dins tu la vera religió», Doc. Arch., XIII, 485; «E per seguretats son menyspreats molts volpells guabaments e moltes vanes semblances, e son *refrenats* molts hòmens qui no gosen passar a avant en lo loch on coratge noble fa star segur lo cors del cavayler», Orde Cavayleria, 25.

refrescadora : recipient per a refrescar : «Una *refrescadora* de plata ab son tap ...», Inv. Vich, 1774; «*refrescadora* de pisa», Id., id.

refrescament : refuerzo; ajuda de provisions de boca : «com per *refrescament*, o per altra manera, haurá a trametre null hom en terra...», 1354, Capmany, *Ordenanzas*, 83; «fill meu, ve a la ost e veurás com estan tos frares, e porta-los x formatges e alcunes altres coses per *refrescaments*», Gènesi Amer, 105; «descavalcaren e ... a la ombra dels arbres se començaren a reposar, e tragneren pa e vi e altres *refrescaments* que portaven per menjar ...», Curial, 177.

refrescant : assistent a un bateig. Ex. : eren molts els *refrescants*?

refrescar [*refresquar*] : socórrer amb vitualles, armes, homes, etc.; reponerse; descansar : «... los fou donat a *refrescar* de molta fruyta, pa e moltes confitures e de molt bons vins lo qual *refrescament* los

magnífics consellers avien fet aparellar ... », Ardits, IV, 422, 423; «Tirant los feu molt be vestir, e'ls armá e doná'ls de bons cavalls, e *refresca*'ls molt be de les sues dobles», Tirant, III, 356; «que si nos ho vollem que ells tornarien ab nos a la mar e que podríem *refrescar* aquí de conduyt», Cron. Jacme, 479; «Com la gent de Tirant hagueren *refrescat*, tornaren altra volta a la batalla», Tirant, I, 289; — fer refresc, berenar : «portaren-li viandes e confits perquè pogués *refrescar*», Tirant, I, 153; — rentar, netejar : «*Refresquar* la cambra : Recentare cameram», J. Esteve; — renovar, tornar, volver a emprendre : «ella *refrescant* lo córrer, d'ell mes se lunyava dextant son parlar ... », Francesch Alegre, 8; «e dix com lo rey de Egipte era mort. Per aquesta nova fon *refrescat* lo dol e lo plányer per ço com era molt amat per tots los moros per la sua molta virtut», Tirant, II, 262; «Acabant de recitar la tan dolorosa nova, se torná a *refrescar* lo dol e plányer molt major que no era stat», Id., III, 242; «... ni per quina via sabs lo que has recitat ... e tu m'as *refrescades* les nafres de mos parents, les quals continuament me turmenten per be que tu digues que'ls he oblidats ... », Id., IV, 79; — *refrescar* una idea, un record, una lliçó : tornar a tenir-ho present, a pensar-hi.

refrescatiu : refrigerante, Vilar, xv.

refresch : refuerzo, aprovisionamiento, socors de vitualles, diners, homes, etc. : «Sumari del *refresch*, Primo cent vaques, Mes 200 moltons ... ». Es *refresch* de l'estol o armada, Bover, I, 368; «per tal que sa magestat y sa cort rebessen algun *refresch* ... maná vendre per les portes tota espècie de viandes al preu acostumat», 1541; Dic. J. March; — *refresco*, merienda.

refret, Dic. J. March.

refrigeri : refrigerio, descanso, lenitivo : «un loch de gran *refrigeri* e consolació», Vida de S. Hieronim, c. 28; «als fatigats sustentens, als lasats dones *refrigeri* ... », 4.^t del Cartoixà, 96; «e si aquets tants mals haguessen un jorn de remey, haguérem qualque sperança o qualque *refrigeri* ... », Angels, 134; «les dites ánimes aquí han grans consolacions e *refrigeris* de lurs penes», Angels, 64 v.º; «... cové que recorre a forsa de coratge, caritat, abstinència, pasciència qui son refrescament de ira e *refrigeri* dels trebayls que ira dona», Orde Cavayleria, 30 v.º; «Emperó quant consideran que'l dit senyor ... ha confessat ... havem un poch de *refrigeri*, F. Bof., Malla, 41; «... e a llochis pios de la dita ciutat, los quals ne sentien special *refrigeri* e molt gran honestat ... », Ardits, IV, 375.

refrissar (Mallorca), intensiu de *frissar* : cuitar molt.

refrita, Dic. J. March.

refrontar : volver a hacer frente, rechazar : «... que aquells qui fugen deuen anar ensemps aytant com poden ab bon continent e a passos strets a *refrontar* tots ensemps, o si veen que los qui encallen venen desmarxats e sens orde ... », 12.ª del Crestià, c. 287; «Crehem será gran multitut e ab la ajuda de Deu será *refrontat* poderosamente», Doc. Arch., XXII, 102.

refrug, Dic. J. March.

refuar, V. *refusar*.

refugeri [*refrigeri*?] : «... cascun dia fer absolucions devant lo dit cos en la dita sala per *refugeri* de la ánima del dit il·lustre primogénit», Doc. Arch., XXVI, 95.^a

refugi : refugio : «*Refugi* o seguretats», J. Esteve; «si veus que ab negunes maneres poguesses aterrar o debilitar tos enemichs sens

batalla, axí que la batalla sia lo darrer *refugi* ... », 12.ª del Crestià, c. 217; Dic. J. March; — asilo, de-recho de asilo.

refugir : rehuir : « ... com *refugir* les responsabilitats a que m'exposava la feyna ... ? », A. Blanch, *Poesies*, Pròleg VII; XV.

refús : negativa, rehusamiento; — rebuig, ço que resta d'una cosa ja inservible i en mal estat : « Per al jorn que lo cos deu entrar en lo Monestir de Poblet los marmesors deuen trametre ... los cirius pera la luminaria ... A tots los cirius que restan et lo *refús* tot es pera la Sagristia », *Funeralies*, 27; « Deg per lo *rafús* que n'an tornat pasada la festa qui pesa IIII robas ... VII ll. »; — anar vestit de *refusos* (Mallorca) : anar amb vestit i robes usades d'altri.

refusador : rehusador.

refusar : rehusar : « vestida de grossos draps ab los cabells sens negun adob escampats per ses spatles, molts en matrimoni la demanaven per la sua gran bellesa, los quals *refusats* sens conexença de home ... », Francesch Alegre, 7 v.º; « E de tal pensament stich temerosa que altra volta de tu no sia *refusada* », Tirant, IV, 1; « Poch se poguera creure que en un cavaller de tanta noblea ab compliment de totes virtuts habitás tanta crueltat de *refusar* requesta de tan gran amor », Tirant, III, 363; « sta la mia pensa axí ab la lengua alterada que equalment stime difícil *refusar* o acceptar la vostra demanda », Id., IV, 394; « e com si se'n posqués passar lonch temps ab les viandes e bastiments que havia, havent *refusat* lo retement ... », Boades, 365; « La mateixa D.ª Isabel ... s'havia també *refusat* a habitar-les (les habitacions) ... », N. Oller, *Vilaniu*, 147; Comèdia de la Conquista, Mallorca, 1683.

reg, Dic. J. March.

rega : canal, solc. Ex. : les *regues* del llaurat (Empordà), Llib. d'Or, 87; « fins a la primavera en lo temps a hont voldreu fer la tanca fareu dos *regas*, fondas mig palm ... », Prior, 15 v.º; — terme del fer mitja, girat, nudillo, el punt que va a la part del darrera desde dalt fins al taló; — *rega* i cavall, terme agrícola. Cp. : « del regonéixer de les guardes, les *regues*, robes e mercaderies que's trauen del dit regne, axí per mar com per terra », Pragmàtica de D. Ferran, 1485.

regadiu : regadió, vega. Ex. : fruites de secà i de *regadiu*.

regadora : regadera, recipient amb arruixadora per a regar les plantes, flors, etc.; — (Pla del Llobregat) sèquia que serveix per sangrar un canal.

regadura : 1, regadió, riego : « Item si los hereters de la orta avien contrast de *regadures* o de termes ... », Alart, 102. 2 (Cubells), la pasta que resta agafada a la pastera i es treu gratant amb la regola o paleta de ferro.

regal : 1, regalo, plaer dels sentits o de l'ànima : « Es Jesús dolçís-sim nom, *regal* del cor que a Deu ama », Fr. Pere Esteve, València, xvii; « lo menor goig del cel es major que tots los plahers, *regals* ni prosperitats que ha hagut ni haurá en lo mon », Lib. del Roser, 94. 2, *regal* de la cuixa (Mallorca) : ingle, sufrages (?).

regalada (a la —) (Mallorca) : amb tota comoditat, a sus anchas. Ex. : menjar, beure, cantar a la *regalada*; — a doll, abundantament. Ex. : pluvia a la *regalada*.

regalar : derramar, vessar, fondre's : « Ve al monestir e porta lo canalobre de coure e lança-lo dins en aquesta font con tost será *regalat* e fus. E l'abat portá decontinent lo candalobre e gitá-lo dins la font, e decontinent *regalá* axí com si fos cera que fos mesa en

i foch», Legend., I, 9; «no temeu tant los assetjats qualsevol exércit per gran que sia, com los diables lo nom de Maria, axí com del gran vent fuyg la pols y escampa, axí com la cera acostada al foch se *regala*», i.ª del Cartoixà, 17 v.º

regalat : viciado, mimado. Ex. : és un infant *regalat* i mal criat, xv, xvi.

regalència (Tortosa) : V. *regalèsia*.

regalera : regalim que fa una cosa en fondre's. Ex. : la *regalera* que fa la neu que es fon pels vesants.

regalèsia : regaliz : «Glycyrrhiza Glabra : ... cast. regaliz, regaliza; ... cat. y val. *regalíssia, regalésia*; bal. *regalència*», J. T., *Flora farmac.*, 955; — *regalèsia* de muntanya : «cast. regaliz; arag. *regalitz* de montaña y cat. *regalésia de montaña*», Id., íd., 954; «Olor de romaní dels boscos puja, dels cims olor de *regalésia* baixa», J. Verdaguier, *Obres*, IV, 154.

regalet : «a l' hora de matar el cuch, que diuen els treballadors una doneta portant al cap un gran cove y cridant: *Regalet!*, *Veu de Montserrat*, 1884, 119.

regalla : dret del rei, de la corona : «Aquesta es una de les coses que Deu s'ha retengudes que en special pertany a ses *regalies*, aor, honor e glória», Dones, 182; «per nostra *regalia* en temps que hajam guerra ab altre rey, podem fer cessar entre nostres sotsmeses totes guerres», Coroleu, *Documents*, 19; «la qual cosa pertany a les *regalies* de Deu qui entra les altres coses que ell se ha retengudes a honor de la sua majestat si es venjança de les offenses», Dones, 43; «les coses esdevenidores que penjen en les voluntats de Deu o dels hòmens solament e no venen per natura, son coses axí a Deu pròpies e a ell dades, que son *regalies*

sues, en tant que ... *negú* no pot ne deu tocar a les *regalies* de son senyor e natural príncep», 12.ª del Crestià, c. 467; «E deya que príncep qui no sabia be usar de ses *regalies*, no deu ésser sostengut en son principat, car les *regalies* no son sues mas son de la cosa pública qui li n'ha dat solament us e amministrazione sens neguna senyoria», 12.ª del Crestià, c. 409; «... et que avien dat cors a altra moneda que barssalonesa et que'ls barssaloneses avien foses, et aquesta citació se part no solament per vigor de les convinenses expressament, *regalies* a nos denegant ... », Doc. Arch., XXIX, 81; — *regalies* : espècie de registre de l'orga inventat pel famós organista el canonge Pere Albert Vila de la Seu de Barcelona que morí de 65 anys el 16 de Novembre de 1582 (Nota de M. Aguiló).

regàlia (Olot); — Fr. : tenir una *regàlia* : tenir una rel de boig. Sin. *tenir una vergassada*.

regalim : reguero, hilos de un chorro, gotas.

regalimar : chorrear, gotear. Ex. : la cera posada al foc *regalima*; la humitat *regalima* per les parets; les llàgrimes li *regalimaven* cara avall.

regalimeig : regalim.

regalimós : «sas branques s'enfonzan a dins del riu y tornan a alsarse *regalimosas*», Jochs Florals, 1882, 28.

regalona (mula —) : de regalo : «ayr après de mig jorn feren la passada ... 24 estudiants qui ab cavalls, qui ab mules *regalonas*, ab gualdrapas ... », Lumen Domus, 300 v.º

regalzar, terme de fusteria : fer un doble galze a una porta, etc. (Barcelona).

regall (Beceit) : rec, regueró.

Regall, llin. València, Mallorca.

regallar (Beceit) : escorre's un regall (?).

regallós per rogallós : «tant era *regallosa* dels crits de la nit passada...», Passió de la Verge, 1486.

regament : «pus que aquell qui's deu batejar se posa e's comana en senyoria d'altri, ço es, de Deu per confessió de santa fe cathòlica e per abrenunciació o *regament* del servu del primer possehidor, ço es, a saber, del demoni», Collacions, 237.

Regana (Cala —), nom d'una cala de la costa de Mallorca : «Demunt ses illetes o be devés Cala *Regana* senyan sa gran caldera...», *L'Ignorància*, n.º 13.

regandaix (Tortosa) : llargandaix, lagarto.

regany [arregany, Mallorca] : Selva de Consonants, Mallorca, XVIII.

Regany, llin. prov. de Lleyda. **reganyador** (Barcelona), eina de fuster : espècie de ribot que fa biaix a l'interior i serveix per a embarrotar.

reganyar : reprendre, refiir : «e com ell volgués saber quines eren les irreverències, stigué-li dit que li era primerament fort *reganyat* e de mal respost», 12.ª del Crestià, c. 356; — **reganyar** les dents : ensenyar les dents en un moment d'ira : «Si est axí apercebut com sols, no veus tu com nos *reganyem* les dents?», Dant-Febrer, 120; — **reganyar** el pinyol (Plana de Vich) : ensenyar les dents amb aires de mossegar : «perqué quant un poble val y sap *reganyá'l pinyol*, fa'l que li dona la gana sia rient...», Cançó de cec; — **reganyar** la panxa : mostrar-la per efecte d'ésser gras.

reganyol, Selva de consonants, Mallorca, XVIII; — (St. Llorens dels Piteus) : ventijol un poc fortet que es gira a mitja tarda.

reganyós : que reganya sovint. **regar** [arregar] : arrosar amb aigua; — (Plana de Vich) en forma

impersonal s'usa en significat de ploure. Ex. : avui *regaran* o *regarrem*; a Vidrà *reguen*.

regara, Dic. J. March.

Regaran, llin. Mallorca, 1395.

Regardera, llin. Barcelona, XVIII.

regarol : rec petit : «No'm digas peresós si'm veus inmóvil, creuats los brassos y acotant ma testa, del *regarol* en la vorera humida...», *Renaixensa*, any 7, 145.

regarot : rec gran, mal construït.

regàs (Mahó) : gruix. Ex. : un *regàs* de ganivet.

Regàs, llin. Girona, 1305; Barcelona, XVIII; Sabadell, Mataró.

regassol : regueró, doll petit d'aigua corrent.

Regat, llin. Barcelona.

regat : «Poró perquè no'm tinguen per gallina, y no diguen que no so pera traure una lloca de un *regat*, el contaré tot com susuf...», Rondalla de rondalles, 52.

regata, Dic. J. March; — regateo (?) : «No'ls deu durar tant la *regata* en lo comprar», Somni de Joan Joan; — (Plana de Vich) ralla o petita canal feta a la mola de molí perquè engegui la farina.

regatada (Borredà). Ex. : davant d'aquella cinglera van tenir una acció de guerra i encara es veuen les *regatades* de les bales per les roques.

regatar : 1, terme de marina : «E aquells de Roses cuydaren-se'n que fos lo llur estol, e les xxv gallees *regatant* exiren ab gran gatzara defora», Muntaner, 273; «E quant vench que fo el dia clar recollim-nos en les galees, e entram-nos-en *regatan* al port qui es plaia de Terragona», Cron. Jacme, 157. 2, indicar amb el peu calçat d'esclop la ralla dreta on ha de passar la regata o rec; en camps o feixes grosses se fa amb una corda (Borredà, Plana de Vich).

regateig : acció de regatejar.

regatejador : el qui regateja en la compra.

regatejar : 1, regatear. 2, terme de fusteria i altres oficis, fer regates o recs a la fusta per a ficar-hi després perfils o filets de metall o fustes d'altres colors. Ex. : he *regatejat* el plafó.

Regatell, riuet de la prov. de Lleyda que ara en diuen Mola.

regater : 1, el comprador que regateja molt el preu. 2, revenedor : «Fo adordonat per En G. Hom de Deu, batle de Perpenyá, que negú *regater* ni *regatera* no gaus comprar fruitas», Alart, 103; — *regatera* de son cos : prostituta : «E la fembra malvada, lengua de vibra, alcavota e ávol de son cos, *regatera*, o falça o d'altre mal vici...», Eximenis, *De la temor de Deu*, d5 v.º; «que ningun pescador venga pex a la mar ni per el camí, sinó tant solament a la plassa y no puga vendra a revenedor ni *regater* que no hajen tocat santus», 1649; J. R., *Hist. Sóller*, I, 276.

regató : 1, (Barcelona) el qui porta a vendre quincalla o altres petits objectes pels carrers; — (Igualada) s'anomenen així els urgellenses que hi van a vendre gra els dies de mercat. 2, regata petita de les moles farineres (Plana de Vich).

regatxo : vailet, patge : «mes guarnit y enllistonat que capotet de *regatxo*», Vallfogona, 1700, 112; «mataren un alacayo o *regatxo*», Vich, 1603; — (Empordà, Camp de Tarragona) nen recader, el noi que empen per menuderies, com si diguéssim aprenent de criat, que fa de criat a les masies, hostals : «Está be, senyora Pepa; vaja, estigaa bonas, feu tot anant-se'n aquell pobre *regatxo*», N. Oller, *Papallona*, 6.

Regatxo, sobrenom, Manresa, 1568.

regaytar : mirar d'una manera

picaresca i amb atenció (Centelles).

regelet : reyezuelo, reietó : «E per raó d'açó havem sovín en los sancts Evangelis que venien alcuns al nostre Salvador a demanar salut e l'evangeli apella'ls régulos, ço es, *regelets* petits d'una ciutat», 12.ª del Crestià, c. 112.

Regència (La —) : la casa del regent de l'Audiència, Mallorca.

regent : governant, xrv; — Fr. : de bon *regent* : persona de edat que es conserva bé. Cp. : «abdós eran de bon *regent* y vestian de negres», N. Oller, *Febre d'or*, I, 17; «Una de las pabordessas, filla de pare y mare, tan honrats com de bon *regent* y passament ... », Riera i Bertran, *Escenas*, 71; — *regent* de parròquia : el que substitueix el rector d'una parròquia malalt o inútil pel servei.

règer : regir, governar : «en la festa del benauyrat sent Antoni sien elets iiii prohòmens confreres de la dita confraria damunt dita en capitans a *règer* et a governar los bens et les altres necessàries a la dita confraria», Doc. Arch., XL, 45; — *regent* la cavallerissa : jefe de las caballerizas, Comptes Thesoreria reial, 1472.

Regés, llin. Barcelona.

registre : «fou expedit lo compte donat per mossén Joan Barthomeu Strada, notari y escrivá de registre per rahó de la prohibició y crida de aquella emanada de la real audiència ... per expedició per forma de *registre*, segell e cera, per tot tres liures ... », Ardits, III, 354.

regeu : fortament, rudament : «sapiats que ab la voluntat de Deu que'ls ho carvendrem *regeu* e fort ... », Cron. Jacme, 383; «E per aquell qui dix: yo son senyor Deu teu, fort e *regeu* visitant la iniquitat dels pares en los fills .. », Constitucions, 3.ª ed., Apendix, 6; «ma senyora no era vesada de cavalcar

tan lonch camí e sapiats que es *regeu* ugada e cascada», Xalabín, 13; «E encara guardaven altra cosa en fer-los cavallers; que fossen be formats de lurs membres per ésser *regeus* et forts et leugers», Doc. Arch., VI, 34.

regi, Dic. J. March.

regidor : «Per la acapta fa per la part forana lo *regidor* militar 25 ll.», xvii, *Luliana*, 1891, 20; «Aquest die passá de aqeste vida en P. Gibert, mercader, lo qual ere i dels *regidors* e administradors de la taula de cambi de la ciutat», Ardits, I, 265; — magistrads : «com foren en terra trobaren aquí tots los oficials e *regidors* de la ciutat qui'ls reberen ab grandíssima honor», Tirant, IV, 289; «Fet açó, Tirant ordená fossen trameses cent mília dobles en Túniç a un cosin-germá del capdillo que era en aquell regne *regidor* per lo rey de Túniç», Tirant, III, 355; «*Regidor* : Moderator. Rector», J. Esteve; «*Regidor* de ciutat : Magistratus», Id.; — *regidor* de professó : el qui està encarregat de fer guardar l'orde i es passeja per mig amb un bastó o verga (E. Toda), 1453.

regidorat : dignitat de regidor. Ex. : vaig deixar el *regidorat* dia tants ..., Vich, 1827.

regifa, Dic. J. March.

regiment : norma, manera de regirse, procediment : «Jatsia que ... haguéssim mudada la extracció de l'offici de jurats y concellers de la dita ciutat en lo dia y festa de Sanct Jordi ... segons forma y tenor del *regiment* de sort y de sach ab lo qual la dita ciutat y regne se regeix ... », xvi, *Luliana*, 1892, 251; — governació : «Aquest rey qui era savi volia ésser rey del regisme del rey foll, car viases li era que molt mala cosa sia regnar rey hon no sia saviesa e justícia e *regiment* ... », Fèlix, I, 21; «... a *regiment* se pertany seny e gran saber, car segons

que posa sanct Gregori en lo pastoral *regiment* es art sobre totes arts ... », 12.ª del Crestià, c. 400; «Dada en los palaus e presó de Contestinoble en lo mes de Ramandá, lo any set del nostre *regiments*, Tirant, IV, 311; «... cavaylaria es honrat ofici e molt necessari a bon *regiment* del mon», Orde Cavayleria, 32 v.º; «que jamés bort no fos rey ni príncep ne regent neguna comunitat, car com llurs passions sien fort terribles e contra rahó e aquell qui té *regiment* haja mester rahó més que tot altre, seguex-se que bort no pot ésser posat en *regiments*, Dones, 31; «Catalunya resta en pau per lo seu gran *regiments*, Cobles del Virrey, Barcelona, 1539.

regina : reina : «Aquest jorn, hora tarda, entrá en Barchinona la senyora *reginas*, Ardits, I, 276; «te la cara de *reginas*, Rom. Milà, 181.

reginal : propi o pertanyent a la regina : «... e aquells acompenyar e deffensar contre tots aquells qui no volrien obeir los manaments reynals e *reginals* e ... », Ardits, II, 404; «potestat real, *reginal* ... », Barcelona, 1570; «La cambra *reginals*, xv.

Regincós, llin. Barcelona; poble de Catalunya.

Reginella, nom de dona jueua, Sta. Coloma de Queralt, 1416.

regineta : 1, dim. de *regina*, xiv. 2 (Aytona, prov. de Lleyda) una de les espècies de caragols o caragolins per menjar. Ex. : no he trobat més que *reginetes*; «En lo camp ja no hi ha espigas; Las formigas ja no surten dels seus caus; ja sas banyas la pobreta *regineta* dins sa casa va tancant», Bartrina, *Calendari del Pagès*, 1866, 98.

regingonench : natural de Regincós.

Regino, nom de jueua, 1358.

regió : región : «... car segons que es la *regió* diversa, son les nuus

diverses en calitats concordants e contràries», Fèlix, I, 138; «... anà a veure les fembres de aquella *regid* per tal que no sien corrupudes e que no'ls sia feta injúria ... », Collacions, 214; «en Gerona e en l'Empurdà e en altres *regions* de prop de la Gàllia ... », Boades, 28.

regionalisar : «Sempre havem cregut ésser cosa convenientíssima y santa lo suscitar lo esperit regional; més; la nostra convicció queda confirmada ab lo exemple de la Sede Apostòlica ... que ab ells se *regionalisa*», *Veu de Montserrat*, 1888, 83.

regir : governar, dirigir : «E quant vench aquela nuyt ab lo vent que havíem del lebeg que'ns *regiem* tan con podíem», Cron. Jacme, 477; «*Regir* o governar», J. Esteve; — portar : «Les cames ja no'l *regexen*», Venturós Pelegrí, 1849, col. 26; «Lo notari que *reit* les escriptures ... », Barcelona, XVIII; «*Regisqua*'s la senyoria vostra a consell e voluntat de tots nosaltres ... », Tirant, I, 48; «E lo maiar hom que ell hage ne sia en la Turquia qui vuy *reit* per aquest fi, es aquest Ali Baxá», Xalabin, pr; «Lo general que'ns *reitx* va al devant exposant-se a tots los perills», Palíndia, Barcelona, 1706, n.º 93; — Rfr. : Qui mana, *regeix*.

regirament : susto, impressió : «... e stigué per bon spay que no parlá pensant en la molta amor que la princesa li portava e tenia gran dubte que per lo gran desig que tenia de veure'l no prengué algun *regiraments*», Tirant, IV, 226; «d'aquell temps avant en lo qual començaven de servir a la honor de Deu, tots se abstingueren que no menjaren carn ne begueren vin majorment per tal que no soferisen passió de *regirament*, de ymaginacions e temptacions de la carnajitat», Collacions, 248.

regirar : revolver : «ver es so que legim ... que per la bellesa de les fembres pariren molts hòmens car lo vi e les fembres fan *regirar* lo savi; aquesta lutzúria a molts nafra e enderrocha», Ms. St. Pere Pasqual, 145; «O molt cruel cavaller entre molts nobles valerosos, qui ha *regirats* axí los teus pensaments?», Tirant, III, 264; «e tens poder de *regirar* les penses humanes per ta graciositat», Tirant, III, 305; «en lo *regirar* e legir los libres, moltes coses se aprenen», J. Esteve, f6; «E feu-li una gran falsia d'un letovari qui li *regirá* son armari per esmirilar, que l'ànima cuydá lançar de part detrás», Francesch de la Via, e5; — asustar : «y anaven tots quatre ab arcabuses y metxas encesas y *regiraren* ma muller», 1613, *Almanaque Balear*, 1883, 141; «les mies entranyes se *regiran* per dupte de l'infern», Psalms Amer, n.º 8; — volcar (?) : «sovint se veu xica pedra *regirar* un gran carro», Flors de Virtut, cap. 14.

regirat : asustado, espantado : «e pus alsant la *regirada* vista dels budells de les bèsties, mirant los corns de Cipo ... », Francesch Alegre, 131; «oydes aquestes paraules que sa muller li havia dites, stech molt *regirat* e imflamat», Vida de St. Julià, 323; «Qui en lo delitós strado de benaventurada pau lo seu spirit descansa, de negú te alguna temor ni suspita, mas lo inich e maliciós sovint es mogut e *regirat* per los terribles e cruels vents de temeroses suspites», Gerson, 1518, 22.

regirons (a —) : «... a radona dança, veu baylar sos companyons, tot esqui a *regirons* per cert que may no s'amansa», Turmeda, cob. 90.

regisme : régimen, reinado, potestad de reinat : «Octaviá en lo xxxv any del *regisme* seu que

muntá en lo Capítol...», Flos Sanct., 1.ª ed., 25.

registrar : inscribir, apuntar, anotar : «Car tota aytal cosa per ma sua obtenguda si fer-se pot, Deu permetent, es a tu mort e es crim *registrat* en lo libre de la presència de Deu contra tu», Angels, 88.

registre : «cremá en Roma gran multitud de libres e los antichs *registres* de verdadera hystoria...», Francesch Alegre, 137 v.º; «*Registre* per lo libre per quant hom ho scriu», Dic. J. March.

regit : 1 (Mallorca), govern, direcció. Ex. : no hi ha *regit* aquí?. 2, (Urgell) pa de *regit* : petita fornada de pa que es cou amb el foc sobrant d'una altra fornada. *

regitar : tornar a gitar, llençar : «... quan aquel qui era en la possessió el n'an gitat per força y eyl no havent cura d'altres feyts ne d'altres negocis e ajusta amics e parents e armers que'l ne puxa *regitar*», Cost. de Tortosa, 75.

regitiu : que pertany al govern o regiment d'un estat, poble, família, &c. : «lo qui ha industria e prudencia *regitiua* naturalment es senyors», Egidi Romà, 1.

regla [retgla, retgle] : 1, peça plana que usen diferents oficis. 2, norma : «e fora tota *retgle* si es trencar-los lo cap e gitar-los per terra ab grans penes e batiments e menyspreus e minves açó los procura seny e ls torna a *retgle* e ls humil'as», Angels, 53; «E après si eren fundats en humilitat e levants en alt per contínua oració e vivents sots continuada e prudent *retgle* de viure...», Id., 37; «e d'aquí havant posá si mateix e sos clergues en temprança e en *retgle* de vida sancta», Id., 41. 3, menstruació : «*Regla* o mesos de les dones», Remey de Fr. Font, Barcelona, 1766; Barcelona, 1780.

reglar : 1, verb, regular : «Mas

lo franch arbitre, regit e *reglat* ab saviesa per les poténcies intel·lectuals», Tirant, IV, 121. 2, el qui viu sots la regla d'una orde monàstica : «e avia-y canonges, *reglás* e prior vivint segons ábit e regla de St. Agostí, 4.ª del Cartoxà, 89 v.º; «dones religioses o *re glars*», València, 1456; «quant veurás aytals, jutge que mes son stats que clergues, mes seglars que *reglars*», Collacions, 244; «Foren canonges *reglars*», Mallorca, Goigs de St. Antoni de La Porta.

reglarment : regularmente, ordinarlament; Vich, 1568.

reglat : regulado, arreglado : «... e la rahó de l'hom es bona com es complida e dreta acordant ab la voluntat sua, dreta e be *reglada* e natural...», Collacions, 197.

regle, Dic. J. March.

regl6 : rengl6n : «Scrivans han de posar en cada carta lo menys 36 *reglons* y en cada full quatre cartes», 1608, Ginart, *Repertori*, 313.

regna [renya, Mallorca] : 1, rienda : «E don Blasco veén que a fer s'avia, girá la *regna* e vingué ves nos e les nostres guaytes ab ell», Cron. Jacme, 183; «Com Tirant veu que perdia molta sanch, mes prestament la spasa en la ma de la *regne*...», Tirant, I, 212; «no dexa las *regnas* ne te força per a retenir-las», Francesch Alegre, 13; «Quant los majors a la lur sutzea o voluntat servexen, no es maravella si als menors o als soldaders servexen les *regnes* dels lurs mals nodriments...», Collacions, 262 v.º; — a *regna* solta (Mallorca, Vich) : en llibertat, sense seguir camí, es diu especialment dels animals : «açó es qui fa avenir los emoluments a poch e a mal profit e los malvats van a *regna solta*...», Doc. Arch., XIII, 356; «arribat a tal excés llur audácia y atreviment que casi se son fet incorregibles y com la justícia no'n fassa

cars, ans los deixa anar a *regna solta* ... », Vich, 1593; *Veu de Montserrat*, III, 340; — falsa *regna*. V. fals. 2, reina.

regnar [regniar] : reinar, regir : «lo qual senyor *regnava* aquell gran munt e tota la terra», Tomich, 5; «Antichrist a trenta anys començarà a *regniar* e preycar en Hierusalem», xv.

regne : reino : «A honor e glória de la immensa Trinitat... siem nosaltres personers ab ell en lo *regne* celestial», Flos Sanct., 1524, 108 v.º; «... perquè après de aver descrit aquells quatre animals o besties que significaven quatre *regnes* ... », Pons Miserere, 103 v.º; «lo comte Guillem de Varoych qui prestament destruy tots los moros e li posá tot lo *regne* en repós», Tirant, I, 92; «Muyra yo, e iré als *regnes* de Plutó, de tanta dolor portant embaxada», Id., IV, 357; — de fora *regne* (Mallorca) : es deia dels objectes vinguts de fora de la illa, xvii, xviii.

Regner, llin. d'un impressor francès Regnier, Barcelona, xvi.

regnicola : natural o fill de la terra i regne : «per lo port de Saix, en lo qual fan pagar als de Oriola y altres *regnicoles* del regne de València lo dret de portazgo, sien franchs ... », Furs de València, 1585 (E. Toda); «... ab la qual es dada molta rahó de no voler ésser inventor de cosa nova ne alteradors de la plena fidúcia que sempre es stada entre los *regnicoles* de aqueix regne e los poblats en aquest Principat ... », Doc. Arch., XXII, 240.

regoccu : natural de Ragusa : «... fer venir a la present ciutat una nau *regocca* carregada de forments ... », Ardits, III, 321.

regola (Urgell) : paleta de ferro per a tallar la pasta pels pans petits.

regolet : recoleto, orde monàsti-

ca : «parexia una alforja de *regolet* ... », M. Salvi, *Relació del viatge*, Barcelona, xviii.

regolfar [refolgar, Sta. Eularia de Riuprimer]. Ex. : *regolfar* el vent.

Regolons, llin. Catalunya.

Regomir, nom d'un carrer vell de Barcelona : «Subtus *Regamir* ubi fuerunt factas navas, Sanpere i Miquel, II, 197; «... fins que pel *Regomir* la gent vos mir, per mantes cantonades ez ab grans bastonades carregats la ciutat ... », Moger, Tençó contra Gabriel Ferruq, xv.

regonegut; — mort *regoneguda* : el contrari de mort sobtada o repentina : «e us suplich que tan humilment com puch que, puix de tants perills me haveu deliurat, e ara me donau mort *regoneguda*, la qual yo accepte ab molta obediencia», Tirant, IV, 348.

regonexença : reconocimiento, gratitud : «... plahent-li de la sua fi e de anar a nostre Senyor ab gran *regonexença* e repenediment de sos pecats ... », Art de be morir, bz v.º; «*regonexença*, amor y gratitut li dech per les moltes mercés que he rebut», P. Font, 1618; «es mester ne fassa *regonexença* al monestir», Barcelona, xvi; — revisió : «E nos, haguda relatió de persones doctes y eminentes en la professió (als quals es estada remesa la censura y *regoneixensa* de dit llibre) ... », B. Mas, *Peste*, Barcelona, 1625.

regonèxer [reconèxer] : reconocer, convencerse : «E *regonexent* la gràcia que Deus li havia feta per prechs e visitació de sant Miquel... », Angels, 128 v.º; «Pero com may lo marit se *regonegués*; antes be perseverás sempre en menysprearla ... », *Hist. Núria*, 1666, 164; — enterarse, cerciorarse : «e aná dels uns als altres ab poca gent de peu, per *reconèxer*

que feyens», Muntaner, 265; — registrar : «havia detingut al portal dites càrregues ha efecte de mirar y *regonéixer* si en dites càrregues havie algunes coses deguessen o fossen obligades a pagar dret ...», Ardits, V, 377; — acceptar : «... jatsia que si Adam ne Eva jamés no haguessen peccat, encara la dona fora menor que l'hom e *raguonaguera* aquell per major sens neguna pena», Dones, 4 v.º; — rfl. penedir-se, arrepentir-se : «... e après *regonexent-se* volia tornar en aquella, que aytal confrare o confrassa sia rebut pagant ço que deurá a la dita almoyna ...», Doc. Arch., XL, 459; «Deu vos dona temps per a *regonéixer-vos* y confessar», Confort, 1533; «e pregá-lo que's confessás e volgués *regonéixer* e purgar la sua ánima», Legend., I, 25; «A mi, lochtinent general, no'm darás temps de *regonéixer*? Ballar no see en dança tal...», Dança de la Mort, col. 2; «Vos dich que us *regonegau* e que vullau esmenar la vostra mala vida», Epístola tramesa del cel, 1486.

regonflar-se : reinflar-se.

regor : regada, acció de regar, una vegada de regar. Ex. : he donat una *regor* a l'hort.

Regordana, llin. Montpeller : «E En Guerau de la Barca e En Bn. de *Regordana* qui era bon clergue en leys», Cron. Jacme, 329.

regordonar : galardonar, xiv.

regordonat : galardonado, xiv.

Regordosa, llin. Barcelona, Catalunya.

regositx : regocijo, xvii.

regraciament : acció de gràcies : «de la qual cosa lo senyor rey ab gran reverència fa moltes gràcies a la sua Santetat... e aquest *regraciament* faça lo dit missatger axí bastantment com fer se puga», Coleu, *Documents*, 82.

regraciar : agràdecer, dar gràcias : «e un seu car amich quiscun

dia li loave e li gloriejava la sua vida e lo seu estat e deye-li que ell havia molt a *regraciar*», Flors de Virtut, d7 v.º; «... e ara ab major afectió tinch causa de *regraciar* a Deu que de mi indigna vol hoir les justes pregàries ...», Tirant, IV, 257; «Per mon Deu, senyora, yo no'm sent bastant en *regraciar* ni satisfacer a les honors e prosperitats que la majestat vostra fa a Tirant», Id., II, 186; «Lo duch li *regraciá* molt la sua bona voluntat e dix-li ...», Id., I, 188; «*Regraciar* o fer gràcies : Agere gratias», J. Esteve; «havent hoïdes les cortesies grans del rey Scariano, li *regraciá* la sua molta amor», Tirant, IV, 318; «que en les tribulacions enclinem lo nostre cap ab humil obediència, *regraciant* la divina bondat», 4.ª del Cartoxá, 61 v.º; «E per ço, pare senyor, vos bese les mans e *regracie-us* molt ...», Tirant, III, 291; «e no'n fo ben *regraciat* de Pompeius, car també lo'n faé morir com a bara traydor», Boades, 19.

regraciatori : «e que jo haja una letra lur *regraciatória* ...», 1400, *Rev. Cat.*, 1880, 249.

regravar : degradar (?) : Un frare profés que fugí del convent se casá «y lo varen *regravar* de part del metropolità», 1635, Cron. de Micer Sanz, Vich, 28.

regròs : molt gros.

regruar, intensiu de gruar. Ex. : això es gruar i *regruar* (Girona).

regruar (Barcelona), terme de fusteria : fer els regruxo e les motllures per co nises, marcs, &.

Regual, nom d' n mas, St. Llorenç del Munt, 28.

Reguan, llin. Barcelona.

Reguanach, llin., Pe e IV, 211.

Reguant, llin. Catalunya, Menorca.

reguanyar : tornar a guanyar el perdut. Cp. : «les fembres son *reguanyades* e inobedients», xv.

reguarda, Dic. J. March.

reguardament : «*Reguardament* ... es saviesa de guardar-se de contrarietats o de vicis», Lib. de consolació del Dr. Albert, xiv.

reguardar : mirar : «Mesquins ... *reguardau* la mia creu...», 1846, Epístola ... de Jesuchrist; — *reguardar* de coa d'ull : mirar al soslayo, xv.

reguardejar : ojejar, remirar : «Com Tirant hagué *reguardejada* la terra, veu en la ribera un pont de pedra», Tirant, III, 296.

reguardonador : galardonor, 1395.

reguardonar : galardonar : «Car lavors venç com se leix auciare per la amor de Deu e, per conseguint nostre Senyor a aytal pugnament no'l *reguardona* per victòria temporal, mas per altres coses que valen al batallant mes ...», 12.ª del Crestià, c. 220; «no digues ne jamés proposes en ton cor de retrer mal per mal, mas spera a açó que nostre senyor Deu ha de fer, car si u fas ell te deslliurará d'aquell qui mal t'a fet e puyt ell te venjará he't *reguardonarà* la paciència que has hauda per la sua amor», 3.er del Crestià, 350; «Car que pus alt era en natura en temps de lur temptació aquell pus alt se convertí a Deu e per conseguint pus altament es *reguardonat* per gràcia», Angels, 12.

reguardós : perillós : «Si les parets que son entre les unes cases e les altres son tals que la cuberta e el càrrec que de sus los está, be no pusquen sofrir, ans a coneguda dels veyns son *reguardoses* e estan en paor que's cuyg hom que deguen caure ...», Cost. de Tortosa, 30; «lo viatge es *reguardós* ...», Japhuda.

reguart : por, temor : «... no fugiríem per *reguari* ni per temor...», Cron. Jacme, 469; «Si algun hom ha feyta alguna mala feyta en la ciutat de Tortosa o en sos termes e per *reguart* de la senyoria e

d'aquels a qui aurá feyta la mala feyta lexara la ciutat ...», Cost. de Tortosa, 13; «y vull a tota ma requesta tostemp haver mal, deute e dolor y treball, transnuytar y sospita, talayar y viure ab *reguart* e star en amboscha ...», Peccador remut, 41 v.º; «... e'lls sarrains per *reguart* de la celada no exirens», Cron. Jacme, 304; «E faem-li dir en algaravia a i d'aquells ii hòmens de Tortosa ... que no hagués *reguart*, pus en nostre poder era que ja no morria», Id., 137.

Reguart, llin. Barcelona.

regudir (Ager) : rebotar. Ex. : la pilota *regudeix*.

reguer : rec : «lo monastir se obliga a compondre lo *reguer* de Montmar y fer todas las séquias, brasals y aixugadors que seran necessaris per a posar corrent dita hizada», Contracte de mitgeria entre Poblet i el pagès Aran de la Fulliola, 1799 (Arxiu Ac. Hist.^a de Madrid) (E. Toda); — (Vich) petita canal d'un morter de pedra per treure'n millor el líquid; — lloc per on passa l'aigua del camp, sèquia, sequiola (Uldecona).

Reguer, llin. Barcelona, Mallorca, Vich, 1413.

reguera : regueró, rastre, estela. Ex. : la *reguera* de llum d'un estel, (J. Verdguer); «grans *regueres* de argents fus per la crema dels Pireneus, Viladamor, 70, xvi.

regueria : terra per on passa algun rec (?).

regueró : rierol, petit rec, sequiola, cast. regato.

regueter : revendedor al por menor, Mallorca, xvii. Sin. *regató*.

reguinar (Plana de Vich) : rondinar, rechinar, chirriar.

reguines, Dic. J. March.

reguinyol : tufo.

reguisser. V. *relisser*.

reguitnar. V. *reguinar*.

reguitnós (Plana de Vich) : rondinaire.

reguitzell [**reguitze**]: retahila, multitud, nombre indefinit. Ex. : d'això fa un *reguitzell* d'anys; n'hi ha tot un *reguitzell* (de llibres, sabbates, &c.) : «Tan bon punt ahí vespre dexà l'aplech, seguiren-lo los fallayres en *reguitzell*», J. Verdager, *Obres*. IV, 180.

reguiu (Mallorca) : regadiu.

Regul, llin. Barcelona.

regulació : «la constitució es una sàbia regulació», Barcelona, 1820.

regulador : en els telers a mà el mecanisme que manté la peça tibant (E. Toda); terme de filatura : té tres rodes, i caragola la peça teixida (Sabadell).

Regull, llin. Barcelona.

regunyar : «Mes segurs poden anar vuy per tota Catalunya que per dintre de la mar ni Castella ni Gascunya, perquè Cardona ho *regunya* sols de oyr la sua veu, perquè es home de justícia com a la clara veureu», *Relació verdadera*, de Miquel Mateu de Hyvanyes, Barcelona, 1631.

regusea : nau de Ragusa (?) : «no faltaran diners, podran anar a Llevant y Ponent, fer lo negoci de Alexandria, Trípol, de Súrya, carregar al maig y setembre naus dels naturals y *reguseas* ... », Soler, *Memorial*, dz; «estant los mariners de la nau *regussea* de 11 m. salmes volent alquitrantar una gúmena ... », Ardits, V, 71.

regust : sabor desagradable. Sin. *sabent* (Tortosa).

reembre. V. *rembre*.

Rehils, llin. prov. de Barcelona.

rehina : resina, goma dels pins : «E acostá's Daniel a ell, e pres pegunta e *rayna* e estopa e foné-ho tot ensemps axí a cremar ... », Gènesi Amer, 140. Sin. *regina*, *robina*, *reina*.

rehó. V. *rahó* (navaja).

rehonada. V. *rahonada* (navajazo).

reig, peix, Dic. J. March; «Tot *reig* es exorcha», Proverbis Tarragona, n.º 45; «Qui menja ous de *reig* capons ne rets», Id., n.º 142;—bolet (Centelles).

Reig, llin. Barcelona, Mataró.

Reimbau, llin. Terrassa.

Reimí, llin. Argentona.

Reimir, llin. Molins de Rey.

reintegració : restitució : «... y que lo consell havia deslberat lo que aparexia se havia de fer per la *reintegració* de la honra de la ciutat», Ardits, V, 369.

reintegrar : tomar, restituir : «*Reintegrats* e paguets tot ço ... », 1464; — *reintegrar-se*, Barcelona, 1456.

reinterrogar : volver a preguntar, Procés del bordell, Lleyda, 1394.

reïra, interjecció : «Per las plaças y carrers nit y dia sentireu moltas iras y *reïras* y votar contra de Deu», Goigs de la Trinitat, Manresa, 1820; «anava borbotejant entre *reïras* y llamps», Poesia, Girona; — *reïra* de Deu : reenc.

Reit, llin. Folgueroles.

reïterar : repetir : «De aquí avant ... torn a *reïterar* la matèria notificant-vos com es gran mester ... », Doc. Arch., XXI, 13.

Reitg, llin. Catalunya.

reix : troncs lligats que serveixen per transportar fusta riu avall. V. *raig*, *ray*.

Reixach, llin. Barcelona, Vich.

rejaçar : rechazar, castellanisme (?), xv.

rejar : «e que los draps se hagen a *rejar* e canars», Ardits, II, 229.

Rejaul, llin. València, xvi.

Rejaule, llin. València, xvi.

rejoirse : alegrarse, Clascar, *Discurs*, Vilafranca, 1876, 9.

Rejola, llin. Barcelona, 1477.

rejola. V. *rajola*.

rejoler. V. *rajoler*.

rejoleria. V. *rajoleria*.

rejoleta, nom de tela : «mata-

lassos de *rejoleta*, Inv. Cervera, 1789; «It. dos matalassos de *rejoleta* y llana del catre», Inv. Cervera, 1789.

rejovenir : rejuvenecer : «Donques guard-se de la edat vella, que aquestes dues poques partides qui totstemp *rejovenexen* no engane tota la armonia e consonança», Collacions, 193.

rejoventit : rejuvenecimiento (?) : «ab quin goig, ab quina alegria, ab quin *rejoventit* vench Simeon al Temple», 1.^r del Cartoxà, 47.

rejuntar, terme de mestre de cases, fuster, &. : repassar les juntures de les peces.

Rejuplos, llin. València.

rel [arrel, rael; rail, València; raiel, Camprodon] : raiz : «... los peus poch ans lleugers en córrer, mudats en immobles *raels*, fermes estan, finalment fonch convertida en arbre ...», Francesch Alegre, 8; «la subirana virtut d'amor ... es *rael* e fonament, guia, clau, columna e ferma de totes les virtuts ...», Flors de Virtut, az v.º; «e ab tant lo dit scisma ha meses *rahels* que no seran arrancades de gran temps ...», B. Metge, Guardia, 105; «En après, ma filla, vos prech e us man que vos vullatz amar e tembre Deu. Car açó es començament e *rahiu* de tota saviesa e de tot be ...», Mem. A. B. L. B., II, 589; «tot cavayler deu saber les VII virtuts qui son *rail* e començament de totes bones costumes...», Orde Cavayleria, 26 v.º; «la caritat es *rayl* de totes virtuts», Doc. Arch., XIII, 443; «... vergonya es dada per Deu a la dona axí com a natural e principal *rayl* e fonament de la honestat», Dones, 2 v.º; «L'arbre se esforça per virtut de la sua natura de metre pus fermes *rayls* e pus pregonès», Collacions, 224; — *rel* de malví, rel de julivert, &. : distintes rels usades en la farmacopea; — tenir una *rel* de boig :

estar algo alocado; — immoble, bien raiz : *rayl* es appellada tota cosa que no es moble axí com ho mostren en les leys», 2.ª Partida, xv.

relador : relator, 1571.

relaix : «E lo seu cor de ben cantar esforça, no per delit, mas que son fet amach, car el tot jorn un gran *relaix* de planta li veren, sert, enllaçar ab sa veu ...», Canç. Saragossa, 275.

relam [arrelam] : munió de rels, raigambre.

relamp : relámpago, castellanisme (?) : «e ab los *relamps* que feya, veyá reluyr les spases vora la mar», Tirant, III, 278.

relanda, Dic. J. March.

Relat (Sta. Eugènia de —), poble al bisbat de Vich, 1820; — torrent pels voltants de St. Feliu Sasserra, per la part de Prats de Lluissanès.

Relat, llin. Catalunya, xv.

relatació : acció de relatar, narració, 1699.

relatar : narrar, xvi. Viladamor, 74; Ex. : aquest matí ho he sentit *relatar* : «Sentats que foren prohoms y concellers, un d'aquests *relatá* en breus paraulas ...», A. Bof., *Orfaneta*, 348.

Relato, llin. Barcelona, xvii.

Relats, llin. Manlleu, Llíssà de Munt, Barcelona.

relausa, Dic. J. March.

relaxació : «ab tenor de les presents de nostra certa sciència deliberadament y expressa, fem gràcia, mercé e *relaxació* a vosaltres, dits jurats, prohómens, consell e universitat de la dita ciutat ... de tot lo dret de quint y altre qualsevol a nos e nostra cort pertanyent», 1514, *Luliana*, 1896, 276; «*relaxació* del'entredit», Castelló de la Plana, xvi; «y'ls supplicassen que ... acudissen a sa Ex.ª suplicant se fos servit de *relaxar* de dits cárcers al dit deputat ...», Miquel Parets, *Acad. Hist.*, I, 240; «que...

de part de l'emperador pregás lo senyor rey que degué *relaxar* de la presó lo dit don Jaymes, Doc. Arch., XXXVI, 267; «Tot quant ordenarás e ligarás ... o tot quant quitarás e *relaxarás* e ordenarás dels hòmens del mon, tot ho hauré yo per acceptable alt en lo cel», 12.ⁿ del Crestià, c. 450.

relaxament : relajación : «Fo un gran clergeu ... de gran nom e de fama no poch, qui a la sua fin de lla sua vida fon vengut, per lo *relaxament* del qual axí los maestres con los altres hòmens e los altres clergues ... », Legend. Ms., 293 v.º

relegir. V. **reelegir**.

relaix. V. **relleix** : «gruix del *relaix* de la cambra de la pessa o canó», Mallorca, xvii.

releuta, Dic. J. March.

relevar : *relevar* o aminvar les penes del purgatori, Angels, 64; «plácie al senyor *relevar*-nos prest lo flagell que sentim de la peste, pus la sua misericòrdia comença usar ya de sas forças», Ardits, III, 429; — aixecar de terra : «La donchs lo francesos cuyten per *relevar* son senyor», Curial, 201; «en aquell baranch no caygas d'on algun no's pot pus *relevar*», xv.

relaxar : «Qué es açó que entenets a fer d'aquesta batalla? Entenets-la *relaxar* ab condició que'm retats les donzelles que havets apresonades», Curial, 135; «e pregar aquells confrare o confreres que vullen entre ells tot hoy et mala volentat *relaxar* ... », Doc. Arch., XL, 458; «dementre que'ls sotsmeses se donen esguard de vosaltres prelats, alegrament vos veben ... e's *relaxen* anar a obres illícites e desonestes», Collacions, 262 v.º; «Com sou en tal grau atesa vinga-us un jorn pratiquar, e veuran-li *relaxar* altr'anpresa», Canç. Saragossa, 148; «Perque yo ploro-sa *relaxi* aquell dolorós, pens que no's muda d'allí aquell malalt

jorn», Curial, 246; «e que certament millor partit se'n portava que no *relaxava* a la Güelfa», Curial, 328; «e encarregam que de continent tota dilació, dissimulació e consulta cessants, licencien, *relaxeu*, licenciar e *relaxar* façan totes les dites lanes», Doc. Arch., XXII, 47; «en la confessió vostra o que faríeu si podíeu e absolució que us es estada feta, ja us son stats remesos e *relaxats* tots vostres peccats», Eximenis, *Tractat de ben morir*, 65.

relia, Dic. J. March.

relicte : deixat sol, vidu, s'aplica sobre tot a les dones : «La senyora Mónica Vidala, vídua *relicta* de mossén Pau Vidal, notari de la Diputació», Capbreu Junqueres, xvi; «Aquest dia passá d'aquesta vida entre ix e x ores de la nit la reyna dona Sibília, *relicta* del senyor rey En Pere de bona memòria, rey de Aragó», Ardits, I, 146; «la Sma. S.^a reyna doña Germana, *relicta* del Smo. Sr. rey don Fernando, de gloriosa recordació ... », Ardits, III, 260; «... convidassen a la dita sepultura la senyora reyna dona Yolant, *relicta* del molt ... », Lib. de coses assenyalades, 56.

religar. V. **relligar**.

religió : comunitat religiosa : «Tirant ... havia provehit ... que en la ciutat li haguessen una ... posada; allí feu aparellar de menjar per al mestre e a la *religió*», Tirant, I, 314.

religiós [relligiós] : religioso.

religiositat : religiosidad, xrv.

relinquit : deixat, deshauciado : «Molts de fortes malalties, ya de metges *relinquits*, en esta font favorits vehem sans a los pochos dies», Goigs de N.^a S.^a de Fontcalda de Gandesa, xvii o xviii.

relinxar, castellanisme : relinchar, Francesch Alegre.

relinxo, castellanisme : relincho : «E con lo dit cambrer e un

REL

seu hom anassen per lur camí per un boscatge, oyiren molts brogits e *relinxos* de cavalls e brogit d'armes», Legend., I, 192.

rellinya, Dic. J. March.

relíquia : «Llista o sumari de las santas *relíquias* de Jerusalem que obtenen pública veneració en la vila de Pals, bisbat de Gerona ... », Imprès del segle XVIII en la vila de Pals; * Cp. : «e si altres *relíquies* hi restaven a fer ab aquesta spasa, la qual es smolada en la mola de aquells qui son usurpadors del be públich», Tirant, III, 352.

reliquiari : «Un *reliquiari* de cristall gornit d'argent dins lo qual ha una spina, e mes hi ha relíquies de Sta. Caterina e altres sancts ... », Inv. Torre den Barra, 1430; «Tres *reliquiaris* ab sants a cada part guarnits ab una guarnició de or esmaltat ... », Inv. Vich, XVIII; Inv. Mallorca, 1440; Inv. Cervera, 1789; «E encara per major seguretat sua pres un *reliquiari* que ab si portava», Tirant, III, 195; «Li'n dono un *reliquiari*; *relicari* que li'n do un punyal y un colp de sabres», Cançó popular *Pepa de Prades*.

reliquier : relicario : «Per tant ells considerants que tal relíquia devia ésser manifestade e encastade en i bell *reliquier* deurat, ab gran solemnitat ... », Ardits, II, 323; — (Alta Muntanya) comunidor, on posen les relíquies per a fer fugir la tempestat; — (Vallfogona) lloc sobre la església o ran d'ella a on se trauen les relíquies per comunir la tempestat. V. *comunidor*, *comunir*.

relisser (Plana de Vich) : munió de rels, multitud de rels. Ex. : quin *relisser* té aquest arbre!; és una herba que fa un *relisser*!

relonge. V. *rellotge*.

relonze. V. *rellotge*.

relotge. V. *rellotge*.

relucència : resplandor : «la claredat e *relucència* que de la ànima

RELL

glorificada exirà .. », Ms. S. Pere Pasqual.

relucent : reluciente : «E los veditats tant plasers d'una fayçó que jamés no viu tal garniçó ne tant plasant ab peyreria *relucent* com lo solell», Serradell, d3.

relum (Empordà) : multitud de rels, relam. Ex. : l'arada arrenca molt *relum*; que n'hi ha de *relum* en aquest camp!

rell. V. *rel*.

rella [reya] : reja, peça de ferro que va encaixada al dental de l'arada i serveix per obrir la terra en la llaurada : «*Rella* : Vomis, vomeris», Nebrissa; «*relles* de ferro», Inv. La Ràpita, 1517; «*arrellas*», Inv. Penadés, 1748) «... ferramenta de ferro ho acer que será mesa dins lo dit principat de Catalunya, obrada, ço es, ferres e claus de bèsties, tatxes, claus de qual-sevol natura, sien falçes, *relles*, picasses, pichs, cèvechs ... », Consolat de Mar, 1518, 102 v.º; «una *reya* poch», Inv. Vich, 1413; «Un aradre ab sa *reya*», Id., id.; «*reya* de ferre per llaurar», Inv. Vilatorra, 1452; — llaurada (Mallorca, Ribera de l'Ebre). Ex. : donar una primera, una segona *rella*; aquest comellar ha mester un parell de *relles*; convé donar una altra *rella* al goret; — *rella* de llamp : pedra de llamp, pedra que segons la creència popular cau amb el llamp i es troba dintre la terra. *

Rella, llin. Girona, xv; Mataró; Vall d'Aran.

Rellachs, llin. Catalunya, 1655. *rellamp* (Eviça, Formentera) : resplandor, lluentor. Ex. : *rellamps* d'armes, en les Cançons populars.

rellanç : casualidad, eventualidad, Feliu i Pitarra, *La filla del marxant*, 18.

rellar. V. *rallar*.

rellasques (Alcanar) : pissarres dels terrenys pissarrosos.

rellaxar : «Mas qui's mourá may

per un cas tan fort, de *relaxar* son delit principal, en lo qual mes tot lo seu be e mal, e per ell volch la vida sens la mort?», A. March, II, 305.

relleix : 1, grau dels cingles, replà de muntanya, tros de terra o de vegetació entre les penyes, plec o replec de la muntanya : «les comptades cases del llogaret de Pont de Bar s'esgrahonan per los *relleixos* del rocam ...», *L'Excursionista*, 1889, 298; «Per niuar, a la tórtora diverses florides li donau, al colomí un *relleix* en les cingleres», J. Verdager, *Obres*, II, 12; «A un *relleix* se'ls ne puja de la serra y al tenirlos a port y entre guerrers ... ¿Quin monstre es eix que baxa cap al riu Tech des dels aspres *rellexos* de Tretzevents?», Id., id., IV, 220, 228; «sos ulls semblá que reposavan ab fruició en lo históric santuari que desde allí ovirava, com un niuet penjat en un *relleix* de la montanya», *Veu de Montserrat*, V, 88. 2 (Vallès), petit triangle de pedra, rajola, etc. que solen posar en les arcoves de pagès per fer de tauleta de nit. 3, terme d'artilleria : «*Rellex*, es que dintre de la ánima de la peça, al fondo d'ella, hi ha altra boca mes petita que no es la boca principal y allí se posa la pólvora; casi tots los padres tenen *rellexos* y algunas peças del segon género», Francesch Barra, 3, 4. 4, barra de la campana de la xemaneia.

rellench (Tremp) : rosada. Ex. : el *rellenc* (de la nit) treu un poc la pols dels camins.

rellent, **rellenta** : humit, fred. Ex. : fa l'aire *rellent*; aquesta paret, cambra, etc. és *rellentia*; aquest soterrani és molt *rellent*; tenen el cànem pentinat en una peça *rellenta* perquè no s'assequi massa; la bugadera ha tornat la roba *rellenta*; si no s'eixuguen, els plats son *rellenis*; «Pirene, lluny dels hó-

mens, vivia allí, dels ossos y dels llops en lo feréstech, *rellent* amatall, sobre un roch ... », J. Verdager, *Obres*, IV, 32.

rellentar (Pireneus, Ripoll) : traspuar o suar les roques, parets, galeries de mina, &. ; Ex. : les parets *rellenten* d'humitat.

rellentir-se (Centelles, Sta. Eulària de Riuprimer) : humitejar-se, mullar-se. Ex. : deveu extendre el farro al sol o a l'aire perquè no es *rellenteixi*.

rellentor : humitat : «grandiós beyre hont beu olors l'estrella, los ayres *rellentor*, los núvols ayguas», J. Verdager, *Obres*, IV, 153.

rellentós : humit (St. Feliu del Llobregat).

relleu : 1, l'excedent o sobrant d'un àpat, deixes, rosegons, la vianda que resta d'un menjar; — (prov. de Lleyda) regal de dolços, diners, &. , que fan els padrins als nois pobres que van a un bateig i generalment els llencen desde un balcó o finestra de la casa del nou nat : «A l'eixir del'iglésia era tanta la quitxalla que esperava lo *relleu*, que En Ramon tenia d'obrir pas ... », Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 66; «e sadollaren-se'n v millia hòmens, menys de fembres e de infants, e sobraren-ne XII cóvens de *relleu*», Gènesi Amer, 266; «Set foren los cartrons o cóvens qui foren vists plens de cantells de pa e de *relleu*», Set psalms penitencials, 3; «los pobres qui devien pendre lo *relleu* a la porta del palau ... », xv; «*Relleu* del menjar : Analectum», Nebrissa, xvi. 2, relieve. 3, un instrument per a caçar, València, xvi, xvii.

relleune [relleume] (Plana de Vich) : calmoso, que va a poc a poc.

relleunejar (Plana de Vich) : anar amb calma, a poc a poc.

rellevant : relevante, de relieve, xvii.

rellevar : levantar. Ex. : *rellevar* de la pols los freturosos, xv.

Rellinàs, poble, Goigs de St. Fermí, 1696.

rellisar (Pla del Llobregat) : operació de l'ofici del rajoler; els rajolers *rellisen* les rajoles amb una fusta que té una planxeta de ferro, a poc de sortir de la motllada i abans de tallarles.

relliscada : resbalón; — sentit figurat, deslíz. Ex. : és una noia que ha tingut una *relliscada*.

relliscall : lloc on és fàcil de rellicar. Sin. *lliscar, llenegar*.

relliscós : resbaladizo, també en sentit moral. Sin. : *lliscós, llengadís*.

relliu (Artà) : prim o esclafada (?).

rellotge [*rellonge*, València; *rellotxe, aralotge, arelotge, alorotge, elorotge, alalotge, relloge, arotlogge*] : *rellotge* de plata», Inv. Junqueres, 1632; «Ít. un *rellotxe* de fusta dolent, It. un passadó d'arena», Inv. Cervera, 1789; «Per manament del senyor rey ab albará de Munçó a 18 dies del mes d'otubre de 1389 ... doní per repesar lo *alalotge* ... », Comptes de l'almoyner de Poblet, 1383; «Ffo gítat lo seny o *alarotja* qui's feu per la ciutat en lo palau de l'arquebisbe», Ardits, I, 41; «dix Aristótil ... que lo appetit sensitiu axí tira l'ententiment com la roda major tira la menor en lo *arelotge*», 3.^r del Crestià, 245 v.º; «lo sol torna atrás en lo *arotlogge* per x graus a petició d'ell», Set psalms penitencials, 13; «la sfera del *relonxe*», 1524, València, Danvila, 362; «Ítem hun *relotget* ab son contrapés d'argent sobredaurat e una corona de perles minutes ... Item un *relotge* de lautó sobredaurat, redó», Doc. Arch., XXVI, 196; «Ítem hun *relotget* de acer guarnit d'argent sobredaurat. Item altre *relotge* en una maça de lautó», Id., id., 179; «Capítol xx

hon legim que lo sol davallá per x graus en lo *relotge* de Acaç significat que nostre senyor Deu se devia encarnar per reparar ... », Angels, 67; «*relotge* de or ab cadena de cers», Inv. Cervera, 1789; «*Relotge* : Horologium», J. Esteve; «y no desconcerter (?) un punt los *relonges*, puix los contrapesos no valen un clau», Procés Olives, 29; — *rellotge* de repetició; — *rellotge* de sol; — *rellotge* de paret; — *rellotge* de butxaca; — *rellotge* d'aigua; — *rellotge* de coure : espècie d'ast; — *rellotge* d'arena : *rellotge de arena* guarnit de nácara ab sa cuberta de pell vermella daurada ... », Inv. Càller, 1573; — *rellotge* de temps : es diu de la persona molt sensible a les variacions atmosfèriques, que les sent amb anticipació; — *rellotge* de caramida : brújula : «Si vols venir en conexença dels xxxii vents, farás en una post gran un cercle y escriurás a l'entorn los noms dels vents... y ab un *relotge de caramida* que sia molt fi posarás ... », A. Rocha, *Lunari*, Barcelona, 1568; — *rellotge* de pesos : *rellotge* de paret : *rellotge de pesos* antich», Inv. Cervera, 1789.

rellotger [*rolatger*, 1525] : constructor de rellotges : «Aquest dia En Jaume Ferrer, *rellotger*, fon mes en possessió de l'offici de sonar les hores», Ardits, II, 517.

rellucar : remirar. Cp. *lucar*.

relluent : reluciente : «E portava en los pits la excelsa Princesa un *relluent* robí de inestimable válua ... », Tirant, IV, 289.

relluhint [*relluint*] : reluciente : «Aquesta fon la vida dels dos enamorats y durá per gran temps fins que's seguí un dia havent la clara alba apartades del cel les *relluints* esteles», Francesch Alegre, 28 v.º

relluhir [*reluyr*] : relucir : «e ab los relamps que feya, veyá *reluyr* les spases vora la mar», Tirant, III,

278; — *rellá* (Cervera); *veluu* e resplandeix», Psalms Amer, n.º 9.

rellumat (Vilanova i Geltrú) : enllomat; el qui está molt temps en una posició mes o menys penosa es sent *rellomat*.

rem : 1. V. ram. 2. V. rahim. 3, braç, ramal : «Las maluras, la mort... l'han vensut, com lo *rem* de pedregada que al roure mes frondós deixa esbrancat», Jochs Florals, 1888, 76. 4, remo : «Metre adins los *rems* : Remos traheres», J. Esteve, mi v.º; — vogar un *rem* : prendre part : «lo regent la Cancelleria hi ha *vogat un rem* com altres envejosos», Doc. Arch., XXVIII, 321. 5, altres significats : partida, amplada, espai. Ex. : atravessarem un *rem* de muntanyes; — amplada del camp que sega cada segador i que es coneix per la renglera (Vallès); — (Empordà) feina, tasca, treball. Ex. : els treballadors tenen el *rem* a tal lloc; me'n vaig al *rem*; — (Segarra) llevat, llevadura. Ex. : me'n vaig a posar el *rem*.

Rem (Coll de Mal —), a la prov. de Girona, per la part de Bassegoda.

rema, Dic. J. March.

remà (venir a —) (Badalona) : venir malament, a repel, costa amunt. Ex. : *me ve molt a remà* anar a casa seva. Sembla contracció de «a esquerra mà», com es diu a Mallorca.

remaçar. V. ramaçar.

remada [ramada] : partida, bandada : «altre *remada* de perdius los feu mudar de plan de cassera y sentint-se ara una escopetada ara un altre...», Argullol, *Orfanes*, 122; — rebaño : la *ramada* es mes gros que el *ramat* (Borredà). V. ramada.

remader : propi de remat. Ex. : gos *ramader* : que guarda els ramats.

remador : remero, J. Esteve. V. gallot.

remagencar : tomar a magencar treient la tercera herba dels sembrats; cavar per tercera vegada la vinya.

remagrit : molt sec i magre : «Terra pobra y *remagrida* Catalunya sempre ha estat», T. Thos.

remalehir : maleir amb molta força, repetir les malediccions.

remanar. V. remenar.

remanda, Dic. J. March.

remandre. V. romandre.

remanent : restante : «Item en Catalunya los *remanens* IIII meses, ço es, juyol, agost, septembre et vuytubre...», Doc. Arch., VI, 16.

remangat : amb la roba retrosada : «Ja no queda un gotim : los rehims trepitjan los homes forsuts, las camas *remangadas* y a l'aire la pitrera...», T. Baró, *Poema del cor*, 79.

remango (fer —) : per renyar, barallar-se (?) : «faent (ella) gran *remango*...», T. Boccaccio, 95. V. remangos.

remangos (fer —) : arromangarse per pegar, barallar-se: «fent grandíssims *remangos* ab les mans y braços...», 1539, *Veu de Montserrat*, 1879, 96.

Remantol, llin. Figueres.

remanya, Dic. J. March.

remanyola : monada : «fent gestes y *romanyoles*...», Cançoner d'Enamorats, 19.

remar : fer anar els rems.

remaridar-se : «La mare per aventura cerqua que's *remaride* follament; ho fa mas per tal que ploren sos peccats ardidament...», A. B. L. B., II, 584.

remastas (?) (Vilatorta) : la pasta que queda a la pastera.

remàstiques [romàstiques] (Vich) : la pasta agafada a les posts de la pastera que es rau.

remat : remate, término, fin, València, XVIII.

rematada (tocar la —) : tocar el

darrer toc o tret que senyala l'ofici o la missa als pobles rurals.

rematar : acabar totalment un treball. Ex. : ja hem *rematat* les batudes; «fins que se haja *rematat* la comunió dels estudiants ... », Barcelona, 1711.

rematat [arrematat]. Ex. : és un boig *arrematat*.

rematge, Dic. J. March.

remato (Mallorca), forma vulgar : acabament, remate, XVIII; — finiquito : «supplicava sa excia. fos servit se donás conclusió y *remato* en la diferéncia ... », Ardits, V, 373.

rematxar : picar el taló del calçat amb l'ala del martell per atapeir-lo, picar el talón, rema-char.

rembolat : renyar, reptar : «tant me fa! Que cridi y *rembolat*», Bosch de la Trinxeria, *Lena*, 245; «Encara un mot montanyés. *Rembolat* per renyar, reptar. El pare m'ha *rembolat* perquè no he fet lo que m'havia manat. Aquell vell sempre *rembola* (Alt Empordà, Vallespir, Rosselló, Cerdanya)», Id., id.

rembre [reembre, reembre] : pagar, rescatar, redimir : «Ordenam que quiscun, sie home, cavaller o ciudadá e hom de vila ... puxa anar francament sens contradicció o *reemço* de nos ... exceptats pagesos e fills de pagesos de las terras ahont se acostuman de *reembres*», M. Calderó, 1687; «E si la rahó que daré de mi no basta a *rembre* la pena, yo vull rebre ab paciéncia la pena doblada», Tirant, I, 279; «Una gota de la preciosa sanch de Jesuchrist era suficient per a *rembre* mil mons», Tirant, IV, 71; «*rembre* e rescatar catius», Mallorca, 1412; «e dins II dies Tirant *remé* CCCCLXXIII catius e si mes ne hagués trobats, mes ne haguera quitats», Tirant, I, 338; «be era raó que nos li donássem no tot, mas una partida

del nostre pa per *reembre* aquel sant loch que tenien los enemichs seus», Cron. Jacme, 508; «... lo qual hom pregá al dit cavaller que'l lexás a casa sua perquè pogués vendre un poch de patrimoni que tenia ab que's pogués *reembre* de la presó», Legend., II, 70; «E considerant que tota obra pera tenir acabat compliment es mester que lo seu edifici sia fabricat sobre fonaments de gran indústria e de perfecta sapiéncia, de les quals yo freture, *rembria* de grat que no fos demanada ni començada», Francesch Carroç, 277.

reemço : redenció : «Ordenam que quiscun, sie home, cavaller, o ciudadá e hom de vila e qualsevol altre home ... puxa anar francament sens contradicció o *reemço* de nos e de oficials nostres ... », Calderó, 1687. V. *reemço*.

remercer : «per ésser cadell, lo vostre llebrer, o poch atreuit o mal *remercer* ... », Procés Olives, 24.

remediar : «... e lavo-res deu-se dir lo fet cara per cara, sens vergonya e pahor e *remediar-se* ha tantost a la millor manera e pus certa que puxa ... », Dones, 36 v.º

remedillo (Mallorca) : arrimadero, arrimadillo, faixa de fusta al voltant de les parets.

remembrable : digne d'ésser remembrat : «Fill, dix lo hermitá, per ço com Deus es *remembrable*, intelligible e amable ha creada ánima ... », Fèlix, II, 312.

remembrament : commemoración : «Ira es torbament en coratge de *remembrament* et entendre e voler. E per lo torbament, lo *remembrament* se converteix en oblidament», Orde Cavayleria, 30; «*remembraments* de la Passió de Jesuchrist», Lib. de Contemplació, c. 104 (al fi).

remembrança : memoria, recuerdo; commemoración : «Des que fonch mort lo virey, los de sa casa

anaven cada dia agramallats a fer *remembrança* a la sua sepultura», València, 1606; «Deveu axí mateix oferir lo cors e la ànima a nostre Senyor Deu, e dels vostres bens, en significança e *remembrança* de la oferta que la sacratíssima Verge Maria feu al son car fill», Ordinari Lleyda, 1567, 212.

remembrar : recordar : «mon *remembrar* es ma confusió; e com no sent que be'm degua venir, car he perdut *delit* quant al sentir, l'ententiment es ops que altre'm do», A. March, I, 61.

rememoració : recuerdo, memòria, xrv.

rememorar : recordar, fer memòria.

rememorar-se : recordar, fer memòria : «quand després de sopar las duas cosinas se trovaren solas en llur cambreta, tot despullant-se se *rememoriaban* los posats y los ditxos d'uns y altres», Pin i Soler, *Niobe*, 371.

remenador : eina de manobre per a pastar l'argamassa, el morter o la mescla, pala en forma de ganxo al cap d'avall d'un pal o bastó més alt que un home.

remenamenta : revolvimiento, revolución, confusión.

remenar : revolver, menear : «Denant son vult movia l'aire gras, la sinistra sua *ramenani* spes», Dant-Febrer, 51; — *remenar* les ciutats : ésser l'amo, fer a sa voluntat, tenir el govern d'una cosa. Cp. : «bacallar qui ab vils fembres *remena* ...», Eximenis.

remença : condició d'home lliure de la persona, però que no podia aixecar son domicili; podia tenir bens i disposar-ne i també del seu producte, mes eren vassalls feudals i als primers temps de la reconquesta devien acudir a defensar militarment el territori; eren els propietaris de les masies situades a la prov. de Girona; la *remença* fou

legalitzada en les Corts de Barcelona de 1283 i abolida en 1486; «los pagesos de *ramensa* que mils se porien apellar sclaus ...», Boades U., I, 191; «emperó que per dits depputats fos scrit als presidents que volguessen proveir en applegar los braços com se feu en lo temps de les *remensas*», Ardits, IV, 139; «intimar o notificar a certes personas les luicions o *remençes* novament fetes per los honorables Consellers dels censals que aquells reebien sobre Barchinona ...», Ardits, II, 67; «al fort de la guerra dels pagesos de *remensa* ...», Jochs Florals, 1865, 140; — mal ús, traüt o dret feudal que pagaven certs pagesos : «embolicar-nos en l'estudi de la *remensa* personal, qual dret senyorial han estudiat ...», Jochs Florals, 1879, 122; «Item per semblant rahó fon tramés i correu a Terragona per intimar la *remença* als successors d'En P. Nadal ...», Ardits, II, 126; «prenent a mans sues com a governador Terraça, Sabadell e Muncada per esguart de les *remenses* dels pagesos», Ardits, II, 94.

remendar : apariar, adobar : «ell va per lo camp usant de son ofici, venent oli, e altres vegades *remenda* sabates», Tirant, III, 319.

remendó : sastre que es dedica a adobar la roba : «Si essent *remendó* o peller ha venut roba prenent-la a mida, perquè no poden vendre ninguna cosa sino a ull, y no ab pacte si ve be o no ...», Ordinari, Vich, 1568, 100 v.º; Barcelona, 1573; València, 1499. El *remendó* era el menestral no examinat, que no podia tenir aprenent.

remendo, castellanisme; adob; feina petita de les imprentes, com estats, anuncis, &. (E. Toda).

remengueres (Pallars, Bohí) : herba que els pastors fan servir com a enciam.

remenjar : menjar dues vegades,

tornar a menjar. Ex. : amb el temps que ho talles ja m'ho hauria *remenjat*.

remenjola : giragonça, tortuositat (prov. de Lleyda). Ex. : les *remenjoles* que fa el camí.

Rementol, llin. Barcelona, 1470.

Rementul, llin. Barcelona.

remer : remero : «e axí mateix proers, e els *remers* sien latins», Muntaner, 137.

remerciar, galicisme : agrair, donar les gràcies.

remerol (Mallorca) : bulle-bulle (?).

remes (Mallorca) : eina (?) dels flaçaders.

Remés, llin. Barcelona.

remesar : enviar remeses.

remesclar-se : parlant de bregues, combats, tornar-se a encendre, xv.

remetre : 1, perdonar, dispensar : «los pecats se *remeten* creant la gràcia en la nostra ànima : a Deu sol pertany los nostres pecats *remetre*», 4.^t del Cartoxà, 147 v.º; «que los veguers no pugan *remetre* per diners lo seguiment de la gent de les viles ... a l'alçar lo somatent», 1.ª Cort de Felip II; «La paciència de la qual havem perlat en lo terç loch, qui sta en *remetre* les injúries», Lib. de les quatre virtuts, 56; «Aquestes tres coses eren necessàries a la redempció nostra: home que pogués morir just que de res no fos deutor; Deu que'ns pogués perdonar e *remetre* ... », 4.^t del Cartoxà, 60 v.º; «E sàpies qu'est jutjat per lo fill de Deu que estigues en est purgatori cc anys... havem suplicat al Senyor per tu que havem ab ell impetrat que dels cc anys demunt dits te'n sien levats c ... e fassan dir misses e oracions tantes fins que los altres c anys te sien *ramesos*», Dones, 29; «E yo prenguí a Fra Bernat e'l fiu prometre que'l mal passat vulla *remetre* ... », Francesch de la Via, dz; «sa excellència ere stat servit

y content de *remetre* y perdonar a totes y qualsevol persones ... », Ardits, V, 330; «La paciència sta en *remetre* les injúries ... *remetre* e perdonar la injuria rebuda es de grans coratges e magnànims», Ms. Alfarràs, xv; «A fi de rahons essent detengut en final impenitència, continuament cometia peccat en l'Esperit Sanct, lo qual ni en aquest mon ni en l'altre es *remés* ni perdonat ... », Vida de Sta. Caterina, 123; «la passió de Jesu Christ ... fon feta per *remetra* peccats», Dones, 176 v.º; Angels, 8 v.º; «les penes li foren *remetudes* e perdonades», 1486, Vida de St. Amador; «Que dit ban no's puga *remetre*», Confraria dels Spasers, Barcelona, 1489; «et que preguen Deu per lur ànima que plàcia a Deu que li haja mercé e li *remeta* sos peccats», Doc. Arch., XL, 320; «E axí conega quanta gràcia li fa lo Senyor beneyt que per tan poca pena li *remet* e li perdona tan grans peccats e mals», Confessionari, 1507, a3; «los fo *remesa* gran part de la pena que se'ls ne havia dada», Boades, 83; «que la dita anada sia *remesa* als dits concellers», Ardits, II, 409. 2, dejar, entregar, confiar : «e après poreu licenciar les fustes que volreu, e sia *remés* tot a vostra discreció», Tirant, IV, 227; — deixar, aplazar (?) : «e *remetent* per a la vista les altres paraules ... », Tirant, IV, 312; «Y diu Benter que aquest poble de Lercahosa era la ciutat que vuy se diu Tortosa, y ara pogués ser axí, o no, *remet-me'n* al que direm baix, quant parlarem dels tèrmens dels ilercahons...», Pujades, 13; — entregar, tornar : «vos trametem la dita armada solament per ajudar a nostre dit cosí d'Aragó per *remetre* en sa hobeidència los dits subjectes», Doc. Arch., XXII, 213; «perqué us supplich ab molta amor que vullau *remetre* totes aquestes coses a obliuó», Tirant,

II, 9. 3 (Manacor) contestar. Ex.: no li he *remés* a la carta; li he escrit i no m'ha *remés*. 4, arremeter, embestir : «Tots los moros se *remeteren* a ell; ferí dels sperons e no'l podien aconseguir», Tirant, I, 327; — azuzar (?) : «Pilat tenia un bell alá; de nit no s'i guosava acostar hom que no fos mort, emperó de dia no feya res de mal, si donchs son senyor no'l *rometia* ... », Gamaliel. 5, castellanisme, enviar, trametre : «*Remet-me* lo correu», J. Esteve; «E per ço com vos, Tirant, sou aquell a qui ma senyora me *remet*, vos requir per l'orde que haveu rebut ... », Tirant, I, 218.

remey : 1, remedio; — ni un sant *remes*; ni per *remei*. 2, recurso, medio, estratagema; «e façam los fets, que los *remeys* après ells se veuen», Tirant, III, 51; «e puix gran part de la nostra gent havem perduda, e ells son x tants mes que nosaltres, usaré de mos *remeys*, no difraudent gens la honor de cavalleria», Id., IV, 35; «e si lo contrari feu, usará dé tots los *remeys* a ell com a vencedor e a vos com a vençut», Id., II, 213; — sentit obscè : «e Tirant li pres la ma, e Phelip volgué usar de sos *remeys*», Tirant, I, 364.

remeyar : remediar, enmendar, curar, reparar : «e paregué'm que prenguí hun poch d'aygua e que laví lo cor, los pits e lo ventre per *remeyar* la dolor mia», Tirant, II, 291; «Partí's d'allí e aná a la plaça hon trobá lo vescomte e altres qui volgueren saber que era stada la causa de la remor, però ja passaven los crits e la remor era *remeyada*», Tirant, III, 88; «la almoyna ab la qual los nostres peccats se *remeyen*», 3.^r del Cartoxà, 53.

remeyer, *remeyera* (Plana de Vich) : l'home o la dona que coneix herbes medecinals o de salut i dóna remeis sense ésser pròpiament curanders; — planta, herba

remeiera : la que té virtuts medecinals.

remifat (?) : «coses netes e *remifades*», xv.

remiger. V. *remitger*.

remijar : «E si'n delit de sser amat abaste, açó es quant la carn a ssi desija; si'l pensament tot altre esguart *remija*, no sent delit, ans algun despit taste», A. March, I (?) 287; «En l'apetit que nostre carn desija feneix delit si compliment li basta; mas lo delit que la mi'arma tasta, es durador car finits no y *remijas*», Id., 1560, 129.

remijó (fer —) : «fan *remijó* ab tota mena de gent», Mestre Titas (?).

remintolar (Plana de Vich) : sobreeixir, traspuar, vessar. Ex. : l'aigua corrent que sorolla per damunt palets, còdols o qualsevulla altres pedres diuen que *remintola* (La Granadella, prov. de Lleyda); «A la funció de la Seu de València en les festes eucarístiques era cosa de veure la pietat que per tot *remintolava*», J. Collell, *Lo Missatger*, 1894, 53; «A l'hivern encara tot alló brolla y *remintola* d'aygua, com si la plana se recordés d'haver estat un estany», J. Verdager, *Obres*, VI, 21; «La vanitat que en cada lletra de tals escrits *remintolava*, era insoportable ... », *Veu de Montserrat*, 1878, 85; «Que aqueix esperit falsament conciliador *remintola* en moltes cartas del corresponçal aludit, es evident y ho troba'l menos previngut», Id., id., 174; «allí havia de sentir-se poeta l'home mes refractari a les emocions que penetran y *remintolan* suavissimament en los mes recòndits plechs del cor, com una fresca matinal rosada», *Veu de Montserrat*, IV, 366.

Reminyó, llin. Catalunya, Gase-rans.

remirament : excés de cura i atenció, comedimiento. Ex. : «La

seua delicadesa arribava al *remiament*.

remirar : tornar a mirar, mirar mucho : «E per la sancta vida de la abadessa y de les altres sanctes monges Deu la volgué *remirar* ab los ulls de misericórdia», Blanquerna, 30 v.º; «Mirem lo cel y veurem quant es gran. *Remirem* lo sol, la lluna, les steles, la mar ... », Id., 27 v.º; «una dona ... havia posat en les fayçons de sa cara diverses colors per tal que fos *remirada* e vista ... », Id., 75.

Remiro per Ramir, xv.

remís, castellanisme : «E si en demanar los dits confreres será negligent o *remís*, encórrega en pena per escun confrare qui no demanará ... », Doc. Arch., XL, 419; «E si tot Laquesis havia treballat en créxer la sua bellesa, yo us promet que Festa no fonch negligent ne *remissa* ... », Curial, 211.

Remisa, llin. Barcelona.

remissió : remisión, perdón, 4.ª del Cartoxà, 62 v.º; «e han tramés a preycar al poble a donar sanitat a aquells qui han contrició de cor e a preycar als catius *remissió*, als cechs la vista, als contrets donar endreçament ... », Collacions, 263 v.º.

remitger [remiger] (Badalona) : bogador; els pescadors que solen anar a la part; solen ésser quatre i es reparteix en apartes iguals el resultat de la pescada.

remoció : remoción, abolición, supresión : «e diu aquell filosof... que pobrea es benuyrada e es mare de sanitat e *remoció* de ánsies e de cures e via breu e dreta ... », Collacions, 202 v.º.

Remogosa, llin. Barcelona.

remogut : «*Remogut* : Elapsus», J. Esteve.

rémol (València), peix : rodaballo, peix planenc semblant al llenguado.

Remolà, llin. Barcelona.

Remolà, nom d'un estany que hi ha vora de Barcelona, a la desembocadura del Llobregat.

remolar : fabricant de rems : «Joan Morell, *remolar*, 1541, *Rev. Gerona*, 1882, 214; «Que los *remolars* e patxons de fustas de rems degan tenir rems e velas encadenades», Quadrado, *Privilegios &*, 79; «los Mestres d'axa, e Mestres Calafats, e *Remolars* qui vaien en cascuna galea van per notxers», Capmany, *Ordenanzas*, 98; «... mestres d'axes, fusters, *remolars*, boters e tots altres laboradors acustumats de lavorar en la daraçana», Ordinacions de calafats, Arxiu Dalmases, Barcelona, 1377.

Remolat, llin. Barcelona.

remolcar [revolcar] : 1, «Mes las galeas, adés *remolcant*, adés desamparant e escoltant, tiraven las taridas», Quadrado, *Marsili, &*, 54; «anant a la vela aquests carregaren la barcha ... de pedres del trabuch, e la dita barcha armada del dit senyor governador, *revolcada* en terra ... », xiv, *Luliana*, 1890, 261. 2, *remolcar-se* de dolor dins el llit; *remolcar-se* l'ase per la pols.

remolch, Dic. J. March.

remolejar (Barcelona) : hacerse el remolón, quejarse.

remolí : torbellino, remolino : «exint arriba fins al peu de Pindo, alta muntanya, aparent tostemp sobre ell per lo alt salt de son caure e espumós *remolí* ... », Francesch Alegre, 8 v.º; Goigs de St. Valentí de Bages.

remolinador : eina de mestres de casa; fusta plana amb un mànec al darrera per aplanar i igualar el rebocat de les parets.

remolinar, xv; — *remolinar-se* el bestiar que pastura a la muntanya quan ve la tempestat (Borredà).

Remolins, nom d'una possessió prop de Prullans.

Remoneda, torrent, Pallarols, 379.

Remoneda, llin. Barcelona.

remor : 1, baralles, avalot, bullanga, tumulto : «la *remor* fou entre ells tan gran, que lo rey hi hagué a pujar ab una spasa en la ma», Tirant, I, 373; «lo duch e la duquesa qui sabien en aquest fet, com sentiren la *remor* tan gran pensaren que Tirant era stat sentit», Id., III, 85; «E per la gran *remor* que en aquell cars la gent feya, Ypólit li dix; Senyora ... », Id., id., 257. 2, rumor, noticia vaga : «... e dix a aquell moltes paraules injurioses, e axí la *ramor* fonch suscitada ... que lo dit mossén Steve matava lo dit mossén Camps», Coroleu, *Documents*, 294. 3, soroll, so, ruído : «E era tanta la *remor* de la placent música, que los moros ne staven molt admirats», Tirant, IV, 323; «E que les nostres orelles bunents jutjaran que hoen crits o tocar campanes o gran *remors*», Angels, 89; «Tantost qui m'hac saludat, en tan gran *remor* sentia, del pont qui's fo acal·lat veus la porta qui s'obria», Turmeda, col. 6; «*Remor* de crits o de peus o brogit : Strepitus. Fragor», J. Esteve; «*Remor* de altres coses : Crepitus. Turba», Id.; «*Remor* : Sonus», Id.; — esquellots : Ex. : el viudo s'ha casat i li han fet molt *remor*. Cp. : «Moguda gran *remor*. ... Magna excitata turba», J. Esteve.

remorar : agitar, aixecar, par·lant d'avalots i bullangues : «e com los dits hòmens no haguessen qui'ls pagás dit sou, se comensaren a *remorar*», Doc. Arch., XXII, 304; «Per que ab tanta gatzara anau *remorats* e ab tal gara gara?», Bra·ma dels Llauradors.

remorda, Dic. J. March.

remordent : que remuerde : «*remordent* esglay (del penediment)», M. Milà i Fontanals, *Un temple anti·ch*.

remordiment : remordimiento,

Set psalms penitencials, xv, Prò·leg.

remordre : remorder : «la sua consciència *remordia*'l molts», xv; «la consciència los *remorts*», Dià·lechs del Amor de Deu, 48.

remorejar : susurrar, murmurar; parlar entre dents, xv-xvii.

remorer : bullanguero, rebelde : «(L'emperador Galién) fo un baró gran *remorer*, e fo cruel e venjatiu», Boades, 35; «... aquest ... comte... era molt soperbiós e *remorer*; per tant hac debats e moch grans brugits ... », Id., 220; «... e En Ferrando qui's dix de Castro ... fo molt *remorer*, qui'n faé de grans malvaduries», Id., 340.

remosquejar, terme d'impremta : es diu de la lletra mal estampada, insegura que fa com a pics de mosques al costat (Barcelona).

remot : remoto, lejano, Dant·Febrer.

remoure : 1, separar, apartar, llevar, treure : «*Remoure* o separar o absentar dels estudis ... : Abdicare a litteris», J. Esteve; «*Remoure* o levar : Abdico, as; Eximo, is; Abripio. Abstergo, is», Id.; «*Remoguda* la pahor : Amoto metu», Id.; «*Remoure* de l'ánimo tristors», Id.; «*Remoure* o apartar : Abducere. Amoveres, Id.; «en la última part del papalló se appartá, e allí *remota* tota persona gran, part de la nit e lo effecte de la examinació sperant stigués, Quinto Curcio, k3; «*Remoure* o rellevar lo entre·dit», 1483, Camós, N.ª S.ª Collell, 117; — destituir : «ço qui será donat a la dita confraria, lo qual cap o caps pugue lo senyor rey ab cons·eyl dels demunt dits *remoure* et mudar», Doc. Arch., XL, 51; «pu·xen elegir un andador qui's volran qui servesca a la dita almoyna et aquell *remoure* con se convendrá aquell morir», Id., id., 417; — su·primir : «per lo qual fon dellibe·rat e conclós que lo dret qui era

stat imposat de deu per cent sobre los nòlits fos totalment *remoguts*, Ardit, II, 497.

rempegó : residuu d'un menjar.

rempell. V. *rampell*.

rempellada. V. *rampellada*.

rempellut. V. *rampellut*.

remsó. V. *redempció*.

remuch, Dic. J. March; — Rfr. : ovella qui bela perd el *remuc!*

remuda (Camprodon) : roba vella per donar als pobres, s'acustuma usar en plural.

remudar-se : alternarse, renovar-se : «los sacerdots no dexaren may lo malalt, *remudant-se* y repartin-se entre si les hores de vetllars», Perpinyà, 1668.

remugar : rumiar : «Com lo bou fo sadoll, ell se exí del camp del blat e entrassen en lo desert e jach pres i arbre e *remugá* e mestegá ço que havia cullit», Fèlix, I, 115; «lo fems qui es trobat en l'estable de bèsties que no *remugen* (sic), mes podrit, en lo qual les dites bèsties ... », Tresor de Pobres, 49; «No us sabria greu que'ns entretengam axís avuy a *remugar* conceptes per tothom compresos i que ja tocárem l'altre dia», *Veu de Montserrat*, III, 343; — murmurar, refunfuñar, quejarse por lo bajo. Ex. : qué *remugues*, que no t'entenc?; Selva de Consonants, Mallorca, XVIII.

remugat (Gandia) : nom d'una malaltia de les vinyes que sol venir els anys de moltes pluges i humitats.

remuguejar : refunfuñar, rondinar.

remuguera (Ager), planta que mengen els bous. Ex. : per unes ribes collia *remugueres* pels bous.

rèmul. V. *rèmol*, Dic. J. March.

remulejar : crida, *remuleja* ab tothom, fins se disputa ab donya Agnés, J. Argullol, *Orfanès*, 27.

Rèmulus : «car ja lur començament fou horreu quand lur primer príncep Rómulus aucís a Rému-

lus son frare», 12.ª del Crestià, c. 361.

remull : remejo, Dic. J. March; Barcelona, XVI.

remullar : remojar : «*Remullar* : Remollire» (sic), J. Esteve; — (Vores del Segre) : beure, refrescar a la salut d'alguna persona.

remullat : remojado : «... fent picant de *remullades* escorsas de llorer, de om ... », 1627, St. Bernat Calvó.

remuneració : paga, premi, recompensa : «... e per la molta amor que en ell havia mesa me fora plasant que yo sola fos stada *remuneració* de tants serveys», Tirant, III, 55; «Lo dit die se tench consell de c jurats appellat vulgarment de las *remuneracions* ... », Ardit, II, 294; «*Remuneració* : Immunitas. Remuneracio. Satisfacio», J. Esteve.

remunerar : pagar, recompensar, premiar : «lo magnánim senyor, complit de moltes virtuts, havia sguart als bons cavallers dignes de honor, e aquells qui virtuosament obraven, *remunerava* axí en bens com en honors, ab gran magnificència ... », Tirant, III, 387; «... que si Deu li feya gràcia que ell fos emperador, que ell los *remuneraria* en tal guisa que ells ne serien tots contents», Id., IV, 387.

remunta : el remendo que els sabaters fan a les sabates. Ex. : posar *remuntes* a unes sabates.

remuntar : adobar, sobre tot parlant de calçat, de peces de roba; — (Rosselló), aliviar, mejorar; — enaltecer, alabar (Mallorca) : «La vostra mare, estimat, com tant m'ha despreciada? Molt diferent som jo estada, que en part a hont sia anada sempre vos he *remuntats*», Cançó popular mallorquina.

remurmurar : «per remordiment de nostra consciència que'ns *remurmura* e'ns reprehen ... », Angels, 64 v.º

remuscle : «may un *remuscle* de nit t'ha bressat [a un ocell] sobre la branca», *Gay Saber*, 1869, 298.

remutxaya : «Solament hi havia un poch de *remutxaya* encesa per encalentir es sopar ... y sempre havian d'estar bufa qui bufa y venta qui venta», Contarelles, 200.

ren (Urgell, Aytona, Alt Pallars) : llevat, llevadura. Sin. *gatafó*.

renadiu : que reneix. Ex. : plantes *renadiues*.

Renal, llin. Girona, XIII.

Renaldí, llin. antic : «La sexta plaça es axí com tayla de les cases de Na Malorques e d'En *Renaldí* ... », Cost. de Tortosa, 1 v.º

Renalias, llin. Manresa.

Renart, llin. Barcelona.

Renat : Renato : «... a l'illustre senyor lo senyor *Renat* per la gràcia de Deu rey e senyor nostre», Ardits, II, 473.

renat : renacido, tornat a nàixer : «... y perquè'l fill de Deu eternament naixent del Pare es volgut temporalment nàixer de la mare perquè nosaltres li fóssem germans *renats* per lo baptisme», i.r del Cartoxà, 33; *renats* y *remuts* en el Calvari, Jaume Ferrer, xv.

Renau, poble prov. de Tarragona.

Renau, llin. Barcelona, Mataró.

renàixer [*renéixer*] : renacer, xv.

rencaylós. V. *rancallós*.

rench : 1, liza, palenque, lloc per al torneig, per córrer els cavalls, &. : «en aquest dia se *tench renych* de justar en la plaça del Born per dos mantenidors a tots los aventurés qui volguessen venir ... Foren fetas justas a la real en lo born ab lo *renc* pintat y foren-y presents lo senyor virey ... y molts cavallers», Ardits, III, 376, 377; Dic. J. March; «En mig de les taules hon menjaven, havia *rench* de júnyer», Tirant, II, 294; «mossén Joany de Setmanat emprant los de

cavall per lo *rench* de junyir de la ciutat», Ardits, II, 294; «Lo dit die per festejar e dar delit e favor a la venguda del ... comte de Ffoix se *tench renych* de júnyer a la plaça del Born», Id., II, 218; «Lo lloch de hon hixen per córrer o lo *rench*», Onofre Pou, 26 v.º; Selva de Consonants, Mallorca, XVIII; — torneig, justa d'armes : «e lo dia del *rench* se calsa la calsa e la sabata», Tirant, I, 372. 2, apuro, trance, lance : «Dona de be, ne us metray en tal *rench*», J. B. Masdovelles, 19. 3, rengle, renglera, filera; (Pobolada) ratlla. Ex. : un *renc* de cols; *renc* de soldats; les vinyes estan a *rencs* i entre *renc* i *renc* hi ha bancals on semblen forment, ordi, &. : «totes (les botes de vi) en un *rench*», Inv. St. Joan Despí, 1450; a les fires hi havia bons *rencs* de caça, de verdura, de fruita, &. ; — pendre *renc* : pendre lloc a un espectacle : «lo dialecte parlat en lo Rosselló pendrà *rench* al costat dels dialectes del Migdia», Bosch de la Trinxeria. 4, camí tancat amb baranes, pas tancat o clos, com, per exemple, el que anava del cor al presbiteri en la Seu de Palma. 5 (València) per *ranc*, lisiado.

rencí : mechón, melena (?) : «També'ls goths havian d'aportar altres cansons, aspres com el terreny d'allà hont venian ... y fortes com los *rencins* de la seua honorada cabellera», *Museo Balear*, 1875, 779; «per fora de l'elm li guaytan *rencins* de cabells dau-rats», M. Obrador.

rencor. V. *rancor*.

rencúnia. V. *rancúnia*.

rencura. V. *rancura* : «Si bes'han gran *rencures* li farán trempadures», Lib. dels Mariners.

renda : renta : «... la qual entre tot es de *renda* arrendada setanta cinch milia ducats», Tirant, II, 275; — *renda* plana : «Jacme Serradell, mercaders de la administra-

REN

ció de les recepcions generals de les peccúnias provinents de la vila d'Elx ... axí de *rendes planes* com ... », Ardots, II, 37; — Fr. : tenir vintiquatre hores de *renda* cada dia : es diu dels qui no tenen més que el treball que poden fer.

rendal : de renda, que dóna renda (?) : «tres parells de capons *rendals*», Inv. Vich, 1424.

rendat : que viu de renda : «Capítol LIX qui continua la dita matèria ajustant doctrina de viure a cavallers e *rendats*», Angels, 61.

rendell (St. Feliu de Pallarols, Olot) : mosquit que pica.

render : «E com lo dit abat de sent Feliu hage manat als *rendés* de les rendes del dit monastir de cent Lorenç que de les dites xxv lliures no responguen al dit abat ... ne a altre per ell, los quals *renders* son ... », 1439, *Renai-xensa*, II, 48.

rendi, Dic. J. March.

Rendi, llin. prov. de Lleyda.

rendibú (fer —) : fer compliments, mostrar-se amable a una persona.

rendir [arrendir] : rendir : «He presentada la dita letra de cambi vehent yo que no havia manera de supllir al dit cambi, si donchs dels darreratges de aquest any prop passat que yo no he *arrendits*, *Renai-xensa*, II, 155.

rendó (en —) : «se mes *en rendó* en mar, e feu la via del cap de les Coroness», Muntaner, c. 106.

rendre : devolver : «E enviá'ns a dir que'ns *rendria* tot ço que'ns poria *rendre* e cobram dels sar-rains ... », Cron. Jacme, 338; «E dix nos que si nos li voliem dar Manorques que tingués per nos que'ns *rendria* lo castell d'Alacant, car el n'era poderós que'l nos poria *rendre* e que'l dessen v milia besans de present», Id., 339; «e així nos ho havien enviat a dir per los frares menors de Montpeyler que u farien

REN

nos *rendén*-los una penyora», Cron. Jacme, 481; «*rendé* l'ànima a Deu», Vida de St. Antioigo, 29; «E si lo príncep de aquella terra volia *rendre* lo tresor a la fe christiana, no li hauria Deu mercés», Flos Sanct., 1524, 100 v.º; «Devem-li *rendre* la-hors e gràcies oferint-li lo cors, que'l quart de mala tentació ... », Ordinari Lleyda, 1567, 210; «e si ells jutjaven que nos que'ls *rendéssem* la honor, que la'ls *rendríem*», Cron. Jacme, 417.

renech : flastomia, reniego. Cp. : «Item, que la dita nau e les sues exàrcies ... anant, e stant, e tornant, e donant bataylles ... sia e estaia a *renech* e a fortuna de mar e de vent e de males gents...», Capmany, *Mem.*, II, 410.

renedígol : ho diuen dels grans o llegums que reneixen sense haver estat sembrats ni conreats.

renediu (Plana de Vich) : se diu del blat que surt a un camp segat i sense que el sembrin; el blat que reneix ... després de caure entre les espigues, garbes; també ho diuen de tota vegetació espontània.

renegament : acte de negar o abjurar : «e renegá de Deu e de la sua Mare gloriosa, e de la fe christiana; e de tots aquests vassallatges e *renegaments* scriu lo dit Teófilo en un paper ... », Legend., II, 38.

renegar : votar, blasfemar : «Encare, has mes a fer, que *renechs* de Santa Maria», Legend., II, 105; «per ocasió del joch de daus se cometen blasfémies contra nostre Senyor Deu ... e los hòmens *reneguen*, despiten e juren dient enormes offenses contra la divina magestat», Aureum Opus, 230; — abjurar : «e sens ben dir que tan poch poria yo oblidar la majestat sua con poria *renegar* la fe», Tirant, III, 231; «... e per altra part lo molt que li prometien que li donarien si *renegave* la fe christiana, que ab la flaqueza humana no podent com-

portar mes los colps y maltractament *renegá* la fe ... », Lib. del Roser, 139.

renegat : 1, apostata, J. Esteve. 2 (Mallorca), ullastre empetat que no aferra.

renegayre : el qui té el vici de renegar, de dir renechs.

renes [reunes] : rehenes : «detenint-se en Africa casi com en *renes* o penyora ... », Pujades, 354 v.º; «le'n va forçar que li'n donás *renes* les sues filles», Boades, 14; Barcelona, 1645.

renét (Igualada) : biznieto : «*renét* d'un baró dels nou de la Fama», T. Thos.

renet : molt net, ben net.

renet. V. ranet.

reney, Dic. J. March.

renga. V. text en horar.

rengle : filera, fila; — a cap de *rengle*, Pons i Massaveu.

renglera : fila, filera : «En runa ja las casas ne van cahent, monestirs, fins esglésias ... Mare de Deul Delmadas las *rengleras* d'aquells valents ... », Jochs Florals, 1870, 77.

renglerall (Manlleu) : renglera. Ex. : un *renglerall* de llits a l'hospital.

rengló : 1, renglón, ratlla d'un escrit : «confirma que es lletra sua lo que conté aquell *rengló*», Romanç del Misteri de Cervera, 1630. 2, filón, en sentit figurat; bon negoci. Ex. : no es mal *rengló*; ben manejat pot donar molt.

renguera : renglera, filera (Urgell). Ex. : un gran celler amb unes *rengueres* de bótes. Cp. *rench*.

renill : relincho. Ex. : quins *renills* fa aquell cavall!; — crit especial que es fa per escarnir.

renillar : relinchar : «mentre'ls corcers *renillan* a la claustra ... », J. Verdaguier, *Obres*, IV, 145; «Puja ell dalt de son corser, que al punt *renilla* de pler; la dama a sa grupa munta ... », Jochs Florals,

1859, 108; — Cp. : (Sagarra, Urgell) els fadrins que rondan de vespre les xiques i canten, al final de cada cançó *renillen*, això es, fan crits finals perllongats. Sin. : *assainar*, *eguinar*, *renyilar*.

renís : 1, (Mallorca) tany que surt a la soca dels arbres. Sin. *rebotell*, *rebotí*. 2, nom de tela, Catalunya, xvii, xviii; Selva de Consonants, Mallorca, xviii.

renitència : resistència, contumàcia : «Tant y tant l'en ha pregat; no li val la *renitència*», J. Verdaguier, *Obres*, I, 337; «*renitència* o negligència», Miquel Parets, Acad., I, 253.

renitent : contumaz : «al mostresaf que l'endemá de matí ab alguns missatges de la cort tornen fer la volta e miren si les coses seran dexades ne hauran agrenat cascú en sa frontera, e los qui serán *renitents* fassen los missatges los penyoren», xv, *Veu de Montserrat*, any II, 71; «... y notificant-los personalment, mijançant acte públich de que tinguen dits procuradors pera'l dit acte ... si dins termini de sis mesos ... no tindran dits procuradors, que en tal cas lo *renitent* o contumaz quant concorredrá als oficis de dita deputació perda lo salari que li será deguts», Mora, *Furs de València*, 11.

Reniu, llin. Barcelona, xvii, xviii.

reniu, Dic. J. March.

Reniula, llin. Barcelona.

Reniuló, llin. Barcelona.

Reniuma, llin. Barcelona, xiv.

Renixent, llin. Vich, xrv.

Renixola, llin. Barcelona; Ripoll, xvi.

renoch : 1 (Vallès), raquític, afollat, petit, migrat; es diu de persones, animals i plantes; per exemple, es diu d'un arbre que presenta senyals de no arribar mai a ésser bo per res ni créixer. 2, cosa inútil, rampoina (Mataró, F.

Matheu). 3, conco, vell, solterón : «Era un apotecari de mes de 40 anys que com no... se li sabia cap festetx ni relació en dones, la gent lo tenia per impotent y el vulgo li deya lo *renochs*», Crònica de Micer Sanz, Vich, 1635 (Ms. Serra); — (Borredà) oncle solter que queda a casa de l'hereu. Ex. : a ca tal senyor sempre hi ha *renocs*; l'oncle *renoc* ha deixat hereu. Cp. : «aquests fadrins *renochs*», P. Bosch, Igualada. 4, granota : «Las axellas vos do per odorar; ho si guardats com put vostre camisa ne si'l beure'ls sab millor que'l mengar, ne sigales ho *renochs* vos plasia ... », Canç. Saragossa, 29; — caganiu, el mes petit de la família (Tordera).

renom : 1, fama, renombrat : «y que axí com no munta en *renom* ni en fama, aquell qui sots tendas y en lit preparat vol cascún vespre jaure en temps de oppugnació», Peccador remut, 99; «Ara, mon fill, dix l'ermitá, puix tanta voluntat tenu de rebre l'orde de cavalleria rebeu-lo ab *renom* e fama», Tirant, I, 113; «Ell parlá com a prom, mas no com a cavaller enamorat, car los gloriosos fets de les armes dignes son de *renom* e fama ... », Id., III, 174; «car los llurs antecessors sien stats nobles e hòmens virtuosos de gran *renom* e fama», Id., II, 178. 2, apodo. Sin. *renom*, *mal nom*, *motiu*.

Renom, llin. Barcelona, Igualada, Berga, Granollers, Olot, Roselló.

renomat, neologisme per **renomat**.

renomemar : renombrar, xiv.

renomemat : renombrado, afamado.

Renonart (?), llin. Mallorca, 1280.

renonciar : «Item que si negun masaler *renonciava* so's a saber, de fer carn ... », Alart, 150.

renós : 1, grop de la fusta.

2 (Mataró) *renossos* : coses inútils, retalls inservibles.

renou (Mallorca) : ruido : «Y sobre de lo que se haurá llegit podran parlar y platicar [les donzelletes] les unes ab les altres que mes aprop li estaran sens fer *renou* ni brugit», 1680, *Luliana*, 1894, 204; — anar en *renou* : revolver, desordenar, armar confusió. Ex. : tot ho fa anar en *renou*.

Renouart, llin. Mallorca, 1304.

renouejar : fer *renou*, meter ruido.

renouer [renover] : 1, acaparador : «agabelladors y *renouers*», València, xvi. 2 (Mallorca), home que esvalota, que mete ruido, que fa *renou*.

renous : pensions rurals (?) (Seu d'Urgell). V. text en **arrendament**.

renoval [re-no-val] : que no val res, cosa de poc valor. Ex. : era un o una *renoval* (Perpinyà).

renovar : «*Renovar* mal : Excrescere. Recrudescere. *Renovar*», J. Esteve.

Renovard, llin. Mallorca, 1395.

Renovart, llin. Mallorca, xv.

Renovau, llin. prov. de Girona.

renovellar : renovar, restaurar, restablecer : «Encara si'l dit Rey de Marrochs demanará e volrá que pau e amistat sia *renovellada*, ... diga lo dit Romeu ... », Capmany, *Mem.*, IV, 78; «... però de les peytes, com que cada sis anys se *renovellan*, es molt regular que no se'n perda la llavor», *Luliana*, 1887, 28; «La dolor m'has *renovellada* ... », Eximenis, 1486; «Qui los passats plahers *renovella* ... », Cançoner d'obres enamorades, París.

renoyl, interjecció.

rent (València) : llevat : «Lo llevat o *rents*», Onofre Pou, 145 v.º Cp. **ren**.

rentacares : mena d'eixugamans o tovalloles petites : «*rentacares* ... guarnit de puntes», Inv. Dalma-

ses, 1640; «Tres *rentacaras* de tela», Inv. Cervera, 1789.

Rentaclots, llin. Barcelona.

rentadents : «Qui no vullga perdre no jugue; perquè yo en un carrer d'hòmens no tinc prou pera un *rentadens*», Rondalla de Rondalles, 55.

Rentader, llin. prov. Girona.

rentadís (Mallorca) : es diu de la roba de color que no perd el color en rentar-se. Ex. : aquest vestit és *rentadís*.

rentador : 1, la llosa en què es pica la roba que es renta, estragadero. 2, instrument (?) que hi ha en molts molins de blat perquè després de rentat i eixugat al sol, en moldre faci la farina mes blanca (Montmajor). 3, lavadero.

rentadura : «*Rentadura* de coure : Pompholix, gis», 1522; — *rentadures* de bóta : aigues de celler, xviii.

rentamans : lavamanos, aguamanil, gibrella, jofaina, palangana.

rentaments : afeites, lavatorios, xv.

rentapeus : gibrella per rentar-se els peus.

Rentapeus (Font de —), prop de St. Llorenç.

rentar : lavar : «... ab la qual se *rentaren* tots los sancts per a que nets y purificats entrassen en la celestial Jerusalem», Pons Misere-re, 74; — *rentar* de brut (Mallorca) : passar per aigua, eixalavar, esbrumar; — *rentar* la cara : adular : «Hermós, polit xerafi, no vull que'm *rentes la cara*», Glosa popular mallorquina.

Renter, llin. Mataró.

rentívol : es diu de la roba que no perd el color quan és rentada. Ex. : és roba ben *rentívola*.

renuar : reanudar (Vich). Ex. : *renuades* les relacions.

renufús : empolainat, polit (?) : *ee* vage ab continents pus mundenals que una setglar e mils aresada

e enjoyada que qualsevol novia ... e guants e anells pus *renuffusas* e pus precioses e pus polits que una contesa ... », Dones, 158.

renunciació : acció de renunciar : «Nuyla raó no val que si algú renuncia a qualque pleyt que aja mogut contra altre, que depuyx se pusca tornar a aquel pleyt ni menar per ço car aquella *renunciació* es axí com si covinença li avia feyta que jamés aquel pleyt no menás», Cost. de Tortosa, 15 v.º; «E si será cas lo clavari del bras real defallira per mort, per *renunciació* o per qualsevol altra manera ... », Mora, *Furs de València*, 24; «De la pura y entrega *renunciació* de si mateix per attényer la libertat del cors», Gerson, 1491, il.

renunciament : acció de renunciar.

renunciar : «digues-li que nostre Senyor vol que tantost *renunciu* al regne e'l lex a son fill e servescha a Deu car no pot pus regnar ... », Angels, 122.

reny : reprimenda, reprensió; — fusell, escopeta carregada a *reny* : cargada hasta la boca.

renyada : reprimenda, reny. Ex.: li ha dat una *renyada* molt forta.

renyar : reprendre, reñir; — re-funfuñar : «Que farás ... si la prens tal que será com a sepulcra daurat de fora e bell, e de dins tot pudent ... A qui estan les bellas vestidures axí com a una bella trua o somera qui tostemps te *renyará* e raboteguará, ab qui no porás rahonar, que de res no ha memòria», Dones, 23.

renyayre : reñidor, mal geni.

Renyé, llin. Catalunya, llin. Lleyda.

renyina : riña, baralla, disputa, discusión : «Emperó axó no conaxén alguns hòmens qui quant veuen que lurs mullers no han infants, de continent prenen amigues de qui n'hajen, no res meyns da-

ran tanta de *ranyina* a llurs mullers que les porten a desesperació, Dones, 29 v.º; «un a l'altre mou rahons, *renyines* y qüestions», Dècimes populars sobre el matrimoni, Mallorca; — *renyines* de capçal, de coixí: disputes de matrimoni, baralles conjugals; — *renyines* d' enamorats; — *renyines* de veïnat.

renyinar: tenir renyines, Somni de Joan Joan.

renyínos [ranyínos]: mal humorat, mal geni: «*Ranyínos* o inoportable: Intolerabilis. Morosus. Iracundus», J. Esteve; «Una sogra *renyinoso*», Comedia de la Conquista, Mallorca, 1683; Selva de Consonants, Mallorca, XVIII.

renyoch (St. Joan de Palamós): nen, petit, caganiu, el mes petit de la família. Ex.: a on me ve aquest *renyoc*? Cp. *renoch*.

renyons, *renyó*. V. *ronyó*.

renyós: reganyós, que renya sempre. Ex.: tenia un marit molt *renyós*, XVI, XVII; «haver vida *renyosa* ab lo marit», Jardinet d'Orats, xv.

Reó, llin. Mallorca.

reobrir-se: tornar a obrir-se: «mes no glopades d'ayga, sinó de sanch ... Ja al comte Tallaferro li'n va rajant, *reobrintse*-li la nafra del dia abans», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 229.

reol dels passatgers i dels tripulants dels vaixells. V. *raol*.

reomplir: tornar a omplir, rellevar, xv.

Reoví, llin. Sarriá.

repalassa [repelassa, rapalassa], planta espinosa. Ex.: m'ha pegat i jo m'hi he tornat com una *repalassa*; «*Xanthium Strumarium* ...; esp. bardana menor; ... cat. *repalassa* o *rapalassa* borda, llapassa o llapasser bord, escorpins», J. T., *Flora farmac.*, 768.

repalleta (València), interjecció eufemística.

repanxó (Pla del Llobregat): la pujada o costa d'una tossa o tossal, pujadeta.

repanxolar-se (Berga): retorcer's, doblegar-se una persona. Ex.: la criatura no volia pendre la purga i es *repanxolava* per impedir que li donessin.

reparar-se: repantigar-se, acomodar-se en un seient amb tota comoditat, Apeles Mestres, *Gaziel*, 44.

repapiejadura: chochez: «nos creguérem que havia ressuscitat en Mouravieff o que'l Bismarck entrava definitivament en lo periodo de la *repapiejadura* senil», J. Collell, *Veu de Montserrat*, 1886, 81.

repapiejar: chochejar, fer caducs de vell.

repar: refugio, amparo: «deixe yo en les mans de tanta discreció, saber e virtut, davant los justs reprenedors, la scusa, *repar* e comport de totes les mies ignorancies», Carroç, *Moral Consideració*, 280; «*repar* de nostres mals (ho diu de la Verge)», Salve de Vilaspina, València, xv.

reparació: reparación, enmienda; «e Phelip, conexent son gran default e la discreta *reparació* que Tirant feta li havia ...», Tirant, I, 306; «*Reparació*: Instauratio», J. Esteve; «*reparació* e adob dels merlets del mur del castell reyal de Bellver», Mallorca, 1389.

reparador: «e de sobres de consolació e de alegria lançaren dels ulls vives lágrimas com pensaven que aquest [Tirant] seria *reparador* e defenedor de la corona de l'imperi grech», Tirant, IV, 210; «... e ell veent que per consell humanal no'n podia exir a cap ab grans sospirs girant los ulls envers lo cel dix aytals paraules de Deu tot poderós e *reparador* de l'humana linatge», Dones, 201 v.º

reparament: «E guardats vos

que'ls *reparaments* dels vidrals que farà fer lo castellá...», Coroleu, *Documents*, 29.

reparar : 1, reponer, esmenar, adobar, apariar : «pujaren en lo abillat palau hon fon donada a la inclita reyna una rica cambra molt singular emparamentada de draps d'or e de seda perquè pogués reposar e *reparar*, segons consuetut de les galants dames», Tirant, IV, 335; «*reparada* e endreçada la ciutat de Leyda ... », 1362; «Foren varades IIII galeas de la ciutat, II noves ... E les altres II velles que foren *reparades* quasi totes de nou», Ardits, I, 39; «Sien *reparats* los murs de la dita ciutat e fortificats en aquells lochs que haja ops *reparació* e adob ... », Coroleu, *Documents*, 17; «... *reparar* lo alalotge de Poblet ... », 1383. 2, observar. Ex. : *repara* quina polsaquera aixequen els cavalls.

reparo : 1, albergue, abrigo, refugio, remedio : «seria molt gran dan e desolació vostra que restariu destroyda e sens *reparo*», Tirant, III, 367; «... e per los falcons no podén haver altre *reparo*, entrassen dins la cova hon Tirant sta gitat», Id., id., 282; «La terça fortaleza es lo Gibrelfaro ... e los moros qui a la part dintre li havien fet tals *reparos* que com mur no li restás los crestians no hi podien entrar», 1487, *Museo Balear*, 1887, 574; «Fan *reparos* de fusta per defendre-les», J. Esteve; «per *reparo* dels poblats s'es fortificada esta sglésia», Pineda, Inscripció a l'església, 1555; «Les deffensions o *reparos* : Munimenta. Repara. Propugnacula» J. Esteve; «*Reparo* : Monitio (?)» Id., 14. 2 (Sabadell), guarda-espátles o mocador d'abric que usen les dones. Ex. : En X. és fabricant o teixidor de *reparos*. 3 (Priorat, Camp de Tarragona), cataplasma. Ex. : li ha posat un *reparo*.

repartidor; — *repartidor* d'aigua. Sin. *espirall*, *troneta*.

repartir : distribuir : «ab los regidors de la ciutat *repartissen* tota aquella farina entre la gent popular», Tirant, I, 318; — Qué hi ha? Molt i mal *repartit*, dita popular.

repàs : 1, repaso. Ex. : ja hem entrat al *repàs*; els exàmens s'acosten. 2 (Andorra, Empordà), menjar, àpet.

repassa : màquina per a millorar el cànem quan l'han trencat (?).

repassada : acció de repassar. Ex. : *repassada* de la lliçó; donar una *repassada* amb l'escombra, els espolsadors, &.

repassadora : «It. una *repassadora* de fust venuda per una II. dos sous», Inv. d'un punyaler, Vich, 1449.

repassar : 1, tornar a passar; — *repassar* la roba : fer-hi cosits, sorgits, &. Sin. *punterejar*. 2, reprendre, increpar, dar una tunda; «Com la princesa *repassá* a Tirant perquè la havia requesta de amors», Tirant, II, 66. 3 (Calaceyt) fényer, pastar amb les mans posant la pasta ben mesclada a punt de fer el pa.

repassó, Selva de Consonants, Mallorca, XVIII.

repata, **repatani** [rapatani] : tosut, extrany de caràcter : «no deu fer-se cas dels vells *rapatanis* qu'estan anyorant encara ... », *L'Avenç*, 1893, 64.

repataneria : rebequeria, tossu-neria.

repattelat (Centelles) : repantigado, repapat. Ex. : *repattelat* en la poltrona; — (Vall de Ribes) enhiesto, tieso.

repaus. V. **repós**.

repausar. V. **reposar**, Dic. J. March.

reparar : repararse, esplaiarse, resguardarse.

repayre : escondite, abrigo, Dic. J. March; «Que con yo son alt en

l'ayre pusch fogir molt francament e tornar a mon *repayre*, Turmeda, cob. 86; «Parays haja e bon pos n'haja mon mort marit ... ab gran *repayre* yo y ell viviem...», J. Roig, 77; «a dit gran xira darà *repayre*», Turmeda, *Profecies*; «la gent estranya de la montanya faran *repayre*», Turmeda, *Profecies*; «Mal temps avem haut e si yo'n son cregut en aquest bel *repayre* dar-nos-em i poch d'ayre, que'l temps es axí ferm que anit no ych partirem...», Lib. dels Mariners, 1; — (Eivissa) terme marítim, refugio, abrigo en la costa.

repelx : menjada, àpet; (Perpinyà) el menjar a les hores de costum : «lo us de la carn es permés en tots los *repexos* dels diumenges de quaresma, y solament se permet en al dinar de los dilluns, dimars...», Bisbe Gerbet, *Manament*, 1861.

repel : «que nul hom ni nula femna no aus fer draps de pessols, ni de borrelós, ni de borra ni de *repels*», Alart, 122; — *a repel* : es diu d'una cosa que ve malament; — *afaitar a repel* : afaitar contra la direcció del pel; — (Tortosa) la mica de pell que s'esqueixa al costat de les ungles dels dits de les mans. Sin. : *pedastre, desenemic*.

repelada (Bagà) : planta espínosa que posen en els caus de les rates per agafar-les.

repelar : afaitar la barba a repel; — estirar els cabells : «Jo viü quant los juheus *repelaven* (?) e l'escarnien e lo assotaven...», Lib. de Mn. Bruguera, 1486.

repelassa : planta de fulla ampla i peluda, que té una espiga grossa al mig i fa flors morades. (Vilatorta, Vall de Ribes).

repelench : ço que vé a repel; es diu de la llenya, fusta que es plana.

repel·lir : repeler, rechazar : «e

no vullau dar orella ne crédito a falses e fictes persuasions, ans aquelles *repellir*», Doc. Arch., XXII, 247; «Certament yo us dich que allá hont ha tant grans e tant nobles senyals de caritat, que no y pot haver neguna repulsa, ço es, que no pot ésser *repellit*», Argilata, 1; «que'l *repellesquen* de ésser mestre», Ms. dels Baxadors, XIV; «*Repelir* e lançar de si : Abiceres», J. Esteve; «*Repellir* : Propulsare», Id.

repeló : bofetón; també en sentit figurat : «Lo rey, companyó seu, per no haver altre *repeló*, doná dels genolls en la dura terra», Tirant, II, 317.

repelós : que ve a repel, difícil, peliagudo : «Fins n'hi ha que son *repelosos* en admetre la paraula (catalanista)», *Veu de Montserrat*, 1886, 329; — fusta *repelosa*; — (Besalú) guit, bèstia de càrrega indòmita. Ex. : té una mula *repelosa*.

repembre : reprimir : «senectut es en bones costumes molt dolça e en consells molt profitosa e ha fermetat de sostenir e soferir, molt apperellada a *repembre* vici de carnalitat», Collacions, 190; «e a la fi deman dragea per *repembre* los fums e per confortar l'estómech», 3.er del Crestià, 44.

rependre : 1, reprendre : «vench lo Senyor al temple ... e acostaren-se a ell los malignes fariseus e bisbes; acostaren-se al Senyor no per apendre mas per a *rependre* e per veure si alguna erónea paraula pogueren pendre...», 3.er del Cartoxà, 108 v.º; «e Plaerdemavida respós que la Viuda no era stada causa que la havia *represa*», Tirant, III, 50; «car yo pens que de negú yo no dech ésser *represa* en complir lo manament de mon pare...», Id., III, 49; «Eximpli que après que l'hom es mort negú no deu jutjar ne *rependre* los mals que ell haurá fetts», Legend., II, 85; «e en l'altre die

següent sent Germà fo al dit rey e *représ-lo* perquè no li havia donat posada ... », Legend., I, 294; «*Repandre* : Reprehendere. Culpare. Corrigere. 2, tornar a pendre. Ex. : *repandre* la feina; *repandre* el camí; — *repandre* el menjar : tornar a la boca el gust del menjar per haver-se sentat malament. 3, terme de boter : l'acte de cloure la bóta al foc per mitjà del torn (E. Toda).

repenedida : la dona de mala vida que es retira a un convent per fer penitència de sa vida passada : «en aqueles festes que es provehit als malautes de l'hospital, sia provehit a les femnes *repenedides* estant sots guarda de Na Barrera», Alart, 105; «Sor Marina, monja de les *repenedides*», Arch. de Montesion, 35 v.º

repenediment : arrepentimiento : «... poden ésser absolts en tal que en qualsevol manera conste e's mostre lur contrició e *repenediment*», Art de be morir, d7 v.º; «anar a nostre Senyor ab gran reonexença e *repenediment* de sos pecats», Id., b2 v.º

repenedir-se : arrepentirse, xv. *repenedit* : arrepentido, *Confort*, 1533.

repenjar-se : agafar-se. Ex. : el noi quan m'ha vist se m'ha *repenjat* al coll.

repentí : repentino : «ésser molt corrent e *repentí* e no voler consell en sos fets», Flors de Virtut, c6 v.º

repentinament : de repente : «no't moguen *repentinament* a fer alguna cosa», Curial, 17.

repeplejar. V. *repaplejar*.

reperació. V. *reparació*.

repercodir : sacudir, repercutir : do drach ab multiplicats siules *repercodia* l'aer», Ditis i Dares, xv.

repercutir. V. *repercodir*.

reperdut : mot perdut, totalment perdut.

repès : repeso, establiment que

hi ha a les places i mercats per comprovar el pes fet als compradors per els venedors.

repetiment (Gòsol) : respost, tornada en les cançons populars i també la repetició del quart vers en les cançons que no tenen respost.

repetjar el rem, *L'Ignorància*, n.º 11.

repetjó : «A cada revolt, a cada trast de *repetjó*, a cada tom de feixa, la clapa dels soldats sombrejant el terror allargava's e encongia's», *L'Avenç*, 1892, 33.

repetnar : «... que l'escuder mesés ... una gran brocha que entrés pel costat del cavall mentre l'escuder estrenyia la sella, e com lo cavall *repetnás* e contrastás a l'ensellar ... », Eximenis, *Renaixensa*, 1875, 22.

repeu : basamento, cimientó : «Un puig alça la testa sota Salfort, que es *repeu* de la torra de Madeloch», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 184; «prominencias cónicas que en los *repeus* de la montanya ... se observan ... », *Renaixensa*, 1874, 26; «Los Apenins aixamplan son bell *repeu* de marbres, J. Verdaguer, *Obres*, IV, 77; «el *repeu* de la casa», J. Verdaguer; — peana, pedestal (Igualada).

repeuar : apuntalar, apoyar. Ex. : parlant d'una criatura petita que portant-la a braç comença a apuntalar-se amb els peus, es diu que es *repeua* (Trempe) (Francesc Matheu); — *repeuar* una paret : calzar, fortificar el pie o la parte inferior.

repicament : repique : «Corregué tota la gent a preguntar lo motiu de *repicament* tan solemne y quedá subtada quant sapigué que ... les campanes voltejaven per si mateixes», *St. Martírià*, 155.

repicar : tornar a picar. Ex. : *repicar* les parets, les voltes d'una església que estan emblanquinades; *repicar* la pedra del trespol; «se ha

repicat el presbiteris, 1766, Piferer-Quadrado, 1123, nota; — sonar les campanes : *repicaren* lo seny una gran estona e ajustaren-se, 1348, Murvedre.

repicat : «ab ses *repicades* botes (?) sembla festejar-les totes», Cançoner català, xvii; — ben *repicat*, s'usa en sentit intensiu : «... no s'havia dexat agafar consevulla per la terrible dalla, sinó batent-s'hi abans a la desesperada fins als noranta *ben repicats*», *Lo Boneyt*, I.

repich : repique, parlant sobre tot de campanes. Cp. : «En Ferriol t'ha ensenyat mant bel colp e *repichs*», Canç. Saragossa, 141.

repicó : repique de campanes : «sentí's repentinament un altre *repicó* de campanes en les tres esglésies», *St. Martírià*, 155; — el picar amb cops repetits i seguits amb el picaporta. Ex. : has d'avisar amb dos pics i *repicó*.

repilassa de temps (?).

repinyar-se (Mallorca) : esgarraparse, arafiar-se.

repinyell (Pireneus) : ocell trepador.

repisa : represa, represeta, permòdol, llosana, cantonera, rinconera, Barcelona, 1821.

repiscar : pillar, G. Vidal i Valenciano.

repitero, *repitera* : guapo, guapa. V. *pitero*.

replà : rellano : «Et hinc inde per chorum descendebant ... usque ad ultimum gradum ... In quo *replano* erat parata cathedra ... in 2.º *replano*, sive in secunda statione graduum ... », xv, *Renaixensa*, Any II, 233; «E vehent que alt al *replá* de l'altar major dues cadires ab sos coxins ... », Ardits, III, 449; Barcelona, 1693; Vich, 1774.

replandir per *resplandir* (?), xv.

replanell : replà, rellano. Ex. : el primer *replanell* de l'escala.

replè, *replena*, Dic. J. March.

replecció : «E aquell assemblament de volentat stava avarícia, injúria, vanaglória e *replecció* de menjar e de beures», Félix, I, 156; «*Replecció* : Replectio», J. Esteve. *replech*, Dic. J. March : *replie*gue.

replegar : reunir. Ex. : els que allí estaven *replegats* ... Cp. *arreplegar*.

replet : lleno, repleto, xv.

repley, Dic. J. March.

repleya, Dic. J. March.

replicayre : respondón, que replica a ço que li manen.

replir : llenar : «E dins aquest temps per la molta gent que han perduda *repliriam* aquesta terra de tan gran multitud de gents, Tirant, II, 117. Cp. *reblir*.

replomar : sortir del plom o de la perpendicular, desviar-se : «per mos peccats per los quals tot *replom* ... », J. Berenguer Masdovelles.

replujar (Andorra) : soplujar, guardar-se, emparar-se de la pluja.

repó : «Valga al diable al *repós*, Zarzuela Carnestoltes.

repolsar : «lo Sanglier cansa e fall-li alé en tant que jo no podia *repolsar* ... », Curial, 285.

repom : la segona collita. Ex. : les taronges de *repom* son dolentes (Castelló de la Plana).

report : noticia, relació, informació orals : «Tots los mals venen per los *reports* de les males persones», xv, *Rev. Cat.*, 1889, 291; «E si ab juraments dignes de fe me farás segura que no u sabrá lo emperador ni altri per *raport* de la tua lengua ... », Tirant, III, 147; «e dupte si los humils prechs del fill o la concebuda ira per tal *report* comogueren a furor lo ánimo de Climenas», Francesch Alegre, 12; «Vuy a punta de jorn so anat ensemps ab los de Barchinona e aquí havem molt parlat per saber la disposició de la ciutat en quin punt stava de poder-se haver la força, atenent que

n'haviem molts *reports*», Doc. Arch. XXII, 9; «ocupar l'enteniment en agradables coses e ha son stat convenibles, no donar loch a gelosia... hi als *reports* dels tercers tancar les orrelles, forragitar los pensaments delitosos... », Canç. Saragossa, 209; «Falsos *reports* : False delationes. Sursurationes. Murmurationes», J. Esteve; «per *report* dels ulls li arribá... », Francesch Alegre; «Cada vaxell que arribi podrá venir a la consigna a donar son *raport* y prénder práctica», Mahó, 1785; «Que'l pensament es ia romás tan abatut... que fora si no don'un pas, ne menys acull negun *report* que'l fassa l'ull... », Canç. Saragossa, 166.

reportar : 1, referir, relatar, notificar oralmente : «... per ço que si los metges venguessen, no u *reportassen* a l'Emperador com se stava ab la princesa», Tirant, II, 338; «*Reportar*, referir, recontar», J. Esteve. 2, cast. reportar, obtenir, conseguir : «Donchs vos entenets... que de bon servir e de bon afer *reportets* bon guardó», Doc. Arch., XIII, 373; «E per be que nosaltres siam pocha gent e ells molta, ací será lo gran renom e fama que *reportarem* per tot lo mon», Tirant, I, 69; «e no's podien fer grans fets d'armes que ells no s'i trobassen e no'n *reportassen* gran honor», Curial, 107; «dich-te que la mia voluntat es que del mal que haveu fet no'n *reporteu* premi ni honor», Tirant, IV, 72; «... ni t'obligues a neguna cosa, car la infàmia e vergonia (?) que'n *reportarás* si no fas lo que m'as dit... », Id., I, 320.

reportori : repertorio : «De salut sou *reportori*... », Goigs de St. Llibori, XVII, XVIII; «Inventari, *reportori*, memorial e capbreu dels bens... », València, 1459.

repòs [repaus] : «Car tot lo vostre paradís e vostre *repaus* es quant podets star enclaus en al-

gun loch on haja dones», Francesch de ia Via, c4.

reposador : lloc bo per reposar, per descansar, J. Verdaguer.

reposament : reposo, descanso, xv.

reposar : 1, descansar. 2, tornar a posar : «Fou *reposada* aquesta imatge... », Mallorca, 1885.

reposari : descans entre posada i posada d'una cançó. Ex. : aquesta cançó amb les tornades i los *reposaris* es molt llarga, n'hi ha per una tarda, Tortellà.

reposat : pacificado, calmado : «*Reposada* la remor o crits o qüestió : Sedato tumulto», J. Esteve.

repositari, xiv. V. dreçador.

reprehensor, 1574.

reprehensori : «e açó mateix posa sanct Ambrós en lo dit *reprehensori* que tramés a Theodosi emperador», 12.ⁿ del Crestià, c. 409.

reprémer : reprimir : «*repréms*», Dic. J. March; «Per lo poder de Deu humilment considerat deu ésser *reprémut* l'inflament de la superbia e elació», Collacions, 253 v.º

repreda, repredi, Dic. J. March.

repredre [repredre] : 1, repredre, increpar : «Com Tirant veu l'ermitá lo *repredria* ab tan justa causa, alegrá's de alegria inestimable», Tirant, I, 94; «*repredrent-lo* forments», Vida de St. Honorat, c. 22; «*Repredre* : Culpere. Castigare. Arguere. Increpare. Monere», J. Esteve; «E'l bisbe e'n R. Gaucelm que m'o havien dit tengren-se per *repredes* de ço que dit havien», Cron. Jacme, 480. 2, no sentar bé el menjar. 3 (Breda), terme de cosidora, entornar. Ex. : dona que té seny, de la peça petita *repredn*.

reprededor : reprehensible : «O *reprededora* de crim de amor, dix Tirant, merxedora sou de molta pena perquè no amau e sabeu que sou amada... », Tirant, II, 319; «e si fas res contra ma voluntat tu

seràs fet un matex *reprenedor* e actor de nostre crims», Id., III, 209; «no es cosa *reprenedora*», xv.

repremsió [*reprehensió*] : 1, reprimenda, reproche, reprensión : «E com lo conestable veu la gran *repremsió* que lo rey li havia feta...», Tirant, I, 142. 2, recàrrec en la febre, en la malaltia (?) : «que les parròchies y monestirs de la present ciutat fessen pregàries en los officis divinals per la dita senyora la qual veheren estant en lo lit detinguda de febre contínua ab *reprehensions*», Lib. de coses asseñyalades, 428; «anaren per lo matí a visitar a la senyora emperatriu ... la qual veheren stant en lo lit detinguda de febre contínua ab *reprehensions* ... », Ardits, III, 467.

représ : «Si lo cavall teu no fos *représ*, yo'l compraria: Si equus tuus non esset contrectus, ego emerem», J. Esteve.

represa (Mallorca) : prestatge petit generalment en un angle com una reconera clavada per a posarhi coses que es prenen i reprenen sovint, com el llum, savó, &. Sin. *repisa*.

represalles : represalies : «... se n'anà lo conseller y lo regent ab alguns jutjes de la udiència del Sivil y Cremlinal ab molta altra gent y anaren per terra y deyen que lo virey avia de sentensiar molta gent dels que se execaren ab les *represalles* y ab lo de la sua armada contra Bar.^a (?) y que per axó hi anave la justícia», Miquel Parets, I, 22 v.º

representació : «per solemnitat e honorificència de la dita festa se acostumavan en temps passat fer en semblant dia diverses entremeses e *representacions* per las parròquias, devotas e honestas e tals que trahien lo poble a devoció... », 1442, *Unidad Católica*, n.º 101, 392; «... dins la sgleya null temps no facen jochs vans ... Emperó, se-

gons que diu Benet lo glosador, be s'i pot fer joch devots axí com la *representació* de la Nativitat de Jesucrist o de la sua mort o de coses semblants», 1.º del Crestià, c. 223; — *representacions* en la processó de Corpus», Barcelona, 1426.

representar : pintar, figurar : «*representar* per obra de figura», Menéndez Pelayo, *Arnaldo de Villanova*, 131; J. Esteve, 94.

represeteta. V. *represa*.

represtar (per *representar* ?) : «La mia ma no's cansaria per escriure a la real celsitut vostra, car parme ab vos rahonar, puix acte de diffamació a mi no *represta* (en l'edició *representa*)», Tirant, III, 116.

repropi : «car sou lo mes descominal cavaller e *repropi* d'amor que jamás naxqués ... car haveu tenguda en lo lit abraçada una donzella ... e verge la'n viu exir a gran vergonya e confusió vostra», Tirant, III, 217; «Ay senyor, per a que voleu sperar lo lit ... car si a sa altesa sperau que's sia despullada de ací al matí n'i ha; après nostre Senyor poria-us demanar les penes de cavaller *repropi* d'amor si en semblant cars fallíeu», Id., id., 210; — (Sta. Coloma de Queralt) guit, parlant de les bèsties de càrrega.

repropiesa : «perdó, oh Jesús, imploro. Perdó per cada vici ... per ma *repropiesa*, per ma rebelió», J. Verdagner, *Obres*, III, 364.

reprotxar : reprochar : «e foren elets xxvi cavallers capitans del camp, tal que negú *reprotxar* no'ls podia», Tirant, I, 130; «Molta és la glória per als cavallers qui en armes son sperimentats, com se troben vencedors sens ésser *reprotxats*», Id., id., 140.

reprotxe [*reproxe*] : reproche : «... e son stats tots temps vencedors sens neguna volta ésser stats vençuts e sens *reprotxe* negú», Ti-

rant, I, 149. Cp. : «... de tu, qui saben que has ofés aquest tan singular rey e per ço series *reproxeu*», Id., III, 355.

reprovat : «per ço los teus *reprovals* mals te condemnen», Tirant, I, 329; «e ara't tinch en compte de madastra per los *reprovals* consells que dones contra mi», Id., III, 211; «Senyor, a la porta es vengut hu de aquells grans traydors qui ab aquell *reprovat* cavaller vivia», Id., II, 146; «E diu encara mes lo *reprovat* ab poca fe, que no era vengut ell en aquesta terra per fer armes», Id., III, 17.

reps : teixit la cara bona del qual està feta per la trama (E. Toda).

repta : reptament, acte de reptar, xv, xvi.

reptador : el qui repta altri, desafiador : «... la qual Jesús, rey de glória y cavaller *reptador* havia ja abans tramesa al demoni citant-lo que comparagués», Peccador remut, 41.

reptament de bahia (?). V. *bahia*.

reptança : acte de reptar, d'inrepar.

reptar : 1, reprendre, reñir. Ex.: és un pare que no sap *reptar* els seus fills, xrv, xv (prov. de Lleyda). 2, desafiar, retar, emplazar : «Yo, digué'l Cardona, per confessar son crim, al que las ha fetas *reptant*-te a tu, vil assessí ...», Jochs Florals, 1864, 128.

repte [rept] : reto, desafio : «Y mes avant vensut en *rept* o batalla», Jochs Florals, 1864, 128.

repte (L'Escala) : enravenat, tieso.

reptiri : acusación, increpación, ataque, reproche, xrv, xv.

república : cosa pública, estat, xiv.

republicar : «En 1814 se va alcançá tornasen dits P. P. de la Comp.* a establirse en dit collegi per decret del Soberano Fernando VII; però habén-se *republicada*

España per mort de dit rey, e'l primer de juliol de 1833 se los intimá sortisen del convent ... », *Luliana*, 1887, 101.

repudiscar (?) o **repudir (?)** : repudiar : «vos ara *repudiscau* e lançau de vostre cor qualsevol ley o secta malvada ... », *Baptismus adulatorum*, 36 v.º

repudrit : molt pudrit : «Aquesta hortolissa vol los fems *repudrits*», *Fages de Roma*.

repugnar : resistir, pugnar contra : «No tenia ferro, arme ni bastó ab que *repugnás* als qui havien assaltat : ... *ingruentibus repugnaret* ... », J. Esteve; «car encare no havies la ley dels meubles (?) *repugnant* a la ley de rahó», *Peccador remut*, 104; «*Repugnar* : Adversari. *Repugnare*», J. Esteve.

repul·lir [repulir] : rechazar, repeler : «E per ço ara es mes de sforçar que jamés a *repul·lir* tal senyoria», *Doc. Arch.*, XXII, 41; *Selva de Consonants*, Mallorca, xviii.

repulsa : «no he hauda *repulsa* ans ... », 1375; «les suplicacions de la gloriosa no han *repulsa*», xiv; «Tria de quant lo rich mon posseix alguna cosa, que sens contrast ne *repulsa* te será otorgada», *Francesch Alegre*, 10; «e si no prech-te e t'amonest que a mon vot no dons *repulsa*», B. Metge (*Guardia*), 120.

repulsador, ofici (?), Barcelona. **repunfaldat** : «un gidó *repunfaldat*», *Cançó*, València, 1556.

repunt [ripunt, Mallorca] : pezpunte : «lexa dos parells de lansols de drap de casa de quatre teles ab un *repunt* per la voras», *Junqueres*, 1559; *Dic. J. March*; — costura de adorno en las prendas de ropa.

repuntar; — *repuntar* el ball, *Guimerà, Festa del blat*, 129; — es diu del vi quan es torna agre.

repunxons, planta que es menja com a ensiam (*Plana de Vich*), ríponces.

repussar, galicisme, muntar al torn una planxa metàl·lica per donar-li forma, terme de l'ofici d'instrumentista.

reputació : «Es home venerable e de molta *reputació*», J. Esteve; «Hòmens de molta gravitat e *reputació*», Id.

reputar : considerar, tener por : «La tua bona voluntat semblant a la mia fa que yo't *repute* ésser un altre mi mateix», J. Esteve; «... mana e intima l'altesa de ... l'emperador a tots en general e a cascú en special que de present hajau, tingau, honreu e *reputeu* per digníssim succedor e César de l'imperi grech ... al present claríssim príncep», Tirant, IV, 308; «Emperó eren mal contents que Curial se era tant eclipsat que ja'l *reputaven* per mort», Curial, 104.

requartet : cuarto pequeño, peça petita contigua a una altre de més gran, Inv. Cervera, 1789; Barcelona, 1821. Sin. *lligador*.

requebret, dim. del cast. requiebro, xvii.

requedar la missa, l'ofici (Plana de Vich) : tocar les darreres campanades quan van a començar la missa o ofici. Sin. *requetar*, *requetatar*.

requeridor : «se son germá lo rey de Apollónia qui graciosament m'anvia (?) criat e per aquest cars de tració vos offir com a *requeridor* a ultrança ... », Tirant, I, 238.

requerir [requirir] : requerir : «... ell li dix con la Emperadriu sa muller ... l'havia *request* que's gitás ab ella», Legend., II, 202; «e l'abat no'l volia *requerir* ne forçar per tal con ell e lo seu monestir reebien del dit hom moltes ajudes», Legend., II, 293; «Terçament lo *requeriren* de consell general axí com nos dehim en Spanya les corts, quand un príncep apella ses corts, e açó per tal que aquí faés raó de si mateix», 12.ª del Crestià, c. 410;

«aquell que lo diable invoca a sa ajuda a la confirmació com diu : si havia perdut mon libre jo'l poria *requerir* a bons e a mals ... », Angels, 87 v.º; Dic. J. March; «e ab atreviment gosen *requerir* a dona o a donzella ... », Tirant, I, 294; «Si la necessitat m'o *requeria* me ampraria de la altesa vostra com si fósseu mon natural senyor», Id., id., 299; «sia en facultat dels prohòmens e còsols dels dits officis... mudar e variar aquells tantes vegades com lo cars ho *recarrd* e serà necessari a llur bona coneguda», 1490, Gremi dels Garbelladors, 15; «... sino que vull satisfier en aquell mot que la altesa vostra m'a dit com a l'ánimo sforçat vos havia *request* de amors», Tirant, II, 69; «Com Thomás de Muntalbá *requirí* de batalla a Tirant per venjar la mort dels reys ... », Tirant, I, 237; «e perquè poguesses complir un vot que tens fet, *requís* a mi de batalla a tota ultrança», Id., II, 208; «Yo us *requir* que atureu ací per guardar aquests cossos», Tirant, I, 176; «Nostre antich amor *requir* que yo faça açó», J. Esteve; «e per ço que tal blasme ni infàmia per vos ni per los vostres no córegua, vos *requir* davant mi ho degau fer», Tirant, II, 214; «Si algú demana perdó o *requer* pau a l'altre e no la li vol donar ... », Epístola tramesa del cel, 1486; «Aquell burgués elegí plaers temporals al delit de sa ánima, e volch atrobar compliment en tots los delits que los v senys corporals *requeren* ... », Fèlix, II, 290; «La tua gran glória *requer* en ton ésser dreturera la tua ma», Tirant, II, 153; «lo qual rector per si o per son lloctinent administre y governe axí tota la Universitat ... y los studians en aquella com de dret se *requer* ... », Redreç Universitat, 7; «Per que la necessitat *requer* que la superior part intel·lectiva predomine ab sapiència les

vanes e folles cogitacions de aquelles», Tirant, IV, 120; «e de dret, segons la qualitat del negoci *requer*», Doc. Arch., XXII, 94; «... compellir e destrényer de metré's en orde que temps de guerra *requer*», Id., id.; «mes no contenta la ira de Júpter de les aygues del cel, *requerí* de ajuda a son germá Neptuno, senyor de les grans mars», Francesch Alegre, 6; «Tot hom que *requerrá* la dita confraria per ésser en aquella, deurá *requerre* e demanará son capitol...», València, 1404; «Si voldrás alguna cosa de mi ... no'm *requerrás* en va», J. Esteve.

requerit : «trobant-se molt bella e molt loada, rica, favorida e ociosa, *requerida* e per molts sollicitada...», Curial, 7.

Requesens, llin. Barcelona.

requessejar (Plana de Vich) : registrar, remenar, cercar amb les mans.

request : requerido, p. p. de requerir o *requerre* : «e treballen, a gran instància que sobre açó'ns es feta per part de la dita vila; per defensió e conservació de aquell havem *request* lo deputat local de ací», Doc. Arch., XXII, 114; «e *request* per lo poble d'elació, pres lo regne que havia dexat Rómulo», Francesch Alegre, 130; «E per quant ell es requeridor e yo so *request* e'm dona lo devisar de les armes», Tirant, I, 165.

requesta : 1, demanda, instancia, súplica : «a instància e *requesta* dels honorables...», Terrassa, xvi; «Tirant, quina es la rahó que vos acceptar no haveu volgut lo comdat meu que'l senyor emperador a *requesta* mia vos dava», Tirant, II, 280; «que hages volgut pensar que après que a ta *requesta* me has ligat, que m'hages tant agreujat», Tirant, III, 226; «e aquella *requesta* que mon germá vos volia combatre...», Tirant, I, 237; «En tal

cars merex que tots los reys d'armes, herauts e possavants facen instància e *requesta* als bons cavallers...», Id., id., 205; — *requesta* de batalla : cartel de desafio; — dar a *requesta* (?) : «Item que lo veguer de Ripoll qui sta pres sia *dat* a manleuta de x florins ab ydónees fermances o a *requesta* de x dies», Doc. Arch., XXII, 78; — tenir a mitja *requesta* : «... y cantar-li el cant de la serrana y una volta que la *tengam a miya requesta*...», Rondalla de rondalles, 43; — a ses *requestes* : «uns mates baten, los altres maten, tots enganats, de seny torbats, a ses *requestes* cerquen les festes, troben la mort», J. Roig, 15; — fer la *requesta* : requerir a una de les parts en un plet : «a l'advocat per fer la *requesta* 2 ll. 5 s.s., Barcelona, 1802. 2, declaració amorosa : «Lavors la princesa entés la *requesta* que Tirant li havia feta...», Tirant, II, 266; — tenir *requesta* una noia : tener partido, ser muy solicitada. Ex. : de les noies del poble es la que té mes *requesta*; quina *requesta* té la teva filla!; — fer *requesta* : solicitar una dona d'amor, seguir-la : «Al punt qu'elles han dinat ja ixen a la finestra, demanant an el veynat; per ventura es passant lo jove que'ns fa *requesta*», F. de la Càrcer, Mallorca, xvi, xvii. 3, salida, despacho, venta. Ex. : les tavernes tenen gran *requesta* : «Est llibre está posat en tanta *requesta* y opinió...», Lib. del Roser, dedicatòria.

requestar : requerir, instar : «Y se'n va enujar ab los catalans perquè'l na *requestaren* sobre d'aquest feyts», Boades, 393; «lo'n *requestaren* molt fortment que se'n mullerás per veure si n'hauria succehidors», Id., 434; «feu venir un notari per a *requestar-me*... Si no volia firmar me *requestaria*», Besalú, 1733; — *requebrar*, sol·licitar

l'amor : «l'escuder que'l serveix j'ha *requestat* cent hosteses», Cert. cat., 1879, 46.

requestayes [*requestrayes*] : l'acte de demanar als pares la filla per casar (?), festeig (?) : «per sposayes ne per affermaylles ni per noces ni per alcuna solepnitat qui's fassa per rahó de matrimoni o de *requestayes*, no gos ... », 1384, Lleys sump-tuàries, Mallorca; «... per raó de matrimoni de *raquestrayes* no gos empaliar... lo dia de *requestrayes* no gos haver a taula mes de sis persones», 1384, *Luliana*, 1888, 198. *requincalla* : retòrica (?).

requisa : «ab cert edicte o prag-mática que doná, manant fer *re-quisa* de tots los cavalls y cavallerias de la terra, fixant regles sobre son comerç y valuació en compres y vendas ... », Ardits, V, 224.

requisit : 1, requerido, reclama-do : «... que de aquí en avant no se admetan aplegadors alguns... que no tingan las qualitats *re-quisidas* y aporten les lletres pa-tents...», Sinodals Barcelona, 1673, 324. 2, refinament en el men-jar; menjar triat, delicat; propiament els *requisits* s'entenen per una sola persona. Ex. : tenien a la taula molts *requisits*.

rera per darrera : «D'uns rengles de montanyes *rera* d'altres sobreixian al lluny los cims nevats», Jochs Florals, 1893, 98.

rerabasta. V. *rabasta*.

reracaça [*rerassaga*] : retaguardia : «Per altra part nos havíam tornat tant generosos per l'amor d'ensá que'l borriçol en molts y'l pel... en alguns los sombrejava carrilleras y llabi, que sens adonar-nos-en, deixávam totas las amistats a *rerassaga*», Pons i Mas-saveu, *La colla*, 75; J. Verdagner, *Canigó*, Aníbal.

reraguarda [*reeguarda*] : retaguardia : «lurs batalles campals son axí ordenades que comuna-

ment ells ne fan quatre tropells de gent; lo davant qui los de Spanya apellen davantera ells apellen davantguarda, e lo detrás que'ls de Spanya apellen reesaga ells ho apellen *reeguarda*», 12.ª del Crestià, p4 v.º

reraspalla : «Et primo, peu o cirvent a la *reraspalla* a la part de la sala, ço es, dins lo cementeri ... », Brunyola, 1429, 27; «que lo arch principal fos apuntat, e que los dits primers *reraspalles* de la primera obra ja fets a part de mig jorn son bons e fermes», J. Villanueva, XII, 327.

rerataula : «Item fon proposat... que los dits... consellers... puxen dependre aquellas peccúnias que seran necessaries per raó de un *rerataula* que's deliberá ésser fet en la capella de la casa de la ciutat...», Ardits, I, 451; «S'es venut lo *rerataula* de Sancta Margarita per preu de ... », Arch. Junqueres, 1458.

reravera (La Bisbal) : tardor, otoño.

reredeume : doble deume (?) : «Item l'entendem a vendre de totz los missatges o camareres qui estan al loc de la Tor e no son obliguatz en altre loc a *reredeume* o a vinté (?)», 1311, *Rev. Lang. Rom.*, 1886, 60.

res [*re*] : 1, nada, alguna cosa, acompanyant proposició negativa : «E con los dos ladres hagueren partida la dita roba, fon ten poca cosa que no vench a *res*», Vida de Sr. Julià, 327; «no *res* ne sce jo», Quinto Curcio, k4; «e dién-vos que no'n faran *res* ans se lexarien perdre quant han», Id., 410; segons les cartes que havíem ab ells, que cuydávem haver goanyada Múrcia e nos no havíem *re* goanyat», Cron. Jacme, 449; «e jassia que la fe senes les obres no vayla *res*», Id., 3; «E era prop nos don Sanxo e dixem-li a la oreyla que no lo faés per *res*», Id., 484; «E en açó punya-

ren be III dies que no podien trobar nuylla *re* d'aqueles monedes», Id., 461; «e dixem que passatge era, que nos per *re* del mon no le-xariem que no y passássem», Id., 160; «... e trobam Aragó e Cathalunya torbats, e no s'acordaven en neguna *re*, que ço que los uns volien, no u volien los altres», Id., 79; «E dixem-los : Barons, maraveylam-nos molt perque us aravatats per neguna *re*, que aquesta cosa no poria ésser que yo estan ab vos nuyl hom vos gosás fer *re*», Id., 54; «... E quant Ali Baxá viu que Jacob Xalabin no li responia ne li deya *res*», Id., id.; «e per la mort de vostre germá que no y he *res* sabut...», Tirant, I, 239; «amagá a son marit qui era exellat al tench (?) en una amagatall d'esta cambra que no'n sabia *res* algú sinó ella e una serventa», Col·lacions, 156 v.º 2, alguna cosa, acompanyant proposició afirmativa. Ex. : si mai vols *res*...; «Aquí porás contemplar lo gran poder de nostre Senyor Deu qui de no *res* fa *res* e de *res* fa no *res*...» 3.er del Crestià, 398; «Volets que'ls diga *res* per vos?», Cron. Jacme, 449. 3, subst. cosa : «E la donzella Ne-guis qui viu aquella *res* que ella mes amava en aquest mon», Xalabin, 44; — gran *res* : gran quantitat : «En i arbre stava i gall ab gran *res* de gallines», Fèlix, I, 145; — tota *res* : todo el mundo, todos : «l'hom golafré tota *res* lo menysprea», xv; «perdonas de bon cor a tota *res* qui mal te haja fet ni dit ni t'haje offés per qualque via?», Confessionari, 1507; — no *res* : nada, ninguna cosa : «Nostre Senyor Deu qui de no *res* fa *res* e de *res* fa no *res*», 3.er del Crestià, 398; «e per hun no *res* que ma senyora vos ha dit stau ja smayat?», Tirant, III, 13; — en manco d'un no *res* : en un obrir y cerrar de ojos, en un santiamén, Barcelona,

1644. 4, adv. gens : «fo un mal home molt pervers e no *res* semblant a son pare», Boades, 32.

Res, llin. : «Joan de *Res*», Doc. Arch., XXVIII, 137.

Resa, llin. Barcelona, xví.

resaga per *reraçaga*, P. Torra, 1726.

Resaguè, llin. Riells.

resala : sala petita contigua a una sala mes gran : «havent respost que prest exiria, pregá al dit magnífich conseller que se aguardás un poch allí, dins la *resala* ahont estaven ...», Ardits, V, 292; «anaren a la sala nova del palau real que es *resala* de la gran sala», Id., id., 112; «*resala* que es après de una sala de la esquerra ...», Ardits, I, 251.

resalutar : tornar a saludar la plaça les naus : «en senyal de *resalutar*, tirá sols hun tir y dites vir galeres posaren moltes banderes», 1541, *Almanaque Gelabert*, 1876, 93.

resamort : vi d'aigües (E. Toda).

resana, Dic. J. March.

resarcir : «...cascun any durant temps de quatre anys, les quals deu o quinze mil lliures serveix-quen a satisfer e *resarcir* als dits censalistes ...», Ardits, II, 569; «... e si dins los xv dies lo dan en poder dels senyors lurs, *resarcir* no hauran volgut», Quadrado, *Marsili &c.*, 540.

Resat, llin. Barcelona.

resatxat, castellanisme : recha-zado : «fonch ... lo enemich *resatxat* y expellit ab grandíssima pérdua ...», 1653, *Rev. Gerona*, 1892, 105.

resaygues : (Vallès) aigua bullida amb brisa que venen com a vi; (Sentmenat), mescla d'aigua i vi fet a les mateixes bótes, que beuen els pobres; (Pla del Llobregat) beguda resultant de fer rebullir la brisa, posant-hi mes aigua, del vi que han tret fent amb patates, sucre, etc. un suc que passa per vi.

resbel (Sta. Eulària de Riuprimer) : relliscada.

resblir : rebllir : «resblir de terra les basses d'aygues corruptes», Castelló, 1580, Balbas, 91.

rescabalar-se : desquitarse, València Mallorca, Catalunya.

rescadures. V. rascadures.

rescaldada (València) : calrada, calor i rojor sobtada que ve a la cara, sonrojo.

rescalfament : calentamiento.

rescalfar [rescaufar, recalfar] : recalentar, tornar a escalfar.

rescalfó [rescalfó; recalfó, Vich] : resta de la vianda que es torna a escalfar per a menjar-la.

rescals (Espolla) : rescoldo.

rescalt (Conca) : es fa *rescalt* quan es llaura a mitja saó, quan plou una mica en llaurar.

rescat : rescate : «Rescat o preu de nostra redemptió ...», Margarit, *Ritual*, 117; «e per *rescat* tenia a pagar tant de los bens, que son stat no pogués sostenir axí com havia acostumat», Tirant, I, 266; «Tirant dix al moro com aquell seu catiu era son parent, si lo y volia vendre o donar a *rescat*», Id., id. 398; «e si per preu de *rescat* volrás dar lo gran Caramany, que sia pesat tres voltess», Id., II, 341; «vos sou la nostra vida y lo tresor de nostre *rescat*. Vos haveu ubertes les nostres fosques presons», Tirant, IV, 327; «Rescat : Redemptio», J. Esteve.

rescatar : «per ells pusquen dar dels dits diners de la dita caixa quantitat que's volran per traure'n o *rescatar* lo dit pres o cativat», Doc. Arch., XL, 357. 358; «Rescatar : Pecunia redimeres», J. Esteve; «Molt *catiu* han rescatat e gitat de Berberia», Turmeda, c. 53; — jugar a *rescatar* o a *rescat* : joc de nois consistent en dos partits que procuren fer catius i rescatar-los.

resch, Dic. J. March.

rescló (Menorca) : polla d'aigua. **rescloir**. Ex. : aquesta casa es molt ventelosa; no hi ha perill que s'hi *rescloesquin*.

resclosa : «Miquel de Guíxar ... era tornat per les qüestions qui son entre ell e mossenyor Jacme de Vallgornera per la *resclosa* e per lo loysme de la casa de Benet Bufra-granyes», Ardits, I, 1440; «... per veure e regonéxer lo loch de la *resclosa* la qual se deu fer en lo riu de Besoç per lo deffalliment de la aygua», Id., II, 272; «... e la obre del pont de sent Boy, *rescloses* e pontades e una suplicació d'En Miquel Trobats, Id., id., 405.

resclosir-se. V. rellentir-se.

resclosit : «en los soterranis y parts cóncaves de on espira un olor fétido y *resclosit*, y sols aixó naix per estar allí lo ayre tancat, sens ventilació», Lib. de la Peste, 20.

rescloure : tancar, xv.

resclum [rescum] : pudor especial que fan els llocs humits no ventilats. Ex. : pudir a *resclum*, 1740.

resclús, p. p. de *rescloure*, Dic. J. March; «turmentava lo seu cors delicat volent semblar les mullers de Daviu que après de la mort sua tostemps vivents fins a la mort foren *rescluses* vídues, de que's lig en lo segon libre», Col·lacions, 209; — pudor *resclusa* : de cosa humida i tancada.

resclusir-se [resclosir-se] : es diu dels grans, farina, etc. que es tornen dolents per manca de ventilació del local on estan amagatzemats.

rescobla : respost, tornada en les cançons populars; — idea fixa, mania : «Podria treballar, dedicarse a un ofici o altre y viure com un altre home; però ell sempre ab la metexa *rescobla* que no es bo per res», Ll. Nadal, *Lo beneyt*, 9.

rescolzar : apoyar : «O fort pilar,

hon tot lo mon *rescolza*, 1.er del Cartoxà.

rescondre, Dic. J. March.

rescost : «a vegades en present, a vegades en *rescosts*, Usatge, 70.

rescrit : «Qualsevol letra, provisió o *rescrit* del Sr. Reys, xv; «aytals concessions, privilegis e gràcies o altres qualsevol *rescrits* sien ipso facto nullos e no pusquen perjudicar al present capitol ... », Doc. Arch., XL, 213.

rescrlure : contestar por escrito (?) : «... per tant, senyor, que vos manets ço que faré sobre les dites coses d'entró que vos ... m'ajats *rescrit* sobre açó», 1369, Cronicon May., 105; «... supplicant-vos nos vullau *rescrlure* lo que dellibera-reu del dit press», Doc. Arch., XXII, 112; «Pregat e instat que la regla... *rescrits* en nostre vulgar cathalá ... », Pròleg a la Regla de St. Benet, Ripoll, 1457.

rescús : s'aplica a la fortor que fa un lloc humit i tancat, Selva de Consonants, Mallorca, XVIII. Ex. : aquesta cambra fa olor de *rescús*.

resebre. V. *rebre*.

resema, Dic. J. March.

resemblar. V. *ressemblar*.

resemble : redimir : «Lo Payre qui començament may no hagué, lo Fill qui tots nos *resemé*, d'ell engendrat ... », Serradell, d1.

resemció. V. *redempció*.

resemsó. V. *redempció*.

resenya. V. *ressenya*.

reservació : reserva : «Sens tenir privilegi particular lo párroco o qualsevol altre simple sacerdot, pot y deu absódrer-lo de tots los peccats y censuras reservadas, per cessar a les hores tota *reservació*», Ritual Solsona, 1725, 159.

reservar : preservar : «Sta. Verge que per ta humilitat meresquist a Deu tu *reservar* del peccat ... », J. Berenguer Masdovelles; — guardar, estar, mot litúrgic : «en les sglésies hon se stoja o's *reserva*

lo cors preciós de Jesuchrist ... », Angels, 128 v.º

reseta. V. *raseta*.

resexir [*resixlr*, *resixer*, Gero-na] : reeixir, sortir be : «tot quant han fet los butiflers per Carlos ha *resexit*, 1706, *Palinodia*, n.º 243.

resguart : cautela.

residint : residente : «Los deputats del General del Principat de Cathalunya, en Barcelona *residints* ... », Miquel Parets, Doc. Hist., II, 178.

residuo [*residuum*] : «Pren les sues flors e lliga-les ab un drap de lli e fes-les bullir ab aygua, tant que's consumesca la meytat e beute lo *residuo* de l'aygua», xvi, *Rev. Cat.*, 1892, 353; «tot lo *residuum* del que haurá cobrat ... », Empúries, 1523; «... axí de rendes planes, com de punicions com de *residuums* e altres hagen expressament que ells e cascun d'ells hagen a regir sens salari», Ardits, II, 37.

resignació : renuncia : «de grat et bona voluntat lo dit G. Cerviá renuncia ... lo seu ofici ... E los dits honorables consellers, admesa la dita *resignació*, provehiren del dit ofici lo dit G. Martí», Ardits, I, 477; «e no feta la dita *resignació*, no sia procehit a execució de la dita provisió ans aquella stiga sospesa», Id., id., 402; «E los dits honorables consellers, vista la sobre-dita *resignació* ... », Id., id., 55.

resignar : cedir, renunciar, dimidir : «... e ell axí promptament com solia, no pot servir a la dita ciutat del seu ofici, *resigna* aquell en mans e poder dels honorables consellers ... », Ardits, II, 55; «fon provehit de l'offici de corredor de la ciutat N'Anthoni Johan ... en loch d'En Raphael Pujol qui lo dit ofici ha *resignat* en mi e poder de la ciutat», Ardits, II, 488.

resina : goma dels pins : «e après quand ho saben deuen portar ab

si sofre, pega e *resina* e gitar-ne sobre los dits carros e après posar-hi foch tantost, 12.ª del Crestià, c. 268.

resistència, Cron. Carbonell, II, 279.

resistir [resistir] : «... e ab lo poder gran que vos e yo tenim, lo mon tot no'ns porá *resistir*», Tirant, IV, 318; «... que com a forçat no poguí *resistir* que la spasa per lo coll no li passás», Tirant, III, 267.

resiular per **rexiular**.

resma. V. **rayma**.

resmada : «Pus també usaran de ... ventoses en les espalles y esquena tant seques, com *resmades*, si est accident perseverava ab vehemència», Lib. de la Peste, 97.

resmar : «posant una ventosa de gran boca sobre la vertola per a que la puga ben abarcar, després llevada, *resmar* la han superficialment y tornaran posar la ventosa per atraure lo ponçonyós humor», Lib. de la Peste, 110.

resmer : «100 ll. a esmersar ... a for de censal ab clàusula perpétua de *resmers* a obs de la celebració de un aniversari», 1719, Junques, 313 v.º V. text en tuto.

resobinar : posar de sobines (Mallorca). Cp. **resubinar**.

resola, Dic. J. March.

resolar o **ressolar** (Eivissa) (?).

resoldre [resolre]. Ex. : la nuvolada s'ha *resolt* en pluja; *resoldre's* les boires, els núvols (Mallorca) : desaparèixer, esvanir-se : «semblava que tot son cors, que tota sa carn se degué en làgremes *resolres*», St. Pere Pasqual, Barcelona, 1438.

resoleria (València) : tenda on venen resolis i aiguardent sense ésser taverna, casa de beguda.

resoli : espècie d'aiguardent on posen herbes : «Si acás no'ns donau *resolis*, dau-nos un poch d'aiguardent, que la boca... refresca-

rem», Cobles per les Camerelles, Barcelona, XVIII.

resolt (Mallorca, Catalunya) : decidido.

resolució : compendio, condensación, abreviación : «... hont puguen sumariament y ab gran *resolució* ... », Coma, XVI.

resolut : resuelto, decidido. Ex. : els parlá amb veu *resoluda*; «Parlárem d'En Pau Rovirosa qui n'és home *resolut*», Inv. Vich, 1598; Comedia de la Conquista.

resor. V. **rasor**.

resorgiment : resurgimiento.

Respades, llin. Barcelona

respall. V. **raspall**.

Respall, llin. Igualada, Barcelona.

respatller [respaller] : 1, terme d'arquitectura, estribo : «Es veritat que ... la obra de una nau de la Seu de Gerona pus altament comensada es quíftia e bona e ben terma, e los *respalllés* de la obra antiga ja fets ab los altres si seran axí fets son ben forts, e fermes, e bastants a tenir la volta de la dita obra ... », J. Villanueva, XII, 326, 327. 2, respaldo : «Un banch ab *respallers*», Inv. Mallorca, xv; «una graderia o doble ordre de banchs, uns mes alts que'ls altres tenint dos fileras d'assientos son corresponent *respaller* ... », A. Bof., *Orfaneta*, 346; «fan de vos *respallé* e scuts», XIV. Cp. **espatller**.

respatllera : respaldo : «se feren *respalleras* de bajeta per la sala del Consell en la mort del rey don Carlos segon», Vich, 1700.

Respau, llin. Vich.

respective, llatinisme : «bax obligació de nostres *respective* bens...», 1800.

respectós : respetuoso : «Si de Deu som faels, *respectosos* y temerosos amichs ... », Muñoz, *Pastoral*, 1750, 9.

respergir, Barcelona, 1804. V. text en perfundil.

respirall : respiradero, alabe.
Resplandià, llin. xiv.
resplandre, Dic. J. March.
resplanta, Dic. J. March.
resplendència : resplendor.
resplendent [resplendent] : resplandeciente : «Jesús en cors glorificat e *resplendent* molt mes que'l sol e transparent com lo crestall», Venturós Pelegri, c3 v.º
resplendir [resplendir] : resplandecer : «*Resplendir* : Splendere. Fulgere», J. Esteve; Dic. J. March; «com un sol *resplanguéreu* ... », Cobles de St. Elies profeta, Barcelona, 1701; «e tot ço que's mostrava en lo de dalt, tot *resplandia* en lo de baix, la una luna del spill stava endret de l'altra», Tirant, III, 222; — ressonar (Mallorca). Ex. : cada martellada em *resplendeix* dins el cervell.
resplendor [resplendor] : fulgor, brillo : «*Resplendor* : Nitor, oris», J. Esteve.
respondre : 1, responder : «lo qual tot enfitat *respós* exut e curts», Vita Christi Vill., 122 v.º; Dic. J. March; «e ella lo sentia molt be e *respondre* no li volia», Tirant, III, 83; «E l'adonchs l'ermitá gira la cara per manera que no'l volia oyr e no li volch *respondre*», Legend., II, 182; «e jo no't *respon* ni no dich que ells no puxen fer mal», Boeci, 181; «Donchs vosaltres qui contra justícia allegats vostres males custums, vull que'm *responals*», Fèlix, I, 26; «*respós* lo diable ... *Respongué* lo diable ... », Vida de St. Amador, 1486; «Lo rey li *respós* semblants paraules», Tirant, I, 373; «Lo cavaller *respós*: Senyors, ... », Tirant, I, 242; «Quant sent Silvestre hac acabada aquesta rahó tots *resposeren* amén», Gènesi Amer, 288. 2, correspondre : «... que per davall terra podien entrar e exir sens obrir les portes de la ciutat, les quals *responien* en uns orts que prop de la ciutat staven ... », Ti-

rant, III, 316; «lo nebot li aparech an un ábit ten blanch com la neu e ab la cara molt alegre, e dix-li : *Respone't* Deu ab tant de be que m'as fet», Legend., I, 71.
responement : tornada, respost en les cançons populars.
respons : responso : «Lo pare guardià ... ha suplicat al pare prior fos servit de voler anar en son convent ab tota esta comunitat y cantar allí un *respons* per la ánima del general de l'orde», Lumen Domus, 278 v.º; «It. un libre hon son los *responsos* e antífones», Inv. St. Pere de Torelló, 1438.
responser : «It. un *responser* antich», Inv. St. Pere de Torelló, 1438; Inv. Lluch, xv; — el qui respon a les pregàries en veu alta en les esglèsies.
responsió : resposta, contestació : «les qüestions tenen *responsions*», Isop, 1576, Barcelona; «e dementre que lo scuder se meravellava e stava empatxat de la *responsió*», Fèlix, I, 24; «Molt me tench per pagat de la vostra *responsió*», Id., I, 27; — «los interessos ab *responsions* y correatges ... », Lògia Maris, 1660.
responsiu : que respon : «Honorable sényers: vostra letra havem rebuda *responsiva* a la nostra de vostra bona e virtuosa intenció...», Doc. Arch., XXII, 75.
responsori : responsorio : «*responsoris* pels difunts», Artà, 1741.
respost : resposta : «E pregá'ns que volguéssem que s'anás acordar al castell e al vespre que el nos rendria *respost*», Cron. Jacme, 340; — tornada, retorn, en les cançons populars, estribillo.
resposta, Dic. J. March.
respostejar : tornar respostes els fills als pares, l'inferior al superior, replicar : «... y's trovan perfectes educadors quand han conseguit lo summum de la bona criansa: lo noy may *respostejas*», J. Pin, Jaume, 52;

«Es un tresor; mani-se-li lo que's vulga, que sempre cupleix ab tot sens *respostejá* y llaugera com si fos un esquirol», F. Ubach i Vinyeta, *Los hereus*, 6; «Aixó no m'ho dareu entenant, *respostejava*'l bort encara en to de dupte», Careta, *Consequèncias*, 40.

resquell (Berga) : resclosa petita feta amb unes quantes pedres i herbes.

resquíes : restos, migajas. Ex. : quedar *resquíes*.

resquill : «la falta de l'ull dret buidat amb un *resquill* de cávec que duia a la ma en un mal salt d'un marge», Massó Torrents, *Croquis Pirenencs*, 86.

resquissi (Prov. de Lleyda) : ojeriza, malavolença.

resquitar (Felanitx) : pendre, recuperar, rescatar.

resquitllar (Figueres) : relliscar. Cp. *esquitllar*, llenegar.

ressaga : 1, retaguardia, reraçaga : «E lo bon prior de sent Johan fon lo darrer de tots per ço com era capitá de la *ressaga* y com ell ixqué era ja quasi nit scura», Tiran, II, 305; — Cp. : «se mogué per aquell endret un petit embat o ventijol que feu onejar un tant aquells suaus manats de daurats fils; la última *ressaga* de la boyra aná quedant mes prima, semblant talment com si aquella encisadora imatge se despregués de un núvol...», A. Boí., *Orfaneta*, 493. 2, castellanisme, resaca : «temerós de que si refrescaven los vens, no'l se n'aportás a le mar le *ressaga* de las onas y axí quedá entre dos greins de roques», N.ª S.ª de Lluch, 152.

ressagot (Guilleries) : terme de pastor, rezagado. Ex. : al ramat sempre hi ha tres o quatre *ressagotes* (ovelles).

ressaguer : rezagado : «Quan Jesús aixeca'l rostre, ni's veuhen los *ressaguers*», A. Guimerà, *Poesies*,

92; «No quedem *ressaguers*», A. Guimerà, *Discurs*.

Ressalías, llin. Catalunya.

ressana, terme de daurador : tros que s'ha de tornar a daurar.

ressanar, terme de daurador : resseguir el daurat per cobrir els trossos que han quedat sense daurar. Ex. : han clavat per sobre les motllures daurades i s'hauran de *ressanar* i sempre se coneixerà.

ressebent caputxí (?), terme d'arquitecte i mestres de casa.

ressebre. V. *recebre*.

resseguir : reparar, terme de diferents oficis, sastre, fuster, &; tornar a cosir; acabar, donar la darrera mà a una obra. Ex. : aquesta levita s'ha de *resseguir* tota; — tornar a seguir, tornar a passar per un camí, una extensió de terra. Ex. : he *resseguít* molt tal comarca; hem *resseguít* tota la muntanya i no hem trobat res de caça.

ressel. V. *recel*.

ressemblant [*resemblant*] : semejante, parecido : «Aprés lo sopar diré a la senyoria vostra l'orde e fraternitat que lo senyor rey de Anglaterra ha stablit; quasi es *ressemblant* a l'orde de la Taula Rodona que lo bon rey de Artús en aquell temps complí de fer», Tiran, I, 253; J. Esteve.

ressemblar [*resemblar*] : parecer, semejar : «volent imitar e *ressemblar*...», Junqueres, 1426; * : car sens dupte algú los dits reys *ressemblen* be de la generació d'on devallen, en los grans fets que fan contra moros», Tomich, 10 v.º; «Sent Agustí... diu que major benuyrança es en carn *ressemblar* vida d'àngels que per carn multiplicar nombre dels mortals», Col·lacions, 219; «Exempli con un metge volent *ressemblar* en fama e en vida als sants pares antichs», Legend., II, 75; «... per ço car lo sol e'l foch se *ressemblen* en lugar...», Fèlix, I, 113; «mes los eximplis dels

sants pares, tant som fets mes culpables si no volem seguir e *ressemblar* lur vida ... », Doc. Arch., XIII, 481.

ressenya [*resenya*] : revista : «en tant que feyta *ressenya* de la gent, se'n trobaren en les hosts dels sarrains cent vuytante e dos mlia de peu», Boades, 94; «(feren) mostre y *resenya* general», 1623, Crónica May., 377; «ja eran a Santa Catharina extramuros, hont feren *resenya* y se n'anaren a sas casas», 1646, *Calendario Balear*, 1876, 127.

ressés : abrigo, refugio : «Per quant l'hom fos acalorat, [Deu] ha-li dat ombres e arbres e *ressesos* quax infinits per son repós», Eximenis, *Confessional*. Cp. *redós*, *recés*.

ressinglet (Eivissa) : vereda, caminó en la part alta de les muntanyes.

ressó (Mallorca) : — Fr. : morir-se de *ressó* : morir-se de angustia, de pesadumbre. Ex. : d'ençà de la desgràcia que va tenir, s'aprima i es mor de *ressó*.

ressobinat (Mallorca) : d'esquena, ajagut d'esquena, de sobines.

ressol : 1, resplandor del sol en els objectes que il·lumina; — reflejo : «Jo guardaré aqueixa visió, jo estaré aqueix *ressol* en lo bell fons de la meva ànima», J. Verdager. 2 (Ager), escurallas, el que resta a un receptacle gaire bé buit. Ex. : treu una altra ampolla de vi, que en aquesta no queda sinó el *ressol*.

ressombra (Vall de Ribes) : penombra.

ressonant : resonante : «la *ressonant* fame del compatriota ... », Certamen R. Llull, Mallorca, 1502; «conversió de Eco en roca *ressonant*», Francesch Alegre, xv.

ressonar : «Los trons *ressonaven*», J. Esteve.

ressonós : sonoro : «l'atmósfera

mes transparent, be que encare deserta y *ressonosa* com un timbal ... », N. Oller, *Febre d'or*, I, 6.

ressopar (Mallorca) : es diu de la flamada de garbons que a l'hivern fan després de sopar per escalfar-se abans d'anar al llit.

ressoparet (Artà) : costum d'escalfar-se a la llar després d'haver sopat; — sopar que solen fer a darrera hora de la nit del darrer dia de Carnestoltes.

ressopó : (Centelles) petit sopar, segon sopar; (Urgell) àpet que de tant en tant feien les filaneres que s'ajuntaven a l'hivern per passar la vetlla; (Plana de Vich) petit sopar abans de mitja nit. Ex. : ja que demà té de dir missa a mig dia, faci un *ressopó*; «a las 12 de la nit, antes d'anar a retiro portarem lo *ressopó*», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 101; «*Ressopó*, refrigeri que s'acostuma a portar als nuvis la primera nit de boda», Id., id., nota. V. *xilimina*.

ressortir : sobresalir : «y d'exa serra en la mes alta cima, al *ressortir* lo sol en Orient ... siau demà matí a fer-li'n presents», J. Verdager, *Obres*, IV, 164; «... y destacan tot lo que poden destacar y *ressurtir* en una traducció las bellesas de l'original», *Ilustr. Cat.*, 1884, 51.

ressurir : «*Ressurir* : Resulto, as, avis, Nebrissa.

rest : 1, corda, filera de coses lligades en una corda : «Un tros de *rest* d'erba de dues peces sotil ... », Inv. Atarazanas, 1467; «Una sort de *rests* e palomeres», Id., id., «Item octo *rests*», Capmany, *Mem.*, II, 413; Dic. J. March; «stores, *rests*, libants, trunyelles, cabassos, e totes coses necessàries de sparteria ... », Ardits, II, 83; — (Mallorca) corda d'espert gruixuda; — (Igualada) la corda del pou, de la sènia; — tros de corda que serveix

de metxa; — *rest* de molí : la corda més grossa que s'empra als molins de vent; — (Plana de Vich) renglera de plantes, sol usar-se en els camps de blat moresec. Cp. «lo gra n'es sencer, la palla ben llarga; sis *restos* ne té l'espiga mes magra», *Rev. Gerona*, 1879, 233. 2, ristre (?): «Lo cavaller enconstrá a Tirant en una carrera e ferí'l sobre lo *rest*, e squillá e no pres, e corre-gué al guarda-braç dret e lavá-lo-y», Tirant, I, 207; «Si al cavaller partint li surtrá la lança de la bossa y fent leeges en la carrera la met en lo *rest* ... », *Lo Cavaller*, València, 1532, c. 8; «prestament feriren dels sperons ab les lances en los *rests* ... », Tirant, I, 153; Id., id., 154; «e al passar que Tirant feu ab la lança en lo *rest*, al voltar que'l cavall feu, la lança se voltá al revés e feu-li molt gran dan», Id., id., 210.

resta : el resto, lo restante : «es fil parlant que mos uneix amb Ervissa y amb la *resta* del mon», *L'Ignorància*, n.º 24, 1; «llavors treuré la *resta*», Mallorca, xvii; «morts viii hómenes e presos xxxv rocins, e tota la *resta* s'es retreta al castell de Rabinat ... », Doc. Arch., XXII, 97; «Mes com en açó haguesen ya consumada la *resta* de la nit ... a dormir se retiren», Curial, 54; «en lo un banch se assegué lo Compte ab tres ho quatre dels cavallers, e en l'altre lo Rey ab la *resta* dels cavallers», xv, *Rev. Cat.*, Comte d'Urgell, 30; «e si de tot havien a scriure, seria molt prolix; solament curarem del pus necessari, rematent la *resta* a l'exhibidor de la presents», Doc. Arch., XXII, 327; «de ací avant ell sab que s'a de fer; sia Nostre Senyor de ma part, e la *resta* vingua com venir pugua», Tirant, I, 240; «e la *resta* de la gent, de les dites gents pagada com devall será dit ... », Doc. Arch., XXII, 230.

Restafé, llin. Barcelona.

restal (Alguer) : destal, 1634.

restaller (Vich) : la barra on els sabaters pengen les sabates.

restallera : renglera, filera. Ex. : quines *restalleres* de fanals se veuen en aquest carrer!

restanch, Dic. J. March.

restany, Dic. J. March.

restanyar : «moltes vegades algunes persones per escusar-se de pagar lo dret del General, y per no servir ni obtemperar los actes de cort, crides ni provisions en virtut de aquell, per *restanyar* dits drets y llevar tota ocasió de fraus fetes ... », Fur de València, 1547; — *restanyar-se* la cara : «... e tentost que fo entrat en la sgleya, entrá-li lo diable en lo cors e dave molts grans crits e spaventables e *restanyave-se la cara* e mordie-se les mans e gitave's en terra», Legend., Ms., 13 v.º

restar : quedar, permanecer : «Acostá's als qui eren *restats* e dixelos que's donassen a presó», Tirant, I, 327; «detingueren-lo que no y anás fins a l'endemá que seria be reforçat; lo emperador, puix veu que los metges no lo y consellaven, delliberá de *restar*», Tirant, III, 100, «Phelip *restá* molt content de aquest deliber», Tirant, I, 287; «Som *restats* desconsoladíssims ab algunes cartes», Pujol i Camps, *Discurso*, 45 (1639); «*Resta* o roman a dir : Superist (sic). Dicendum *restat*», J. Esteve; — *restar* obligat : quedar agradecido : «per tots los dies de nostra vida vos *restarem* obligats», Tirant, I, 314; — *restar* de peus : permanecer de pie, xv; — *restar* de córdia : quedar acordes : «avent pres lo consell dita resolució ... lo consell se disgregá y se n'anaren a dinar *restant de córdia* que a la tarda a les quatre oras se tocaria la campana del consell», Miquel Parets, II, 94.

restauració : «... los reys mo-

ros ... vendrien damunt ell e de tots los crestians ... Sabent açó Tirant dix: Senyor, de necessitat havem de pensar en la *restauració* de nostra vida», Tirant, IV, 6; «axí deu ésser cascun bon cavaller, deu pendre mort per *restauració* e conservació de tot lo de sus dits», Id., I, 104; «hon son ara los prechs los quals moltes vegades a mi per *restauració* de la vida vostra ... », Id., III, 264; «quantes pregàries y offerres he yo fetes als sancts per la salut e *restauració* de la vostra vida ... », Id., id., 230.

restaurador : qui restaura : «*restaurador* de moltes vides ... », Barcelona, *Memorial*, 1643.

restaurament : «que Deu ordonás semblant forma y manera e via en lo humanal *restaurament*...», Peccador remut, 124 v.º; «*restaurament* del pahís», 1380, Rubió y Lluch, *Atenas*, 242; «car la incarnació del fil de Deu no se feu solament per restaurar lo humanal linatge, mas encara per *restaurament* del cahiment dels àngels a restaurar», Flos Sanct., 1524, 75.

restaurandi, mot medical : «digueren-li com stava flach, que prengué un poch de *restaurandi* e après un poch de solfit», Tirant, III, 256.

restaurant (Mallorca) : beguda cordial : «no s'oblidá de fer ab gran repós aquest cordial e preciós *restaurant*, fet de aquella mescla impreciable de la sua carn e sanch», Vita Christi, 177 v.º; «... son purgues e *restaurant*s aquells que ab lances e ab spases se donen», Curial, 101.

restaurar : salvar : «foren tots morts, mascles e fembres, sinó alguns hòmens qui foren *restaurats* en una rocha», St. Pere Pasqual, xv; «Axí com cell qui's veu prop de la mort, corrent mal temps, peyllant en la mar, e veu lo loch on se pot *restaurar* e no y ateny per

sa malvada sort», A. March, I, 19; «E com a germá e senyor te reste tan obligat del gran ánimo que't veig tenir en aconsolar-me ab pietat tan excelsa, volent-me *restaurar* la vida ... », Tirant, IV, 21; «E ell levá la ma vers lo foch e mostrá'ls aquell hom qui cremava e dix que aquell era son senyor lo qual se era gitat en lo foch ... E els cavallers cuydaven-se que axí fos com lo catiu deya e tornaren-se'n e per aquesta manera ell *restaurá* son senyor ... », Collacions, 138 v.º; «D'on *restaurats* suy de cruzel turment ... », J. Berenguer Masdovelles, 35 v.º; «e foren-ne penjats II (hòmens) e los altres dos foren *restaurats*», Ardits, II, 388; «Lo consell que doná una juhia a l'empeador per *restaurar* la vida a Tirant ... », Tirant, III, 254; «e conech que ab ánimo sforçat de cavaller has *restaurada* la mia persona de cruel mort», Id., I, 374; «... E com ... me pots tu dir axó, que no ha res en lo mon qui'm puga *restaurar* de mort ... », Xalabín, c4; Tirant, III, 277; «si *restaurar* la voleu de amargosa vida, dau-li una poqua de vista de vostra senyoria», Id., id., 264; «e dich-te que aquest embarch que es vengut entre los sarrains e'ls chrestians en Espanya, crees per cert que i rey los ha tots a *restaurar* ... », Cron. Jacme, 405; «perqué per mijá meu pugua ésser *restaurada* la nostra religió», Tirant, I, 276; «tots los metges deien que era mort, mes la pietat de Deu me volch *restaurar*», Letra de Frederic fill del rey Manfré, València, 1310; — reformar : «Peró com après per la inobservança del degut y requisit orde ... fos arribat dit Studi general a molta disminució y falta ... deliberá dita ciutat *restaurar* e redreçar dit Studi general e provehí se edificás una casa ... », Redreç Universitat, 2; *restaurar* o reformar les forces e lo

ánimo», J. Esteve; — tornar a obrir, a instaurar : «emperó dins breus dies lo fill del rey fonch guarit de que lo rey s'alegrá molt e li desplaqué haver licenciat lo torneig e si pensá si'l poria *restaurar*», Curial, 240; — refrescar, descansar : «La una galera trobá's a sobre vent e Deu volgué que pres en una illa petita e allí's *restaurá*», Tirant, III, 271; — *restaurar se* : retirar-se, refugiar-se : «fon en Empurdá tant gran diluvi d'aigues ... que derruí e s'enmaná tot lo lloch de Cabanas en que stavan ultra sexanta fochs e no y romás res; morí molta gent, perderen tots los bestiars, viures e bens; les gents qui's *restauraren*, *restauraren-se* a la torra de Cabanes», 1421, *Rev. Gerona*, 1880, 359.

restauratiu : que té la virtut de restaurar.

restell : 1 (Mallorca), paló amb una paleta de ferro a un cap per a treure la terra de la rella de l'arada : «*restell* ab son mánech», Inv. Vilatorra, 1492; «un *restell* e una axada», Inv. Vich, 1427. 2, espècie d'escala de mà que posen damunt de l'estable perquè els animals vagin tirant poc a poc la palla per entre els barrots i no la malbaratin; menjadora per al bestiar de llana i principalment per als borreguets de pocs dies perquè no malmetin l'herba (Camprodon). Cp. : «un *restell* per anesprars», Inv. Vich, 1500. 3, *restellera*, filera (Plana de Vich). Ex. : quin *restell* de bromes hi ha a ponent; posa aquí un *restell* de pedres per aturar l'aigua.

restella (St. Feliu de Guíxols) : panadís.

restellar [*restellar*?] : «y axí veuren al *restellar* qual d'ells del lli ha pres la stopa o lo bri», Somni de Joan Joan, b8 v.º

restencar la sang (?) (Mallorca).

restinada : tira, enfilada (Vilanova i Geltrú). Ex. : *restinada* de

plats; duya una *restinada* d'oficis i papers per a entregar a diferents persones; — *restinada* de bolets : bolets enfilats que es posen a secar.

restitució : devolució : «Plaerdemavida feu venir la senyora que de la ciutat solia ésser e ab cara molt afable ... li feu la següent *restitució* en stil de semblants paraules ... », Tirant, IV, 104.

restituhir [*restituir*] : «E lo dit soldá en premi del dit matrimoni te *restituhirá* totes les ciutats ... », Tirant, II, 342; «Vet, donques, que yo'm despuyl aquesta vestadura e *restituesch*-te lo anell ab que m'espòsist», Válder, 72; «Ni si donar les coses toltes se covenia ab l'onor de cavayleria, *restituir* ab que's covenidia ... », Orde Cavayleria, 15 v.º; «lo cómit de la galea ... si dementre eyl será en son viatge ... li será feyt ladronici per algun de sos mariners o de sos nauchers, pot lo pendre e destrényer tro li aja *restituit* ço que li aurá emblat», Cost. de Tortosa, 101; «de altra part molt se complanyien que a Na Cana *restituhissen* ... », Blanquerna, 22 v.º

restoblar (Vallès) : duplicar el fruit de la terra o d'un animal; — (Plana de Vich) deixar la terra a punt pel restoble o sia per la temporada de repòs que solen donar-li abans de la sementera; — sembrar la terra de la llavor mateixa que l'any anterior.

restoble [*restobla*] : 1, (Mallorca) el segon any que sembren de la mateixa llavor un camp; — (Mallorca) sementer d'ordi; — camp que fa temps no s'ha llaurat (?) : «guretant un *restoble*, la ma testa a l'esteva...», Verdaguer; — (La Fou, Vallès) el camp i l'animal que dona fruit dues vegades dintre del temps en què naturalment no en solen donar mes que una; — (Mallorca) tros de terra que està sembrada del

mateix quel'any anterior;—(Puigcerdà) fer *restoble* : sembrar dos anys seguits una mateixa terra o camp amb la qual cosa la terra es desmilla; — Rfr. : Qui fa *restoble*, paga doble, puix que perd la llavor i el treball; — donar a *restoble* : tallar la brossa d'un tros de terra mig garriga i sembrar-hi de tant en tant blat; — goret (?) : «com raigs de sol que en lo boyrós desembre la gebre pura dels *restobles* daura ... », J. Verdaguer, *Obres*, IV, 149. 2, respost, tornada en les cançons populars : «Lo *restobla* en fer pregàries per pluja es : Donau-nos pau y pluja, vos que u podeu fer», Nota a una Ave Maria de Bràfim (Camp de Tarragona).

restoll. V. *rostoll*.

restolla (Berga) : artiga o qualsevol altre terrer desmuntat i net de bosc o garriga que després d'haver-lo sembrat i haver-ne tret les collites que corresponen es torna a deixar per garriga o bosc.

restonda, Dic. J. March.

restony, Dic. J. March.

restorm, Dic. J. March.

restrènyer : restringir, disminuir: «e pus lo gran riu de Nilo dexant los mullats camps *restrenqué* ses aygues en los antichs ribatges ... », Francesch Alegre, 7 v.º; «aquelles bombolles son dintre, plenes d'aer, e aquella vestedura qu'es defora es aygua qui's *restreny* en tal manera que l'aer no'n pusca exir», Fèlix, I, 123; «E aquesta natura es aytal, per ço car l'aer ha natura de umplir e l'aygua de *restrènyer* ço que es ple», Id., id., 135; — compeler, obligar : «hajen ple e ample e bastant poder de compel·lir e *restrènyer* tots aquells qui sien obligats», Fur de València, 1446 (E. Toda).

restrenyidor : que *restreny*.

restrenyiment : restricció, XIII, XIV.

restricció [*restricció*], Furs de València, XIII, XIV.

restricciu : que *restreny* : «Remey s'i dona altre aytal, ço es, que hom port unguent *restricciu* ja estés en bena o en drap faytiç», 12.º del Crestià, c. 332.

restringent : que *restreny*, que té la virtut de *restrènyer*.

restringuir (o *restrènyer* ?) : «On los sants molt mes se turmentaren e's *restringueren* après que foren fets bisbes que no d'abans», Collacions, 267 v.º

Restrudis, llin. Girona.

resubinar : «per luytar ab l'altre ... hom li deu soptosament gitar les mans entrecroades sobre la bocha, empenyent-li dejús lo nas tot lo cap vers les spatles, *resubinant-lo-li* detrás ab tot son poder e açó tol tota la força al luytants», 12.º del Crestià, c. 332.

resum : recapitulació, compendi.

resumidament : breument, a manera de resum, en substància.

resumir : fer un resum, compendiar.

resurgir : resucitar, XVI.

resurrecció : «... la qual cosa es impossible; per la qual impossibilitat *resurrecció* es demostrable», Fèlix, II, 298.

resurtir : «Item Séneca ... diu que axí com los darts qui feren en cosa dura *resurten*, e axí com coses fermes son ferides ab dolor d'aquells», Collacions, 224 v.º

resuscitació [*resucitació*] : resurrecció, Lib. de Mn. Bruguera, 1486.

resuscitador : «estimant tostemps com a vostra la mia cobrada llibertat, per vostres mans *resuscitadoras*, Tirant, IV, 275.

resuscitament : resurrecció : «Sant Pere aná a Jesu Crist sobre la mar e fonch per ell elegit en la transfiguració de Jesuchrist, en lo *resuscitament* de la donzella ... », Flos Sanct., I.ª ed., 168 v.º

resuscitar : «e fahia los muts parlar e dava saviesca als folls e fahia los mots *resuscitars*, Flos Sanct., 1.ª ed., 319 v.º

ret : 1, còfia o gorra feta de xarxa per a recollir els cabells, redecilla, l'usaven també els homes : «(per les corregudes de toros) fora perruques y rissos, aquell dia es sol de *rets* ... y sobre'l *ret* ample barret, adornat de tafetans, los uns blanchs y altres vermells», Nova relació de les festes de toros en la marina de Barcelona, Barcelona, XVIII; «*ret* de filadís negre», St. Joan Despí, 1795; — *ret* de panal, Robreño, *Tia Secallona*, 14. Sin. : *gandalla*, *barriola*. 2, xarxa : «Cobricálzer de *ret* grosseret ... IV frontals de *ret* y tela pera la quaresma ... Un frontal de *ret* delicat y forrat de tafetà encarnat», St. Magí, 44; «Un pavelló guarnit per tot lo entorn y pel mitx de *ret* ... », Inv. Vich, 1692.

retacor : bocí de sola rebaixada per igualar el taló.

retaler (Mallorca) : el tascó més petit dels dos que aguanten el dental i la cameta de l'arada.

retaló : part del taló del calçat feta malbé i que cuida caure; la part de la sabata que cobreix el taló especialment quan està trencat : «... y les sabates de dona ab *retaló* davant y derrere, trente sous ... Item ... les de pontet de dona ab *retaló* davant y derrera, deu sous ... », Evisca, 1655, *Luhiana*, 1893, 182; — a *retaló* : manera de portar les sabates o saba-tilles sense acabar de calçar; — terme de la indústria cotonera, engruiximent d'un arbre prop d'un coixinet perquè no reculí.

retalonar : portar les sabates a retaló.

retall : tros de roba que resta després de tallar una peça : «Ninguna dona vinga a rebre aquest sacrament de la confirmació o a

ésser comare ab ornaments vans en lo cap com son rinxos, diademats, topets, afeys enganyosos, vestiments de or, *retalls* recamats o altres semblants vanitats», Sinodals Vich, 1591, 71 v.º; «Que en farem del drap, hermosa Maria? ... En farem llençols, llençols y camises ... y dels *retallets* pararem botiga», Cançó popular. Sin. *talladures*; — *retall* de sastre : retazo.

retallar : fer retalls; tallar gravats o estampes seguint els perfils de les figures; — murmurar, parlar malament d'algú en sa absència.

retallat : «E no res manco se presenten hòmens per ésser confirmats o per ésser compares, vestits ab ornaments vans, de or o de argent, *retallats*, ni ab sombrero o barret en lo cap ... », Sinodals Vich, 1591, 71 v.º. Cp. : «Lo dit Dalmau de Tolosa es circumcis e *retallat* al modo e forma judaica ... », Doc. Arch., XXVIII, 195.

retallons : retalls, *Palinòdia*, n.º 147, Barcelona, 1706.

retambllir (?) : retemblar, T. Forteza.

retany : rebrot, tany.

retanyar : rebrotar, treure nous tanyes : «la vinya *retanyas*, Cançó popular.

retanyat : «So la pátria malferida, so l'antiga llibertat, que retornen a la vida com un roure *retanyats*», F. Matheu, *La Copa*, 41.

retarda, Dic. J. March.

retardar. V. detardar, entardar, endarrerir.

retastar: tornar a tastar, tastar per segona vegada.

retastinat (Onda) : es diu de ço que es massa recuit, que agafa mal gust quan es cou. Ex. : aquests llonguets, el forn els ha deixat massa *retastinats*; aquesta vianda ha quedat massa *retastinada*.

retaula [retaula] : «... sobre lo *retaula* faedor pera'l cap de l'altar

major de la dita parrochial iglésia ... », València, 1572, Doc. inèdit. Madrid, LV, 34; «It. dos *retaullets* de fust en que son pintades la ymage de St. Christófol ... », Inv. Vich, 1422; «It. un *retaula* ab la ymage de nostro senyor Jesuchrist ab dos àngells, ab una tovallola qui stava sobre dit *retaula*», Inv. Vich, 1492; «*Retaula* de la Verge Maria ab les mies armess, Junqueres, 1570; «*retaulet* de vori en lo qual ha tres imatges ... », Junqueres, 1476; Inv. Càller, 1592. Cp. : «lo *retaula* de Sta. Margarita ... Com dit *retaula* sia endrapat, enguixat e deboxat a punt per a daurar ... », Barcelona, 1458.

retauló : ex-voto : «los *retaulons* y mortalles... y demés presentalles (que posen als altars de les Verges miraculoses)», Goigs de la Pietat, Barcelona, xviii; «*retauló* dont hi ha pintat lo miracle ... », Girona, 1580; «de tals gràcias arguments son tants mils de *retaulons*, sogas, manillas, grillons... », Goigs de Montserrat; «Multitud de *retaulons* adornan vostra capella ... », Goigs de la Verge del Bon Viatge, St. Feliu de Guíxols.

retayl. V. *retall*.

retaylar. V. *retallar*.

retblar. V. *reblar*.

retble. V. *reble*.

retblot [*reblot*]; — *reblot* de cases : grup de cases.

reteit (Girona) : avar, ganyó.

retement : rendició, acció de retre : «... e com si se'n posqués passar lonch temps ab les viandes e bastiments que havia, havent reuau lo *retement* ... », Boades, 365. V. *retiment*.

retemptar : tornar a temptar, J. Berenguer Masdovelles.

retenció : acció de retenir; ço que es reté : «... ab les *retencions* següents ... », 1440, Inv. Vilatorra.

retendre per *retenir*, xiv, xv (?).

reteniment : retenció, xv.

retenir : contener, retenir, reprimir : «... per les folles paraules que li hoy dir no pogut *retenir* lo natural moviment qui'm forçá de fer tal desastre», Tirant, IV, 7; «los qui's *retenen* los delmes, promeyes ... », Barcelona, xiv; «encara que ell s'esforçás de *retenir* les làgremes no u podia fer», Legend., II, 6; «Lo tercer conseyl fo que *retingués* tota sa gent», Cron. Jacme, 486; «... que si'l rey de Castella perdia lo seu, major embarch hauriem nos e els de *retener* lo nostre que ara no hauriem», Id., 401; «Lo quart conseyl fo que si a *retener* n'avia negú, que'n *retingués* dues partides», Id., 486; «... car la carta deya que nos los devíem *retener* en Múrcia», Id., 450; «mostrat li auré tant de be que prou n'aurá si o *raté*», Set Savis, 3; «*Retengui* lo alé : Animam compressi», J. Esteve; «e punyaren molt en abraçar-nos per raó de *retenir* a nos, e nos esquivam-nos d'els e partim-nos-en», Cron. Jacme, 160.

retentir, galicisme : ressonar : «Lo tro, llunyá ja's sentia dins los barranchs *retentir*», *Calendario Balear*, 1875, 75.

reteny : obstacle, reteniment : «Ahy (?) quant parech, e ab una sotil verga l'obrí, que no hagué al·gún *reteny*», Dant-Febrer, 51.

retenyir : tornar a tenyir.

retgada [*retjada*] per *rajada*, Tàrrifa Mallorca, xviii.

retgirament (Mallorca) : susto, 1644.

retgiró (Mallorca) [*regiró*] : susto, temor, por : «viure en *retgiró*», Glosat, estrofa 32.

retgit [*regit*] (Mallorca) : freno, gobierno. Cp. : «Malícia no *retgits*, Cançó popular.

retgla. V. *regla*.

retglar. V. *reglar*.

retiment : acció de retre; — *retiment* de comptes : rendició de cuentas : «... però que en lo *reti-*

ment del compte, los majorals vells sien creguts de tot», Doc. Arch., XL, 420; «En Miquel de Guixar ... començá a comptar son salari per lo *retiment* de sos comptes, car aquell jorn los començá de retra'ls», Ardits, I, 343; «los clavaris hajen restituyr en llur *retiment* de compte ... », Corts de València, 1418 (E. Toda); «que los comptadors sien tenguts personalment, salvo just impediment, ésser en lo *retiment* dels comptes ... », Furs de València, 1439 (E. Toda). V. *retement*.
retina : tela de llana que fa gra. Ex. : *retina* morada per guardapits, Mallorca.

retindre per *retenir* : «O la mia caritat, *retin*-lo per tal manera que no se'n vage iversosament», Legend, I, 150.

retinença : do dit senyor ne ha feta castellania ab salari e *retinença* de c lliures», Doc. Arch., XII, 176.

retirada : acció de retirar-se; — semblança, parecido. Ex. : el tal té una *retirada* amb el qual.

retirança : semblança, parecido. Ex. : té gran *retirança* amb el tal; quines *retirances* té amb el tal!

retirant : semejante, parecido : «Los labis son *retirants* a color de corals», Flos Sanct., 1524.

retirar, *retirar-se* : parecerse, asemejarse. Ex. : aquest infant *retira* molt al seu avi.

retj, València, 1324. V. *reig*.

retjada. V. *rajada*.

retjea [retgea] (Mallorca) : gra-ga.

retjolera per *rajolera* : «... foren entregadas ... las cosas següents per efecte de obrar moneda. Primo dos tizoras ... Item vuit martelles... Item tres *retjolera* usada. Item tres tenallas de buydar ... », 1662, *Luliana*, 1885, 2.

rètol : rótulo, inscripción, xvi, xvii.

retom (Reus) : girada brusca

d'un camí. Ex. : quins *retoms* fa aquesta carretera; Dic. J. March.

retop : réplica, contestació; rebote; — Fr. : això no té *retop* : es irrefutable, no tiene réplica, no es pot contradir; — de *retop* : de rechazo.

retorç, Dic. J. March.

retorcedor : bastó fort que en un extrem té un forat on van lligats els dos caps d'un cordill i es posa a la part de dalt del morro de les bèsties servint per tenir-les subjectes per ferrar-les o esquilar-les.

retòrcer : tòrcer molt, retorcer.

retorch, Dic. J. March.

retorçons (Tarragona) : retortijones. Ex. : els *retorçons* del ventre em van minvant.

retorçut : retorcido.

retòrica, Barcelona, 1460; — *retòriques* : romanços, tonteries. Ex. : entretenir-se amb *retòriques*.

retorn : tornada, vuelta.

retornament : tornada, vuelta : «Capítol segon en qui's tracta lo *retornament* de Perseu en sa terra ... », Francesch Alegre, 43.

retornar : volver : «*Retornar* de mort a vida», J. Esteve; «*Retornar* lo ánimo : Reducere animum», Id.; «*Retornar* : Revenio. Revertor. Redire. Repeteres, Id.; — tornar en sí després d'un desmai : «lançaren-li aygua en la cara e fregaren-li los braços fins que fon *retornada*», Tirant, IV, 119; «no us *retorna* aqueixa olor?», M. Genís, *La castanyada*.

retornat : «e ara que la senyoria vostra no resta sinó de rebre la possessió de domini de tot l'imperi... E *retornat* a mi que sou sustentació de ma vida, vos promet de fer renunciar-vos la corona de l'imperi», Tirant, IV, 300.

retorqui, Dic. J. March.

retorsar : retorcer. Ex. : *retorsar* la clavilla.

retort : 1, retorcido, p. p. de *retòrcer*. 2, tela de cotó brú, més

fort que els altres teixits consemblants.

Retorta, llin. La Bisbal, 1272.

retorta : la lligadura dels raigs que baixen pels rius.

retortallar : ensortijar, enroscar, donar voltes la serp a l'entorn d'una cosa, XIV, XV : «la serpent estech en lo coll del dit hom *retortallada*», Legend., I, 285.

retra, Dic. J. March.

retrach. V. **retraure**.

retractar : «*Retractar* : Retractare». J. Esteve.

retraent : «Senyal en scut, e en seyla e en perpunt es donat a cavayler per ésser lohat de los ardiments que fa ... E si es volpell ni flach ni *retraent*, es-li donat lo senyal per ço que sia blasmat e représ», Orde Cavayleria, 26.

retraguarda : **retaguardia** : «aportave la vanguàrdia de la encamisada lo virey ... aportave la *retraguarda* de la encamisada don Diego ... », Miquel Parets, II, 138.

retranca [retranga, retrangues] : corretja encoixinada que uneix els dos angles posteriors de l'albarda passant per darrera les anques de la bèstia; la part dels arreus de les bèsties que correspon a les anques : «Una brilla ab *retranca*», Inv. Mallorca, 1345; «Li gambal per ricor era fil d'aur tirat e l'estrep gen obrat, de pitral be'm sové, *retranques* e fre e regnes de fin or», Vicens Comes, xv; «la mula que cavalcava estava ab unes guarnicions y una gualdrapa de grana, larga fins quasi en terra y tota quasi encubertada de ditas guarnicions y sense *retranga*», Ardits, V, 133; — cul, darrera : «Uns se dolgueren del pit, molts altres de la *retranga* ... », (parla d'un cadafal que s'enfonzà), J. Sala, IV, 17; — fer una cosa de males *retranques* : fer-la de mala gana, de mala voluntat. Sin. : *rerabastia*, *elàstics*, *tafarra*.

retrat (Ripoll, València) : retrato.

retraure : 1, contar, relatar : «*Retrau* monsenyor sent Jacme, que fe seus obres morta es», Cron. Jacme, 3. 2, **retraure's** : retirar-se, retroceder : «lexá allí hu dels servidors perque fes adobar dins la nau una cambra hon se poguessen *retraure* per a dormir», Tirant, I, 288; «be's pot *retraure*, tornant atrás ab la cara davant los enemichs, no girant aquella», Tirant, I, 262; «vehent-se deliure soptá'l de grans colps ab la atxa e axí'l feu *retraure* fins a l'altre cap de la liça», Id., id., 247; «car de moltes coses ans de palesament ésser eletes, sens vergonya hom se pot *retraure*, les quals après sino ab grandíssima infàmia no consenten ésser dexades», Id., III, 368; «estan sperant que siam cansats e ferir-nos-han a les spatles e tots serem tallats en peces; per ço a mi par nos deuriem *retraure* no lla hon es lo nostre camp, mas apartem-nos al través en aquell altre mont», Id., IV, 39; «perqué lo marqués tantost maná les trompetes sonar a *retraure*, e tothom s'apartá», Curial, 93; «com per bon spay la batalla hagué durat ... *retragué's* lo rey Menador ab aquella gent que restada li era, envers la muntanya», Tirant, IV, 12; «A aquesta església la sobredita donzella se acostumave *retraure* y dir les sues devocions», Lib. del Roser, 150; «*Retraure* : Abducere», J. Esteve; «recordá's lo dit religiós que aquell dia encara no avie dit lo rosari y axí se *retragué* en una cambra a dir-lo», Lib. del Roser, 174; «e alguns hòmens a qui lo soptat e inopinat cas no havia consentit temps de *retraure* en casa a on ... alguns se eren *retrats* ... », Francesch Alegre, 6; «Com los moros se volgueren *retraure* dins la ciutat ... », Tirant, I, 368; «pres comiat de son pare, e *retragué's* dins la sua cambra ... », Id., III, 63; «

si per ventura no't spanten los perills presents, almenys deus pensar de *retraure't* de la guerra pensant en los sdevenidors perills», Tirant, IV, 69.

retrayre, Dic. J. March. V. *retraure*.

retrayla, Dic. J. March.

retre : I, devolver, entregar, rendir : «sia condemnat *retre* tot quant a pres», Joseph, Barcelona, 1482; «yo us prech e us man per la senyoria que yo he sobre vos, que'm *retats* Balaguer axí con lo devets *retre* a vostra senyora natural», Cron. Jacme, 71; «yo us clam mercé que'm *retats* a un cavaller al qual aquest m'a tolta poch ha ...», Curial, 167; «Dix lo cech: maravillosa cosa es que vosaltres no sapiats ell qui es, e ell m'ha *retuda* la vista», Gènesi Amer, 181; «La emperadriu ... no volgué donar resposta a negú ... e tots staven admirats com no havia *retudes* les saluts a l'emperador», Tirant, III, 246; «Jesuchrist nos ensenya que *retam* be per mal», Flos. Sanct., 1.ª ed., 184; «... un home qui jahia paralítich en mig del camí, li cridá dient: Senyor, *ret-me* sanitat ... », Id., id., 184 v.º; «E lo cavaller anciá ab gran afabilitat li *reté* les saluts», Tirant, I, 191; «feu-li una petita reveréncia de genoll e lo rey abaxá lo cap *retent-li* les saluts», Id., id., 124; «... fins en aquella hora que Jhesuchrist *reté* lo esperit», Id., id., 279; «torná-se'n a son lit e a hora de nona lo sant baró *reté* la ánima a nostre senyor Deus», Legend., I, 87; Ardits, I, 289; «lur pensament fon que hagués *retut* l'esperit a Deu e lo cors a la terra», Tirant, IV, 84; «he fet aquesta obreta ... per *retre* a ma patria aquestos meus pocs talents y affectes...», Bruniquer, 8; «ocupat en *retre* laors e grácies a nostre Creador», Psalms Amer, c. 6; «e'ls ne va *retre* moltes grácies», Boa-

des, 22; — *retre's* : rendirse : «e crehien verdaderament que en breus dies *se* haurien a *retre* als moros ... », Tirant, I, 298; «*retre's* als enemichs ; Deditioem facere», J. Esteve; Doc. Arch., XXII, 80; «en tant lo maestre feu parlar ab els que's *relessen*, que si no tots eren morts», Cron. Jacme, 151; «... e los de la ciutat *reteren-se* a l'emperador Julius César», Tomich, 7; Cron. Jacme, 67; «... dient-li que ell no's *retria* a ell mes tottemp e quant lo rey hi seria ... », Doc. Arch., XXII, 298; — *retre* les armes : rendir las armas, també en sentit figurat : «O senyor meu Jhesuchrist, yo *ret les armes*, que la mia ánima no'm vol fer mes companyia, car en les comes y en los peus no tinch sentiment negú», Tirant, IV, 375; «après hun poch instant Stephania stes los seus braços abandonantse e *retent les armes*», Id., II, 291; — *retre compte* : «pusquen bon *compte retre* davant la casa de Deu ... », Doc. Arch., XL, 162; «que'ls prior e majordómens vells sien tenguts de *retre compte* e raó de la administració... », Doc. Arch., XL, 219; «E sdevench-se que ell hagué a *retre compte* a son senyor de x milia besants d'or que havia tenguts per ell ... », Flos Sanct., xv, 321; — *retre guardó* : galar donar : «La misericórdia y la justícia de Deu volgué *retre guardó* a la abadessa ... », Blanquerna, 24 v.º; — *retre guaríó* : guarir : «guar dats vos be la mia dona ... e aportats-la a guaríó ... que si podien *retre guaríó* a la muller de l'Almorat que n'aurien grans remuneracions, ultra lur salari ... », Xalabín, b4 v.º; — *retre justícia* : fer justícia, xv; — *retre resposta* : dar respuesta : «Com los embaxadors foren davant lo rey de França explicaren lur embaxada e dix-los que al quart dia los *retria* respostas», Tirant, I, 285; — *retre un deute* :

retre lo deute del marit a la muller», J. Esteve. 2 (Mallorca) condir, dar de si, producir. Ex. : la feina no'm *ret*; — aquest llegum *ret* molt quan és cuit; aquest blat no m'ha *retut*; «fent lo tall de la biga ... *retrà* mes fusta...», xv. 3, fer tornar, convertir : «si fer-se pot que la ciutat sia après la mar: car la mar *reth* la ciutat pus habundant de totes coses necessàries e pus rica...», 12.^a del Crestià, c. 106; «porten al cap cabells manlevats de dones mortes ... E per que appa-reguen bellas porten-los al cap ab artificial citi car mostren-los d'una part alt e d'altre baix ... segons que'ls es vigares que's *reten* pus bellas ... », Dones, 19 v.º

retre, subst. : replà (?) : «en un *retre* de les sales del palau ... », Doc. Arch., XXVI, 103.

retremir (Andorra) : estremecer.

retremir (Andorra) : estremecimiento, sacudida, repercusión.

retre : 1, echar en cara (?) : «E lo senyor rey respós que per cert ell llevaria lo camp, que no vol que hom ho puga *retre*», Muntaner, 269. 2, retirar (?) : «E quant aguí ma via ya cumplida, cuydant-me yo albergar e *retre*, yo vaig sentir per ma sort ... », Canç. Saragossa, 274.

retret : 1, gabinete, cuarto retirado : «Leix ma casa a mes nebo-des; vull emperó que sien tengudes en acullir Na N. vídua, criada mia, en lo *retret*, volent-hi estar ella ... It. leix a ... un lit que está dins lo *retret* ab márfaga e dos matalafs...», Test. Junqueres, 1538; «lo dit Sr. [rey] isqué del *retret* e fon en la cambra major ... », Ardits, II, 508; «*Retret*, cambra hon les dones se *affayten*», J. Esteve; «e com tothom sopará, yo us poré posar dins en lo *retret* la on ella farà lo bany, que per nengú sereu vist», Tirant, III, 51; «que la duquessa anás a la cam-

bra de la princesa per veure si poria haver loch que pogués parlar ab ella e com hi foren, trobaren-la que'estava en lo *retret* que's ligava», Id., íd., 53; «lleva's de la taula e va-se'n al seu *retret* y dix allí lo psaltiri de la Verge Maria», Lib. del Roser, 154; «Tirant aná a la cambra de la reyna de Feç e trobá-la dins hun *retret* que feya oració», Tirant, IV, 257; «*Retret* : Cubiculus», J. Esteve; «Aprés vingué vostre pare y en lo petit *retret* amagá's me (?) entre los matalafs», Tirant, II, 383; «En les cambres y *retrets* símbols, flautes ... En les grans sales lauts, arpes e altres sturments que donaven sentiment ... », Id., IV, 306; «Plaerdemavida pres a Tirant per los cabells ... e posá'l en lo *retret* e feu-lo saltar en un terrat que y havia», Id., III, 83; «Teniu ben guardades les armes de vostre marit ... Aquelles que yo demane stan penjades dins lo vostre *retret* ... », Id., I, 56; «entraren en dit *retret* e per una finestra que y ha... lançá dits ous en dit hort», Doc. Arch., XXVIII, 208; — fig. : «lançá un desmoderat suspir qui fon exit del *retret* del seu cor ab tanta passió com fon en recort de sa senyora», Tirant, IV, 84; «dins los *retrets* del teu pensament», Kempis. 2, p. p. de *retraure* : retirado, apartado, separado : «Mes d'hont ha tret tan admirable trassa un trist pastor de tan *retreta* vida?», P. Briz, *Cap de ferro*, 44; «ja's son ara *retretes* dins la sua cambra, a soles, parlant de vostres afers», Tirant, III, 63; «Emperó per lo bon sentit que tenia conegué que devia ésser algun home de sancta vida qui s'era allí *retret* per fer penitència e salvar la sua ánima», Tirant, I, 91; «e per faer vida sancta e lexar lo mon se n'era *retret* en lo monestir de monjos negres», Boades, 400; «En aquest lloch tan *retret* ... la Verge del Grasolets,

Cobles; «Som *retret* o apartat de fahenes», J. Esteve; — armes *retretes*: el contrari a armes a ultrança: «En XI camps de liça a tota ultrança es entrat e de tots es stat vencedor sens altres que n'a fet qui eren *armes retretes*», Tirant, I, 253; «... e per semblant de les armes que cascú fehia qui fer-les volia a ultrança o *retretes*», Id., íd., 189. 3, «*Retret*: Exprobatio beneficii», J. Esteve; — fer *retret* o *retrets*: recordar, echar en cara: La Verge diu a Jesús «les mares dels innocents fan *retrets* que per vos son morts sos fills», Gamaliel; «e si preníe muller que molt sovén sa muller se clamaria a ell que no stave ten be en vestedures e altres aparellaments con feyen les altres e que sovén li faríe *retret* de l'exovar que li havie aportats», Legend., Ms., 167 v.º; — Fr.: Deu no m'ho tingui en *retret*.

retreta: retirada, amparo, asilo: «Deu prengué's sa *retreta* en les entranyes de la Verge», xv; «... e per quant ells ab llurs naus van molt sovint en Alexandria e en Barut, que'ls vendria molt be tinguessen allí aquell bon port e bona *retreta*», Tirant, I, 272; «... de altra manera que se amostra la lebra encalsada per un leuger ca qui ab cuytat córrer cerca levar-li la *retreta* no ab menys cuyta cercada per ella», Francesch Alegre, 8.

retreure. V. *retraure*: «*retreure's* al temple», xv; — echar en cara: «no deuen éaser *retrets* als pares los peccats dels fills», Joseph, lib. 4, cap. 7.

retriar: tornar a triar del ja triat; — cosa referent a la cria dels cucs de seda, Tarifa, València, 1637.

retribució: retribución, remuneración, J. Esteve.

retribuïdor: «E ell sol speram, qui es bo e verdader coneixedor e *retribuïdor*», 1466, *Rev. Gerona*, 1878, 508.

retribuir: «E si tu perseverarás feelment en lo servir del rey de glória, certament ell será liberal en *retribuir-te* complidament lo guardó de les tues bones obres», Gerson, c7 v.º; «*Retribuir* un servey, beneficii», J. Esteve.

retrinxa: «Trenca las teulas, *retrinxa*'ls ceps; tot pelat queda com a l'ivern...», M. Milà, *Calendari P. Briz*, 1870, 47; — disminuir, reducir: «De com la ciutat feu rebaxá al pa de rectió fins a no pesar sinó sis unses... Ja está dit... que's comensá a donar lo pa per reccions a tots los siudadans que no pastaven... y après a poch a poch lo anaven *retrinxant* llevant-ne una unsa y dues unses y tres unses a poch a poch fins a tant que... lo vinguesen a baxar del tot a sis unses», Miquel Parets, II, 75 v.º
retro: verso, la fulla d'un llibre a la part inversa, la segona plana d'un full.

retronar (Catalunya, Mallorca). V. *retrunyir*.

retronejar: *retronar*: «A l'acabar son parlament, clogué la història las fullas de son llibre y al caure lo bronze sobre'l bronze, una aixordadora tronada *retronejà* en lo espay», *Gay Saber*, 1868, 62.

retronxa, terme de la mètrica provençal, el darrer vers igual a cada estrofa, Trobes de la Verge Maria, València, 1474.

retrony (Torroella de Montgrí): acció de ressonar. Cp. *retruny*.

retronyar (Empordà): *retronar*, *retumbar*. Cp. *retrunyir*.

retronyir. V. *retrunyir*.

retrossar: *arrebossar*, *arremangar*. Ex.: *retrossar-se* les faldilles per passar el riu, Bosch de la Trinxeria; — (St. Aniol) lligar fort.

retrucar, terme de joc: «Mirau aquests beduins qui *retruquen* sense tresos», Comedia de la Conquista, Mallorca, 1683, 34.

retular per *retolar*: posar rètols:

«It. plech de papers *retulat* : Fune-
rals», Inv. Cervera, 1789.

retura (Argentona); — Fr. : a
tota *retura* : en todo caso, a todo
evento. Ex. : a tota *retura* farem
açò o allò (F. Matheu).

returar : detener, deturar : «lo
rey, son fill e la reyna, donat com-
pliment als afers dessús dits se
returaren a Cathánias, Tomich, b.1.

retut : p. p. de *retre* : devuelto :
«la Sancta Verge li stigué davant e
ab les sues mans ella li torná la
ma e maná-li que anás fer sacri-
fici al seu fill Jesuchrist. Perqué
sanct Leó comptá al poble ço que
esdevengut li era e mostrá'ls la
ma que li era *retuda* manifesta-
ment», Flos Sanct., 1.ª ed., 168.

retx [reig], una mena de bolet.

retxa : 1 (Mallorca), raya, lí-
nea. 2 (Camp de Tarragona), re-
ja : «clos de *retxas* de ferro», *Chia*,
3.^r, 510. Cp. *rexa*.

retxamango (tirar, llançar a —)
(Elx) : arrojar de mala manera, sin
cuidado.

retxats. V. *rexats*.

retxella, Dic. J. March.

retxera [retgera] (Plana de Vich):
lloc on es fan els bolets anomenats
reigs.

retxós (Tortosa) : melena, rinxos.

reu : 1, reo : «*rea* criminosas»,
1500, Doc. Arch., XXVIII, 206
i 205. 2 (Ager) anar de mal *reu* :
anar de mal borràs; — (Seu d'Ur-
gell) deixar una cosa de mal *reu* :
deixar-la malament, de mala ma-
nera. Ex. : va *deixar* el llum de
mal reu, es va adormir i es calà
foc a la casa.

reual, Dic. J. March.

reuarxe : «Unes calses ell ha qui
son de flaquinyá e qui son repe-
lades mes de mii vegades; e *reuarxe*
ab doyla, sembla sia granoyla con
va per la ciutat, tant es ell mal
calçat», Lib. dels Mariners, 5.

reuata, Dic. J. March.

Reucullit, llin. Barcelona.

reuelo : ferreruelo (?) : «per un
reuelo pla ab sa capilla de drap o
zamalot ... Item lo *reuelo* forrat o
passamanat o repuntat», Tarifa
Oristany, 1597.

reull (a o de —) : de soslayo, de
reajo : «servint a taula lo seu glo-
riós fill *arreull* mirava'l e cahien-li
les lágrimes», Gamaliel, 119; «ma-
tau de un *reull*», Vallfogona, 99.

reullar : mirar de reull : «Lo pan-
xut apotecari *reullava* de tant en
tant treballant en sos gorniments
a l'indiferent falconer ... », A. Bof.,
Orfaneta, 138.

reuma, Dic. J. March; J. Este-
ve; «*Reuma* o cadarn», xv.

reumàtic [romàtic] : que fa olor
d'humit. Ex. : quin magatzem tan
reumàtic!; — l'olor d'un paratge
humit i mal ventilat. Ex. : quina
olor de *reumàtic!*

reumatisme : dolor de reuma, Fr.
Font, 1766.

reumatitzar, xv, xvi.

reunes. V. *renes*.

Reus, vila de Catalunya.

Reusajosa, llin. Manresa.

reusar [rehusar], xvii.

reusenç; natural de Reus.

reutija (Alguayre) : picor al
coll.

reva (Empordà) : tono.

reva : 1, tarifa : «que d'ací
enant sia donada *reva* en la dita
vila, en axí com de jos se conten-
drá e que cascun mercader e autre
hom de tot so que comprará ni
vindrà que pac la dita *reva* a son
hoste ... », 1284, *Rev. Lang. Rom.*,
1879, 369; Dic. J. March. 2, tan-
da. Ex. : m'han senyalat *reva* per
entrar als exercicis; ja han cridat
una altra *reva*.

revacia o *rovacia* (?) : obstinació,
rebeldia, Corvatxo.

revadir (Tossa, Urgell) : tornar.
Ex. : al *revadir* de mercat; al *reva-
dir* de fer tal cosa (F. Matheu).

reval : arrabal : «B. M., boter, lo
qual sta assats prop lo portall de

la boqueria de fora en lo *revall*, Capbreu Junqueres, Barcelona, 1500; «algú no gose portar balles-ta collade de dins la dita ciutat e sos *revals* sots pena de perdre la bellesta...», Ardits, II, 19; «Aquest dia la dita senyora reyna intrá en la present ciutat per lo portal de Sant Anthoni venint per lo *reval* fins a la Bocarias», Ardits, III, 18.

revall : contrafoso : «De no trau-re terra ni pedras dels valls y *revalls*», Ordinació Vich, 1603.

revalla, Dic. J. March.

Revanter, llin. Barcelona.

revaxí (Mallorca) : repeló, pa-dastre. Cp. *rebaxinc*.

revaxinat (Olot) : aixerit, es diu de les criatures.

revays : «folrades e perfils e rebrigs de vays e de *revays* o d'al-tres pells de menor valor que de arminis», Mallorca, 1384.

revelació : «un prevere fort de-vot qui está a sent Pere Pesca-dor... era estat a ell e que li havia comptades algunes *revelacions*», Coroleu, *Documents*, 133.

revelar : 1, «Lumen ad revela-tionem gentium, que diu la lum es *revelada* a totes les gents», Cron. Jacme, 506; «e tentost lo dit após-tol *revelá*-li les penes que la dita ànima sofferia en purgatoris», Legend., II, 191. 2, per *rebelar* : «haurets tota aquella vayl que ne-gun castell no us gosará contrastar ni *revelar* contra vos», Cron. Jac-me, 345.

revell : 1, «assistiran també lo Sr. Veguer, ... y los quatre conce-lers *revells*», xvii, *Veu de Mont-serrat*, IV, 192. 2 (Mallorca) ver-ga, rebrot d'alzina, d'olivera, &. Ex. : la Verge de Pollença fou tro-bada darrera un *revellet*, xviii. 3, nom d'un peix, Evisca, 1655.

revellar per *revelar*, 1507.

revellar-se (Camprodon) : des-pertar-se, deixondir-se.

revellit [*reveyt*] : envejecido, ave-jentado, s'aplica principalment a les plantes. Ex. : quina soca més *revellida*!

revellosa (Camprodon) : bere-nada, gaudeamus.

revença, Dic. J. March.

revèncer : 1 (St. Joan Despl) contradir. Ex. : no et vull *revén-cer*, però... 2, *vèncer* el que acaba d'ésser vençut : «per aquesta raó Cambises, rey de Asia, vençut per Onacer, emperador de Caldea, *re-vençé* lo dit Onacer e li tolgué gran part de son imperi», 12.ª del Cres-tià, c. 215.

revench, Dic. J. March.

revencillada (Calaceyt) : sacu-dida (?). Cp. *revinglada*.

revenda : acció de tornar a ven-dre ço que s'ha comprat, Dic. J. March; Sabadell, 1718.

revendayre (Muntanya) : reve-nedor.

revenderia [*revendaria*] : botiga d'articles a la menuda, botiga de comestibles a les ermites en què hi ha hospederia : «y en ella y havia carniceria y casa de *revendaria* de totes les coses necessàries per a novenaris y anants y vinents...», 1605, St. Magí, 85; «Los revende-dors que tengan botiga de *reven-deria* no pugan revendre sens lli-cència demanada y obtinguda dels pahers», Lleyda, xvii; «pararem *revenderia* del bon pa y del bon vi de la bona malvasia», Cançó popu-lar muntanyesa.

revendre : «Ffo cridat de part del veguer e del batlle de Perpenyá que tothom qui compre peix per *revendre*...», 1310, *Rev. Lang. Rom.*, 1876, 57.

revenedor : qui compra per tor-nar a vendre més car, principalment es deia dels qui compren la vianda als pagesos i la venen. *

revenedoría : tenda de revenedor: «trobant-se un instant casi sola la comtesa ab son marit per estar

tots los soldats abocats a la porta de la *revedoria* ... », A. Bof., *Orfaneta*, 88.

revengut [revingut] : gruixut; es diu de persones, animals i coses. Ex. : orquestra fluixa de corda i massa *revinguda* de trompeteria; «Quatre perns *revenguts* de ferre», Inv. Atarazanas, 1469.

revenir : 1, reanimar-se, voler en sí, refer-se, restablir-se : «començá a respirar ... e a *revenir* poch a poch», Vida de Sta. Paula, xv. 2, tornar a venir : «es un mal sense consol que a cada hora mos *revé*», Mallorca; «e leyaltat e veritat confortaven e *revenien* al scuder sa força e sa virtut», Fèlix, I, 145; «ab esperança es enfortit e *revengut* coratge de cavaylers», Orde Cavayleria, 27; «de l'altra mon no pot hom *revenir*», Libre de la saviesa Jaume I; — rebrotar las fuentes. Ex. : la font que no rava ja ara *revé*.

revenja : venganza, revancha; — pendre la *revenja* : vengarse, tomar la revancha.

revenjar : vengar : «fins que quedará *revenjada* tan cruel injúria...», Follet contra francesos, 1809.

reventar. V. *reventar*.

Reventós, llin. Barcelona.

revenxinar-se : rebelarse (?). Cap. *revexí*.

revera (?) : verdaderamente (?) : «y lo illustre duch asagué ab cadira al dia de la vigilia, y al dia de Nostra Dona stigué ab cuxins y cadira, mentres se deya lo officí y *revera* no podia aseure sinó en lo bancal», Ardits, IV, 116.

reverberar : reflejar, xv.

Reverder, llin. Torelló.

reverdir : reverdecer.

reverdit : reverdecido, Dic. J. March.

Reverdosa, llin. Sans.

reverença [reverència] : acte de venerar : «era senyor de gran *reverència*», xiv; «A la virtut cuy-

dam fer sacrifici quant la honor havem en *reverença* e no sabem d'on fals'honor pren força», A. March, I, 159; «*Reverència* : Venerabilitas. Gravitas», J. Esteve; «Digne tant de *reverença* n la vista ... », Dant-Febrer, 204; — salutació, inclinació per demostrar respecte : «e com lo veu li feu gran *reverència* de genoll e dix-li semblants paraules», Tirant, III, 205; «sols se aturá lo rey de Sicília... ab alguns altres barons qui volien fer *reverència* a l'emperador», Tirant, IV, 292; «feu tres veus *reverència* de genoll posat en terra ... », Ardits, II, 335; «que ja fora exit a fer-li *reverència* sinó que spere que haja fet aleujar la nau», Tirant, I, 313.

reverencialment : «E partit d'aquí no lexá l'estudi, ans tractá tan *reverencialment* los llibres que tots quants lo conexen ho han a gran maravella», Curial, 300.

reverent : tractament que els estudiants o deixebles donaven als catedràtics : «*Reverent* mestre en teologia», J. Esteve; — sentit irònic : «el *reverent* dimoni que en dar-li un dit pren tota sa ma», *L'Ignorància*, n.º 35, 1.

reverir : reverenciar : «car sa magestat no'ns tracta ni *revereix* com a presoners, mas com a germans», Tirant, IV, 293; «Los àngels e archàngels a tu granment *revereixen*; los sants e los justs a tu, senyor, justament temen», Gerson, 1518, 76; «*Reverir* e honrar : Revereri. Celebrare. Venerari», J. Esteve; «d'ell fuy *reverida*», Cobles del Roser; «¿Sent jo una de las primeras || dignitats de aquest imperi || voleu que tan mal *reveri* || a ma reina soberana || gastant li una broma vana?», *Lo Rey Micomicó*, 26; «ardiment es gran senyor e en lo mon deu ésser molt *reverit* ... », Tirant, II, 348; «L'emperador maná que los presoners fossen servits

ab gran honor y molt *reverits*, Id., IV, 290.

revers : 1 (Andorra), tornada en les cançons populars. 2, perverso, xv. 3, a *revers* : al revés (?): «axí a *revers* lo feren exir primer que a negú», Tirant, I, 251.

reversa, Dic. J. March.

reversament : «E de aquestes coses faran o fer faran lo dit mossén P. Ramon e los altres hòmens d'armes de sa companya a bones e fermes seguretats ab sacrament e homenatge, cartells, *reversaments* d'armes, penes e altres fermes obligacions», Doc. Arch., XXXV, 255.

reversar : «Lo senyor rey stablí e servir maná, que negú hom no gaus jugar ni fer jugar ni *reversar* en negun joch de daus, exceptat joc de taules... ni a joch de tindaureyl, ni de cabraboc...», Rev. Lang. Rom. IV, 361.

reversejar : tergiversar volver al revés : «E açó dóna entendre lo nom de lur ciutat qui s'apella Roma, lo qual nom *reversejat* vol dir amor», 12.ª del Crestià, c. 362 Cp. : «... e si'ls ne demanats respondran axí cautelosament que ço que ells han dit faran sonar e *reversegar* al contrari», Angels, 81.

Revert, llin. Ripoll.

revert, Dic. J. March; — fer el *reverd* (Mallorca), s'aplica als vells verds.

Reverter, llin. Barcelona, xvii; Creixell.

revés : 1, cop amb la mà. Ex.: pegar, donar un *revés*. 2, adj. : rebelde, contrario, díscolo, desobediente. Ex. : és una noia molt *revessa* i esquerpa : «fon *revessa* a son marit», J. Roig; — la sort *revessa* : la suerte adversa; — fusta *revessa* : la que té grops, nusos. 3, forro, la part de dintre de la roba : «les calces poden ésser ab *revessos* o altra mostra», Ordinacions del Bras Militar, Barcelona, 1605.

4, al *revés* o del *revés*; — salms al *revés* o del *revés*, superstició * *revescós* (Manacor) : de *revés*, en-revesado, aspre.

revessa (a la —) : al revés : «Tot ho crech a la *revessa* y pel contrari», Jardinet d'Orats, 224.

reversar [*reversar*] : «e que encara lo dit senyor los puxe fer *reversar* les armes com a fementits», Doc. Arch., XXXV, 256; «playa'm jaure en terra y sentí los morros meus crescuts *reversar-se* en contrarias parts, lo coll se m'engrossí...», Francesch Alegre, 120 v.º; «O lums del mon y qual vent fortunal vos ha tost apagats; falles ardents com vos sou enfosquides; pinacles alts qui us ha tots *revesats*; vostra virtut com estant tost perida...», Peccador Remut, 26; «l'om es quasi arbre *revesat*, les rayls d'aquest son los cabells...», Plant de l'hom, 7.

revessegar (Cadaqués) : vessar, p. e. l'olla quan bull.

revessejar (Vich) : pegar, donar revessos.

revessejat : contracte d'establiment o enfiteusi les condicions del qual, però, son contràries a les d'aquesta, o sia, que el senyor es queda amb el domini útil de la cosa i traspasa el domini directe», Derecho de Cataluña, 152 (E. Toda).

revessera. El graciós frare llec parlant de l'aigua que avorreix i que el fa vomitar diu : «Mal de cor y *revesera* per aixó a tenir vench; tan avorrida la tench que'n pensar-i'm fa pixera», Mallorca, Comèdia de Sr. Cristòfol, xviii.

revesta, Dic. J. March.

revestiari : sagristia (?) : «lo bisbe me mes al *revestiari* de la gran església hon fort me amonestá», Purgatori de Sant 'Patrici, 1486.

revestir-se : vestir-se els sacerdots per a dir missa : «E quan ach dites les *xxxix* que stava ja *reves-*

tit per dir la trentena missa, digueren-li que en la ciutat s'era encés molt gran foc», Legend., II, 193; «Lo qual pecat, perquè era frescament fet, havia vergonya de confessar; pero volch mes *revestir-se* per dir la epístola que no comanar a altre ne confessar», Legend., I, 160.

revestit : cobert : «v pessas de arxets qui son *revestits* de fulles...», xiv, Piferrer-Quadrado, 262.

revetlla [revetlla, Mallorca] : vigília; festa que es celebra la nit de la vigília d'algunes diades assenyalades, verbena : «Molts ja hi van per sa *ravetlla* y passen la nit ballant, bevent vi y remugant rolls y bessons de metlas», Fr. Pèrgrí Mulet, Mallorca; «Demá es sa festa de La Trinitat, patrona des gerrés; y anit a sa *revetlla* toca treure es mots», *L'Ignorància*, n.º 49, 3; Legend., II, 77.

Revetllat, llin Barcelona.

revetller [revetler, Mallorca]; — *revellera* (Manacor) : dona lleugera, amiga de festes i diversions : «ab sons y canyes verdes anar a manar-la's-en, y sa *revellera* que estava demunt es portal que se ventava ...», Contarelles, 266.

reveure (a —) : hasta la vista : «Adeu siau tothom... que Deu'ls donga salut y molts anys de vida y a *reveure*, digué'l pare», Bosch de la Trinxeria, *Lena*, 141.

revexí : remolí dels cabells, pels del cap o de la barba que surten en direcció contrària a la natural : «ésbrer escullir la casta de sabó més adecuada al cutis de la persona que s'afayta ... tenir certa mónita per reblanir be la barba particularment allà ahont fa *revexins*», *Museo Balear*, 1877, 306; — un joc : «Tomás deu bastos te y *revexí* planta», *Unicorn*, Mallorca, 1700, 41.

revexinar [revexinar] : «Expon açó sent Gregori... molt be en qui-

na manera a cascun deu retornar en si mateix a jutgar e a *revexinar* e obliguar los seus labis recogitant los seus dits e los seus fets», Col·lacions, 322; «La moixávam ... mes ella'ns batia, y *revetxinant-s'hi* com un serp, etjegava per aquella boca tals disbarats ...», *Il·lustració Catalana*, 1890, 302.

revexinat (Olot) : trempat, content. Ex. : Què tal En X.? Bé, *revexinat*; Quins noiets tan *revexinats* que té la senyora ...; — s'aplica als cabells, enredado.

reveylla, Dic. J. March.

reví : el segon vi que es fa de la brisa.

revida, Dic. J. March.

revidalles (Borredà) : envits que es fan a uns certs jocs de cartes.

revidament (Alt Empordà) : continuament, seguidament (Alòs-Dou).

revidar (Mahó) : tornar a la vida, revifar : «... ab lur calor les cendres de sos pares *revidar*», Ms. Mahó.

revidi, Dic. J. March.

revifar-se [rebifar-se] : «Digué aquestas últimas paraulas ab cert to de autoritat y de reprensió ...; mes *rebifant-se* al ohirlas l'infant D. Alfons ... contestá ...», A. Bof., *Orfaneta*, 395.

Revig, llin Barcelona.

revigol (Plana de Vich) : fiero, arrogant, se sol aplicar als cavalls principalment.

Revilardell : «Rector Santi Stephani de Olzinelles el *Revilardells*, Bisbat de Barcelona, 1600.

revinclada (Vallès) [revinglada, Mallorca] : sacudida, un segon esforç : «s'axeca d'una sola *revinglada*», *Almanaque Gelabert*, 1875, 80.

revinclar [revinglar] : pegar revinclades. Ex. : veure *revinglar* l'anguila.

revinguda (?) : tornada.

revingut : 1, reforçat, gruixut o fort. 2, refet, que torna a te-

nir forces. Ex. : Com ha anat l'àpet? Molt bé; ja estic *revingut*.

revironar : rodear, XIV.

reviscolament : revivalla : «... lo *reviscolament* de la llum que brilla una sola volta mes viva per a desaparèixer del tot», A. Bof., *Orfaneta*, 467.

reviscolança : acció de reviscolar-se.

reviscolar : tornar en sí d'un desmai, recobrar els sentits : «e axí ho feren que com a cap de una gran peça *reviscolàs*, feu un sospir molt gran», Curial, 52; «sinó que ab lo nom de Curial la han *reviscolada*», Curial, 69; «*Reviscolá* lo amat al seu amich fent-li memòria de les belleses y fayçons ...», Blanquerna, 109 v.º; — *reviscolar-se* els sembrats després de la pluja (Val·lès).

reviscolari : nom que al monestir de Banyoles i altres donaven al monjo que dormia mes aprop de l'església per guardar-la, i guardava les alhages i les robes, encenia les llànties, tancava les portes de l'església, guardava les claus i tocava les campanes o senys de l'ofici», Ms., XVII, P. Bonistau, *Històries prodigioses*.

revitent (Olot) : no res, absolutament res. Ex. : tens blat per a vendre? *Revitent*.

revitllar (Empordà) : llençar amb força un objecte.

reviure : tornar a viure, ressuscitar : «... perquè't seria millor morir per *reviure* de honesta fama», Tirant, III, 267; «*Reviure* o tornar en sí», J. Esteve; «has-nos donat lo teu sacratíssim cors per letovari, ab lo qual nostra vida morta *revisca*», 4.ª del Cartoxà, 73 v.º

revivall [*revivay*, Mallorca] : acte de reviure, de ressuscitar.

revivar : reviure, fer reviure (?).

revocar : «Qui veu jamés que sentència que fos donada per lo

consell general se *revocàs*», Tirant, II, 180; «... que *ravoch* la meva hira ...», Lib. de Mn. Bruquera, 1486; «molt humilment li'n varen pregar que'n *revocàs* la sua sentència», Boades, 354; «Mes amen morir que no *revocar* lo que han dit», J. Esteve, 18 v.º; «mes mogut de digna pietat te supplicam *revoques*, si *revocar* en tu ha loch, la execució de tan spantable mirar ...», Francesch Alegre, 5 v.º

revol : girada, corba d'un camí. Ex. : a cada *revol* que fa el camí es veu un nou panorama; — vora, costat (?) : «en lo *revol* del peto de les plates», Tirant, I, 153; «e a la fi fon quasi mortal l'encontre, que Tirant l'encontrá en lo *revol* del scut e rompé lo maniple», Id., II, 381; «It. hun dargó squenut en lo mig, ab los *revols* pintats d'argent e atzur e lo mig de carmes e la divisa del lebrer», Doc. Arch., XXVI, 147.

revola, espècie de truita (?), Selva de consonants, Mallorca, XVIII.

rèvola (Menorca), planta; galio azucarado.

revolada : manotada, sacudida. Ex. : tancar la porta d'una *revolada*.

revolcall : la marca que deixa en terra la bèstia que s'hi rebolca. Ex. : un *revolcall* de perdius, de la gallina, del gos, de l'ase, etc.; un trosset tan petit de terra és el seu que no n'hi ha per un *revolcall* d'ase.

revolcar. V. *rebolcar*, *remolcar*.

revolch : revolcón : «Los cristians lluytaren a esclat de mort ... quedant-ne molts d'extesos en lo *revolch*, los uns ferits en terra, los altres morts ...», J. Verdager, *Obres*, IV, 184.

revolica (València) : revolució, transtorno : «La de lleys (carrera) fou ... la que va seguir en la universitat de València ab profit gens comú en aquells temps de *revolica* ...», *Gay Saber*, 1868, 44.

revolt (Plà del Llobregat) : rebel·lió, revolució. Ex. : si posen aquesta contribució diuen que hi haurà *revolt*; — *revuelto*. Ex. : el temps està molt *revolt*, plourà.

revolta : 1, *revuelta*, sedició, rebel·lió. 2, arq. : «fer de nou una colona de pedra blanca e capitell en una finestra ... com l'altra [colona] que hi era fos trencada, en tant que las *revoltas* de la dita finestra estavan en perill de caure», 1389, *Luliana*, 1887, 107.

revoltar [enrevoltar, Mallorca] : revolver : «estes paraules contemplaren y *revoltaren* per vostra memòria», Confort, 1533, pròleg; — **revoltar-se** : rebelar-se, sublevar-se.

revolter : revoltoso : «Item que si per ventura en la present confraria haurà algun confrare qui serà *revolter*, bandoler e inobediènt en seguir les coses rahonables de la dita confraria ... », Doc. Arch., VIII, 468.

revoltí (prov. de Lleyda) : torbellino. Sin. *trebollí*.

revoltim (Barcelona) : barreja de moltes coses heterogènies. Ex. : quin *revoltim* de trastes heu fet!

revoltó : biga petita, mena de cabiró mes petit.

revoltonada : tira de revoltons dels que formen el sostre (E. Toda).

Revoltós, llin. Barcelona, Lleyda.

revolució, mot d'astronomia, xv.

revolva, Dic. J. March.

revolví (Pallars, Conca de Tremp) : remolí de vent.

revolvre o **revolre** (?) : girar, fer girar : «e pots así (?) pensar laant (?) a nostre senyor Deu qui tanta virtut ha dada a un àngel que ell en spay de xxiiii hores *revolvé* un tan gran cel...», Angels, 66; «e tot lo mon se governa per carn; veran (?) donchs, jo si poria saber que y está amagat en la carn *revolvent* la terra d'on es axida la carn», Vita Christi, 16 v.º; «... can per l'aer de biax, fenent l'aer ab sa tenui-

tat e *revolvent* sa amplesa sobre l'aer...», Fèlix, I, 130.

Revot, llin. Barcelona.

Revull, llin. terme de Tivissa, xvii.

rex (València), un peix (?)

rexa [retxa, Tarragona] : reja : «It. trossos de *rexes* de fust ab barres vermelles», Inv. Atarazanas, 1467; «Fra Bernat feu tota sa ponya trencar la *rexa*», Francesch de la Via, d7; «unes *retxes* d'argent fi», Guillem Torrella, xv; «clos de *retxas* de ferro», Chia, III, 510; «*retxes* de la capella de la Seu de Barcelona», Ordinacions dels Julians, Barcelona, 1447; «*Rexa* de ferro : Crates, tis», J. Esteve; Ordinacions de la marquesa de Moya, 1750; — **reixa** de fogons : ferros dels fogons, Barcelona, 1831.

Rexaca : nom d'un barri de l'antiga Múrcia : «La *Rexaca* era barri de la ciutat», Cron. Jacme, 450.

Rexach, llin. Barcelona; Canet de Mar, 1778; Igualada.

Rexach, parròquia a la vora del Besós, a l'altra part de Montcada. *

Rexart, llin. Menorca.

rexat : 1, reja : «... se feu sa solemne benedició des cuadro de sa capella del Santíssim Nom de Jesús... juntament ab los dos cuadros colaterals... circuits los dos de domás, un salomó de crestay y *retxats* de ferro», J. R., *Hist. Sólley*, II, 265; «y cloguen los cementiris que no estan tancats ni closos... y axí mateix manam que en la entrada dels portals fassan un sot que tinga tot lo enfront del portal y sobre d'ell posen un *rexat* de ferro o al manco de fusta pera que en cas que estiga uberta la porta no puguen entrar dintre les *bés-ties*», Sinodals Solsona, 1631, 188; «*rexat* de fil-ferro», Vich, 1774; «... fos posat allí un *rexat* de llata ab uns *puxons* de ferro perquè no y poguessen entrar ni exir...», Ar-

dits, IV, 37. 2, adj. : calado : «Una tovallola ab guarnició *reixada*, Inv. Cervera, 1789; — espècie de brodat : «cenéfar ab *reixats*, D. Calvet.

rexayre : es diu de les monges massa aficionades a la reixa del locutori. Ex. : les novícies no deuen ésser *rexaires*.

Rexech, llin. Barcelona.

rexell o **texell** (?), Ardits, IV, 346.

rexeta : finestreta reixada que hi ha a les portes d'entrada de les cases per mirar qui pica, Barcelona, 1830.

rexinxerl (Plana de Vich) : menjaret extraordinari; la flamarada de la llar un día de fred.

rexinxolar-se : divertirse, refocillarse, València, xvi.

rexinxolat : trempat, aixerit; — caragolat : «un gos ab la cua ben *rexinxolada*, *El Burinol*, n.º 15; — ben fet, graciós : «Sí; tu també li enviaràs una *rexinxolada* declaració, 'm diguí, concentrant en ma xicoteta la mirada ... », Pons i Masaveu, *La Colla*, 64. Cp. **reginjolat**.

rexondir : deixondir, despertar : «Per *rexondir* la gent, el rector digué: Vaja, Bernat, ans d'anar a jaure, vinga una cançoneta ben refilelada», Bosch de la Trinxeria, *Montalba*, 71.

rexop : completament xop o mullat. Ex. : pluvia a samalades, arribaren al poble *rexops*, Bosch de la Trinxeria.

rexort (Plana den Bas ?) : mulladiu (?) (Alòs-Dou).

rexos, bolets vermells i bons. Cp. **reig** (Vallès, Penadès).

rexuplós. Ex. : jove ben plantat, saladet i *rexuplós*, València, xviii.

rey : 1, «Aquells qui primerament elegiren *reys* en lo mon no's posaren simplement en lurs mans; pensant que los *reys* poden errar axí com los altres... los electors los liganen per leys e pactes jurats

e'ls subjugaren a consells grans e forts madurs de grans e savis hòmens... », Angels, 35 v.º; — *rey* de corona : «E lo lur *rey de corona* havent son poble partit, valentment fo desconfit pel comte de Barcelona», Turmeda, cob. 67; — *rey* coronat, expressió popular intensiva : «Jo no he jamés conegut cavaller tant de preclara virtut com la persona de Tirant...; mas si Deu me dona vida, jo'l pujaré a *rey coronat*», Tirant, III, 48; — *rei* de la fava, *Bulletl Assoc. exc. catalana*, 1889, 73; — *reis* de la professó : «de l'offici de administrar los *xxiii reys* a la festa de Corpore Christi», Ardits, III, 185; «*Reys* ab dagmáticas (sic) brodades, qui porten sengles ciris cremants denant lo Cors de Jhesu-christ lo dia de la festa de Corpore Christi», Ardits, II, 278; — els *Sants Reis*. ✱; — *rei* porc (Mallorca). Ex. : li tragueren un plat ab un dit de verrim que haguera fet oy al *rey porc*; — un dels *rei* (Camprodon) : un soldat; — *rei* d'armes, J. Esteve. V. *arma*; — obra de *rei* : obra sòlida, magnífica; — gruix de *rei*, en les pedres precioses; — mals de *rei* : contribucions. 2, ocell, pitirrojó familiar. 3, interjecció popular d'alegria (Masnou). Ex. : *rei!* que vas mudat, quin vestit portes! 4, bolet.

Rey, llin. Barcelona; — sobrenom, Palma de Mallorca.

reya. V. **rella**.

reyal : 1, cosa pertanyent al rei : «e los dits cavallers tengueren-ho a stranya cosa e no a *reyal* e digueren-li: Senyor, ... », Legend., II, 97; «Ordinacions de les taules *reyals* de acordar... », Capmany, *Ordenanzas*, 101; «Nosaltres havem de continent provehit que lo honorable veguer ab sobrevesta *reyal*, ab sometent e de sagramental... », Doc. Arch., XXII, 102; — donar a un la *reial* gana, castella-

nisme. 2, moneda : «Dos *reyals* un castellà e un d'Aragó antich», Inv. Vich, 1437; «foren trobats dos *reyals* castellans», Inv. Vich, 1416; «*reyal* de Barchenona», Inv. Vich, 1437; — *reials* menuts, Mallorca, 1344; «*reyals* de Mallorques de menuts», 1328, Doc. Arch., XXII, 109. 3, campamento : «... no'ls havíem cor de talar e no volíem que'ls desfaessen los *reyals*», Cron. Jacme, 446.

Reyal, llin. Sineu, Mallorca, 1410, *Luliana*, 1892, 222.

reyalench : realengo : «Que'ls cavallers qui tenen honors de *reyalench* paguen en talayas e en scoltas», Quadrado, *Marsili*, &., 85.

reyalitat : realenza : «la fembra no pot donar nobilitat ne *reyalitat* als qui de ella naxen, ne fa ne fer pot linatge; mas los qui de ella naxen son de aqueixa noblesa e *reyalitat* e linatge de que es aquell del qual ha concebut son prenyat...», Rev. Cat., *Comie d'Urgell*, 49.

reyalme : reino : «... seguex-se que los grans principats e grans *reyalmes* e senyories no cessaran ans staran mils e pus fort que no fan huy», 12.ª del Crestià, 471; — Fr. : no saber en quin *reialme* es troba una cosa

Reyalp, llin. Verdú.

reyantí : reyezuelo moñudo, pirrocéfalo, golondrina de las ventanas.

Reyas, llin. Mallorca, 1523.

reyató (?) : «... pren per avís, centurió e el *reyató* que obtinguen», J. Roig, 191.

Reyató, llin. Barcelona.

Reybau, llin. 1395.

reyeladures : ralladures (?). Ex. : *reieladures* del cànem que treuen abans de bregar-lo.

reyer. V. *reyer*.

reyet (Onda), ocell : reietó.

reyetejar : hablar a tontas y a locas del rey, Palinòdia, n.º 341, Barcelona, 1706.

reyetó : 1, reyezuelo, petit rei :

«Ja lo ovira la morisma desde'ls marlets de l'Azuda y de espant se queda muda; son *reyetó* se enfurisma y ab sarcasme lo saluda», Jochs Florals, 1859, 112; — baró feudal. Ex. : en aquest castell hi havia un *reietó* (Plana de Vich); — dins sa casa se figura un *reietó*. 2, ocell, reyezuelo.

reygada [*reyegada*] : estaca amb arrels per la propagació dels arbres : «En mars pots posar estaques de moreres de oms y de *reygades* també. Pots posar estaques de magraneres y estaques y esquexos de figura o *reygades* ab rels», Lunari A. Rocha, Barcelona, 1568; «Com nos vullam fer plantar e empeutar albérgens en un verger que havem ací... manam-vos que en lo temps que trobarets ésser millor per plantar e empeutar nos trametats de la *reyegada* e empeuts dels albérguens... E metets la dita *reyegada* en una copa (?) plena de terra... e parrie'ns que de present nos deguessets trametre la dita *reyegada*, car ara es son temps de mudar», Coroleu, *Documents*, 42.

reyina : reina : «... gests e vestits tots de beguina; de la *reyina* dona Viulant, lavós regnant era nodrida...», J. Roig, 69.

reym per raim : uva : «Taronges, ponsis, limons, avalanes e ledons, *reym*s, moscateylls e figueres», Turmeda, cob. 11.

reyna, exclamació popular de sorpresa; — *reyna* santíssima!

Reynal, llin. Ripoll, xvii.

Reynals, llin. Calella.

Reyner : Renato : «lo Sr. rey *Reyner* novament elet per nostro rey e senyor...», Ardits, II, 471.

Reynés, llin. Barcelona, Mallorca.

reyneta : 1, una mena de granota verda. 2, rienda : «¿De qui es aquella brida que la *reyneta* n'es d'or?», Milà, *Rom.*, 242.

Reynom, Dic. J. March.

Reyó, llin. Palma, xvii.

reyoler. V. rajoler.

reyre : afeitar : «Ffo adordonat que negú barber no gous *reyre* ab lum en les festes daval escrites, so es assaber, en la festa de Nadals», Alart, 192.

reyterar : «y que quant als altres dos caps, ço es, de la entrada de la emperatriz y de la presa del seu patge li tornaren a *reyterar* y dir-li lo que dalt tenen dit ... », Ardits, V, 328.

Rià, en el Conflent.

Rial, nom d'un carrer a Arenys de Mar.

Rial, llin. Barcelona.

Rialp [Riaup], poble de Catalunya.

rialla : risa, carcajada : «Mogueren-se grans *rialles* dels qui eren presents... Mogudes grans *rialles* ... », J. Esteve.

riallejar : somriure : «Músiques sonaven a fora; la rosada claror de primavera *riallejava* per aquests balcons», Jochs Florals, 1896, 52.

rialler [riayer, Mallorca] : risuefio, alegre, dado a la risa, sonriente; — (Perpinyà) socarrón, burlón.

rialleta : sonrisa : «E lo senyor mirant-lo en la cara ab una *rialleta*, posant-li les manetes sobre lo cap deya-li ... », Vita Christi, 98; «he us dan joyetes e haveu *rialletes*, ja tens lavors lo ligam al coll», Dones, 157 v.º

riallós : risuefio, sonriente, alegre : «e donchs après que les dites espies agren vist tota la host, vingueren denant Scipió qui ab cara *riallosa* los dix ... », xv, Mem. A. B. L. B., II, 539.

Riambau, nom de fonts : «la Sra. Maria Corbera filla del senyor *Riambau* de Corbera ... », Barcelona, 1594; — llin. Barcelona, 1504; llin. Tona.

Riarola, llin. Vich, 1413.

Riart, llin. Sort.

riassós : rialler, que riu molt :

«no's deu mostrar delitosa axí ne habundant ne *riassosa* ne alegre quant lo marit es absent com si era presents, Dones, 70 v.º

Riast, llin. Berga.

Riatós, llin. Montgay, partit de Balaguer.

Riaup. V. Rialp.

Riaxol, riu que passa per Dènia.

riba : 1, ribera, playa, orilla; — (Barcelona) el moll; — vora de riu; — *riba* de la mar o del mar o *riba* mar : «E quan vench al matí cavalgam *riba* mar per hoir noves, e vim venir una vela ... », Cron. Jacme, 158; «si ho tenits per bo anem *riba* mar que es carrera plana e poblada», Gènesi Amer, 165; «vench don Nuno a la *riba* de la mar e cridaren a altes vous: Oy de la galea», Id., 160; — «*Riba* del moll : Ripa moliss, J. Esteve; — de *riba* a *riba* del flum : de orilla a orilla del río. 2, marge, ribazo, cingle-
ra : «a la *riba* que fa deu palms tothom hi pot fer llenya en los térmens de Camarassa, Cubells i Alós», M. Aguiló; «anant per un camí fort lonch e molt escur, quan fom a la sumitat del marge de una pregona *riba*, fort prop de la exida de infern», Ms. B. Metge, 68 v.º

Ex. : les *ribes* de St. Llorenç del Munt. 3 (Espills, prov. de Lleyda) montón, pila grossa. Ex. : hi ha una *riba* de blat, de garbes, de fems, &. 4, a la *riba* : cerca, en la cercania o proximidat. Ex. : a la *riba* de una font, xv. 5, *ribes* : espècie de maduixes silvestres que es fan als Pireneus.

Riba, llin. Catalunya.

Riba (La —), poble prov. de Tarragona.

Ribadelaygua, llin. Barcelona.

Ribagorça, comarca a la frontera d'Aragó.

Ribalaygua, llin. Berga.

ribaldaria : picardia, villanía, malvestat : «les *ribaldaries* que Mahomet promés en l'altra vi-

da ... », 1.er del Crestià, c. 13; «senyal de gran *ribaldaria* e de gran viltat ... », Dones, 179; «axí com sanct Hierónym dona exempli de un ribalt qui res no volia portar sinó ço que sa muller havia besat e li donava a menjar a la bocha e d'altres *ribaldaries* que feya ... », Id., 49 v.º Cp. *ribalt*.

ribaldequi : «Paguí 280 s. a mestre Ferran, fundidor, per sos treballs de mans per fer tres *ribaldequis* per a l'artelleria del Sr. Reys, Comptes de la Thesoreria reyal, 1472.

ribalt : 1, villano, bribón, pícaro : «... un *ribalt* qui res no volia portar sinó ço que sa muller havia besat ... », Dones, 49 v.º; «bordagás, fill del diable, font de peccat, cap de tota falsia, *ribalt* pudent, catiu traydor dampnat (l'Anticrist)», Angels, 133; «dos clergues passaren per davant la porta de una taverna e uns *ribalts* qui dins la taverna bevien, cridarenlos», Legend., II, 248; «deliberá de jaquir tot lo regne e de anar-se'n per lo mon *ribalt*, e soferint desayre en qualque part on aventura lo amenás», Xalabín, e3; «E si per ventura alguns van a guerres justes, ells hi van ab mala intenció per a robar e ribaldament viure, e destroynt tot lo mon; que susara mes seran los galloffos, *ribalts* e destroydors que aquells qui treballen», Olesa, *Spill*, Mallorca, 1515, b 4 v.º; «Jaume Castelló... molt affectat y avalotador y gran *ribalt* ... », Quadrado, *Germania*, n.º 58, 9. 2, soldat que precedia els exèrcits regulars portant un carretó d'una roda per transportar el forratge, viures, botí, etc.; aquesta tropa s'avançava a les altres, armada d'un bastó de fusta o ferro devastant les comarques; al siti de Girona de 1285 el rei de França feu entrar 50.000 *ribalts* (E. Toda).

Ribalta, llin. Barcelona, València, xrv.

ribanch (Cardona) : torrent.

ribanda, Dic. J. March.

ribant, Dic. J. March.

ribàs : ribazo : «Aquell cingle qui roman tot rodon, entre'l pou e'l peu de l'alt *ribaz* dur», Dant-Febrer, 99; «E venien a bon pas ells dos ... que'ns encontram ensemps davant un *ribàs*; a mi vingué molt gran fam de saber ja d'on venien...», Cançoner Saragossa, 136; «caigué per el *ribàs* fins en el sol del torrent», 1684, N.^a S.^a de Lluch, 33; «e's despeñá el pobre home devant de se muller en un *ribàs* de vint palms de altarie», Id., 20; «... tropeçá el matxo y despeñant-se per un *ribàs*, redolá mes de docentes passes», Id., 220.

ribast : ribazo, falaise : «Després de dos dias de descans a Rosas, emprenat de la gran mola de Cap de Creus, se disposá a reconèixer sos *ribastos* espadats y penyascosos», Bosch de la Trinxeria, *Pla y Montanya*, 107; «... dominat per la torra construhida ... a la vora dels *ribastos* als peus dels quals corre lo riu Tech», Id., *Recorts*, 221.

Ribatallada, llin. St. Cugat del Vallès.

ribatge : riba, costa, platja : «e embelidas las galeas de panons e de senyeras e sonants trombas, vengren al *ribatge* de la ciutat ... », Quadrado, *Marsili*, &, 134; «... e la obra faedora al *ribatge* de la mar dellá lo cantó de la plaça del vis, Ardits, II, 31; «... per alguns patrons de leuts qui ab altre gent havien vetlat en lo *ribatge* de la mar per ço com hic havia noves de fustes de enamics ... », Ardits, I, 353; «en la casa qui es de l'honorable mossén Nicholau Viastrosa, ... la qual es en lo *ribatge* de la mar», Ardits, III, 55; «... ne per les líquides ones de la mar peregrinant cercaven lo mon; negú dels mortals

conexia si no los seus *ribatges*, Francesch Alegre, 4; «E pus lo gran riu de Nilo dexant los mullats camps, restrengué ses aygues en los antichs *ribatges*», Id., 6 v.º; — ribazo, marge : «selva aondosa de fontanes, prats e *ribatges*, d'auceyls ... », R. Lull.

ribateria : «... que ponescha los malefeytors e que no promogue persones desvergonvades ne no dresca jutglars de *ribateria* ne de comportaments desonestes», Collacions, 64.

ribauta, Dic. J. March.

Ribé, llin. Catalunya.

ribella (Valls, Mallorca) : palan-gana, jofaina.

ribeller (Mallorca) : el forner que pasta i fa les ensaimades que es fan en ribells i no en pastera.

riber. V. *ribes*.

Riber : «lo sényer En Johan Alió del loc de *Riber* de la ribera de Sció», 1528, *St. Magt*, 50.

Riber, llin. Barcelona; Moyà, xviii; Vich.

ribera : costa de mar i de riu : «La dita armada se fa a defensament de tota la *ribera* de Cathalunya», 1315 (E. Toda); «Item que los dits elets en la administració de carregar y descarregar, sien receptors de tots los emoluments que pervendran del dit carregar y descarregar en la dita *ribera* ... », 1506, *Luliana*, 1896, 218; «en la *ribera* del riu ... veé moltes gents les quals staven cubertes de bromas», Legend., II, 149; «e lo camí per on anava era *ribera* de la mar ... », Legend., II, 292; «... e aquells dos capitans ab tota la gent dels romans fossen arribats a la *ribera* de la mar de la ciutat ... », Tomich, 6 v.º; — riu, riera (Empordà) : «anam a la *ribera* ab moltes barques», Tirant, I, 139; «Aquella nit tots los moros se atendaren prop de una *ribera* d'aygua», Tirant, I, 326; «E aple-

gant lo rey Scariano a una *ribera* al passar perdé molta gent, pero passada l'aygua pujaren per les muntanyes», Tirant, III, 289.

Ribera, nom de pobles de Catalunya; — *Ribera* Salada, comarca a la prov. de Lleyda que comprèn els pobles d'Augern, Bassella, Cambrils, Castellà, Canalda, Odèn, Montpol, Sigró, Terrassola.

riberal : les riberes dels rius; (Vallès) terres regades o partides per una riera; terrer de conreu al costat d'un riu (Andorra) pendent de muntanya que es conrea i al peu de la qual passa un riu. Ex. : tot aquest *riberal* dóna bon blat de moro; «seguint un camí molt pintoresch sense gayre apartar-se de las voras del *riberal* de la Muga», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, II.

riberar : vorejar : «sálzers, verns y pins que *riberan* el Besós», Pons i Massaveu.

Riberas, llin. Cadaqués.

riberatge, un dret antic : a 1377 el rei enfranquí Besalú de tota lleuda, passatge, barres, *riberatge*, etc.

riberejar : recórrer la riba del mar, del riu.

Riberola, nom de lloc a la prov. de Lleyda; — llin. Catalunya.

ribes [*riber*], planta : «R. [*Ribes*]; uva crispa ... ; cast. grosellero, uva espina o crespas ... ; cat. *ribes*, *riber*, agrasons; bal. burbera, burbas», J. T., *Flora farmac.*, 890.

Ribes, nom d'un poble de Catalunya i de la vall que el volta.

Ribes Albes, prop d'Onda.

Ribes Altes, llin. 1472; poble del Rosselló.

ribet : 1, avellaner que dóna les avellanes una mica rodones, de color clar, poca pell i molt gustoses (E. Toda). 2, vora, ribete, Inv. Cervera, 1789.

Ribet, llin. Barcelona.

ribetà : natural de Ribes o de la Vall de Ribes.

RIC

ribetar : posar ribet : «Sant Martí ... des del cavall d'un colp d'espasa tallà per abrigar a un pobre, son *ribetas* mantells», J. Verdaguier, *Obres*, IV, 135.

ribetejar : guarnir el calçat amb galó, ribet o cinta.

ribot, eina de fuster : azuela; — *ribot* planxat de ferro, se'n serveixen els mestres de carro que treballen fustes fortes com la de l'alzina; — *ribot* copat; — *ribot* de dents; — *ribot* gros, 1432.

Ribota, vídua d'un Ribot, 1600.

Ribudella, llin. Barcelona.

Ribulleda, llin. Barcelona.

Ricall, llin. prov. de Girona.

ricar (Camp de Tarragona) : envestir, cotar els bous. Ex. : *riquen* aquests bous?

ricarar. V. *riquerar*.

Ricarda, nom de dona, XIV, XVI.

Ricardell, nom de lloc a l'Empordà; — riuet a la prov. de Girona.

Ricardera, nom de lloc, Vich (?).

Ricart, llin. Vich, XVII; Barcelona, XIV.

Ricarts, llin. Catalunya, XV.

ricàs [*ricasso*] : molt ric, Barcelona, XVIII.

Ricassell, llin. Tordera.

rich : rico : «Si't plau muller bella e neta e vergonyosa e ben acostumada, *riqua* e majorment que no't faça res que'n sies irat...», *Flos Sanct.*, XV, 184; «e no li sotragués tan bella joya ne tan *riqua*», *Flos Sanct.*, I.^a ed., 319 v.º; J. Esteve, m3 v.º Cp. : «Sobirana ment plach als nobles e *rica* (?) so que En P. Marteyl los comptá de las lahors de Malorques», *Quadrado, Marsili, &c.*, 25; — rich home : rico hombre : «Quant dits reys de Aragó foren senyors de dits comtats ... introduyren y posaren en ells molts altres estats y títols de honor que ja eren del servey de la casa y cort de Aragó, en particular los estats y títols de *richs hòmens*,

RID

los de majordoms, camarers...

Títols de honor, 218; «Lo govern, estat, familia y cort dels Reys de Aragó fonch primer per Comtes ... la familia y cort era sols dels *richs hòmens* de natura, *richs hòmens* de mesnada, cavallers de honor, cavallers de mesnada...», Id., 221.

Rich, llin. Barcelona; Olot, XVI.

Ricoll, llin. Catalunya.

Ricomà, llin. Barcelona.

Ricomana, llin. Pollença, XIV.

ricor : riquesa, Dic. J. March;— (Camp de Tarragona) cosa bella i abundant. Ex. : quina *ricor* d'aigua; quina *ricor* de vestits! (E. Toda).

Ricor, llin. Barcelona.

Ricort, llin. Barcelona.

ricós : de gran riquesa, suntuoso : «E un religiós de santa vida en visió veé con en lo cel feyen un gran palau e molt *richós* per al dit sabater», *Legend.*, I, 227; «E diu que anave ligada seglarment e ab vestidures fort vanament tellades e tota enjoyada, portant los pater-nostres fort curiosos e ganivets *ricosos*», *Dones*, 201 v.º

Ricós, llin. Barcelona, XVII, XVIII.

ricosament : ricament : «vestit molt *ricosament* de cascun vestiments», *Psalms Amer*, 12 v.º

Ricosens, llin. 1357.

ricositat : riquesa, XV.

Ricou, llin. Barcelona.

rictat : riquesa : «Si com *rictat* no porta bens ab si, mas val ay tant com cell qui n'es senyor...», A. March, I (?), 204.

ridalench (Tordera) : raïms negres molt dolços que s'enfilen per les parets o altres arbres.

Ridameya, llin. Ametlla.

ridaura (Vich) : vidalba, madre-selva (?).

Ridaura, nom de lloc a Catalunya.

Ridelots, 1508. V. *Rludellots*.

ridiculós : ridículo, XVII.

RIE

ridorta : sarmiento : «Així en son bres de vimets y *ridorta*, sens adonar-se'n, son angélich niu una amorosa mare lo transporta», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 157.

ridortam : tros (de terra ?) ofegat per la ridorta, Bosch de la Trinxeria.

Ridup, llin. Barcelona.

riel (Badalona) : seguit, continuat. Ex. : crit *riel*.

riell : barra de metall fus, diferent de la copella que es rodona com un pa; — *riell* d'or, de plata, Barcelona, 1832; «Ferrer, ab modos tant bells || al metall terrestre obrau, || y tant son ser li apurau, || que de barras feu *riells*», Vallfogona, 1840, 138.

Riell, llin. Barcelona; prov. de Girona.

riella : «foren entregadas... las cosas següents per afecta de obrar moneda ... Item una *riella* y unas tenalletas de forjar. Item quatre manxes de calderer y dos de argenter», 1662, *Luliana*, 1885, 2.

riellejar : fer rialles : «Ella sabia'l desequilibri de fortuna que hi havia entre aquells dos casats y *riellejava* al pensar que de fets consemblants n'hi ha cada dia», N. Oller, *La Papellona*, 68.

riellera : instrument o motlle en que fan els riells en fondre els metalls en barres llargarudes.

Riells, nom d'alguns pobles; — *Riells* del Fay, parròquia de l'arxiprestat de Granollers; — *Riells* del Montseny, parròquia de l'arxiprestat de St. Celoni.

Riembau, llin. Llerona, xvi, xvii; Barcelona; nom de fonts antic.

riembaula, Dic. J. March.

Riembola, llin. Barcelona.

riera [riuhera] : «podent-se dir que'ls dos germans eran com aquell riu Alfeus damunt del quin res suraba que no fes cap a la *riuhera* Aretusa», J. Pin, *Jaume*, 69.

RIF

Riera, llin. Barcelona, xvii.

rierada : avinguda d'una riera.

Rieradevall, llin. prov. de Girona.

rieral : el tros de terra per on passa la riera; — vora de riu. V. riberat.

Riera major : rieret de les Guilleries que baixa de St. Segimon de Montseny, terme de Viladrau.

rierany : torrent, riera, Calella, 1787.

rierench : bòtil o palet de riu o riera : «Aluvions procedents de las mateixas rocas... que's succehexen gradualment los *rierenchs*, pedras, gravas, arenas...», *Renaiensa*, Any V, 164; «los apedregaven sepultant-los en una pluja de *rierenchs*», St. Martíria, 103.

rieró : riachuelo, arroyo : «va atravessant los *rierons* que regan l'hort de Vincá», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 226.

Rieró, llin. Barcelona.

Rierol, llin. prov. de Barcelona.

Rierola, llin. Gurb; Barcelona, xviii; Vich.

Rierona, llin. prov. de Lleyda.

rieronet, dim. de rieró : «*Rieronets* hi llisquen y fonts arruixadores...», J. Verdaguer, *Atlàntida*.

rifa : 1, un joc : «Al joch de la gresca no cessen rebatre, però en la *rifa* conexen mes guany», Procés de les Olives, 37; «*Riffa* per hom qui juga. Los punts que fa», Dic. J. March; — *rifa* ni rafa. V. rafa. 2, «los mercaders de Mallorca de les mercaderies a quintar sien tenguts de pagar tro a ii grans e mig e no pus per la *rifa*, emperó e per les mesures con los ciutadans de Barchelona», Messina, 1305, Arxiu de Palma. Cp. : «fonch a no poder mes que feyan los soldats de Castella tal *rifa* y strago en las vidas y honrras dels pobres cathalans que era llástima y crueldat ni vista ni oyda...», 1640, *Rev. Cat.*, 1894, 109; — ballar com un pern de *rifa*, Mallorca.

Rifà, llin. Barcelona, Arenys de Mar.

Rifa, llin. Sabadell.

rifar : «Car lo reverent soci d'un estable està de continu *rifant* ab tothom», Procés de les Olives, 10.

rifar-se : burlarse, reirse.

Rifat, llin. Barcelona.

Rifè, llin. Barcelona.

riflan : instrument de fuster, espècie de garlopi que té la fulla de gúbia planera.

Riforts, llin. Catalunya.

Rifós, llin. Barcelona, XVIII.

Rifos, llin. Barcelona, XVIII.

Rigabest, llin. Barcelona.

Rigal, llin. Catalunya.

Rigalt, llin. Barcelona, Girona.

Rigarai, llin. Catalunya.

Rigart, riu que baixa del Coll de Tosas i conflueix al Freser en la vall de Ribes.

Rigat, riu. V. Rigart.

Rigata, llin. Barcelona.

Rigau, llin. Barcelona, 1465; prov. de Girona.

rigidament : «fer executar *rigidament* les penes», Crida, València, 1567.

rigiditat, rigidez, xv.

Rigo, llin. Palma, Barcelona.

Rigobaer, llin. Barcelona, 1446.

Rigol, llin. Barcelona, Tarrassa.

rigola (Cubells) : paleta de ferro per tallar la pasta per fer els panets.

Rigola, llin. Llinàs, Dosrius, Barcelona.

rigolatge : «fiu convidar tots a sopar e *rigolatge*, los de paratge qui junt havíem», J. Roig, 33.

Rigolf, llin. Mallorca, Catalunya, 1464; Mallorca, 1395

Rigolfas, llin. Sans.

Rigolt, llin. Barcelona.

Rigona, llin. Catalunya.

rigor : «Tardá emperó lo fill de Deu tant de temps la sua incarnació, segons que posen los sants doctors, per manifestar la *rigor* de la sua justícia», Vida Jesuchrist,

15; «Verdaderament creu que si los romans no haguessen altre pecat al mon sino aquest qui es de tanta desconexença, que aquest es bastant a dissipar-los de tots punts e creu que ja la *rigor* divinal ho haguera fet sinó fos per ... », 12.ª del Crestià, c. 362; «Si hom no lexa un poch la *rigor* del treball, no pot continuar de fer obra de gran profit», Collacions, 130 v.º

rigoritat : rigor : «... cremant e matant ab gran *rigoritat* tot ço que'n trobava ... », Boades, 177; «e va faer despedir letres de gran *rigoritat* contra'l bisbe de Calagurris», Id., 59.

rigorós : riguroso, 1697.

rigorositat [rigurositat] : rigor : «se'l judicará ab gran *rigurositat*», Manacor, 1865; «*rigorositat* en observar les leys», xv.

rigot : «trunyelles d'espert de *rigot* de Mallorca per forrar cenalles», Compte de la Dressana, Barcelona, 1368.

rigotar els cabells : rizar (?), xiv.

Rigrau, llin. prov. de Girona.

Rigual, llin. St. Joan Despí, xvii; Barcelona.

Riguera, nom d'una possessió : «*Riguera* de font subirana», Prov. de Lleyda, xvii.

Rijols, nom de ciutat : «com ella consentí a l'apetit e voluntat del jorner dins en la ciutat de *Rijols*», Tirant, I, 357.

ril (?) : «e no les lavarien *riis* (?) de lur viltat; tant es l'engan e lo barat que saben far», Francesch de la Via, c3.

Rilova, llin. Seu d'Urgell.

rim : metro, rima, verso : «A mi par que li deuen respondre per lo *rim* mateix, car segons canta lo capellá li respon lo scolá ... », Tirant, II, 205; — seguir per lo *rim* : seguir por el tenor, xv; Dic. J. March.

rima : 1, vers, rima : «E serie'm semblant, senyor, que vos qui sa-

bets be la art de trobar, vos ocupassets en lo dit libre de fer-lo en *rimes*, per ço que fos pus plascut de legir... », Boeci-Ginebreda, 4; «*Rima* per lo rim, per cell que'l dictas, Dic. J. March. Cp. : «han fet compondre un libell infamatori en *rima* e o coblas, Vich, 1598. 2, terme de rajolers, pila, munt; també s'aplica en general (Santa Eulària de Riuprimer). Ex. : una *rima* de blat, de llenya, de palla, etcètera. 3 (Camprodon) planta que fa una espècie de grans vermells; grosella.

rimadillo. V. *arrimadillo*.

Rimau, llin. xvii.

rimayre : poeta, el qui fa versos : «Lo trobador, lo *rimaire*... », Vallfogona, 1631.

Rimbalda (La —), nom d'una masia entre Pontons i Valllosera.

Rimbau, llin. St. Pol, Barcelona, Mataró.

Rimblas, nom d'una riera afluent de la de Dos-Rius.

Rimblas, llin. Dosrius, Mataró.

rimmer : munt, pila. Ex. : *rimmer* de rajoles, maons (Sant Joan Despí).

Riner, poble del bisbat de Solsona.

ringlot : «*ringlots* y fanals dels confreres... », Teodor Llorente, *Cartes de soldat*, 2.

ringot (València) : gambeto.

rinxo : rizo : «Encastaren-s'hi a *rinxos* ses garlandes... de sa gemada vesta nupcial», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 222; «Ninguna dona vinga a rebre aquest sagrament de la confirmació o a ésser comare ab ornamentals vans en lo cap, com son *rinxos*, diademas, topets, afeyts enganyosos», Sinodals Vich, 1591, 71 v.º; «o era un àngel hermós qui t'ha texida ab un floch d'or de sos sedosos *rinxos*», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 349; «... en los clars *rinxos* platejats y escassos que ceyneixen mon front ab la corona

freda de la vellesa... », *Gay Saber*, 1880, 16; «... per altre part la truyta estava plena de *rinxos* socorrimats», J. Pin, *Jaume*, 13; «sos *rinxos* de cabell esbulladiços, son llabi corali y galtes de rosa... », J. Verdaguer, *Obres*, IV, 150; — portar *rinxos* : ho deien antigament de portar els cabells llargs; — *rinxo-rinxo* : casi casi, leri leri.

rinxol : rizo : «y boleyant-los per la cara los *rinxols*... », *Renai-xensa*, 1876, 372.

rinxol (Figueres) : ronquido.

rinxolar [arrinxolar] : fer rinxols : «son ros cabell al front *arrinxolat*... », R. Bassegoda; — (Figueres) roncar.

Rioll, llin. Barcelona; llin. província de Girona.

rioll (Ager) : pinyol d'oliva premat després d'extret l'oli, orujo.

riola. Ex. : és una casa tan trista que no hi entra mai una *riola* de sol, Vich.

Riola, poble de València.

Riola, llin. Mahó.

riolech. V. *rioler*.

rioler : risueño, alegre : «Pre-lo la nina ab *rioler* esguarts», Jochs Florals, 1864, 104. Cp. *rialler*.

riolera (Sta. Coloma de Farnès) : ganes de riure. Ex. : quina *riolera* m'agafa!

riota : risa, burla, escarnio, ludibrio. Ex. : és la *riota* de la gent; — (Vich) riallada de molts. Ex. : hi havia una *riota* que se sentia de Déu sap a on; — (Sta. Eulària de Riuprimer) qui es riu de tot i de tots; — Dic. J. March.

Rioui, llinatge Barcelona.

ripies de fusta, Tarifa, xvii.

ripoll : «Si vols que rahims vengan ab les sireres, planta una parra de hu meyal a la raell de hun sirer o parra de *ripoll* e barrina'l lo sirer a hun palm de terra», *Luliana*, 1895, 152.

Ripoll, nom d'un monestir i poble; — nom d'un riu del Vallès.

Ripoll, llin. Catalunya.
Ripollès, el territori o comarca que tenia per centre el monestir de Ripoll.

Ripollet, poble del Vallès.

Ripuigga, llin. Barcelona.

ripuller (Sta. Eulària de Riuprimer) : bricallaire.

ripullayre. V. ripuller.

riquehít : enriquit.

riquer : corc; — banya *riquer* : corc.

Riquer, llin. Catalunya, Eivissa; Mallorca, 1395.

riquerar : corcar. Ex. : els sarments podats en lluna nova tots se *riqueren* i es tornen pols i quera. Cp. *querar-se*.

riquerat : corcat, es diu de la fusta menjada dels corcs o riquers.

riquesa [riquea] : riquesa.

riquós per ricós (?) : ric : «et di-sén que el devia ésser juge de nos et no altre partim-nos del... fort mal continent et *riquós*...», Doc. Arch., XXIX, 85.

rire, Dic. J. March.

ris : arròs : «cargua de *ris*, de venes, de roga...», Alart, 137; Dic. J. March.

ris : 1, risa, sonrisa : «lo *ris* e lo plor», XIV; «Aprés com li fo passat lo *ris*, encara en rient li dix», Disputa d'En Buch, 10. 2, terme mariner, cordes per reduir les velles o arrufar-les quan hi ha massa vent o fa massa mal temps; — *ris* mitjà; — *ris* petit.

risa, Dic. J. March

risaga [rissaga, Mallorca] : resaca : «y quedá tan dins de terra el vaxell, que no arribá més a ell la fúria de les ones ni la *risague* de les aygues», 1684, N.ª S.ª de Lluch, 57.

riscar en la fr. : tant és que *risquin* com que rasquin.

risch : riesgo, peligro : «conexerás gran part del misteri que y sta amagat però no't faça cura de pu-

blicar aquell quant lo sabrás; car *risch* de gran perill te'n seguirá e de poch profits», B. Metge Ms., 67; «lo quinzé, haver a lexar sa casa en gran *risch* e en mal stament», 12.ª del Crestià, c. 226; «Estam nosaltres àngels maravel·lats fort com los hòmens qui açó saben, tan poch ho presen e's posen a tan gran *risch* e perill...», Angels, 125; «... que de continent que entre alguns hagués contrast que tantost lo posassen en mans de dos hòmens bons o cascú posás son dret al *risch* jugant-lo ab sos daus», 12.ª del Crestià, c. 79; — *a risch* : en peligro : «No res meyns la posá *a risc* de ésser semblant irreverent a son marit...», Dones, 19; — *a riscos* : en peligro, a riesgo. Ex. : *a riscos* de caure.

riscla, riscle (St. Feliu de Llobregat) : cercol de sedàs; la tapa de fusta rodona que cobreix les moles a fi que el vent no faci volar la farina (Montmajor) : «una dotzena de *riscles* de porgadors», Inv. Vich, 1420. V. *caminal*, *caramuixa*.

risclar, terme de relligador.

risent : sonriente : «la belha boca *risens*...», xv.

risibilitat, xv.

risino, planta : «*Ricinus communis*...; cast. *ricino*, higuera infernal o del diablo...; val. *mugera* comuna; cat. *risino*, figuera infernal, herba de talpas...», J. T., *Flora farmac.*, 568.

risma. V. resma.

Rispa, llin. Catalunya.

Risple, llin. Barcelona, 1540.

rissada (Andorra) : carcajada.

rissado [risado] : «tafetá *risado* negre... Sis palms de *risado* negre», Palma, 1652.

Rissech, llin. Barcelona, Mollet.

risser (Gòsol) : rialler. Ex. : per casa és molt *risser*.

risseta (Barcelona) : terme mariner, cordeta per a amarrar els bots.

ristol : contera, extremo de la lanza.

Ristol, llin. Catalunya, Vich, Tona, Manresa, Barcelona, prov. de Girona.

risurga, italianisme : «Anssi la morta poesi *risurga* ...», Dant-Febrer, 203.

rit, Dic. J. March.

ritorta (Camprodón) : hierba de los pordioseros.

Rítzola, nom de dona.

ritu o **rit** [*rittus*] : *eritus* propis d'una religió, 1500; «las cerimónias y *rittus* judaychs ...», Doc. Arch., XXVIII, 131.

ritualitat : rito, ceremonia eclesiástica.

Ritxardo : Ricard, 1529.

riu; — Fr. : anarse'n *riu* avall : es diu de tot el que es destrueix, del qui fa bancarrota. Ex. : En N. se n'ha anat *riu avall*; — terme infantil en la fr. fer un *riu* : orinar. Sin. (Mallorca) fer un *roi*.

Riu, llin. Catalunya.

riuada : avenida de un río.

Riubanys, llin. Perpinyà, xviii.

riubarbe. V. *ruibarbo*.

Riubregós (Castellfullit de —).

Riuburgent, llin. prov. de Girona.

Riudalbes, llin. prov. de Barcelona, xvii.

Riudavets, llin. Barcelona.

Riudecanes, llin. Vich, xvii.

Riudecans, llin. Vich, 1736.

Riudellots de la Selva, prov. de Girona.

Riudeperes : «*Rivo de perass*», Doc. 1011; *Veu de Montserrat*, 1890, 360; «*Rivopironum*», Doc. de 1379.

Riudevilles, riera que comença a les muntanyes del sur de La Llacuna i mor en el riu Noya.

Riudoms, poble de Catalunya.

Riudoms, llin. Barcelona.

Riudor, llin. Barcelona, xvii.

Riugrogent, llin. Vich.

Riumbau, llin. Catalunya.

Riuprimer (Sta. Eulària de —), poble.

Riura, llin. prov. de Girona.

riu-rau : secadero de pasa : «...y por fin la poblada y fértil llanura de Dénia, todo lleno de quintas, granjas y *riu-raus* (secaderos de pasa) con el famoso Mongó en el fondo», *Diario de Barcelona*, 1884, 437°.

riure : I, reir : «hoyt açó *ri-gué's* un poch», J. Esteve; Dic. J. March; «Lo cavall *ris* tant que s'assech, car no's pot en sos peus tenir con açó li hac oyt dir. Aprés com li fo passat lo ris, encara en *rient* li dix», Disp d'En Buch, 10; «Bellament que se n'han *rist* y a la clara se han burlat», València, xviii; «y'm so *ris* d'una demanda que Phelip huy tot lo dia me fa», Tirant, I, 347; «Lo rey com reebés la letre de Aznar *ris* e legí-la davant tots e dix ...», Curial, 259; «e los caps *rien* pintats per moltes flors, no tenint los brots alguna força ...», Francesch Alegre, 127 v.º; «après doní un suspir e coneguí que vostra altesa ab cara afable vos *rieu* del meu suspir», Tirant, III, 138; «e com abdosos se girassen a mirar lo rey e Curial *riés*, lo rey dix : Que es axó?», Curial, 230; — fer partir, esqueixar, esbotzar, pixar, etc. de *riure*; — *riure* per les butxaques : riure molt; — *riure* a un les orelles; — *riure's* del mort i de ses antorxes (Mallorca); — *riure's* des ball i des sonadors (Mallorca); — *riures* des sant i de ses matines (Mallorca) — (Agramunt) *ris*, *rist*, p. p.; — (Bellpuig) *regut*, p. p. 2, *riure la roba* : esqueixar-se la roba, portar la roba esqueixada : «Atlotes, filau, filau, que la camisa vos *riu* i si no l'apedassau no us arribará a l'estiu», Glosa popular; tinc la capa que no es pot tenir de *riure*.

Riure, llin. Barcelona.

Riuró, llin. Girona, Barcelona.

Rius, llin. Catalunya.

Riusech, llin. Barcelona; Mallorca, 1395.

rival, Nebrissa, 1522.

Rivent, llin. Barcelona.

Rivernat, llin. Barcelona.

rivet : orla que s'aplica a la roba, fusta metall, etc. V. text en corbatons. Sin. *repunt, passamà*.

rivetar : posar rivet, guarnir.

rixa : riña, disputa : «Per rixes de paraules no's fassa procés... Per quant seríem informats que en la dita ciutat y regne de Mallorques de poch temps ençà se abusaria, que per rixa de paraula se fan enquestes y processos contra aquelles persones que les commoven...», 1513, *Luliana*, 1896, 246; «com sien tants los inconvenients y rixes que acostuman resultar del joch y los pecats que de aquell se ocasionan...», Sinodals Barcelona. 1673, 288.

roa : arrova, Pollença, 1423; Dic. J. March.

Roaix, llin. Mallorca, xiv.

Roams : Rouen, ciutat de França, xiv, xv.

Roanach, llin. Mallorca, 1343, nom d'un camerenc de Jaume III.

roassa [roaça], peix, varietat del dofí : «No fassas com las roassas que destrossan y se'n van», *Reinaixensa*, 1888, 180; «En las xarxas no s'amallan roassas ni tiburons», Id., id., 177.

roba : 1, tota espècie d'equipatge o carregament de nau : «Patró e cómit guarden que no sia tocada ne barrejada la roba a la companya de la mar que guanyada hauran», 1354, Capmany, *Ordenanzas*, 79; «Empero si los dits mercaders li volran jaquir la roba que ell portada haurá per lo nólit que ells li prometeren de donar...», 1502, Consolat de Mar, 65 v.º; «botes o gerres buydes... per rahó d'aquella roba...», Id., id. 2, objectes, gèneres, bens, articles de comerç : «les robes son les següents:

Primo, dos plats fondos de stany...» Ardits, II, 285; «les robes apartades per pagar los treballants... un grifalt, alajes, armes, pintures...», Barcelona, 1462. 3, ropa, traje, vestido : «E sobre la gonella portava una roba francesa de cetí negre de molt resplandent luor uberta a quatre parts... e era tota forrada de cetí carmesí», Tirant, IV, 297; «Tirant venia de la ciutat perquè's fehia brodar una roba de orfebreria», Tirant, I, 184; «e feu vestir a tots los catius de mantos, robes, gipons, calces, sabates e camises», Id., id., 338; «e lo rey ixqué ab una roba de brocat sobre brocat carmesí», Id., id., 125; «Aprés que lo bergantí fon partit, doná al moro una roba de seda e feu-lo passar en la Turquia...», Id., id., 328; «e les robes que portaven eren de domás burell», Id., id., 194; «Que mercaders strany signantment genovesos no pugan trametre en Barberia robes ni mercaderias de Mallorques», 1436, Quadrado, *Privilegios*, &c., 129; «se despullá la roba e restá en gipó de orfebreria», Tirant, I, 359; «E cascun tinell guardava 111 cavallers ab robes de brocat rocegant per terra», Tirant, II, 368; «e fiu grans preses dins la Turquia de lur robes», Id., II, 301; «e rompent aquella trobá moltes robes de brocat e de seda e molts gipons e calces», Tirant, III, 177; «La princesa se vestí unes robes que l'emperador li havia fetes fer per a quant ella fes bodes», Tirant, III, 204 Id., III, 204. «Com fon de dia Tirant pres tres milia ducats e doná'ls al mariner e una roba de seda forrada de marts», Tirant, I, 324; «vestia una roba de brocat carmesí rocegant per terra forrada de erminis», Id., id., 345;— «una roba d'om de vellut ras burell forrada de marts usats ab les mánegues usades de toyçós blanchs... It. una altra roba d'om de vellut ne-

gre forrada de ventres de marts sotills ab les mánegues forrades de toyçós blanchs e negres ... It. una cota ho *roba* d'om de drap de vilatges de mescla senra folrada de pell negra e les mánegues folrades de toyçós blanchs», Inv. Torre den Barra, 1430. Cp. : «Per 4 cordes de cánem ab que's trossen les robes de les cambres e lo argent del Sr. Rey», Comptes Thesoreria reyal, 1472, Barcelona; «Una *roba* de mescla folrada de drap negre oldana», Inv Vich, 1445; «Per 14 canes de drap de seda cetí negre, de que foren tallades e fetes dues robes de stat per l'infant D. Enrich e l'altra per...», Comptes Thesoreria reyal, 1472, Barcelona; — *roba* d'estat : traje de etiqueta, de corte : «doná-li una *roba de stat* que era de brocat e forrada de marts gebelins», Tirant, I, 165; «e feu-se aquí portar drap de brocat vert e feu-se fer una *roba de stat* forrada de marts gebelins e feu-se brodar les calses que la donzella l'avia pregats, Id., III, 170; «e ab aquell triumphe se dinaren, servits molt noblement de molts cavallers e gentils hòmens molt ben abillats ab robes de stat de chaperia e de brocats, Tirant, IV, 336; — *roba* d'aigua : «Al voltant de las parets los jassos dels hòmens cuberts de flassadetas estretas, de capots de mar, de *roba d'ayguas*», J. Pin, *Jaume* 304; — *roba* estesa : es diu de les coses escandaloses que es callen per haver-hi presents nens o dones : «mes callo, que hi ha *roba estesa*», G. Vidal, *Novelas*, 266. Sin. (Mallorca) *paper blanc*; — *roba* jussana : ropa interior, xv — *roba* de taula : tovallons, etc.; — *roba* de cuina : draps, tovallons, etc.; — *roba* de genovesos : (València). Fr. : mirar una cosa com a *roba de genovesos* : mirar-la amb menyspreu; — *roba* d'ús i port, frase notarial per

indicar la roba que sol vestir-se; — *roba* blanca : roba interior. 4, botín : «Los fugitius reys trameren missatgers al capitá volgués fer smena dels moros que havien morts e de la *roba* que se n'havien portada ...», Tirant, IV, 56; — caza, robo : «... e tals com aquests son dits hòmens cossaris qui van a *roba* de tothom», Tirant, I 294; — *roba* de cossari : botín de corsario (?); — Fr. : això no és *roba* de cossari : això val, té preu, no es menyspreable.

robalta : «It. una *robalta* de xamalat molt usada», Inv. Vich, 1642.

robar [raubar] : antigament furar, terme introduit a segle XVIII (?).

robaria : hurto, rapinya, robo, ladrocinio.

Robaria : «en la festa de Tots Sants per un rafal de la dita parròquia appellat *Robaria* ...», xv, *Calendario Balear*, 1880, 177; «la terça, *robaria*, la qual (el diable) doná als cavallers ...», xv, *Rev. Cat.*, 1889 290; «Item los cavallers antics se guardaven diligentment de fer *robaries* o rapines ... establiment fo fet que tot cavaller que fos atrobat ladre ne robador que perdés la ma dreta», Collacions, 120.

robatori : ladrocinio descarado. Ex. : quin *robatori*!

robes : prendas de vestir : «cascun dia se mudava de robes mas no les calses», Tirant, II, 382; «un pobre aná a la esgleya tot nuu, e ... sent Martí ... doná-li totes les robes que vestia ...», Legend., II, 44; «les robes que vestia... [la bella Agnés] eren de vellutat blanch forrades de marts gebelins, Tirant, I, 178; «li tramés [l'emperador] una esquerpa d'or... e dues robes, una de cetí ras vert escur brodada en la següent forma: havia entorn de les faldes de la *roba* arbres ab les rayls...» Curial, 55.

robada : abundor, gran quanti-

tat de roba. Ex. : quina *robada* li han fet per casar-se; tinc una *robada* per planxar.

robador : lladre : «Uns *robadors* qui anaven per la mar en un vexell robant ... », Legend, I, 143; «E après que foren scapats de la dita fortuna lo capitá dels dits *robadors* confessava-se a un hermitá», Id., íd., 144; «lo qual comte era gran *robador* e molt hom avariós», Id., íd. 317

Robau, llin. Barcelona; Girona, 1458.

robayre Dic. J. March.

robell, la millor tela per a cortines : «Arregla'l llit de pilans ab aquells llansols mes fins, bánova y cobra-coxins y posa en lo rentamans tobollola de ginesta, las cortinas de *robell*, tot lo bo gastan per ell», E. Vidal, *Tal faràs*, 7.

Robell, llin. València, 1514.

rober : quantitat de roba. Ex. : té un *rober*!; — el qui contracta els menuts dels animals morts a l'es-corxadador (Girona).

Roberges, llin. Barcelona.

roberia [robaria] : robo, latrocinio, rapiña : «... tots los peccats que havíem feyts en aquest mon ... levada *roberia* et logre e furt», Cron. Jacme, 509; «e quan nos fom en València trobam grans clams dels sarrains que s'eren renduts a nos, e En G. d'Aguiló e companya d'almugávers e peons que havien feyt aquel mal e aquella *roberia*», Id., 337; «Infamis son qui son condempnats per sentència en furt o en ladronici, *roberia*, homicidi o en ferides ... », Cost. de Tortosa, 17 v.º; Quadrado, *Marsili*, &, 537; «Per tant que de les altres coses duptam, encara que ver creem en la *roberia* de aquella ciutat ésser trobada la suma de cent e vint milia talents», Quinto Curcio, 84.

Robert, nom de fonts; — llin. Catalunya; — Fr. : fer el negoci d'En

Robert de les cabres : fer un mal negoci.

robeta : «*robeta* o casaca (d'un pobre treballador)», Inv. Cornellà, 1625; «*robeta* sens mánegues», Sòller, 1549. Text en estamenya; el bisbe ordena als clergues que usin *robetes* llargues fins a baix dels genolls, Mallorca, 1562.

robí. V. rubí.

robic, Dic. J. March.

robina (La Fon, El Vallès) : resina, goma dels pins.

Robinat, llin. Barcelona, 1580.

Robines, llin. Muro (Mallorca), 1408.

Robines, nom de lloc a Mallorca, xvi, Capbreu Junqueres, 182 v.º

robíol : tela que teixien els sarrains a Mallorca (?). V. text en *vari*.

Robió, llin. Barcelona, 1457; Catalunya, XIII.

robíol (Mallorca), pasta fina farcida.

Robiol, llin. Mallorca, 1395.

Robirola, llin. Vich, xvi.

robis, Dic. J. March.

roble (Talarn) : salamó que hi ha a l'església del poble.

roblir per rebllir : omplir : «Las putas de París lo mon podian de gavatxs *roblirs*», *Palinodia*, n.º 301.

robo : I, acció de robar : «Com los del camp de Tirant sabesen que tots los moros eren fora, cuytaren qui més podia per haver part de la roba ... car havien pres tot l'imperi grech e robat ... e feu-los mal profit; e aquells qui's trobaren en aquell *robo* foren rics per tota lur vida», Tirant, IV, 292; «Aparellen los sachs per al *robo*», J. Esteve, f2 v.º 2, per roba : «It. un *robo* de mescle escura bo», Inv. Vich, 1507.

robol : «It. dos *robols* de ferres», 1331, Capmany, *Mem.*, II, 413.

roborar : corroborar : «e ab solemne jurament *roborada*, a observació del qual si fos stat atés com vol la dita religió christiana ... »,

Doc. Arch., XXI, 392; «... atenant-se exclusivament als datos que li suministrá la tradició *robocada* ab los citats monuments...», *St. Magt*, 11; «los estatuts *roborats* ab confirmació apostólica...», Barcelona, 1742; «... escrits en molts autèntichs e grans llibres per diverses, grans e molt solemnes doctors, *robora* e conferma dient en l'estrem punt del seu parlar...», Curial, 296.

robosa per *rabosa*: «... e ach en ella una filla a la qual mes nom de guineu o *robosa*», Legend., I, 257.

Robuer, llin. Barcelona.

robust [*rebust*]: robusto; Dic. J. March; «tan gran com un jagant, fort e *rebust* pus que altre que fos en tot l'imperi», Curial, 88; «Havia en aquest temps en Aragó un rey molt noble e molt valerós en estrem, appellat don Pedro, cavaller molt *rebust*, fort e valent», Id., 121.

robusta, Dic. J. March.

Robuster, llin. Catalunya, xvii.

robustesa: robustez, xvii.

roca: 1, «en la dita terra ha una gran font la qual hix de molt grans *roques*», Boeci, 226; — castell de *roca*: «e ab aquels de Vilalongosa e de Borró e de Villela e de Palma qui eren *castells de rocha* grans e forts», Cron. Jacme, 338. Cp.: «les *roches* han les potestats en tal senyoria que qui les haja en son feu o en son alou no bastesca sobre elles ne entorn alguna força ne castell ne església ni monestir sens licència del príncep», Constitucions, 3.ª ed., 403. 2 (València), carros triomfals que acompanyen la processó del Corpus; — *roca* diablera; — la casa de les *roques*; — capellà de les *roques*; — carrer de les *roques*. Cp.: «e sobre la *roca* se demostra un gran e fort castell», Tirant, I, 133; «En mig de la praderia trobaren una gran *roca*

feta de fusta», Id., id.; «E ab les lances combateren molt fort la dita *roca*», Id., id.; «mes parlaren entre ells de la molta gent que y anava, uns per fer armes, altres per veure lo triunfo gran de les festes que dins la *roca* se feyen», Tirant, I, 189. 3, grup (?): «E sus a la ora de mija tércia començaren de devalar e exiren-ne md. E haguem ii milia sarrains que tenia be una legua la *roca* d'els, e ach be pres la cavalcada x milia vaques», Cron. Jacme, 153.

Roca, nom de diverses localitats i pobles; — *Roca* de l'Aliga, en el terme de Tossa; — *Roques* Guilleres, en el terme de Tossa; — *Roca* de Droch, al sudoest de Castellbisbal prop de Papiol; — *Roca* de l'Espasa, a la Vegueria de Barcelona, entre Olesa i Colldavi, Marquilles; — *Roca* d'Oró, part damunt de Berga; — *Roca* cubertorada, nom d'una finca rural a Prullans, prov. de Lleyda, xviii.

Roca [*Rocha*], llin. Catalunya, xiv, xv.

Rocabach, llin. Barcelona.

Rocabadó, llin. Barcelona.

Rocabertella, masia prop de Rocabrúna i Baget.

Rocabertí, poble a la prov. de Lleyda.

Rocablava, llin. Perpinyà, xviii.

Rocabrúna, poble més amunt de Camprodon.

Rocabrúna, llin. Barcelona.

Rocacorba, ermita a la prov. de Girona.

Rocacrespa, llin. Barcelona, 1482, 1542, 1571; Vilanova i Geltrú.

rocada: lloc de roques: «sota les seues arcades axams d'abelles hi fan la bresca d'una poderosa indústria; les *rocades* fan més esplets y'l most s'espren a rius cap a les planes», Jochs Florals, 1874, 36.

Rocada (La —): tros del camí de Monistrol a Montserrat on se

veu una gran esllabissada de roques.

Rocademboch, llin. prov. de Barcelona.

Rocadenbosch, llin. Llusà.

Rocafiguera, llin. Barcelona, 1828.

Rocafort, llin. Mallorca, 1467; Catalunya.

Rocafort, poble prov. de Tarragona.

Rocaguinarda, llin. Barcelona.

Rocaguinart, nom d'un famós bandoler; — tenir una persona la cara d'En *Rocaguinart*, Dita popular.

rocal : lloc de roques : «Qui pogué posar lo nom de Deu en cada *rocal* de vora mar per guiar als que hi naveguen», J. Verdaguier, *Terra Santa*, 5.

Rocalba, llin. Barcelona.

Rocallaura, prov. de Tarragona.

Rocallet, llin. Catalunya.

Rocamora, llin. Barcelona.

Rocarol, llin. Barcelona.

Rocasalbas, llin. Barcelona.

Rocasalbes, llin. Sta. Eulària de Riuprimer.

Rocasalvas, llin. Barcelona.

rocassots (Vall de Bohí); roque-rals, camí ple de roques.

Rocatallada, llin. Barcelona.

rocatam : lloc de moltes roques.

Rocavert, llin. Barcelona.

rocegar : arrastrar : «feu adobar prestament les scales e posar en lo mur. Tirant fou lo primer que pujá... Un turch li lancá una gran cantera e... la cantera doná en la scala e rompé-la hun poch e ab lo balanç que ell pres, la scala caygué *rocegant* per la paret y ell ab la scala», Tirant, II, 271; «e a la coha de un cavall vos farà *rocegar* per tot lo seu camp», Id., II, 213; «lo rey hermitá isqué de una cambra e entrá en lo consell molt be abillat de roba de brocat *rossegant*, ab lo mantell de carmesí...», Tirant, I, 82; «e per poch seny mes

foch en les messes de un seu tudor per ço com li volia levar la sua heretat. E fonch jutjat a *rocegar* e a cremar», Flos Sanct., 1.ª ed., 186; «Deu ésser *rocegat* e puys penjat en guisa que muyras», Cost. de Tortosa, 98.

Rocelló, Dic. J. March.

roch : roca, pedra (més petit que roca); — peça del joc d'escacs : «Poble yo dich a rey, peons e *roch*, duch, cavaller, juriste, menestral, avens per be l'openió general que'n la honor e dinés tot be tochs», A. March, I, 203; Dic. J. March.

Roch, nom de fonts : Roque.

Roch, llin. Barcelona, La Bisbal.

Rochera, llin. Castelló de la Plana.

Rochs, llin. Catalunya.

roci [rossi] : rocín, cavall de treball : «... als sectaris fins com a poltros picaré que'n picar-los fort yo sé qué'l poltros tornan *rossins*», Unicorn, 1700, Mallorca, 43 v.º; «pell de *rossís*», Barcelona, 1706; «un mos de *rossís*», Mallorca, 1434; *rossins* pels carros», Barcelona, 1706; «Lo dit die arribaren en la present ciutat cent *rossins* qui vingueren de Tortosa», Ardits, II, 462; «adormí's sobre'l *roci* fatigat del treball del gran camí... Com lo *roci* fon davant la font... acostá-s'i per voler beure... e no podia...», Tirant, I, 90; «... que donássem a aquels sengles *rocins* que anassen en compte de cavals», Cron. Jacme, 289; «no cavalcava cavall, ans cavalcava mula qui amblava... E per aquesta raó Ali Baxá no cavalcava cavall ne *roci*», Xalabín, ix;— *roci* rodar, xv; «*Rosíns*, ásens, mules : Jumentum, tis, J. Esteve.

rocina (Vich) : esquelet, carcana de roci i de tota bèstia de càrrega.

rocinaador : criat en les eugassades que ajuda al cavall a cobrir les eugues (E. Toda).

rocinal : tot el referent a rocins

o cavalls. Ex. : les ferradures *ros-sinals* se pagaven més cares que les dels altres animals de càrrega.

rocinant : cavall destinat a descobrir si les euges van altes o estan en calor (E. Toda).

rocinet de sella castany, Inv. La Ràpita, 1517.

rocle (Purtellada, prov. de Terol) : rotllo.

rocó (fer —) (Camp de Tarragona, Andorra) : berenar, fer quatre hores, menjar entre el berenar i el sopar. Ex. : ja has fet *rocó*?

rocolar (St. Pere de Roda) : tirar rocs, fer malbé una cosa a cops de rocs. Ex. : els nois han *rocolat* aquesta estàtua (F. Matheu).

Rocubons, llin. a St. Faust de Capcentelles, partit de Granollers.

roda [rota] : rueda : «per unes *rodes* noves, ferrades, posades en perfectió, la llenya del mestre y del punt gran...», Oristany, 1597; — «... e los circuits e tancats no batallen sinó per les spones e los que son dins la lur *roda* responen... e ultra açó aquells qui son dins la *rota* poden esvahir ab balestes e ab sagetes e per consegüent donen la batalla pus fort...», 12.ª del Crestià, cap. 268;

«Item un mantell de vallut vermell de la Verge Maria ab *rodes* de perles...», 1450, J. R., *Hist. Sóllev*, II, 784; «e la lança o lances sien de xvii palms sens *roda* ni altra maestria e a ferros esmolats...», Tirant, I, 199; — *roda* de volant : «dos parpals de ferro, una cadena de cínia, dos tallants de picar molas, una escàrpara y dues *rodas de bolant* molt dolentas», Inv. Vich, xviii (d'un molí); — *roda* d'escarxova i *roda* d'àngol, termes de la maquinària de cotó; — *roda* de cadell, peça de maquinària, rueda de escape (?); — *roda* plena : roda

de carro sense raigs; — ésser de *roda plena* (Mallorca) : ésser tosc, feixuc; — *roda* de fusta, terme de artilleria antiga, 1517; — catifa de tres *rodes*, 1557; — cortina de tres *rodes*, Inv. Vich, 1478; — la *roda* caterina, terme de rellotger (?), xviii; — treballar a la *roda*, terme de rajoleria (Mallorca). Ex. : els rajolers *treballen* primer en pla o en motlle i després a la *roda*; — estar en *roda*, terme nàutic : «e estiguem tota aquella nuyt en *roda* e érem pus de xl milles fora», Cron. Jacme, 474; — fer *roda*, frase militar : «... que's facen mur dels cavalls ligant la un ab altre axó és que tinguen la cara envers los enemichs e les anques envers lurs senyors e los combatents poch que *facen roda* detrás la *roda* dels cavalls», 12.ª del Crestià, cap. 281; — fer la *roda* : obrir el pavó la cua en forma de roda : «e tot son delit no es altre sino mirar-se les sues plomes e fer la *roda*», Flors de Virtut, dg v.º; — posar en *roda* : posar en berlina (?).

Roda, llin. Catalunya.

Rodà, llin. Arenys de Mar, 1865.

rodable (Fulleda) : pala o planxa de fusta amb un mànec per reunir en un munt el blat. Sin. *tiràs*.

rodada : en el joc de cartes els tres o quatre jocs en que cascú dels qui juguen són mà. Ex. : fem la darrera *rodada*.

rodador : encontorns : «De terra n'i ha molt poca per tot aquell *rodador*...», Rector de Pallarols, Tarrasola, 391.

rodal (Voló) : gorc o clot en un riu, on l'aigua és fonda; — (Cerdanya) rotllo, rodalia; — de la rodalia. Ex. : els pobles *rodals*.

rodàlia [rodalia] : distrito, circumto, comarca : «... situats dins la *rodalia* de la Baronia...», Salarich, 19; — terme d'una vila. Ex. : en tota aquesta *rodàlia*, no trobareu...; la *rodàlia* de Grano-

llers; — terreno jurisdiccional : «e fon-li'n dit que alguns bisbes de Spanya debatién fortment per lurs *rodàlies* de lurs bisbats», Boades, 83; «... e lavors après haver feytes algunes bones ordonances en pro de Sancta Mare Sgleya, senyalaren les *rodàlies*», Id., 84.

Rodamàlans, llin. Montserrat (?).

rodament de cap : vahido, ma-reo, vértigo.

Rodamilans, llin. Solsona.

rodamons (Tortosa), insecte volador. Sin. (Mallorca), *bruixa*.

rodanxa : roda plena, tajada : «las ferramentas se posan en lo botó; són quatre cèrcols de ferro, dintre duas anellas o *rodanxas* de ferro que's diuen llogigas», Francesch Barra, 7; «It. IIII *rodanxes* de ferre per carretó,... It. un pich de ferre ab VIII *rodanxess*, Inv. Atarazanas, 1467; — *rodanxes* d'oricorn, entre roba de senyora, Inv. Càller 1480; — *rodanxa* de celada. V. *ce-lada*; — *rodanxa* de peix : tallada; — *rodanxa* del moltó : el palpís que hi ha a la cuixa.

rodanxó : petit i gros : «Venian après l'aixerit de la plat-y-olles, cama-curt, *rodanxó*, vermell de cara, xicot tan de lley, rioler...», Pons i Massaveu, *La Colla*, 18.

rodapeu : davantera del llit : «*rodapeu* del llit», Inv. Cervera, XVIII; «*rodapeu* de llit de tafetà de dauets de blanch y encarnat...», Id., 1789.

rodar : donar la volta : «passará la creu per lo mitg del chor y *rodaran* per lo claustro de dalt», Consueta, Vich, 1657; — ir errante, anar sense direcció fixa.

rodàrla. V. *rodàlia* : «lo terme te de *rodària* tres llegües de terra y dues de mar», XVIII.

rodasoques (Empordà) : persona vagativa, errant, que se'l veu per tot arreu, desocupat.

rodar. V. *roci rodar*, València, 1459.

rodayre : passejador, errant, vago : «l'anuari m'ha acabat de reconciliar-me ab l'excursionisme... y a açó hi pot contribuir tal volta que jo so *rodayre* de mena», *Veü de Montserrat*, 1882, 354.

rodell (St. Hilari Sacalm) : cèrcol de bóta; — quantitat de cinc dotzenes de cèrcols i una de capes (E. Toda); — el cèrcol que serveix per fer el cedàs porgador (Bagà); — (Amer) *rodanxa*.

rodella : rodela, adarga : «En lo menjador al cap de la sala de dalt primo una taula llarga... mes onse ballestas... mes sinc *rodellas* grans del temps antich», 1575, *Rev. Gerona*, 1892, 329; «*rodella* acerada... It. dues *rodelles* aserades...», Inv. Càller, 1517; «It. 17 *rodelles* de diverses senyals, Inv. Atarazanas, 1467; «It. 9 *rodelles* ab senyal de la ciutat,... It. 6 *rodelles* ab senyal del bou», Id.; — patge de *rodella*, 1638; — roda de focs artificials : «desparar *rodelles*», Sóller, 1764; «dant més voltes que aquellas *rodellas* que ensenan el vespre de sant Agustí», Glosador veritats, Felanitx, 1870; — fer la *rodella* : es diu de les milloques, estels, grues, etc., que per manca de pes en la cua es balancegen i roden per l'aire.

Rodella, llin. Girona, 1679.

Rodellas, llin. Barcelona.

rodellayre (Guilleries) : bosquet que fa rodells o cèrcols de bótes amb fusta d'avellaner o castanyer.

Rodelles, llin. Barcelona; Catalunya, XVIII.

rodensch, natural de Roda, de la part de Vich.

rodencó (Andorra) : la roda del ball.

rodencó. V. *rodanxó*.

rodeos de paraules, Dic. XVIII.

roder (St. Hilari, Guilleries) : l'home qui fa cèrcols de bóta o rodells. Sin. *cercolaire*; — (València) bandejat, fugitiu, vagabundo.

Roder, llin. Barcelona, 1430.
rodera : senyal o solc que deixen les rodes de carro, cotxe o qualsevol altre vehicle pels camins, pel camp. Sin. *carrerany*, *carrillada*.

Roderga, llin. Barcelona, xvii; Sans, Berga.

Rodergas llin. Barcelona.

Rodergues, llin. Barcelona.

Roderich : Rodrigo, Doc. Arch., XXXIV, 16.

Roders, llin. Barcelona, 1541.

rodés : platons rodons (?) : «cap-sanes de cuyro negre ab *rodés* planes de lautó», Inv. Torre den Barra, 1430. V. text en capsanes.

Rodes, nom de ciutat, xv.

Rodés, llin. Premià, Barcelona.

rodеса de cap. V. *rodament* (Prov. de Girona).

rodet : carrete. Ex. : *rodet* de fil; — rodezno, forma part de certs molins i aparells per a treure aigua; — radio de la rueda (?) : «hi havia una gran roda de foch ardent hont los *rodets* e les brancas eren plenes de...», Purgatori de St. Patrici, 1486; — *rodets* per fer flaons, Vich, 1692.

rodeta : instrument de ferro que serveix per ornar els tacons.

rodillera : «unas *rodilleras* ab unas puntas. Id. mitjas *rodilleras*», Inv. Dalmases, 1640.

rodó [*redó*, *rodon*] : redondo : «en lonch, ample e *redons*», Lull, Rosselló, 249; «los sarrayns deuen portar los cabells tolts en *redon* e deuen portar barba larga», Cost. de Tortosa, 13 v.º; «Alçá la spasa e doná-li tan gran coltellada al muscle dret que tot lo braç li levá en *redó*», Tirant, IV, 143; «se un cercle *redon* ab compás», Doc. Arch., XIII, 320; «e com la luna fo plena e *redona*, enaxí com lo sol», Félix, I, 117; «lo seu cap si es *redon* con lo firmament e si ha dos huyls», Sidrach, 16.

rodo, planta que serveix per teyir de negre la llana, planta que

emborratxa el bestiar; — fer *rodo* (Empordà) fer campana, anar extraviat (Besalú).

Rodó, llin. Barcelona.

rodolada : acció de rodolar : «Lo ressó de sos guanys arribava allí engruixit y multiplicat per la *rodolada*», N. Oller, *Febre d'or*, II, 32.

rodoladís (Vich, Barcelona) : que rodola. Rfr. : pedra *rodoladissa* no cria molça.

rodolar [*radolar*, *redolar*] : rodar : «Perqué lexas la guerra? Si no't lexas de *rodolar* aquí...», Dant-Febrer, 112; «ere forçós aver de *rodolar* per un gran despenyadero avall...», *Hist. Núria*, 295; — Rfr. : Qui t'empeny que tant *rodoles*?

rodolayre : rodoladís, Verdaguer.

rodolí [*redolí*] : tireta de pergamí coberta de cera i goma en la qual s'escrivien els noms de les persones que entraven en el tiratge en sort per als càrrecs municipals, xiv; — cada una de les boles contenint els noms dels qui podien ésser elegits catedràtics en les aules de València, 1511; generalment s'usaven en tota classe d'eleccions (E. Toda) : «los noms sien escrits en cédules de paper y posades dins de *rodolins* de fusta tapats ab cera y posats aquells dins una urna ab aygua, per un infant menor de set anys ne sien extrets...», Vich, Consueta, xvi, xvii; — versos aparellats. Ex. : els *rodolins* de l'auca.

rodolinayre : el qui ven rodolins per les cantonades i fires.

rodoló [*redoló*] : «tiraven-lo (a Jesús) a *rodolós* per les carreres», Passió de la Verge, xv.

rodolons (anar a o dé) : «vaig a *rodolons* car adés son en i loch et adés en altre», València, 1310.

rodollar els ulls, xv.

Rodom, llin. St. Pol.

Rodon, llin. Arenys de Mar, Reus.

Rodona (Santa Maria de la —), a la Seu de Vich (?).

rodonell : nom d'un dels senys o campanes xiques de la Seu de Vich.

Rodonelles, llin. Catalunya, xiv. **rodonera** (?).

rodonesa : redondez : «e ab esclarida cara la y otorga ne encara cessa la deessa de tembre duptant los enganys de Júpiter fins que aquella comaná sots fel guarda de Argo qui ab c ulls circuïa la *rodonesa* del seu cap...», Francesch Alegre, 8 v.º; — llenya *rodonada*. V. llenya; — un *rodó* : un cercle; — en números *rodons*, un dia *rodó*, un any *rodó* : número, dia, any complet. Ex. : ha estat un any *rodó* per fer tal cosa; — estar *rodó* el cel (Mallorca) : estar núvol tot el cel; — «la *rodonesa* de la terra», Edicte bisbe Climent, 10; «... perquè Vulcá havia esculpit en ellas la grandesa de las aygues circuitant a les terres e d'ellas la *rodonesa* del mon...», Francesch Alegre, 12 v.º

rodonir [redonir] : redondear : «e yo li responguí com érets pertit per anar en París e *redonir* vostres fets, e puix tornar ací», Curial, 325. Cp. arrodonir.

Rodons, llin. Barcelona.

rodonxó. V. rodanxó.

Rodonyà, parròquia de l'arxiprestat del Vendrell.

rodoreda : «el caminant... deu obrir-se pas entre brosses y *rodoredas* de antich y pobladíssim bosch...», Jochs Florals, 1863, 128.

Rodoreda, llin. Barcelona, Granollers.

Rodorgas, llin. prov. de Barcelona.

Rodrich : Rodrigo, Chabàs, 122.

Rodruga, nom de dona, xiv.

Rodriguet, nom de fonts, 1417.

Rodulf, nom de fonts, xiv, xv, 1710.

roell : «se semblen a un punt o

roell (parlant de monedes)», *Veu de Montserrat*, 1896, 131.

roella. V. rosella.

Rof, llin. Llerona.

Rofes, llin. partit de Falset.

Rofi, llin. Lloret de Mar, 1502.

rofià. V. rufià.

rofllet : rugido : «... y cuan se atura pareix que dona voltas lo mon, que al seu entorn tot sorolla y que sent brams y grinyols, alarits, *rofllets* y udols y que la terra trontolla», T. Baró, *Poema*, 122.

Roffrens, llin. Brunyola, xiv.

rog. V. roig.

rogacions : rogativas, xv, xvii.

rogall. V. rugall.

rogallós. V. rugallós.

rogàries : pregàries, suplicacions, 1472.

rogativa, castellanisme : oració, pregària, súplica.

Rogell, llin. Barcelona.

Rogena, llin. Barcelona.

rogench : rojizo.

rogent : rojizo. Rfr. : Cel *rogent*, pluja o vent.

Rogent, llin. Barcelona.

roger (Caldetes, Costa de Llevant) : moll, salmonete.

Roger, nom de fonts : «... la bondat d'En *Roger* de Rosanes», Doc. Arch., XXII, 283; — *Roger* de Llúria; — *Roger* de Flor, &.

Roger, llin. Lleyda, 1884.

rogeresch : «sabates en puntes *rogeresques*...», xv.

rogerets, planta de jardí (Mataró).

Rogerich, dim. de *Roger*, *Rev. Gerona*, 1882, 237.

Roget, llin. Catalunya.

rogetjar : tenir un color tirant a roig. Ex. : la roba de color negre, com els manteus, sotanes, etc., amb el temps *rogetja*.

rogex, Dic. J. March.

Rogina, llin. València.

rogle (Ager) : rotllo, rotllo de gent; — *rogle* o *rogle* de campanetes : la roda voltada de campanetes

nes que toquen a les esglésies en alçar Deu : «... y en un pilar de la iglésia altre, axí mateix vell. Item un *rogle* ab sis o set campanetes guarnit de post entallada», 1603, *St. Magt.*, 46; Sermó St. Vicens, 29.

roguar : «pertiren de allí... tres advocats y clavari a cavall ab los capirons al cap anant a *roguar* ho fer *roguar* per les portes dels militars ciutadans, y gent honrada de la ciutat y axí los convidaran per la dita sepultura... (de D.ª Joana)», *Ardits*, IV, 285.

rogull, V. *rugall*.

Rogulló, llin. Barcelona.

rohada, V. *rosada*.

rohegar, V. *rosegar*.

rohegó, V. *rosegó*.

Rohér, llin. Barcelona.

rohí, *rohín* : ruïn : «Moltes voltes li esdevé que elegeix lo mes *rohín* e en special en les amors honestes e lícites...», *Tirant*, I, 295.

rohina : ruïna : «E donchs vengut lo senyor en resurrecció de molts y en *rohina* de molts, fon ocasió, no causa, que profundament caygueren y en la sua mort y passió conspiraren», 1.er del *Cartoxà*, 48 v.º

rohinar (Figueres) : ploviscar.

roí, V. *rohí*, *ruf*.

roç, Dic. J. March.

roig [rog] : rojo : «*Roig*: Rubicundus», J. Esteve; «Torna *roja*: Rubore profusa est», Id.; «torná *roja* e vergonyosa e no pogué res dir», *Tirant*, III, 71; «citá una colleccioneta de refranys que fan referència a la repulsió sentida... envers los que tenen el pel *roig*... los que tenen la desgracia de nàixer *roigs*», *L'Excursionista*, 1884, 307.

Roig, llin. Barcelona, 1832; xvii.

roïna [rohina] : 1, V. ruïna.

2, pluja petita, fina.

roïndat, V. *ruïndat*.

roïnejar [rohinejar] : lloviznar.

roïssos, V. *raïssos*, *raïssons*.

Roïtx, llin. Barcelona.

Roïx, llin. Barcelona, 1832.

roja, planta que serveix per la tintoreria : granza, rubia : «negun tintorer no gos donar *roja* ne urxella en negun drap blau», *Doc. Arch.*, XL, 312; «Carga de *roja* vi diners o sia la arrova de xxx liures», *Cost. de Tortosa*, 89.

Rojà, nom de lloc als Pireneus : «... devallan del Pla Guillem a les Collades Verdes y de *Rojá* les árides esquerdes... fugen volants», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 165.

rojál : 1 (València), una de les espècies de blat. 2, camp de roges.

Rojals (Plans de —), al cim de les serres de Prades; nom d'un poble damunt de Montblanch.

Rojals, llin. Barcelona, xvi.

Rojas, llin. Barcelona.

rojejar, V. *roetjar*.

rojor : color roig, xv.

rojot : cabecilla (?) : «mas ell los va véncer e'n faé morir lurs *rojots* mala mort», *Boades*, 333.

rojura : rojor, xv, xvi.

rol : «notari que havia be menat els *rols* en les coses de la Germania», 1524, *Danvila*, 362.

Rol, llin. Barcelona, 1685.

roldó, planta que empren els blanquers per adobar les pells, guinaque, zumaque; — molí de *roldó*, Catalunya, xviii; «*roldó*, *rudó*, *rudó*, cat.; roldón», J. T., *Flora farmac.*, 988; *Hist. Banyoles*, 127. *

roldonada : gran quantitat de fulla seca de roldó.

Roldós, llin. Mataró, Barcelona, Premià de Mar.

Rolduà, llin. Barcelona.

roleu : pasta d'aiguacuit i mel que s'amassa en forma cilíndrica i serveix per a donar tinta als motlles d'impremta, rodillo (E. Toda).

Rol-lan, llin. Catalunya, Ma-llorca.

rol-lo [rol-le] : corona o cercol

de llums a les esglésies com el llantoner de la Seu de Palma; Vilatorra, 1452; — *rol·lo* del braser; — *rol·lo* de taula : els estalvis; — *rol·lo* de les campanes en les esglésies; — Cp. : «los qui hauran fet *rolles* e altres malefisi e invocaran los mals espirts per fer algú mal», Bulla gòtica per al cremament de la Sacristia de la Seu de Lleyda, xv; — entaulat de fusta rodó per a sostenir les saques de gra a fi de preservar-les de l'humitat dins les quarteretes.

rolotger. V. *rellotger*.

roll (Mallorca) : broll, chorro ; «un *roll* de sanch pura per flàmula», xv; — (Calaceyt) la mola del molí d'oliva per esclafar el pinyol; — *rollo*. Ex. : *roll* de papers, d'estores (Sta. Coloma de Queralt); — trozo de tronco destinado a aserrar para hacer tablas. Ex. : un avet dels grossos es pot partir en tres o quatre *rolls*; «Las xemeneyas eran grandísimas; al hivern hi cremavan *rolls* d'arbres enters», *Bullett*, *Exc. catalana*, 1889, 277. Cp. rull.

Rollan, llin. Barcelona.

rollar : «los mercaders o parayres que fan *rollar* y plegar les peses», Ordinari per els curats, 64.

rollets (València) : rosquilles.

rolló : la punta de la fletxa : «los *rollons* dels archés», xvi.

rollo [rotllo] : «Dex a la Sra. Anna Lulla un *rollo* d'or patits», Barcelona, 1557; — (València) pa per a la classe pobre i menestrala, foradat al mig; — Rfr. : Qui té fam somia *rollos*.

rolloner (arch —), Vich, 1507. V. arch.

Rollons, llin. Barceloneta.

rom : romo : «Sobre un pla *rom* y vorejat de singles...», P. Briz, *Cap de ferro*, 42; «Pero guardau no tinga *roma* massa la punta», Somni de Joan Joan, b7 v.º

Rom, nom de lloc : «S'arribava

fàcilment al coll de Panissars seguint sempre la vall del *Rom*», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 217; «La Clusa d'avall seguia lo torrent del *Rom* que baixa del coll de Panissars», Id., id., 216.

Roma; — Fr. : anar a *Roma* per tot : anar dretament, personalment a ço que interessa : «Fadrins, lo que ha de fer-se, *anar a Roma per tot*, y pus que no hi ha justícia que se la prenga tot-hom», *Entremés*, 1640.

romà : de Roma : «los *romans* son stats los majors hòmens del mon e n'i ha hauts molts dels millors e dels pus famosos segons lo present cors d'esta vida, e ara per la major part son tots dolents de cap a peus e axí malestruchs que mils apparen banders o vinyoguells o goliarts o gent de forcha que no ciutadans de Roma», 12.ª del Crestià, c. 361.

Romà : nom de fonts.

Romà (Sant —), nom de poble.

Romà, llin. Catalunya.

Romadriu, poble a la prov. de Lleyda.

Romagats, casa senyorial prop de Vilatorra.

Romagosa, llin. Cervelló.

romaguera [romaguer, romiguera]. 1, planta, zarza : «*Romagueres* o sarces o spines», J. Esteve; «E lo dit sent Julià per paor del dit rey de Negras, cavalcant un jorn per la muralla, trobà lo dit Sent Julià detrás lo dit *romaguer...*», Vlda de St. Julià, 320; «Per tal deya sent Benet que lo nostre cor era axí com un camp mal colt e mal pensat e mal conreat que jamás de si matex no daria forment, ne ordi, ne negun bon gra, sinó espines e *romaguers* e terranchs e asprures...», 3.ª del Crestià, 283. Sin. *esbarzer*. 2 (Mallorca), peix, Tarifa, xviii.

romana : balança d'un braç : «Lo dit jorn fon provehit En Mi-

quel Carreres de la *romana* del pes de la ferina per los consellers...», Ardits, II, 536; «una *romana* ab son piló...», Inv. Vich, 1422; «It. dues *romanes* la 1.ª gran ab son piló, l'altre migencera sens piló», Inv. Atarazanas, 1467; «*romana* ab son piló», Inv. Mallorca, 1423; «Una *romana* de pes de ferre en lo pes major de la qual se posen v arroves... ab son piló de plom», Inv. Vich, 1410.

Romana, llin. Barcelona.

romanal : «*romanal* sgleya», València, 1430.

romanailla : restos, reliquias, despojos; — la rama que resta en un bosc del qual s'han tallat els arbres.

Romanat, llin. Tarragona.

romanç [romans, romanso] : 1, llengua vulgar, llengua romànica : «Aquesta present letra de nostra ma avem escrita... et en *romans* feyta la avem per so que per defalt de exponedor no s'i pogés (?) mudar-se», Doc. Arch., XXIX, 86; «aquest libre haguí a posar en *romans* a gran desplaer meu, mas haguí a satisfer al voler de moss. P. Darles... car viu que la sua intenció era santa en quant me deya que posat en vulgar profitará molt als lechs», Vida Jesuchrist, 3; — *romanç* català o catalanesc, Boeci-Ginebreda; «... tot lo que's reb y gasta en dita casa se escriga en *romans* catalás, Llibre de visites del monestir del Carme, Barcelona, 1592. 2, romance, cançó, rondalla, novela : «axí com les faules de Lançalot e de Tristany ni'l *Romans* de la Guineu...», Doc. Arch., XIII, 420; «*Romanç* a la vida, miracles y mort del gloriós Bernat Calvó, bisbe de Vich, compost per micer Pere Pau Fenria, mestre de patges de l'Il-lustríssim senyor don Fr. Andreu de Sant Gerónym, bisbe de Vich, 1627; «Ab est *romanç* vull comptar las

novas...», Fènix Català, 1644 (preliminars). 3, romanços : tonteries, cançons, brocs, orgues. Ex. : no estic per *romanços*; sempre em ve amb *romanços*; és home que no s'entén de *romanços*.

romanceria : cançoneria. Ex. : què tanta *romanceria*, sempre estàs amb la mateixa cançó.

romancista : el qui té parada de romanços estampats per places o cantonades i va a fires i mercats a vendre'ls : «Manual del festejador... Propietat del *romancista* de Banyoles», Barcelona, 1847.

romandre [romanir] : «... nos haquem dupte si les companyes que son en les dites galees de les quals la major partida haurá servit, cumplits aquests IIII meses, que ara servexen un any poriem fer *romanir* en lo dit servii...», Doc. Arch., VII, 160; «nos dixérem afirmativament que les galees poden *romanir* profitosament sens gran adob als dits IIII meses esdevenidors», Doc. Arch., VII, 161; «O la mia ánima, con bon alberch e bona posada te havie aparellat! Mas pus que ten folla est que no vols *romanir* ab mi jo t'acomana a tots los diables d'infern», Legend., II, 298; «E qui contra les dites coses atemptará de fer, sia e *romangua* traydor... e sia punit... e perda tots los seus bens salvat la dot e exovar e creix e altres drets de les mullers los quals, no contrastan lo dit crim, los deguessen *romanir* salvus», Furs de València, 1.ª ed., p6; «en la dita vila de Camprodon residència personal farem o farà si estant fora de la dita vila en la dita confraria volrem *romanir*», Doc. Arch., XL, 242; «... necessariament, donchs, te cové atorgar que les ánimas dels bruts peresquen ab lo cors. Senyor, diguí, yo fort *romanch* no solament illuminat, mes integrament consolat per ço que havets dit», B. Metge Ms., 58; «... car los meus

hòmens d'Aragó e de Cathalunya me darien m milia sous per *romanir* nos en la terra...», Cron. Jacme, 482; «tostot desparch l'aygua que era en la pila, per manera que la pila *romás* exuta», Legend., I, 83; «e acordaren tots que elegissen un de dos en los quals era *romasa* la elecció e no's podien avenir qual de aquells dos foss», Id., I, 84; «no m'ha *romasa* altra companyia», Boeci, 14; «E axí *romás* lo dit monje ab lo dit sent hermitá...», Legend., II, 65; «aquell per qui *romanrrá* la pau de complir...», Doc. Arch., XL, 238; «e no res menys per major seguretad del dit senyor metran e *romanran* a ull en rehenes dos de lur companyia», Doc. Arch., XXXV, 256; «Quant a les companyes que son de present en les galees, nos dixeren los damunt dits que creen que *romanran* la assats volenterosament los que sans siens», Id., VII, 161; «... e axí *romanits* a Deus», Curial, 245; «per ço com a mossén Gilabert de Cruylles... ha covengut *romanir* per accident de sa persona», Rev. Històrica, 1876, 151; «... perquè l'om qui veu que la batalla en que es ja es desbaratada perquè no fug puys que veu que son *romandre* no la pot reparar...», 12.ª del Crestià, 4; «... on dix lo Salvador aquí matex que'ls hòmens *romanen* enganats per les fallàcies de les riqueses», Collacions, 199 v.º; «Lo venir los castellans a Martorell y rompre las trinxeres... Esent-se'n anat lo mosur de Espernau de Martorell y aver-se'n aportada, *romangué* per cabo en Martorell lo conseller ters...», Miquel Parets, I, 69; «si vos apartau de mi la vostra cara, no puch dexar de *romandre* en tenebres», Pons Miserere, 105 v.º; «alegrats-vos que vostra filla ha concebut lo Macies e es *romasa* verge», Legend., I, 323; que aquelles y lo seu treball tant senyalat ha-

guessen de *romandre* imperfets...», A. March, 1560, az v.º; «Per que si a vosaltres vist lo meu anar o lo meu *romandre*, faré lo que delliberareu», Doc. Arch., XXII, 261; «... que ningú dintre la corona aragonesa *romangués* defora y tothom pogués soplugar-se dessota d'aquell casal...», *Veü de Montserrat*, 1887, 330; «fo semblant a la sefioria e als ciutadans que les costumes *romanguessen* encara massa longues e escules e dubtoses en molts lochs», Cost. de Tortosa, 1; «Molt som pagats d'aquest pensament que nos veem fer a vosaltres e per ço que nos hi haïam a fer no *romanga*», Cron. Jacme, 78; «volguera que durás mes que no ha durat, que si be me espantí en lo principi, ara so *romás* molt aconsolat», Fènix Català, 158; «... d'on se mostre que tals actes no deuen *romandre* impunits per ço que altres a semblants actes no se allentissen a fer semblant, e pigor», Ardis, II, 309; «perdonar les males volentats que fossen entre aquells que aquell o aquells per qui *romanrrá* la pau de complir fos gitat de la confraria», Doc. Arch., XL, 238; «La Verge Maria ans del part, en lo part y après del part, tostemps es stada y *romasa* verge», Ritual Vich, xvi, 79; «lo que se es cobrat y lo que *roman* per a cobrar», Llibre de visites y comptes del monestir del Carme, 3; «... y de aqueixa manera vingué lo blat, que si hi hagués agut un altre any [de fam] com aquex, no y fora *romás* ningú [a Barcelona]», Miquel Parets, I, 35 v.º; «tres hermitans germans... en les montanyes de Bufagranyes... vingeren. Lo hu dels quals... en una cova per a servir a Deu omnipotent *romangué*...», 1529, *St. Magí*, 12; «Som *romasa* tota sola», J. Esteve; «*Romandre* en casa», J. Esteve; «promet-vos que per mi no *romandrà* que no us ne aneu

alegress, Gamaliel, xv; *romandre* com uns tontos, Perpinyà, 1627; «... negant-se tots que ni sols ne *romangué* hu a vida», Pons Misere-re, 85; «... per guardar les dites portes necessàriament dos d'aquells hi *romanguens*, Doc. Arch., V, 99; «E axí depertiren los uns dels altres, perquè los tills de Sem *romangueren* en Asia e los fills de Cam poblaren Africa...», Tomich, 4 v.º; «Lo rey pençá com ho poria fer que si no havia conseyl de Sidrach no faria res e *romanria* mal aconseylats, Sidrach, 7; — *romandre* per llavor d'esparraguera, frase vulgar, Mallorca, Comèdia de la Conquista, 1683.

romanent: 1, que queda, restan-te; sobreviviente: «los *romanents* oiran (tal notícia amb esglai)», Joseph, t3 v.º; «E donem plen poder al nostre fill Blanquerna de tots nostres bens, salvant que'ns retingam tanta renda com havem mester per sostenir la nostra vida, dementre que a Deu plàcia que viscam y donem-li tot lo *romanent*», Blanquerna, 7; «... et que dels dits bans e penes dessus dites la terça part sia de l'acusador, et la *romanent* terça part sia a les obres de murs de la dita ciutat applicada», Doc. Arch., XL, 269; «... que la senyoria n'age lo terç, e'l comú l'altre terç, e l'acusador l'altre terç *romanent*», Cost. de Tortosa, 13 v.º; «Lo *romanent* que eixirà de ço de la dita manobra, fetes e acabades totes les coses... vol lo dit senyor Rey que sia convertit... en la obra del seu palau...», Coroleu, *Documents*, 22; «dret lo ciri groch ardent a la ma quiscun tenia, perquè axís menys se fonia, que era seu lo *romanent*», Canonge Tagell, Barcelona, 1740. 2, gerondi de *romandre*: «nat verda-der Deu y home y en la virginitat de la tua preciosa mare y senyora nostra Sacta Maria, estant ella y

romanent verges, Blanquerna, 14; «lo dit governador se n'aná, *romanent* lo dit consell ajustat...», Ardits, II, 159; «lo rey don Pedro finí sos dies no *romanent* d'ell fills», Tomic, 13.

romaner: pesador de romana: «En aquest dia morí mossén Anthoni Ster, hu dels *romaners* del pes de la farina e fonc soterrat...», Ardits, IV, 82.

romaner per *romandre*, Mallorca, xiv, xv.

Romanga, llin. Catalunya, València.

romangos (Borredà): menaces.

romani: romero, Dic. J. March; «Aquestes son xx e sis virtuts del *romani* (roris marini) les quals hem après de antichs doctors e tenim per veres e experimentades», *Rev. Cat.*, 1892, 353; «cast. romero, id. oficinal, rosmarino...; val. romero, id. albar, id. mascle o macho, romé, romer; cat. *romani*, *rumani*, *romer*; bal. *romanis*, *Flora farmac.*

Romania: Rumania: «en cas que l'estol reyal degués haver batalla o degués entrar en la *Romania*», Capmany (1351), *Mem.*, II, 421; «E d'aquí ell tirá la via de la canal de *Romania* e pres-lo fortuna e lançá'l en la illa del Laugo», Tirant, IV, 194.

romanir. V. *romandre*.

Romans, llin. Barcelona, xviii.

romanxoles (Ibars): giracones.

romany: romanx, el llenguatge que parlen certs habitants de la Suïssa.

Romany, llin. Barcelona.

Romanya, una regió de la Itàlia: «Forli, ciutat en *Romanya*», J. Esteve; Dic. J. March.

Romanyà, llin. Barcelona.

Romanyach, llin. Girona, Figueres.

romanyola, arma, Capmany, *Mem.*, II, 19; «It. XIII *romanyoles* de la galera Sta. Eulàlia», Inv. Atarazanas, 1467; «It. XIII *ro-*

menyoles; han-i v quasi noves, Id.; «500 lances largues ab *romanyoles*», Chia, III, 368; «Una copa... ab VIII ferres de *romenyolas*», Inv. Atarazanas, 1467.

romasa; 1, herba : rumex, cis, Nebrissa. 2, quedar : «a nos plau vostra *romasa*», Rev. Històrica, 1876, 151; — *fer una romasa* (Mallorca) : es diu del conill o la llebre que al fort de l'encalç dels cans s'atura i aprofitant el temps gira la direcció que duia i desorienta els gossos i aconseguix escapar.

Romaydó, llin. partit de Girona.

Romayosa, llin. Barcelona.

romayratge : romiatge, Rosselló, 1388.

rombellat (?) : «Cert la mylor goneyla que han ne la pus beyla es tota *rambeylada*, entorn del puny ligada», Lib. dels Mariners, 5.

romboll [romboy] (Plana de Vich) : torbellino, remolino. Ex. : el vent fa un *romboll* de la palla que troba.

rombollar [romboyar] (Plana de Vich) : replegar, arrambar. Ex. : la tempestat *rombolla* la palla. Cp. arrombollar.

Romensol, llin. Barcelona, xvii.

romenyola. V. *romanyola*.

romer : romaní, romero (València) : «*Romer*: Ros marinus», J. Esteve.

romera (Menorca) : espècie de marisc.

romers, Dic. J. March.

Romes, llin. Barcelona.

romeu : 1, petxina o molusc de l'orde dels Lamelibranquis, suborde dels Monomiaris, gènere Pecten; les valves d'una espècie d'aquestes servien per adornar les esclavines dels pelegrins que anaven a Sant Jaume de Galícia. 2, *romeu*, *romia* : romero, peregrino : «... si tu vas a Roma, me menarás una *romia*», Rom. Milà, II, 216.

Romeu, nom de fonts : Romeo, xiv; — llin. Barcelona.

Romia, nom de fonts : «Dona *Romia*, muller de Miquel Sala», 1593, Vida de St. Ramon de Penyaafort, 46.

romiatge : peregrinació : «la perròquia de la Verge Maria de la Mar... feu dos palagrins, ço es, dos bons preveres per anar a Sant Jacme de Galícia. E lo dit jorn pertiran per fer lo dit *romiatge*...», Ardits, II, 531; «los *romiatges* solemnes eran los de anar al sanct Sepulchre de Jerusalem o a sanct Pere de Roma o a Sanct Jaume de Galícia», Ritual Vich, xvi, 38 v.º; «e après algun temps lo dit cavaller dix a sa muller que volie anar en *romiatge* a les Indies», Legend., II, 161; Dic. J. March; «mas l'altra nit cayguist en pecat de fornicació e no te n'est encara confessat e cuydes-me fer satisfacció per lo teu peregrinatge e no u fas, perquè't dich e't man que confesses tots dos deffalliments e puys farás ton *romiatge*», Flos Sanct., 1.ª ed., 185 v.º.

Romigosa, llin. Barcelona.

romilla (Catalunya) : copinya, petxina estriada.

romillo : petxina de pelegrí (E. Toda).

Romonell, llin. Palma.

rompa, Dic. J. March.

rompagolls. V. *rampagolls*.

rompecotxes (Mallorca) : tela forta de color per sabates de dona, 1800.

rompent : rompiente, roques a la vora del mar.

rompill (prov. de Lleyda) : eina de conreu per a recollir els terrossos i fer-ne munts pels formiguers. Cp. *rampill*.

rompliment : ruptura. Ex. : *rompliment* de la cama, del braç, &c., xviii.

rompre, Dic. J. March; — *rompre's* la cara : perdre el temor, la vergüenza de pedir; — *rompre* les oracions : interrompre, estorbar.

Ex. : no em vinguis a *rompre les oracions*; — *rompre's* la nou del coll : desnucarse; — *rompre* en una cosa : embestir, arremeter : «*Rompam* en ells: *Faciamus impetum*. Irruamus», J. Esteve.

rompuda : artiga, peça de terra erma que preparen per conrear : «les *rompudes* del solar», Prullans, xvii. Cp. : «la pessa de terra dita la *rompuda*», Cornellà, 1624.

rompudayre (Borredà) : artigaire, el qui conreua una rompuda.

romput, p. p. de rompre : trenca, herniada : «Jaume Tegell... estava *romput*... ab lo bodell entortolligat», Novena de St. Narcís, Girona, 1716, 47.

Romugosa, llin. Subirats.

ronça, Dic. J. March.

Roncadell (València) : ocell de l'Albufera.

roncadera : rogall de les bèsties feres, J. Verdager.

roncador (Mallorca).

roncadora (Mallorca).

ronçal. V. ronsal.

roncallós per ransallós (?) : coix : «Oh vella *roncallosa*...!», Francesch Alegre.

ronçar : arrufar, arronçar : «e despuys girá'ls la sua fastijosa cara e *ronçant* un poch lo nas, alargant e voltant los labis fa apares que no via», Curial, 328.

roncar [ronchar] : «*Ronchar* : Stertere naso. Sterto, tise», J. Esteve; «*Ronquen, ronquen* les pubilles || les cabaleres no tant || perquè *ronquen* les pubilles? || Perque tenen més cabals», Cançó popular, — (Vilella alta) *roncar* fort : estar bo de salut. Ex. : ja *ronca* fort?; — *roncar* les tripes : es diu del qui menaça, refunfufia.

ronxar (Ripoll) : roncar.

ronxet (Ripoll, Olot) : ronquido.

roncayre (Bellpuig) : rondinaire.

roncejar : no decidir-se a fer una cosa, cançojejar, retardar ço que deu fer-se.

roncerejar. V. roncejar.

roncer : «Aquella nit || l'espitalera, || falsa *roncera*, || ella y sa mossa || percint e bossa, || fins al cotó, || del meu gipó || m'escorcollaren», J. Roig, 21; — *fer el roncer* : roncejar.

ronceria : tunanteria, picardia : «Tota lur çuna || ley, art e manya, || práctica strana, || hipocresia || e *ronceria* || te vull mostrar», J. Roig, 129.

roncero (Camp de Tarragona) : calmós, que sempre arriba tard.

ronch : ronquido, Dic. J. March.

Ronch, llin. Barcelona.

roncí : rocí : «Lo rey de mantinent montant sobre son cavayl *ronct*...», Quadrado, *Marsili &c.*, 63.

ronçola : arma que usaven en les galeres : «tota galea que s'armará en la Senyoria del Senyor Rey haia haver... viratons v m. Item romanyoles xxx. Item *ronçoles* vi. Item dalls vi», 1354, Capmany, *Ordenanzas*, 95; «Item septem *ronçoles* e rampins», 1331, Capmany, *Mem.*, II, 412.

roncor : ronquido : «Prompte un llamp serpejà dins aquella negror y al cap d'un rato se sent com una canonada fonda, prolongada, qual *roncor* repercutida per las montanyas recorre l'inmensa cordillera», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 42.

roncós : es diu de la persona sor-ruda que respon amb reganys (Arbúcies).

ronda (fer la —) : «e se'n varen tornar a França *faent la ronda* per Catalunya», Boades, 370.

rondalla [rondaya] : cuento, con-seja, palabras supèrfluas : «Yo son persona conjunta a Kirielayson de Muntabá e sens dir tantes *rondalles* e no abundar en paraules...», Tirant, I, 238; «Qui parlava ab la monja ab grans rialles, però, a fi de *rondalles* ell la requer suplicant», Francesch de la Via, c6 v.º; «fins

quant entorn del foch vells nos contaven o fos *rondalla* o verdadera història...», Canonge Tagell, 1740; «E com en diversos libres de Cròniques o hystòries moltes errors, *rondalles* e coses increhibles sien, continuables...», Cron. Carbonell, 1; «fingidor de *rondalles*...», Nebrissa; «hom deu legir libres aprovats no pas libres vans... ni libres qui son inútils axí com de faules e de *rondales*...», Bibl. Catalana, 262; «e jo no'm cur de recitar les badomeries e *rondalles* que alguns reciten», Boades, 187; — *rondalles* de la vora del foc : frase popular per indicar que són mentides certes notícies.

rondallayre. V. rondaller.

rondallejar (Barcelona). Ex. : sempre està *rondallejant*.

rondaller : amigo de cuentos, de charlas.

rondar (Segarra). Ex. : Els fadrins van a *rondar* les noies o xiques els dissabtes al vespre.

rondejar (Mallorca) : rondar.

rondela de la llança, xv.

rondell : «el se fou mes dins lo celler tras un vaxell, ez en sens far altre *rondell* torní'm al lit, gastat e paubre de delit,» Serradell, az v.º; — terme musical, 1399.

rondinar : refunfufiar, murmurar entre dientes.

rondinayre : que refunfufia, quejumbroso. Ex. : un vell *rondinaire* fa anar la casa dreita; un *rondinaire* a una casa hi està molt be.

rondineig : «Y dels aucells les fonedices notes, los buyts misteriosos de la selva, lo *rondineig* de l'ayre entre les fulles», J. Verdguer, *Obres*, IV, 252.

rondinós. Ex. : les *rondinoses* abelles.

Rondó, llin. Barcelona, xvi; Tar-rassa, xvi.

rondons, planta silvestre, St. Joan Despl.

rondula, nom d'ocell, J. Verdguer.

rònech : viejo, ruinoso, abandonado : «masos que abans de la sentència fossen *rònechs* ni masos morts...», Sentència de D. Ferrando en la 1.ª Cort, b3 v.º; «la jus on ha i mas *rònech* e negú no'ns vourà», xv; — (Mallorca) sol, en sentit de poc. Ex. : tinc un sac *rònech* de blat; anava a berenar i no he trobat més que un cap de peix *rònech*; no estarem a l'església mes que el temps de dir tres pare-nostres *rònechs*; s'ha deixat la crosta *rònega* i s'ha menjat la molla.

ronquí, Dic. J. March.

Ronsart, llin. Barcelona, La Bisbal.

Ronsó, llin. Barcelona.

ronullo (?), Tarifa de teles, Barcelona, 1534.

ronxar. V. roncar.

ronxet : ronquido : «y prompte se sentiren los *ronxets* del manyá y del capitá quals ronchs feyan tremolar la sala», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 230.

ronya : roña : «ronya engendrada per la glotonia», R. Lull, Rosselló, 238; Dic. J. March; — «ronya te la mel», Proverbis Tarragona, 331; — (Sant Feliu de Codines) pigota. Rfr. : axí es formatge sens *ronya* com donzella sens vergonya; — la part que es perd de plata : «abatuts los x argents per *ronya* e esmalts resten los dits VIII marchs e una onze», Ardits, II, 13.

ronyach, espècie de verruga en un arbre, irregular i mal feta, espècie de tumor en els vegetals (Plana de Vich).

ronyades (ferro de —) (Mallorca): instrument que empren els sabaters per bronyir soles i tacons.

ronyagut : es diu d'un arbre ple de ronyacs.

ronyó [renyó] : rífion : «Del streyniment de la pedra dels *renyons*...

Picat ensems la sanch del boch, él fetge, él polmó, éls *renyons*, éls genitals...». Tresor de pobres, 64; — Fr. : tenir el *ronyó* cobert, tenir el *ronyó* clos, o els *ronyons* closos : estar ric : «Comprenc que no hi pensessiu [en casar] mentres feyan lo fonament de vostra casa; pero avuy que teniu la Coma, l'hort dels Mínims... en una paraula, lo *ronyó* cobert, avuy qu'heu de plegar la botiga...», N. Oller, *L'Escanyapobres*, 33; — *ronyó* de pa : crostó, cantó de pa.

ronyonada (Catalunya, Mallorca) : la part del cos que correspon als ronyons tant de les persones com dels animals, xv.

ronyonal (Perpinyà) : la part inferior de l'esquena abans de les anques : «que de les dites carns no gaus levar negun greix del *ro[n]yonal*... de deguna bèstia», Alart, V, 324; «del moltó, lo *ronyonal*», Cançó popular; «Voleu callar!... Palpeume aquests palpissos y aquest *ronyonal*! Mirau quina gurmellerals», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 49.

ronyós : ple de ronya : «... que tothom que per aquella porta entrás que fos tort o geperut o tinyós o *ronyós* o rancalós... que quescun die li donás un diner», Legend., I, 181; «*Ronyós*: Scabiosus. Veterinosus», J. Esteve.

rool, terme marítim : la llista de tots els qui s'embarquen en una nau. Cp. : «*Roolos* de la Guarda de Corps de S. M. desde 1584 hasta 1621», Ms. del Real Patrimoni, Madrid.

Roolf [Raolf] : Rodolfo, xv.

ropari, Dic. J. March.

Ropia, llin. Blanes, 1541.

ropilla [ropilla] : «Una *ropila* de sergill guornida de passamá pardo», Inv. València, 1585; Inv. Cornellà, 1624; «*ropilla* de burells», Id., 1625; «*ropilla* escotada», Inv. Solsona, 1760.

Ropit, llin. Barcelona.

ropit (Menorca), ocell : pitirojo.

ropitet (Menorca), ocell.

ropó de saya de la senyora», Inv. La Ràpita, 1517.

roquer (Mallorca), peix agafat entre roques que passa com el més sabrós. Ex. : fer una bona caldera de *roquer*; — (València) el capellà que cuida de les roques o carros triomfals que van a la processó del Corpus.

Roquer, llin. Mallorca, 1395; Barcelona, Eivissa.

roqueral : tros de terra accidentat, cobert de roques, multitud de roques.

roquerol : 1, ocell : espècie de falzia o d'oreneta que fa el niu a les roques altes, golondrina rústica o de las rocas. 2 (València), camperol, bosquerol, muntanyès. 3 (prov. de Lleyda) tolls d'aigua que la pluja deixa entre les roques. Ex. : al poble tal beuen aigua dels *roquerols* xupant-hi un mocador, tal escassetat d'aigua hi ha.

Roquerol, llin. Barcelona.

roquerola, ocell.

Roquerola, llin. Barcelona.

roquet : «Item per esquivar fraus que sovint se solen esdevenir per estar a facultat dels padrins poder cambiar los *roquets* que no estan senyalats, sie ordenat que tots los *roquets* aixís de les llances del mantenedor com dels aventurers hagen d'ésser senyalats per los jutges de diversos senyals a cada llança que's donará», 1573, *Gay Saber*, 1868, 74; «ningun padrí (de la justa) que portará sella d'armes pugue pendre los *roquets* de son fillol, sots pena que no li sia admés aquell *roquet* encara que parega encontrat», 1573, Id., id.; — roquete : «vestit ab un *roquet* de bisbe...», Romeu, *Set psalms*, 3; «venia vestit de molta cerimònia perqué après del *roquet* de tela lo qual aportava sobre una sotana larga...», Ardits, V, 133.

Roquet, llin. partit de Sort.
roqueta : roca petita.
Roqueta (La o Sa —), nom que donen a Mallorca els mallorquins absents d'ella.
Roqueta, llin. Sta. Coloma de Queralt, 1291.
roquetam : rocam.
roquetar (Vich) : rocam, lloc on hi ha moltes roques.
roqueter (Empordà) : roquerol, camp o camí pederocs. Ex. : això és un *roqueter*, no s'hi pot caminar.
Roqueter, llin. Barcelona.
roquetera : lloc de moltes roques.
Roquetera, llin. prov. Girona.
roquill (Olot, Ripoll) : mesura de vi equivalent al patricó (?), al quart de patricó (?).
Roquilla, llin. prov. Barcelona.
roquissar [roquissal] : lloc de roques, penyalar : «E lo Infant fo en un loch qui es *roquissal* e es lo fat (?) de roca e lo cavall feu ale naga, e cach», Rev. Cienc. Hist., 1880, 50; «un *roquissar* ple d'aubons», T. Aguiló; «la primera vegada que comensaren a descarregar los trebuchs dins la dita cala, surgiren segons que diu IIII gúmenes ençabades, de les quals IIII n'i ha II qui son totes segades per lo *roquissar* qui es al mal loch», XIV, *Luliana*, 1890, 261; «Tranquiles dormen les ones baix del ferest *roquissars*», Costa i Llobera, 25.
ror (?) : «sens estar *ror*», Masó Torrents, *Ms. catalans*, II.
roroles : espècie de truites petites, com a mandonguilles, xv.
ros : 1, rosada : «logran del Senyor *ros* y pluja», Goigs de Santa Calamanda, 1855; Dic. J. March; *ros* del cels, xiv; «e malay los muns de Gelboe dient que *ros* ne pluja no hi caygués null temps», Génesi Amer, 110. 2, *ros* de vi (?): espíritu de vino, XIII; — *ros* de bota (?), València, xvii. 3, color, rubio; — es feia pa blanc i pa *ros*, això és pa blanc i pa moreno o

negre, Mallorca, xiv; — *ros* d'ou : el rovell : «un ou cuyt la una part, so es, lo *ros*», Ms. Vich; — ésser *ros* com un fil d'or.
rosa : 1, flor : *rosa* de cent o cent cinquanta fulles; *rosa* xalandrina; *rosa* de tot l'any; *rosa* vera; *rosa* satalia, etc. : «*Rosa* per flor de *roses*, per caure *ros*», Dic. J. March; — *rosa* boscana o *rosa* vera : rosa silvestre; — *rosa* dels vents; — roser : «Item atés que en lo altar de la *Rosa* (del Roser) han comensat retaula per dita invocació y de ninguna manera está pintat, ordena...», 1581, J. R., *Hist. Sóller*, II, 807. 2, malaltia infantil de la pell.
Rosa : Ródano : «E com una vegada ella predicás en Avinyó, un infant stava de lla lo riu de *Rosa*, que volia hoir les sues paraules e nadant venia a ella», Flos Sanct., 1524, 127; «Passá lo riu de *Rosa* e vench-se'n a la ciutat d'Aix...», Id., id., 106.
Rosa, llin. Barcelona.
Rosacomes, llin. La Bisbal.
rosada [roada, ruada] : rocío; — (Berga) el rocío helado, escarcha, gebre. Cp.: «Que no hi ha milló cassá || que de part de matina da; || las llebretas van pel camp || y els cunills per las *ruadas*», Rom. Milà, 337; Sin. *mullenada*, *aiguallada*, *rov*.
rosader [roader] (Mallorca) : camp ple de rosada : «Perilles d'estar malalta per dins aquest *rosader*», Glosa mallorquina.
rosal : lloc de roses : «E tantost que l'hagueren degollat, per la sua propia sanch aná al sant *rosal* del sant paradís», Legend., II, 47.
Rosal, llin. Barcelona.
Rosaleyá (Tossa) per **Rosalla**.
Rosals, llin. Barcelona, Vich.
Rosanes : antiga masia, prop de La Garriga abans d'arribar a la riera del Congost.
Rosanes, llin. Vilatorra, 1440;

ROS

Barcelona; Sta. Coloma de Queralt, xv.

Rosans, llin. Barcelona.

Rosanta, llin. Barcelona.

rosar : caer el rocío. Ex. : aquesta nit *rosa* molt; — rociar, chorrear, gotear; — *rosar* la sang : gotear, chorrear, València, xv. Cp. arrosar.

Rosarda, llin. Barcelona.

rosarda, ocell.

rosari : la devoció de resar-lo; l'objecte amb el qual se resa : *rosari* de Terra Santa, ab caps d'or, dos senyals (?) y creu guardada d'or, Inv. Palma, 1752; «It. un *rosari* ab reliquiari y ab rosetes de or. It. *rosari* de coll ab pares nostros, creueta y esperit sant d'or», Id., id.; *rosari* d'or de aportar al coll. Id. *rosari* de aportar en les mans de granadillo», Inv. Palma, 1760; *rosaris* de oliveta ab cadeneta de plata», Inv. Cornellà, 1595; «*rosari* de llàgrimes de vius ab els glòrias de trocets de canya», els duien els pagesos pobres mallorquins a principis del segle XIX; — *rosaris* blaus, Inv. Vich, 1774; — *rosari* dels ocells : la piuladissa dels ocells quan van a hora baixa a ajocar-se als arbres.

rosariayre : el qui fa rosaris.

rosarista : gran devot del Rosari, Catalunya, xvii, xviii.

Rosarols, llin. Barcelona, 1768.

rosat : de color de rosa; — s'aplica a certs productes de farmàcia, *oli rosat*, mel *rosada*, sucre *rosat*, vinagre *rosat*, etc. : «*oli rosat*», xvi.

Roscà, llin. Barcelona.

rosca : posar claus de rosca : «Per *rosca* la barra de la bomba», Compte de manyà, Barcelona, 1817.

Rosdevall, llin. Girona.

Rose : el río Ródano : «Encara que diu que ha feta venir molta vitualla per lo *Rose* avall, que costa sens fi», 1369, Cronicón May., 102.

rosech : dolor, com el reuma, la poagra, el mal de caixa i figura-

ROS

dament tot malestar i neguit moral, remordiment, etc.

rosega-altars : beata, persona que es passa tot el dia per les esglésies : «De hipocresia e de parenya haguí crehença; tot son comport fos de coll tort; *rosegua al·lús.*», J. Roig, 73.

rosegall : la resta de qualsevol cosa de menjar que ha estat rosegada; — *rosegall* de rates, J. Verdager, *Netto*, 9.

rosegalls (Borredà) : l'herba que roman a la pastura després de haver-hi pasturat la ramada; — (Urgell) les deixes del pallús que els animals deixen a la menjadora. Sin. *esterranys*.

rosegat [roegar], Mallorca) : roer : «Un verme que *rosegat*», J. Esteve; «Item visità la sacristia y com los calaixos de guardar la roba estiguen *rosegats* de rates y elles entren y foraden la dita roba...», 1595, J. R., *Hist. Soller*, II, 828; «e après entrà en la dita cova per menjar lo dit pan e trobà-lo molt negre e sech e tot entorn *rosegat* de rates», Legend., II, 175; — *rosegat* xacolata : menjar xacolata.

rosegó [roegó, Mallorca] : tros de pa començat a menjar, mendrugó, tros de pa deixat.

rosegues (Camprodon) : l'herba que deixen els animals quan es seca o un poc podrida i no els agrada.

Rosell, llin. Catalunya.

rosella [roella, Mallorca; rovela, Menorca] : amapola : «Papaver Rhaeas...; cast. amapola, ababol, ababa...; arag. y val. ababol, rosillas; bal. *roella*, *rosella*; cat. *rosella*, *ruella*, babols, paramá, quicaraqichs», J. T., *Flora farmac.*, 1098; — *rosella* borda : «Anemone memorosa...; cast. anémone de los bosques... y cat. *rosella bordas*, Id., id., 1127.

Rosella, nom de dona : «Dus

grecs de terra poch venuts a Na Rosella», xv, *Veu de Montserrat*, 1886, 360.

Rosella, llin. València.

rosellar : camp de roselles, sembrat ple de roselles.

rosench : fill o natural de Roses.

Rosench, llin. Catalunya.

rosier [rosé] : 1, rosal; — *rosier* de cent fulles : «Rosa centifolia...; cast. rosal de cien hojas, íd. romano o de Holanda...; cat. *rosé de sen fullas*, J. T., *Flora farmac.*, 932; — *rosier* de pastor : rosier boscà; — *rosier* bord (Camprodon) : rosier de pastor; — *rosier* boscà o bosquetà; — *rosier* doble : el de cent fulles. 2, rosario; — fiesta primaveral : «En nostres pobles y masies celebra la fadrinalla les alegres festes primaverals anomenades *Rosers*; nosaltres cada any venim aquí a celebrar lo *Roser* de la literatura catalana», Jochs Florals, 1887, 45; — *Roser* de tot lo mon : la Verge del Roser, primer diumenge d'octubre (?) ✕.

Roser, llin. Pollença, xiv, xv, *Luliana*, 1887, 100.

Róser : el Ródano : «Meteren Pilat a la casa del *Róser* prop la ciutat de Viana la qual era en mig del flum *Róser*», Gamaliel.

roserar : lloc de rosers : «Plany a la trista amiga que a sa companya antiga... ovira dalt del *roservars*», Jochs Florals, 1868, 149.

Roseres, llin. Riells.

Rosés, llin. Barcelona, 1510.

Roset, llin. Barcelona.

roseta : 1, ocell de la Bufera de València. 2, clauet amb la cabota treballada en forma d'estrella que es posava a la coberta dels llibres. 3, dim. de rosa : «un davant-llit de *rosetes*, de fill», Inv. Junqueres, 1538.

rosetà, natural de Roses.

Rosetona (Cerdanya), dim. de Roseta.

Rosey, llin. Barcelona.

Rosicarda, llin. Barcelona.

Rosich, llin. Barcelona.

Rosich (Besalú), dim. de Rosa, rosicler [rosicler, ruxicler], una pedra preciosa, Inventari de les pedres de la Custòdia de la Seu de Barcelona, 1598.

Rosills, llin. Catalunya.

Rosimunda, nom de dona : «Un rey que havia nom Albano havia una muller qui havia nom *Rosimunda*», Legend., II, 93.

Rosinach, llin. prov. de Lleyda, Barcelona.

Rosinès, llin. Barcelona, xvii.

Rosó, dim. de Rosa.

Rosó, llin. Barcelona.

rosp : «Pot-se acompanyar lo vici de la avarícia al *rosp* lo qual es un animal que viu solament de terra e per por que no li manque no se'n gose saciar», Flors de Virtut, cz.

Rosquellas, llin. Barcelona, Girona.

Rosquelles, llin. Barcelona.

rosquilla : pasta de forma circular amb un forat al mig, xvii; — bergancí.

rossa : 1, cadavre d'una bèstia en estat de corrupció, carrofia. Ex. : al torrent hi ha una *rossa*; «pus li surt de la boca un fetor tan gran que sembla com si prop de ell hi hagués una *rossa*», A. Bof., *Orfaneta*, 383. 2, (Figueres) cavall o euga. Ex. : a la fira hi ha moltes *rosses* i bestiar boví : «dich de ferradura per dir de matxos o *rosses* de montanya, perquè es tan dolent y perillós que solsament los matxos y cavalls nascuts al país hi poden passar», *Renaixensa*, 1888, 325; «*rossas* que portan los queviures», *Bull. Ass. excurs.*, 1889, 281. 3, fem. de ros. Ex. : una cabellera *rossa*.

Rossa, la muller d'un Ros, Cornellà, xvi, xvii.

rossam : ramat de bestiar de peu rodó, cavalls, muls, & (Andor-

ra, Empordà). Ex. : el *rossam* que peix a muntanya : «A propòsit; quan arribin los forasters fes que'l *rossam* sia ben aconduhit de grana y herbas», Bosch de la Trinxeria, *Lena*, 124; «Las femades del *rossam* vajan pudridas al camp, las que emperó dona'l bou no tardan en ser-ho prou», Fages de Roma, 51.

rossec : cola, rastro; — fig. conseqüència. Ex. : el *rossec* d'una malaltia; — (Plana de Vich) branques de roure formant angle que serveix per arrossegar pedres grosses; — atraso, compte atrassat : «no volen fer lesió a lurs censals ne a les pensions o *rossecs* per rahó dels dits censals degudes», Protocol de l'Arxiu de Junqueres, xv; «son stades suscidades algunes qüestions e plets entre los senyors e alguns pagesos sobre lo pagament dels *rossecs* que devien de lurs rendes», Carta de Ferran I, 1488; «Els *rossecs* que te'l monestir, axí de censos, delmes, luismes...», Barcelona, 1504; «Y en les corts celebrades per lo senyor emperador... en Monçó se ordená que les claveries no poguessen ésser closes ni definides ab *rossecs* exigibles y que los deputats puguen compel·lir als clavaris los mostren lo llibre y comptes», Mora, *Furs de València*, 88; «llibre de la renda y *rossecs* del monestir del Carme», Barcelona, 1592; Barcelona, xvii.

rossegall : cua del vestit : «aportan bons *rossegalls* (les dones) cobrint una cana de terras», *Palinodia*, Barcelona, 1706, n.º 420; — (Amer) convidat a un casament o bateig. Ex. : ha sigut *rossegall* de tal.

rossegar : arrastrar : «alguna dona o donzella de stament de gentils hòmens... no pusquen d'aquí avant portar les falde de les gonelles pus largues de un palm de Montpeller... Emperó les mullers e filles de menestrals no pu-

xen *rossegar* mes de mig palm», Lleys sumptuàries, 1454, Mallorca; «foren executats los sobredits... delats... ço es que foren *rossegats* y scorterats...», Ardits, IV, 131, «se feu-lo tant *rocegar* per lochs apres fins que fo mort», Flors Sanct., 1.ª ed., 168; «mesa en una post, sia *rossegada*... fins a les forques», 1469 *Luliana*, I, 45. Cp. arrossegar.

rossegons (a —) : arrastrando : «Y tots junts, casi a *rossegons* lo tragueren d'allí, mentres lo balcó tornava a cloure's», A. Careta, *Rajolins*, 35; «... qui las naus y senyeres empresonadas duya a *rossegons*...», A. Blanch, 6.

rosseguera (Mallorca) : el rost per on deixen anar o baixen els rossegalls de llenya o rama que tallen a la muntanya i arrosseguen fins a on convé.

rossejadora (Agullent, València) : greixonera per portar al forn la vianda perquè es rossegi, o es torni rossa.

rossejar : tornar-se ros, s'aplica a l'arròs cuit que té la crosta rossa; — que té color ros. Ex. : les cases de pedra *rossejaven* entre els arbres.

Rossell, llin. Catalunya.

rossella per *rosella* : «Y per lo mateix efecte prenen Papaver erraticum que en catalá se diu *rossella*», Prior, 170.

Rossella, llin. Barcelona, 1541.

Rosselló : Rosellón. Cp. : «E encara en la terra de *Rossellion*, ço es, a Salses», Coroleu, *Documents*, 69.

rossellonada : cosa, mot, costum propis del Rosselló.

rossench : que tira a ros.

rosset : eina de fuster i de boter per a marcar el valor de les fustes; — *rosset* de dues puntes, d'una punta, de biaix, Inv. Vich, 1498; — (Camp de Tarragona) avellaner que produeix una avellana petita i plana.

Rosset, llin. Barcelona.

rosseta, ocell, Tarifa, València, 1369.

rossí. V. roci.

Rossinès, llin. Barcelona, XVIII.

Rossines, llin. Barcelona, 1693.

rossinyol : 1, ruiseñor; — fer *rossinyols* : cantar com el rossinyol : «Si'l pinsá fa *rossinyols* los aucells vindran a vols», Festa dels aucells, Manresa, 1866. 2, ganzua, instrument que usen els lladres per obrir les portes, calaixeres, &amp. clau falsa. 3, mena de bolet.

rossinyolejar : imitar el cant del rossinyol. Ex. : és un canari que *rossinyoleja*.

rossoladís : resbaladizo, J. Verdguer.

rossolar : rodolar, rellicar. Ex. : estic malament en aquest llit, *rossolo* fins a caure; «De Flordeneu la cabellera rossa *rossola* en cabdells d'or per ses espatlles», J. Verdguer, *Obres*, IV, 149; «una llágrima brusenta li *rossola* cara avall», *Renaixensa*, 1878, 93; «Les naus *rossolaven* per damunt de la mar llisa», J. Verdguer. — (Centelles) deixar-se anar cul a terra, per un rost o talús per on és difícil baixar de peu.

rossolat : «La ciutat que fa segle està assegurada a les vores del Mediterrá, de la blavenca y *rossolada* mar de la civilisació hont s'enmiralla...», *Rev. Cat.*, 1889, 115.

rossolayre : que *rossola* o rodola. Ex. : còdol *rossolaire*.

rossor : color ros : «Sempre'm dius polleta rossa; || de polla ja se que'n so; || de rossa prou ne seria || si'm deixessis la *rossora*», J. Verdguer, *Calendari P. Briz*, 1867, 45. Ex. : la *rossor* de les espigues assoleiades.

rost : 1, subst. pendent, declive. Ex. : *rost* amunt va pujant; «casa que está'l mitx d'un *rost*», Pallarols, 443. 2, adj. Ex. : muntanyes molt *rostes*, XIV; Dic. J.

March. 3, «conylls ab salsa *rosta*», XIV; — torrat (?) XVIII.

Rost, llin. Mallorca, Catalunya. **rosta** (Muntanya); magra de tocino. Ex. : van fer unes *rostes* a la paella.

rostar (Ibars). Ex. : *rostar* la cassola : escurar-la amb pa (?).

Rostel, llin. Girona.

rostillons (Riells, St. Miquel del Fay) : llardons. Sin. *raissons*.

rostir : asar : «Si vos veyets vuy en l'ast || dos falcons en aquest dia || yo crey per Sancta Maria || que cant iriets cassar || lexariets l'om cridar || e fariets vostra via. || Donques be dech yo fugir || qui VII companys havia; || denant los me viu *rostir*, || d'on haguí malenconia», Turmeda, cob. 89; «*Rostir* lo pollastre : Assare pullastrum», J. Esteve; «la liquor que hix de seu de moltó con hom lo *rust*, donat a beure sana», Tresor de Pobres, 18.

rostoll [restol, restoll, rustey, Palamós]: camp de blat segat, rastrojó : «De bestiar que entra en *restoll*...», Ordinacions de Reus, 1417; «arrencá *restoll* e lenya menuda e mes-la al forn», Flos Sanct., 1524, 108; «que no'n aia nenguna persona que ause metre foch en los *restols*», 1483, *Rev. Lang. Rom.*, 1870, 107; «sápia lo mitger que en lo últim any de dita mitgenca li será permés deixar la mitat de las terras de *restoll*», Contracte de mitgeria entre Poblet i el pagès Aran de la Fuliola, 1799, Arxiu Acad. de la Història, Madrid.

Rostoll, llin. Girona, XVI; Barcelona.

rostolla (Rosselló) : rostoll.

rostollada (Vich) : gran extensió de rostoll. Ex. : les guatilles van per les *rostollades*, J. Verdguer; — esgarrinxada feta pel rostoll (Plana de Vich).

rostollar : camps de rostolls : la bravada del sol boyra lleu alsa ||

qu'enterboleix del Margansol las voras || y en los garrichs y *rostollars*, hi lluhén...», P. Briz, *Cap de Ferro*, 49.

rostollar : treure el rostoll (?) : «En seguida del segar ha de ser lo *rostollars*, Fages de Roma, 34.

rostre : rostro, cara : «*rostros* plens de colors», Cobles o gloses sobre'l matrimoni, Mallorca. Cp. : «ab el *rostro* de la cara me apareix que es mon marit», Cançó popular de *L'Escriveta*, Sa Roca de Bellera, Ripoll, 1699.

rot : 1, eruto, Dic. J. March. 2, romput, trencat : «Emperó es tengut de esmenar aquelles palanques ho aquells vasos ho aquells árguens qui a servey seu seran *rots*», Consolat de Mar, 1518, 42 v.º

rota : 1, instrument musical : «Estant axí a mi aparech a mon vijares un hom de mitge statura ab reverent cara, vestit de velut pelós carmesí... E accompanyaven-lo dos hòmens de gran statura la hu dels quals era jova fort bell e tenia una *rota* entre les mans», B. Metge, Ms., 40; «E per tal com yo trobava gran plaer en xandres e ministrés, aquest hom qui te la *rota* entre les mans ab molta discordansa me fa denant sons desplaents...», Id., 61 v.º; «lo jove que veus ab la *rota* en la ma hac nom Orfeu», Id., 67; «... e sonant la *rota* la qual a mi havia donada Mercuri fuy tant graciós a Cerbero, porter de infern, que les dites portes me foren tantost ubertas», Id., 68; «lo dolç so de la *rota*, sonant d'Orfeu», Rocaberti, *Gloria d'Amor*, 2, roda (?) : «A les vetz fan celles qui dançan en *rota*...», Dant-Febrer, 479. 3, derrota : «e seria be necessari que mes gent hi fos tramesa e ja hi havia tramesos 1 homes e altres 1 a Puigvert e son-se perduts a la *rota* de Rabinat (?)», Doc. Arch., XXII, 291. 4, artiga, arrompido : «Item

fo adhordonat per lo senyor rey que tot hom qui aga *rotes* en los termes de Salses...», Alart, 147; «me comená que pus may tornás dins s'auziná. Y com mes envant va sebre que jo meteix hey tornava qualque pich, va doná orde que's posassen a tayá es bosch y fer-ne *rotes*», *Museo Balear*, 1877, 336. 5, junta, consell (?) : «lo illustre senyor loctinent a les sis hores dematí pertí de la present ciutat ensemps ab los del real consell o *rotas*», Ardits, III, 171; «tota la terra... toqué a somatent y pertí lo dit S. loctinent aportant-se'n la *rota* [Consell especial]», Ardits, IV, 218; «Per ço appar que en neguna ciutat per gran que fos, no podia haver sinó XVI juristes, ço es, los quatre assessors dels dits quatre officials e los XII de la *rota* imperial», 12.ª del Crestiá, c. 206; «lo senyor Governador ab alguns doctors de la *Rotta* (sic) y cavallers», Ardits, III, 347; «se feren a missa major las exéquies per dit senyor Rey; agué-y gran contravérsia entre los magnífichs Jurats y Virrey y la *Rota*, corrent grans mandatos y escripturas y ab tot axó los Jurats no volgueren venir si la *Rota* hi anava...», 1598, Cronicón May., 344. 6, p. p. fem. de rompre : «barcines *rotes*», 1331; «camisa *rota*», Vida de St. Amador, 16; «La nau s'es *rota* en un scull», J. Esteve, 15 v.º; «una correja *rota* e dolenta», Lib. dels Mariners, 7; «capa *rota*», Cobles Marquesota; — anar de *rota* : anar malament : «va lo mon ja tan de *rotas*», Cobles Marquesota, xvi; — (Mallorca) anar de *rota* batuda : anar malament, ir de capa caída. 7 (Lleyda), las gavillas del cáfiame que arreglan como una tienda de campafia para secar al sol. 8, instrument d'artilleria (?) : «It. una *rota* (després de les bombardes)», Inv. Atarazanas, 1467. 9, *rota* boch (Pollença),

planta agreste de flors grogues d'olor fort i agradable i se'n treu un oli, estepa-joana.

Rota, llin. Mollet, Ripoll, Vich.

rotam (Mallorca) : desperdicios, trastos, cachivaches.

rotar : fer rots, regoldar : «*rotant* la embriaguesa de la nit passada», Ms. St. Pere Pasqual.

Rotas, llin. Saïdes.

roter (Mallorca) : el qui prepara per al conreu un tros de muntanya, garriga o terra verge no conreada i després segueix conreant-la pagant un petit canon.

rotga, nom de peix, Eivissa, 1728.

Rotger, llin. Mallorca, xvi.

rotjura (València) : rojor, vermellor.

Rotlan : «aprés lo dit emperador havent recobrat *Rollan*...», Tomich, 20; «... com *Rollan* tenc asemiada la ciutat de Empúries», Id., 20.

Rotlan, llin. Barcelona, 1471; Vich, 1337; Lleyda, 1505; Mallorca, 1316.

rotlada (Mallorca) : corro, gruppo : «Quan els vells davant l'església || un'ample *rollada* fent, || escupen plans y saliva...», *Calendario Balear*, 1872, 69; «Axi esclama lo mes vell de la *rollada*», Costa i Llobera, 8.

rotló (València) : la roda del molí d'oli : «y ell l'almaceser ab gran passió açota'l rocí menant lo *rotllo*», Procés de les Olives, 9; «Un motlo de fer *rotlons* grossos, a manera de tenalles», Inv. Torre den Barra, 1430.

Rotllan, llin. Vich; Ripoll, 1705.

rotllana : «*rotllana* de fusta negra per posar-hi el brasero», Inv. Barcelona, 1821; «sas galtas eren rosas de una toya || y una *rotllana* d'or sa rossa trenas», Trovadors nous, 564.

Rotllant, llin. Borredà, Barcelona; Moyà, 1845; Gisclareny, al partit de Berga.

rotllar : arrollar. Ex. : *rotllar* els pergamins, Inv. Cervera, 1774; — circuit, rodear. Ex. : *rotllat* per un grup de gent, me vaig despedir.

Rotller, llin. prov. de Barcelona.

rotllet : corrillo.

rotlleu (Girona) : ço que es tira pel bateig.

rotllo : 1, rollo : «Un *rotllo* de pergamins que no son de utilitat per l'arxiu de la casa», Inv. Cervera, 1774; «Dex a micer Albanell lo *rotllo* de or gran e dos anells de or», Test. de Junqueres, 1557, 186; — «lo jueu con feya sagrament contra lo christià tenia lo *rotlle* al coll», Constituciones, 3.ª ed., Apèndix, 6;

— fer-se un *rotllo* de sa coa (Mallorca). 2, corro, corrillo : «Bartomeu Casadó cinter : molt affectat y sermonador qui anava sermonant la germania per las carreras com a frare altas veus, y per plasas se feya tenir *rotlo*...», *Cuadrado, Germania*, n.º 342, 32; «*Rotles*, J. Esteve, d3 v.º; — traure a *rotllo* : sacar a plaza, ocuparse de, hablar de un ausente; — posar lo peu a *rotllo* : «y en tal concepte se'n portaria a América a Marianito y a l'altra tarambana, fent-los *posar lo peu a rotllo*, interessant-los en negocis», J. Pin, *Jaume*, 229. 3, «Tan luego como recibía sus despachos se presentaba con ellos al Concejo reunido en medio de la plaza junto al *rotlle* de la parra donde se leía la credencial», xv, J. R., *Hist. Soller*, 265; «Sería el *rotlle* de la parra la picota o rollo que había en los pueblos de Aragón para indicar la jurisdicción de villa?...», Id., id., nota. 4, *rotllo* de terra (La Segarra) : tros de terra.

rótol : «*rótol*s de Alexandria; *rótol* de Cicília...», Tarifa de teles, Barcelona, 1534; «y per açó es figurada per l'arca, dins la qual los manaments se tancaven scrits en les taules de pedra y lo *rótol*

dels cinch legals libres», 1.er del Cartoxà, 46; «... es stat publicat e creat en papa... lo olim Cardenal de Columpna... Plácie-us, senyor, de spetxar axí los *rótois* com vos-tres profits et altres coses...», F. Bofarull, *Malla*, 90; «Supplicam al papa que de algun beniffici, dignitat, officio no provehís fins que per part vostra, senyor, et per lo *rótol* per vos trametedor li fos vostra intenció manifesta», Id., 91.

rotunditat : redondez : «segons lo seu ample qui's de sa *rotunditat* per la qual se mouen les ondes de la mar a la terra...», Fèlix, I, 142.

roturar : donar la primera rella a la terra, castellanisme (?).

Rotxoxo, llin. Barcelona.

rotz, Dic. J. March.

rou (Mallorca) : rocío : «plena d'encant y misteri, de lluna, estrelles y *rou*...», Costa i Llobera, 112.

Rou, llin. Mallorca; Llerona, xvii. roudons, herba.

roudor, herba : «Les leudes del *roudor* de Barchinona son establides als hereus d'En Berenguers», Doc. Arch., XXXIX, 73; «Kaffiç de *roudors*», Cost. de Tortosa, 88 v.º; «Item que negun tintorer no gos metre *roudor* ne aygua de *roudor* en neguna tinta que faça sotsban de xx solidos», Doc. Arch., XL, 312; «Item que'ls dits burells no puxen ésser tints ne algun los gos dar tinta de negunes colors qui sien prohibides... ço es, de aygua de *roudor* ni ab violada ni ab vedriol...», Doc. Arch., XL, 306; «sens tot contrast y enbargament d'algú poden breylar e caçar... e pot cullir grana y espart e *roudor* e tan (?) e herba...», Cost. de Tortosa, 92 v.º; «tot cuyram adobat ab *roudor* fora de Barcelona sia regonegut...», 1402.

Roudors, llin. Barcelona, 1391.

roufra, Dic. J. March.

rounament. V. rahunament.

Roura, llin. Catalunya.

rourell, arbust semblant al roure (?), roure bord (?), Bosch de la Trinxeria.

roure : «L'estany se divideix en amples braços, || com en branques y brots *roure* aglaners», J. Verdaguier, *Obres*, IV, 159; «Quercus pedunculata...; cast. rebollo y cajigo... roble, robre, melojo, marojo...; val. marojo; cat. *rouva*, cassa; bal. ráurers», J. T., *Flora farmac.*, 534; «*Roure*: Quercus», J. Esteve; — *roure* aspre o escucuter (Plana de Vich) : el que serveix per fer-ne aspres per els tomàtecs i els fesols; — *roure* roig; *roure* blanc, etc.; — *roure* bessó (prov. de Girona), el qui neix amb dos troncs, forcat; — bolets de *roure* (Plana de Vich).

roure : roer : «... e será fet l'om menjar de foch qui tots temps crema e no será apagat e será vianda de vérmens qui perpetualment *rouvan* e menjaran e no poran morir», Ms. St. Pere Pasqual, 129 v.º; «Be menjar e be boure, mes val que bescuyt *roure*», Lib. dels Mariners, 1; «Si'l sastre o altre pendrà vestiments a polir o a sargir, e aquells vestiments rates *rouvan*, en son poder sie tengut de restituir aquells vestiments», Furs de València, 1.^a ed., k8 v.º; «desoterraren un cors mort de un canonge e trobaren-li que un çapo li menjava e li *roya* la cara», Legend., II, 78.

Roure, llin. Mallorca, 1395; Barcelona, xvii.

roureda; camp de roures, roble-dal, robledo.

rouredeta (prov. de Lleyda) : petita roureda.

Rourell [Raurell], poble a la prov. de Tarragona.

Rourell, llin. Granollers, xvii; Vich., xvii; Barcelona.

rourench, bolet que surt a la soca del roure (Vilatorta).

Rouret, llin. prov. de Girona.
Rourich, llin. Barcelona, 1441,
 1450.

Rourita, nom d'una monja de
 Girona, Almoynier de Poblet.

rova : arroba, Dic. J. March:
 Ribes, 1404; «Un sach ab dues
 roves de arrós», Inv. Vich., 1413.

rovalla: terme d'argenteria, joiells
 que es desfan per fondre, deshecho
 de joyeria. Ex. : les pedres, dia-
 mants, etc., a un compte i la *ro-
 valla* a l'altre.

rovallat : tela : «un devantal de
rovallat», Inv. Dalmases, 1640.

rovell [rouell] : 1, orin : «Lexa'm
 la camisa que't doní per consola-
 ció mia que après serà mesa en la
 tomba tua e mia, lavada ab les
 mies própies lágremes e netejada
 del *rovell* de les tues armes», Ti-
 rant, IV, 361; «les armes... sien ser-
 vades e entires, ço es assaber, que
 no sien corrosses per *roveyls*», Doc.
 Arch., V, 81; «Lo cavaller no deu
 lexar carregar de pols ni de *rovell*
 sas armes», Bernabé Sans, Lleyda,
 xv. 2, malaltia de les plantes,
 causada per l'humitat : «... quan-
 tre la malignitat dels *rovells* que
 solan patir los sembrats al temps
 de granar», 1618, *Luliana*, 1895,
 150; «Si en Virgo, mort de un rey
 y de una reyna de estranya regió,
 perill en los navegants, *rovell* en
 les plantes», Prior, 4 v.º 3, yema
 del huevo : «*Rovell* d'ou: «*Vite-
 lllum ovis*», J. Esteve; — s'aplica
 metafòricament al centre, moll,
 flor d'alguna cosa. Ex. : el *rovell*
 de l'ou de tota la plana és el mas
 tal. 4, color vermell. Ex. : cor-
 tines de *rovell*, cobrellit de *ro-
 vell*, etc.

rovella. V. *rosella*.

rovellar-se : posar-se rovell al
 metall; — tenir rovell les plantes.

Rovellat, llin. Barcelona, 1509.

rovellat : enmohecido, oxidado;
 — tenir *rovellada* alguna cosa a la
 memòria no recordar-se'n bé.

Ex. : tinc molt *rovellades* les mate-
 màtiques.

rovelló, bolet mengívol : «sur-
 pel setembre, es cria sota les mates,
 té color roig de rajola i es taca d'un
 verd de rovell que'l distingeix y li
 dona nom», *Buill. Excurs. cat.*,
 1885, 113; — mares de *rovellons* :
 els més primerencs; — *rovellons* de
 cabra; — *rovellons* de pila (Sta. Co-
 loma de Farnès).

rovellola, un dels bolets mengí-
 vols.

rovellut : l'ou que té més ro-
 vell que clara. Ex. : tal gallina
 fa els ous *rovelluts* (Pla del Llo-
 bregat).

Rovenach, llin. 1343, *Luliana*,
 1895, 183.

Rovenyà : masia a un quart de
 Centelles, passat el Congost.

roveyós. V. *rovellós*.

roví (Muntanya) : avenida fuer-
 te del río. Ex. : «brunz lo *roví*»,
 Jochs Florals.

rovina : avinguda forta del riu :
 «Lochs plens de fanch que ha lexat
 la *rovina* de aygua : Allutes, tium
 et Allutia, arum. Loca scenosa
 ubi fluvius alluendo dimittit sce-
 num et putredinem», J. Esteve.

rovinada : riuada (Urgell). Ex. :
 una *rovinada* s'ha emportat una
 pila de coses del raval, etc.

rovira : 1, camp o bosc de rou-
 res (?), camp on hi ha hagut rou-
 res (?); «Venda de una devesa o *ro-
 vira* en el terme de Sta. Coloma de
 Queralt», 1425. 2, arbre, roure (?):
 «Del Rosselló contemplan la plana
 ab prats florida y las rampants
roviras de soca empedrehida dins
 de l'afrau», Jochs Florals, 1883,
 82. 3 (Ripoll), terme de la fabri-
 cació de filats. Ex. : tal cotó passa
 per la *rovira*. 4, quintana, coromi-
 na, codina (?).

Rovira, llin. Mallorca, xv; Vich,
 1039, 1413; Barcelona.

Roviradach, llin. Barcelona, 1433,
 1446.

RUA

Roviralta, llin. Barcelona.
 Rovires (St. Esteve Ses —), a una hora de Martorell.
 Rovires, llin. Barcelona.
 Rovireta, llin. Girona, xvi.
 Rovirola, llin. Girona, Barcelona.
 Rovirosa, llin. Barcelona.
 Rovís, llin. Manresa, xviii; Barcelona; Girona, 1716.
 Roxa, llin. Girona.
 roy : 1, V. roll. 2, (Mallorca), rajolí. Ex. : els *rois* de les canals quan plou; — fer un *roi* : fer un riu, orinar.
 roy per rohi : «Aytant con est viatge durá o cel passatge, alegres no n'estan aquells qui perdut han, ans estan malfadats e *roys* e entristats», Lib. dels Mariners, 7.
 roya, Selva de Consonants, Mallorca, xviii.
 royna : pluja fina, llovizna. Cp. : «si entrau en la casa de aquelles tres germanes qui regeixen los stats veureu les taules de aram ab ferro sculpides qui no temen lo cos ni la ira dels lamps o alguna *royna...*», Francesch Alegre, 133.
 roynar : «Dintre'ls núbols del cel *roynant* sas alas...», Jochs Florals, 1867, 56.
 Royne : Ródano : «e puys fonch depositat per papa Ignocent quart en lo consell general de Leó del *Royne* qui es en França», 1.er del Crestià, c. 250; «e aplegant en les mars del *Royne* prop lo port de Aygues Mortes en la scura nit, la nau tocá en un scull...», Tirant, III, 176; «après ell se'n va anar a Lió del *Royne* ab lo seu gendre N'Amfós...», Boades, 333.
 royol : el pinyol de les olives premsat després de fet l'oli (Trempl).
 Royrés, llin. xvii.
 rua : 1, reata, rècua, colla, partida : «La *rua* de camells que havia de partir per Jerusalem no bebia encara en lo gran abeuradors», J. Verdager, *Veu de Mont-*

RUB

serrat, 1887, 376; «De cinch trams los raigs avio de la Pobla a Balaguer, los empench y los avio com sa *rua*'l tragner», J. Verdager, *Obres*, IV, 347; «Tota la *rua* dels valentons y lladres...», Codolada Serrallonga, 1634. 2, arruga (Mallorca) : «La front tenia alta e bella e prou spaciosa sense nenguna *rua*», J. Esteve; — (Mallorca) melic, ombligo; — Fr. : tenir sa *rua* cap amunt : tenir sort, bona sort.
 Rua, sobrenom Palma.
 ruaça [ruassa] (Blanes) : la femella del tauró, tiburón.
 ruada : «Peró En Rodon frisava'l, temps corria; *ruadas* y mes *ruadas* de gent anavan entrant encara», N. Oller, *Febre d'or*, I, 16.
 Ruaix, llin. Barcelona.
 ruan, ruans : roba de què es feien tovalloles, semblant a la llista mallorquina : «*ruans* blaus per forrar cortines de domás...», Inv. Cervera, 1789.
 Ruan, llin. Barcelona.
 ruat : arrugado, ple d'arrugues : «*Ruat* o sech : Rugossum», J. Esteve.
 Ruata, llin. Barcelona.
 Ruax, llin. Vich.
 Rubau, llin. Barcelona.
 Rubel, llin. Barcelona, xvii.
 Ruberges, llin. Barcelona.
 Rubert, llin. Sóller.
 Rubert, nom de fonts per Robert.
 Rubertona, nom de dona, Mallorca, xiv, xv.
 Ruberxes, llin. Barcelona.
 rubí [robi] : «ferm diamant fort y prepiçiable (?) e ardent *rubís* de amor penetrable, farit per raig de sol indefallent», Peccador remut, 103 v.º; «e davant venia una cadeneta d'acer ab una pinya d'or tota esmaltada e la mitat era uberta e l'altra closa e los pinyons qui dins eren grossos *rubís*», Tirant, III, 163.
 Rubí, poble de Catalunya.
 Rubí, llin. Sóller, xviii.
 Rubial (Camp —), a la prov. de

RUB

Lleyda, baronia de Prullans, Capbreu, XVIII.

rubiel·los (Vallès, Penadès), bolets.

Rubiès, llin. Barcelona.

Rúbies, llin. Barcelona.

rubificar : tornar roig o ros un objecte, xv, xvi.

Rubila, llin. Arenys.

rubinada : rierada d'aigua roja després d'una tempestat forta i curta. Cp. : rovinada.

rubinal (Mallorca) : munt de runes, edifici enrunat.

rubinat, V. rovinat, rovinada.

Rubinat, llin. Caldes, Barcelona.

Rubínés, natural de Rubí.

Rubió, nom de poble i d'una muntanya : «*Rubió*. Es una amplitíssima muntanya que deu lo nom a un poble...», J. Verdager, *Obres*, VI, 12.

Rubió, llin. Catalunya, 1201.

rubíol : pasta fullada, ojaladre (E. Toda).

Rubiol, llin. Barcelona.

Rubirat, llin. Barcelona.

Rubiray, llin. prov. de Lleyda.

Rubireda, llin. Barcelona.

Rubirell, llin. Barcelona.

Rubireny, llin. prov. de Barcelona.

Rubires, llin. Solsona, Manlleu.

Rubiret, llin. Seu d'Urgell.

Rubireta, llin. prov. de Barcelona.

Rubirós, llin. Empordà.

Rubirosa, llin. Catalunya.

Rubiroya, llin. Barcelona.

rublech (Empordà) : doblec de la roba.

rublegar (Palamós) : doblegar.

Ex. : *rublega't* la mànega.

rublert : ple. Ex. : amb els ulls *rublerts* de llàgrimes.

Rublet, llin. Barcelona.

rublir : omplir; — (Mallorca) soterrar. Ex. : abans del ferrocarril quan eixia molta sardina la havien a *rublir* per manca de comprador.

rúbrica : capítol, apartat d'una

RUD

obra escrita, article, XIII, XIV, XV; originàriament el títol escrit amb tinta vermella.

rubricar : colorar, pintar amb color; principalment amb color roig : «Les spines de la corona de Jesús *rubricades* de colors...», xv; — miniar, miniaturar. Ex. : *rubricar* un llibre, xv.

Rubureda, llin. Barcelona.

Ruburet, llin. Barcelona.

ruca : herba, orugas (?); — Cp. : portar *ruques* al clatell, *Prodigi del segle*, Tarragona, 1868, 15.

ruca (Pont de Suert) : somera; Dic. J. March.

rucaldat : cosa de ruc, necedad, bestiesa. Ex. : sa ignorància supina, sa *rucaldat* clapada, M. Aguiló.

rucall (Girona) : ruquet, ruc petit.

rucar (pel —) : pel llarg i desigual que tenen els rucs en naixer.

rucàs, augm. de ruc.

ruch : 1, burro, asno; — (Mallorca) ase jove; — *ruc* eugasser (Plana de Vich) el fill de l'ase i l'euga; (Borredà) ase de llavor; — Fr. : (Mallorca) menar el *ruc* al porxo. V. *porxo*. 2 (València), rudo.

Ruch, llin. Barcelona.

rucó (fer —) (La Segarra, Camp de Tarragona) : el berenar de la tarda; el que es menja fora dels tres àpats usuals. Cp. *rocó*.

ruda : 1, herba : «Ruta angustifolia, Ruta montana, Ruta bracteosa...; cast. ruda, íd. fétida o silvestre, alsedabi, bisana, besosa», J. T., *Flora farmac.*, 989; Lunari d'A. Rocha, Barcelona, 1568. 2, paperina (Mallorca). Ex. : *ruda* de confits, de sucre, d'arroç, etc.

rudal : rudo, ignorante, Mallorca, xv, xvi.

Rudal, llin. Barcelona.

rude : rudo : «Que'ls hòmens *rudés* e viciosos deuen ésser nombrats en nombre de les bèsties e no de hòmens», Ms. Sèneca, 86 v.º

rudes (en —) (Mallorca) : en resumen, en resumidas cuentas, en fin.

rudesa : rudeza : «E perquè la *rudesa* de lurs grossos enginys comprengheren Deu dever ésser eternal, digueren...», Francesch Alegre, 139.

rudiment : rudimento, principio : «En aquesta matèria parlant Alanus en los seus *rudiments* diu axí...», 12.ª del Crestià, c. 212; «*rudiments* de la doctrina...», Lleyda, xviii.

Rudinyach, llin. bisbat de Barcelona.

ruditat : rudeza : «No havent sguat a la *ruditat* de la ordinació e diferència de sentències», Tirant, I, 5; «Per tu molts deposant o lexant la *ruditat* o rustiquesa que'ls ve per lur natura...», Doc. Arch., XIII, 417.

Rudoreda, llin. Oristà.

Ruduach, llin. Tarragona, 1806.

rudumell o **rudunell** : nom d'una campana petita de la Seu de Vich.

Rué, llin. partit de Lleyda; prov. de Tarragona, Cervià.

ruech (Manacor) : ruïn, baladí.

Ex. : una cosa *rusca*.

ruel (Vilatorta) : ronc del llop. Cp. **bruel**.

ruella. V. **rosella**.

ruells (anar o anar-se'n de —) (prov. de Girona) : anar de tomballons, caure; — tirar de *ruells* : fer caure.

Ruells, llin. Barcelona.

Ruena, llin. prov. de Girona.

Ruench, llin. Barcelona.

ruent [roent] : candente, encendido : «Per ço co'l vis meu s'era tot adret vers l'alta torra a la cima *rouentas*», Dant-Febrer, 49.

Cp. roent.

ruentar : poner candente. Cp. **roentar**.

Ruer, llin. Lleyda.

Ruera, llin. Granollers.

Ruf : Rufo, xv.

rufa (Camprodón, Vall de Ribes):

vent fred que ve de la neu; vent i neu. **Ex.** : va venir la *rufa* i ens va deixar mig morts; — (Muntanya, Vallès) cerrazón (?); (Girona) bromada que sol indicar tramuntana; — fer *rufa* : fer el dia nebulós i fred; — Dic. J. March.

Rufa, llin. Barcelona.

Rufà, llin. Catalunya.

rufaca (Cerdanya) : nublado, que sale del norte y enfría la atmósfera : «Según escriben de la Cerdaña el día 11 estaban ya cubiertas de nieve las altas cumbres de las montañas que forman la cordillera de los Pirineos y el día 12 se presentó al norte de la misma la nube que en el país llaman *rufaca* y que va siempre acompañada de algunos grados de descenso en el termómetro», *Diario de Barcelona*, 1865, 10033.

rufada : nuvolada fosca, tempestat, vent fred i de neu (St. Llorenç dels Piteus) : «... puix en aquesta *rufada* que se'ns presenta a l'horizó...», *Veu de Montserrat*, 1884, 1.

rufagada : ráfaga. J. Verdaguer.

rufagós. **Ex.** : pedregada *rufagosa*.

Rufart, llin. Barcelona.

Rufas, llin. Barcelona.

Rufasta, llin. Barcelona, xvii, xviii.

Rufat, llin. Barcelona.

Rufau, llin. Barcelona.

Rufe, llin. Barcelona.

Rufè, llin. Rubí.

Rufes, llin. Lleyda.

Rufet, llin. St. Feliu de Guíxols; Barcelona, xvi, xvii.

Ruffi, llin. Barcelona.

ruffà : rufián : «los obstinats e endurets en algun peccat axí com *ruffians*, putanes e dones públiques...», Confessionari, Barcelona, 1490; «Aquest dia se tench juy de pròmens y sentenciaren set hòmens a assotar y la un x anys en galera per *rufids*», *Ardits*, V, 15; «Aprés venien totes les dones pü-

bliques e les qui viuen enamorades e ab tots los *ruffians* qui anaven ab elles», Tirant, I, 122; «Nò cur de axó, dix lo *rofiá*, vos be veu que yo tinch conill qui es de major stima...», Id., id., 350.

Ruffin : Rufino, xvi.

ruffa : «com vosté prosegueixca en eixa *ruffa* y no's deixé de fer la contumácia», Rondalla de rondalles, 43.

ruffar (L'Escala) : respirar pel nas. Ex. : estic encostipat, no puc *ruffar*.

ruffayes (a —) (València) : a borbotones, a glopades.

rufflet : ronc del qui dorm, xiulet del vent, de la tempestat.

rufó : rufián (?) : «fer al *ruffo* venir per calçar y per vestir», M. F. de la Càrcer, Mallorca, xvi, xvii.

rúfol : s'aplica al dia, al temps fred i núvol d'hivern. Ex. : quin dia més *rúfol* que fa avui! — Cp. : Era *Rúfol* del bordell. Que faran les manebades ara que l'han desterrat...?, Cobles de Vich, 1598.

Rúfol, llin. Vilafranca.

ruga : 1, arruga : «Te la faç sens *ruga* ni tacas», Flos Sanct., 1524; Dic. J. March. 2, mentida. butllofa, Catalunya, xvii.

Ruga, llin. Barcelona.

rugall per rogall : ronquido, ronquera : «*Rugall*: Raucedo, niss», J. Esteve; «bufava y tossia com qui's vol traure'l *rogall*...», (?).

rugallós per rogallós : ronco : «E l'emperador ab los seus ulls plens de doloroses lágrimes e la lengua empedida de gran dolor e ab veu *rugallosa* feu principi a una lamentació...», Tirant, III, 242; «Tantes coses li dix la emperadriu que Ipólit cobrá sforç e ab veu *rogallosa* e baixa e ab gran treball feu principi a semblant requesta», Tirant, III, 140; «e la sua veu qui restá fort *rogallosa* quasi no podén parlar...», Id., id., 278; Id., id., 102.

rugat : arruga : «per los mals que

soffir e per la tristor m'es venguda soptosa vellesa la qual mostre en aquestes coses car soptosament son tornat canut, magre e *rugats*», Boeci Ginebreda, 15; «altra vegada encontrá un hom vell e molt blanch ab la cara *rugada* e corb e les dents eren-li caygudes», Flos Sanct., 1.ª ed., 319 v.º

Rugell, llin. Estach, partit de Sort.

rugent : rugiente, xv.

rugla : «Los xichs pujen a una muntanya y desde lo alt llansen *rugles*», Fr. P. Esteve, 371, xvii.

ruglons (València) : les tafarres del mirinyac farsides, les sanefes cilíndriques de vellut que portaven en l'entornpen del vestit.

Rugra, llin. Blanes.

ruhina, ruhyna. V. ruína.

ruí (roí ?) : ruín, malo : «Encara que los ecclesiástichs sian *rohins*, no es lícit ni permés als qui deuben pagar delmes o primicias dexar-las de pagar contra voluntat de aquells», Sinodals Vich, 1628, 86; «Les fruytes *royns* de l'estiu...», Lib. de la Peste.

ruibarbe [ruibarbre, riubarba, riubarbre, ruibarbo] : planta medicinal : «*Rumex Alpinus*... cast. ruibarbo de monjes, id., de los Alpes o bastardo...; cat. *ruibarbo* comú, rapontich», J. T., *Flora farmac.*, 596; «enaxí com lo *ruibarbre* qui es bo a curar lo fetge scalfat e a clarificar la vista e a mundar los ulls es fort profitable...», Fèlix, I, 168; «per qual virtut lo *ruibarbre* qui es colt e sech es bo a la calor e a la sequetat del fetge?», Id., id., 165; «*riubarbre*», Dic. J. March; «Ne fiu *riubarbre* ne polç de marbre...», Letovari de fra Bas-set, xv.

ruicar [ruhicar] (Banyoles) grunyar els porcs.

Ruich, llin. Guissona.

ruína [ruhina, ruyna, royna, ruhyna] : «ara es destruïda mos-

trant en loch de aquella potència la *ruina* dels murs e los sepulcres de lurs predecessors...», Francesch Alegre, 129 v.º; «... a aquells es e deu ésser imputat dampnosa cosa, la perdició de les ànimes e *ruhyna* e cayment de la sgleya de Deu...», Collacions, 258; «No'ls spantava ni metia pahor dels murs la gran *ruina*», J. Esteve, 15; Dic. J. March; «unes grans *roynes* de torres e de murs que foren en temps passat una gran ciutat», Moss. Guillem Oliver, *Romiatge a la casa santa...*, Barcelona, 1464; «E tot açó ab molt gran rahó, car destrouida a vegades alguna cosa de singular, l'estament de la cosa pública pot romandre e star la *ruyna* o destrucció de la ciutat», Doc. Arch., XIII, 375; «Terror fonch la *royna* de tant gran edifici», J. Esteve, 52; «dit Studi es vingut a gran diminiutió y quasi a total *royna*», Redreç Universitat 1596; «el peccat d'Adam que dugué tanta *royna* al mon», Glosador, Mallorca.

ruinam : camp on es veuen moltes ruïnes.

ruinall [*ruinay*] (Olot) : l'humitat o mullena que fa la boira baixa per les muntanyes.

ruindat [*rohindat*, *royndat*] : «que si ordenaven als indignes y no aptes per als ecclesiàstichs misteris y los tals ordenats o per *rohindat* o per ignorància eran causa de escàndols y pecats...», Sinodals Vich, 1628, 61; «la segona es fer alguna vilania o *royndat* e aquesta se nomena injúria...», Flors de virtut, 11; «Cadaldia fem *royndats* y no'ns esmenam en res», Cables dels usurers, 9; «... que no tinguen supèrbia, ans sien molt humils e afables a les gents;... que tinguen vergonya de fer *rohindats*», Tirant, III, 37.

ruir : relucir?

Ruirra, llin. Catalunya.

Ruirans, llin. Blanes, 1541.

ruixl ruixl : el crit dels pastors per a guiar la ramada i cridar les ovelles i bens esgarriats.

rulada : es prohibeix «fer *rulada*, carbó ni cenras», xv.

ruidó. V. *roldó*.

Ruldua, llin. Tarragona, 1806.

ruleta : terme de sabater, espècie d'esperó amb mànec per figurar repunts i ornar el taló i la vora del calçat.

ruló (Mallorca) : la mola que tritura l'oliva a la tafona.

rull : 1, arbre tallat i preparat per serrar i fer-ne posts; (Berga) tronc, soca principalment de roure quan té prou grossària per fer-ne posts, bigues, &amp. tronc tallat; (Andorra) tió, tronc per a fer-ne fusta. 2 (Balaguer, Torre Tàmurcia), pinyol del'oliva quan s'ha premsat per fer oli, ho donen als porcs per engreixar-los. 3, adj., rizado, crespo : «Una agulla de ferre calenta embolicada entre los cabells los fa tornar *rulls*», J. Esteve, a6 v.º 4, subst. rizo, bucle. 5, rollo. Cp. : «y si alguna vegada n'hi ha hagut alguna (gitana?) ab setze parellas, ja tothom diu que portan un *rull* de plassa que encanta», F. Maspons, *Folklorica*, 62. 6, pescar al *rull* : una de les maneres de pescar.

Rull, llin. Barcelona.

rulla : nom d'un joc : «ningú no gos tirar a la *rulla*... sinó en tant quant la ordinació... sobre lo dit joch de la *rulla* vol e consent», xv, Jochs Florals, 1895, 206.

rullat : arrollado, rizado : «ben *rullat* lo monyo...», Vallfogona, 110.

rullol (Ager) : pinyol de l'oliva després de premsat per fer oli.

rumballs : 1, tros de fusta per tapar els orats que'ls nusos deixen en les dogues de fer bótes, tachón (E. Toda). 2, «los que tenen barques... per a tenirles lli-

RUM

gades ab cadenes... ab claus y tret un *rumball* del costat de cada una ab sa estela de ferro», Ordinations de la Marina de costa, p28.

rumbàntich : bizzarro, rumboso, Comedia de la Conquista, Mallorca, 1683.

Rumbau, llin. prov. de Girona, Vilanova i Geltrú.

rumbejar : hacer ostentación; — (Mallorca), manifestar en diades o ocasions especials major riquesa de la que es té, vestir millor, ornar la casa, etc.; — *rumbejar-se* : afa-narse.

rumbell de pa : crostó de pa.

Rumbo, sobrenom, 1643, Cronicon May., 465.

rumbós (Mallorca) : generós en donar i regalar, generós amb ostentació.

rumboyada : munió, multitud. Ex. : quina *rumboiada* de gent, Genís.

rument, rumenta (Son Cervera) : rumoroso.

rumesch [*rumesco*] (Camp de Tarragona) : salsa de pebrot amb all-i-oli

Rumeu, llin Barcelona.

rumfes (?) : «E no res menys me recorde que jugant hauria fet tals engans e falsies... amagant cartes o cantant *rumfes* falses...», Confes-sional, g6 v.º

rumia (Camprodon), ocell : cu-lirojo.

Rumlà, llin. Barcelona.

rumiar (Catalunya, Menorca) : pensar molt sobre una mateixa cosa : «Passa torment y *rumia*; està plorant nit y dia», Glosat, n.º 36.

rumiguera (Tortosa). V. roma-guera.

ruminació : meditació, conside-ració : «... *ruminació* de sos pec-cats per confessar...», Diàlechs del Amor de Deu, Barcelona, 1546, 48 v.º

ruminar : 1, *rumiar* : «Havent

RUN

discurrit, *ruminat* e considerat», xv; «Attenen com... los honora-bles consellers, vistes primerament *eruminades* duas provisions fetes...» Ardits, II, 312, 313; «e alguns al-tres juristes se apertassen e *rumi-nassen* e oissen (vissen?) lo privi-legi e delliberassen que era faedor», Id., id., 279. 2 (Vall de Ribes), re-passar, tornar a mastegar els bous, etc., la vianda : «*Ruminar* la vian-da com lo bou», R. Lull.

rumiós : pensativo : «davalla de la escala's grahons ab feixuguesa y trist y *rumiós* en sa cambrax...», P. Briz, *Cap de ferro*, 15; «... apre-tant-lo ab lo dit gros, se quedava altre cop tota *rumiosa*...», N. Oller, *Febre d'or*, I, 159.

rum-rum : notícia vaga, veu, rumor público. Ex. : corre el *rum-rum*; — soroll, remor. Ex. : el *rum-rum* del torn.

runa : escombros, cascajo. Cp. : «sobre dites conclusions han sus-cehides històries que seria cosa llarga referir-les; sols diré que se comensaven a moure grans *runes* contra dels frares», Barcelona, 1615.

Runa, llin Barcelona, xv.

Runa, nom de dona, x.

runada (Andorra) : calabruixada barrejada amb neu.

runam : munt de runa.

runar : (València) cascajo gran-de (?); campo de piedras despren-didas de las montañas vecinas.

runar (Batea, prov. de Tarrag-ona) : renyar, reptar.

runcero. V. *roncero*.

rundinar [*rondinar*] : «No hi ha gat que no mioli, ni cap ase que no brámia, ni cap vell que no *rundini*», *Fill Pròdich, Comèdia*, 8.

runedera (Borredà) : la ronquera que dóna l'ofec.

Runer, riuet a la divisió d'An-dorra i Espanya.

runsillar : fer el roncer (?), Crò-nica de Micer Sanz, 1635.

runyega (Borredà) : malhumo-

rat, reganyós, que no està content de res.

runyir (Tordera) : refunfunyar, grunyar.

Rupià, llin. Mallorca, 1523.

Ruplé, llin. Barcelona.

rupit : 1 (Menorca), ocell : pitirrojo. 2, caure el *rupit* : caure la gota del nas (E. Toda).

Ruppe, llin. Barcelona, xvi.

ruptura : «Lo segon que si, so que Deu no vulla, *ruptura's* seguia, que entretant se metessen en práctica que era de fer», Ardits, II, 371.

ruqueria (Agramunt) : rucada, bestiesa.

ruques, herba de què fan enciam : «per Janer pots sembrar letugues, *ruques...*», Lunari A. Rocha, Barcelona, 1568; «*Ruques*: Ruqna, ce, J. Esteve; «La hortalija será... verdolagues, *ruques*, fenoll...», Lib. de la Peste, 69.

ruquet : 1 [roquet] : espècie de camisola que usen els eclesiàstics en els oficis religiosos : «*Ruquet* de capella», J. Esteve, q5 v.º; «Vestit ab un *ruquet* : Veste superlinea indutus», J. Esteve; «car no pusch sofferir la asprea dels teus dits e del drap de li del teu *ruquets*», Legend., II, 17. 2, dim. de ruch.

ruquill, mesura de vi, llet (Besalú).

Rus, llin. Barcelona.

Rusafa, poble del regne de València.

rusafench (València), natural de Rusafa.

rusca : 1, l'escorça de l'alzina surera abans d'aplanar-la, Dic. J. March; el tronc d'un arbre buidat que serveix per posar-hi gra. 2 (Mallorca), gana forta, gaire bé fam. Ex. : quina *rusca* tinc. Sin. *carpanta*.

Rusca, llin. Barcelona, Berga, prov. de Lleyda.

ruscada : bugada (?) : «Item que negun juseu ni juseua no gaus

lavar ni fer lavar roba ni *ruscada*, ni escudeles, ni algunes altres coses en dia de festa en les riberes», Perpinyà, 1311, *Rev. Long. Rom.*, 1886, 55; «Que neguna crestiana no gaus estar ni portar aygua ni fer *ruscada* ni portar pan en forn a negú juseu», Alart, 116.

Ruscadella, llin. Tordera.

Ruscalleda, llin. Barcelona, Tordera, Blanes.

ruscalls, nom de l'ofici de taper de suro.

ruscaró (Empordà), nom de l'ofici de taper de suro.

rusch [plur. *ruschs*, *ruscos*, *ruscles*] : la caseta de les abelles, colmena, Dic. J. March; «It. un *rusch* ab un fonell», Inv. Espinalbes, 1550; (Tossa) l'escorça de l'alzina surera. Sin. *arn*, *arna*, *buch*.

ruscla (Camprodon) : pela o escorça de tei que posen per aixecar el cossi on fan la bugada.

rúscula (Camprodon) : escorça d'alzina.

Rusell, llin. Barcelona.

Rusinès, llin. St. Vicens dels Horts.

Rusquellas, llin. Moyà, 1704.

Rusquelles, llin. Vich xvi, 1437.

rusquer (Empordà) : la pila de rusques o escorces senceres de l'alzina surera.

rusqueró : petit rusc (Plana de Vich).

Russafa [Ruçafa], poble del regne de València. V. Rusafa.

Russell, llin. Catalunya.

russina [rossina] : bèstia morta podrida; paratge on la deixen o enterren.

russinyol. V. rossinyol.

rusta : rústica : «Que ma *rusta* lengua...», 1502, *Certamen Lull*, 25.

rustach : rústic (?). V. text en taboll.

rustalla (Alguer) : podadora.

rústech, rústega : rústico : «Home *rústech* o vil», J. Esteve; «En

RUT

la ciutat de París un escolà era molt *rustech* e de flaca memòria... e li deyen ydiota», Legend., II, 228; «Home *rustech* que no sab hom de quin linatge ve», J. Esteve; «Qui es si ja no fos *rustech* que digués açó?», Id., q2; «senyor, fill so de vil pagés e vil so e *rustech* e desvergonyat per natura», Eximenis, *Renaixensa*, 1875, 25; — (Pallarols) el contrari de llis, fi. Ex. : capa *rustega*.

rustell (Empordà) per rostoll.

Rustes, llin. Catalunya.

rustey. V. *rustell*.

rusticà : rústico : «... los ciutadans no poden ésser forçats de pagar ponts, ne peatges, ne mesions de coses *rusticanes*, ne cucúcies...», 12.ª del Crestià, c. 112.

rustical : rústico : «hom desconent a son servent no ha cor generós ne's digne de honor ne merex que li sia be servit per negun, car desconexença obra es *rustical* qui ret odiós tot hom», 12.ª del Crestià, c. 351.

rusticallitat : rusticidad : «Per aquest vici desemparà lo poble roman a Dioclecià, emperador, e tota Alamanya a Galderich... car no sabien fer sinó *rusticalitats* e pagesies», 12.ª del Crestià, c. 176.

rusticitat : «Deya Séneca que *rusticitat* filla era de oraduras», 12.ª del Crestià, c. 176.

rustiquesa : rudeza, rusticidad, xv.

rustoble (Bergadà) : boïga, artiga on han sembrat (?).

Rustuler, llin. Catalunya.

ruta : 1, camí : «axí, cap baix, camina per l'aspre *ruta* del camp, ahont li espera la prova dura», Costa i Llobera, 118; — (St. Joan Despí) anar a fer una *ruta* : fer una excursió d'alguns dies. 2, planta, xv, xvi.

Rute, llin. Cardedeu.

Rutchés, llin. Barcelona.

Rutès, llin. Manresa.

RUX

rutilant : «car veent la mia letra torná mut en la taula on li presentaven Laquesis, verge alamanya, nada de clara sanch e *rutilants*, Curial, 110; «*rutilant aurora*», Trobes Verge Maria, 1474.

rutllnarisme : rutina.

Rutllan, llin. Mallorca, 1395.

rutlla (Muntanya) : rodeta, poseta o test rodó per jugar a la teia.

Rutlla (Carrer de la —), a Girona.

Rutllà, llin. Barcelona.

rutllana del fus; s'aplica a moltes coses rodones, per exemple a la gansalla de fideus.

Rutllat, llin. Ribes.

rutxel·la (Mallorca) : petita ruixada (?).

Rutxella, llin. 1462.

rutxque, interjecció dels rabadans i pastors, que guien el ramat. *ruu*, Selva de Consonants, Mallorca, xviii.

ruvaxin (Tossa) o *ruvaxí* : formiga; — *ruvaxins* de pí : formigues vermelloses.

ruvaxiner (Tossa) : niu de formigues.

ruvaxinós (Tossa), es diu del suro on fan niu les formigues.

ruvina. V. *rovina*.

ruvinada. V. *rovinada*.

ruviscol (Camp de Tarragona) : ruixada curta després de sortir el sol.

rux, Dic. J. March.

ruxada [arruxada] : chaparrón, chubasco : «En aquest dia plogué una bona *ruxada*», Ardits, V, 404; «Lo metex dia plogué una *ruxada*», Id., III, 378; «plogué quasi lo tot dia bonas *ruxadass*», Id., IV, 190; — bona *ruxada* : quantitat, abundor. Ex. : d'això n'hi ha una bona *ruixada*.

ruxador (Tortosa) : espantamosques.

ruxar : 1, mojar, rociar, banyar : «Item que negun tixidor ni altre persona qui tixirà draps no gos

RUX

ruxar ni banyar ab aygue ni ab altres coses encamerar per mes pesar...», Doc. Arch., XL, 305; «... orinant tot ho *ruxa* de pixats», J. Esteve, 85; «*ruxat* tot ab oli perquè cremás be, posaren-hi foch e lexaren-lo be encendres, Tirant, I, 323; «procuren lo aposento espaciós y gran... *ruxen*-lo sovint ab vinagre blanch rosat y amerat ab aygua ros», Lib. de la Peste, 83; «... per a que lo peccador curás de la immundícia de la culpa, set vegades *ruxen* de la sanch puríssima de aquesta vaca», Pons Miserere, 67; «*Ruxar* les carreres : Rosare vias vel domos aqua», J. Esteve; «Tirant prestament se posá en lo lit; ab un drap banyat *ruxa*'s la cara, e feu demostració que dormias, Tirant, III, 259; «lo dit Polonius... portava en lo cap la garlanda o xapellet e era tot *ruxat* de aygua ros», Legend., II, 177. 2, Cp. *arruxar* (Tortosa), esquivar les mosques.

ruxat : chubasco, chaparrón. Cp. *ruxada*.

ruxell : pluja curta.

ruxim : rociada. Ex. : el *ruxim*

RUY

que les rodes del vapor feien, ens va mullar; *ruxim* de la pluja : «del magraner (plovien) poncelles vermellenques, de pedres fines irisat *ruxims*», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 161.

ruxinejar [*ruxinejar*] : ploure a ruixims, a petits ruixats. Ex. : tot ahir va *ruixinejar*.

ruxó : 1, àncora petita que usen les barques de pescar, petits llauts, etc. : «It un *ruxó* de ferre petit ab IIII marres», Inv. Atarazanas, 1467; «I *ruxó* de ferre ab IIII marres la una trencada», Id., íd. 2 (Tossa), cercapous.

ruxola; — Fr. : tocar *ruxola* : tocar el dos, anar-se'n : «Aquest no volgué dexar-se veure; com li demanava un dels seus admiradors, y aprofitant un moment va tocar *ruxola*», *Veü de Montserrat*, 1884, 91.

ruxonet [*arruxonet*] (València) : pluja petita.

ruydo, castellanisme, soroll : «o encara en dia de convit mourá brega o *ruydo* contra algun altre confrare que stiga a correcció», Doc. Arch., XL, 418.

Ruyra, llin. Barcelona, Girona.

S

s, amb aquesta lletra s'indicava una de les ornamentacions de l'estil gòtic : «e faran sobra lo portal de dita sglésia una o ab quatre palms de jorn ab mostra de una s», 1509, *Rev. Gerona*, 1891, 145.

sa : 1, article femení a Mallorca i la Costa de Llevant; sol trobar-se en molts noms de lloc. Ex. : St. Esteve Sesrovires; Sant Jaume Sesoliveres : «e d'aquí anassen a Sent Johan ces Abadesses...», *Doc. Arch.*, XXXVI, 261. Cp. : «vet ací les sues cristallines mamelles que tinch cascuna en sa ma», *Tirant*, III, 74; — (Pollença) parlar en *sa* : frase amb que els fills de Pollença (on és desconegut l'article *es*, *sa*) ridiculitzen els seus conciutadans que usen l'article *es*, *sa* en comptes de *eu*, *el*, *la* per donar-se to. 2, pronom possessiu de 3.ª persona femení àton : «Aquí vos adora'l veynat com a *sa* reyna y senyora,... siau *sa* benefactora...», *Goigs de N.ª S.ª del Tallat*; — *sa* mercè, *sa* reverendíssima, etc., xvii, xviii.

sà : sano : «enviá-nos a dir don... que no era ben *sa*», *Cron. Jacme*, 484; — *sà* e sant, *sana* e salva, xv; — *sà* com un gra d'all (Mallorca). Cp.: al *sà* i al pla: «lo que'ls importa a ella y a totes les demés, jo que'ls importa es tindre un

home al *sa* y al pla», *Rondalla de Rondalles*, 70. V. san.

sa per **ça** : «per qual cosa es *sa* vengut?», xiv; «Deus m'a *sa* tramés», xiv; «E diem-te per ver, volenters despendrem dels diners que havem. — Amich, eu vos en say; vullats *sa*, vullats lay, si'm donats i present...», *Lib. dels Mariners*, 2; — en **ça** : hacia acá : «mas emperó d'algun temps en *sa*...» 1442, Mallorca, *Unidad Católica*, n.º 101, 392; — **ça** com lla : más o menos, J. Verdaguer.

saba : savia, *Dic. J. March*.

Sabà, llin. prov. de Girona.

Sabach, llin. Barcelona.

Sabadell, vila de Catalunya [*Sabadeyll*, xiv]; — *Collsabadell*, en l'arxiprestat de St. Celoni, bisbat de Barcelona.

Sabadi, llin. Girona.

saballut (Barcelona) : saberut, entès (??).

Sabanell, nom d'una platja prop de Blanes.

Sabartez, llin. Puigcerdà, 1643.

Sabaset, llin. Catalunya, xvi.

Sabassa, llin. St. Hipòlit de Voltregà, 1350.

sabat : «Història del *sabat* de les bruxes y bruxots...», Títol d'un llibre traduït del francès, 1645.

Sabat, llin. Barcelona, Girona, Sant Vicens dels Horts.

Sàbat, llin. Barcelona.

sabata [çabata]: 1, zapato: «totes les persones eclesiàstiques y en sacres òrdens constituïdes que d'aquí avant deguen aportar la clotxa closa fins baix... y que no aporten calses ni *sabates* tallades», 1562, *Luliana*, 1889, 151; «*Sabates* porten trenchades e van en paal de calses e ab tapins ab polaynes per les quals donen a entendre qui son ne que tenen al cors», *Dones*, 19 v.º; «lo malaventurat rey Rodrigo se perdé, que viu ne mort no se'n pogué altra cosa saber sino que's trobaren en la ribera de Gadalet la corona e roba e cavall e *sabates* guarnides de pedres e perles», *Cron. Carbonell*, 23 v.º; «e feu vestir a tots los catius de mantos, robes, gipons, calçes, *sabates* e camises», *Tirant*, I, 338; «unes *sabates* brodades ab sos flochs encarnats», *Inv. Palma*, 1652; «tenint calçades unes calces de llana e als peus unes *sabates* de vellut argentat o cenrós ab guaspes de vellut», *Doc. Arch.*, XXVII, 199; «e un dia calçant-se unes *sabates* noves demaná al cambrer quant havien costat...», *Legend. Ms.*, 210 v.º; «*sabates* de senyora de satí color d'aroma», *Inv. Cervera*, 1774; — *sabates* balladores: *sabates* per ballar, *Urgell*, xvi; — *sabates* trencades, 3.er del *Crestià*, c. 714; — *sabates* amb botó, *Mallorca*; — *sabates* amb civelles: «Unes *sabates* amb tres *civelles*», *Inv. Vich*, 1410; «Un parell de *sabates* de Mossén ab *civelles* e caps d'argent daurats», *Inv. Torre den Barra*, 1430; — *sabates* amb corbata, *Sòller*, xviii; — *sabates* amb corda: «unes *sabates* negres, noves, ab corda», *Inv. Torre den Barra*, 1430; — *sabates* envesades: «... *sabates* envesades quasi noves», *Inv. Vich*, 1492; — *sabates* picades: «*sabates* picades ab los talons de color car-

mesí», *Inv. Cervera*, 1774; — *sabates* tallades: acuchillades (?), eren prohibides als capellans a *Mallorca*, 1562; — *sabates* cairellades: «Un parell de *sabates cairellades* de vert», *Inv. Dalmases*, 1640; — *sabates* xascades, *Pollença*, principis del xix; — trobar *sabata* per a son peu, *Mallorca*; *València*, xvi. Rfr.: Déu ens guard d'espardenya que torna *sabata* (*Eivissa*), 2, fig. tonto, neci. Ex.: ets un *sabata*. 3, tros de cuiro de sola cobert d'esmeril per esmerilar les cardes.

sabater: zapatero; — *sabater* brut, panxa de granota, quan no té diners se posa la carota», *Cançó infantil*, *Barcelona*, *Palma*; — *sabater* de vell: ataconador, remendón.

sabatera (*Mallorca*): es diu de l'oliva salada quan s'amolleix; — nom de bolet.

sabateratge: indústria de fer *sabates*. Ex.: a *Mallorca* el ram de *sabateratge* produïa molt quan..., *Mallorca*.

sabateres (*Vilatorta*), bolets negrosos molt bons.

sabateria: la botiga on venen *sabates*.

sabateró, dim. de *sabater*.

sabatilla: calçat lleuger i baix que sol usar-se per casa.

sabatilles: bescurts fets de pasta de melindros.

sabatina: controvèrsia que els dissabtes tenien les facultats d'estudis superiors sobre diferents temes literaris i científics, xv (*E. Toda*).

sabató, dim. de *sabata*, xviii; — *sabatons* del bon *Jesuset*: unes floretes que s'assemblen a la forma d'un *sabatet*; també en diuen «*sabatetes* de la Mare de Deu».

sabatona: primer calçat que es posa als nens (*E. Toda*).

Sabats, llin. prov. de *Girona*.

Sabau, llin. *Barcelona*.

sabayonera (mosca —). V. mosca vironera.

sabayons : cucs que es fan a la carn passada (Borredà).

sabba, terme d'heràldica : «fava vinrea de *sabba*, Tarafa, 160 v.º

sabedor [sabidor] : 1, savi, entès : «perqué'm par haver be suficientment provat com tu deus ésser destre en les armes e *sabedor* en les guerres», Tirant, III, 293; «hòmens mariners faeren una qüestió a Honorio que ere un gran *sabidor*. E perqué no'ls poch absolre la qüestió, de gran vergonya... morí's», Legend. Ms., 59; «... lo rey Phelip de Grécia vench assetjar la ciutat de Athenes. E dix que li donassen deu *sabidors* e grans filosofps...», Id., 59 v.º; «e ja se fos que lo dit monge s'excusás per tal con no era home *sabidor* en sciència...», Legend., I, 275; «Volent-se morir sent Basili, feu-se venir un metge juheu molt *sabidor* en l'art de medicina», Id., íd., 86; Id., íd., 182, 146. 2, fer *sabedor* : hacer saber : «sa Exalència feu *sabidor* a la siutat per part de sa Magestat com lo casament de la Infanta...», Miquel Parets, II, 152; «... sinó que axí com posquia, *fahia sabidor* al rey d'Aragó, son senyor, d'açó que passava», Boades, 364.

sabellir per sebellir : sepultar : «morí St. Paul, e St. Amador lo va *sabellir* devant l'altare, Vida de St. Amador, 1486.

sabellut : saberut, sabihondo. Ex. : és una dona molt *sabelluda*.

Sabench, llin. Girona, xiv; Barcelona.

sabent : 1, savi : «Sàvia e discreta vos veig, senyora, e mes *sabent* que tota altra», Tirant, I, 296; «persones ben *sabents*», Catalunya, 1820. 2 (Tortosa), es diu de l'oli que té regust. Ex. : aquest oli és una mica *sabent*. (A Tortosa *sabent* significa irònicament savi).

saber [sebre, Mallorca; sapiguer] :

«... mas no'ls dura molt lo bon us de lur bon *saber*...», 12.ª del Crestià, c. 189; «E si us play *saber* la via, a vos certa cosa sia...», Turmeda, cob. 68; «No u *sab* nengú sinó tu», J. Esteve; «E quan nostre senyor Jhesu Christ que *sab* totes coses, *sabia* que la nostra vida s'alongaria...», Cron. Jacme, 4; «e com pots tu demanar cavalleria fins que *sàpies* l'orde, car negun cavaller no pot mantenir l'orde si no'l *sap*», Tirant, I, 94; «... y mormular coses que ni las vull *sebre*. Lo que sí vull *sapiguer*, alló de partí-us l'herència», Ubach, *Los hereus*, 43; «si voleu *sevre* ont está...», Millà, Obres, VIII, 375; «Pregau per tots, sant ditxós, demanau en el señó que mos concedesca es dó de *sàbrer* imitar-vos», Goigs de Sant Llätzer, Mallorca; «E per ço com la magestat vostra *sab* que tota gran senyoria...», Tirant, III, 30; «*Sapiau* que yo us stime mes que tot altre...», J. Esteve; «... per tal que entre los alegrants se alegre e entre los sabents *sàpia*», Tirant, IV, 381; «... fembres volem haver, e diem-te per ver, volenters despendrem dels diners que havem. Amich, eu vos en *say*, vullats *say*, vullats lay, si'm donats i present...», Lib. Mariners, 2; «De alló que ha fet Dymno no res ne *sce* yo», Quinto Curcio, k4; «e per tal que *sàpia* hom quan fo presa València...», Cron. Jacme, 324; Id., 251; Id., 486; Doc. Arch., XL, 147; «Encontrí la tavernera que adobava la manera qu'ella *sabí* per a posar aigua al vi», Refranys de Lleyda, 1665; «Com lo rey ho *sabí* dix: Per consolació de la mia ánima yo vull...», Tirant, I, 356; «dix-li: Senyor, yo *sabí* que'l Capitá feya portar molt vi per fornir la ciutat», Tirant, III, 337; Valter, fol. 11 v.º; — el Gay *Saber* : la poesia, la poètica : «ignorant suy

del stil dels trobadors del *saber gay*, Cançoner Vega-Aguiló, II, 320; — Fr. : *sap* el dimoni on jau; — n'hi ha qui *sap-lo* o qui *sap-los*, etc., per indicar quantitat, abundor. Ex. : teniu molt vi, blat, etc.? — N'hi ha qui *sap-lo*; — *saber* pels caps dels dits : saber al dedillo; — *saber* de cor : saber de memoria; — *saber* a ulls clucs : saber molt bé; — *saber-la* llarga : tener trastien-da; — *saber* la lletra. V. *lletra*; — *sàpia* i entenga, frase vulgar que es solia posar als contractes d'arrendament dels segles XVII i XVIII a Catalunya i ha quedat popular a la conversa.

saber : 1, subst.; sabiduria, ciència: «en special tals *sabers* cauhen en gents qui van molt per lo mon», Tirant, I, 34. 2, sabor : «E quan los nostres los combatien e volien els exir a defendre la batayla, algunes pedres que'ls nostres los gitaven los fayen dan. E açó durá una gran peça que bon *saber* era qui ho veyá quan se combatien», Cron. Jacme, 150. **saberut** (Olot) : sabiondo; batxiller, que se les dóna de savi, Ll. Nadal, *B. Roure*, 55; «Dels *saberuts* que creyent-se subjectes de pro y talent», Tamburiner, 4.^t repich, XIII; — (Camp de Tarragona) el vi que té regust. Ex. : aquest vi és *saberut*.

Sabés, llin. Lleyda.

sabet sicutrí : áloes, acfbar.

Sabet, llin. Mallorca, 1395, 1417; *Calendario Balear*, 1880, 192; llin. Barcelona.

Sabey, Dic. J. March.

sabi. V. *savi*.

Sabí, llin. Barcelona, Tarragona.

Sabí, llin. Barcelona.

sabiduria [**sabidoria**] : notícia, notificació : «sens licència o *sabiduria* de vos...», Doc. Arch., XL, 384.

sabiesa [**saviesa**] : sabiduria, sapiència, Capmany, *Mem.* II, Dic.

sabina, arbre : *Juniperus Phoe-*

nicea; es fa prop del mar : «tantes males dones per amagar lurs defalliments se affollen e ans de temps parexen e per ço la miserable de la *savina* se troba totstamps pelada», Corvatxo, xv; cast. *sabina*, id. oficial...; val. *sabina*; cat. *sabina*, *sibina...*, J. T., *Flora farmac.*, 481.

Sabina, nom de dona, Vich, xv, xvi.

sabinera : lloc de moltes sabines, prov. de Lleyda, xvii.

sabiselar : «que per neguna via del mon no'ls lexen (als sarrains) pujar alt en lurs mesquites los lurs *sabiselars* ne alfaquins o sacerdots a cridar laors ne altres reverències a fer a aquest fill de peccat... Mahomet», 1.er del Crestiá, c. 103.

sabit : «joves *sabits*, ben escaltrits...», J. Roig (Milà, 181).

sabó : jabón : «un carratell o boteta de fust ple de *sabó*. It. una cuyera de ferre gran ab mánech de fust per traure lo *sabó* del dit caratell», Inv. Vich, 1412; dos quals prengueren totes les nous de les ballestes e posaren-ne d'altres que eren de *sabó* blanch e de formatge», Tirant, I, 273; — **sabó** fluix : *sabó* quasi líquid, pastós; — *sabó* de llosa : *sabó* fort en barra (?) : «trossos de *sabó* de llosa de dues lliuras a poca diferència», Inv. Cervera, 1789; València, 1607; — *sabó* moll. V. *sabó* fluix.

saboch (Lleida) : badoc. Cp. **saboga**, 2.

saboga : 1, nom de peix de mar i de riu, Pujades, 1609; Barcelona, 1626. 2, tonto, necio, badoc : «Riem-nos de la torpe delació que l'Imparcial s'ha fet venir de Santander, perque li veu l'urdim el mes *saboga*», *Veu de Montserrat*, 1878, 149.

sabonayre : el qui fa *sabó*. Ex. : a Montgay són *sabonaires*. Sin. *morçayre*.

saboner : el qui fa sabó, Sóller, 1545.

sabonera : 1, el receptacle on es deixa el sabó en rentar-se. 2, espuma. Ex. : la *sabonera* que fan les onades. 3, herba : «Saponaria officinalis...; cast. jabonera, id. oficial...; cat. y bal. *sabonera*, sabonária», J. T., *Flora farmac.*, 1034.

saboneria, fàbrica, botiga de sabó, Selva de consonants, Mallorca, xviii.

sabor : gusto : «Pere Roca forner; molt affectat y parlava ab gran *sabor* de la germania y exia en los avalots armat...», *Quadrado, Germania*, n.º 73; Dic. J. March; J. Esteve.

saborall (Muntanya, regne de València) : sabor, gust que donen a l'ollada amb l'ossada del porc trossejada; Dic. J. March; — (Olot) ossos de porc que llogaven a les cases pobres per donar un poc de gust a l'escudella; — Fr. : sembla el *saborai* de Vich : (Girona) ho diuen parlant de la persona que per tot se fica i tot ho vol saber.

saborar : assaborir, Casas i Amigó.

saborat : assaborit, saboreado, Psalms Amer, xv.

saborcall [seborcall] : primer vestit del recent-nat : «vehent a la dida parlant a la Mercé de *saborcalls* y llensolets, demaná llicència...», J. Pin, *Jaume*, 377.

saborejar per assaborir.

Saboret, llin. Girona, Tarragona.

saborija (Camp de Tarragona, La Selva), herba boscana olorosa: «Comparable es a la flor de la gerd *saboritja* que a tothom regala olor y mes a qui la trepitja», J. Verdaguer. Sin. : *sajolida, senyorida*.

saboriment : sabor : «*saboriment* molt delitant...», xv.

saborino (Mallorca) : sabor agradable; — (Porreras, Mallorca) ossos

de porc que es lloguen per donar gust a l'olla dels pobres. Cp. **saborall**.

saborir : saborear : «*saborint* vostre esglay com pa de bresca...», Bertran i Bros; Jochs Florals, 1885, 64. Cp. **assaborir**, **ensaborir**.

saborit, sabroso : «Son pus *saborits* los besos de...», xv.

Saborit, llin. Barcelona, 1807; Mataró, Vich, Girona.

saborn per soborn, *Manaments*, Girona, 1593, 96.

saborós [sabrós] : sabroso : «y com li fonch dit que aquell fruyt produhia y dava les nous molt *saboroses* de dins, començá de haver plaher...», Isop, 1642, 204; Dic. J. March; J. Esteve; «e dix-los que en aquell paradís havia tres grans flums... Lo segon seria de let sobresdolça, neta, bella e *sabrosa*», 12.ª del Crestiá, c. 101.

saborosament : sabrosamente, Psalms Amer, 6.

Sabors, llin. Perpinyà, 1295; Mallorca, xv.

saboyana : peça del vestit de senyora, València, xvi, xvii.

saboyench : saboyano, xv.

sabre : sable : «lo ball de lurs llançes y *sabres*», Entrada de Felip V, 1701.

sabrejar (Plana de Vich) : ferir, pegar amb el sabre. Ex. : la cavalleria està *sabrejant* els avalotats; ferit i tot encara *sabrejava*.

sàbrer. V. **saber**.

Sabrià per Cebrià (?), *Bullett Exc.*, 1892, 41.

Sabria (?), llin. xvii, Peralada.

Sabrià, llin. Mallorca, 1385.

sabrós. V. **saborós**.

sabucall (Tarragona) : espècie de bragueta per embolicar criatures de teta. Cp. **saborcall**.

sabuda : conocimiento, noticia : «vos plácia prohibir... tals actes... e los qui's faran se fassen ab *sabuda* e llicència vostre...», La Unidad Católica, n.º 101, 392; «que no

SACA

pogués pendre muller sens volentat e *sabuda* del rey», Muntaner, 1562, 230; «e quan vench altre dia ans d'alba menys de *sabuda* de nos, los almogàvers e'ls servents anaren pendre Ruçafa», Cron. Jacme, 298; — cobrar la *sabuda* (Andorra) : cobrar el preu que es dóna als qui maten les bèsties del bosc *.

sabuderia : notícia, conocimiento : «e a la sua opinió seguint, a oyda e *sabuderia* dels quals les presents pervendran...», 1464, *Rev. Gerona*, 1878, 413; «sens consultació, *sabuderia* o licència del Mus-taçañ...», València, 1369; «Venir a hoyda e *sabuderia*», J. Esteve.

sabullit, per sebollit.

Saburit, llin. Granollers.

sabut : sabio, instruïdo, intel·ligente, ilustrado : «la sua ànima del seu affligit cors se volgué partir e perdent lo recort torná en lo primer punt. E lo mes *sabut* metge de tots dix...», Tirant, III, 244; «Per cert, tu mereixes molt llarga vida y salut perdurable, puix ets tant *sabuda* y seients», Isop, 1642, 117; «per ço com Phelip es huy hu dels bells cavallers del mon, jove, dispost mes que tot altre, animós, liberal e mes *sabut* que no grosser», Tirant, I, 349; «... que vos me donets gent comptada e hòmens *sabuts* que suau facen mon manament», Cron. Jacme, 209; «ans que de vostra majestat notícia hagués per los *sabuts* qui aquest mon avancen...», Tirant, III, 207; Dic. J. March; «les dones *sabudes*», J. Esteve.

saca [sacha] : sac gros fet de tela ordinària de cànem; la tela de cànem. Cp. : «devant lo dit cors anaven a cavall ab gramalles de *sagues* ab caperons vestits...», Relació de l'enterrament de D. Pere de Portugal, 1466 (E. Toda).

sacabutxo [sacaputxo], instrument musical i el qui el toca :

SACE

«A bona hora del matí en los corredors de dita casa foren los trompetas, ministrils y *sacabutxos* qui acostuman sonar en semblant festa y sonaren per son orde», 1582, *Gay Saber*, 1868, 82.

sacacolla. V. angelot.

sacada : I, càrrega d'una mercaderia posada en un sac : «Per trauer *seccada* de forment de la vila. no's paga lleuda», Privilegi de D. Jaume a Mallorca de 4 Març 1299. 2, per *secada*, 1486.

Sacalm; — St. Martí *Sacalm*, al bisbat de Vich; — St. Hilari *Sacalm*, prov. de Girona.

sacall. V. secall.

Sacall, llin. Catalunya.

sacamano. V. sacomano.

Sacanal, llin. Mallorca, 1317.

sacança [secança] (Borredà) : un dels jocs de cartes de la pagesia, tan popular com el truc *.

Sacanela, llin. Sta. Coloma de Queralt, 1261.

Sacanell, llin. Palma, Barcelona.

Sacanella, llin. Barcelona.

sacar : rebotre, es diu de la pilota : «y *sacant*, sempre *sacant*, com si fos una pilota...», *Alta-dill*, 21.

Sacarés, llin. Barcelona, xvii.

sacarrada : ço que conté un sac o una saca, sac ple, saca plena. Ex. : el van trobar que se'n duia una *sacarrada* de llana.

sacàs, augm. de *sach* : «Un *sacuaç* squinçat...», Inv. Torre den Barra, 1430.

Sacases, llin. Barcelona, Vilafranca del Penadès.

sacerdot : «Miracle e eximpli con los *sacerdots* de gran temps abans que Jhesuchrist nasqués...», Legend., II, 101; — *sacerdot* de les idoles : sacerdot pagà, Id., íd.

sacerdotal : propi de sacerdot : «*sacerdotal* linatge», xv.

sacerdotalment : «si oyrets la mia veu e guardarets los meus manaments,... serets en lo meu

regne *sacerdotalment* e sancta», Gènesi Amer, 78.

sacerdotessa, sacerdotissa, fem. de sacerdot, XVI.

sacerés, natural de Sàcer, 1338.

sach : 1, sacco, costal : «*Sach* : Sacculum», J. Esteve; Dic. J. March; «It. 12 *sachs* de canamás», Inv. Atarazanas, 1467; — sach cardoní : sac petit d'una cabuda determinada per al transport de la sal de Cardona; — sach fariner : sac per a guardar farina, Inv. Torre den Barra, 1430; Inv. Vilatorra, 1452; — sach-lit : «dins la cambra 11 lits de posts ab flassades, lansols de cánem, ab *sach-lits* e tres travesers», Inv. Vich, 1427; «Un *sacglit* ple de paya ab posts en lo qual ha gegut la dita dona pobre...», Inv. Vich, 1409; — sach de terllç : de tela basta, Inv. Torre den Barra, 1430; — sach pinyoner (Vilatorra) : sac de quartera i mitja de pinyons; — sach-pall [sach-pay] : «Un banch ample de álber ab un *sach-payll* del qual fa's sitial», Inv. Junqueres, 1426; Selva de Consonants, Mallorca, XVIII; «It. 1 *sach-pay*», Inv. Vich, 1413; — sach d'ossos : es diu de les persones i animals magres. Ex. : «un ase o burro que t'e hagut y rebut a ses llibres voluntats, tal qual es un *sac de ossos* de pel blanch per 7 l. 5 s.», Inv. St. Joan Despí, 1609; — sach de les aspres o sach de gemechs : cornamusa, gaita, xirimia; — sach de mal profit : es diu de la persona que menja molt i està magra; — traure a *sac*, i sort o a sort i *sac* : terme del sorteig, de la insaculació amb què elegien els jurats i consellers, XVI, XVII; — donar a *sac* : saquear : «*Donar a sach* y a sacho: Dereptioni preberes», J. Esteve, f 2; «fan crida los enemichs dient ésser *donats* los bens a *sacho*», Id., l 4 v.º; «*Maná* los bens ésser *donats* a *sacho*», Id., id.; — anar a *sac* i a

soga : tener una vida perra, arras-trada; — fer d'una cosa *sac* i soga : abusar, malmetre. Ex. : «de mi vol *fer sach y soga*», XVIII; — omplir el *sac* : omplir el ventre, atipar-se, xv; — ésser un *sac* i ganxo : ésser avar, pidolar, estar sempre gratingant; — *sacs* de Montmaneu : «son los hòmens de dita vila que quant en alguna població fan pregàries per la pluja, dits hòmens van devant la professó vestits de *sachs*, escabellats y cridant: Aygua, Senyors, Manuscrit dels Jochs Florals, 1873; — metre lo cap al *sac* : dominar, vèncer, rebaixar, xiv, xv; — traure de *sac* : insacular, traure a sort : «Aquest dia foren *trets de sach* en la forma acostumada per consellers los següents...», Ardits, III, 169; — *frare del sac*. V. *frare*. 2, una mena de cota o vestit : «paguí an En Tomás d'Eroles, flassader de Mallorca per xxxviii *sachs* per fer xiv gramalles...», 1458, *Museo Balear*, 1875, 24; «Un *sach* de drap vert menys de manegues», Inv. Vich, 1420; «Una túnica, un *sach* y un vel de seda», 1299, Jochs Florals, 1885, 196; «un *sach* de drap de freret (?) folrat de saya vermella, oldá», Inv. Vich, 1413; «Un *sach* de bruneta folrat de pell negre, oldá», Id., 1437; «Una cota o *sach* de tanat, folrada de blanquet, de poca valor», Inv. Vich, 1403; «Un *sach* blau ab colceres fesas, ab botons», Id., 1410; «Un *sach* de ferret de drap blau clar», Id., 1406; «Un *sach* de hom de drap blau forrat de drap negre», Id., 1413; «Una cota o *sach* de burell», Inv. Ribes, 1404; Inv. Sta. Coloma de Queralt, 1388; «Un *sach* sens managues, vert, senar, sotil», Inv. Vich, 1423; «It. un *sach* de bruneta de dol, folrat d'altre drap oldá», Id., 1413.

saciar : hartar. Cp. *assaciar*.

Sacilla, llin. Barcelona, XVI, XVII.

SACO

Sacilles, llin. Barcelona, xvi, xvii.
sació : febre (?) (València, Mallorca) : «figues flos fan *saciós*», València.

Saclosa, llin. Manresa, xiv; Perpinyà, xvi.

Saclota, llin. Mallorca, 1381.

sacnar. V. **sagnar**.

sacó, dim. de **sach** : «tres *sacons* de poca valor», Inv. Vich, 1413.

sacolí, dim. de **sach** : «portaven i pa e unes poques de panses en un *sacolí*», Barcelona, xiv o xv.

sacolor [**saculor**] (St. Joan de les Abadesses) : es diu de la roba de llana negra que no l'han tenyida i serveix per robes tosques; les fetes de llana blanca no en diuen *sacolor*, sinó blanc.

Sacomana, llin. Muntaner.

sacomano [**sacamano**] : — pendre a *sacomano* : tomar a *saco*, saquear : «la ciutat de Florença fon presa a *sacamano*», Decameron, xv; — donar a *sacomano* : entrar a *saco*, saquear : «ells iran d'aquesta volta a Barchinona e que la donaran a *sacamano*», Doc. Arch., XXII, 92; — metre a *sacomano* : «La roba han mes a *sacomano*: Res sunt posite direptioni et incendiis», J. Esteve. Cp. : «*sacomano* o infant a peu: Gregorius miles», J. Esteve; «... per a vos lo mon es gran e no us fallirà on pugau viure, poreu regir una squadra de *sacomano*», Tirant, II, 215.

saconot, despectiu de **sach** : «It. un *saconot* ab algunes scriptures de paper de poque valor», Inv. Ribes, 1404.

sacorell (Menorca), planta (?) : *Sonchus spinosus*.

Sacoromina, llin. Manresa, xiv.

sacorraça (?) : «... es fort reprehensible cosa en la dona qui per sa paresa sa te *sacorraça* e sutze e mal endressada e qui per sa dolència e inmundícia provocho son marit a aborrir-la e anar a altres», Dones, 23.

SACR

sacorrar per **socarrar**, Mallorca, 1398.

Sacosta, llin. Barcelona, 1338.

sacoster (St. Joan Despí) : terra plana entre turons.

sacot, despectiu de **sach** : «It. II *sacots* de poqua valor», Inv. Ribes, 1404.

sacota [**çacota**] : «*sacota* o escarcella en la cinta guarnida d'argent», xiv.

sacra, subst. : objecte litúrgic : «*sachra* guarnida ab post», xvi, St. Magí.

sacrapant, : adj. de menyspreu (Vilatorta). Ex. : aquella dona és una *sacrapanta* o *sacrapantassa*.

sacrapàs (Mallorca), terme despectiu. Ex. : quin parell de *sacrapassos*!; «puix serviu de *sacrapassos* al malvat de Lucifer...», Cobles y testament de J. Poc, Barcelona, 1570.

sacrari, J. Esteve.

sacrat. V. **sagrat**.

sacre : 1, canonet d'artilleria : «la artilleria sobredicha a razón de 100 pilotas por cada pieza gruesa y 200 por las medias colobrines, *sacres* y falquones», Ardits, IV, 109; «apportá les xxiiii pessets de artilleria que los magnífics consellers per fortificació de la present ciutat han fetes fer en Girona, ço es, xii *sacres* e xii mig *sacres*», Id., V, 108. 2, ocell de caça, espècie de falcó. 3 (Vall del Guadalest, València), reptil, espècie de víbora. 4, adj., sagrat : «lo *sacre* cos de Jesuchrist», Confort, 1533; «lo soldá e lo gran turch me han tramés embaxada, la qual te en efecte moltes condicions tocants a vostra *sacra* magestati», Tirant, IV, 271; «*Sacre* reyal Consell», xv; Dic. J. March; — *sacres* ordens : ordenes sagradas : «e si l'hom ha gués haudes dues mullers, no pugés ésser prèvere ne haver *sacres* ordens», Col·lacions, 208.

sacresant : sacrosanto : «aquell

sacresant cap de Jesús... d'espines coronat..., Barcelona, xvi.

Sacrest, llin. Girona, Olot.

sacrestia : *sacristia* : «*sacrestia* de St. Pere de Terraça...», 1415.

sacrificar : «*Sacrificar* : Immo-lares», J. Esteve; «E lo jutge li dix: man-te que *sacrifichs* als deus, si-nó adés morràs», Flos Sanct., 1.ª ed., 295.

sacrifici, Dic. J. March; «*Sacri-fici*: Hostia, sacrificium ante pro-fectionem ad hostes», J. Esteve; «*sacrificis* e oblations que fer-se acostumen lo dia de St. Aloy», Ordinacions del Col·legi d'argen-ters, Palma, 1542.

sacrilech : «ladre de coses sacres». Cp. *sacrileges* : *sacrilegos*, Barce-lona, xiv, xv.

sacrileig : *sacrilegio*, Barcelona, 1370, *Ilust. Esp.*, 1874, 150.

sacrileja : *sacrilega* : «de bades ab *sacrileja* ma lances aquests in-sendis; yo salvaré les naus de Eneas», Francesch Alegre, 123.

sacripant, Dr. Petit.

sacristà : *sacristán* : espècie de mirinyac (?) : «sarandero, timba-let o *sacristà*», València, xviii.

sacristana [*sagristana*] : càrrec en els convents de monges : «Una monge que havia nom Beatriu era molt devota a la Verge Maria e era *sagristana* de un monestir de dones d'orde», Legend., II, 39; «e perquè la *sagristana* es ja dona anciana e ha molt treballat en ésser *sagristana*», Blanquerna, 24 v.º

sacristanat (Mallorca) : el bene-fici o canonicat de *sagristà* de la Seu.

sacristania (València) : càrrec de *sagristà*; la casa on viu, contí-gua a l'església.

sacristia [*sagristia*] : dignitat, rendes, casa del *sagristà* de la Seu (Vich).

sacrós (València) : iracundo.

sacsar : (Mallorca) moure l'olla

on es bull o cou la vianda que no es pot remenar amb cullera per-què no es defaci; sacudir un lli-quito.

sacsalg : acció de sacsejar.

sacsejar : sacudir, fer donar cu-lades a un sac perquè apretant-se el que hi ha n'hi càpiga més. Ex. : *sacseja'l* i n'hi cabrà més; se *sac-seja* la vianda dins l'olla al foc, que no es pugui remenar amb la cullera.

sacsó : alhorra, jareta, lorza, alforza : «*sachsó* en el vestit de les dones», Balbas, Castellón, 181 (1456); «he allargat los *sacsos* y exampilat de trinxa tres vasqui-nyes de dona Dionisa», Compte de sastre, 1613; «gonella ab *sachsos*», J. Esteve; «per ensenyar los *sach-sons* que feyan las camas del seu fill y fer-li dir todas las paraulas mig xampurradas que sabia», *Re-naixensa*, 1872, 272; — botifarra de *sacsos* o budell de *sacsos* : botifarra, budell cular.

sacsonera : es diu de la botifarra grossa, Barcelona, Girona, xviii.

sacsonut (València) : persona que té molts plecs, que té molta picardia, que la sap molt llarga.

sacudida : «en la hora del sol axit feu ten (?) *secudides* de ter-ratrémol...», 1427, J. Villanueva, XIV, 301.

sacutassa (Camprodon) hierba de San Roberto.

sacutell, dim. de *sach* (Olot, Figueres) : coixinera gruixuda, sac petit per anar al molí o altres llocs.

sadaç, *sadàs*. V. *sedaç*.

sadacet. V. *sedacet*.

sadeny : «una sarriota e una soga de *sadenys*», Inv. Vich, 1413.

Saderra, llin. Barcelona, Olot, Lleyda, Granollers, Orís, Seu de Urgell.

Saderra (St. Marcell de —), pa-ròquia del bisbat de Vich.

sadins : «no gos untar ne fer

untar la lana ne les pintes ne les cordes ab oli si donchs no es lana tinta o de burells o de *sadins* sinó ab lart o mantega», Doc. Arch., XL, 261.

Sadó, llin. Mataró, Barcelona.

Sadoc, llin. Barcelona, 1393, Ar-dits, I, 39.

sadolament. V. sadollament.

sadoll : hartó, ahito : «E dix Job : si yo seré malvat, malehit seré e si son just no levaré lo cap *sadoll* de aflicció o de miséria», Collacions, 225, v.º; «tu has après en stament de matrimoni quines angústies ha en nocés o en matrimoni e es-ne *sadolla* tro en fasstijament axí com fáheren los juheus de menjar cor [carn?] de gualles en lo desert, la qual havien molt desijada, que'n foren axí *sadolls* que havien desig que la gitassen per la bocha», Col·lacions, 209 v.º; «car aquestes mosques que'm levets de les nafres ja staven *sadolles* e no'm turmentaven tant com feren al començament», Legend., I, 85; «Muller hac e infants e encara no fo *sadolls*», Fèlix, I, 16; «Aprés cogità en les virtuts de hom, e adonchs sentí sa ànima *sadolla* e complida de ses cogitacions», Fèlix, II, 291. J. Esteve; Dic. J. March; — Rfr. (Vich) Monges i polls mai són *sadolls*.

sadolament : hartura : «e en axí guanyá c mlíia besants, que encara no poch haver *sadolament* a sa ànima», Fèlix, I, 16; «*sadolament* sens fastig», Confessionari.

sadollar : hartar, saciar : «ell se pensá que sa ànima pogués *sadollar* en haver muller e infants», Fèlix, I, 16; «Jesuchrist *sadolla* cinch mil ab pans e peixos», XIV; «Un monge qui havia nom Theodoró publicament feya gran abstinència de menjar, e secretament *sadollave's* de moltes viandes», Legend., I, 276.

Sadorní per Sadurní, XIV.

Sadornil, llin. Barcelona.

Sadrovals, llin. Barcelona.

Sadurní, nom d'home.

Sadurní de Collsabadell (Sant —), bisbat de Barcelona; — *St. Sadurní* de Noya, en la prov. de Barcelona.

saent. V. seent.

saetia, una espècie de vaixell, Canet, 1779.

safa [çafa] (Ulldecona) : ribella, palangana; Barcelona, 1695.

safalcar (Mallorca). Ex. : els segadors *safalquen* (?).

safalló [safayó] : insectes que surten a la carn del porc salat (Centelles).

safanòria (València) : zanahoria. Sin. : *pastanaga*, *safarnària*.

safanoriada : «y li pegá el cor *safanoriades* de pensar en ell tan solament», Rondalla de Rondalles, 52.

safareig [safaretx, safareis, safreig] : estanque, pilón de una fuente : «e per la boca llançava mel, qui era molt blanca e clara e dava en un *safareig* qui era fet de calcedónies», Tirant, I, 138; «e l'aygua que exia de les mamelles dava en un bell *safareig* de cristall», Id., id., 137; «Sápien com convé per la obra de la iglésia fer alguns *safareis*, com aquest que s'es fet en la plassa de la present vila... per replegar algun oli qui va perdut de las síquies de ses tafonas quant fan oli», 1610, J. R., *Hist. Sóller*, II, 233. Sin. *viver*, *aljub*.

safaretxer [safretxer] : el qui guarda, lloga, etc., un safareig.

safarina (prov. de Lleyda) : gorra de llana, foradada que posen a les criatures petites.

safarós : llord, brut, llafardós : «lo mónstruo esgarrifós dexa esclatar en sos *safarosos* llavis la rialla de l'infern», J. Verdager (Noguera-Ribagorçana, Seu d'Urgell).

safarrós : brut, cochino, mugriento, XVII, XVIII.

safata : azafata, bandeja : «Dues *safates* dellauna enxaroladas», Inv. Cervera, 1789; «dues *safates* de plata, la una rodona y l'altra llarga, de pes juntas 56 onçes», Inv. Íd.

safatans (Tarragona) : encenalls.
safes (?) : «lo degá d'Urgell partí de Avinyó per anar a Génova per lo *safes* de Xipra a XII de març», 1375.

safetes o caps dels diamants, per faceta (?).

safetnària (Mallorca) : zanahoria.

saff : zafiro, Inv. Dalmases, 1640.

safill : zafiro : «III *safils* fort honrats», Inv. Mallorca, 1346.

safilli : zafiro, R. Lull.

Safill, llin. Barcelona, 1820.

safir : zafiro : «Dolça virtut d'oriental *saffir*, viva color y mes que algun or...», Peccador remut, 103 v.º

Safor (Conca de la —), nom de l'horta de Gandia, XIV.

Saforcada, llin. Barcelona.

Saforit, llin. prov. de Barcelona.

safra, Dic. J. March.

safrà [çafrà] : azafrán : «que ningú no gos lanzar floraça de brine de cabessa de *çafrà* en lo vall», Jochs Florals, 1895, 214; «... car *saffrà* ha virtut a confortar, a alegrar lo cor», Fèlix, I, 163.

safranada (Vich) : correria, fugida, escapatoria, s'aplica sobre tot al fill que s'escapa de casa dels pares i torna al cap d'algun temps. Ex. : En V. no hi és; ha fet una *safranada*.

safranaons : un pacte entre mestre i aprenent sabater diu que li deixarà «fer les messes y *safranaons*», això és, segar i anar a vendre una petita quantitat de safrà, Sta. Coloma de Queralt, 1333.

safraner (Urgell) : venedor de safrà; lloc on es guarda; terra on

es conrea; — es diu del qui passa temporades a fora i va a fer passejades.

safranera : «Crocus sativus...; cast. azafranera, azafrán...; val. *safrà*; cat. *safranera*, safrà», J. T., *Flora farmac.*, 433.

safranó, planta : «Carthamus tinctorius...; cast. alazor, azafrán romí o bastardo; cat. *safranó*, safrà bord», J. T., *Flora farmac.*, 784.

safranòria : zanahoria : «Daucus Carota...; cast. zanahoria, azanoria...; val. safanòria; bal. bastenaguera, bestenaga; cat. *safranòria*, pastanaga», J. T., *Flora farmac.*

safre, Dic. J. March.

safreig. V. safareig.

safri : zafiro, Girona, 1588.

safugaser (?) : «Que l'agraciada aurora a qui l'animal mes fer pregona al *safugaser* (?) del millor sol precursora (parlant de la Verge Maria)», València, XVIII.

safumeri (Barcelona) : sahumerio, l'usaven els jueus en llurs ritus.

sag. V. saig.

saga [çaga] : zaga : «... posen lur penó a la *saga* dels primers», 1392, València, Tramoyeres, 107, nota; Dic. J. March.

Saga, llin. XIV, Doc. Arch., XXXIX, 28.

sagacitat : «los nostres majors... per tal que puxen atényer odoren totes les seyles e ab major intenció que la odor de l'ocell o la maestria o *sagacitat* del rastrejar lo ca o los conils de les lebres en les coves feres», Collacions, 257.

Sagada, llin. Barcelona.

Sagadell, riuet que ve de Pardiniés i s'ajunta al Fresser a la Vall de Ribes.

sagal de les diligències.

Sagalà, llin. Sans.

Sagalas, llin. Barcelona.

Sagaler, llin. Barcelona.

Sagaleras, llin. Catalunya.

Sagaleres, llin. Catalunya, xv.

Sagalés, llin. Girona, Barcelona, Berga.

Sagalla, llin. Barcelona.

sagalla [sagaya] (Vilafranca del Penedès, Mallorca) : cabra, G. Vidal, *Novelas*, 148. V. *segalla*.

sagallarda (Camprodon) : serenata.

Sagallorca, llin. Barcelona.

Saganyalolas, llin. Catalunya.

Sagaró, llin. prov. de Girona.

Sagarra, llin. Barcelona.

Sagarra [Segarra], comarca de Catalunya, que té Cervera per capital *.

sagarrench, natural de la Segarra.

sagarreta : natural de la Segarra.

Sagarriga, llin. Teyà.

sagàs : astuto, sagaz, perillán.

Sagau, llin. Barcelona.

sagay [segay] : el graciós diu a un moro : «*Qué demana aquest segay?*», Comedia de la Conquista, Mallorca, 1683.

sagay, interjecció.

sagaya : 1 (La Llacuna, Berga), cabreta jove, cabrideta; la cabra abans d'estar prenys la primera vegada (Vilanova i Geltrú). V. *segalla*. 2. V. *atzagaya*.

sagell. V. *segell*.

sagellar. V. *segellar*.

sagellat. V. *segellat*.

sageta : saeta : «*sageta* que deu ésser tramesa a algun senyal... es feta dreta perquè millor vaia al senyal; après es empenada perquè millor passe l'ayre, no havent empatx per anar al senyal; après es tramesa per lo ballester al senyal per ell entés. Lo rey o lo regidor del poble es lo ballester e lo poble la *sageta* que deu ésser endreçada a bona fi», Egidi Romà, 1480, a 6, v.º; «*e vinent los adversaris a la dita boca fan que ans que los adversaris sien aquí que ja sien gavyanyats ab sagetes d'arqués que ells tenen per los costats e detrás*», 12.ª del Crestià, c. 274;

«*Sagetta*: Catapulta. Sagitta. Pin-nata jacula i. sagitte arcu emisse», J. Esteve; «*Segeta* o fitora de ferres Inv. Atarazanas, 1467; «*Envides* porá rebre lo mon lo teu poder car la mar será plena dels teus navilis, las hosts dels teus cavalers... les *segetes* tolran lo cell de la vista», Lib. de les quatre virtuts, 29; «*e els de nuyt meteren-hi orons plens de terra que si hi ferien les peres que no'ls pogués mal fer en la coberta de la torre, e nos faem fer sagetes en semblança de filoses e metia hom dins estopa ab foch encés*», Cron. Jacme, 248; — *sageta* amb herba : «*sageta ab herba* per tirar ab la ballesta», Tirant, I, 326; «*e pres una ballesta de aquelles que's paren a cavall ab una gafa o moltes sagetes ab herba*», Id., íd., 326.

sagetar : asaetear; : «*De totes parts sagetava lo jorn*», Dant-Febrer, 217.

sagetia, una espècie de vaixell, nau molt útil pròpia del Mediterrani, l'usaren els pisans, sicilians, genovesos, catalans (E. Toda) : «*y entengueren com se era partida de Barcelona una sagetia de Jaume Torroella, lo qual tenia en dit vaxell cent y quatre botes grans per carregar de oli per a Sicília en lo camp de Tarragona y que estava ja dita sagetia noliejada*», Ardits, V, 306; «*e axí mateix lo patró de la sagetia...*», Doc. Arch., XXII, 57; «*ells son xxiiii naus grosses, les majors e millors de tota Génova, e mes porten quatre balaners e dues sageties*», Tirant, II, 299; Doc. Arch., XXII, 57; — nom antic que es conserva en els molins d'aigua (Mallorca).

Sagetia, llin. Mallorca.

sagetial (clau —), Barcelona, 1423. V. *clau*.

sagetina : figa grossa, rodona, de poc mànec i molt vermella de dintre.

sagi : saín, manteca de cerdo; (Onda) llard : «*Sagi*, grossea de porch», J. Esteve; «*Sagi*: ...Adipe porci», Id.; «*Sagi* del porch: Axungia, ae», Dic. Ang., XVIII; Inv. Vich, xvi, xviii, xviii; — posar bons *sagins* : engreixar-se.

saginat : engreixat, Lib. de les quatre virtuts, 50 v.º

saginerà : munt de sagí (?). Ex. : un indiot molt gras, tot era una *saginerà*.

sagines : manteca de cerdo : «*sagines* IIII denarios carga», 1249, Chabàs, *Archivo*, II, 402.

sagitari : saetero, flechero : «e en açó sápies que ta ost es fort si aquells has elets *sagitaris* e balesters molts e excellents», 12.ª del Crestià, c. 217; — signe del Zodiàc, xiv.

saglit : «Un lit de posts ab son *saglit*», Inv. Vich, 1422; «It. I *saglit* buyts, Id., 1409; «It. un *saglidot* podrit o fallit venut per un sou e un diner», Id., 1408; «Item una pessa de drap per a *ssaaglits*, nou», Id., 1422. V. *sach-lli*.

sagnar [*sacnar*, *sancnar*, *sangnar*] : sangrar : «per la qual cosa lo dit jove ab una lanceta de *sacnar* se entretallá tota la cara volent semblar leg...», Legend., II, 190; «convé se *sagne*», Lib. de la Peste, 52; «e en aquella hora e d'aquell matex braç se *sagnás*...», Legend., II, 60; «Qui n'aquell punt m'agués *sagnat* no'm trobara molta de sanch tant mort torní, tant vil e blanch», Lo Conort de Francesch Ferrer; «*Sagnar*: Phlebotomare», J. Esteve; «no'l deuhén *sagnar*... encara que lo pacient tinga tanta abundància de sanch com podén imaginar», Bt. Mas, Barcelona, 1625, 94; — (Figueres) sortir, rajar sang de qualsevol part del cos.

sagment [*sanchnent*]: sangriento.

sagnia [*sancnia*] : sangria : «... per una *sagnia* que's feu en la

un braç...», Legend., II, 60; «*Sagnia*: Flebotomia», J. Esteve. Cp. *saynia*.

sagó, **saguó**. V. *segó*.

sagola, terme naval : «It. II trossos de *sagoles* de cánems, Inv. Atarazanas, 1467; «Item quatre moles de *sagoles* de gordins, Capmany, *Mem.*, II, 413; «L'escrivá pot e deu comprar ferramenta, vianda e *sagoles* e totes coses que sien necessáries», Cost. de Tortosa, 102 v.º

Sagols, llin. Rosselló, Figueres, La Bisbal.

sagon. V. *segó*.

sagonar : una manera de tocar les campanes (?) : «Quant comensen al cor... comense hom de *sagonar* una scala et toca hom un tret e puys lo clasc... Quant diran post partum virgo... que *sagon* ab l'escala un tret tan com vuya e puys... que fassa lo clasc ab dues ascales», Vich, xiv ó xv.

Sagont : Sagunto, Murvedre, J. Roig.

sagra, Dic. J. March.

sagrament : I, jurament, promesa : «La forma del *sagrament* que vuy se serva es aquesta: Yo aytal jur per aquests sants evangelis de Deu que d'ací avant fins al derrer dia de la mia vida seré feel a tu, senyor aytal, contra tothom...», Collacions, 137; «E Tirant suplicava la altesa vostra que li fessen gràcia de soltar-li lo *sagrament* perquè pogués obtenir lo victoriós triumpho que desijava», Tirant, II, 292; «donar-vos-he per fermança a Deu, e demés fer-vos-he *sagrament* que no poria mes fers», Legend., II, 70; Id., id., 289; «Aque-lla ab moltes làgremes e *sagraments* deffensava la sua honestat», J. Esteve, b5; «e responem-li que teniem per bo lo *sagrament* que'ns faessen ell ab xx dels veyls», Cron. Jacme, 340; «*Sagrament*: Iusjurandum», J. Esteve; — *sagrament* i

homenatge: jurament legal : «en la presó caygué malalt y tragueren-lo a *sagrament y homenatge*», Relació de Pere Porter, 1608; els consellers de Vich prestaven *sagrament i homenatge* en mans del Sr. Veguer; — fals *sagrament* : juramento falso, Ritual Girona, 1550, 165; — pendre *sagrament* : «que ell anás hoyr missa ab lo dit Alfonso et que *prengué sagrament* d'ell sobre lo cors de Jhesu Christ qui's sacrificarie en aquella missa», Doc. Arch., XXXVI, 161. 2, sacramento, en especial la Santa Eucaristia.

sagramental: 1, «Nosaltres havem decontinent provehit que lo honorable veguer ab sobrevesta reyal ab sometent e de *sagramental* es partit d'ací ajustant gent», Doc. Arch., XXII, 102; «foren elegits... Primer sobreposat del *sagramental*. Segon e administrador del pont de Sant Boy», Ardits, II, 295; «E per obrers primer e sobreposat del *sagramental* lo honorable mossenyor R. Serra...», Ardits, íd., 85; «De continent havem provehit que lo veguer ab sometent tirarà la vostra via e lo *sagramental* se convoque...», Doc. Arch., XXII, 83; «... que lo veguer ab sometent e *sagramental* e encara altra gent... vagen la via de Gerona...», Íd., íd., 86; «Aquest die partiren los honorables mossén P. Buçot... e mosenyor Spreneu, canonge de la Seu, sobreposats del *sagramental* per anar visitar lo dit *sagramental*», Ardits, I, 430; «los capitans del *sagramental* e del sometent de les gentes que stan en lo siti contra lo castell de la Roca...», *Bull. Centre excurs.*, abril-juny, 1892, 33; «Aquest dia... foren elets... e per sobreposat del *sagramental*. En Jacme de Cabanyals», Ardits, I, 147; «per anar a Cervera per lo fet del *sagramental* convocat contra Citges», Ardits, II, 235; — tocar a *sagra-*

mental : «[tocar amb les campanes] a *sagramental*, e a sonar la guayta», Vich, 1406, J. Villanueva, VII, 77; — moure un *sagramental* : moure escàndol, avalotar, cridar. Ex. : si l'amo ho sap me *mourá un sagramental!* 2, el llibre dels Sagraments, Cost. de Tortosa.

sagramentar : jurar, xv, xvi.

sagramentejar : jurar, fer sagrament d'homenatge; renegar : «Tots, maldient, *sagramentagaran* que may Amor los tindrán son poder», A. March, I, 220.

sagrar : consagrar : «Lo bisbe *sagrà* l'església de Sta. Clara», Vich, 1420; «En l'an de nostre Seyor 1372 frare Ramon de Colum... *sagrà* aquesta església...», Villanueva, XVII, 100.

sagrari : «los cimentiris, e'ls *sagraris* d'alguna esgleya entorn establits, negú esvahir gos», Quadrado, *Marsili &*, 536. V. *sagrera*.

sagrastia, Manresa, 155c; Barcelona, 1756. V. *sacristia*.

sagrat : «Sagrament... sobre altar *sacrat*», Usatge, 46; — recinte considerat com a sagrat, Fr. Vila de Munt, *Noticias judiciales*, 212.

sagre, Dic. J. March.

sagrera : l'interior de l'església; l'exterior amb les dependències, sacristia, campanar, porxada, claustres, cementiri, dormitori, etc, tot ço que tenia porta al circuit o tanca de l'entorn de l'església; en molts pobles és la tanca o circuit a l'entorn de l'església; era el lloc d'immunitat per els criminals que s'hi refugien : «En aquest dia per la matinada foren juntas davant Badalona XIII fustas de moros, las quals tragueren moros en terra qui barrajaren tota la *sagrera* de Badalona prenent y matant moltas ánimas», Ardits, III, 389; — les cases contigües a l'església parroquial i al cementiri.

Sagrera, nom de barris, carrers, camins en diferents pobles; a Bar-

celona és un barri de St. Andreu de Palomar; «... embestint a Brugaroles pel corriol de la *Sagrera...*», Pons i Massaveu, *L'Avenç*, 1892, 33; «y en esta parròquia de Santa Eugènia, so es, en la *Sagrera* estaven tancats tots los camins», *Veü de Montserrat*, 1882, 312.

Sagrera, llin. Arenys de Mar, Palafrugell, Granollers; llin. Mallorca, 1523; Barcelona, 1600.

Sagreras, llin. Mallorca.

Sagreses, llin. Barcelona.

Sagres, Dic. J. March.

Sagres, llin. Barcelona.

Sagrest, llin. Barcelona.

sagrestar. V. **segrestar**.

sagrestra, Barcelona, 1534.

sagrí : roba de què es feien rebocillos a Mallorca, Tià de la Real, cobra 10.

Sagrí, llin. Catalunya.

sagristà : una dignitat o càrrec a la Seu, a les parròquies, esglésies, &; l'encarregat y depositari de las robes i efectes de l'església (E. Toda); el qui guarda la sagristia : «E per ço con lo *Sagristà* era clerga, liuram-lo al bisbe», Cron. Jacme, 466; «En P. de Centelles, *sagristà* de Barchelona», Mallorca, 1231; «De las propinas que's donan als sacerdots, lo *sagristà*... ne rebia doble quantitat que'ls altres», Cels Gomis, *Folklòrica*, 45.

Sagristà, llin. Barcelona.

sagristana : càrrec en els monestirs de monges : «La *sagristana* dix a la abadessa que seria bo que fos na Lana primer algun temps sperimentada», Blanquerna, 22.

sagristell [**sacristell**] (per la part de Ripoll) : **sagrera**.

sagué, **saguer** [**seguer**] (Camp de Tarragona): rusc, arna d'abelles: «se li sentá devant sobre un *sagué* volcat», *Renaixensa*, folletí, 1893, 568.

Sagué, llin. Barcelona.

Saguer, llin. Mallorca, xvii; Girona.

Sagués, llin. Barcelona.

sagunt : llard (?) : «*sagunt* fus fet de esquenes de porch», Mallorca, 1395.

Sagunt : Sagunto, Murvedre.

sagunti, natural de Sagunt.

sahent. V. **seent**.

sahí : relincho : «els rossins les orelles punyian y feyan grans *sahins*», Cobles de St. Narcís, Girona, 1684.

sahinar (St. Joan de les Abadesses) : relinchar. V. **assahinar**.

Sahis, llin. Barcelona.

sahó. V. **saó**.

Sahrat, llin. Barcelona.

sahueso : sabueso : «... nengú d'els no gos tenir sinó *iiii sahuesos* et una *sahuesa* et dels cadells de la *sahuesa* no romanguen mas *ii*», Doc. Arch., VI, 14.

Sai, llin. prov. de Girona.

saia [**saya**] : «La Sra. Catherina Prats... portava una *saia* o roba de vellut y una cadena d'or o cinta y manilles d'or», Barcelona, 1580.

saig : I, funcionari, oficial inferior de justícia; pregoner; alguacil, porter, corchete : «Item que'ls dits deputats puixen y deguen tachar y pagar salaris als procuradors, notaris, porters, *saigs* y altres qui per afers de la present proferta han treballat», 1625, Mora, *Furs de València*, 68; «si per ventura... d'aquí avant atrobarets... algun *saig* o altre misatge dels dits Bisbe .....

», Doc. Arch., XXIV, 281; «do dit Consell elegí los dejús nomenats per anar a querns o a terns o a parells per los lochs e alqueries... per cercar e haver a lur ma... la roba e bens que trobar e haver-se puxen... E que vagen... acompanyats de hòmens a cavall e de peu, armats e ab *saigs*, los quals elets son aquests...», 1391, Chabás, *Archivo*, 1891, 115; «los diables son *saigs* de nostre Senyor, los quals ha destinats el a punir los nostres faliments», Flos

SAIG

Sanct., 241 v.º; «Dels saigs e del carcellatge... dos saigs de la cort porten bastó pintat ab nostre senyal... e hagen perloguer lo quart de tots los deutes...», Furs de València, k8; «E si'ls dits sobrepausat avien mester saig ad ops de les dites causes a fer e a complir...», Alart, 102; «en la present confraria no sian acullits cap de guayta (ne) saig», 1440, *Museo Balear*, 1877, 100; «en los locs en que antigament saigs o bastoners no han acostumat de ésser tramesos... sien tramesos missatges...», Constitucions, 3.ª ed., 150; Doc. Arch., XL, 177; «e mentre la crida se feya, tots los sayts del veguer tenian en llurs mans sengles feixos de bruch encesos», Lib. de coses assenyaldes, 52; «... anant al davant tots los saits a peu e los caps de gaytes a cavall», Id.: 75; Chia, I, 59; A. Bo., *Orfaneta*, 338; Codolada den Serrallonga, 1634; «Portés o saigs: Satellites. Lictores», J. Esteve, 2, sayón, verdugo, butxí : «e après en aquella hora la dita Plancila encontrá lo saig o morro de vaques que'ls havia degollats», Legend., II, 150; «E a hon has lextat monsenyor sent Pau? E lo saig li respós: Defora la ciutat lo lexí degollat», Id., id.; «Item hi pren lo saig de Xátiva 10 sous», Doc. Arch., XII, 276; «si alcun de la dita almoyna le-xará son offici (jouer d'açot) et pendrà lo offici de saig, puxe ésser encontinent foragitat de la dita almoyna...», Doc. Arch., XL, 467; «Los saigs se n'anaren a jugar la roba de Jesús en el Calvari...», Cobles novelles de la Passió, València, xvi, 3, home parlador, trapasser, que es fica per tot. Ex. : fulá té llengua de saig. 4, (Andorra) representant d'algun dels prínceps sobirans d'Andorra nomenat quan es presentaven dificultats en el govern de la

SAJU

vall, Vidal, *L'Andorra*, 98.

Saig, llin. Catalunya.

saim (Mallorca) : manteca de cerdo, llard.

sainar. V. sahinar.

saionia : dret dels saigs : «alous, feus, servituts,... officis, scrivannies, crides, saionies, corredories, e altres qualsevol coses... com pertanyen e han acostumat pertanyer a vos, senyor...», Coroleu, *Hist.ª Vilanova*, 415; «Item la saionia et crides de Vilafrancha se venen uns anys ab altres de DC a DCL solidos», Doc. Arch., XXXIX, 39.

Sairó, llin. Catalunya.

Sairols, llin. Barcelona.

Sais, llin. prov. de Girona.

saiu : sayo, espècie de gec dels antics pagesos mallorquins (?) : «Un saiu pla... Un saiu apassamanat o repuntat...», Tarifa Oristany, 1597.

saja. V. saya.

sajola [sayola] : 1 (Pla del Llobregat, Camp de Tarragona), figa primerenca. 2, «Item que los ferros de cuinar, grilles, asts, sajolles, canons y tota ferramenta grossa y cadenes de bestiar...», Evissa, 1695, *Luliana*, 1893, 183.

sajolida [sajulida, sejulida, sajorida, sajurida], planta : ajedrea : «Satureja hortensis...; cast. ajedrea; id., de jardín, tomillo real, satureia...; cat. sajorida, sajurida, sajulida, asaborija», J. T., *Flora farmac.*, 662. Sin. : saborija, senyorida, sadrolitja.

sajonia : ofici de saig, xvi.

sajorn per sojorn, Dic. J. March.

sajornar per sojornar : «lo senyor de la vinya respós que folla era la questió que el pagés feya, mas pus foll era lo bisbe qui per sajornar cuydava mes viure que el cavaller son frare», Fèlix, I, 161.

sajús : acá abajo : «Mas cor lo foch es calt e sech e la terra es sajús dominant l'aer, consume's

sajús la humiditat e la fredor...», Fèlix, I, 135; «Respós lo fill del rey e dix que lo foch e l'aer qui son en la terra *sajús* han apetit a anar en sus», Id., id., 134.

sal : «la *sal* significa saviesa... L'església acostuma donar lo sal-pás... car devem ésser savis e discrets per foragitar ab la *sal* e aygua beneyta los mals esperits de les nostres cases e habitacions», Ritual Girona, 1550, 163 *; «pica de pedra per picar *sal*», Inv. Vich, XV; «E presupon virtut en lo coratge de cadescú per aver be durada, e cascú deu aver avans menxada a son gran pler de *sall* una cortera», Milà, *Ressenya dels antichs poetes catalans*, Jochs Florals, 1865, 43; —*sal* gema dolça, ingredient d'una recepta medicinal, M. Diez, 163 v.º; — *sal* i aigua dels bons ous, P. Bertran i Bros, *De flor en flor*, Nota 2.ª; — *sal* de ventura, en contraposició a *sal* de fàbrica i a *sal* mineral o de Cardona : la que porten els contrabandistes de les basses naturals que es fan als alfacs més enllà de les salines quan aquestes eren explotades per l'Estat; — *sal* de bacons : *sal* per a salar tocino, Vich, 1690; — *sal* de panellet. V. panellet; — *sal* grossa, *sal* fina, &. ; — *sal* granada: *sal* en gra, no molta.

Sal, llin. Barcelona.

sala : «la qual professó partí del present convent y entrá... dins de la seu... y passá davant la escala de Sta. Eulària y rodá lo altar major y isqué per lo portal davant la *Sala* (la del Borboll, ara església de Sta. Clara) y carrer de la Inquisició», Lumen Domus, 301; «en la *sala*, primo 21 cadiras de braços de vaqueta...», Inv. Cervera, 1789; — casa de l'Ajuntament (Oriola, Mallorca), Fuster, *Bibl. Val.*, I, 225; — casa gran : «*sala* per casa gran...», Dic. J. March; — (Andorra) el segon pis d'una

casa; diuen soler al primer pis: *sala* al segon, *sala*-llosat al tercer o golfes; — besamanos, acto de corte (?) : «e diumenge que ve sia manada celebrar festa e *sala* general que dure III dies», Tirant, I, 302; — gran *sala* : salón : «Com lo rey fonch tornat en la *gran sala* e lo dinar era ja prest...», — Tirant, I, 37; «E muntaren sus la *gran sala*, alt de la lotga...», 1477, Fita, *Girona*, 49 bis; «emparamentaren una *gran sala* de molt bells draps de *ras*», Tirant, I, 81; «o dintre la capella o dintre la *gran sala*», xv, Fita, *Concepció*, 68; Pujades, 270; — *sala* d'armes o cambra de les armes, Tirant, I, 281.

Sala, llin. Barcelona, Mallorca, Ardits, III, 42.

Salabarda, llin. Barcelona.

salabart. V. boxerica.

Salaberdenya, llin. Barcelona, 1517.

Salabert, llin. Barcelona, Montmeló, Castelltersol.

Salabes, llin. i nom geogràfic, 1226.

salabre [çalabre] (Mallorca) : instrument de pesca : «un caxó de bolentins, dos palangres de suret, un *salabre*, ams petits y grossos...», *L'Ignorancia*, n.º 13, 1.

salabret (Badalona) : samalaret molt prim a l'extrem del qual va una bossa de xarxa oberta, sostinguda per un petit cercol subjectat a la fusta, serveix per agafar el peix quan està a la vista.

salabrós : una mica salat, xvi.

salabruga, herba.

salacís : nom d'un poble, d'una tribu : «de palantins, de sensiat, de *salacis*...», Boades, 13.

Salada (Coll de la —) : «e enderrocá e trencá molts arbres e moltes parres altes e carafexá e mogué algun poch la creu de pedra nova del *Coll de la Salada*», Ardits,

II, 22; — Ribera Salada, passa per Solsona.

Salada, llin. Vich, Barcelona, Ripoll.

Saladell, llin. Barcelona.

Saladella, nom d'una masia.

salader : salitrós (Agramunt).

Ex. : és terra *saladera*.

Saladí : Saladino : «y recompte que a *Saladí*, assenyat e famós príncep sarrahí...», 12.ª del Crestià, c. 356.

Saladich, llin. Barcelona, XVIII; Castelltersol.

Saladrich, llin. Catalunya.

Saladrigas, llin. Sabadell, Barcelona.

saladura: salazón (?): «*Saladura*: Salsedo», J. Esteve.

saladux (fer —, o fer lo —) : «Hich es entrat *fer lo saladux* qui es gitar-se de costat volent fer reverència als altres», 3.er de Crestià, c. 714.

salafarda (donar una —) : donar un aixebuc.

Salafanra, llin. Tarragona.

salagarda : bullicio, algazara.

Ex. : no n'han mogut poca de *salagarda* amb aquesta notícia; «L'alcayt del castell vetllá y no comportá en res *salagarda*», Ferrandis, València, 1515.

Salagarey, llin. Barcelona.

Salagosa, nom d'un carrer de Berga.

Salallacera, llin. prov. de Barcelona.

Salallasera, llin. Barcelona, Vich

Salamanca [Salamanca], ciutat, 1472.

salamandra [salamàndria] : salamànquesa, xv.

salamanyera, arbre : «... mes acostant-se al jove, se l'endugué vers una *salamanyera* y allí al peu de la soca, sota l'ombreta, posant lo cap d'ell en sa falda, li començá de cantar cançons», F. Maspons, *Rondallayre*, II, 68.

salamó : araña de cristal : «Un

drap de pinzell hon ha sis figuras... Dos *salamons* de ferro...», xv, Quadrado, *Forenses*, &., 251; «un *salamó* de plata ab tres pitxells dorats, un gerret y una perfumera tot de pes junt 64 onces», Inv. Vich, 1774; Dic. J. March.

Salamó, llin. Barcelona.

Salamó, poble prov. de Tarragona.

salanca (Pallars, Conca de Tremp) : planta que es cria en paratges de molta aigua, i serveix per fer cistells, cartres, &.

Salanca (La —), un territori del Rosselló : «Som a la primera de les vuit municipalitats que formen el territori anomenat *la Salanca*, el més productiu del Rosselló...», *L'Avenç*, 1892, 203.

salanch : espècie d'escuma salitrosa que es cria a la superfície de certes terres prop del mar o pantanoses (Empordà).

Salanova, llin. Barcelona.

salapes (Mallorca), peça de vestir : «Pren el jaquet d'escot blau, pose-hi tes *salapes* verdes...», Maurra, *Lo Segador*.

salat : 1, posar sal, adobar amb sal, acecinar. 2 (Catalunya), usar els articles *es* i *sa* en comptes de *el*, *lo*, *la*, es diu dels pobles de la Costa de Llevant, Blanes, Lloret, Tossa, St. Feliu, etc. Ex. : a Lloret *salen*. 3, (Mallorca) arribar tard, perdre. Ex. : *salat* la missa; aquest any he hagut de *salat* moltes misses.

salarejar : bromejar : «qu'ets molt de broma y que *salarejas* ab los homes», Vilanova, *Plorant y rient*, 37.

salares, planta silvestre que fa mates grossetes, la mengem rucs i someres, fa flors groguenques (Cubells d'Urgell).

salari : sou, soldada, guany del treballador : «*Salari*: Stipendium», J. Esteve.

salariar : dar salari, xv.

salariat : que rep salari : «te dues cadires del estudi de Salamanca publicament *salariades*», xv; «... e anà-hi per mercader *salariat* de la ciutat En Benet Descoll...», Ardits, 19.

Salarich, llin. Barcelona, Vich.

Salarrotllana, llin. Artés.

Salarts, llin. Barcelona.

Salarullana, llin. Catalunya, província de Lleyda.

Salas (Mare de Deu de —) : església o ermita a tres quarts d'hora de St. Boy de Llobregat.

salat : que té sal; — Fr. : fer *salat* (plana de Vich) : arribar tard : «Qui no's llevi de matí de segur *fará salats*», Exposició d'aucells, Vich, 1883.

Salat, llin. Barcelona, 1469.

Salau, llin. Barcelona.

Salaverdenya, llin. Barcelona, 1520.

Salavert, llin. Barcelona, 1500; Blanes, 1541.

Salavert, nom de lloc (?) : «E com vench al jorn que dat los fo, ells foren tots en Palerm e aquell jorn ajustaren-se'n tots en Palerm, en Senyal, en *Salavert*, e aquí fo feyt lo seti de madona la reina», Muntaner, 189.

Salavínera (St. Pere —), del partit d'Igualada.

Salavordeja, llin. Catalunya, xvi.

Salba, llin. Barcelona, 1559.

Salbatella, llin. Catalunya.

salça, Dic. J. March.

salce. V. *salze*.

Salcelles, petita parròquia entre Alps y Borredà de poques cases escampades.

salcíces. V. *salsitxa*.

salconduyt : salvoconducto : «E ans de lur partida trameteren un trompeta a la ciutat per demanar *salconduyts*», Tirant, I, 41; «atorgant *salconduyt* o segurs e totes altres coses necessàries per seguretats», Ardits, II, 556; Dic. J. March; «Tramet-vos lo *salconduyt* fet per

lo comte de Foix al dit mossén Cruyllès», Doc. Arch., XXII, 203; «Com los embaxadors foren e ets, trameteren un trompeta per *salconduyts*», Tirant, I, 58; «no sabeu de que demanau a mi *salconduyt* e guiatge», Tirant, II, 265; «Lo legat apostòlich encara no m'ha volgut donar lo *salconduyt*», J. Esteve; «*Salconduyt*, ço es, letra de pas», Id.,

Saldes, llin. Barcelona, Menorca.

saldó [saudó] (Alcover) : pedra obscura del color de les mares o pòsit del vi. Ex. : les columnes de l'església son de *saldó*; — (Alcanar), sorra, arena.

Saldoni, llin. Barcelona, 1545.

Salechs, llin. Barcelona.

salefa : «l'aforar les pells dels assaonadors adobades en adob de cordovà acaba per les badanes y les *salefes*», 1655, Mallorca; «Encara no queyan ses primeres brusques de Sant Bernat, y ja me trobava una *salefa* per embolicar-me es peus», *La Roqueta*, n.º 50; «una mala petita de cuyr e una *salefa*», Inv. Vich, 1422.

salejar : sentir-se la sal a la vianda. Ex. : aquesta carn *saleja*.

salema. V. *çalema*.

Salemp, llin. jueu Girona, 1321.

salenca (Vall de Bohí), arbre bastant gran, de fusta consemblant a la caoba (?).

Salent, llin. Barcelona.

saler : estre per posar la sal : «un mercader perdé un sach ab mil marschs d'argent e un *saler* de lengues de serps d'or, lo qual trobá un hom pobre», Legend., II, 183; «lo argenter liurá als honorables consellers lo *saler* y taça de salva que ha feta per obs de l'argent qui...», Ardits, III, 290; «en quina manera lo servidor deu posar les viandas en taula. Primerament deu posar lo *saler* e pas», Art de Coch, 6; «*saler* de plata quadrat y daurat...», Inv. Dalmases, 1640;

«Un *saler* d'argent ab son cubertor qui axí matex ret *saler* e ha cada peça tres peus rodons...», Inv. Torre den Barra, 1430; Inv. Cervera, 1789; Inv. Vich, 1412; Inv. Palma, 1453; Inv. Vich, 1423; «*Saler*: *Salinium*», J. Esteve; — (Mallorca) el qui canta els goigs per la Pasqua : «Ara cantan los *salés* que no havien cantat may; si voleu vení an el ball, dau-me panada no mess», Campos, *Glosa*, 1870.

salera (Menorca) : ollassa de quatre anses per tenir la sal en gros; — el caixonet de la sal penjat a la llar o prop dels fogons amb la divisió per la sal sencera i la de la mólta; amb una *salera* es poden omplir molts *salers* dels que's serveixen a la taula; Selva de Consonants, Mallorca, XVIII.

saleres : les pedres planes a on mengem la sal els bous, les cabres; solen tenir-les al voltant dels padrons o de les fonts (Empordà).

Salernau, llin. Barcelona.

sales (fer —) : donar recepcions, reunions, tertúlies.

Salés, llin. Vich.

Salet, llin. Barcelona, Vich.

Saleta, llin. Barcelona.

salfumant : àcid clorhídric, per fregar els paviments.

salgat : «*salgats* ab vionets vermells», 1835 (?).

Salgot, llin. Barcelona, Centelles, Vilassar.

Salgueda, llin. Vich, 1420; llin. Barcelona, 1546, 1563.

salguer : «Item dos orinals ab sos *salguers*», Inv. València, 1459, *Romania*, 1888, 202. Cp. *calguer* (?)

salí : salina, muntanya de sal : «Lo *salí* de Cardona», Dic. J. March. *saliana*, una de les menes de figues (Palafrugell).

salianbra, planta per a condiment : «*Coriandrum Sativum*...; cast. *cilantro*, *íd.* oficial...; cat. *saliandra*, *celiandra*, *paliandria*,

graixalandri; bal. *celiandre*», J. T., *Flora farmac.*, 885; «*saliandra* cuberta (entre les viandes exquisides i confitures d'un gran banquet)», Miquel Parets; «Pel mars es temps de sembrar carts, espárechs, ruda y *saliandra*», Sumari A. Rocha, Barcelona, 1568.

salicar : l'acció de transpuar la serositat en qualsevol dermatose, com en els brians, &amp. l'acció de transpuar la humitat en les parets, especialment en los estables o altres carregades de nitre; — degotar, transpuar, vessar, rajar una mica (St. Joan Despí). Ex. : les bótes de vi *saliquen*.

salicària; planta : «*Lythrum Salicaria*...; cast. *salicaria*, *íd.* comú...; cat. *salicària*, *litra*...» J. T., *Flora farmac.*, 904.

salich (St. Joan Despí) : degotís molt petit o pausat. Ex. : se sent un *salich*; — (St. Martí de Torrelles) aigua que surt de terra generalment al peu de roques. Ex. : no porteu got? Doncs, anirem a beure al *salic*.

sàlich (Plana de Vich), arbre, en fan cistells de les vergues, estalvis i gàbies de guatiles; *Salix Helix*; — (Vallès) *salze*.

Salichs, llin. Barcelona, Arenys de Mar.

salici, Dic. J. March.

Salici, llin. Verdú.

salicor, planta : «*Salicornia Fruticosa*; cast. *alacranera*, *sosa* *íd.*, *almajo* *salado*, *salicor* *duro*; val. *salicor* *dur*, *sosa* *grossa*; bal. *ballester*, *sosa* *grossa* o *dura*», J. T., *Flora farmac.*, 607.

sàlida (Plana de Vich), arbre, diferent del *sàlic*.

salidar (Plana de Vich) : lloc on se fan molts *sàlics*.

salidònia, planta medicinal, Re-meys de Fr. Font, 1766.

Saltern, llin. Arbúcies, 1655.

saliguera : una mena de xarxa (?) : «La dona se n'entrà en l'es-

gleya no per adorar ni per hoir lo divinal offici, mas per tirar la *saliguera* en els jóvens asau bells, gentills e folls com y concorren. Et en aquells a ffet ella un agramayll axí com fan los paradors per parar als coloms. E per ço que alguns no vegem los filats ne lo gra, lo amagua sota las erbas, Corvatxo.

salina, Dic. J. March.

salinar-se (Vich) : convertir-se en quera les pedres, corcar-se, fer-se pols.

salinayre; contrabandista de sal.

saliner : lloc on se sol donar la sal al bestiar de llana; s'hi posen grosses pedres planes on se posa la sal; — el maó o la rajola que ix del forn, vermellós per estar cru i s'esmicola o corca aviat; — l'home que cuida de fer la sal, arplegar-la, etc. (Gerrí).

Saliner, llin. prov. de Girona.

salinera : estre de cuina per tenir la sal; estre per tenir «tocino» conservat dins aiguasal o sal sola : «It. una *salinera* de tenir sal, de fusta», Inv. Vich, 1674; Inv. Vich, 1585; — barca *salinera* (Evisssa).

Salines (Mare de Deu de les —), ermita a la serra de les *Salines* : «En Ramon y En Tomás... pujaren al cim de la serra de las *Salinas...*», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 28.

Salions, en el terme de Tossa.

Salip, llin. Barcelona, Figueres, Girona, xrv, xv.

saliquejar, freqüentatiu de salicar.

Saliquet, llin. Barcelona.

Salisachs, llin. Barcelona.

salispàs (Prov. de Lleida) : benedicció de la sal el dissabte sant (?). Cp. *salpàs*.

salspasser. V. *salpasser*.

Salita o Salità, nom de lloc : «Pas de la *Salita...* *Salita* de la Clota... Lo prat llarch antes *salita...* La prada o *salita*», Prullans,

prov. de Lleyda, xvii, xviii.

Saliter (?), llin. Montmajor.

Salitja, poble provincia de Girona.

Salitons, llin. Barcelona, xvii.

Salitre, llin. Barcelona.

salits (Besalú) : salze o arbre semblant al salze; — (St. Joan de les Abadesses) espècie de vimet de què fan coves i cistells.

saliva; — Fr. : gastar *saliva* : enraonar; — tenir mala *saliva* (Mallorca) : parlar mal, murmurar, calumniar; — no mesclar les *salives* : no frecuentarse; — *saliva* dejuna. Sin. *escupina*.

salivall : escupinada, gargall.

salivera : saliva; — fer *salivera* una cosa : sentir viu desig de menjar-la, de tenir-la; — escuma (Berga). Ex. : el torrent omplia de *salivera* les vores.

salm [sam] : salmo; Dic. J. March; «e acostum-se en oracions e en *salms* a dir e a levar-se de nits, a cantar ymnes de matines...», Collacions, 214; Dic. J. March; — dir els *salms* : costum que tenen alguns captaires d'anar a resar els *salms* per demanar almoïna; — Fr. : ves-te'n a dir *sams*; — fer dir els *sams* al revés : costum supersticiosa entre gent supersticiosa que quan els han robat alguna cosa creuen que la tornaran a tenir fent dir els *salms* al revés. Ex. : jo els vaig fer dir quan me van robar el corral de les gallines i al cap de l'hora me les vaig trobar totes a la porta, una d'elles morta i plomada a punt de tirar a l'olla (Dita d'una dona de Cubells), P. Bertran i Bros, *De flor en flor*, 1.^a nota; — dir els *sams* al revés : mixar-se entre dents, renegar, maleir.

salma : I, una mesura antiga, mesura de capacitat de les naus, cada *salma* tenia sis fanegues, o sia $7\frac{1}{2}$ *salmes* eren equivalents a una tonelada (E. Toda) : «tota

nau de port de DC *salmes* fins en dos milia... Tota nau qui sia de port de 600 fins en DCCC *salmes*...», Mallorca, 1395; Dic. J. March; «Sa Magestat sia servit manar donar saca de sinccentes *salmes* de blat del regne de Sicília...», Constitucions, 3.ª ed., 319; «Aquest mes per la stretura de forment per ésser perdudes les provisions, la ciutat havia fetes en Sicília de quatre milia *salmes* de forment...», Ardits, IV, 322; «los mariners de la nau regussea de 11 m. *salmes*...», Ardits, V, 71; Id., id., 108; «la coca fo estimada per post de 11 mill CCC *salmes* qui fan a rahó de tres terins per cascuna *salma*», Arch. Aragó, 1451, fol. 155, any 1323; «... hage de corredures de noliejament que faça de cocha o altre vexell que vaja en oltramar... v sols per centenar de *salmes* d'ayant com port...», 1343, Capmany, *Mem.*, II, 420. 2, instrument per trasladar les garbes del camp al'era.

Salma, llin. Barcelona.

salmastre : nitro o peladina que aparece en las paredes húmedas, revestidas de cal.

salmay [saumay] : dur, no tendre, parlant del pa (prov. de Lleyda); — **salat** (?) : «si donchs no passem per metalls o per alum o per sanch o per sofre o no son *salmayes* les aygues...», 12.ª del Crestià, c. 106.

salmaya (prov. de Lleyda) : aigua sal molt salat.

salmedina [çameldina] : autoritat judicial entre els moros i després entre els cristians : «per manament dels *salmedines* quatre madrines la remiraren», J. Roig, 64; «Als molt nobles, honorables, savis e discrets governadors, balles, baguers, justícias, *çameldines* e altres qualsevol oficials e sotsmesos a la senyoria...», 1412, *Luliana*, 1895, 123; «Item del romanent de les dites aventures ha lo

salmedina per sou...», Doc. Arch., XXXIX, 164.

salmedinat : «Item val l'escrivania del *salmedinat* de Saragoça, la qual es del senyor rey, tro a DCCC solidos», Doc. Arch., XXXIX, 143.

salmejar : cantar els capellans.

salmell, terme de mestre de cases en les construccions.

salmeret (Ripoll) dim. de **salmer**.

Salmes, llin. Barcelona, 1472.

salmista : l'autor dels Salms, David : «ab gran companya dels sants àngels qui cantaven aquelles peraules del *salmista*: beneyt es aquest hom que tu, Senyor, has elegit...», Collacions; — que canta salms : «lo *salmista* canta los salms per tal que despert los coratges dels oents a compunció e a contrició», Id., 235; — un dels càrrecs en els cors de les catedrals.

salmitre [salmitra, salnitre] : salitre: «e en qualsevulla part de aquella, tanta *salnitra* o terreny abte per fer *salnitre* e cavalls, bestiar...», Doc. Arch., XXII, 156; «E Tirant comprá una fel de balena la qual era molt vella e pres argent viu e *salnitre* e vidriol romá», Tirant, III, 296; «fer provisió de *salmitre* e pulvora... per la guerra», Igualada, 1438; «... que la ciutat prestás a mossén Joan de Conquabella... deu quintás de *salmitra* de aquella que dita ciutat te...», Ardits, III, 158; «Dos quintás *salmitre*, un quintar de sofre», Inv. Cervera, 1497; Dic. J. March.

Salmonia, llin. Catalunya, 1462, Doc. Arch., XXII, 504.

Salmons, llin. Lleyda.

salmorra : «el ruínós casal, que te somogudes les quatre parets, menjades per la *salmorra* d'un centralisme tres voltes secular...», *L'Avenç*, 1892, 211; Dic. J. March; «La *salmorra*: Muria, e», Nebrissa, 1522. Cp. **salpicó**.

Salmurri, llin. Barcelona.

salnitre. V. **salmitre**.

Salniu, llin. Puigcerdà.

Saló, llin. Catalunya.

salobre : molt salat : «tota cosa freda o calda e secca, seccada a la faç del cel ret *salobre* a la fi», 12.ª del Crestià, c. 315; Dic. J. March.

salobrejar (Costa de Catalunya); — baixar a menar les cabres a *salobrejar* : portar-les a la vora del mar perquè llepin les pedres amarrades de la sal que deixa l'aigua de mar.

Salom, llin. Catalunya, XIV; Mallorca.

salomar : refunfuñar, hablar solo en son de queja, corregir o murmurar con pesadez : [l'ociositat] contra los bons *saloma* y es pijor que la fel», F. de la Càrcer, *Tractat dels vicis*, Girona, 6; «aquexa molt mala broma que contra los bons *saloma*», F. de la Càrcer, 1625, 15.

salomó : aranya de cristall : «son arribats dos *salomons* per la nostra sglésia... fets dos dits *salomons* y fabricats en la ciutat de Leon de França... fins ara no hi ha iglésia en Barcelona tinga tres *salomons* de llautó com la iglésia nostra», Lumen Domus, 292 v.º

Salomó : Salomón : «tu has posada en llibertat la nostra casa de Hierusalem ab lo temple de *Salomó*», Tirant, I, 332.

Saloni, llin. Barcelona.

Salons, llin. Sans.

Salord, llin. Menorca.

Salost, llin. prov. de Tarragona; Menorca.

Salou [Çalou] : port a la vora de Tarragona : «... patró de Galea qui era al port de *Çalou*», Ardits, II, 60; Dic. J. March; «e per fortuna de temps arribá a *Celou*», Ardits, I, 489.

saloya de la terra : salaborr (?).

salp, Dic. J. March.

salpa [saupa], peix, Dic. J. March; València, 1324; Evissa, XVIII.

salpàs; — passar a fer el *salpàs* : cerimònia que el dimecres (o dissabte?) sant fa un sacerdot de posar sal beneïda a les portes de les cases, en memòria de l'aspersió de sang de l'anyell pasqual que els israelites feren en ses portes abans de sortir d'Egipte, Espanya Sagrada, XLIV, 127; — objecte que tenien penjat al capsal del llit al costat del poalet de plata amb l'aigua beneïta. V. *hissòpet*.

salpassa : aspersió de la sal que es fa un dia de la setmana santa per totes les cases de cada parròquia, Manuale parrochorum, XVIII: «lo dit dia lo dit marqués doná a la *salpassa* v sous...», Ardits, II, 406; — en una pesta del Rosselló corregué la veu que havien metzinat la *salpassa*, XIV (Nota de M. Aguiló).

salpasser [salpacer] : hisopo, asperges : «y reconexent per altra part que tenyit ab la sanch de aquest *salpacer* havia de ser muntat y netejat...», Pons Miserere, 74; «un *salpacer* de terra ab son crucifix», Inv. Vich. 1444.

salpasserada : cop de salpasser quan fan els asperges.

salpebre per conservar la carn, Dic. J. March.

salpedra [salpetra] : salitre (?) : «lo portador de la present es home de aquesta vila tramés aquí ab càrrec de comprar *salpedra* e algunes altres coses...», Doc. Arch., XXI, 233; «E feu la diligència que la necessitat requer en haver de *salpetra* de totes les parts e persones que poreu...», Doc. Arch., XXII, 191; «y jo estranyo sols que, tan adivinador com sou, no hajau inventat una manera millor de fer la polvora o la *salpetra* de les artillerias», A. Bof., *Orfaneta*, 35.

salpicar : salpimentar, poner sal picada : «après trenca hom per mig lo cap e trau-ne lo servell tant

com poràs e *salpica'l* un poch ab *sals*, Art de Coch, 1.

salpicó : «Hi no us gustará un pel les genives, si de la salmorra li feu *salpicó*», Canç. Sat. Val. 52.

salprés : salat : «la liura de porch fresch e de *salprés...*», Alart, 149; «de la forma de la imposició o ajuda del peix fresch o *salprés*», Ordinació, Vich, 1394; «sardina *salpresa*», 1324.

salprunella, Remeys de Fr. Font, 1766.

Salrach, llin. St. Celoni.

salroig [salproig, saltroig, Mallorca; solraig, Tarragona; solroig], peix : «Dimecres dugueren un *salroig* a sa pescateria, y tenia quinze o setze pams de llargària», *La Roqueta*, n.º 26.

sals, Dic. J. March.

sals, pl. de salv : salvos : «perquè voliem de tot en tot que isquessen de nostra terra *sals* e segurs ab totes lurs robes e lurs coses», Cron. Jacme, 386.

salsa : carn de porc salada (?) : «Memorial de les despeses fetes per la *salsa* la qual el monestir de Sent Pere de les Puelles de Barchinona ha feta fer lo die de sant Steva... de l'any 1522», Nota original de 1522; «Pa... vi... carn y tocino... Una galina... Ous y *salsa*... Cols y sebas... Sardina... *Salsa*. Vinaigre...», 1307, Cronicón May., 132; «Cada rich hom prenía en sa tenda pan, vin, cera, *salsa* e fruyta», Cron. Jacme, 486; «It. tres boxos de picar *salsa*», Inv. Vich, 1412; — **salsa rosta** : «Fort es bo qui pot haver moltó, coniylls ab *salsa rosta*; bons son si trop no'ns costa», Lib. dels Mariners, 2; — **salsa fina** : «Item li done per i lliura de *salsa fina*...», Ardits, I, 118; — **salsa picada** : «It costa... una libra de *salsa picada* a rahó de...», 1385, *Luliana*, 1894, 298; — **salsa de pastor** : planta aromàtica que fa unes flors menudes, vermelloses

i serveix de condiment a certs guisats; — aluda de *salsa* (?) : «... dins un cofret una *aluda de salsa* y dins ella florins d'or...», Inv. Barcelona, 1455; — **salsa blanca**; Convatxo, xv; — **salsa de nous** : nogada; — **salsa verda** : metzines. Ex. : li van donar *salsa verda* i al cap d'unes hores va morir.

Salsadella, poble del bisbat de Tortosa, prov. de Castelló.

salsaleta (Gavà) : pedra esmoladora.

salsejar (Mallorca) : fer pujar la salsa o suc d'una olla, etc., sacsejant-la perquè compenetri i cogui tota la vianda que no es pot remenar amb cullera per por de malmetre-la. Cp. **sacsar**, **sacsejar**.

sàlser. V. **salze**.

salsera : «Que nigung taverner ne altra persona no gos stancar lo vi que haurá cridat ne pujar de preu en fins sia a la *salsera* hont l'aurá ubert», Igualada, xv, Jochs Florals, 1895, 211.

Salses [Salces], al Rosselló, xiv.

salsinar (Bagà) : escudriñar, húsmejar.

salsir (Plana de Vich) : cremar, rostir. Ex. : el sol *salseix* tot lo que té suc; damunt d'aquella paret he trobat una sargantana morta i *salsida* pel sol; «Que no sabs, llogua avorrida, que si tu vols disfamar, que tens d'ésser perseguida, calsigada y *salsida*...», F. de la Càrcer, Mallorca, xvi, xvii; — **salsirse** : bofegar-se, cremar-se, rostir-se, socarrar-se.

salsitja [salsitxa, saltçja] : salsicha; longaniza : «picat ensems la sanc del boc e'l fetge e'l polmó... e fet-ne d'aquí longaniza o *salsitja* en lo pus gros budel d'aquell», Tresor de Pobres, 64.

salt : 1, asalto : «tants porien ésser los inconvenients que'ns donarien *salt* en lo camí», Curial, 33; «passá ab son companyó per un bosch en lo qual havie lladres y

saltejadors... Los quals veent al dit religiós y a son companyó estigueren-los esperant en lo lloch perillós en lo qual ells acostumaven de fer sos salts», Lib. del Roser, 126 v.º 2, cascada : «lo salt de Gualba (font que baixa del Montseny) te mes de 80 canes alt», Pujades, 4 v.º; «arriba fins al peu de Pindo, alta muntanya aparent tostemp sobre ell per lo alt salt de son caure e espumós remolí...», Francesch Alegre, 8 v.º; «Salt de Sallent», Osona, *Guia Llusanés*, 16.

salt, salda : «hi armáls de forts hi saldes armes que no temessen alguna fretura per a les necessitats de son viure...», 2.ª on Cartoxà, 25.

Salt, llin. Sabadell.

saltador en les gàbies d'ocells : varilla; — estar al saltador : estar a punt d'empendre qualsevol cosa d'importància o de dificultat.

saltadora : lloc per exercitar-se a saltar (?) : «... en aquella gran festa... tenir taula de saltar e de lança e barra gitar... e posará a tothom qui volrá córrer al cap del cors un bell vedell e a la saltadora una bella bossa d'aur», Igualada, xv, Jochs Florals, 1895, 195.

saltamarges : saltabardales, saltaparedes; lladre de camp.

saltamarí : saltamontes, llagosta : «lo fa anar com un saltamarí», E. Vilanova.

saltambargo, peça de vestir (?), xvii.

saltant : cascada; — saltant d'aigua.

saltar : botar dar saltos : «La terça es a saber be saltar, e açó per tal que mils sabessen escapar a fossats si los enemichs n'avien fets contra ells e per saber saltar céquies e ponts trencats o barranchs», 12.ª del Crestià, c. 227; «e posá'l en lo retret e feu-lo saltar en un terrat que y havia...», Tirant, III, 83; — taula de saltar : «... en aquella gran festa... tenir taula de

saltar e de lança e barra gitar e d'altres tempraments e laugeries», xv, Jochs Florals, 1895, 195; «Saltar : Exilio, lis, vi; Salto, saltu certare», J. Esteve; — saltamiralta : crit infantil quan un nen salta un graó; — estar o anar a la que salta : estar en acecho, estar a l'aguait per fer alguna malifeta; — saltar a la cara : «Saltar a la cara : In oculos involvere», J. Esteve. salta-taulells : hortera, dependent de botiga.

saltejador : lladre, salteador : «delats saltejadors», Barcelona, 1539.

saltejament : acto de saltar y robar en camino, xvi.

saltejar [salteyar] : 1, saltar : «les perles del cor saltetjan per sos ulls li van sortint», *Calendario Balear*, 1867, 77. 2, robar, saltar, asaltar : «los ladres los van saltajars», 1438; «... y lo lladre robant y salteyant los camins...», Pons Miserere, 63; «e van-los salteiar...», xv; «los camins eren plens de ladres e inimichs e saltagaven les persones e mercaderies», Ms. Alfarràs, 1472.

Saltells, llin. xiv.

salteri, instrument musical : «No se taya sas unglas com que vulla aprendre de tocar psalteris», Mallorca, 1812, Diari de Buja, 18; Sta. Coloma de Queralt, 1298.

saltich, dim. de salt : «les lleugostes ab saltichs...», *Palinodia*, Barcelona, 1706, n.º 278.

saltigó (Mallorca) : insecte de la forma del llagost, més petit i més arrodonit, piquen els figons quan naixen i fan malbé la collita de les figues. Ex. : «feya un ull mes viu que un saltigó de prat», Picó.

saltim : «los hòmens d'armes encavalcats en cavalls encubertats e los cavallers armats en blanch o saltim ab cuyraces...», Doc. Arch., XXV, 95.

saltimbanch [**saltimbanchui**] : «Veurás negre allí a l'hom blanch, la tórtola es sens amors, sens moure's lo *saltimbanch*, lo pavó sense colors», *Tamburiner*, II, 19.

saltiri : rosari : «Un *saltiri* blanch ab sinch grans de coral grossets...», Inv. Vich, 1507; «It. dos *saltris* de gaeta grossos», Id., id.; «Dex... uns *saltris* de olivetes de ébano molt gentils... It. uns canalobres de lautó y unes olivetes de áloe», Test. Junqueres, 1558; — instrument musical. Cp. *salteri*.

saltró : petit salt. Ex. : quins *saltrons* d'alegria!

saltrionar : fer *saltrons*. Ex. : les noies *saltrionen*.

saltronejar : fer *saltrons*.

saltrót (Alt Empordà) : petit salt. Cp. *saltró*.

Saltó, llin. Olot, Barcelona.

Saltor llin. Barcelona.

saltroig. V. *salroig*.

salubre : saludable, J. Verdguer.

saludador [**assaludador**] (Plana de Vich, Empordà, Mallorca) : espècie de curandero, que cura picades d'escorpí, serp, escorçó, etc. mossegades de gos rabiós, mal de ràbia, tota mena de ferides, sap els cadells que faran les goces i les truges i profetitzen la naixia d'alguns animals; son *saludadors* els qui tenen una creu doble en el paladar o sota la llengua o en els calls de les mans, els qui han nascut el dijous o divendres sant quan Nostre Senyor està en el monument, el qui es el fill setè de mare que no ha tingut cap filla, el qui naix a les dotze de la nit de Nadal, etc.

saludar : 1, «Alegrau-vos, donchs, cosín germá, que viva es la duquesa e molt vos *saluda*», Tirant, IV, 327; «tornaren-se altra volta a levar los capells del cap; ab una poca de reverència humiliaren-se a ell...», Id., I, 198; «e vench ab

quatre galeas e diverses galiotas e rampins devant la Seu e *saludaren* altament», 1399, *Cronicón May.*, 130; «*saludau-me* de part mia a mon pare e mare», J. Esteve; — (Mallorca) escometre, anar a l'encontre. 2, curar de gràcia com fan els *saludadors*. V. *saludador*.

Saludes, llin. Reus; Barcelona, 1737.

saluet (Mallorca) : cant dels mariners per tirar a l'una les cordes (?).

Salusti : Salustio, Collacions, 188.

Salústrfa, nom d'un mas de la parròquia de Valldosera o de Montagut.

salut : 1, salud, salvación : «desijava cascun jorn trobar algun hom que portás a les sues orelles paraules de *salut*», Flos Sanct., 1.ª ed., 319 v.º; «perduda tota speranza de *salut*, pensant que socors no'ls podia venir...», Tirant, II, 99; «Com la fe cathòlica sie fundament e principi de tota la *salut* nostra e sens fe negú puxa ésser salvat...», Art de be morir, a 4; «justa cosa es e de gran *salut* que la nostra voluntat sia conforme ab la ordinació e voluntat divina», Tirant, IV, 120; «Lo diable es enamich de nostra *salut*», xv; «no so desesperat de haver *salut* en l'esdevenidor», Bernat Estrús, Girona, 1501; «e'ns doná en nostra vida *salut* en nostra pressona», Cron. Jacme, 4. 2, saludo, salutación : «*salut* e bona amor», Frase de rúbrica en les lletres de reis i gent noble, xv; «E lo cavaller anciá ab gran afabilitat li reté les *saluts*», Tirant, I, 191; «Encontraren-se lo amat e lo amich e foren testimonis de llur encontrament, *saluts*», Blanqueria, 110 v.º; — *saluts* de Sancta Maria: avemaries : «... degen dir a cascun cors de la dita almoyna xxx pater nostres et xxx *saluts* de madona Sancta Maria per l'áni-

ma del deffunt», Doc. Arch., XL, 326; «trenta pater nostres et trenta salutis de madona Sancta Maria per la ánima del defunt», Id., XL, 181. Cp.: cambres de salut : «Anau a les batalles, dix Plaerdemavida, e dexau-me a mi star en les cambres de salut», Tirant, III, 69.

Salut, llin. Catalunya.

salutable : saludable, Doc. Arch., XXI, 486.

salutació : saludo, xiv.

salutari : saludable : «... per tal que la disposició de nostre cors regonegen e si hauran vist en nostre cors alcun piyorament, decontinent curen de remey salutari proveyr», Doc. Arch., V, 76.

salutifer : saludable : «ací prenem instructió salutífera...», 1.er del Cartoxà, 58 v.º

salutivol : salutífero : «davant la mar que moralisa ab sa solemniat preséncia y purifica ab sas emanacions salutívolas», J. Pin, *Jacme*, 21.

saluy, Dic. J. March.

salv : 1, adj. : «e appellarás son nom Jhesús e aquell farà salv lo seu poble de lurs peccats», Génesi Amer, 153. Cp. «restaurá sa e salva del dit perill», Vida de St. Julià, 16 v.º; — a *salva* fe : «E quan vench e anant be a cap de i mes passat, i sarray mercader exí a nos a *salva* fe e companya d'En R. Berenguer d'Ager...», Cron. Jacme, 308. 2, excepto, exceptuando : «e si prenia marit, ço es a dir, ma muller, haya son dret e no res des meu, *salv* c. morabatins de l'escrèx que sien a sa voluntat», 1280, *Lutiana*, 1893, 30; Quadrado, *Privilegios*, &., 119.

salva : 1, dispar d'artilleria o fusell per saludar : «*salva* de les naus», Mallorca, 1399. 2, taça de *salva*. V. taça.

Salvà, llin Catalunya.

salva-cos : «Un *salva-cos* de una

minyona qui mama», Inv. Vich, 1507.

Salvada, nom de dona, xv i xvi, Doc. Arch., XXVIII, 148.

Salvador, nom d'home : «Festa de Sant Salvador, alias, Passio Imaginis», Ardots, I, 235.

Salvador (Sant —), nom de moltes esglésies i capelles antigues; — St. Salvador de les Espases; — ermita de St. Salvador a un kilòmetre de Sta. Coloma de Farnés; — nom de poble : St. Salvador de la Vadella; — St. Salvador : església parroquial antiga en el pla o vall de Bianya; — St. Salvador de Sabadell, estava en la parròquia de St. Vicens de Junqueres, xiv.

salvaguardar : «y no dexam res per fer de lo que'ns imposa lo dever apostòlich de defensar y *salvaguardar* per tot arreu los drets sagrats...», *Veu de Montserrat*, 1887, 5. salvaguardia [salvagorda, 1493], text en afidat.

salvahina. V. salvatgina.

salvament : salvació : «E aquestes raons e altres mostrá totes a pro de nos en *salvament* de les nostres ánimes», Cron. Jacme, 508; — arribar a *salvament* o en port de *salvament* : expressió naval, llegar a puerto, a punto seguro.

Salvans, llin. Barcelona, Vich, Llussanés, Ripoll.

salvant : salvo, excepto, a excepció : «e els ballesters, tots cathalans, en taula de les galees, *salvant* vi galees lleugeres que hi havia ab tarsols...», Muntaner, 218; «demanau castells, viles, ciutats, *salvant* la de Roma», xv.

Salvany, llin. Barcelona; Manresa, xvi.

Salvanyà, llin. Mataró.

salvaquén : «Item al *salvaquén* de les aventures de la moreria per rahó de sis artenços, ço es, que ha de XII diners III malles», Doc. Arch. XXXIX, 164.

salvar : 1, salvar; — Deu ho *salve*:

frase de rúbrica en els segurs marítims, Mallorca, 1674;—no poder *salvar*: no poder consentir, permetir. Ex.: *no m'hi puc salvar* en tal cosa. Cp.: «Si hi ha res en lo present libre que *no's púsca salvar* catòlic...», xv; — guardar, resguardar. Ex.: a on *salvaré* aquesta ampolla? 2, en fórmules de salutació; — *salvé't* Deu, salutació, xvi; — *salve*: salutació antiga: «... e aquells qui l'encontraven e'l saludaven dehien-li Deus vos *salve* en rich home, Collacions, 221 v.º; — *Salve* Regina: l'oració de la Salve: «per salut del senyor rey et de la senyora reyna e de lurs infants cantan la *Salve Regina*», Doc. Arch., XL, 150; — «Deu te *sal*, rey dels juheus», xiv.

Salvasòria, població a cinc hores de Morella.

Salvat per Salvador, 1442.

Salvat, llin. Barcelona.

Salvatella, llin. Barcelona; prov. de Girona.

salvaterla; engany, 1420.

Salvatera: nom que en l'edat mitjana es donava en algunes esglésies i monestirs a una campana especialment destinada a tocar a temps en moments de tempesta (E. Toda).

salvatge: salvaje; — *cavaller salvatge*. V. *cavaller*; — Cp.: «Unes oretes en latí e en romanç de poca valor, teles *salvatge* (?)», Inv. Torre den Barra, 1430 (era una mena de tela. Cp.: «Dos paños viejos de figuras antiguas... Dos antepuertas de *salvajes*», Cancionero Gómez Manrique, II, 328); — a l'entrada de Felip II a Barcelona hi anava un gegant *salvatge* filant i una dotzena de *salvatges* comuns amb porres, Nota de M. Aguiló; — «dos hòmens *salvatges* que porten una barra...», Milá, *Obras*, VI, 379; «9 draps de peus e 6 bancals, los 2 nous dels Angels, e los 4 dels hò-

mens *salvatges*... per enpaliar la cappella...», *Ardits*, II, 32.

salvatgea. V. *selvatgea*.

salvatgejar: tenir gust de *salvatgina*.

salvatgesa: qualitat de *salvatge*.

Ex.: la *salvatgesa* d'aquest lloc; «lo mestre dels lehons tanqua sens perill la lur bocha... als elefants e los fa posar lur ferocitat e *salvatgea*, axí que's sotsmeten al servici de l'hom...», *Collacions*, 176.

salvatget (Menorca), ocell.

salvatgi: salvaje.

salvatgia: estat, condició *salvatge*, xiv, xv.

salvatgina [*salvazina*]: animals de bosc, feréstecs, peces de caça: «e vench lo munter major ab molts sahuessos e cans de presa e lebres de Bretanya e ab tota la munteria e anam tots ab lo rey a caça fent gran matança de *salvatgines*», *Tirant*, I, 127; «De pebrada per *salvatgina*... pren una molla de pa... e pica-la... e après passa-la e met-la dins una olla... e après pendràs un troç de *salvagina* e pica-la fort dins un morter...», *Art de Coch*, 36; «*salvatgina*, ço es, cervos, cabres muntesses, porchs senglars e altres *salvatgines* ne solen menjar en València un any ab altre unes sinch centes càrregues», 1473; «Lo rey havia manat a los munters que per aquella jornada concertassen moltes *salvatgines* de diverses natures», *Tirant*, I, 267; «Item tota peliceria qui's vena a dotzena, so es assaber de *salvazina*, axí con son janets, fahines, volps, gatz martrins, jabelines, putoys, erminis, ventresques de lúries...», *Perpinyà*, 1284, *Rev. Lang. Rom.*, 1873, 371.

salvatgisme: estat, condició *salvatge*.

salvavides: una mena d'aparell que es destina a salvar els naufragats; generalment, és un cinturó de suro o de goma.

salvayre ; salvador, Dic. J. March.

Salveda (Mas —), per la banda de Sabadell.

Salverdenya, llin. Barcelona, xvi.

Salvet, llin. Mataró.

salvetat : salvament, salut : «pero tot deu ésser be pres per los damnificats puys se fa *salvetat* e conservació...», Doc. Arch., XXII, 41; «los dits vassalls ab llurs viures, bens e armes se recullen en la dita ciutat e contribuesquen en les obres de murs e valls de aquella, ab aquesta emperó protestació e *salvetat* que per aquest acte de recullita no sia et (?) perjudici, novació o derogació tacitaments», Doc. Arch., XXII, 285.

Salvi, nom de fonts, Vich, 1644.

Salvi (Sant —), un convent a set kilòmetres de Sta. Coloma de Farnés i ara és masia.

Salvi, llin. Barcelona, 1469.

sàlvia, planta : «*Salvia officinalis*...; cast. *salvia*, íd. real, del Moncayo, de Aragón...; cat., *sàlvia*, íd. d'Aragó o per remey; bal. *sauvia* ; val. *sielva*... muy recomendada como tónica y estomacal» J. T., *Flora farmac.*, 645; «Per la febra quartana o quotidiana preneu *sàlvia* de la menuda o al manco de la comuna», Prior, 9; — *sàlvia* romana : «*Salvia Sclarea*... Es velloso, muy aromática...; cast. *maro*, amaro, almaro... y cat. *sàlvia romana*. El olor de esta planta es fuerte y agradable, comparado... al del bálsamo de Tolú...», J. T., *Flora farmac.*, 647; «*sàlvia* reyal», Barcelona, xviii.

Sàlvia, nom de fonts de dona : «*Sàlvia* Llobeta», Cornellà, 1579.

Sàlvia, llin. Lleyda.

Salvirada, llin. Mallorca, 1345.

salvo : excepto, Barcelona, 1520; «Emperó axí com se pertany, *salvu* lo sagrament e feultat al senyor Rey», Doc. Arch., XI, 454.

Salvó, llin. Vendrell, 1741.

salvoconduyt : salvoconducto : «Al segon cap vos responem que per quant los tres stats de aquesta terra havíem ab trompeta demanat *salvoconduyt* per los tres misatgers», Doc. Arch., XXII, 35. Cp. *salconduyt*.

salvu : libre, exento : «ésser *salvu* del sagrament...», Usatge, 62.

salze [sàlzer, sàlser] : sauce : «En los *sàlsers* havem penjats los instruments musicals...», Pons Miserere, 124; — *sàlzer* blanc; — *sàlzer* groc; — *sàlzer* roig; — *sàlzer* desmai, *Renaixensa*, 1884, 6047.

salzeda : salzereda, Dic. J. March.

salzeram : salzereda : «Ja sa aura (del Llobregat) matinera mon front petonejava; ja veyal *salzeram* de la rivera», F. Bartrina, *Renaixensa*, 1872, 360.

salzerar. V. salzereda.

salzereda : lloc de molts salzes.

Sall, Dic. J. March.

Salla, llin. prov. de Tarragona.

Sallal, llin. Barcelona.

Sallambé, llin. Mallorca, xiv.

Sallarès, llin. Barcelona.

Sallart, llin. Barcelona.

Sallembé, llin. Mallorca, xiv, xv.

Sallens, llin. Palma.

Sallent, població més amunt de Manresa; — població en l'Empordà.

Sallentí, fill de Sallent.

sàller (Conflent) : eixir, sortir.

Ex. : vui *sàller* a caçar; *sall* defora; el sol *sall*; «Guardé en alt e vis seu dors qui *sall* plus alt vestit ia de raig del planeta...», Dant-Febrer, 4.

saller. V. seller,

Salleres, llin. Palma.

sallo per sayo, Vich, 1410.

sallona : «It. una *sallona* de terras», Inv. Vich, 1437.

sallori, nom de tela : «Un farcet blau ab *sallori* blanch sotil», Inv. Vich, 1413.

sam. V. salm.

Samà, llin. Barcelona.

Samada, llin. Barcelona.

samal (Empordà, Rosselló) : portadora; «embastaren una egua, y li posaren dos *samals*, o portadores; dins la una posaren al miyonet...», Hist. Nuria, 158; — cada un dels barrons per a transportar les portadores (a l'Empordà es femení, la *samal*); — *samal* bugadera : coci de fusta per fer la bugada (Perpinyà).

samalada : samal ple, portadora plena; — ploure a *samalades*.

samalejar : hablar con zalamería ho diuen del parlar d'Olot on parlen amb una certa cantarella.

samaler (Badalona, Camprodon, Camp de Tarragona) : cada una de les dues barres o pals per tragar les portadores o les ferrades a coll : «Dos *samaleç* per portar aygua», Inv. Vich, 1420; «Un parell de *salmalers* (sic)», Inv. Vich, 1444; «Un parell de *samalers* usats venuts per sis diners», Inv. Vich, 1420.

samaliat : reny fort als nois (Vallcebre); — cridòria de criatures. Ex. : quin *samaliat* mouen jugant la canalla; si el pare us hi atrapa no us hi mourà mal *samaliat!*. Cp. samaniat.

samaló, dim. de samal, samal petita, la que duen els ases; — (St. Feliu de Guíxols) portadora petita.

Samalús, poblet a una hora de La Garriga, parròquia de l'arxiprestat de Granollers.

samaniat : saragata, cridòria, gresca, renyines : «a casa hi havia un *samaniat* a cada corre bou...», *Renaixensa*, any 20, 209. Cp. samaliat.

Samar, llin. Barcelona, xrv.

Samarach, llin. Terrassa.

Samaranch, llin. Barcelona, Terrassa, Sabadell, Vilafranca del Penadès.

Samaritana, nom d'un carrer de Palma.

samaruch : «un atre pobre, *samaruch*, llarch y prim», València, 1839.

samaruga (Alguayre, Empordà) : sangonera. Ex. : li han posat *samarugues*.

samarra [*semarra*] : peça de vestir : «Dues folrades de manto, la una de gats, l'altra de pell y una *semarra*», Inv. Junqueres, 1503; «los honorables consellers vestits ab ses *samarres* de grana folrades de vays... anaren a visitar los dos embaxadors tramesos per la il·lustríssima Senyoria de Venècia», Ardits, III, 359; Dic. J. March; «mossén Francesch Pallars sens *samarra* la qual li feren despullar en l'ort de la Casa de la present ciutat», Lib. de coses assenyalsades, 217; «*samarra* forrada de pells de conills», Inv. Vich, 1403; «que ells dits consellers... d'equí avant no aportassen les *samarres* e insignies de consellers pus no eran consellers que aquelles posarien, als quals fonch respost dient que quesvulla fos, portassen dites *samarres*...», Ardits, III, 224; — peça d'abric dels pastors que van a l'alta muntanya a estiuar el bestiar, és tota de pells, té mànegues; caputxó, pellico; — tunda, zurra, pallissa. Ex. : li han donat una *samarra!*

Samarra, llin. Barcelona.

samarrada : cop : «E dech-li gran *samarrada* per los costats e dix...», Francesch de la Via, di.

samarreta : camiseta, elàstica : «Una *samarreta* de pell blancha», Inv. Torre den Barra, 1430.

samarrichs. V. xamarrochs.

samarroca : la sotana i el manteu del capellà estan exposats «en temps de fanch a trenta mil *samarrocas*», Discurs d'un vagabundo, Romanç de cantonada.

Samat, llin. Barcelona.

Samates (Son —), possessió a Mallorca.

samayre per **salmayre** : el qui diu els salms per les cases o a la porta de l'església. Ex. : és més pobre que un *samaire*.

Sambola, llin. Girona.

Sambroca, riu de Catalunya romana : «car Laetania s'appellava tota la marina del riu *Sambroca* tro al riu Lobregat», Boades, 13.

sambuca, instrument musical, Nebrissa, 1522.

Samenter, llin. Barcelona, XVIII.

Samer, llin. Barcelona, 1447, 1457.

Samesau, llin. prov. de Barcelona.

Samet, llin. Barcelona, 1461, 1463.

Sameter, llin. Barcelona.

samfonet : «Ara per lo demás e indistinctament en castellans, aragonesos y catalans, veyan-s'hi diverses y estranyas pessas de roba, de que sols se conserva lo nom, com eren apaquins, *samfonets* o simfonias, clotxes y altres objectes», A. Bof., *Orfaneta*, 33.

samfós : confusió (?) : «entre'l *samfós* de pinatells y brosta...», Jochs Florals, 1885, 64.

saml, Dic. J. March.

samit, tela preciosa : «Tapiceria. Primo una alquella de *samit* blanch bordada de filo d'or e flors de liri e ginestas...», Doc. Arch., XXVI, 163; «Item draps borts d'Alexandria... Item *samitz* totz vermayls, o ab aur...», 1284, Perpinyà, *Rev. Lang. Rom.*, 1873, 372; «draps borts d'Elaxandria... *samitz* vermels e ab aur...», Alart, 111; «*samit* vert ultramarí», Mallorca, XIV; «e tots quants clergues nos trobam, nos los faem guarnir ab capes de *samit* e d'altres draps ab aur», Cron. Jacme, 451; «*Samits*. Cierta clase de tela toda de seda de mucho cuerpo a diferencia del cendal que era delgado. La habia de diver-

sos colores. Parece también que era cierta prenda de vestir... se fabricaba en Damasco y otras ciudades de Siria», B. Muntaner, *Invençió del Cuerpo, etc.*, 104 (Glosario).

samitell, un color : «vestida de cetf color de *samitell*», xv.

Samitur, llin. Barcelona, XVIII.

samontà (Pla del Llobregat) : la terra on comencen les primeres ondulacions muntanyoses i que no es pot regar perquè està més elevada que els recs. Ex. : el ferrocarril passa dins el *samontà* però prop del pla o regadiu.

samontans (Pla del Llobregat) : els qui habiten el secà del pla, s'aplica als fruits. Ex. : la vinya *samontana* va bé.

Samora, llin. Mallorca, XVII.

Samorera, llin. Mallorca, 1344.

Sampçó, llin. Girona, xv; Perpinyà, XVIII; Seu d'Urgell.

Sampedor, poble de Catalunya.

sampedorenc : natural de Sampedor.

Samper, llin. Barcelona.

Sampere, llin. Barcelona.

sampolench : natural de Sant Pol de Mar.

Sampro, llin. Caldes.

Sampsó : Sansón, Canç. Saragossa, 211.

Sampsó, llin. Barcelona, 1509; Caldes de Montbuy.

Samsó, Dic. J. March; — llin. Barcelona.

samsònia [*semsònia*] : instrument musical, que té una llengüeta de metall; zampoña : un cec aprèn de tocar la *samsònia* per millor captar o mendicar i el seu mestre és un pobre de Sta. Coloma de Queralt que captarà amb ell havent de donar al quart any de l'aprenentatge una *samsònia* de preu de xxx sous, Document de 1333.

samsonler (Vich) : que toca la *samsònia*.

Samsot, llin. Igualada.

Samsuga, Dic. J. March.

samuga (Tortosa, Onda) : corda de cànem molt llarga que serveix per a subjectar les garbes que es posen als costats de l'animal que les porta del tros a l'era; en col·locar la garba, se li dona una passada de *samuga*; corda gruixudeta generalment d'espert a on estenen la roba les llauradores que fan bugada.

samugada (Onda) : cop de samuga. Ex. : la serp pegava grans *samugades* amb la cua.

Samuntà, llin. Barcelona.

Samuntada, llin. Barcelona.

Samuy, llin. Ager.

san per **sà** : «ja fos que s'hagués cremades les mans del ferre calt, fon liurat de ésser cremat, e tentost que's penedí, fo *san* del foch de les mans», Legend., I, 279.

Sanabras, llin. Barcelona.

sanabrat : «No toco a ningú un *senabrat*, demano...», F. Ubach y Vinyeta, *Los hereus*, 52.

sanabre [*senabre*, *sanabra*] (Mallorca) : gra de la mostaçà borda;— res, pizza. Ex. : has estat a Barcelona i no m'has dut res ni un *sanabre*; volia berenar, he cercat al rebost i no hi he trobat ni un *sanabre*; no té a on caure mort, no té un *sanabre*; «quan várem saltá de bordo tots anávam remuys, sense tení un *sanabre* de roba, perque tot heu havíam tirat a la ma...», *L'Ignorancia*, n.º 62, 2; «a la meva edat de 78 anys... las cartas que'm quedán no valen un *sanabre*», Bosch de la Trinxeria, *Lena*, 289.

Sanabres, llin. Barcelona.

sanació : curación, cura, xv.

sanaduria. V. *senaduria*, xv.

Sanahuja, llin. Tarragona.

Sanahuja, poble de Catalunya.

sanahujench, natural de Sanahuja.

sanalla : cenacho, capazo : Aquell comte avallá de son cavall

e dix a l'ortolá que li donás sa *sanalla* en que portava los fems e sos vestits», Fèlix, I, 68; «*sanalla* de palmas», Inv. Vich, xv; «Una *sanalla* de palma», Inv. Atarazanas, 1467; «It. cinch *sanalles* de stopa», Inv. Atarazanas, 1467; «*sanalla* de palma de mige quartera», Inv. Mallorca, xv; — (Mallorca, Sta. Coloma de Farnès), cabàs per anar a comprar a plaça; — donar *sanalles* : abans d'ésser porgador començaven per donar *sanalles* al que garbellava, Barcelona, xv, xvi.

sanament, Dic. J. March; «*Sanament*, ab sanitat», J. Esteve.

Sananat, llin. Barcelona, prov. de Girona.

sanar : 1, curar, gorir, xvii. 2, castrar. Ex. : se *sanen* els bորrecs per fer-ne moltons : «... de truya fresca qui no sia *sanada* a la teta, o si era porcelera o si no era *sanada*...», Alart, 149.

Sanata (St. Joan de —), parròquia del bisbat de Barcelona, arxiprestat de St. Celoni.

sanatrujes (o *sonatrujes*) : instrument que es portava per fer esquellots a un vidu, Mataró, 1697.

sanatxo (Empordà) : bossa o sarró d'espert al carro per posar el pa i vi i les altres provisions de boca, i va clavat als arrimaders d'espert dels costats del carro.

Sanauga, Dic. J. March.

Sanaula, llin. prov. de Barcelona.

Sanaxa, llin. prov. de Barcelona.

Sanbaliu, llin. Barcelona.

Sanbarrer, llin. prov. de Tarragona.

Sanbasó, llin. Lleyda.

Sanbatera, llin. Catalunya.

Sanbellor, llin. Catalunya.

Sanbenya, llin. Barcelona.

Sanbenyí, llin. Empordà.

Sanbitller, llin. Barcelona.

Sanboga, llin. Barcelona.

Sanbola, llin. Verdú.

Sanboliu, llin. Barcelona.
Sanboy, llin. Vich.
Sañç, Sancho, XIV.
sança, Dic. J. March.
Sança, nom de dona : Sancha, Barcelona, 1430.
sancallós : estevado, Nebrissa, 1522.
sancir : sancionar : «statuim, *sancim* y ordenam», XVI.
Sanceloni, llin. Mallorca, 1395.
Sancelles, vila de Mallorca; — llin. Catalunya, *La Discussión*, 1847, 76.
sancer. V. **sencer**, **sincer**.
Sancerní, llin. Barcelona.
sancerro, castellanisme : **sancerro** : «Ixqué ab uns paraments que lo rey de França li havia dats tots brodat de leons ab *sancerros* d'or que al coll portaven», Tirant, II, 386; Brama dels llauradors.
Sanceta, nom de dona, dim. de **Sança**, Sta. Coloma de Queralt, 1367.
sanejament : saneamiento; castellanisme.
sanch [sang] : 1, sangre : «Jesús nos ha resemuts de son presió *sanch*», Purgatori de St. Patrici, 1486; «*Sanch*: Sanguinem», J. Esteve; Dic. J. March; «los carers corren de *sanch*», Comedia de la Conquista, Mallorca, 1683; «*sanch* menstrual... sápies que ella es nudrida d'aquella *sanch* supérflua que la fembra ha acustumada de haver... la qual *sanch* es tan vil e tan mala e tan verinosa que sol per son tochement los blats no broten, los arbres se'n sequen e lexen caure lurs fruyts, les herbes se'n moren e si cans ne mengen son fets rabiosos», Ms. St. Pere Pasqual, 4 v.º; — *sang* de dragó, entrava en uns certs remeis casolans segons les receptes de Fr. Font, 1766; — *sang* de peix : se sol dir de la persona freda que no té cor; — un *sang dolç* (Ripoll) (?) — tenir *sang* en l'ull : tenir valor; — no te-

nir *sang* a l'ull : no tenir valor, xv i ara a Mallorca; — dar tota la *sang* : es diu dels animals que degollen. Ex. : aquest indiot, anyell, etc., no ha dat tota la *sang*. 2, llinatge, família, ascendència; — persones d'alta o gran *sang* : de gran família, de família noble, il·lustre : «Per ço veurets a vegades persones de gran *sanch* nades, venir a vil estament», Turmedes, cob. 71; «es d'alta *sanch*», xv; — venir de bones *sangs* (Mallorca) : venir de buen linaje, de buena cepa. 3, sinònim de força animal. Ex. : molí de *sang* : el mogut per una bèstia en contraposició al mogut per l'aigua, vent o altra força mecànica; — aigua de *sang* : la que es trau a força de braços o costa molt de pouar; — Rfr. : Estada de franc, estada de *sang* : s'aplica als qui paguen el lloguer en forma de serveis domèstics.

sanch-doble, planta : «*Viburnum Opulus*...; cast. bola de nieve, mundillo, rosa de guèldres; cat. *sanch-doble*, bola de neu», J. T., *Flora farmaç.*, 849.

sanch-de-cavall : espècie de figa de bacó molt vermella de dintre.

sanchfluix (Vallès) : flujo de sangre, hemorragia. Ex. : les flors de la vimetera són bones per tot *sanchfluix*.

sanchfoniment : malaltia que pateixen els animals de càrrega que s'han cansat molt i han begut aigua que els ha fet mal, xv.

sanchfondre's : fondre's, desitjar molt : «hòmens rics qui's *sanchfomen* per trop menjar», Lull, (ed. Rosselló), II, 128.

sanchglassar (Camprodon) : esglaiar, tornar-se fred de por. Ex. : quan van cremar la vila van matar mon pare davant de mi i jo em vaig tota *sangglasar* i vaig tirar-ne llarga malaltia.

sanchnar, **sancnar**. V. **sagnar**.

sanchnós : sangriento : «Y avall

va la riuada y avant va la conquesta; l'escut *sanchnós* oneja; se sent un nou parlar», Jochs Florals, 1870, 50.

Sancho, llin. Mallorca, 1395.

Sanchol, dim. de **Sancho**, *Rev. Lang. Rom.*, 1875, 43.

sanchprès (Camprodon) : ferida amb sang aplebada pel damunt.

sanchtrahit : cop en la part de l'ungla dels dits que deixa un regruix de sang negrosa; — adj. acardenalado, ple de blaus : «Jesús... tot sangonent, *sanchtrayt*, plagat», Estrús, 1501, cob. 40.

sanchtrit : equimosis.

Sanci, llin. Catalunya.

Sanci, llin. Catalunya.

Sancor, llin. Mallorca, 1369.

sancrist : crucifijo : «*sancristet* de plata», Inv. Mallorca, XVIII.

Sancristofó, llin. Cardona.

Sancristòfol, llin. Barcelona, St. Feliu del Llobregat.

Sanctigua, llin. 1547.

sanctirons : «Els compradors de molts senyors y mil donetes filadorettes de torn y altres, carreters, sastres, s'hi destruïan, puix que's venian moltes vegades llençols, flassades per a jugar y per posar als *sanchirons*», Barcelona, 1633.

Sanct Jordi, llin., — *Sanct Jordia*, vídua d'un *Sanct Jordi*, Doc. Arch., XXVIII, 207. Cp. **sant**.

sancuyesma. V. **cinquagesma**.

sandal : ho venen els adroguers per a preparar un vernís vermell.

sandàlies : «o gran sacerdot, hon son los ornaments del teu sacerdoti, hon es la tiara, hon los guants... hon son les *sandàlies*...», 4.^t del Cartoxà, 73 v.º

Sandaran, llin. Barcelona.

sandells : «flor de nenúfar de tots *sandells*...», Vilar.

sandera (Mallorca), terme de caça : «coniys, cans, fures, llebres y *sanderas* (?)», R. Oliver.

sandils blancs, Mallorca, XVII. V. **aygua almescada**.

Sandiumenge, llin. Catalunya.

Sandney, llin. Catalunya, 1716.

sandol : tierra para color o tinte.

sandols : matèria olorosa per a perfumar de què es feien pastilles : «Fer perfums de coses també odoríferas... pastillas de àmbar de altres pastillas dels *sandols* y càmphora pastat ab goma», Lib. de la Peste, 50.

sandrils : «aromàtic fret, com fulles de roses, *sandrils*...», Vilar, xv.

Sandrós, llin. Vendrell, 1619.

sandroyejada : remenada, acció de remenar : «Después de tantes *sandroyetjades*, com vendrà la fi...», *L'Ignorància*, n.º 21, 4.

sandroyejar : remenar (Mallorca).

saneja : cenefa : «It. una *saneja* de casulla de seda de diferents colors molt vella», Inv. Cervera, 1789; «Una *saneja* de fusta dolenta», Id.; «*saneja* de tela ab ondas», Inv. Vich, 1774; «casulla de filipitxó verda y la *saneja* morada ab galons de sedas», Inv. Cervera, 1789; «Una *saneja* pintada de blau ab perfils de colradura sobre la finestra ab una barreta de ferro», Inv. Barcelona, 1820.

Sanesteva, llin. Moyà, XVII.

Sanet, llin. Barcelona.

Sant Feliu, nom de diverses poblacions catalanes; — *St. Feliu* de Guíxols; — de Llobregat, etc.

sanfeliuench, natural de St. Feliu.

sanfila (St. Feliu de Guíxols) : prestatge o lleixa feta d'obra. Sin. *escudeller*.

sanfoyna, instrument musical infantil : «una guimbarde [en francès] en castellano birimbo, instrumento de carácter primitivo de hierro en forma de triángulo, abierto por una de sus puntas para dar paso a una lengüeta de acero, la cual se hiera con un dedo... Un sou le costó al periodista la guimbarde, birimbao o *sanfoina*, como

le llaman en catalán, si no estoy equivocado y por un sou hallé diversión horas y más horas ensayando tocatas...», *Diario de Barcelona*, 1888, 449.

sangala, una tela o roba : «Una jupa de *sangala* negra dolenta», Inv. Cervera, 1789.

Sangerman, llin. Barcelona, 1837.

Sangès, llin. Barcelona, Rubí.

Sangenís, llin. Barcelona.

sanglar. V. *senglar*.

Sanglas, llin. Barcelona.

Sangles, llin. Palma, 1540; Vich, 1420.

sanglot : sollozo, Dic. J. March : «si prim sentiú, hoireu los *sanglots* que m'arma fa d'aquest debatiement», A. March, 1560, 79; «e faent oració ab plors e ab grans *sanglots*», Legend., II, 6; «e l'altre après de molts *exanglots* e làgremes e sospirs devots», Legend., II, 289; «ses paraules de *sanglots* e sospirs companyades...», xv; «e no hi pogué dir altra cosa... car la paraula li fallí e convertí's en *sanglots* e spessos sospirs per lo departiment», Tirant, II, 293; «No u podia dir de grans làgremes e de *sanglots*», Lib. de Mossén Bruguera, 1486.

sanglotament : sollozo : «e d'aquén sospirs, d'aquén *sanglotaments* foren ahuts e ja la temor fo passada», Quadrado, *Marsili*, &., 62.

sanglotejar : fer sanglots, sollozar : «e no era algú per poch o gran que fos en la cambra hon lo dit senyor rey jahia malalt que no *sanglotejás* e plorás», Doc. Arch., XXVII, 175.

sangnar. V. *sagnar*.

sangonent : sangriento, ensangrentado : «Tot cambiat era e *sangonenti*», B. Estrús, cob. 40; «Con lo cavall del negre, tot *sangonenti*», Milà i Fontanals, *Lo pros Bernat*, 6.

sangonella (en alguns pobles de

Catalunya) : sanguijuela, sangonera.

sangonera : sanguijuela, xv, xvi.

sangonós : sangriento, ensangrentado : «lo cos *sangonós* de Jesús...», Psalms Amer, e 11; «spases *sangonoses*...», xv; «... que los antichs no havien oyt dir ni havien lest en canóniques tan fort batalla fos stada en la mar ni tan *sangonosa* de dues naus», Tirant, II, 313.

sangós : sangriento, sanguinoso : «y los seus ministres se han vist llibres de las diatribas, insults y humiliacions, rastre *sangós* que havian dexat las petjadas...», Lo vertader català, 10.

Sangossa, llin. Mallorca, xiv.

sangotera : gran quantitat de sang, escampament de sang. Ex. : vaig veure la *sangotera* feta pels carlins amb tants afusellaments.

Sangra, llin. Barcelona.

Sangrà, llin. Barcelona, Pons.

sangrar : dar una sangría; — *sangrar-se* en salut : prever, prevenirse, precaverse; — *sangrar* els pins : operació que se'ls fa per traure'ls la reina.

sangrat : es diu de la fusta del pi a la qual s'ha tret la reina.

sangrestalla (St. Llorenç dels Piteus). V. *sengrestalla*.

sangria : la part oposada al colze on se doblega el braç i on se solen fer les sangries. Ex. : tinc les *sangries* que em fan mal; tinc dolor a les *sangries*.

sangrinyols (Camprodon) : arbust. ✕

sangro; — bon o mal *sangro* : bon o mal cor : «Lo Jaume conegué la reconciliació per carta de la Mercé y portat de son *bon sangro* n'escrigué una de tant afectuosa...», J. Pin, *Jaume*, 91; — tenir mal *sangro* : tenir mal cor (Tortosa).

sangró : «si afolleu lo pit de mare mala *sangró* criareu», P. Briz, *Ca-lendari*, 1871, III. Cp. *sangro*.

sangrós : sangriento : «al veure lo lleny *sangrós*...», Romanç al Sr. Misteri de Cervera.

sanguelg [sanguetx] : «Jau davall d'un cadáver que li banya la cara de *sanguelg*», Antologia de poetas líricos italians, 724.

sanguejar : vessar sang : «en totes las riberas se veyen atravesar grossos peixos, *sanguejant* en sas espatllas las barras de Aragó», A. Bof., *Orfaneta*, 54.

sanguenitat (Batet, prop de Ribes) : parentela. Ex. : en tota la meva *sanguenitat* no hi ha un home axí.

sanguent (Rosselló) : sangriento.

Sanguet, llin. prov. Barcelona.

sanguí : sanguíneo : «los hòmens *sanguins*...», Vilar, xv.

sanguina : «pedra rodona, *sanguina* negra», Inv. Príncep de Viana, 1460.

sanguinària, planta : «Paronychia Argentea...; cast. sanguinaria, íd. menor, nevadilla; val. floreta blanca...; herba sanguina; cat. *sanguinària*, íd. blanca, arrecadas o arrecadetas», J. E., *Flora farmac.*, 900.

sanguinea, una espècie de drap : «una gonella de dona de *sanguinea*... It. un albarjo de *sanguinea* folrat de drap negre e de blau...», Inv. Vich, 1423; «un mantell de drap de *sanguinea* florejat», Inv. 1404; «Una samarra de *sanguinea* forrada de pell de cunills», Inv. Vich, 1403. Cp. guinea.

sanguinolent : sangriento : «feres *sanguinolents*», xvii.

sanguinyol [sanchguinyol] (Plana de Vich), arbust, és bo per fer baixar les sangs : «Cornus sanguinea...; cast. cornejo, íd. silvestre...; cat. *sanchguinyol*, *sanguinyol*, sangre, corner; val., *sanguinyol* roig», J. T., *Flora farmac.*, 854; — *sanguinyol* blanc i negre (Andorra).

sanguisagna : sangonera : «sa-

bent que en les aygues de Nàpols havia moltes *sanguisagnes*, la qual era molt perillosa a la gent, feu una *sanguisagna* d'or e mes-la en un pou e totes les *sanguisagnes* de Nàpols moriren e no y hac alguna mentre aquella *sanguisagna* stech en la aygua», Collacions, 127 v.º

Sanianas, llin. Catalunya, 1548.

sanicals planta medicinal, Prior, 14.

sanitat : salud, sanidad : «*Sanitat*: Sanitas. Valetudo. Columitas», J. Esteve; «donchs si yo tan saludable e poderosa medecina spere, com se pot fer que de la *sanitat* desespere...?», 4.^t del Cartoxà, b 3 v.º; — amb *sanitat* ens tornem a veure! : fórmula de comiat.

sanitejar : curar, sanar : «Los malalts se curavan sens que'ls metges'ls guarissen ni poguessen entendre com ni perqué's *sanitejavan*», *Gay Saber*, 1868, 123.

sanitiu (Muntanya) : saludable, sano.

sanitós : saludable, sano. Ex. : l'aire *sanitós* del mati; els aires d'aquesta terra són molt *sanitosos*; és terra *sanitosa*; és menjar *sanitós*.

sanívol (Andorra) : sano, sanitós. Ex. : menjar *sanívol*, cara *sanívola*.

Sanllehí, llin. Barcelona.

Sanllehy, llin. Barcelona.

Sanlley, llin. Barcelona, 1799.

Sanjaume, llin. Barcelona.

sanjoaner : natural de St. Joan, Mallorca.

Sanjuan, llin. Barcelona.

sanmanadench : natural de Sentmenat.

Sanmanat. V. Sentmenat.

Sanmaranch, llin. Barcelona.

Sanmartí, llin. Barcelona.

Sanmiquel, llin. Sabadell.

Sano, llin. Barcelona, xvii.

Sanogles, llin. Manlleu.

Sanoguera, llin. Barcelona.

Sanosa, llin. Caldes de Montbuy.

Sanota, llin. Caldes de Montbuy.

Sanou, llin. Barcelona, xv.

Sanpons, llin. Barcelona.

Sanromà, llin. Llinàs.

Sans, llin. Catalunya.

sans per sense, xv.

sansa (Calaceyt, Amposta, Tortosa, Batea) : pell i pinyol de les olives després de premsades i fet l'oli, també ho cremen per escalfar l'aigua de la caldera o fer brasers a l'hivern; ho donen a menjar als porcs o en treuen un oli ordinari. Sin. *riols, molina*.

Sansa, llin. Barcelona.

Sansaloni, llin. Mallorca, 1621.

Sansalvador, llin. Oristà.

Sanselles, vila de Mallorca.

Sansevè, llin. Barcelona, 1840.

Sansiseny, llin. Barcelona.

Sant [sanct, sent] : 1, santo :

«*Sant, santa*: Sanctus... Divus. Almus», J. Esteve...; «lo dia de la festa del dit gloriós *sent* Macari», Doc. Arch., XL, 319; — Frs. : ni un *sant* remeil; — *Santa* bona Maria : frase per denotar una cosa acabada i resolta. Ex. : tu fes tal cosa i *santa bona Maria!*; — *santa* casa, es diu parlant d'esglésies, santuaris, etc. Ex. : arribat a esta *santa casa...*, xvii; — *Santa* Creu, en la frase : «Vosté, senyor galan que té cara de diamant jun dineret per la *Santa Creu!*», ho diuen els nens captant una almoina pels carrers el dia de la Santa Creu; — *Sant* March, *Santa* Creul, exclamació de por quan fan llampecs i trons; — *Santa* Maria vall : interjecció antiga : «Ha, *Sancta* Maria, vall, dix Tirant, jamés en tota la mia vida pensí fer cars de tració», Tirant, I, 223. 2 (Mallorca), tio, oncle. Ex. : el *sent* Tòfol : el tio Cristóbal. 3, bo, venerable : «E vengut lo *sant* arquebisbe, l'emperador li maná que sposás sa filla ab Tirant», Tirant, IV, 305. 4, estampa, gravat, dibuix. Ex. : un llibre de

sants; — *sants* i blancs (Mallorca) rodolins.

Sant, llin. Barcelona.

Santacana, llin. Vilafranca del Penadès, Martorell.

Santacília, llin. Mallorca, xvii.

Santacreu, llin. Catalunya.

Santaugènia, llin. Tagamanent, Barcelona.

Santaginé, llin. prov. de Barcelona.

Santaja, llin. Barcelona.

Santaló, llin. Barcelona, Mallorca.

Santalle, llin. Barcelona.

Santamans, llin. Barcelona, 1614.

Santa Margalida, poble de Mallorca.

santamargalider, natural del poble de Santa Margalida, Mallorca, *L'Ignorància* n.º 76.

Santamaria, llin. Barcelona.

Santa Maria des Camí, nom de lloc (?), Mallorca, 1385.

Santa Maria la Mar, nom de lloc : «fortifiquen Salses, Canet e *Sancta* Maria la Mar perquè son lochs marítimes», Doc. Arch., XXII, 328.

Santanach, llin. Barcelona.

Santandreu, llin. Catalunya, Mallorca.

Santanella, llin. Barcelona.

Santanyí, poble de Mallorca.

santanyiner : natural de Santanyí.

Santa Pau, llin. xiv, Doc. Arch., XXXIX, 22.

Santa Pola. V. Pola.

Santarén, llin. Berga.

Santasusagna, llin. Barcelona.

santaura, planta aromàtica.

santayre (Centelles, Banyoles) : el qui ven goigs, estampes, romanços per les places i cantons dels pobles : «bestials romanços escampats per los *santayres* dels cantons», Subirana, *Calendari*, 1865, 97.

santboyà : natural de St. Boy.

santboyench : natural de Sant Boy.

SANT

Santcliment, llin. Barcelona, 1501.

santcríst : crucifix : «un *sanchristet* de plata», Inv. Cervera, 1789.

Santcrístòfol, llin. Barcelona.

Santell, llin. Balaguer.

Santellas, llin. Barcelona.

Santenach, llin. Esterrí.

Santenys, lloc de Catalunya, 1655.

Santesmases, llin. Guissona.

santfeliuench : natural de Sant Feliu de Guixols, de Codines, del Llobregat, etc.

Santia, llin. Barcelona.

Santigós, llin. Catalunya.

Santigosa, llin. Catalunya.

Santigua, llin. Barcelona, 1531.

santijaumeo : «vots d'anar a Roma o Jerusalem o *Santijaumeo*», Butlla gòtica, 1500.

santimònia : recolliment, devoció : «Posau-vos-hi ple de seny ab repós y *santimónies*...», Pineda, Consells a un casat, València, xvi; «se feu solemne professó... anaren après los preveres de las parròchias, abans dels freres de la Mercè et acompanyaren ab molta *sanctimònia* et devosió la professó», Ardits, III, 267; «*Sanctimònia*: Sanctedats, J. Esteve; — vot de *santimònia* : vot de penitència per temps determinat que feien els jueus.

Santinyà, llin. Barcelona, 1790.

santipolench : fill de St. Hipòlit de Voltregà, Llamp de la Gieva, 1759.

santipolitench : natural de Sant Hipòlit de Voltregà.

santipòlits : reunió, multitud de fills de St. Hipòlit de Voltregà.

Santiscla, llin. Mallorca, xiv.

santisme : santísim, Dic. J. March.

santjanls : «*sanctjanis* ample, *sanctjanis* strets, Tarifa de teles, Barcelona, 1534.

santjoanes : peres i pomes que

SANT

venen per St. Joan; — espècie de raïm.

santjoans (Ager) : flors grogues que el poble va a collir a la matinalada de St. Joan i les posen als portals, finestres, &.

Sant Julià de Bellpuig o de Vilatorta, *Veü de Montserrat*, 1890, 328.

santjulianench : natural de Sant Julià de Vilatorta.

Santol, llin. Vich.

Santoll, llin. Taradell, Vich.

Santomà, llin. Barcelona.

Santonja, llin. Alcoy, Barcelona.

Sant Pare, nom que es dóna al Papa; — sobrenom de família, Cerelles, prop de Manresa.

Santpedor, poble prov. de Barcelona : «Entretant es necessari stigau svetlats en la custòdia dels passos, segons era concertat ab la ciutat de Vich e viles de Sanct P. dor (sic) e de Moyà», Doc. Arch., XXII, 127; «e que'n sien tramesos cent a sancta Coloma de Queralt..., cent a *Sent P. dor* (sic)», Id., id., 300; Id., id., 87.

Sant Pere Pescador : Santpedor (?) : «li fehia saber com un prevere fort devot qui está a *Sent Pere Pescador*», Coroleu, *Documents*, 133, 134.

santperench : natural dels pobles que porten el nom de *Sant Pere*.

Santpol, llin. Barcelona, xv.

santpolench : natural de St. Pol de Mar.

Sant Pons, llin. Barcelona, 1255, 1285.

santquintí (Mallorca) : avalot, gresca, crits.

Santsalvador, llin. Moyà, xvii.

santuari [sanctuari] : 1, santuario, templo : «e junts que foren en Hierusalem aturaren aquí xiii dies per visitar tots los *sanctuaris*», Tirant, I, 337. 2, beato, devoto : «... perque no'ls diguen que son ypòcrits o *sanctuaris*, s'estan de fer o de dir algun bes, Eximenis.

SAPA

Santuginé, llin. Castellbisbal.
Santuiri [Santuhiri, Santueri],
 poble de Mallorca, 1374.

santus [sanctus], part de la missa; — tocar *santus* : senyalar amb un toc de campanes al campanar el moment de l'elevació en l'ofici o missa principal ✕; — fer *santus* : donar-se cops de pit amb la mà dreta en senyal de devoció i penitència.

Santus, llin. Barcelona, xviii.

Santuy, llin. Barcelona.

Sanuechs, llin. Barcelona.

Sanuy, llin. Tarragona.

Sanvicens, llin. Vich.

Sanxa, nom de dona, Dic. J. March.

Sanxo, nom d'home.

Sanxo, llin. Barcelona, 1429.

Sanya, llin. Vich.

Sanyé, llin. Vich.

Sanyes, llin. Manresa, llin. Barcelona, xviii,

saó [sahó] : 1, ocasió, punto, sazón : «... son vengudes a bona *sahó*, Ardits, IV, 190; «Barons, nos havem estat aquí xiiii meses, si que neguna *saó* no'ns volgüem partir de vosaltres... car creats en bona fe que no haurá *saó* del mon de dia ni de nuyt que la major partida...», Cron. Jacme, 155. 2, humitat de la terra necessària per a les plantacions, tempero. Ex. : la pluja no ha fet encara mig pam de *saó*.

saonador [sahonador] : el qui dóna color a les pells. Cp. *assahonador*.

saorada [sahorada] : bona saó. Ex. : amb aquestes pluges quina *saorada* hi haurà!

sap [çap] : crit per a fer fugir els gats. Ex. : *sap* d'ací!

sapadenc : sapat, fornido : «següiren-lo'ls fallayres en reguítzell; son fills d'eixes garrotxes tots *sapadenchs*, germans de les alzines y dels abets», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 180.

SARA

Sapasset, llin. Barcelona.
sapastrada (Agramunt, Cervera): cosa mal feta, patafi, bunyol, pastitxo, pasterada.

sapastre : tuno, pillastre.

sapat : fornido, gordo. Ex. : un home molt *sapat*.

sapell (mel de —), Eviça, 1655.

Sapera, llin. Barcelona, xv.

sapí : avet.

Sàpiens, llin. Barcelona.

sapiguer. V. *saber*.

Sapila, llin. Barcelona, xv.

Sapó, llin. Barcelona.

Saposa, llin. Alcira, 1521.

sapulcre. V. *sepulcre*.

saquer per sequer : l'era o redol on sequen les figues (Pollença).

Saquer, llin. Alcúdia, 1603.

saquera (Pla de Bages, Llussanès) : formiguer, braçat de llenya que es cobreix de gleves i després s'hi pega foc, boic.

saques : «... donant a cascun d'aquells que portaren *saques* e altre dol per la mort del dit senyor...», 1410, *Museo Balear*, 1875, 23; — «val el peatge et les *saques* ab lo tribut de les rendes...», Doc. Arch., XXXIX, 137; «E aquest te assignats lo dit N'Axemén de Fosses per cavalleries et en defelliment d'assó sobre lo peatge et les *saques* de Bória...», Id., id., 138.

Saqués, llin. Catalunya.

saqueteyar : «Pobra pàtria sens patricis! Pobra mare sense fills! Bandolers la *saqueteyan*, l'endogalan folls butxins!», *Veu de Montserrat*, any IV, 44.

saquí : «*saguins* d'ors», 1603.

sara, Dic. J. March.

Saraballs, llin. Barcelona.

Saraban, llin. Mallorca, 1395.

saragata : brogit, soroll, avalot.

saragatona [sergantona], planta medicinal : «Plantago Psyllium...; cast. zaragatona, llantén de perro...; val. *saragatona*, boja verda; cat. *saragatona*, *sergantona*, silli, herba pussera o de pussa, botjes,

SARA

metafochs; bal. herba pussera...», J. T., *Flora farmac.*, 620. Sin. *llavor de puça*.

saragay : 1. V. aragall. 2, xaragall (Mallorca); — fer *saragai* des doblés : es diu d'un que llença els diners, Codolada, Mallorca, 1823.

saragayada (Mallorca) : gran avinguda d'aigua de pluja per un xaragall.

Saragocí, nom d'una persona, Mallorca, 1387, Coroleu, *Documents*, 129, 130.

Saragossa [Saragoça, Çaragoça], 1283, 1310.

Saragossa [Çaragoça], llin. Catalunya.

saragossà [sargocà] : natural de Saragoça, 1472; — *hores saragocanes* (?), 1558.

saragüells [çaragüells, sarahuells] : calçons, calçotets (València, Tortosa) : «Uns *çaragüells* de xemalot fets, guornits de vellut als costats, ab alamares», Inv. València, 1585; «Uns *saragüells* de contray ab tres rivets als costats», Id., id.; «uns *saragüells* de drap frayresch», Id., id.

sarahinesch : «cobripertxes *sarahinesques*, sávenes *sarahinesques*...», Inv. Mallorca, 1346. V. *sarahinesch*.

Saramell, llin. Barcelona.

saranda : enreixat de filferro que serveix per a separar els grans del raïm de la rapa abans de fer el vi; — (Pla del Llobregat) garbell de filferro gruixut per garbellar la sorra grossa del riu, terra, &.

saraner [seranero, serander] : «anave la princesa tant ricament posada... vestida ab saya a la fransesa de vellut negre de mostres, ab'una franja de or de tres dits de ample y molt espesa ab aquells rulls acostumats en sa cara, ab son *seranero* ab puntas de rets», Mique¹ Parets, II, 16.

saraphins, Dic. J. March.

Sarasa, llin. Barcelona.

SARD

sarasa, una tela?, 1807.

saratà (València) : esquirro, malaltia com el cranc (?).

sarau : sarao, València, XVIII.

sarauista : el qui és amic de saraus, els balladors i balladores : «Convidan a tots los *sarauistas*», Berga, 1879.

sarboxos : «Item dos *sarboxos* grans de agulla squinçats a rosanes...», Inv. Sta. Coloma de Queralt, xv, *Veu de Montserrat*, 1886, 360.

sarça, planta : zarzal, Goigs de la Verge d'Arbuxech, València, 1620.

sarcet, ocell de l'Albufera de València. Cp. cercet.

Sarcena, llin. Barcelona.

Sarcet, llin. Barcelona.

sarceta (València), ocell, 1369 : «Peró a provehit la divina Providència un altre aucell que se anomena *sarceta* per a que'ls ampare...», Pons Miserere, 101 v.º. Cp. cerceta.

sarch, peix : «Peix roquer... *sarchs*, oradas, llobaros, vetg, berderols, palomidas y mabres», XVII, *Luhana*, 1890, 267; Dic. J. March.

Sarch, llin. Barcelona.

sarcill [sarsil], nom de roba, Catalunya, 1273.

sarcir [sarzir, Camprodon; *sargir*, Mallorca; *sorgir*] : zurcir : «Item que negun perayre ne altre persona no gos trer dels camps dels tiradors negun drap qui's trench a tirador ni negun no'l gos *sarcir* sens volentat dels prohòmens», Doc. Arch., XL, 265; «*Sartcidors* de tot drap de Ffransa de XII canes aval de la pessa de *sartsirs*», Alart, 114.

Sard, llin. Barcelona, Mallorca.

sarda, (Rosselló) : anxova; — sardina : «Cells qui mengen *sardes* salades e ayga ab pa...», Francesch de la Via, b i v.º

Sardà, llin. Catalunya, Mallorca.

sardana : ball de l'Empordà; —

sardana llarga, una varietat d'aquest ball; — la *sardana* de l'ave llana, pica de peus i balla de gana; — la *sardana* de Ripoll mata la puça i deixa el poll.

sardanejar: ballar sardanes Ex.: tota la tarda que *sardanegen*; «minyones son que ploran, les del Vernet, les que *sardanejaven* ahí al aplech», J. Verdager, *Obres*, IV, 185.

Sardanes, llin. Barcelona, 1400, *Ardits*, I, 121.

sardanista: amic de ballar sardanes, el qui balla sardanes.

sardanyès: sard, de Sardènia: «la colònia *sardanyesas*», E. Toda.

Sardanyons, llin. Barcelona.

sardella, planta: «dos caps de les *sardelles* cremats curan les verugues», *Argilata*, 136 v.º

sardench: sard, natural de Sardènia: «molí de sanch, *sardench*», *Inv. Cervera*, 1497.

sardesch: propi de Sardènia: «E tantost fo la malvada rebel·lió *sardesca* que'n fo causa de molts grans dampnatges», *Boades*, 399; «Una gonella guarnida a la *sardesca* ab rivets», *Tarifa Oristany*, 1597; «estivals a la *sardesca*... mánigues *sardesques*», *Id. Cp. sart*.

Sardí, llin. Sabadell.

sardí, pedra preciosa: «*Sardí* valent, crisòlit venerable», *Peccador remut*, 103 v.º

sardina: 1, peix, *Dic. J. March*; «*Sardina*: *Sinardis*, *dis*», *J. Esteve*; *València*, 1324; — *sardina* de Calp, *sardina* d'Eivissa, *València*, 1369. 2 (Camprodon), planta que té les fulles semblants a una espina.

sardinaler (Blanes): la barca dels pescadors de sardina; — (Palafregell) pescador de sardina.

sardinals: xarxes per a pescar sardina i peix petit.

sardinell, terme de mestres de casa: maons posats de cantó en forma de llibres per senyalar la divisió del terreny, rebordillo; els

maons que rematen les parets; en un terrat, en un safareig, en una era el maó posat de cantell que remata la paret de pla; — *sardinell* de la porta (Bruch): llinard, escalo, marxapeu: «las casas que s'han de llevar a la nit ja per donar pinso als animals, ja per marxar o altre objecte, posan las pedras necessàries sobre lo *sardinell* de la porta per a senyalar la hora en que volen que el sereno els cridi», *Veu de Catalunya*, 1893, 166.

sardinera, planta: «*Chenopodium Vulvaria*...; cast. vulvaria, sardinera, meaperros...; cat. *sardinera*, pixacá, herba pudenta, bal. herba pudenta...», *J. T., Flora farmac.*, 611.

sardinylol: arbust com un roser (Montserrat).

sardo, *sarda* (Sta. Eulària de Riuprimer): tuno, tuna.

sardònic, pedra preciosa: «Dolça virtut d'oriental saffir... smaracda, *sardònic* sanct», *Peccador Remut*, 103, v.º

sarena, *Dic. J. March*.

sareny (Pallars): sano, ufano, respirando salud.

sareter per *ceroter*: caçador de ceros o cervos: «Suplicació e requesta feta per part dels *sareters*... per utilitat e benefici de la cosa comuna e per squivar infinits dans qui's segueix en los splets per los servs e altres bèstias salvatjes... dit Nicolau Costa... ha deneguat... als dits cassadors de seros prestar la dita taula...», xv, *Luliana*, 1890, 222.

sarfull [*sarfol*] per *cerfull*: planta, perifollo; *Scadix Cerefolium*. *Sin. serpol*, Mallorca.

sarga: 1 (Igualada), planta, els vims blancs que serveixen per a fer cistells: «do rossinyol entre las *sargas* canta...», *A. Mestres, Margaridó*, 81; «Una cistelleta de *sarga* pintada», *Inv. Cervera*, 1789. 2, una tela o roba.

sargaça [sargassa] : «Ab crits d'esglay s'hi estima la mar, com si en la volta del cel tronás encara la veu d'Adonai y roda ab penyes, boscos, *sargaça* y llot revolta», J. Verdaguer, *Obres*, IV, 76.

Sargafal, llin. Monistrol.

sargant. V. *sarjant*.

sargantana [singlantana, Perpinyà] : lagartija : «e tigris a tota mansuetut amagistrats per ells semblantment a *sergantanes* grandíssimes», Quinto Curcio, q 10; — *sargantana* de dues cues (?).

Sargatal, llin. Barcelona, Girona.

sargent : un grau en la jerarquia militar; — *sargent* major, Barcelona, 1630, 1702.

Sargés, llin. Barcelona, 1820.

sargil, roba grossera que usa la gent pagesa.

sarglr. V. *surgir*. V. *sarclr*.

sargoçà. V. *saragoçà*.

sargüells. V. *saragüells*.

sarguer, planta : «Si ton camí *sarguers* y carts omplenen, jo ho petjaré y'm semblará herba blana», P. Briz, *Gay Saber*, 1869, 230; «l'aucell... tot espiant, des del *sarguer* on niua...», *Renaixensa*, 1874, 2; «l'ausell que en lo *sarguer* niua...», *Renaixensa*, 1874, 2.

sarguera, planta : «anava a arrupir-se dins d'una *sarguera*, amagant-se ab les rames», A. de Riquer, *Quan jo era noy*, 29.

sarguerat : ple de *sarguers* : «Veniu, ratxades d'eixa llum alegre hont se rebejan quins del dol no petjan la fadigosa y *sarguerada* via...», *Gay Saber*, 1869, 230.

sarguessar : lloch de molts *sarguers*.

sarguessos (St. Joan Despí) : *esbarzers*. Cp. *sarguer*.

sarlina, Dic. J. March.

Sariol, llin. Andraig, 1371.

Sariols, llin. Barcelona.

Sarisat, llin. Barcelona.

sarja : tela creuada de seda, fil,

cotó, lli o llana, teixida a vies. Cp. *sarga*.

sarjant [sarjan, sargant] : 1, gendarme, algutzir, saig : «Per semblant,... aqueys *sarjants* qui van ab vos feu-los tocar en los panyos si'ls porten fluxos o ben strets», Tirant, II, 303; «comanadors, frares y *sarjans*», 1309, Cortada, *El templeario y la villana*, II, 214; «Ola, vosaltres, *sarjants*, en veure assí la gran colla fareu-me prest la degolla de tots aquestos infants», *Misteri del rey Herodes*, XIV, València; «après que los *sargants* sacrilegos agueren mort al gloriós St. Magí...», *St. Magí*, 52; «un poch avant viu venir un *sargant* ab una sponja amargant...», Cobles novelles a la Passió, 1530. 2, eina de fuster : «Curau de la xàrcia o de la brogina, tenint arreglats los vostros *sarjans*», Procés de les Olives, 10. Sin. *congreny*, *manyó*. 3, eixerit, que la sap llarga (Sant Joan de les Abadesses). Ex. : no me'n parlis, quina *sarjanta* n'hi ha d'ella!

Sariat, llin. Sans.

sarment : sarmiento : «e davall les *sarments*, palla; e mes dejús la palla brases de foch», Legend., II, 54; «Si aquest arbre estigués sol e viudo sens companyia de aquesta *serment*, sinó per les fulles lo volguera algú», Francesch Alegre, 124 v.º; «al foch del Sperit Sant encés de *sarments* aromátiques de no sofiscat bálsem», 4.ª del Cartoxá, 74; «lo dit marit qui stava en la vinya ferí's ab una *serment* en l'uyl», Legend., II, 88; «e tenint los braços sobre lo vostre coll, e los vostres en lo seu ligats com les *sarments* en los arbres...», Tirant, II, 290. Sin. *redolta*, *verga*.

sarmentam (Pla del Llobregat) : es diu dels *sarments* quan han podat.

sarmentada : els *sarments* en el cep (Pla del Llobregat).

sarmentós : en forma de sarment, Ex. : plantes *sarmentoses*, Bosch de la Trinxeria.

sarmenya (La Segarra) : pera primerenca, A. Mestres, *Margaridó*, 71, 108; Dic. J. March; — (Verdú) poma primerenca.

sarmenyera [*sermenyera*] : perera que dona les peres dites sarmenyas, A. Mestres, *Margaridó*, 71, 108.

sarna, Nebrissa, 1522.

saró. V. **sarró**.

saro : «*saro* de drap blau, folrat de frisso de color visellat», Inv. Barcelona, 1515; «Item un *saro* de drap blau molt usat e brut ab cella de un vellut morat e tot gastat», Arx. Hospital de Sta. Creu, Inv. XVI.

Saro, síncopa de Baltasar, València.

sarpada (València) : grapada, urpada. Ex. : pegava *sarpades* a l'aire per caçar mosques.

sarpat (prov. de Lleyda) : gratat, puñado. Ex. : un *sarpadet* de veces per als coloms; li ha tirat un *sarpat* de terra; En X. té un *sarpat* d'anys.

sarpejar (Torre de Tamúrcia, prov. de Lleyda) : manosear.

sarpir : agarrar.

Sarquellas, llin. Catalunya.

sarra, Dic. J. March; — nom d'un ball antic a la prov. de Lleyda.

Sarrà, llin. Moyà, 1825, Barcelona, Caldes.

Sarrabal, llin. Camprodon.

sarrabal : paper estampat, publicació popular que corria a finals del segle XVIII : «En Serra y Postius ressenya ab entussiasme esta particularitat entre les demés de que també'n fan esment los *sarrabals* que corrian en vida dels nostres avis y pares», *L'Avenç*, 1884, 235.

sarracèn : sarraceno, XVI.

sarracinada : malifeta.

Sarradell, llin. Barcelona, 1874.

sarrahi [*sarray, sarrasí, serrahi*] : sarraceno, Capmany, *Mem.*, II, Dic.

sarrahinàs, augm. de **sarrahi**, per fer por a les criatures, XIV.

sarahinesch : propi de **sarrahi** : «Donam que sia feyt mercat cascuna setmana el dia del dijous del loch en que son edificats los banys ça enrere *sarahineschs*», Furs de València, 1.ª ed., d 7 v.º

Sarrals, llin. Berga, prov. de Barcelona.

Sarrallí, llin. Mallorca, 1395.

sarrazí, Dic. J. March; Eximenis, 1486.

Sarreal, llin. Barcelona, XVI.

Sarrehí, llin. Girona, 1469.

sarrell : «*sarrell* de or en les cortines del dossier», Barcelona, 1632.

Sarret, llin. Barcelona.

Sarri, llin. Vich.

sàrria : espècie de cenalla de palma o d'espart que es col·loca damunt l'albarda meitat a cada banda i serveix per a tragar fems, terra, etc., Vich, 1423; Barcelona, 1467.

sarriada : sàrria plena, ço que cap dins la sàrria.

sarriassa, planta : «Arum maculatum, Arum italicum...; cast. aro, jaro, yaro, tragontina...; bal. rapa; cat. *sarriassa*, barba d'Aron, peu o pota de vadella», J. T., *Flora farmac.*, 401.

sarrier : el qui fa sàrries : «Los *sarriers* (en una professó) son penó y quatre parells», 1661, *Calendario Balear*, 1884, 10; «*Sarrier* o *sparTERS*, Mallorca, XVI; «Salvador Pont, de la terra, *sarrier*, diu que ab sa indústria y treball ha alcansat un enginy...», 1630, *Luliana*, 1895, 81; *Calendario Balear*, 1869, 51.

Sarriera, llin. Barcelona.

sarrió : estre d'aplegar fems; — del fr. *charriot*, carro d'artilleria :

«*sarrió* ple de pilotes de plom», 1470.

sarriot [*çarriot*] del fr. *charriot* : carro d'artilleria : «It. dos *sarriots*

de IIII rodess, 1470, *Ilustr. Cat.*, 1889, 310.

sarris (a —) (Formentera, Eivissa) : molt, en grande, sobremenera. Ex. : tal cosa, tal música m'agrada a *sarris*.

sarró [çarró] : zurrón : «Après lance aygua beneyta sobre los bordons y *sarrons* y done'ls als peregrins, dient...», Ordinari Barcelona, 1569, 208, v.º; — fer-se'n un *sarró* : darse un hartazgo, fer-se'n un tip : «dona la Verge sa mamella al dit infant malalt e va-s'en fer un *sarró* que may no havia fet semblant de sa mara», Ms. St. Pere Pasqual, Història del bon ladre, 1438.

sarro o **sarró** (?) (Caldes de Bohí) : espècie de espinac bord o silvestre que mengen els pastors.

Sarró, llin. Barcelona.

sarrona de la sal per donar al bestiar boví i de llana, se sol tenir a la teiera de la llar perquè sia ben seca; humida els fa mal (Borredà).

sarroner : contrabandista en petit, paquetaire.

sarronet : 1, dim. de **sarró** : «*sarronet* o doblar de drap de lls», Inv. Vich, 1412. 2, planta (Camprodon). Sin. *bossa de pastor*.

sarrut. V. **sorrut**.

Sarrut, llin. Barcelona.

sarsa. V. **sarça**.

Sarsanedas, llin. Girona.

sarsset. V. **sarcet**.

sarsir : «Havets trenchada la leyna; ver es que yo la he rompuda, mes yo la *sarsiré*, E tentost trach la spasa», Lib. de les quatre virtuts cardinals. V. **sarcir**.

sarsuela, pres del cast. **zarzuela**.

sart : 1, peix, Catalunya, Mallorca. 2, sardo, de Sardenya; — cavall *sard* : cavall petit, caballo tordo; — ase *sard*. 3 (Camprodon), astut.

sartoria. V. **sastreria**.

sartre. V. **sastre**.

sarvell. V. **cervell**.

sarzil, drap grosser : «E tentost

lo dit germá e sa muller e lur fills, vestits de negre e de *sarzil*, vengueren plorant denant lo rey», Legend. I, 331; Tarifa Alcira, 1249. Cp. **sargil**.

sarzir. V. **surgir**.

Sas, llin. bisbat de Tortosa.

Sasarola, llin. prov. de Girona.

Sascebes, lloc de la prov. de Girona, prop de Campmany.

saset (Batea) : «*sasets* petits i fartiços (?)».

Saseu, llin. Barcelona, xv.

sasonat : *assaonat* : adegada obrar e sia tengut obrar totes les cayrós e teules e violes e rajoles que farà de bona argila e ben *sasonada*, Alart, 71.

Sasot, llin. prov. de Lleyda.

sàssula (Badalona), instrument de fusta que usen els pescadors per traure l'aigua que hi hagi al fons de la barca.

Sastachs, llin. Catalunya, Barcelona.

sastre [*sartre*] : «*Sastre*: Sutor», Dic. J. March; «... que sien ja elegits per açó hòmens certs no pas *sastres*, ne çabaters, ne pellicers», 12.ª del Crestià, c. 225; «Un cambrer de rey feya tallar vestidures molt precioses per al dit rey e aquell *sartre* qui les tallava tenia molts *custurés*», Legend., II, 282; «Item que tots los *sastres* de dones sien tenguts jurar... de no tallar d'aquí avant alguna gonella», Lleys sumptuaries, Mallorca, 1454; «Una taula de *sartre* feta de quatre posts», Inv. Vich, 1409; «... sien elegits dos pròmens un de l'offici dels *sastres* e altre de l'offici dels pellicers», Doc. Arch., XL, 284; «... En Jacme d'Argilers qui ere *sartre* del senyor rey», Doc. Arch., XXXIX, 24; — Fr. : bon *sastre* que de quatre canes se'n queda dues.

Sastre, llin. Mallorca, Catalunya.

Sastregener, llin. prov. de Girona.

Sastreperamartí, llin. St. Feliu de Codines.

Sastreplà, llin. Barcelona.

sastreria [sartoria] : «Item que puxen reebre et acullir totes aquelles persones que ben vist les será axí de offici de *sartoria* com altres fora l'offici», Doc. Arch., XL, 392.

sastrinyol : sastre de mala mort, sastre pobre, xvii.

Sata, llin. Barcelona.

satalia [satalí, prov. de Girona] : planta que fa unes flors com a roses blanques, és també medecinal : «such de roses blanques o de *satalies*», Remeys de Fr. Font, 1766; «A qué jo us compararia? A la blanca *satalia* del divi satalier», J. Verdaguer, *Obres*, II, 261; «entre pedres diamant, entre flors la *satalia*», Goigs de N.ª S.ª de les Encies; «Podrá fer una arrel tal maravella : brotar cardots y rams de *satalia*», Vallfogona, 1840, 5; — (Camprodon) tota flor escollida, generalment s'aplica a les roses; també diuen d'un clavell, d'un lliri, que semblen una *satalia*.

Satalias, nom de lloc : «un cas qui sdevengué a *Satalias* qui es un loch en la marítima de Turquia davant la ylla de Cipre anant per levants», 12.ª del Crestià, c. 113.

Satan [Sathan] : Satanàs : «e com lo *Sathan* parlá ab Deu no es història, mas es parábola», Angels, 80 v.º; «Pus honor perts e'l cors, no perdes l'arma, car lo *Satan* de tots bens le't desarma...», Canç. Saragossa, 238.

satanàs : «son pitjors que *satanassos*», Toni Garau, Mallorca, 64.

Satanut, poble prop de Prullans, prov. de Lleyda, xvii i xviii.

satertan, Dic. J. March.

satgetia : una mena d'embarcació : «arribaren a la santa casa tres mariners... se alçá el principal de ells... patró de una *satgetia* anomenada Sta. Bárbara», 1630, N.ª S.ª de Lluch, 130; «Jaume Granicia-

bens, venint a Mallorca ab una *setgetia* y trobant-se al mitx del canal...», Id., 133; «dues tartanes o dues *satgeties* catalanes», Comèdia de la Conquista, Mallorca, 1683. Cp. *sagetia*.

satirión. V. setirion.

satísdar, veu legal : «los trencadors encare de la pau sien tenguts *satísdar* e penyoras metre tinentes en la ma del veguer», Quadrado, *Marsili*, &., 540.

satisfacció, xv.

satisfeser : satisfacer : «*Satisfeser* a la amor : Amori responder», J. Esteve; «*satisfeser* a Deu de les ofenses», Menéndez Pelayo, *Arnau de Vilanova*, 130; «Havent-me fets servicis grandíssims yo dech pensar de *satisfeser*», J. Esteve; — contestar : «Tirant no volgué *satisfeser* a les paraules del gran capitá», Tirant, II, 312; «E stant en aquest parlament entraren dos hòmens que venien fogits del camp e la princesa no pogué mes dir ni Tirant *satisfeser*...», Id., III, 242.

Satorras, llin. Barcelona, Tarragona.

satrí. V. cetrill.

Satria, llin. Barcelona, 1392.

satrill. V. cetrill.

sats per assats : «O foll amor, en l'om molt desitjós cabre no pot en ell *sats* conexença; sa passió li torba sa sciència», A. March, I, 384.

saturar : «Migençant la aygua de la pedra que nostre Senyor tragué en lo desert, fonc *saturat* Israel e guardat de gran perill», Bisbe de Jaén, xv.

saturreja, nom de planta remeiera, 1766.

Saturn, xv.

Saturní [Sadurní] : nom d'home. Saturní (St. —), nom que porten alguns pobles; — St. Saturní de la Roca, bisbat de Barcelona, 1599; — St. Saturní d'Osormort, Parròquia rural a les Guílleries.

Saturnis : Saturno, xrv.

SAUL

saturno (Vich) : taciturno, hu-
raño, mal humorat, *Rat penat*,
1878, 45.

Saturnus, xv : «la planeta de
Saturnus», Tirant, IV, 49.

satx per saig : «Pregona'l *satx*
la sentència; lo poble clama: per-
dó!», Jochs Florals, 1870, 169.

sàtyr : sàtiro : «Una estàtua de
sàtyr», L. Nadal, *Milions*, 107.

sàtzer (Cerdanya) : vímet.

Satzer, vila de Sardenya, xvi.

Sau, llin. Catalunya.

sau. V. **saul**.

Sauasona : avui Sabassona, cas-
tell antic, 1629.

saub, Dic. J. March.

sauber, V. **saber**.

Saubi, llin. Porqueres.

saüch, planta : «*Sambucus ni-*
gra...; cast. sauco, íd. negro; val.
sahuqué, sangüeras; cat. *sauch*,
sahuqué, bonabre; bal. *sauch*, *saug*,
sauguers», J. T., *Flora farmac.*, 850.

Sauch, llin. Sans, La Bisbal, Fi-
gueres, Barcelona.

sauciar (Aran) : xercolar.

sauclé (Aran) : es diu de totes les
herbes que treuen del sembrat
quan saucen o xercolen.

saudar. V. **soldar**.

saudó : sauló.

saug, Dic. J. March.

Saugar, llin. Tarragona.

Saugró, llin. Llanera, partit de
Cervera.

Saugué, llin. Catalunya.

sauí, **saulesa**. V. **savi**, **saviesa**.

Saujer, llin. prov. de Girona.

saul [sau] : salvo, Dic. J. March;
«E tu creent com exirás defora
de la aygua sanctificada, serás
sau : e remembre't del Pare e del
Fill e del Sant Sperit», Génesi Amer,
287; «plàcia't que'm digues alcuna
paraula perquè puxa ésser *saul*...»,
Legend., II, 251; «... solament per
les dites paraules que havia dites
ab devoció e contricció [en el text
contricuo] era *saul*», Legend. Ms.,
171 v.º; «volem fer aquesta gràcia

SAUL

que se'n vagen *saus* e segurs ab
lurs robes», Cron. Jacme, 317;
«que'l camí tenguessen *sau* e
segur a aquels que hi irien...»,
Cron. Jacme, 456; «l'àngel Raphael
mená lo fill de Tobies e l'acom-
panyá per tot lo camí... e 'l torná
sa e *sau* e rich hom a casa de son
pare», Angels, 35, v.º; «la tua fe te
ha fet *saul*», Doc. Arch., XIII, 318;
«exiren de la dita vila sans e *sal-*
uas», Legend., 338; 1345, *Renai-*
xensa, 1877, 407; — conj. : a me-
nos que, a excepció de : «E si par
al dit missatger... que no deia par-
lar, faça fi a ses paraules, *saul*
que obtenga aquell dia... per par-
lar dels altres afers», 1363, Coro-
leu, *Documents*, 82; «no y ha ren-
des *saul* alguns drets poch de
leudes et censal», Doc. Arch.,
XXXIX, 20.

saula : sauce : «*Salix alba*...;
cast. sauce, íd. blanco, íd. comú;
cat. *saula*, *sälzer*, *salse*, *salsa*, *sálits*
blanchs», J. T., *Flora farmac.*, 521.

Saula, llin. Catalunya, xv.

saulconduyt : salvoconduyto :
«per quant nos era stat dit era
dubte alguns de Luçanés no ha-
guessen... impetrat *saulconduyt*
del rey ab oferta...», Doc. Arch.,
XXII, 93.

sauleda : camp de saules.

Sauleda, llin. Catalunya, St. Pol
de Mar; Vilatorra, xv; Arenys de
Mar, Granollers.

Saulina, llin. Barcelona.

sauló : pedra arenisca de gra
molt fi; pedra de granit descom-
post : «Per fi entra en la trinxada
oberta en lo *sauló* que precedeix a
la mes llarga de les mines que fins
avuy tenim en los nostres ferro-
carrils», *L'Avenç*, 1890, 66; — terra
de *sauló* (Montserrat de València) :
terra d'escudelles.

saulós : es diu de la terra on hi
ha sauló : «Nostra gent reposava
en la *saulosa* planura de Josor»,
Renaixensa, 1882, 295.

Saullech, llin. Catalunya.
 sauma. V. gata sauma.
 saumada de peix, 1296.
 saumall [saumay] (St. Joan de les Abadesses) : que no és verd o tendre ni està tampoc completament sec. Ex. : m'han pagat a peseta la lliura flor de tei que encara era *saumalla*; aquesta llenya encara es *saumalla*; (Borredà) es diu de l'herba i de les plantes que han perdut la tendror, que comencen a mustigar-se. Cp. sumoll.
 saumària :: «... dos habitants de Albons, homes propis de Bernardo de Orriols, a quienes además del atropello que les hicieron, les robaron dos *saumàrias*», 1327, Chia, I, 50.
 Saumaría, barri de Montpeller : «E quan aquests se'n foren anats vengren aquels de la *Saumaría* e porferiren-nos... lur haver», Cron. Jacme, 334.
 Saumell, llin. Vilafranca del Penadès, Barcelona, Camp de Taragona.
 Saumer, llin. Barcelona.
 saumollar (Cubell, Urgell) : eixugar la fruita. Ex. : aquests raïms abans de penjar-los al trebol, s'han de *saumollar* al sol.
 Saumoy, llin. Penadès.
 sausos [savoso] : sabueso : «Provisió de munters... vi diners per provisió per ii *savosos* que tenen cascun, ço es, per cascun *savoso* iii malles», Doc. Arch., XXXIX, 191.
 sauoya, Dic. J. March.
 saupa : «peix de mitja carnicera que pastura, com los xays, la molsa de les roques a flor d'aygua y les agafan ab lo rall o esparver», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 258; Selva de consonants, Mallorca, xviii.
 saupar : i (Mallorca), robar, fer córrer, *L'Ignorància*, n.º 98; — partir la nau, fer-se a la vela; — *saupar* l'àncora : partir la nau, pujar l'àncora per a partir la nau.
 Sauqué, llin. Barcelona.

Sauquer, llin. Tortosa, Barcelona.
 sauquet, planta : «*Viburnum Tinus*...; cast. durillo, sahuquillo; cat. *sauquet*, marfull, lloer bord; val. lloeret, malvariso (?), J. T., *Flora farmac.*, 848.
 Sauquet, llin. Barcelona.
 saur, Dic. J. March.
 Saura, nom de dona, Mallorca, 1346; Dic. J. March.
 Saura, llin. Barcelona.
 Saurachs, llin. Barcelona.
 Sauràs, llin. Barcelona.
 Saure, llin. Barcelona.
 Sauret, llin. Barcelona; Urgell, 1766.
 sauri (València) : el qui té l'habilitat de reconèixer les aigües ocultes d'alguna font o beta d'aigua; persona que descobreix altres secrets com per art de nigromància; — (Eivissa) berruguet, lutin. ✱
 Sauri, llin. València.
 Sauriana, nom de dona.
 Saurimonda, Dic. J. March; nom o llin. xiii, *Luliana*, 1897, 39.
 Saurina, Dic. J. March; nom de dona, xiii, xiv.
 Saurina, llin. Barcelona, 1600; Oristà.
 Saurineta, nom de dona, xiv.
 Saurona, llin. Barcelona, 1455, *Ardits*, II, 212.
 Saus, llin. prov. de Barcelona.
 Sausa, llin. Barcelona.
 Sauset, llin. Barcelona.
 saut, Dic. J. March.
 sauta, Dic. J. March.
 sautiri per saltiri, St. Pere de Torelló, 1438.
 sauvaget (Menorca), ocell.
 Sauvaget, llin. Barcelona.
 Savadera, llin. Mallorca, 1341, *Cronicon May.*, 135.
 Savari, ciutat d'Hongria.
 Savarich, llin. Brunyola, xiv.
 Savarrés, llin. Girona, xvi.
 savastre [sauastre, sebastre] : nom d'una tela preciosa : «It. trobam un *savastre* de ceda vermella ab xvi platons d'argent fets a ma-

nera de S e dos patits radons ab cap e civella d'argent ab coronas, daurats, lo qual *sevastre* sta penyorat per deu florins...», Inv. Vich, 1422 : «una correga de *savastre* la qual fo d'En P. Cabrit e de sa mare, la qual era daurada...», Inv. Mallorca, 1346; «Item un *sauastre* de aur veylls, Inv. St. Pere de Terrassa, 1415. V. *sevastre*.

sàvena o *savena* (?) : un ornament de dona : «que tota dona puga portar *sàvena* d'aur o d'argent testa ab seda, mas que no hy pusquen mesclar perles ni peres precioses ni negun sobrepausament d'aur», Rev. Lang. Rom., VII, 54; «Item que les *sàvenes* e altres ligaments de perles o d'als... se puschen portar axí garnides con ara son...», Id., id., 56; «Les juyes deuen portar aldifara sobre totes les altres vestidures, axí com fan les sarraynes e no deuen ligar *sàvena* ne vestir vestidures crestianesques», Cost. de Tortosa, 13 v.º; «Veniu, honestíssimes senyores e castes viudes, acompanyau la desolada duquesa, cubriu ab ruades *sàvenes* e negre mantell lo meu cap abundós de amaríssimes làgremes», Tirant, IV, 274; «vels, *sàvenes*, capells, gandayes, e semblants arnesos e joyes del cap», Lleys sumptuàries, Mallorca, 1384; «4 *sàvenes* de li, 40 sous; Una *sàvena* d'or, 200 sous; Una *sàvena* de seda ab ores negres, 30 sous; Una *sàvena* plana sens ores, 5 sous...», Inv. 1348 d'un jueu, *Ratpenat*, 1878, 82; «Dues *sàvenes* sarahinesques ab ores de seda», Inv. Mallorca, 1346.

Saver. V. Sever.

Saverdú, llin. Muntaner.

savi [sabi] : sabio. Ex. : tu que ets *savi*, tu ho encertes (Camprodon); Dic. J. March; J. Esteve; «E tot plorós ell vengué ab son pare en una bella plaça on la gent de la ciutat e los savis astró-

lechs eren ajustats», Flos Sanct., 1.ª ed., 322 v.º; «Perqué appar que a aytals coses no deu hom elegir hòmens qui hajen les mans delicades e leugeres axí com son barbers e speciers, metges, *savis*, taverners, scrivans ne frares ne capellans», 12.ª del Crestià, c. 225; «hòmens esperts et *savis* en afers de mar e de armades», Doc. Arch., VII, 160; — *savi* en dret : jurisconsult advocat : «Arnau Batlle, *sabi* en dret firmá en 12 Setembre 1276 com testimoni de la confirmació de privilegis feta als mallorquins per D. Jaume II», Bover, *Memorias*, 14; — es donava el títol de *savi* al Consell de Cent i al Consell de Trentaris, xvii; — sensato, discreto : «Nulls temps oy parlar a *savis* ne folls desonestament d'ells», Curial, 265; — *savi* en dret : jurisconsulto : «... jassia que els sien bons e *savis en dret*...», Cron. Jacme, 321.

Savi, llin. Mallorca, 1523.

saviament : «*Saviament*: Scite. Acute. Prudenter. Sapienter. Graviter», J. Esteve.

saviesa [saviea] : sapiencia, sabiduria, J. Esteve; «Les maneres de *saviesa* son vi, so es, rahó, enteniment, prudència, reguardament, cautela e ensenyament», Lib. de consolació del Dr. Albert, xiv; «*saviesa* es discreció de unes coses e d'altres, elegint lo be e lunyant lo mal e cert es *saviesa* deliurament d'embarc e de molts mals», Id.; «la *saviesa* de quascun de vosaltres...», Mallorca, 1442, *Unidad Católica*, n.º 101, 392; — tractament que es donava a unes certes persones de categoria, xiv; — *saviesa* de letres, xiv, xv.

Savila, llin. Mallorca, xv.

savina, arbre, Nebrissa, 1522.

Savina, llin. Barcelona, 1500, xvii.

savira : baiard en forma de camastre per tragar fems entre

dues persones (Plana de Vich).
savoga, Dic. J. March.

Savoga, llin. jueu, Sta. Coloma de Queralt, 1389.

savoyana, vestit de dona, Cobles de la Marquesota, xvi.

Sax, poble a la ratlla del regne de València, a la vora de l'aiguamoll d'Elda.

saxels, una mena d'ocells : «perdius, ni ánets, ni folges ni todós, ni *saxels*», Alart, 66.

Saxena : Sixena, poble d'Aragó, Cron. Carbonell, 87.

saxifràgia, planta, Recepta vulgar, xviii.

saxó : sajón.

say. V. ça.

saya : «He abaxat de coll y mudats costats y examplat de espalles una *saya* de vellut negre de mostres, gornida de brodador y allargada de sacsós, Arxiu Alfarràs, 1613; «*saya* de vellut pardo y negre gornida ab tres guellegues de satí encarnat y a cada cantó de guellega una espiguilla de seda parda y blanca...», Inv. Barcelona, 1613; «*saya* rodona ab mànega de punta d'escot negre, forrat lo cos y per baix de bocaram», Barcelona, 1613; «*saya* a la francesa», Barcelona, 1647; Dic. J. March; «Devés l'any 1830 les ciutadanes dexaren les faldetes y gipó per posar-se *saya* que unia el cos i les falces i eren d'una mateixa roba», Nota de M. Aguiló; «Un cot de *saya* de sedas», Inv. Junqueres, 1503; «*saya* de xamellot negre barrada de setí negre», Inv. La Ràpita, 1517; — una roba (?) : «un sach de drap de freret folrat de *saya* vermella...», Inv. Vich, 1413; «leix un brial de *saya* de seda burella per fer un palis», Barcelona, 1530; «dos panons de quarter de *saya* groga y vermella», Ardits, II, 97; «Se prohibeix entrar drap e statmenyes estrangers, exceptat *sayes* e tots draps que sien de for de cent

sous la cana mercantivolment», Cort 1.^a de Ferrando II, 1481, 31.

sayal : nom de tela ordinària : «tres caxes cubertes de *sayal* e envetades... It. drap de *sayal* del qual foren fetes mantes per als cavalls del Sr. Rey», Comptes Thesoreria reyal, 1472; «Item que lo... *seyal* no gos haver mes avant de xi palms e mig...», Doc. Arch., XL, 298; «sachs de *sayal* per a tenir la civada per a les bèsties de la cavalleria reyal», Comptes Thesoreria reyal, 1472; «Item que negun perayre ne altre persona no do d'ample a tirador a negun drap *seyal* ne terner xvi mes avant de una cana...», Doc. Arch., XL, 308; «e comprá una gonella ben males truga de *sayal* vil e gros», Legend., II, 44; — vestit : «Jo't donaré un bell *sayal* y de gran preu un rich brial», Cobles d'un cavaller y una pastora, Barcelona, 1566; — en l'art del paper de mà, les frisetes que posen entre full y full al fer el paper. Cp. : «Item altre mantell de vellut blanch... ab algunes fulles y *sayals* ab son mantonet, ab un davantal de cânem negre ab frás d'or sotil», 1450, J. R., *Hist. Sòller*, II, 784.

Sayal, llin. Barcelona.

sayarda [rata —] : «Ses dones, qué falses sont Ja farás be si te'n guardes (Aquests dos *rates sayardes* bravetjan d'homos de mon)», *L'Ignorància*, n.º 23, 2.

Sayé, llin. Barcelona.

sayet : «*sayet* de sarga... *sayet* de xamellot folrat de pells...», Inv. La Ràpita, 1517; «Un *sayet* d'estamenya morat... Tres *sayets* folrats de pells...», Inv. Sta. Coloma de Queralt, 1527.

Saylfores, llin. Mallorca, xiv.

saym : llard, *Romania*, 1885, 522. V. saim.

sayma, Dic. J. March.

saynet : relincho, Salarich, *Sa bassona*, 223.

saynete : zarandaja, embeleco, cosa de poca substància : «bledes, fulles d'atzavara, alls tendres y altres *saynetes*», Testament humorístic, Barcelona, xvii.

sayó : 1 (Plana de Vich), el qui mena una secció de terra d'altri per un terme d'anys, com una rota que mena el roter, una artiga l'artigaire, &. ; «a les Guillerries y la Plana de Vich deixen un any un tros de terra erma amb l'obligació de llaurar-la y afemar-la molt y tot l'esplet es per qui fa dit treball; l'amo de la terra l'any següent la sembra pel seu compte y s'hi fa molt blat», Nota de M. Aguiló; — (St. Feliu de Guíxols) bocí de terra que no arriba a una vessana i que un mateix se conrea. 2, (Mallorca) solcs a gran distància que fan per dividir o compartir un terrer, sementer, &. , quan la terra està llaurada i no sembrada; — (Catalunya) grapat de palla o canyes per senyalar la sembradura en els camps llaurats.

sayo (Arenys d'Aragó) : el gipó de les dones : «un *sayo* de drap de bruneta», Inv. Vich, 1491; «Un *sayo* de drap morat, gornit de vellut ab les miges mànegues levadises», Inv. Barcelona, 1515; «... cetí carmesí del qual fonch fet un *sayo* larch...», Comptes Thesoreria reyal, 1472; «Un *sayo* negre de bon drap», Inv. 1480; «*sayo* de xamellot negre folrat de drap blau, gornit de vellut negre», Inv. Barcelona, id.; — el jac que duien els pagesos a Mallorca; — *sayo* papal : vestit de criatura, València, 1556.

Sayol, llin. Barcelona, xv, xvi.

Sayol (El —), nom d'un casal a les portes de Moyà.

sayola : «Dues *sayoles* de bronze», Inv. Vich, 1774. V. *sajola*.

Sayols, llin. Barcelona.

sayoner (Plana de Vich) : el qui fa els saions per sembrar.

Sayor, llin. Eivissa, xviii.

Sayós, llin. prov. Girona; Barcelona, xvii, xviii.

Sayrachs, llin. Barcelona.

Sayrols, llin. Barcelona, xviii.

sayrons. V. *ciurons*.

says (Mallorca) : ocells que es pesquen a la beguda.

Says, llin. Barcelona.

Sayt, nom d'un esclau moro de Mallorca, 1469.

saytg. V. *saig*.

saytó, nom de peix petit.

Saytó, llin. Barcelona, xiv.

sayzó, provençalisme : estació de l'any : «E la *sayzós*...», J. Berenguer Masdovelles, 19.

sazó, Dic. J. March.

sb —. V. *esb* —.

Sbert, llin. Mallorca, Barcelona, 1491.

Sbert per Albert, xv.

sca —. V. *esca* —.

Scaff, llin. Sta. Coloma de Queralt, 1297.

Scaldat, llin. Barcelona, 1545.

scalms, Dic. J. March.

scamps, Dic. J. March.

Scarp, llin. Mallorca, 1300, 1395, 1460.

Scarrer, llin. Cornellà, 1624.

sce —. V. *esce* —.

sci —. V. *esci* —.

scillicet : a saber, això és : «*Scillicet* significat certes», J. Esteve.

sciència, Dic. J. March.

Sció per Sló : «La ribera de *Sció*», 1528, *St. Magí*, 50.

sco —. V. *esco* —.

scolt, Dic. J. March.

scr —. V. *escri* —.

scribe, Dic. J. March.

scrinea, **scrineum** : «Duo *scrinea* in uno quorum sunt decem migerie de mestall et in alio ordeí... Unum *scrineum* cum clave in quo sunt xvi migerie bladi», Inv. Cruilles, 1390, 55.

scuba, Dic. J. March.

Scurts o **Sturts** (?), llin. Palma, 1385, *Luliana*, 1894, 299, 300.

se [s', es, 's] : 1, pronom refle-

xiu : «nostre Senyor Jhesuchrist... sabia que la nostra vida s'alongaria...», Cron. Jacme, 4; «este pardal era un home de certes condicions perquè habent-se enquillotrat en una gica... es vingué a posar tan lelo en ella...», Rondalla de Rondalles, 53. 2, sí, pit; seno (Rosselló).

seba : «Al. Ceba...; cast. cebolla, íd. blanca o común; val. y cat. *seba*; bal. *cebas*», J. T., *Flora farmac.*, 463. V. *ceba*.

Seballer, sobrenom d'un bandler, xvii.

seballot. V. *ceballot*.

Sebarroja, llin. Sampedor.

Sebastià, nom d'home; — Sant *Sebastià*, nom d'una ermita a una hora de Vinaroç.

sebastre : «li vestiren camisa romana e dalmática de drap e seda blanchs fresat de *sebastre* d'or en que hi havia perles e pedres precioses», Barcelona, 1385. Cp. *savastre*.

Sebellia, nom de dona, València, xv, xvi.

sebitil (Mallorca) [sibitli, Menorca] : chorlito (?).

Sebíllia, nom de dona, xiv.

Sebína, llin. Lleyda.

sebó per *savó*, Ml. Diez, xv.

sebollir [sebolir, sebalir, sebullir] : sepultar, enterrar : «morí e St. Gregori commaná que los monjos lo *sebatissen*...», Lib. de Mossén Bruguera, 1486; «com i passa de aquesta vida, so es, que's mor... si's fan fer... una torra,... e dins aquella torra se fan *sebullir* lo lur cors...», Xalabín, g 4 v.º; «Item han ordenat que si algun confrare era passat de aquesta vida et que sia part ora de mig dia, lo dit confrara defunt no'n sia *sepellit* entró a l'endemá matí», Doc. Arch., XL, 143; «... lo sanct sepulcre d'oltra mar en que Deus volch morir per nos e ésser *sebullit*...», Cron. Jacme, 506; «entró que'l cors sia *se-*

bollit...», Doc. Arch., XL, 340; «La gran dolor que llengua no pot dir del qui's veu mort e no sap on irá! No sab son Deu si per a si'l volrá o si en l'infern lo volrá *sebollir*», A. March, I, 100. V. *sepellir*.

seborcall V. *saborcall*.

sebre (Mallorca, Tossa, Calella) : saber : «*Sebre* aquellas cosas vol-dria jo...», *Calendari del Pagés*, 1880, 77; «Segurament desitjau *sebre* quina celebritat es aqueixa...», Rom. Milà, 375; «per respóndrer es menester *sebrer* com se trobava Mallorca», Quadrado, *Colom*, 7.

seca [secca, sequa] : 1, casa de moneda : «La *seca* situada en la present ciutat (Barcelona) en lo carrer de les Mosques, bat e te lo dret de batre e fer moneda, e dins son alberch e no en altra part s'hi fa la moneda que's bat en dita ciutat», 1501, Capbreu Junyeres, 29; «lo qual, En Bernat Miró... mestre de la *secca* en sa vida havia insolutum dat a la ciutat prorata de major quantitat que li devia», Ardits, II, 10; Dic. J. March; «Al feel nostre En Francesch Ferrer, mestre de la *seca* de les monedes que's baten en lo dit regne de València...», 1416, F. Botarull, *Malla*, 43. 2, baix fons de la mar : «... que son lochs perillosos com sculls en la mar y *seques* o corrents de Bretanya...», Peccador remut, 32. 3, secada. 4, malaltia del blat tendre produïda per un insecte.

Seca, llin. Barcelona.

Seca; — Fr. : seguir la *Seca*, la Meca i la vall d'Andorra. (En Andorra, a la drete del riu Balira, hi ha un castell antic anomenat *Seca*; damunt Ordino o sia a la part oposada de la vall, hi ha un altre castell dit Meca, i per això es diu que qui ha seguit la *Seca* i la Meca ha vist tota la vall d'Andorra, Nota d'E. Toda).

secà : terror que no es pot regar; — terres de *secà*, Capbreu Junques, xvi; — doctor de *secà*, metge de *secà*, etc. : es diu del qui és ignorant en la seva professió : «Vullc dir que com no era capellà de campaneta ni algun *doctor de secà*, sinó un home de gran quedo...», Rondalla de rondalles, 71.

secada : sequia. Ex. : la *secada* ens ha tirat a perdre la collita «plantat en estes aygues de la gràcia la fulla verda, y en lo temps de la *secada* no tindrà pena ni cuydado...», Pons Miserere, 88 v.º Sin. *sequera*.

secalench (Tortosa) : sec, magre.

secall : 1, espècie de bescuit llarg. 2, els brots o branques seques dels arbres.

Secall, llin. Barcelona.

secallina [*secayina*] (Plana de'n Bas) : secallona. Ex. : figa *secallina*.

secalló : sec, s'aplica generalment a les figues. Ex. : figues *secallones*.

secaner : de mena sec, eixut. Ex. : aquest país és *secaner*; aquesta terra és *secanera*.

secany : bajo, escollo : «*Secany* en la mar o scull: Sirtes. Latentia saxa», J. Esteve.

secar [sequar] : «fets-lo *sequar* al sol», Receptes de Ml. Díez, 163 v.º Cp. : *assecar*.

secardí, dim. de *sec* : magre, escardalenc; flacucho. Cp. : «es la de Hamma, veritable oasis d'ayguas y verdor, posat entre aquelles montanyes *secardines* y despullades», J. Verdaguer, *Veu de Montserrat*, 1884, 96.

secardinench (Sabadell) : sec, prim.

secardinet (prov. de Lleyda), dim. de *secardí*.

secarrauina (Sta. Eulària de Riuprimer) : seca (?).

secàs [*secars*] : secuaz : «fonch

feta sentència d'En Goxat, *secars* e companyó d'En P. Joan Sala, capitá dels pagesos de remensa e fon scartarats», Ardits, III, 110; «...proseguint lo somatent mes contra En P. Johan Sala e sos *sacassos* pagesos per los insults e malvestats per ells fetes», Id., id., 46; «...per strényer la ciutat de Gerona e per anar a la muntanya vers los enemichs *secassos* d'En Vertollat», Doc. Arch., XXIV, 126; Id., XXII, 301; «...E tant com yo puch conéxer, aquell enganador Maffomet axí volia que ho creguessen los seus *secassos*...», B. Metge, Ms., 54; «*secàs* de Martí Luteró», xviii, *Manual del festejador*, 84.

secat : sequia. Ex. : any de *secat* (Borredà).

secceig. V. *sacceig*.

secçitat : «la *secçitat* y netetat y perrecció de color (de les pedres precioses)», xv.

sech : seco. Cp. : «*Sech* o ruat: Passum. Rugosum», J. Esteve.

séch : pliegue, arruga, doblez.

Secilla, llin. Barcelona, xvi.

secla : acequia : «*secla* que condueix l'aygua per regar la ortá», Balaguer, 1655. Cp. *segla*.

secle. V. *sègol*.

seclét, peix, Evisca, 1728 : «surrell, alacha, *seclét*..., espet, llista...», *Luliana*, 1890, 267. Cp. : *xesclét*

Seclina, nom de dona, per *Seculina*; — Sta. *Seclina*, parròquia a dues hores de Tossa.

secor [*seccor*] : sequedat : «ab sa calor e ab la *seccor* que ha per la terra...», Félix, I, 136; «...calor, humitat, fredor e *seccors*», Id., id., 113; «axí com lo foch e la aygua qui son contraris per calor e per fredor, e l'aer e la terra per humidat e per *secors*», Id., II, 321; «Lo cor de l'home de *secor* s'acaba, si no li dona'l cor d'un Deu la saba», J. Verdaguer.

secorrar. V. *socarrar*.

secorrell (Mallorca), planta. Sin.: *botja*.

secorrim. V. *socarrim*.

secrest [segrest] : secuestro, embarg, València, Mallorca, xvi.

secresta : acció de secrestar : «... mot afectat a la Germania y scrivia *secrestas* y prenía *salariis*...», 1523, Quadrado, *Germania*, número 21, 6.

secrestar [segrestar] : seqüestrar, embargar : «... partiran de la present ciutat... per anar a les parts de Urgell per rahó de vedar la treta dels forments y *secrestar* y inventariar aquells...», Ardits, III, 317; «que ja altra vegada per los locinents de sa magestat se ere acostumat de *secrestar* les vitualles y pendre's aquelles, com ara s'es fet...», Ardits, V, 290.

secret [segret] : secreto : «com foren elets juraren *segrets*», Muntaner, 1562, 184 v.º; «*Secret* : *Secretus*», J. Esteve. Cp. : «après als peus, puja als genolls e a les cuxes e a vegades entra en lo *secret* e aquí dona grèn turments», Tirant, II, 286.

secreta : retrete, excusado, Barcelona, xvii, xviii. V. *segreta*.

secretari : secretario, J. Esteve, k 8 v.º; «com hagué donada refecció a l'ànima, feu-se venir lo seu *secretari*, e feu e ordená son testament», Tirant, IV, 349; «Terçament diu que son àngels diputats, aparelats *secretaris*, altres referendaris...», Angels, 65 v.º

secretariat : càrrec de secretari.

secreteig : acció de secretejar, secreteo.

secretejar (Urgell) : parlar en secret, en veu baixa, amagant-se dels altres, tenir secrets, dir-se coses a l'orella. Ex. : he vist les noies que *secretaïaven*; «e ultra assó que lo marit se pot mils *secretejar* ab ella que no si ella no u sap», Dones, 42; «car les dones son joves et porie's *secretejar* ab qual-

que una altra et descobrir-se nos tre fet», Doc. Arch., XXXVI, 233;

— **secretejar-se** : tenir relacions o comunicacions en secret : «Dix que despuys que lo senyor rey hac tornada a la dita comtessa, ella se *secretejà* mes que mes ab Auriachs», Doc. Arch., XXXVI, 153.

secsó. V. *sacsó*.

secta [sehta], xv.

secuestador : secretador : «*següestador* dels bens de R. Cíbil», Rebut de 1823.

secular : «malprés me'n seria que no'n scrigués aquí algunes coses ecclesiàstiques, sinó tot de coses *seculars* e profanes», Boades, 23.

secularitat : «deuran (los sacerdots i clergues) observar en tot lo exterior de son vestit... una decència modesta, sens declinar en supèrflua vanitat que indíquia apego o affició a las *secularitats*», Sinodals Vich, 1748, 190; «Car stretes amistats ab aytal no es sens algun juhí e alguna taca de la consciència en quant veurás e oirás en aquella *secularitats*», Dones, 99.

Seculina, nom de dona; — Santa Seculina, església a les muntanyes de Tossa.

secundària, Barcelona, xviii.

secundines del port (?), Relació parteratge, xviii.

secutrí (?) : «ceba *secutrí*... àloe *secutrí*...», Remeys de Fr. Font.

seda [ceda] : 1, roba : «Item dos ganfanons de *ceda* lleonada clara... Dos parells de guants texits de or y *seda*», Inv. Seu de Girona, 1588; Dic. J. March; — *seda* d'Andratx (Mallorca), ho diuen irònicament de la corda prima de palmes o garbaions que fan per cordar cadires, graneres, &. 2, en línia o ratlla dreta (?) : el terme o la ratlla que el senyala : «e de la dita plana va tota *ceda* tro a la rocha del Morr», Rev. Lang. Rom. VII, 51. 3, el pel de porc que es posa al cap del nyinyol. 4 (Mallorca), sabafión.

Ex. : tinc els dits plens de *sedes*.
Sin. : *panellons*, *prunyons*. 5
(Aran), pèsols.

Seda, llin. Premià.

sedaç [sadàs] : cedazo : «Item un librell de pastar poquet. Item un *sadàs* de seda. Item dos barrals de fust», xv, *Luliana*, 1890, 324; «*sedaç* de urdes», J. Esteve, c6; «e la ànima del fadrí guardá al Senyor axí con per una tela de *sedaç*», Legend., I, 267; Dic. J. March; «*sedaç* de cendre farina», xv, Inv. Sta. Coloma de Queralt. *

sedaçar : passar pel *sedaç*; tami-zar, depurar : «... si cap no'n troban de bo y tots *sadassats* ja'ls han...», Canonge Tagell, 1740.

sedaçayre : el qui fa o ven *sedaços* per cendre o passar farina.

sedacer : 1, V. *sedaçayre*. 2, tafaner, batxiller, entrometido : «La Pepa? — Galan noya. Es molt feïnera, mes té un defecte gran: es *cedasser*», T. Baró, *Poema del cor*, 29.

sedaceries : batxilleries.

sedacet : «Pequen los qui's posen a devinar o fan endevinar a altres. Solen usar un *sedacet* y fan-lo rodar lo dia de Sant Joan de Juny y altres coses ben escusades», Ordinari per als Curats, 56 v.º; — *sedacet* de l'embut per trascolar el vi que venen a les tavernes, Mallorca, 1649.

sedajar. V. *sedejar*.

Sedamunt. V. *Sidamunt*.

sede magestatis : «l'altar es de bons taulons de fust... lo camp d'argent ab ymages, ço es, lo *sede magestatis*, crucifix, Nostra Dona e sent Johan e los evangelistes», Inv. St. Feliu de Torelló, 1438.

Sedecer, llin. Solsona, xv.

sedegar : anhelar, xv.

sedegós; sediento, assedegat.

sedejant : sediento, assedegat.

sedejar : tenir set. Ex. : avui no he *sedejat* gaire; el bacallà fa

sedejar; «Cosa natural es morir, axí com néxer, mengar, viura, suar, dormir, *sedeyar*, famayar, vetlar», B. Metge Ms., 60; «*Sedejant*: Havent set. Sitibundus», J. Esteve; — anhelar, desitjar molt : «*sedejar* la salut de les ànimes...», Confort, 1533; «e dix als seus que semblant sepultura merexia home que *sedejava* de sanch escampar», Tirant, III, 311.

sedella, peix, València, 1324.

sedeny : 1 (Vallès), terrer o lloc humit que hi transpua l'aigua; el rajolí d'aigua que en surt; terra de sorrals o arenisca que està sempre mancada d'aigua. 2, terme de medicina i menescalia, sedal. 3 (Mallorca), cabestro largo para guiar las bestias que trillan.

seder : el qui ven o fa sedes, xv, xvi.

sedició : «aquells qui meten *sedició* e escàndol en nostre regne...», Coroleu, *Documents*, 20.

sedilla : «Lo Rey dels Reys posant lo fre en la boca dels superbioses lur elació conculca en les baxeses et los corns d'aquells elats subjuga a servitut per tal que no posen lur *sedilla* en les alteses et no presumesquen ésser fets semblants a l'Altisme», Doc. Arch., XXXVI, 466.

Sedó, llin. Barcelona.

Sedol, llin. Barcelona.

sedoll. V. *sadoll*.

sedollament. V. *sadollament*.

sedollar. V. *sadollar*.

sedrolitja : sajolida.

seductivament : per o amb *seducció* : «entretant vullau pensar en la recuperació, si possible es, dels llochs que *seductivament* e ab promissions perverses dien han ocupats», Doc. Arch., XXII, 165.

seer. V. *seure*.

Seer, llin. prov. de Lleyda.

sefaretx. V. *safareig*.

sefolcat : «*sefolcat* per la maror», R. Picó, *Anuari*, 1875, 91.

sega, Dic. J. March : l'operació del segar.

segadissa (Alcoy): carrizo, planta.

segador [segador] : «los altres segadors dels seus blats», Génesi Amer, 95; «Segadors: Messores», J. Esteve.

segadora, instrument agrícola : «Los ferrers per asprar las segadores no podian fer pagar mes de un sou», Oristany, 1597.

sègal. V. sègol.

Segalà, llin. Igualada, Barcelona.

segalar : camp de segle o sègol, prov. de Lleyda, xvii.

Segalés, llin. Caldes.

segaló (Cubells) : porronet de vidre.

segalós (Conca de Tremp) : mescla de segle i blat.

segall [segay] : cabra jove; — s'aplica com terme despectiu : «Que demana aquest segay (ho diu d'un moro)», Comedia de la Conquesta, Mallorca, 1683.

Segall, llin. prov. de Barcelona.

segalla [sagalla] : 1 (Segarra), cabra, cabrideta : «De tant en tant se girava per veure si'l bestiar feya bondat y si les sagalles la farien bojejar», A. Riquer, 62; «va comprar una segalleta molt tendre y grassoneta y l'animal se tirá al pou», P. Bosch, Igualada; «No busqueu les jovenetes; dexau-vos de segalletes; poch anys y bona figura son reclams de sepulturas», P. Bosch, Igualada. 2 (Vilatorta), pila gran de garbes que sol duplicar o més el nombre que entra en la garbera que es compon de vint garbes. V. sagalla.

segament; — *segament* de braços o de cames : sensació desagradable als braços o a les cames, dificultat de moure'ls, a conseqüència d'un esglai, d'un cansament, &c. Ex. : quan vaig veure allò, vaig tenir un *segament* de cames.

Seganta, poble català de la prov. d'Osca.

segar : 1, «car era en temps de segar e migany juny e no y podiem retener la gent», Cron. Jacme, 418; — *segar-se* a un les cames, els braços : tenir dificultat de moure'ls a conseqüència d'un esglai, d'un cansament. Ex. : quan vaig veure allò, se'm van *segar* les cames; tinc aquest braç *segat*; — *segar* a un l'herba sota els peus : fer-li mal d'amagat. 2, fer sécs amb una corda.

Segària, nom d'una població de prop de Dènia.

Segarra (La —), comarca catalana que té per capital Cervera, *Veu de Montserrat*, 1895, 43.

Segarra, llin. Catalunya.

segarresada : costum, paraula pròpia de la Segarra.

segarreta : natural de la Segarra, parlar dels de la Segarra.

Segàrria, muntanyes al regne de València, Chabàs, *Archivo*, IV, 399.

segayre : segador, J. Verdaguer.

sege : setge : «diu-se que y metran lo sege estret per mar et per terra», xv.

segell [sagell] : 1, sello : «lo sagell... empremta la sua forma en lo que sagella», 4.^t del Cartoxá, 3; «la cera moll e gomada reeb leugera-ment la ymatge del sege e la reté quant es endureyda», Collacions, 186; «Si hom vol posar la figura de un segell en cera, cové-li primerament que adob la cera al foch,... e axí pot resebre la forma del sagell», Somni de Joan Joan, 101 v.º; «Tantost en sos llabis tendres guardan l'adalat segells», Calendari P. Briz, 1871, 110; «posa'm com a sagell sobre lo teu cor hi com a sagell sobre lo teu braç...», 4.^t del Cartoxá, 3; — *segell* d'argent, Santa Coloma de Queralt, 1327; — *segell* secret : «Dada en Montsó sots nostre segell secret menor a XIII dies de febrer...», 1362, Coroleu, *Documents*, 16; — *segell* pen-

dent o penjant, Mallorca, 1423; Barcelona, 1662; — *segell* penjant, Barcelona, 1662. 2, planta; — *segell* de Salomó: «Convallaria Polygonatum...»; cast. sello de Salomón, mel-da blanca...; cat. *sagell*, id. o sello *de Salomó*, J. T., *Flora farmac.*, 61 v.º.

Segell, nom d'un carrer de Palma.

segellar: sellar: «li doná una carta closa y *segellada*», xvii; «...y testimonial clos y *sagellat* del curat que les haurá publicades», Sinodals Vich, xvii, 61 v.º; «Y lo rey... li atorgá tot quant li suplicá. Sobre lo qual li maná donar son privilegi *sagellats*», Isop, 1642, 196; «*Sagellar* letra: Obsignare epistolam», J. Esteve; — terra *segellada*, un remei contra la gangrena, Ms. de Cirurgia, Barcelona, xvi o xvii.

seget, peix: «puix vos no podeu alçar caragol, donau peix *seget* a vostres genives», Procés de les Olives, 3.

segeta. V. *sageta*.

segetia: embarcació llatina: «naus, carcassas, *setjeties* y gán-guils», 1688, Cronicon May., 443; «... que ja axí com axí se avia de pérdrer la *sagetia*...», xviii, *Veu de Montserrat*, 1886, 287. Cp. *satgetia*.

segí. V. *sagí*.

seginet (Alt Vallès): relincho del caballo.

segla [*setgla*] (Andorra, Tremp): acequia, rec; canal d'aigua per a regar el camp. Ex.: bevem l'aigua corrent de la *segla*. V. *secla*.

segla. V. *sègol*.

seglar [*setglar*]: secular, mundano, per oposició a eclesiàstic; el qui no pertany a orde religiosa: «... e's pacificarien ab l'estament *setglars*», Angels, 129; «princeps o grans senyors *setglars* poden sens peccar tenir la vida grassa», Angels, 40; «Axí mateix que si los *setglars*, si'ls ve en viure axí car-

nalment, ne prenen fort mal exemple...», Angels, 41; «pensa per lo contrari quants cavallers e hòmens *setglars* ha per lo mon als quals valguera mes sens fi que fossen stats religiosos e clergues», 12.ⁿ del Crestiá, c. 224.

segle [*setgle*]: 1, mundo, vida terrenal: «Quant S. Vicens Ferrer anava per lo *segle* predicant l'Evangeli...», xviii; «renunciar al *setgle*», Vida de Sta. Angelina, Barcelona, 1438; «O meridiana falla illuminant lo *setgle* y tenebres...», Pecador remut, 101; — venir al *segle*: néixer, xv; — *segle* esdevenidor: l'altra vida: «... la qual ell ponex fortment en lo *setgle esdevenidor*», Angels, c. 27. 2, siglo, centuria: «cosa ya oblidada per molts *setgles*», Francesch Alegre, 158; «yo he passats set *setgles* en ma vida», Id., 119. 3. V. *segla*. 4. V. *sègol*.

segler (prov. de Lleyda): guarda-segles; l'encarregat que tanca els mòdols per aturar de regar i cobra mensualment dels qui prenen l'aigua.

seglonet, dim. de *segle*: regueró.

segó [*segon*, *sagó*, *sagon*]: salvado. Vich, Cervera, 1774. Sin.: trits.

segonet. V. *segó*.

sègol [*segle*, *segla*, *sègal*, *sèguel*]: centeno: «La fruyta seca... ço es, aveliana, ametilla, pinyó, mel, orellanes, nous, castanyes, garrofes, blat, *ségol*, ordi, civada, spelta...» Constitucions, 3.ª ed., 318; «cast, centeno... centeno de otoño, de invierno, de Marzo, primavera...»; cat. *segla*, *setgle*, *ségois*, J. T., *Flora farmac.*, 372; «a la part superior de la vostra cambra fareu una instància pera servir-vos de graner, de un costat per lo *ségol* y forment, Prior, 150; «sembrareu lo forment y lo *cégol* y altres grans semblants», Id., 8; «blad-*segles*», 1160, Mem. Acad. B. L., II, 525; Menéndez P.

A. de Vilanova, 152, 153; Cartuixa Muntalegre, 1717; Espinalbes, 1554; Capbreu prov. de Lleyda, xviii; Costums de Badalona, xv; Lunari A. Rocha, Barcelona, 1568; «farina de *ségals*», Tresor de Pobres; Inv. La Rápita, 1517; — *blat-segle*, Vilafranca del Penadès, 1160; — nom d'un bolet que es fa a l'espiga del *sègol*: «Hongó que se desarrolla entre las glumas de muchas gramíneas... y se desarrolla con abundancia sobre el centeno; cast. *cornezuelo*, *espolón del centeno*...; cat. *sègol* o *segla* cornut o banyot», J. T., *Flora farmac.*, 316.

segola: «*segoles* de cánem per lligar entenes», Compte de la Dresana, Barcelona, 1368.

Segolora, llin. Barcelona.

segolós (blat —): blat sembrat amb *sègol*.

segolosar: plantada, camp de *sègol*. Rfr.: Lo bon *segolosar* pel Mars té d'espigar.

segon: 1, adj. segundo; — Fr.: anar amb *segona* o amb *segones*: amagar una segona intenció. 2, subst. fracció de temps, segundo. 3, per *segons*: «son resuscitat al tercer dia *segon* que't promés», Legend., II, 244. 4, V. *segó*.

segonament: en segundo lugar, Barcelona, xvii.

segonari: secundari: «Un actor *segonari* qual paper...», Bosch de la Trinxeria.

segonet [*sagonet*]: salvado; — Cp.: «es la impuritat que te la cera feta de la flor del bruch, la cual impuritat se diu *sagonets*», Vich, 1800.

segons: según, conforme: «...*segons* feren los apóstols...», 1486; «L'abat Josep demaná a l'abat Pastor que li digués con viuria en aquest mon *segons* monge» Legend., II, 68.

segonya per *cigonya*; Dic. J. March; «tremolech forments per

gran fredor, que ab les dents feya tal remor; semblech *segonya*», Francesch de la Via, e 4.

Segorb [*Segorp*]: ciutat del Regne de València, Barcelona, xv, xvii.

Segorra, llin. Barcelona.

segroy, Dic. J. March.

Segre, riu de Catalunya, Dic. J. March; Pujades, 3 v.º.

segrer: «It. en lo *segrer* patit contíguu al sol de la grau les coses següents: dues tones de cinch sesters quisquina, un banch...», Inv. Vich, 1403.

segrest: acte de dues parts litigants en un plet, de dipositar la cosa objecte del litigi en mans d'una tercera persona; més sovint s'entenia el dipòsit d'una persona amb la qual una de les parts volia casar-se i desitjava explorar sa voluntat que suposava violentada (E. Toda), Derecho de Cataluña, 170; — secuestro: «...execució de las lletras apostólicas en forma de breu, concernents tant a gràcia, com a justícia; y també de las citacions, inhibicions, *segrests*, monicions, executorials y altres qualsevols decrets que de Nos (el Sant Pare) son estats despatxats, Ritual Barcelona, 1840, 55; «...que ditas apel·lacions sian admesas y que ditas lletras, citacions, inhibicions, *segrests*, monitoris y altres predits sian presas y detingudas prohibint que no se executen», Id., id., 56.

segrestar [*secrestar*]: embargar, confiscar, seqüestrar, Barcelona, xviii.

segrestia [*sagrestia*]: sacristia: «Sent Martí mes lo pobre en la *sagrestia* molt secretament», Legend., II, 44; «e no podent soffrir ia dita temptació, ell matex tolgué's la ma dins la *sagrestia*», Id., id., 12.

segret. V. *secret*.

segreta [*secreteta*] (Tortosa): necessària, excusado: «En la *segreta*

de baix dos orinals», Inv. Cervera, 1789.

segristana per sacristana, Capbreu Junqueres, 1597.

Segú, llin. Barcelona.

seguaces [seguassos] : secuaces : «Oh Simon Magus e mesquins *seguaces*», Dant-Febrer, 105; València, xvi.

següent : siguiente, Cutxet, 45.

següent, gerond. de seguir : seguint : «*següent* la veu...», R. Lull.

seguer (Camp de Tarragona) : rusc d'abelles, colmena. Sin. : *rusc, arna, buc*. *

Segués, llin. Barcelona.

Seguf, llin. Mallorca, 1395; Barcelona.

següici : comitiva, acompañamiento; «tal qual es en cos y ánima, ab família y tot lo *següici* y substància de sa personalitat jurídica per a rébrer lo dret civil...», *Veu de Montserrat*, 1880, 198.

seguida : endreça que segueix la tornada en els goigs o cobles místiques; l'estrofa final de les octaves religioses en versos octosíl·labs, està dividida en dues quartets, la primera de les quals s'anomena tornada i la segona *seguida*; — homes de *seguida* : gente acudrada, bandolers (?), Catalunya, xv, xvi; — de *seguida* : en seguida, immediatament.

seguidament : continuament, de continuo, a menudo. Ex. : *seguidament* se'n troba d'això.

seguldor : secuaz, partidario : «los *seguldors* de la Constitució...», 1824.

segulment : acció de seguir, *següici* : «los qui van en *segulment* de la santa professó de Corpus...», Vich, xvii.

seguir : «E dix lo fill d'En R. Gaucelm: Jo us *segré* ab x cavallers», Cron. Jacme, 479; «*seguiscam*», Passió de la Verge Maria, 1486; «Se lo que es millor e *seguieirsch* lo que es pijor», J. Es-

teve...; «... a Morela anats e manats alforrar los peons de Terol e de les aldees e que us *siguen* tant con poran e que lexen tots los serrons», Cron. Jacme, 181; «No *seguiam* nostra voluntat», Regla de St. Benet; — *seguir* guerres : «deus saber molt en les armes e *seguides* que deus haver *guerres*, segons senyals que en tu se mostren», Tirant, III, 293; — *seguir* món : viatjar; — *seguir* fires, botigues, &. ; — *seguir* monuments : visitar els monuments del dijous i divendres sants; — llança de *seguir*, sella de *seguir*, xv.

seguir-se : 1, esdevenir-se, suceder : «Aquest de proesa passa a tots los altres, car moltes vegades *s'es seguit* que per un sol cavaller son stats fets molts actes singulars...», Tirant, III, 69. 2, deduir-se : «E si açó Deu no volia o no podia ésser, *seguir-s-ia* que'n son voler, poder y saber no y hagués infinitat», Blanquerna, 30.

Seguis, llin. Catalunya.

segulssi. V. *següici*.

seguit : 1, frecuente, repetido.

Ex. : un soroll *seguit*. 2, abundor, multitud. Ex. : hi havia un *seguit* de noies maques; hem trobat un *seguit* de gent que anava a la festa, a l'aplec; ara ve un *seguit* de festes; — per un *seguit* : continuament.

segur; adj. : 1, seguro : «Bona vida, neta e pura fa star cossiensa *segura*», Libre de Séneca, Raynouard, III, 202; «En el cel lo home es *segur* de la mort», Psalms Amer, n.º 10; «Lo rey companyó seu per no haver altre repeló doná dels genolls en la dura terra e besá-li la ma e lo peu e aquell fon *segur* de tot mal», Tirant, II, 317; «e la sua ánima no stava prou reposada ne *segura* de mort», Id., I, 355; «... e que li diguessen... si serien *segurs* en la sua terra», Id., I, 314; «ab lo virrey no us burleu perquè

en castells ni en esglésies a ningú *segur* tindreu», Relació de Miquel Mateu, Barcelona, 1631. 2 (prov. de Lleida) quiet, tranquil, aturat, ferm. Ex. : és un noi que no pot estar *segur*; ara que l'hora és *segura* la trauré a l'aire (a una criatura) perquè s'hi avesi; «... e si star no volia *segura*, no'm desplauria que'm prengué per los cabells», Tirant, III, 80; «Stigueren *segurs* mes de mija hora», Id., I, 195; «En tot açó Curial no's mogué ans stava *segur* tota via, quant Larta se feu avant e dix a Curial», Curial, 133; «e'l cavalquar, e'l moure es molt myllor al fadrí que'l posar ne'l star *segur*», Ms. xrv o xv; «E nos veem que'l conseyl se arravatava, dixem-lus: Estats *segurs* e hoits ço que us direm», Cron. Jacme, 54; «Cor enaxí con per la seyla cavayler sta *segur* sobre son cavayl...», Orde Cavayleria, 25; «... e l'altre cap de l'ala hon era lo duch de Sinopoli stigué tostemp *segura*», Tirant, II, 244; «e com ella despertar se volia, strenyia lo cap a Tirant hi ell stava *segur*», Id., III, 81; «dix l'emparador al dit monge: io son l'emparador Teudosis, beneyts sots vosaltres qui vivits vida *segura* e sots liurats della vanitat», Legend. Ms., 289, v.º; «... lo qual clergue maná a la dita dona (endemoniada) que stigués *segura* e que s'aturás» Legend., II, 136; «E los cavallers stigueren *segurs*, sens fer negun moviment mes de mija hora», Id. I, 195. 3, fer *segur* : assegurar, convèncer : «si tu est Deu verda-der, mostra'm la tua essència di- vinal e fé'm *segur* que aquesta visió sia de la verdadera essència de Deu», 1.ª del Crestiá, c. 53. 4, subst. seguretat : «Açó que dius del *segur* del rey de Portugal, ... quina sperança he en ell?», Doc. Arch., XXXVI, 233; «... e de- semparant los reys turchs e lo

soldá, recorregueren a son *segur*, ço es, a la gran fortalea de la ciu- tat de Bellpuig», Tirant, III, 67; — estar, viure en *segur* : «la ma- gestat vostra demana egualtat en aquest matrimoni per *vure en segur* de mi», Tirant, III, 195; — donar el *segur* : «donar el *segur* als soldats o guardes de les atalayas després de fet lo atall», Ordina- cions de la Costa, València, 1673, 33; — senyal de *segur* : «E los moros de fora alsaven una bandera per *senyal de segur*», Tirant, III, 358; «fer *senyal de segur*», Id. II, 199; — posar en *segur* : «E *posá-la en segur* de tot lo que ella dub- tava...», Tirant, III, 148; — ésser en *segur* : «La cosa no porta perill, es en *segur*», J. Esteve; — anar a la *segura* : ir sobre seguro.

Segur, llin. Barcelona, Tiana.

Segura, llin. Catalunya; Mallor- ca, 1477.

segurament : «Demane e suppli- que... se'n puxen anar salvament e *segura* per mor o per terra», Ar- dits, II, 556; «Senyora, de bona ment, vostres prechs obehiria; si venir *segurament* del vostre poble poria, l'anar molt breu me seria», Turmeda, cob. 81.

segurança : seguridad. Ex. : m'ha dat la *segurança* de què em pagaria; aquesta llet ja la pot pendre amb tota *segurança*, no n'hi ha de millor; «e aquests stan devall de la paraula e *segu- rança* reyal», Boades, 424; «no dexará son or ni argent sinó ab molta *segurança*», Prior, 1 v.º; «e tentost lo germá de l'emperador, presa *segurança* del dit emparador e havent perdó d'ell, confessá con falsament havie acusada l'em- paradriu», Legend., II, 206; — pendre *segurança* : fer-se prometre en ferm.

seguretat : seguridad : «E en- cara per major *seguretat* m'a pres un reliquari que ab si portava»,

Tirant, III, 194, 195; — firmeza : «La seyla en que cavalca lo cavayler significa *seguret* de coratge et cárrech de cavayleria», Orde Cavayleria, 25; — tranquil·litat : «Iten deuen ésser amonestats que's pensen los bens e'ls profits de la pobrea, qui son *securitat* (sic) de fora en lo cors que no han pahor de enemichs ne de ladres ne de robadors, e *securitat* de consciéncia de Deu en la ánima», Collacions, 202; — garantia, fianza : «E el dix que qual *segurtat* ne volríem? E nos dixem que'n volríem lo major fiyl seu», Cron. Jacme, 340; — seguro : «diem haver rebut... per *saguratat* teniam en la satjatia del patró Guillem Delmau per a Marsella que fou presa en Arvisse...», 1672, *Luliana*, 1891, 64; «ha portat dit Valls sis pesas de vuyt y mitja, son per 50 ps. de 8, *sagurat* a rahó de 13 per 100, anade ab vinguda ab barca del patró Joseph Pujol, que va en cos contra inimichs de la reyal corona, sobre dos pedrés de bronso y en asser vingut a bon salvement dits dos pedrés, aurem goñada la *saguratat*», Id., íd.

Seguries, prop de Camprodon, Pasqual-Ripoll, *Vallbona*, 36.

seguries, Dic. J. March.

Seguriol, llin. Barcelona.

Seguriola, llin. Barcelona.

Seguriolas, llin. prov. de Barcelona.

Segurioles, llin. Girona, xv.

Segurisa, llin. Barcelona.

Seguró, llin. Barcelona.

Segurol, llin. prov. de Lleyda.

Segurofa, llin. Barcelona.

Seguroles, llin. Barcelona.

sehidor : instrument de la pastera (?). V. *fenyedor*; — seient : «*sehídors* o pedrissos de les fines tres», Barcelona, 1534.

seit. V. *seure*.

seitó, peix (València), Cisternas, *Catálogo*, 33.

seix : sexo : «Quest moviment no'l volen ni tenen per grat ni amor del *seix* femení», Procés de les Olives, 33 v.º

Seix, llin. Barcelona, Tremp.

sejorn. V. *sojorn*.

sejornar. V. *sojornar*.

selepa (Söller) : reny, represió : «me dones una *selepa*...», Singala, *Glosadors*, 37.

Sella, llin. Mallorca, 1478.

seliandre, xv.

selicorn : una mena de vidre : «qualsevol senyor deu mas amar beure ab vidre que no ab argent perquè lo vidre, majorment aquell que es de *selicorn* no se'n porie enenguna (sic) manera emmetginar», Art de Coch, 5 v.º

selidònia. V. *celldònia*.

Selma, llin. Barcelona.

selmay. V. *saumay*.

selòquia. V. *celòquia*.

selva, Dic. J. March; «*selves*, garrigues...», Usatge, 67; «se retingués les vendes de les coses principals, ço es, de forment, de sal de ferro, de salses en gros e leudes o drets de ports, *selves*, boschs, pescades», 12.ⁿ del Crestiá, c. 146.

Selva [Seuva] (La —), poble de l'Empordà; — *La Selva del Camp*, poble del Camp de Tarragona.

Selvasembrada, llin. prov. de Barcelona.

selvatà : natural de La Selva.

selvatge. V. *salvatge*.

selvatgesa. V. *salvatgesa*.

selvatgina. V. *salvatgina*.

sella [*seyla*, *cella*] : 1, silla de montar : «Una *sela* de palafre encuyrada», Inv. Mallorca, 1345; «Una *sella* de cavall gran, cuberta de drap negre», Inv. Torre den Barra, 1430; «cubertes de *sella* de drap de lana, blau», Id.; «la *seyla* en que cavalca lo cavayler significa *seguret* de coratge», Orde Cavayleria, 25; «Com lo rocí fon davant la font e veu l'aigua, acostá-s'i per voler beure; e per-

qué tenia la falça regna en l'arçó de la *sella* no podia...», Tirant, I, 90; — *sella* acerada : «e primera-ment la posá en una tenda hon havia iv cavalls sicilians molt grans e bells, ab les *selles acerades* e les brides totes daurades», Tirant, I, 192; — *sella* de cavalcar, Inv. St. Joan Despí, 1450; — *sella* de guerra : «... los cavalls cuberts de ço que cascú mills li parrá, de cubertes de cuyro o de loriga, testera de acer sens spasa ne altra maestria, *sella de guerra* ab streps desligats...», Tirant, II, 211; — *sella* de la guisa : «Per lo matí Tirant... posá en punt lo ginet ab *sella de la guisa*...», Id., id., 326; — *sella* mular : «primo una mula de pel bru ab la *cella* e ab fre... Una *cella mular*...», 1417, *Calendario Balear*, 1880, 193; — *sella* de mula : «Una cuberta de *sella de mula* de drap de la terra de burell forrada de bordat (?) ab laços de perles menudes brodades a l'entorn», Inv. Torre den Barra, 1430; — *sella* sardesca : «Una *sella sardescha* de la mula negra de la heretat», Inv. Torre den Barra, 1430. 2, cadira, trono, sede : «feu-lo seure davant la sua *sella* real, e davall la cadira feu fer un gran foch», Flors de Virtut, d 7 v.º; «e com hagué presa la dita ciutat, plagué a tots que la tingués e que fos la sua propia primera *sellar*», Flos Sanct., 1524, 106; «O Deu Júpiter, ara caygués de la tua *sella* de jaspis hun coltell que'm ferís...», Isop gòtic, 66 v.º; «veu dues scales resplandents qui eren sotsposades al cel... E per aquestes pujaven àngels e devallaven. E en lo mig de les scales era posada una *sella*, e sehia sobre aquesta *sella* hun frare molt resplendent», Flos Sanct., 1524, 141 v.º; — la *sella* apostòlica : la sede apostòlica, 1309. Cp. : «E volem encara a l'ofici d'aquests pertányer con ca-

minarem, *sella* per los secrets de natura e aquelles coses que hi seran necessàries fer secretament a les azembles portar», Doc. Arch., V, 74.

Sella, llin. Catalunya.

Sellabona, llin. Barcelona, Olot.

sellar : ensellar, posar la sella : «... baxan a l'establia, *sellan* el millor rocí», Cançó popular, Puigcerdà.

Sellarès, llin. Barcelona.

sellarès : natural de La Sellera, prov. de Girona.

sellater [*selleter*] : el qui fa selles pels cavalls, etc., xvi.

sellatò [*selletó*] : petita sella que porten els animals que tiren carro.

sellavors. V. *cellavors*.

selle per *sella*, xiv.

Sellembé, llin. Mallorca, xiv.

sellent (Olot, ?) : cascada, saltant d'aigua.

Sellent, vila de la prov. de Barcelona. Rfr. : *Sellent*, vila petita i mala gent; — riu a la prov. de València.

selier [*celler*, *saller*] : 1, el qui fa selles i arreus de cavalls, etc. : «de ordinació dels honorables obrers liure a N'Arnau de la Nort, *selier*, la sella qui serveix al caval ab que es portada la bandera de Santa Eulàlia...», Ardits, I, 421; «ferrers, broquers, *cellers*, bayners...», 1548 *Rev. Gerona*, 1887, 202; «En Berenguer de Cortada, *seller*...», Montesión, 1342. 2, V. *celler*.

Seller, llin. Barcelona, 1472.

sellera. V. *cellera*.

sellera : arrabal donde hay la iglesia (?).

selleret : «*selleret* de dalt hont hi ha lo vi de pahir», Inv. Vich, 1774. V. *celler*.

selles (per *cel·les* ?) : vísceras, entrañas (?). «Que fahist, o Verge Maria, quant te vengueren a dir que aquell teu tant amat (fill) tant amagat en les *selles* del teu cos...», Lib. de Mossén Bruguera, 1486.

Selles, llin. Vich.

Sellés, llin. Barcelona, València.
selleter. V. sellater.

selló : 1, dim. de sella : la sella que usen les dones per cavalcar. 2 (prov. de Lleyda) càntir per a aigua : «un sellonet de plata», Inv. Cervera, 1789; «Dos sellons de aram», Id., id. Cp. silló.

sello (La Riba) : marca o senyal que cada fàbrica de paper sol posar damunt les resmes. V. segell.

sellonet, dim. de selló (prov. de Lleyda).

Sells, llin. Barcelona.

sem : sec, eixut, pansit (Tortosa, València). Ex. : hi ha molts serments *sems*; una criatura raquítica amb els braços *sems*; «Ni ab lo cor *sem* ni ab pensa gens torbada...», *Calendari P. Briz*, 1869, 76; «un arbre que ab tot y haver-se tornat casi *sem* y migrat per efecte de l'abandono, donava, no obstant, maravillosa ombra...», Jochs Florals, 1883, 48.

semal. V. samal.

semaler. V. samaler.

semar (Tortosa) : assecar, mus-tigar : «Com ab sos llamps Deu no't *sema*», Ms. dels Jochs Florals, 1883; — *semar-se* : enneulir-se.

semarra. V. samarra.

semba, instrument musical : «e après si'ls feu umplir d'esquelles e de *sembes* si que feyen la pus gran remor del mon», Xalabin, o 2; «... y a mes se percibia també lo so de algunas *sembas*, instrument qual us ha desaparegut en aquestas terras», A. Bof., *Orfaneta*, 101.

sembatada : golpe, sacudida : «Considerau quant sa notícia de s'anada d'En Gostí a ciutat s'es-campá per la vila, que tothom s'estava ab sos cabeys drets... quina *sembatada* per aquell cor tendre fet a tastar no mes sa dolçor», Contarelles, 275.

Sember, llin. Barcelona.

semlança : semejanza, parecido,

— forma o figura. Ex. : la *semlança* de la esfera, xv.

semblant : 1, semejante : «... *semblant* a la bandera dels pi-sans...», xv; — a mon, ton, etc. *semblant* : a mi, tu, etc. parecer : «E nos dixem-los : *A mon semblant* no'n sots en bon sen, que nos los vos derrocarem a la lur travada...», Cron. Jacme, 322; — ésser *semblant* una cosa a un : pa-recerle a uno : «e hac opinió que Deu que no fos res, car *semblant li fo* que Deu fos res que a la pastoressa ajudás...», Félix, I, 6; — fer per lo *semblant* : hacer otro que tal, otro tanto : «Tirant se feu donar una molt grossa lança e l'altre feu per lo *semblant*, e corregué lo hu envers l'altre ab molt gran fúria», Tirant, I, 154. 2, aspecto, cara, fisonomia, semblante : «Lo hermitá se meravellá de Félix que parlar no podia, e en son *semblant*... conech que alcun esbeleiment havia...», Félix, I, 7; «E agrahí-li molt com axí l'avia aconsellat, mas no li feu bell *semblant* e partí's d'ell», Flos Sanct., 1.ª ed., 319.

semblantment : igualment, pa-recidamente, a imitació : «E los dits substituïts et elegits après que hauran procurat un any ne pusquen altres elegir *semblantment*», Doc. Arch., XL, 248; «La dona mostrá son fill e *semblantment* teren los altres», xv; «*Semblantment*: Item. Tantundem. Similiter...», J. Esteve.

semblar [sembler, Palamòs ?] : parecer; — *sembla* que sí, expres-sió afirmativa.

semblea : asamblea : «Yo no crech que semblant *semblea* fos ja-més per tal cas», Curial, 279.

sembrada : acció de sembrar : «La *sembrada* deurá fer-se a costa suas», Contracte de mitgeria fet en 1799 entre Poblet i el pagès Aran de la Fuliola (E. Toda); — sementera, cosecha : «vos encomanar

tot género de *sembradas*; guardaules de pedregadas...», Goigs de St. Pere, Vich, 1850.

sembrador [sambrador]. V. text en raïmet.

sembradura: «... que no fan sino XII cafices de *sembraduras*», Cron. Jacme, 487.

sembrament: «Item per editicació o per plantació o per *sembrament*...», Cost. de Tortosa, 96.

sembrar: al Vallès el sembrador *sembra* prenent el blat d'una senalla que penjà per una ansa d'un ganxo de ferro, lligat a una corretja tirada a l'espatlla i sostinguda amb la mà esquerra per l'altra ansa i escampen el blat ab la mà dreta, Nota de M. Aguiló; — *sembrar* a poms (Cubells, Urgell): sembrar uns quants grans (ordi, etc.) ben separats uns dels altres perquè es puguin entrecavar bé i granar millor; hi fan així llegums; — escampar, derramar: «E sobre la roba portava la devisada senyora cenyit hun cint de fil d'or tirat tot *sembrat* de diamants, robins, balaxos, safirs e maragdes», Tirant, IV, 297.

semejança (València): semejanza.

semejant (València): semblant, xvii, xviii.

semellar (Calaceyt): semblar. Ex.: ma germana se *semella* molt a la mare i jo al pare.

semenar: sembrar: «prech-vos que no dubtets a *semenar* en mi paraules de saludable benedicció», Félix, I, 27; «be es gran dolor e fort pena quant hom veu ço que *semena* cullir altruy», Francesch de la Via, b 4.

semença [semensa]: simiente: «Car de pocha *semença* creix gran blat», Doc. Arch., XIII, 283; «El ordoná i perfum sots i arbre en la ombre, de *semensa* de cogombre, ungles d'om, sanch menstrual», Turmeda, cob. 62; Dic. J. March;

«una *semensa* que debia produir fruyts delitosos...», Jochs Florals, 1868, 29.

sement: simiente: «que l'altre germá devia puy pendre aquella matexa muller per ressucitar lo *sement* del primer pare», Génesi Amer, 135; «après li donareu aquesta bevenda: mostalla ben picada, sofre, vin, *sement* de pastenagues...», Prior, 179 v.º; «supèrbia es rael e *sement* de tots los vicis», Flors de Virtut; «e maduren les fruytes e se sahonen les *sements* e les humors dels animals», Félix, I, 139; «*sement* de lli», Barcelona, xvi.

sementer (Mallorca): 1, cada divisió de les terres en què es sembra una llavor distinta. Ex.: tal tros està dividit en quatre *sementers*: un per xeixa, l'altre per ordi, l'altre per faves i l'altre per goret; — «havent de tenir desarmada la meitat de dita terra per a poder-la sembrar en lo *sementer* de l'any 1799», Contracte de mitgeria fet en 1799 entre Poblet i el pagés Aran de la Fuliola. 2, cementerio (?), XIII (?).

sementera: «Pel febrer deu llaurar los camps per la *sementera* de l'any que ves, Lunari A. Rocha, 1568.

semi [sèmit] (Badalona) partir en *sèmit* o *semi*: partir por mitad.

semideu: semidiós: «perque ara fugint mil hòmens, te segueixen los deus e *semideus*», Francesch Alegre, 124 v.º

seminari: semillero, Barcelona, 1587.

seminarístich: propi de seminari. Ex.: vida *seminarística*.

Semíramis: «e per lo semblant se lig de aquella virtuosa *Semíramis*, Reyna dels asirians», Tirant, III, 311.

Semis, llin. Cardona.

semitauro: centauro, xv, xviii.

semitó: semitono.

semitonar : cantar amb veu baixa (?). Ex. : *semitonar* el Tedeum, Barcelona, 1875.

semmana. V. *setmana*.

Semmanat, llin., 1718.

sèmola : aliment fet de pasta de farina ab porcions molt petites semblant a certes llavors molt menudes : «Moldre la *sèmola*: Mola difractare simulam», J. Esteve; — *sèmola* de pobre : la que usen els pagesos per fer farinetes.

semovent : que es mou per sí mateix : «Qui loga catiu o bèstia d'altre o alguna cosa *se movent*, ço es, que per sí metexa se mova», Cost. de Tortosa, 49; «Totas las cosas... mobiles e *semovents*, ço es, a saber, bous, oveles, àsens, someres... e totas altrás bèstias», 1228, Quadrado, *Marsili &*., 537.

Sempau, llin. Barcelona.

Sempere, llin. València.

sempitern : sempiterno, xiv.

sempiternal : sempiterno : «dix primerament que les ànimes eren *sempiternals* e aquesta opinió...», B. Metge Ms., 49 v.º

sempmana per *setmana*, 1486.

Sempol, llin. Mallorca, xvii.

sempre : 1, siempre : «en veure sabata blanca *sempre* vaig orioler», Cançó popular mallorquina; — per un *sempre* més: por siempre : «Semblava que les boyres s'haguessen fos per un *sempre* mes», *Calendari P. Briz*, 1869, 51; — *sempre tostemps* : «qui *sempre tostemps* que han poscut se'n son mostrats cruels inimichs de Catalunya», Boades, 399; «...la qual ... fon molt soperba e *sempre tostemps* va malmirar als infants En Pere...», Id., 388. 2, en seguida, immediatament, al acto : «E quan vench que nos haguem la església, *sempre* manam-hi fer altar de nostra Dona Sancta Maria», Cron. Jacme, 451; «E *sempre* donam-li 11 cavals e enviam a Burriana... E axí *sempre* haguem lo castell», Cron. Jac-

me, 293; «que *sempre* que nos fóssem entrats en Muntsó que enviariem per los meylors hòmens de la vila que vinguessen denant nos», Id., 31; «E nos enviam *sempre* una carta a Tamarit...», Id., 65; Id., 50; — *sempre de mantinent* : de seguida : «E nos dixem-li que'ns acordariem *sempre de mantinent*», Cron. Jacme, 340; «E dixeren que s'acordarien, mas que no'n volien acort mas tro en l'altre dia, que *sempre de mantinent* nos respondrien», Id., 420; «E *sempre de mantinent* retem la ciutat de Múrcia a don Alfonso Garcia», Id., 454.

sempreviva, planta : «*Helichrysum Stoechas*...; cast. *perpetuas silvestres* o amarillas...; val. bocha dulce, boja, manzanilla; cat. *semprevivas* bordas, perpétuas bordas, flos de St. Joan, mansanilla borda», J. T., *Flora farmac.*, 80r.

Semrich, llin. Barcelona.

semsònia. V. *samsònia*.

Semuntà : nom d'un terme a la prov. de Tarragona (?) : «lo terme de *Semuntà*», Goigs de Ntra. Sra. de les Virtuts.

sen : 1, abreviació de *mossèn* (Mallorca, Menorca), tractament que es donava als pagesos vells que no eren amos, era indicatiu de bona reputació, no s'aplicava als viciosos. 2. V. *seny*.

Senabra, llin. Barcelona.

senabre. V. *sanabre*.

senada (Mallorca). Ex. : una *senada* de tantes roves.

senadoria : dignitat, càrrec de senador : «Maximià, senador de Roma, de son avi e de son besavi heretava lo dit ofici de *senadoria*», Legend., II, 178.

senalla [cenalla] : capazo, espuerta; receptacle fet de palma per a transportar diferents coses; (Vinaroç) cistelleta per tenir diners, dins el calaix, per tenir la sal en la cuina : «Tres *senalles* de

palma», Inv. de 1585; — *senalla* farinera : espuerta grande.

senaller : el qui tragina senalles, Gremi dels Garbelladors, xv.

senar. V. *sanar*.

senar : 1, senzill, ço que no és doble : «Una cugulla folrada de drap... altra cugulla *senar*...», Inv. xv; «Una cota de drap burell de la terra, *senar*... It. un caperó de drap de lana de lera (?) *senar*», Inv. Torre den Barra, 1430; «Un sach sens mànegues, vert, *senar*, sotil», Inv. Vich, 1423; «un mantell negre, *senar*», Inv. Vich, 1445. 2, impar : «reals doblenchs y *senars*», Mallorca, 1300. Sin. : *senàs*, *escarcer*, *escarcell*.

Senar, llin. Barcelona.

senària, Dic. J. March.

senàs : impar. Cp. : *senar*, 2.

senat : 1, que té seny, juicioso, xiv. 2, per *sanat*. 3, *senado* : «e tantost feu cridar lo *sanat* y lo poble de fora de la ciutat», Francesch Alegre, 131.

Senaxerib, personatge bfblic, xiv.

senayre per *sanayre* : castrador, qui sana les bèsties.

sencer : entero, íntegro, en sentit material i moral : «Los sñdichs com a persones *censeres* feren electió», Parareda, *Sermó*, 1630, 24; «E sa muller feu obrir la dita sepultura, e trobaren les robes ab que'l soterraren totes *cenceres* mas lo cors era tot cremat», Legend., II, 232; «la pessa *sanzera* tira tantes alnes», València, 1607; «lo qual anell era fet ab tal artifici que's despartia pel mig restant cascuna part anell *sancers*», Tirant, I, 14; «o crueltat de pare qui posa tant contrast a tant *censera* amor...», Francesch Alegre, 28 v.º V. *sincer*.

senda : «Quant per son mal hom ix d'aquella *senda* de Paradís...», A. March, I, 250; «semblá a mi que fos en un boschatge spes y molt gran en lo qual no vahia *senda* ne via ni algun vestigi de

peu humanal», Peccador remut, 28 v.º; «... los qui volen entrar en la streta *senda* de verdadera penitència...», Gerson, 1491, a 2; «*Sendada*: Callis. Diverticulum... Via angustissima», J. Esteve; «mes acostant-me a la *senda* per on les passions caminen...», Tirant, III, 366; «e pres per una *senda* qui dreçava a la delitosa font hon l'ermitá stava», Tirant, I, 90; «e lo camí era una streta *senda*», Legend., II, 292; — (Mallorca) dreuera, caminói.

Senda (Camprodon), abreviació de *Rosenda*.

sendat. V. *condat*.

sendemà [cendemà] : al día siguiente : «lo *sendemà* de la batalla, lo dit baró recobrá per força la vila de l'Alguer», Tomich, 54 v.º; «tots los confreres e confrresses dejen venir visitar a les vespres l'altar de mossén sent Francesch el *sendemà*...», Doc. Arch., XL, 341; «e com vench lo *sendemà* envers ora de mig jorn, de gran tros luny veren la terra», Xalabín, h 2; Ardits, I, 326; «... après vespres se celebrarien en la dita seu per ánima de la dita senyora e lo *sendemà* que los hòmens fossen al palau reyal major...», Lib. de coses assenyalsades, 81; Id., 79; Ardits, II, 49; J. Esteve.

sender : sendero, camino : «Pre-nen un *sender* pendent trencat per molts xaragalls...», Jochs Florals, 1859, 108; «Qui son camí verdader ha errat per anar lla hon vol sojorn haver, es-li forçat que prengua mal *sender* e may venir a son loch desijat», A. March, I, 201; «per tot *sender* e via...», J. Berenguer Masdovelles, 12 v.º

sendera : 1, sendero, caminói : «E vay pendre mon camí per una streta *sendera*...», Turmeda, cob. 1. 2 (Mallorca), filat o xarxa ampla que posen davant del cau quan el furó en trau el conill : «... e'ls son

bons custodis los quals vetlen en lur ànima...; los aguayts dels enemichs assaien e spien saviament e maestrívol, fan a saber los consells dels malignes, prenen los laços e trenquen les *senderes*, dissipen los filats e fan troces de les machinacions e talsies dels enemichs infernals...», Collacions, 250; «après d'aver fet encassar, posí *senderas*», Canç. Sat. Val., 91.

senderi : juicio, sentido común, seny. Ex. : té poc *senderi*.

senderó, dim. de *sender* : «Caminant, caminant, lo Quim que ja s'havia fet com de casa, las hi feu emprendre un *senderó* tant estret que duas personas de front no hi cabian», J. Pin, *Jaume*, 189.

senderola : vereda, caminito : «lur vana via no's pot trobar, ans en la mar hon es passada nau aviada se trobaria e's mostraria alt *senderola* per lla hon vola l'ocel en l'ayre», J. Roig, 120.

Sendil, llin. Barcelona, Vich.

Sendomí, parròquia del bisbat de Vich, 1820, 1821.

Sendra, llin. Barcelona.

Sendras, llin. Barcelona.

Sendres, llin. Barcelona.

Sèneca [*Sènequa*] : «Mira que diu *Sènequa*...», Tirant, IV, 69.

senectut : «No aguardes a penedir-te en temps de la *senectut*», *Desenganys del pecador*, fulla impresa; «E per ço com pens que será repós de la mia *senectut*, vull pendre a Tirant en compte de fill», Tirant, III, 261.

senes : sin, sense : «la vida eterna *senes* fi et *senes* malenansa», Sermons de la Seu de Barcelona; «En una manera los àngels han forma de Deu, cor en aytal manera son a la forma de Deu, cor els son luminària e son *sense* cors», Sidrach, 15.

senescal : condestable : «Fets los sacraments... lo rey o son *senescal* trameta dos bons hòmens e leyls a

cascun dels dits cavallers... Abans del dia de la batalla e axí mateix en aquell mateix dia, lo *senescal* faça cridar que negun cavaller ne qualsevol persona estranya o de la terra cavalch cavall ne rocí corredor... Entorn lo camp, vaja lo *senescal*, mentre la batalla se farà, ab cinquanta hòmens a cavall e ab arnés per guardar lo camp», 12.ª del Crestià, c. 326; «E per tots aquests fets tan grans que'l senyaler o *senescal* ha a fer, convé...», Doc. Arch., VI, 28.

senescalia : dignitat de senescal, Corbera, *Cataluña ilustrada*, 94.

Senespleda, llin. Barcelona.

Senesterra, llin. Catalunya, xiv.

Senestevea, llin. Barcelona.

senet, planta purgant : «Cassia obovata... cultivado... en la costa de la prov. de Barcelona y Gerona.. y es vulgarmente conocida: cast. sen, sen de España; en barcelonés... cat. *senet*, *sanet*», J. T., *Flora farmac.*, 950; «*Passerina Thymelca*...; cast. *timelca*; cat. *senet* bort...; es empleada como purgante en Cataluña, reinos de Valencia, Aragón y Andalucía», Id., id., 593.

sénet : sínodo : «jutgen los bisbes en lurs capitols o en lurs *sénets* e en lurs consilis, e en lurs ajustaments», Usatge, 80; «E cascún dels dits prelats apellen *sénet* en lo qual amonesten et induguen lurs clergues de donar certes misses... E a cascún dels dits clergues sia donat translat en lo *sénet* de les dites indulgències et misses...», Doc. Arch., XL, 51.

Senglada, llin. Mallorca, 1344:

senclar o porch *senclar* : jabalí, «e don Pero Ferrándeç d'Açagra. senyor d'Albarrazí, convidá'ns que caçássem *senclar* e que menjássem ab el», Cron. Jacme, 179; «... cassadors de porch *senclar* o de cervos qui son veats a grans treballs», 12.ª del Crestià, c. 225; «Cavayler deu córrer cavayl, bornar, lansar

a taulat, anar ab armes, torneys, fer taules radones, esgremir, cas-sar cers, orces, *senglars*, leons...», Orde Cavayleria, 11 v.º

sengle : singular, sendo, de o para cada uno : «Trameté-li per *sengles* anys assats forment, vi e oli...», Joseph, Barcelona, 1482; «a tots y a *sengles* habitants...», València, xvii; «inclou una cobla d'un trobador provensal y Torroella en son lay n'anomena alguns posant d'ells *sengles* coblas», Milá, Jochs Florals, 1865, 133; «Un fra-re fou reebut en un orde ab un fill seu de edat de viii anys e donaren-los *sengles* cambres apartadament», Legend., II, 119; «anant et venint de la casa del malaut o malauta a la sgleya ab *sengles* ciris en la ma», Doc., Arch., XL, 320; «tots dissaptes cascun confrare e confrassera paguen *sengles* diners als obrers de la dita confraria...», Doc. Arch. XL, 172; «Ben sabets... que nosaltres reys no levam mes d'aquest mon quan ve a la hora de la mort sinó *sengles* lançols mas que son de meylor tela que los de l'altra gent», Cron. Jacme, 195. «Deu es mes digne de ser amat que totes y *sengles* coses», *Hermitans*, Perpinyá, 1686; «Yo devise que la batalla se faça a peu, ab camisat de tela de França, ab *sengles* targes de paper», Tirant I, 167; «doní als dos fills de... vellut per a fer-se *sengles* gonells e *sengles* gipons», Barcelona 1472; «deu donar molts remeys, car si un no aprofita *sengles*, molts ajuden», Vilar, xv.

senglot [singlot] : gemido, quejido, sollozo : «ab molts plors e *senglots* fehia sa penitencia...», Collacions, 206 v.º; «Per la mort del qual se'n faé gran dol per tota la terra que no s'hoyen sino plors e plants e *senglots*», Boades, 371;—hipo. V. sanglot.

senglotejar [singlotejar] : sollozar : «E lavors lo rey de Maylor-

ques tot plorant e *senglotejant* se li'n va gitar als peus», Boades, 330; «Y assí la gesta acaba *singlotejant*; més tristas son las altras qu'ara vindran», Jochs Florals, 1870, 76. V. sanglotejar.

sengrestalla (St. Llorenç dels Piteus) : sargantana (?).

sénher. V. *sényer*.

senhor. V. *senyor*.

sènia (Tortosa) : noria, s'nia.

senial : propi de s'nia (València). Ex. : pou *senial* : el qui té un coll quadrilong i no rodó.

Seniàs, llin. Catalunya, xi.

seniayre (Lloret de Mar) : hortolà.

senig : «ohí *senig* e brogit de plors», xv.

senigrech : «It. una capsa ab *senigrech* e un marçapanets, Inv. Vich, 1413. Cp. *fenigrech*.

Senillosa, llin. Barcelona.

senill (València) : «entre ramas y *senills*», (?).

Seniós, llin. Manresa, 1310.

Senispleda, llin. Girona.

Senitas, llin. Barcelona.

Senjaume, llin. Barcelona.

Senjust, llin. Barcelona, 1702.

Senmanat. V. *Sentmenat*.

senmana. V. *setmana*.

senmaner. V. *setmaner*.

Senpau, llin. Barcelona.

senrahó [sinrahó] : sinrazón, injusticia : «mes non a la mia persona una *sinrahó* que veja fer que tots los perills en que yo'm pogués veure...», Tirant, I, 186.

Senromà, llin. Barcelona.

sens, *sense* [sinse, València] : sin : «*sense* gandalla les donzelles», Vich, 1589; «Unes debanadores de fust *senssa* peus, Inv. Vich, 1403; «Perqué son pa he menjat, tench-li bona leytaltat *sense* fer son home-natge», Turmeda, cob. 85; «E de tot lo que li feren no tingué sentiment negú, car xxxvi hores stigué *sins* negún recort», Tirant, III, 245; «Retrau mon se-

nyor sent Jacme que fe *sens* obres morta es», Cron. Jacme, 3; — *sens-raó* : sinrazón, injusticia : «Gran *sens-raó* es aquesta que un ladre mate a un altre ladre», Legend., I, 85.

Sensada, llin. Berga, Solsona, Barcelona.

sensat : sensato, entenimentat, XIV.

Sensat, llin. Catalunya, Barcelona.

Senselles, poble de Catalunya.

senselletí : natural de Senselles.

senser. V. **sencer**.

senserament. V. **sencerament**.

sensitiu : sensitivo, xv.

sensual : «Com lo burgués hac sentit que compliment de plaer se podia atrobar en les coses spiri-tuals e no en les *sensuals*...», Félix, II, 291.

sensualitat : «*Sensualitat* son les coses sensuales que son corporals e sensibles», Félix, I, 31; «ell es qui venç la *sensualitat*...», A. March, 1560, 2 v.º; «Y ço es a la rahó qui te cent ulls mirant a totes parts per lo be de la *sensualitat* que te en sa comanda aquesta raó», Francesch Alegre, 159; «Y es lo desconcert de la rahó y la *sensualitat*, la rebellió de la *sensualitat* contra lo esperit», Pons Miserere, 53 v.º; Peccador remut, 124 v.º

sent. V. **sant**.

sentada : entrevista, conferència, enraonament llarg. Ex. : demà tindrem una *sentada*.

sentdemà. V. **sendemà**.

Sentdomir (St. Pere de —), par-ròquia del bisbat de Vich.

Sentdonat, llin. Mallorca, 1345.

sentència [sentença] : «... de ço en que es condemnat lo ladre per juhí e per *sentència* dels ciutadans», Cost. de Tortosa, 101 v.º; «tots los juhís que's fan entre los hòmens afecció la *sentència* ordena», A. March, II, 166; — *sentència* interllecutoria, Eximenis,

De la temor de Deu, c 8; — *sentència* definitiva, Eximenis, *De la temor de Deu*, c 8; — *sentència* de les paraules : «E la infanta stava continuament atenta al que dehiem mas no podia compendre la *sentència de les paraules*», Tirant, I, 346; — *sentència* arbitral, Barcelona, xvi, xvii; — *sentència* esters, xiv. V. **esters**.

Sentenyí o **Santanyí** : poble de Mallorca.

sentenyiner : natural de Sentenyí.

Sentet, contracció de **Vicentet**.

Sentfores, poble del bisbat de Vich, per altre nom La Guixa.

Sentias, llin. Llusà.

sentible : sensible, Dic. J. March; «e quan nos nos vollem adormir no u podem fer, car érem tan *sentibles* que quant s'acostaven a la tenda ja u sentíem», Cron. Jacme, 131.

Senties, llin. Barcelona.

sentilla : centella : «...que ans de ma trista partida yo pogué sentir part de alguna *sentilla* de aquella singular glòria», Tirant, III, 198.

sentillar : centellejar.

sentillant : centelleante.

sentiment : 1, sensación, sentido : «curaren-li la cama e la y dreçaren un poch, e de tot lo que li feren no tingué *sentiment* negú, car xxxvi hores stigué sins algun recort», Tirant, III, 245; «e dién açó ell perdé lo *sentiment* e caygué smortit en lo punt de sa filla», Id., id., 95; «... la mia ànima no'm vol fer mes companyia, car en les cames y en los peus no tinch *sentiment* negú», Id., IV, 375; «... ell veé alsunes fembres ten devotes que staven arrapades fora de si e en tot die romanien sens alcun *sentiments*», Legend., II, 200; «La Princesa li prenia les mans per scusa de besar-les e levá-li lo anell del dit que ell no hagué *sentiment*»

ments, Tirant, II, 180; — dolor : «Com Tirant conegué que los colps que lo cavaller li donava eren molt fluixos que n'avia molt poch *sentiment*, acostá's a ell», Tirant, I, 248; — fer *sentiment* : lamentarse, xvii. 2, noticia, sospecha : «Lo rey se posá prestament en orde e partí tan secretament com pogué que los moros no'n tingueren negun *sentiments*, Tirant, IV, 36; «Esdevingué's que una nit per descuyt se posá foch en la casa de aquest y com los prengué en descuyt, quant ne tingueren *sentiment* ja no pogueren remediari-hos», Lib. del Roser, 162. 3, idea, noció : «no te negun *sentiment* quina cosa es mal sino sol aquells qui senten quina cosa es amor», Tirant, III, 124. 4, sentido, significació : «lo *sentiment* literal de la ley...», xv; «En açó diuen los doctors que responga escurament per algunes paraules que tinguen dos *sentiments* y ab lo *sentiment* que ella jura que sia veraders», Jutlar, 62.

sentimentós (Mallorca) : sentimental. Ex. : té la cara molt *sentimentosa*.

sentina [centina] : «Item tres trapas ab cuberta de roure. Item un cau de *sentina*...», 1331, Capmany, *Mem.*, II, 412; «estar... en *centina* de peccats», xiv; Dic. J. March; «puden a galinassa y a la *sentina*», Jardinet d'orats, 216; «e axí entraren dins la nau... e no y podien sentir la mala pudor de la *sentina*, mas gran fragància», Tirant, II, 402; J. Esteve; «Com lo senyor vol començar de fer la nau o el leyn o la barca deu dir als parçoners de quin gran ne quiynes mides, ne de quantes goes lo farà ne quant aurá en pla ne quant en *centina* e quant obrirá ne quant aurá de lonch», Cost. de Tortosa, 101 v.º

Sentinella, llin. Barcelona.

sentinodi, planta : «*Polygonum aviculare*...; cast. *centinodia*, *millinodia*, *sanguinaria mayor*, lengua de pájaro... corregüela; val. *cefut*, *altamandria*; cat. *sentinodi*, *pasacamins*, *curriola*, *escanyavellas*, herba de sen nusos, *tiravellas*, *travacaballs*; bal. herba de cent nus, *corrihuela*...», J. T., *Flora farmac.*, 599.

sentir : «Mirau, cavallers, los que d'amor *sentiu*, preneu spill de mls», Tirant, IV, 375; «ella li dix a la orella...: Les tues mans han manifestat en mi que no ha res en ma persona que no't *senta*», Tirant, III, 216; «... plaer e consolació que de nostre matrimoni e próspera benaventurança *sentreu*...», Id., IV, 312; «maravellosa e gran será la glória que lo cors *sintirá* per veser e ohir en paradís», Félix, II, 346; «Son mal vinent no sab com lo *sentia*», A. March, I, 135; «Si no amás, no *sentria* dolor», Id. íd., 136; «quant *sentrem* les bones olors que les dones setglars han en llurs vestidures...», Blanquerna, 27 v.º; «... com lo hom antich se *senti* algun mal e vol fer contra aquell alguna medicina, abans que d'aquell sia guarit li n'haurá vengut altre aytan gran o maior e adés se *sintirá* mal en una partida, adés en altra...» Collacions, 191; — oir : «Y aquí *sentreu* bombardas e balestas, trons e trequits, de fletxes prou remors», Canç. Saragossa, 297; — pudir : «per ço que lo cors de dita abbadessa stava allí posat al mix de dit cor sobre un sitial y *sentia* molt y per ço dits consellers...», Ardits, IV, 170; — donar un què *sentir* : fer un agravi, insultar, dar un chasco.

sentir-se; — (València) *sentir-se* una cosa : oirse ruidos extraños y misteriosos (?); — *sentir-se* un de verdes i de madures. V. vert; — despedir mal olor. Ex. : aquesta carn, aquest peix se *senti*.

Sentiscle (Son —) (Mallorca) : petita possessió.

sentit : 1, sentido. Ex. : els cinc *sentits*; — costar una cosa un *sentit* : costar molt car, costar un ull de la cara. 2, sensible : «Lo cor *sentit* de Tirant prestament presumí que algun cars havia seguit a la princesa segons los grans crits...», Tirant, II, 334. 3, cuerdo, discreto : «No es folla, ... ans es la mes *sentida* donzella que en la mia cort sia...», Tirant, III, 70.

Sentiu (La —), prop del Castell d'Aramprunyà.

Sentleyr, llin. Barcelona, 1531.

Sentmanat, llin. Barcelona.

Sentmenat, llin. Catalunya, Doc. Arch., XXXIX, 25.

sentmori, Dic. J. March.

Sento (València), per Vicens.

Sentoll, llin. Barcelona.

Sentollà, llin. Barcelona.

sentor (Empordà) : regust, es diu de l'oli sabent, del que té un sentit de ranci; — perfum, olor : «... una toya de flors que si no tenen l'aroma de les que's cullen pels camps de Tesàlia, ni la *sentor* de la mel d'Himeto...», *Veu de Montserrat*, 1890, 71.

Sentrich, llin. Blanes.

Senut, llin. Barcelona.

Senuy, llin. prov. de Lleyda.

senzill (Figueres) : delgado. Ex. : és molt *senzill* aquest noi; — es diu també de la primera filada de rajola quan comencen una obra; — *senzill* del paller. Vegi's *trena*.

senzillar : fer la primera capa de maó en les escales i els revoltos, així com doblar és posar la segona capa de maons.

senzillesa, veu moderna : simplicitat.

seny [sen] : 1, juicio, entendimiento, seso, talento : «lo *seny* trau al savi de molts perills e'l posa en segur repós», Tirant, IV, 51; «A mon semblant no'n sots en bon

seny, que nos los vos derrocarem a la lur travada...», Cron. Jacme, 322; «e maraveyl-me del *seny* de Monpeyler com ab aytal resposta me cuydats pagar...», Id., 482; «Creurás lo que la església creu y si no basta lo *seny* teu la fe hi basta», Turmeda; «estant en mon ple *seny*...», Frase en els testaments, XVI, XVII; Dic. J. March; — *seny* intel·lectiu : «e preceeix de altra part sens lo cors: ço es, del *seny intel·lectiu* que es en lo ymaginar de l'enteniment», Flors de Virtut, a 2 v.º; — *eixir del seny* : perdre el juicio, el entendimiento, XIV, XV, XVI; — estimar & a *seny* a perdre (Mallorca); — a dret *seny* : con cabal juicio, Coma, 1.ª ed., 2; — treure del *seny* : hacer perder los sentidos : «e com foren a la deena carrera lo conestable lo encontrá en mig de la visera y *tragué'l del seny*, Tirant, II, 377; — fora de *seny* : fuera de sí, desatentado. Rfr. : el *seny* està encomanat a l'home, Adagi matrimonial. 2, sentido corporal : «Diu Algzay de aquelles virtuts de la ánima que algunas son defora, ço es, algunas virtuts que exersexen per los *senys* corporals. E aquests son v, so es assaber, oyr, parlar, sentir, veser, tochar», B. Metge Ms., 103; «Oh Jesús, fes que'n los cels mos *senys* te glorifiquen», Beltran, 1515, València; — *senys* forans : sentidos corporales; «si aquesta rahó valia, seguir-sia que Deu no fos, ne paradís, ne infern, ne purgatori ne ayre fos al mon, com neguna de aquestes coses no apareguen als nostres *senys forans*...», Angels, 2 v.º 3, ceño (?) : «La senyora... arrufá'l *seny* pera exprémer mellor lo pensament...», N. Oller, *Febre d'or*, II, 237; «... lo *seny* arrugat y la mirada frisosa del jugador», Id., íd., I, 9. 4, senyera : «banderes e altres *senys* per obs de hòmens d'armes», Tramoyeres, *Gre-*

miales, 80 nota. Cp. : «una balista bona ab son *seyn*, ab son carcays ab XXI trets», Espinalbes, 1465. 5, campana : «En aquella hora en perdó del seu sant trespassament per totes les sglésies e lochs entorn fonch molt gran brogit de *senys* e de campanes...», Flos Sanct., 1524, 108 v.º; «Item per sonar los *senys* menors de la Seu de Malorques ix tochs la nit abans que fos lo dit aniversari e un toch per lo matí, III liures», 1387, *Museo Balear*, 1875, 22; «Hon que sia que hoge lo *seny* sonar al levar dels cors de Jesu-christ...», Angels, 128; «Aquest die hora ja tarda poch ans del toch del *seny* de la Ave Maria tornaren de Vilafranca», Doc. Arch., xxvi, 49; «Aprés molt poch spany (?) casi en la mateixa hora, feren tocar lo *seny* major, ventant, e aprés a batallades», 1523, J. R., *Hist. Soller*, 535; «e fon cantat Te Deum laudamus e tocat o sonat lo *seny* major», Ardits, II, 42; «ab gran alegria de *senys* fou pujada la imatge...», St. Joan de les Abadesses, xvi, xvii; — la campana de la queda o del *seny*; — *seny* de l'oració : el toque del Avemaria : «lo dit dia intrá lo senyor rey de Navarra vinent de les parts del Regne d'Aragó e intrá passat lo *seny* de la oració», Ardits, II, 238; — a hora del *seny* sonant : al toque de oraciones : «E axí anaren tant, que vengren a miya llegua prop de Bordeu a hora del *seny* sonant...», Muntaner, 170; — campana del *seny* : campana de la queda, València, xvii; — *seny* de l'Avemaria; — *seny* del perdó : el toque de ánimas : «venint ell de caça baxa hora del *seny* del perdó...», Jardín de María, 116; — *seny* del lladre : toc de campana que es tocava a entrada de fosc cridant la gent a sa casa per guardar-se de lladres, Reus,

1409 (E. Toda); «*seny del lladre*, literalment traduït seria *campana del lladre*, es a dir, l'hora en que se tocava la campana (*seny*) d'avis per a que tothom se previngués y guardás dels lladres, tancant las portes y finestres. L'equivalent castellá que he adoptat (*hora de queda*) me sembla que es el més propi», *Renaixensa*, 1874, 7; toc de vespres en fer-se nit, contraposat al toc d'alba o de laudes : «en la vesprada e matinata de cascuna de les dites sinch festes de Madona sancta Maria, ço es, en la vesprada aprés que'l *seyn del ladre* haurá tocat...», *Fita., Imm. Concepció*, 62; «siguio-se la práctica prudente de marcar a los vecinos con una campana especial... la necesidad del retiro a sus hogares y el celo en precaverse contra los malandrines. Esta campana y este toque tenían por nombre *seny del lladre*», Roca y Florejachs, *La Seo*, 85; «Aquest dia fonch beneyit lo *seny del ladre* lo qual per ésser tranquant el celo en precaverse de nou...», Ardits, III, 213.

senya, Dic. J. March : *senyal*.

Senya, llin. Barcelona, 1500.

senyador, instrument de colteller o espaser : «It. un cep o *senyador* de fust», Inv. Vich, 1405; «*senyador* de senyar spases», Id., 1403; «It una capsca cayrada ab *senyadors* de senyar spases», Id., id.; «*senyador* de canalar», Id., 1410.

senyal : 1, insignia, blasón, escudo de armas : «Demanaren a l'amich quin *senyal* feya lo amat en son penó», Blanquerna, 109 v.º; «Item que negun mayoral o mayorals de la dita confraria no gosen ne puxen mudar ni fer mudar per nul temps present ni esdevenidor los VIII *senyals* ni algun d'ells, los quals VIII *senyals* son en la capella de mossényer sent Juliá, e los IIII pus alt son de mossényer sent Juliá a cavall e a peu, e los altres IIII

devall son de la merceria, e açó sots pena del sacrament que han prestats, Ms. Bibl.ª Prov., 26 v.º; «senyal en scut, e en seyla, e en perpunt es donat a cavayler per ésser lohat de los ardiments que fa...», R. Llull, 26; «Senyals o armes o insignies: Insignia. Monumenta. Documenta», J. Esteve; «cofre pintat ab senyal de Caliç», Inv. Vich, 1445; «12 ciris pintats ab lo senyal de la ciutat», 1439; «Una vánova ab senyals de Icart», Inv. xv; «un tros de curta ab senyals de lahó», Inv. Vich, 1403, «Item per xx seyals d'or fi pintats en paper, posats e cosits en los dits draps a rahó de vi sous per cascun seyal...», 1387, *Museo Balear*, 1875, 22; «It. un senyal de castell posat en sendat vermell», Inv. Vich, 1416; «qui tinga hostal ab lo senyal parat», Lleyda, xvi; «havem ordenat que totes les companyes de cavall tinguen el dia de la batalla sobressenyals a senyal de sent Jordi», Coroleu, *Documentis*, 63; «... ab loses en les quals haja senyal de l'offici», *Doc. Arch.*, XL, 183; — torre del senyal. V. allimars. 2, seña, señal : «un dia vench a la posada de aquests mos senyors que ací son e demaná per mi; no sabent lo meu nom quasi per senyals me trobá», *Tirant*, I, 141; «... si vuy en lo cel la gloriosa Mare de Deu encontrava un ángel e un prevere ensemps, major reverència farie sens comparació al prevere que no a l'ángel en senyal de special dignitat», *Angels*, 127; «y no puch sortir en forat ni en finestra que no me'l veja al devant, fent-me sempre mil senyals», A. Bof., *Orfaneta*, 230; — (Borredà) els mercaders de llana o païraires que van per les masies a comprar la llana dels ramats que han tos, diuen: He comprat el senyal de tal mas..., de tal ramat, per

la marca o senyal que posen a cada ovella quan van a estiuar a muntanya, per distingir uns ramats dels altres, *Nota de M. Aguiló*; — paga i senyal; — senyal i paga, València, 1420; — dia de senyal : día de buen agüero, Mallorca, 1404; — ni per senyal : ni por asomo : «...voleu que yo us faça tots aquells bous fugir que no n'i aturaré hu per senyal», *Tirant*, IV, 24; — fer senyal : senyalar, ferir, donar un cop que deixa marca : «una rata... es passada sobre la cara de ma filla e segons ella diu, ha-li fet senyal en la galta», *Tirant*, III, 85; — pagar a senyal de bona gent (Ribes) : pagar sense exigir albarans ni documents; — blanc o punt on el ballester dirigeix o tramet la sageta, 1480. 3, testicles en les bèsties de llana i altres : «los galls si los llevant los senyals seran capons», *Codolada d'un pronóstich*, Mallorca, 1702. 4 (Vall d'Aran) [sinyau], un moment, una mica.

senyaladament : especialment : «De quantes ofenses haja fet a Nostre Senyor en qualsevol de les sobredites maneres... ne dich una gran culpa. E senyaladament de tantes vegades que'm recorde que hauria menjat...», *Confessional*, fi v.º

senyalador, instrument marítim: «senyaladors de senyalar fusta», *Inv. Atarazanas*, 1467; «Un senyalador de ferre», *Id.*

senyalar [assenyalar] : manifestar amb senyals exteriors : «tots los altres van vestits de marregues de dol e de tristor que no es negú qui de plorar abstenir se puga; e vostra altesa qui se'n deuria mes sentir e senyalar, vos sou abillada... No cureu, Na Viuda, dix la princesa, yo me'n senyalaré com será la hora», *Tirant*, IV, 359; — senyalar amb el dit.

senyaler [assenyaler] : 1, ofici, el qui teixia, brodava els senyals

als draps, banderes, &. : «Pere Segarra, *senyaler...*», Ardits, II, 165; «e anaren les dites confraries sots l'orde següent... Brandons dels revenadors. Brandons de flasaders e *assenyaladors...*», Ardits, III, 63; «... de casa d'En Sagarra, *assenyalero*, Id., II, 391. 2, abandonado, guía : «es un avench, ahon turbants s'enfonzan arreu, arreu... *senyalers* y senyeres, poltro y genets, J. Verdaguer, *Obres*, IV, 228, «Al *senyaler* se pertany de guiar les osts quan lo rey no y es en sa persona e quan no y pogué anar e y tramesés son poder. E el dit *senyaler*, ell meseix en sa persona, deu tenir la senyera tota vegada que'l rey ha batalla campal...», Doc. Arch., VI, 27, 28; «Bernat Marquilles, spacier, e Pere Sagarra *senyalers*», Id., XXVI, 41; «Lo quart príncep o rey crestiá s'apella lo rey d'Aragó, situat en Spanya; aquest poseex regnes... Aquest es vexil·lari e *senyaler* general de la sancta mare Sgleya», 1.er del Crestiá, c. 247.

senyar : persignar, fer el senyal de la Creu : «E quan l'emparador e los altres qui allí eren se començaren a *senyar* de la maravella que oyren dir al diable doctor, tentost desesperech», Legend., I, 256; «E va'la *senyar* ... a cascú e pres dos troços de bastons e feu-ne creus», Tirant, I, 176; «*senyar*... fer una creu ab la ma dreta desde'l front fins a la cinta y del muscle esquerra al dret», Rituale tarraconensis, 8; «e com lo senyor rey conech que la sua fi era prop, pres comyat de tuyt... e los *sanyá*, los benehí...», Muntaner Ms., 152 v.º; «Una monja de un monestir de dones vérgens un die entrá en l'ort e pres una letuga e menjá-la sens que no la *senyá* ne la beney», Legend., I, 89; «ells hagueren molt gran temor del que havien hoyt dir e *senyaren-se* e digueren l'evan-

geli de sant Johan», Tirant, III, 89; «encara que la dita filla se *senyá*s ab lo senyal de la creu...», Legend., II, 82; — *senyar* el mal temps, la pedregada, &. V. escomunir; — *senyar* el pa, costum de fer-hi un senyal de creu amb el ganivet abans d'encetar-lo.

Senyé, llin. Taradell.

Senyech, llin. Vilafranca del Penadès.

senyer. V. *senyor*.

senyera : pendón, enseña : «...per lo qual damnificament era convocada la host contra los desús dits et la *senyera* de la ciutat era estada posada en una de les torres del Portal nou», Ardits, I, 245; «e que nengun mal no'ls faessen, que metessen nostra *senyera* en la torre que ara es del Temple», Cron. Jacme, 319; — escudo, cuartel de escudo : «me trop gentil hom de quatre *senyeres*», Puigpardines Ms., XVI.

senyor [sényer] : 1, amo, dueño : «et degen ésser al soterrar del confrare mort, axí emperó, que pus lo marit o lo *senyor* de la casa hi sia, que la dona no sia tenguda de anar-hi...», Doc. Arch., XL, 356. 2, categoria social; — *senyor* natural : «no es rahó que vos a mi façats equal dels altres hòmens, que jassia que vos als altres no parlets, parlets ab mi qui son vostre *senyor natural*», Legend., II, 289; — *senyor* de títol : «Aprés venia lo rey ab tots los grans *senyors de títols*», Tirant, I, 181; — *senyor* de tot l'any : es deia burlescament del porc, XVIII, XIX. 3, títol, tractament distingit : «retrau mon *senyor* sent Jacme...», Cron. Jacme, 3; «qui abunda de força e fall en l'enteniment es naturalment servent; axí lo qui ha indústria e prudència regitiva naturalment es *senyor*...», Egidi Romá, 21; «*Sényer* En Jaume Loberes alias Pual...», Capítols matrimo-

nials, Barcelona, 1539; «Una màr-fega de canamàs buyda venuda al *senyer* En Luis de Plantalamor, mestre de cases», Inv. Vich, 1497; — títol que es dóna a Déu o Jesucrist : «per gràcia de nostre *Senyor* Deu, matrimoni es tractat entre el *senyer*...», Fòrmula dels capítols matrimonials, Barcelona, 1539; «Pare *Senyor*, aytals formes e ymatges...», Legend., II, 269; «Ara, *senyer*, alegrau-vos ab nostre *Senyor* Deu...», Fòrmula de la Extremaunció, Ritual gòtich, xvi.

senyora : «E encara que jo haja lest de moltes virtuoses *senyores* qui en lo mon son stades...», Tirant, III, 311; — *senyora* majora o *senyora* i majora : «lo nuvi o marit li diu que en cas de morir ell, vol que la sua esposa sigui *senyora majora*, poderosa y usdefruetària, sense dar comissió ni deguer presentar comptes...», *Re-naixensa*, 1878, 106; «Recordi's la costum de nombrar la viuda *senyora y majora* y usdefruetària», Id., id., 108; «*senyora majora* e usufruetària de tots e sengles bens meus», Barcelona, 1583; — mitja *senyora* (Barcelona) : *senyora* pobre. Sin. : *mossona* (Mallorca).

senyoralla : señoría, reunió de senyors. Ex. : hi anava molta *senyoralla* a la processó de Corpus, hi havia tota la *senyoralla* de Barcelona.

senyoràs : gran *senyor*, 1645, *Calendario Balear*, 1876, 125.

senyoratge : patrimoni, *senyoria*; dret o drets del *senyor* de la terra donada en feu o censada : «Doncs siats conexent a Deu del be que us dona e a tota persona del servey que us farà e Deu créxer vos ha lo vostre *senyoratge*...», Pere March, *Romania*, 1891, 590; Dic. J. March; «ab tota *senyoria*, loismes, fadigues et *senyoratge*», Junqueres, 1240.

senyorejar : dominar, reinat, governar, manar com a *senyor* : «*Senyor* inmens e incompreensible Deu, creador de humana natura. rey dels reys, e *senyor* dels *senyorejants*...», Tirant, IV, 286; «so vengut de la mia terra dexant lo servir de mon rey e *senyor*, aquell qui *senyoreja* la Scòcia», Tirant, I, 217; «En lo *senyorejar* haies per exemple a Cèssars», J. Esteve; «Deu nostre *Senyor* feu lums molt grans e la un major que *senyoreja*s lo dia, so es, lo sol», Génesi, xv; «si so jamés en ma libertat, yo't mostraré la ofensa que has feta a hun tan gran rey com yo que *senyoreja* altres reys», Tirant, II, 312; «Car certament tostemps ha agut e ha natural odi la nació castellana a nostra natió cathalana; e tostemps los prínceps de aquella natió sots si han tinguts los pobles que han *senyoreyat*, subiectes, sens alguna libertat, pobres e menyspreats...», Rev. Cat., *Comie d'Urgell*, 54.

senyoreta, nom de peix.

senyoria : 1, dominio, mando : «e com, *senyor*, so yo stada causa de haver la vostra *senyoria* per mi perdut...?», Tirant, I, 85; «*Senyor*, yo't jur, a fe de crestia de no jamés partir-me de la *senyoria* vostra fins que lo rey Scariano...», Id., III, 306; «aquell stigué vii anys en lo desert fent vida contemplativa, penedint-se de sos defalliments, lo que tu no farás, car vols usar de cruel *senyoria*», Id., IV, 67; «e fermaren que'ns farien dret del tort que'ns haurien teyt can eren venguts contra nos e contra nostra *senyoria*», Cron. Jacme, 417; — autoritat : «Veus com deu ésser ell honrat per sos miracles, que ans meresquera que de present la *senyoria* l'agués penjat per la gola o cremat». 1.er del Crestia, c. 63; «que los còssors sobirans sobre los nostres jusans han influit *senyoria*»,

Turmeda, cob. 68; «car los cavallers se leven pus tost contra *senyoria* que'ls altres...», Cron. Jacme, 487; «confederació... entre lo senyor rey Alfonso...», la illustríssima *senyoria* de Venècia, e lo illustríssimo duch de Milá, Ardits, II, 203; «*Senyories*, com son, regnes, principats, províncies...», J. Esteve. 2, alt tractament : «y (lo) portantveus del Governador, sentit de que dit conseller li digués «mercé»... digué a dit conseller que li havia a dir *señorias*, Ardits, V, 119; — *senyoria* il·lustríssima, títol de l'arquebisbe de Tarragona; — *senyoria* molt il·lustre, títol dels bisbes i dels portantveus de general governador; — *senyoria*, títol del canceller i dels braços en corts, capítols de catedrals, diputats, oïdors.

senyorida : planta olorosa bosquetana (Plana de Vich). V. *sajulida*.

senyoriu : señorío, dominio : «El'altre qui'n fo l'inrant En Johan fo heretat de *senyoriu* de Barragals, Boades, 388; «los quals en aquella ylla rebel·le faeren grans cavalleries, en tant que la varen tornar devall del *senyoriu* del rey d'Aragó», Id., 395; Dic. J. March.

senyoriva, Dic. J. March.

sep. V. *cep*.

separar : «*Separar*: Distrahere. Separare. Differre», J. Esteve.

sepastre (Vores del Segre i Baira) : pillastre. V. *sapastre*.

sepellir : sepultar, enterrar
En lloch distingit y honrós prompte'l varen *sepellir*, Goigs de St. Pere d'Alcántara, 1869; «Aprés poch dies que sant Pannuci fon vengut de *sepellir* sant Honoffre, la fama fon publicada de la suasantedat...», Vida de St. Onofre, xv, 15 v.º, «Item han ordenat que si algun confrare era passat de aquesta vida... lo dit confrare sia *sepellit*», Doc. Arch. XL, 143. V. *sebolitr*.

sepia [sípia], peix, València, 1324.
sepió, peix.

sepmana. V. *setmana*.

sepmaner. V. *setmaner*.

septenari, adj. : compost de set : «Jesuchrist usá d'aquest ofici quant ell gitá de madona santa Maria Magdalena los vii demonis... diu sent Gregori... que son enteses per los vii demonis sino que son senyalats tots los vicis e pecats, car axí com per vii dies tot lo temps de la nostra vida es abraçat, per aquesta rahó per lo nombre *septenari* tota la nostra universitat es figurada», Col·lacions, 239.

septentrional, xv, xvi.

sepulcre : sepulcro, sepultura : «Una punçella la qual havia nom Alexandria se me (?) e enclós dins en una gran tomba o *sepulcre* de pedra», Legend., I, 17; Dic. J. March; «*Sepulcre*: Capulum. Sarcophagum», J. Esteve; «gran número de *sepulcres* de llosas que se troban espergits en diferents punts de Catalunya», *Veu de Montserrat*, IV, 315; — Sant *Sepulcre* : «Aprés partí de Rodes e aná al Sant *Sepulcre* en companyia del rey de Cicilia...», Tirant, I, 334; — capella del Sant *Sepulcre* : capelles antigues que es veneraven en catedrals e esglésies de Catalunya : «desde les segones vespres fins a l'endemá, diumenge, a sol post, visitant la *capella del Sant Sepulcre* de la insigne y secular església Colegiata», Barcelona, 1805.
sepultar : — estar *sepultat* al llit : es diu del qui està tolit o amb llarga malaltia.

sepultura [sepoltura] : 1, «...finitos sos dies fon soterrat... Fon portat a la *sepultura*», Ardits, I, 289; «... aná a la sgleya per fer-li honor e fer-li molt gran *sepultura* ab les obséquies acostumades als grans senyors», Tirant, IV, 357; «... perquè li donen venerable se-

pulturat, 4.^t del Cartoxá, 88; «*armá's de totes ses armes, les quals segons la custuma d'aquell temps stavén demunt la sepultura*», Legend., II, 285; «*scriví la absolució en una cédula o carta de pergami e maná a un monge que li legis sobre la sepultura del monge qui era finat*», Legend., I, 19; — *sepultura* d'ase : «*E seran soterrats aquí mateix havent en lo camp sepultura de ase*», Angels, 62; — *sepultura* de sang : «*Lo meu cors no mereix altra sepultura sinó d'or o de sanch e ab aquesta sanch finiré los meus trists e amarchs dies*», Tirant, IV, 45. 2, funerals de cos present : «*Foren presents xxvii preveres a dos sous cascun... It. els vestiments de framenors... v sous... La caxa viii sous... El compte especial de la sepultura...*», Comptes de la despesa feta per la mort de dos rics, Vilatorra, 1443; «*Dex a Isabel Vallseca, neboda mia, ...un pavelló brodat... ab pacte que ella com a neboda y cosa mia me fassa caritat de fer-me la sepultura y no fahent-me la sepultura no le y dexes*», Junqueres, 1559.

sequaç : «*per los sequaces lurs lo senyor rey es estat informat*», 1456.

sequedat : sequía : «*Grandíssima es la diversitat de tribulacions o treballs. Uns son generals... Uns pertanyen al cos, com las malalties; altres a la ánima, com la cequedat, los escúpols, las desolacions y altres penas interiors*», Exercici del Crestiá, xviii, 138; «*per la dita rahó venen mortaldats, guerres, fams, sequedats, terratremol e altres greus flagells...*», Aureum opus, 230.

sequela : seguiment, acompanyament : «*per inductió de un religiós del orde de frares menós... al qual tot lo poble feya gran sequela, molts foren induhits a fer grans penitències...*», Lib. de coses asse-

nyalades, 50; «*per l'ofici de difunts y sequela*», Catalunya, 1718.

sequer (Pollença) : espècie d'era de terra apissonada que posen davant les possessions o barraques a on es cultiven figuerals i a on sequen les figues damunt canyars, solen ésser voltats de bardissa.

sequera (Urgell) : 1, sequía : «*En lo temps de gran sequera, quant ja patexen los blats*», Goigs de N.ª S.ª de Castell de Cubells. Ex. : aquest any hi ha una grossa sequera. 2, (Montmajor) boic o formiguer que es fa de terrossos o gleves arrencades amb el càvec d'un pam o més.

sequerada : artiga o rompuda on fan moltes sequeres o formigons (Borredà).

sequeral (prov. d'Alacant) : erial, terreno falto de agua. Ex. : no em parli de tal terra que és un sequeral.

Sequer s, llin. Cadaqués, 1470.

seques amors, arbre (?) : «*L'endemá que Tirant se fon lextat de junyir, ixqué vestit de hun manto de orfebreria brodat sobre vellut negre de hun arbre qui's nomena seques amors qui fa un petit fruyt blanch que se'n fan pater nostres*», Tirant, II, 382.

sequestrador : capbreu del real *sequestrador*, 1741.

sequestrar : guardar, retenir, poner a buen recaudo : «*mort lo papa, los cardenals sequestren lo dit libre*», Gamaliel, k7; «*e adonchs per nostre juy o d'aquel al qual será comenat sia esmenat, o de pau o de treva la demunt dita esgleya sia sequestrada*», Quadrado, *Marsili*, &., 537.

sequestre : «*... fonch provehit e manat que dels dits fruyts e emoluments no fos respost al qui's diu prior, ans aquells fossen mesos en sequestre, e que per vos, a consell de l'oficial...*», fos cullit e fet procés e informació, 1478, *Luliana*, 1890, 199; Dic. J. March; «*Sequestre*: Se-

questrum. Interdictum», J. Esteve; «... y no provehir-se de tot en tot a la plassa com ara sos ministres y officials feyen... secrestant per les viles y lochs totes les gallines... y així supplicaven a sa Excellència ho manás remediari y llevar dits *seqüestres* y fer la provisió per sa casa...», Ardits, V, 290.

sequí [cequí], moneda: «sicentes lliures ben pagades ab trentins, dobles, *sequins*», Barcelona, 1634, Codolada d'En Serrallonga; — *sequins* venecians, moneda que corria per orient, Terra Santa, &., xviii.

ser. V. èsser.

Ser, riuet a la prov. de Girona.

Serà, llin. Catalunya.

Serabosa, llin. Barcelona.

seraf [ceraf]: *serafín*, València, xv; Dic. J. March.

serafi [xerafi, Mallorca; xerobí]: «Doctor y sant singular, *Serafi Bonaventura*», Goigs de Sant Bonaventura, Mallorca. Cp. «Per tal qu'eu puxa leu entrar || en paradís || e sobre'ls sants e *xerobís* || puxa mirar || aquel Senyor qui'm volch crear al seu semblant...» Serradell, 24 v.º. V. *querubí*.

serambull, Selva de Consonants, Mallorca, xviii.

seramenya [sermenya] (Camp de Tarragona): una mena de peres petites que venen abans de St. Joan.

serander, *seranero*. V. *saraner*, *serenero*.

seranf. V. *serení*.

serapiga en les traves dels rocins, Inv. Torre den Barra, 1430, V. *trava*.

Serarols, localitat en les Guilleries (?), 1629, *Veu de Montserrat* 1896, 259; — nom d'un carrer de Manresa, 1836.

Seras: «una ciutat qui es nomenada *Seras* qui frontereja ab terra de preste Johan...», Tirant, IV, 173.

serba: «Item duas bellestes de

fust guarnides a la genovesque ab streps e claus stanyats ab caxeras de lautó planes ab sengles esmalts d'argent ab senyal de la ciutat; après les nous cubertes de *serbes* pintades; al dos de alguns bestiols corones, senyals reynals e de la ciutat ab algunes corones *deurades*», Ardits, II, 168.

serbar. V. *servar*.

serboix: espècie de barret, xiv.

sercar. V. *cercar*.

Sercavins, llin. Barcelona.

Serch, nom d'un torrent en el Pont de Rebenti que passa pel poble de dit nom.

Serch, llin. Barcelona, Espunyola.

serclet (Mallorca), peix petit semblant al gerret.

Sercós, llin. Barcelona.

Serdanyons, llin. Berga.

serdeny, Selva de Consonants, Mallorca, xviii.

Serdoll, llin. Catalunya, xv.

serè [serèn]: sereno, claro; «dolça color d'oriental safir qui s'acullia en lo *serén* esgar», Dant-Febrer, 204; «E lo philosoph ab la cara molt *serena* e ab sforçat ánimo li dix...», Tirant, I, 356; — s'aplica al temps, al cel; — (Camp de Tarragona) vent fred del Nord (?) o del Nordest (?)

seregay. V. *xaragall*.

serena: 1, sirena: «No es mariner per ardit que sia que no's tapás volenters les orelles si passava per la mar de les *serenes*», Peccador Remut, 33; «Pot-se acomparar lo vici de lagoteria a la *serena* que es una serpent de mar que de mig (cors) avall es a manera de peix ab dues coes revoltes per amunt e de mig amunt es a manera de una donzella, e está tostems en pélechs e en los lochs perillosos de la mar e quant les naus naveguen per aquells lochs elles canten axí dolçament que fan adormir la gent e los mariners e com dormen, elles

munten sobre les naus e maten a tots quants troben», Flors de Virtut, c4. 2, rosada de la nit; — a la *serena*: a l'aire lliure de nit. Ex.: tindrem de dormir a la *serena*. 3, clariana en el cel núvol. Ex.: cap a la muntanya es veia una *serena* i pensava que haguera fet bo... (Olesa). 4, fam, en to burlesc. Ex.: ja en duu de *serena*.

Serena, nom de dona, Barcelona, xvii, 1413, 1501.

serenada (a la —): al serè o a la *serena*: «Abaix del teu finestró jo estich a la *serenada*», Cançó popular mallorquina.

serenero [seranero]: peça del vestit de dona «Un *seranero* de tafetà negre usats, Inv Cervera, 1774, 1789; «una minyona portava el Sant Christo ab altres minyones, totes vestides de negre ab *serenero* al cap que'ls tapava la cara en nombre de unes doscentes», Libre de determinacions del Convent del Carme, 210 v.º

serenet (Reus): airet, céfiro: «mes flayrós que'l *serenet* de Maig», Martí i Folguera.

serení: 1, ornament de les dones: «Y ella per collaret un tessú d'or ne portave, lo red de coló de rosa, un *serení* per llassada», Milà, Obres, VIII, 335. 2 (Mallorca). la fresca de la nit en camp ras. Ex.: feia un *serení* 3, un ball, Mallorca, xviii; «Na Capsana es la més guapa y sab ballá el *serení*...», Cançoneta mallorquina.

sereníssim: tractament per a prínceps: «E no pens lo príncep que solament a la ventura li sia posat en son títol, *sereníssim* o molt clar... per tal que en lo seu ánimo proisme a Deu e pus alt que totes vanes passions no puixa pujar negun núvol de dolor ne algun plor de tristor ne negun gel de temor ne fum algú de mols desigs terrenals», Tirant, II, 161.

serenitat: títol que es donava als

reis: «... als súbdits de sa excel·lència qui van mercantívolment e pacífica per les mars de sa *serenitat*», 1485, Capmany, *Mem.*, IV, 278; «... e aquelles altrcs coses no degudament observades sien corregides per remey de nostra *serenitat* ab savi consell introduit», Doc. Arch., V, 15.

sereno: vigilant que de nit recorre els carrers, castellanisme pres del seu costum de cantar l'estat del temps (E. Toda).

serenor: serenitat.

Serentill, llin. Barcelona.

serf: siervo: «Axí com *serff* leials suffrens trebalhs mortals...», Cançoner Vega-Aguiló, II (Vicens Comes); «Un clergue comprá un *serf* al qual demaná, quant lo hac comprat, que volia menjar? E el *serf* li respós que ell menjaria ço que a ell plauria», Félix, I, 42; «A tot bon *serff* leials qui no ha sino mals per son senyor servir», Cançoner Vega, II (Vicens Comes); Dic. J. March; «lo pare com deja nodrir sos infants, e lo senyor com deja governar sos *serfs*», Fulles Pujol i Camps. V. *serv*, *servu*.

serfelcar (Mallorca): «Com via de *serfelcar* posava la faus en terra», Glosa popular.

serfull: perifollo: «Bedolls llustrosos, faigs y abets l'ombrejan, la encatitan *serfull* y genciana», J. Verdager, *Obres*, IV, 154.

sergantana. V. *sargantana*.

sergent [sergén]: servidor, dependent: «Lavors l'emperador maná als seus *sergens* que'l penjassen sus alt en l'arbres», Vida de Sant Antoni, Palma, xiv; «E vench un malvat *sergentás* e volch-me aucir», xv.

sergil (Mallorca): roba llistada de llana i cotó.

Sergós, llin. Barcelona.

Serlanyell, riu que passa pel poble o per la vora de Serinyà.

serigot. V. *xerigot*.

serilleta : «una *serilleta* petita de plata de un armari», Inv. Dalma-ses, 1640.

Serimanell, llin. Vich.

serimònia. V. *cerimònia*.

serimoniós. V. *cerimoniós*.

serinalla (Andorra), una espècie de sargantana o dragó petit.

Serinanell llin. Barcelona; Sant Hipòlit de Voltregà, Manlleu, Vich.

serineta : «ballar tot dolsament a so de *serinetas*», P. Courtais, *Flors de Canigó*, Perpinyà, 1868, 13.

Serinyé, llin. Barcelona.

Seriol, llin. Barcelona, xvii.

Seriola, nom de dona, 888.

Seriols, llin. Badalona.

seriós : serio.

serjant (Batet) : amatent, servi-cial, eixerit. Ex. : és una minyona molt *serjanta*. V. *sergent*.

sermó : discurs, parlament espe-cialment el pronunciat en les esglé-sies : «huy divendres sant ja de molt matí son estats assí los senyors estudiants en cabar lo *sermó* de la Passió y eran sis hores y començaren...», Lumen Domus, 296 v.º; «e quan vench que ell ach fenit son *sermó*, loá's molt de nos», Cron. Jac-me, 515; — capítol, tractat : «Lo *sermó* següent será de dolor fret de les junctures, en general parlant d'elles», Argilata, 149.

sermonador : 1, predicador, orador : «Mestre Miquel Marqués *sermonadors*», Comptes Thesoreria Reyat, Barcelona, 1472; «Aquest es lo anyell de Deu; aquest es lo que los peccats del mon leva; moralment per Joan deveu entendre los *sermonadors* del sagrat Evan-geli», i.º del Cartoxá, 91 v.º; «e requerim per conservació, utilitat e be avenir del dit Principat e vostre, vullau expellir e no scoltar tals *sermonadors* qui prediquen la paraula de Deu», Doc. Arch. XXII, 185; «e axí matex sia tengut dar a son càrrech *sermonador* en

certes festes de l'any en la dita església», xv, J. R., *Hist. Sóller*, II, 673. 2, charlatán (?) : «... y gran *sermonador* y ha servit per former en lo camp de la Germania», Quadrado, *Germania*, n.º 21, 6.

sermonar : predicar : «Item han càrrech que la dita festivitat de la Sagrada Concepció fassen legir en la trona, per aquell qui *sermonará*, la forma de la crida qui's feu», 1397, Fita, *Concepció*, 62; «Los religiosos que enviaran a *sermonar* per Catalunya...», Ordinacions Con-fraria de la Corretja, Barcelona, 1798; «havia ordonat e manat que de aquella fos feta perpetual festa sollempna cascun any... e inhibí que algú dins aquells no gosás dir, disputar, *sermonar* ne affermar lo contrari de que molts altres prin-ceps terrenals havian pres exem-pli», B. Metge Ms., 63 v.º; «... dos frares de qual orde a ells plaurá, lo un dels quals *sermone* en presèn-cia dels dits confreres», Doc. Arch., XL, 454; «*Sermonar*: Predicar», J. Esteve; — advertir, amonestar, donar consells.

sermoner : propens a fer ser-mons, a donar consells. Ex. : Es una àvia molt *sermonera*.

Sern (St. —) : San Saturnino.

sernedor. V. *cernedor*.

Serneguer, llin. Barcelona.

Serní : Saturnino, xv.

serp [asserp, Onda] : serpiente : «Item una caxeta ab mig pom de vericle e una lengua de *serps*», Doc. Arch., xxvi, 195; «L'emperador li demaná : Quantes maneres hi ha de *serps*? L'infant respós: vint quatre», Epitus, 8; «per be que la tua cella fos plena de vérmens e *serps* e altres animalies», Legend., I, 24; «Un mercader perdé un sach ab mil marschs d'argent e un saler de lengues de *serps* d'ora», Legend., II, 183; «E com ella... fos mor-duda e verinada en lo taló per una *serp* aquí amagada, encontinent

SERP

morís, B. Metge Ms., 67 v.º; Id., 68 v.º; — pell de *serp*: usada en la medicina popular per curar el dolor reumàtic; — Fr.: treure la *serp* del forat (Borredà): treure les castanyes del foc. *

serpassa, augm. de *serp*.

serpejar: serpentear: «se segueix un caminet a l'esquerra del Mondony que va *serpejant* montanya amunt fins a dominar las alturas de las timbas», Bosch de la Trinxeria, *Montalba*, 9.

serpellar: «Gerres olieres *serpellades*», Inv. Atarazanas, 1467.

serpeller: classe especial de flasades que es fabricava a València, XIV; — «Gerres olieres *serpellades* It. gerres maleres sens *serpelleres*», Inv. Atarazanas, 1467; «arrós que será tret del regne paga per càrrega ab les *serpelleres*...», XVII, Soler, *Memorial en dret*; «Totes *serpelleres* grosses e cordes grosses d'aver de pes, axí com son d'espart e de palma e de datilers», Alart, 84.

serpentar: cau de serps: «*Serpentiar* de serps traydores lo mon s'ha tornat per mí...», Bertran i Bros.

serpentària, planta remeiera: taragoncia, Fr. Font, Barcelona, 1766.

serpentí: «y aquí mateix viu un estol de gent ab arcabussos y metxas encesas en els *serpentins*...», 1613, *Calendario Balear*, 1883, 140.

serpentina, instrument d'artilleria: «tiren ab colobrines e *serpentinnes*», J. Esteve, 14; «It. IIII *serpentinnes* fornides. It. dos barrils pólvora (per les *serpentinnes*...», 1470, *Ilustr. Cat.*, 1889, 310.

serpetota (Manacor), augm. de *serp*.

Serpis: riu entre Gandia i Dènia.

serpló, planta remeiera, 1766.

serpó: «It. dos *serpons* daurats», 1434, *Luliana*, 1890, 311.

serpoll [*xarpoll*], planta: «Thymus Serpyllum...; cast. serpol, ser-

SERR

polio, tomillo silvestre...; cat. *serpoll*, *xarpoll*, frigola de montanya, salssa de pastor, timó negra...; val. timó de prat...», J. T., *Flora farmac.*, 660; «*sertoyl* picat e cuyt ab vinagre, en oli rosat confegit, posat al cap tol la dolor», Tresor de Pobres, 17.

serra: 1, instrument que usen diferents oficis; — *serra* arborega o arborera: la que serveix per tallar o serrar arbres de nou: «It. una *serra arborega* ab son gorniment», Inv. Atarazanas, 1467; «It. una gran *serra arboregua*», Inv. Vich, 1410; «Item una *serra arborega*», 1331, Capmany, *Mem.*, II, 412; — *serra* manera o manesca o de mà: «It. cinch *serres manesques* ab lurs gorniments», Inv. Atarazanas, 1467; «Primo dues *serres maneres*», Inv. Vich, 1410; Inv. Barcelona, 1377; — *serra* de trepar; — *serra* de bogir; — instrument per serrar a la pollina o al banc amb les puntales; la *serra* està entre dos muntants; els muntants i la *serra* estan fixos al jou de dalt i baix; al jou de dalt hi ha la cabreta per fer la força el que *serra* damunt de la biga; al jou de baix hi ha el renard que es lo que estira al qui *serra* a baix; el renard està agafat i subjecte al jou amb els cabrits que són les estaques de fusta tornejada que aguanten el renard (Pla del Llobregat). 2 (Mallorca) cerda; — (Plana de Vich), els pels tallats dels muls, cavalls: «*serres* de la burra», Procès de les Bruixes, XVII; «Un cedás de seda y un de *serras*», Inv. Penadès, 1748; «maná lo dit tirá que demunt dels musclos fos penjada une spasa talant de cade part, la qual penjave per una *serra* de cavall e feu lexar anar la dita spasa la qual venie de dret en dret sobre lo cap de Dimocles», Lib. de les quatre virtuts, 31; «car lo ase que sovent cau, porta la coha pelada per ço com ha la ajuda

de sonlevar tirant-lo per la coha arranquen les *serres*, Doc. Arch., XIII, 221; «Dos sedassos un de *serres* e l'altra de seda sotil», Inv. Vich, 1394. 3, una espècie de calamàstecs per sostenir les olles al foc (Vallès, Escala). 4, sierra, cordillera, conjunt de muntanyes.

serrà, peix (Mallorca) : cabrilla, València, 1324.

Serrà, llin. St. Quirse Safaja; Barcelona, xiv.

Serrabardina, llin. Seva.

Serrabassas, llin. Barcelona.

Serrabè, llin. prov. de Tarragona.

Serrabeidina, llin. Vilatorrada, 1442.

serrabiaix, terme de fusteria : canal de fusta que té incisions fetes per conduir la serra pel qui ha de serrar els angles dels marcs, motlures, &.

Serrabogunyà, llin. Barcelona, St. Cugat del Vallès.

Serrabona, convent antic : «*Serrabona*. Desde totes les serres vehines se veu aqueix imponent edifici, que fins en lo color de la pedra... sembla tenir quelcom de l'hàbit dels agustins, sos fundadors... Sota'l desert convent al fons de la vall, hi ha una antiga casa anomenada Monistrol...», J. Verdager, *Obres*, IV, (Canigó, VIII).

Serrabou, llin. Lluçanès.

Serracamps, llin. Barcelona.

Serracant, llin. Caldes, Barcelona, Granollers.

Serracanta, llin. Vacarisses, Polinyà.

Serracarbassa, llin. St. Quirse Safaja.

serracènic : sarraceno, mahometano : «dins aquest centenar qui es lo quatorzè comptant de la nativitat de Jesucrist en ça deu la secta *serracènica* cessar e per consegüent tost finará», i.º del Crestiá, c. 102.

serracina, castellanisme : sarracina.

serracoll (Cardona); — mal haja *serracoll!*, maledicció, afirmació, jurament.

Serradal, llin. Vich, 1408.

Serradell, poblet a la prov. de Lleyda.

Serradell, llin. Barcelona, Sans.

serradès : natural de Serrat, de la partòquia de Fustanyà a la Vall de Ribes.

serradina (St. Feliu de Guixols) : serradures.

serradís (Mallorca) : serradures; — fusta per serrar : «d'una llata *serradissa*...», Compte de fuster, Barcelona, 1761.

serrador, ofici, Palma, 1523; — *serrador* de fils, terme de calafat, Barcelona, 1377 V. text en doblera.

Serrador, llin. Barcelona.

Serradora, llin. Vich.

serradures : la pols que fan la serra, la barrina, &., serrín.

serrafoll : algarabía, cridòria, brega, terrabastall. Cp. *serrofol*.

Serrafossà, nom d'una vinya o masieta pobre a tres quarts de Rubí.

Serragranes, llin. Bas.

serrahí. V. *sarrahi*.

Serrahima, llin. Tarragona, Barcelona.

Serrahima (St. Martí —), poble en el terme municipal de Sellent.

Serrajòrdia, llin. Barcelona, Oristà.

serral : serra : «No hi ha mes mal pujador que'l pujar *serral* o costà», Glosa mallorquina.

serralada : cordillera : «L'embat brugent los amellars revolta demunt la *serralada*», *Calendari P. Briz*, 1869, 24; «sens haver vist mes terra de la que s'ovira desde un marlet de les *serralades* que la enrotllan (la plana de Vich)», J. Verdager, *Obres*, IV.

Serralda, llin. Barcelona.

Serralta, llin. Barcelona.

Serralzina, llin. Barcelona.

Serrall, llin. Barcelona.
Serralleca, llin. Catalunya.
serraller [cerraller] (Girona, Tarragona, Tremp) : manyà, cerraje-ro : «... y noltros haguéssim d'aconseyá es capitols d'assuntos propis d'es ram de fusteria, courés y serrallés», *L'Ignorancia*, n.º 44, 1; Vich, 1672. Cp. cerraller.
serralleria [cerralleria], art, ofici de serraller.
Serralli, llin. Mallorca, xv.
Serrallonga, llin. Catalunya; — Joan Sala i *Serrallonga* : famós bandoler, xvii, *Veü de Montserrat*, 1896, 259.
Serramalera, llin. Barcelona.
Serramlà, llin. Barcelona.
Serrancoll, llin. Catalunya.
Serraneda, llin. Catalunya.
Serranet, llin. Barcelona.
serranet, ocell de la Albufera de València.
serrania : serra, muntanya : «Item après de Cathalunya en un loch de *serrania* qui s'apella Darogua...», 1.º er del Crestiá, cap. 53.
Serrapinyana, llin. Barcelona.
serrar : tallar fusta amb la serra : «els serradors d'ofici *serren* al banch o cavall al cap de la biga y les puntales al mig per sostenir-la o *serren* al bosch a la pollina», Nota de M. Aguiló.
serrarada : conjunt de serres. Ex. : es una *serrarada* de timbes.
Serrarica, llin. Barcelona; Vich, xvii; St. Joan de les Abadesses.
Serrarrarga, llin. Barcelona.
Serrasola, llin. Barcelona.
serrat : 1, serra, muntanya; — (Cubells) garriga, bosquet. Ex. : és al *serrat* a cercar matolls i garrics per fer boïcs; — (Plana de Vich) les muntanyetes prolongades que s'extenen per la plana; cerro, tossal. 2, adj. [cerrat]; — Fr. : amb les dents *serrades* : con los dientes cerrados, apretados; — reservado : «... la raó no'ns ha dita, car aquests senyors van molt cer-

rats y el no vol fer falta a son oficio», 1559, *Luliana*, 1892, 221.

Serrat, llin. Barcelona; Moyà, xviii.

Serratacò, llin. Barcelona, Granollers.

Serratella, lloc o vila de la prov. de Castelló de la Plana, bisbat de Tortosa.

Serratosa, llin. Barcelona, Vich.
serrayre : serrador, J. Verdguer.

serrejar : «Com jardineria, la vall d'Eyne'ls mostra, al veure'ls *serrejar* per la montanya, J. Verdguer, *Canigó*, cant IV.

Serrell, llin. Barcelona.

serrera : 1 (Camprodon), la biga de més amunt de totes les que aguanten la teulada, que fa d'esquena d'ase; esquena d'ase d'una paret : «... tanca de la proa formada per las llargas parets de la finca que fugian divergents ab llurs *serreras* erissadas de vidres...», N. Oller *Febre d'or*, II, 60. 2 (Vich), tirallonga, pila. Ex. : «d'aquexa *serrera* d'escrits que cada dia les prempses buydan...», J. Collell; quina *serrera* de trumfes, blat, pedres, &.

serrerada : filera, tirallonga (Alta Muntanya). Ex. : *serrerades* de bosc, de roures, de pins, &.

Serres, llin. partit de Falset, Barcelona, Cervera.

Serres, llin. partit de Falset.

Serret, llin. Barcelona, Granollers.

serreta (València), peix : cast. pastenaca.

serri [xerri] (Conca de Tremp) : la femta de les ovelles i cabres.

Serri'tjà, llin. L'Ametlla.

serro (?) : «tres onces de li en *serros*», Inv. Vich, 1445. Cp. cerro.

serró [sarró] : zurrón : «... e que us siguen tant con poran e que lexen tots los *serrons*», Cron. Jacme, 181. Cp. sarró.

serrofull. 1. V. serfull. 2 (Vi-

lafranca del Penadès), soroll, brogit. Cp. serrafoll.

serrut [sarrut] : aspre : «Munters viu granment fornits de cans, lebrés podenchs, huns ab lana *sarruda*, diversos pels de camusos, alans...», Canç. Saragossa, 107; — huraño, malagradós.

serrutxet (Elx), dim. de serrutxo. serrutxo, instrument de fuster, espècie de xerrac de dues mans.

sers. V. ses.

Sers, llin. Catalunya.

Sert, llin. Barcelona.

sertillar [o ensertillar?] : «te nom tan revés que ben *sertillar* no'm par que'l poguera», Brama dels Llauradors, xv. V. ensertillar.

Sertori, nom romà, xv.

Serulla, Selva de Consonants, Mallorca, xviii.

serv, serva : siervo, sierva : «... que si de la cativa o *serva* ixen fills son d'aquels qui son senyors d'aqueles coses de qui son exits e'ls han parits», Cost. de Tortosa, 96; «Les malafetes dels serrayns catius sien esmenades axí de *servs* a senyors...», Usatge 17, Ms. Mallorca. V. serf, servu.

serva [cerva], fruita.

Servà, llin. Barcelona.

servador : que deu observar-se, obeir-se : «... e ordenada en la dita ciutat una confraria, fraternitat almoyna e caritat entre ells perpetuament *servadora* sots títol...», Doc. Arch., XI, 206.

servadora : nifera, noia que serveix per portar la criatura.

Serval, llin. Barcelona.

servar : 1, observar : «que sian obedients a tot lo que nostre Senyor Deu mana; si ell, Deu y Senyor, axí les festes *serva* y solemniza, que devem fer nosaltres servents miserables?», 1.er del Cartoxá, 58 v.º; «Tem Deu e *serva* los seus namaments», B. Metge, Ed. Guardia, 9; «*Serva*'m o ateny los pactes, diu lo comprador», J. Es-

teve; «*Servau*-me lo guiatge, senyora; perqué no'm *servau* lo guiatge?... O senyor capitá, dix la princesa, yo so contenta de *servar*-vos vostre guiatge, yo veig que negú no us toca ni negú no us apresona...», Tirant, II, 265; «Los Jurats han procurat que la festivitad de Sant Antoni sia culta y venerada... ab tota aquella solemnitat que se acostumava de *servar* en semblant diada», Acta dels concells de Menorca, 1573; «E la verge es de major preu si *serva* virginitat per la própia voluntat, menyspreant delit carnal», Collacions, 212; Doc. Arch., XXII, 118; — *servar* cautela : tener miramiento, cuidado; — *servar* a l'ungla : observar con toda exactitud : «E lo consell o major part de aquell respós que prou havien que no volien pus a present sinó que lo privilegi fos *servat a la unglas*, Ardits, II, 279. 2, aguantar, sostener, guardar. Ex. : no caiguís, *serva't*; no em podia *servar* de riure.

Servat, llin. Barcelona, xvii.

servatge : esclavitud : «fon restaurat l'uman linatge, que era sottomés al *servatge* perpetual», Francesch de la Via, c2.

Serve, llin. Catalunya.

servella, l'usaven els galiots, Inv. Atarazanas, 1467. V. gallot.

servellera. V. cervellera.

servent : servidor : «... lo seu humil *servent* frare Francesch Eximeniç d'aquell mateix ordre», 12.ª del Crestiá, Dedicatòria; «fou molt gran *servent* de Deu», Lib. del Roser; «*Servent*: Puer. Parasitus... Internuncius. Mancipium», J. Esteve; «e foren entre tots mil cc capellines y tro a xv milia *servents* e haguem acort que farlem e los uns tenien que anássem a Burrianas, Carbonell, 181; «Docents cavallers e dos mil *servents*», Desclot, c.39.

serventa : criada : «en la cambra

hon jau la *serventia*, Inv. Vich, 1437; «*Serventia*: Ancilla. Famula. Vernacula», J. Esteve; Dic. J. March.

serventesch: «E com los simples hòmens no haien *servents*, almenys han qualque bèstia o bou o ase o ca e aquesta senyoria e *serventesch* han nom senyoria desponca (sic) e es senyoria natural», Collacions, 133 v.º; — gènere poètic dels provençals: «També's troban los noms de virolay y de *servent* y *serventesch*. Eixos noms no tenian la significació de cant satífrich, com en lo temps dels trobadors provensals. En uns *servents* anònims y en lo *serventesch* de l'infant En Pere sembla qu'estes paraules significan poesia moral, útil, que serveix», Milà, *Jochs Florals*, 1865, 121.

server, *servera* [*server*, *servera*]: arbre que fa les serves: «*Sorbus domestica*...; cast. *serval*; val., cat. y bal. *servera*, *serbera*, *servera*, J. T., *Flora farinac.*, 926; «*Servera*: Sorba, be. *Sorbum*, bis, J. Esteve.

Servet, llin. Barcelona.

servey [*serviy*]: servicio: «E yo'm so treballat ab la abadessa tant com he pogut en tornar-vos en *servey* de la senyora», Curial, 325; «gens per aquesta rahó io no'm staré de fer lo *servey* acostumat», Tomic, 20; «emperó aquesta rahó no val res car los caractes se tan a procurar-se *servey* e ajuda del diable», Angels, 87; «Lo cavaller, mogut mes de amor que de devoció, lexá lo *servey* de nostre Senyor», Tirant, I, 275; «e ell proferí's a nos de *serviy* que'ns havia en cor de fer pus que a tots los hòmens del mon», Cron. Jacme, 484; «*servey* forçat no plau a Deus, 12.ª del Crestiá, c. 470; «... que nostre Senyor... doná totes les creatures a *servey* d'ome», Cron. Jacme, 509; «... e que romanguessen en nostre *serviy* aquí, que'ns vingúes de

plaer que aquesta era cosa covenent...», Id., 327; «Gratitut que es memòria de *servís* e de beneficis solen haver los bruts animals», Tirant, II, 163; «e ell proferí's a nos de *serviy* que'ns havia en cor de fer pus que a tots hòmens del mon», Cron. Jacme, 484; — joc de vaixel·la. Ex.: tinc un *servei* de porcellana, un d'estany i un de plata.

servia: cierva: «Com vos m'o dignés que'l matás e que us portás lo fetge, yo nou fiu, mas portí-us lo fetge d'una *servia*», Xalabín, n1; Vida de St. Amador, 1486.

Servlà, llin. Mallorca, xiv.

servici [*servesi*]: 1, *servei*: «... que jo us faça tant de be que coneguen los hòmens que *servici* m'avets feyt», Cron. Jacme, 184; «... axí con per gran trebayl que agués deffalir en *servesi* seu», Alart., 195; «peró tant es lo be que vos me havets feyt... que be es raó que si jo us pusch fer algun *servici* que vos faça...», Id., 185; «Los altres cavallers li demanaren quin *servici* havia fet per que Jhesuchrist li mostrava tanta de honor», Legend., II, 64; J. Esteve. 2, orinal (Mallorca, Empordà), Inv. Cervera, 1789.

servicial: servidor, criado: «... mas per tal con era bon *servicial* tenien-lo en lo convent e en la orde», Legend., II, 127; «... que cascun ciutadá ab son *servent* o cascuna ciutadana ab sa *serventa*, cativa o altra *servicial*, e ab son enfant poc...», Cost. de Tortosa, 36; «E quant stava a la mort maná a les sues *servicials* que quant fos morta que no la bauyassens», Legend., II, 96; «... et qu'ell lo li deja dir ensemps ab los dits *servicials*», Doc. Arch., XL, 465; «los *servicials* o sclaus...», Joseph, Barcelona, 1482; — adj. «Home *servicial*: Morigerus, a, cum», J. Esteve.

servicient: *servicial*. Ex.: ets poc *servicient*.

servidor : 1, «molta glòria es per a mi que de tan poca servitut que us he feta, obtingua tan gran premi, com es de acceptar-me per *servidors*», Tirant, I, 276; «Entre'ls quals frares havia i frare qui jamés no menjava sinó pa e aygua e quant vench lo *servidor* e li posava la carn devant e après li donava del vin...», Legend., I, 20; «e Tirant doná a Plaerdemavida *servidors*, dones e donzelles, qui la servissen», Tirant, IV, 104; «*Servidor* o scuder: Assecia. Assecula. Famulus», J. Esteve; — *servidor* de Déu, frase usual que s'aplicava a les persones piadoses : «e tantost que veé la dita *servidora de Deu*, mogut a gran devoció començá a plorar molt fortment», Legend., II, 289. 2, terme d'artilleria : «mascles o *servidors* o mortarets son uns canons de bronze ab una nansa y també n'hi ha de ferro; carregan-se ab ells las peças de braga y servexen també quant se fan festas, posant-se drets en terra arrençats y ab una trayna o reguera de pólvora se'ls dona foch», Francesch Barra, 10.

servidora : espècie d'orinal : «It. IIII *servidores* de fust pintades», Inv. Vich, 1412; «Una *servidora* de terra pintada», Id., «It. una *servidora* feta de paya», Id. 1440; «Dues *servidores* de vidre d'obra morischa», Inv. Torre den Barra, 1430.

servidoret : «un *servidoret* de coures», Inv. d'un colteller, Vich, 1403.

servils : nom donat als partidaris realistes en 1821.

serviment (Vilatorta) : servei. Ex. : és un hostel on tenen bon *serviment*.

Servinyes, llin. Mallorca, 1300. **serviola** [sirviola] (Mallorca) : terme marítim, el qui fa de guàrdia o vigilant en un vaixell. Ex. : estar de *serviola*. 2 (València, Mallorca), anchoa.

servir : 1, verb : «e's veu que pot covinent viura e es molt inclinada a *servir* Deu», Dones, 46 v.º; «yo per res no'l pendria ni'l acceptaria [el títol de comte] per dues rahons: la primera, per yo no haver-vos-ho *servit*, car tan poc temps ha que yo so en servey de la altesa vostra que no merite tan gran premi», Tirant, II, 275; «lo tertzén ajudori que la ciutat ha mester per ésser bastant a si mateixa, si es que haja qui la *servischa* e açó axí que segons diverses maneres de senyors haja diverses maneres de *servidors*», 12.ª del Crestià, c. 356; «puix que tant gran es mon deffalliment... no es dret ni rahó que vos... sostingau en vostre spital ni *serviscau* tant culpable peccador com yo so», Blanquerna, 19. 2, subst. servei, servicio : «Mon oncle, en lo mon no'm podieu fer major plaer e *servir* del que fet haveu», Tirant, I, 120; Dones, c. 61; «... per lo ben *servir* que tu e ta muller havets fet a Ihesuchrist, te seran atorçades les coses que tu iustament demanarás...», Vida de St. Juliá, 326; «lo matrimoni [text *primoni*] es ordenat... a nodrir infants al *servir* de Deu», Dones, 35; «so vengut de la mia terra dexas lo *servir* de mon rey e senyors», Tirant, I, 217; «la principal fi del matrimoni... es haver fills al *servir* de Deu», Dones, 28 v.º; «... pregant al sobiran Deu... que ell... li volgués dar un fill, lo qual fos al seu *servir*», Blanquerna, 2 v.º; «Ma filla, no ignorau los assenyalats *servirs* e honors excelses que lo virtuós Tirant que ací es vos ha fetes», Tirant, IV, 304.

servit : «ells foren ben *servits* de lances e de passadors e de molts colps de bombardes», Tirant, I, 312; «E feu fer moltes barrieres fora de la ciutat en tal forma que si ells hi venien fossen ben *servits*», Id., III, 316; — ésser ben *servit*, en sen-

tit irònic; — si és *servit* : frase de cortesia, per demanar alguna cosa. Ex. : me fa el favor, *si és servit*, de tal cosa? — si està *servit*, frase de cortesia per demanar una cosa que es creu desocupada. Ex. : el llibre, *si està servit*?

Servitge, llin. Veciana, partit d'Igualada.

Servitja, llin. Girona, Vilanova del Camf.

servitut : 1, servidumbre, esclavitud : «tu desliurist el poble de Israel de la *servitut* dels egipcians», Oració de St. Agostí, 1486; «portant aquells a Berberia ahont patixen miserable *servitut*», Corts de València, 1604; «no siam, donchs, en *servitut* de nostre ventre... lo qual no perdona ni dona remey als seus servents», Blanquerna, 28. 2, servicio, servei (Mallorca) : «la afecció que tinch de augmentar la *servitut* que tots los meus han tinguda a la casa de V. S...», Lletra de Hieroni Garau, Mallorca, 1560; «molta glòria es per a mi que de tan poca *servitut* que us he feta, obtingua tan gran premi com es de acceptar-me per servidors», Tirant, I, 276; «les coses a obs e *servitut* de la Confraria...», València, 1404; — amor constant : «... e encara que tota ma vida la celsitud vostra yo hagués servida, no seria de tanta stima lo premi de la mia *servitut*, com es la vostra noble e agraciada persona», Tirant, III, 197. 3 (Mallorca), persones al servei d'altri. Ex. : a casa tenim poca *servitud*, això és, pocs criats, poc servei.

servo. V. cervo.

Servole, llin. Terrassa, Rubí.

servoya : cerveza (?), XIV, XV.

servu : siervo : «los latins atrobaren aquest nom *servu* e anomenaren per aytal nom aquells qui eren en batalla vençuts e'ls podien ociure e emperó servaven-los que no morissen, mas que fossen

servidors d'aquells qui'ls havien vençuts e per tal com los servaven hagueren nom servents», Collacions, 136; «E Job... diu que aquell ha fet lo *servu* en lo ventre de sa mare, ha fet per semblant manera lo noble...», Collacions, 193 v.º V. serf, serv.

serzil, una mena de roba : «XII canes de *serzil*», Inv. Ribes, 1404.

ses : 1 [sers] : «... prenent lo fel del toro, acéver, sal-gema, e oli e untat-ne l'orifici del *sers* e en i moment fa exir a cambrà», Tresor de Pobres, 41. V. ces. 2 (Andorra), assegut, assentat. Cp. : pensió *sesa* : pensió vençuda.

Sescala, llin. Barcelona, 1334.

Sescases, llin. Barcelona, XVII.

sescllet (Mallorca), peix.

Sesé, llin. prov. Lleyda.

seser : seure : «e's passa sovent la granera per son tauler que no y lexa mosques *seser* per nulla re», Francesch de la Via, c 6; «*sesia* lo philosoph sots un bell arbre carregat de fulles e de flors», Félix, I, 153.

Sesglergues, llin. Barcelona, 1542.

sesilla (?) : «En Karles se n'anà en Roma perque'l papa ajustà son sínet ab molt clergues e ab molts bisbes. En lo qual sínet lo papa doná dret de elegir bisbe en Roma e de adordonar la *sesylla* romana», Flos Sanct., Ms., 276 v.º; «En lo qual prat avia gran abundància de fruyts molt plasents e aquí havia moltes *sesyles* d'aur ornades ab peres precioses e lits ben ornats ab draps precioses», Flos Sanct., Ms., 273 v.º

Sesilles, llin. Mallorca, 1395.

Sesplugas, llin. Arbeca.

Sesplugues, llin. Tarragona.

sèssia (Seva) : seient de les secretes o excusats.

sest. Cp. : «lo *sest* o punt de un cercle redon», XIV, XV.

sesta [cesta] : 1, siesta, migdiada : «Un dia en la *sesta* levá's de

dormir David...», Génesi Amer, 112; «E si se n'entraren en la lur cambre axí com cascu jorn acostumaven en la *cesta* e en aquell delitable lit ells se reposaren», Xalabín, d 4 v.º; «Y dexant el torcabocas, com ya estava plena y farta, se n'aná a dormir la *sesta* baix d'una ausina acopada», J. Bover, *Escriptores baleares*, II, 277; «adés de *sesta* haguí un poch de desfici per ço com no podia dormir», Lletra de la filla del rei don Joan I. Cp. : «... del capellá a qui la monja dech la ma fent gran festa, e que y venga en la *cesta* haurá plaser», Francesch de la Via, c 7 v.º; — *sesta* ballesta. V. *ballesta*. 2 (Pla de Llobregat), l'escalfor de l'aire sense fum que se sent quan destapen el forn de terrissa al cap de sis o vuit dies que no s'hi dóna foc i dóna una trepidació a les capes d'aire que fa mal als ulls.

sestador (Mallorca) : estable de ovelles.

Sestany, llin. Mallorca, 1280.

sester (Conca de Tremp) : mesura de vi i d'oli que té sis porrons : «Una tona de 3 *sesters* poch mes o menys... Un cub... qui cola ix *sesters*», Inv. Vich, 1413; «It. dos *sesters* de vi venut a N Mateu Guima, saig, a rahó de x s. lo *sester*», Inv. Vich, 1444; «una thona de cinch *sesters*», Inv. Vich, 1412; «jarra de toynina... Oli, lo *sester* 1 d.», Alart, 112.

Sestrada, llin. Barcelona, xiv.

Sesvalls (Sant Jordi —), poblet de Catalunya.

set : 1, siete : «Jhesuchrist usá d'aquest ofici quant ell gitá de madona Sta. Maria Magdalena los *set* demonis... diu sent Gregori... que son enteses per los *set* demonis...», Collacions, 239; — *set* vegades mes o pus... V. *vegada*...; — tenir-ne *set* deus d'una cosa : tenir-ne abundor : «Y no n'escoma-

tias d'altras? — Ben alerta que hi anava: Y quines fenyes hi tenia ab ses altres? — Y ab n'Antonina? — Quines tretres que tens? Y N'Antonina, que no era sa meva atlotta? — Y quants n'hi ha que *tenen set deus?*», Contarelles, 328. 2, sed; — Fr. : no donar ni una *set* d'aigua, per a indicar avarícia.

set (prov. de Lleyda), p. p. del verb *èsser*.

setanta : setenta.

setantejar : rayar en los setenta años.

Setantí [Xetantí], llin. Barcelona, Ardits, II, 358, 359.

Setcases, poble prop de Camprodon; — llin. Mallorca, 1395.

setcejar. V. *saccejar*.

seteller. V. *satalier*.

Setembre, llin. Mallorca, 1395.

setembre (La Fon), una fruita.

setèn, **setè**. Ex. : el *setèn* dia.

setena : conjunt de set coses : «Passada la *setena* (set anys)...», *L'Escriveta*, Cançó popular; «haurá de pagar aquex deute per les *setenas*», Glories de Nadal, Vich, 1856, 28.

setenament : en séptimo lugar.

setenar o **setenarl** : «Ignocent papa terç fa l'apologia del nombre *setenar* en el prólech dels set psalms penitencials traduïts al catalá per Fr. Iohan Romeu», M. Aguiló.

setge : 1, sitio, asedio; Dic. J. March; «quant se'n tornava del *setge* de Troya per mar e esdevengué's en una illa per força de vent...», Boeci Ginebreda, 86 v.º; «Poch poch va metre's ab les sues hosts damunt de Leyda e li mes fort *setges*», Boades, 20; «e no se'n partí pas de aquell *setge* per pahor de nostres armes mas per so com sentí que'ls deus...», Mem. A. B. L. B.; II, 541; «*Setge*: Obsidio, nis», J. Esteve, d 6 v.º 2, pòrtic (?) : «*Setges* com son los de Nápols : Porticus», J. Esteve. 3, herba remeiera, Fr. Font, 1766, 100;

«*Scrophularia nodosa*...; cast. escrofularia, id. nudosa...; cat. *setje*...», J. T., *Flora farmac.*, 693.

setgir : sitiar, asediar, xv.

Sethómens, nom d'un dels puigs del Canigó.

seti : 1, asiento, silla, sitio.

Ex. : ves a portar-me un *seti*; encara hi ha molts *setis* buits al teatre; «E quan nos sabem que els venien, faem encortinar nostra casa de bons dros e fer bons *setis*», Cron. Jacme, 442; «e estech denant nos en 1 *seti* e saludá'ns de part de Çahén, rey de Valéncia», Id., 312; «... e ma a ma pujam-nos-en per uns escalarons e trobam los *setis* adobats en una clastreta...», Id., 186; «tot capellá que será de la dita almoyna sia tengut en lo dia Santa Anna... ésser al divinal offici... et que sia tengut de pagar mig *seti* no y aquell capellá qui... no y será qui pach tot lo *seti* si donchs justa excusació no haurá», A. C. A., XL, 475; — seient de la cadira. Ex. : aquesta cadira té el *seti* dolent, dur, &. 2, sitio, asedio: «E haguem acort de cal part la assetjaríem, car deyen tots los demés que mes valia lo *seti* a la Boatela», Cron. Jacme, 301. Cp. siti.

setí [ceti] : teixit abrillantat, raso : «Vestia Laquesis una roba de *setí* ras carmesí brodada de ulls e de laços d'ora», Curial, 235; «Item unes calses y sabates de *ceti* vermell... Altre parell de guants blancs forrats de *setí* vermell», Inv. Tresoreria Seu de Girona, 1588; «e posaren-lo dins lo camp en un petit papalló que cascú tenia de *ceti* a la un costat del camp», Tirant, I, 241; «çaití o domasquí o xamellots», J. Esteve, c 6; «la forradura dins era de *ceti* carmesí», Tirant, I, 192; «E sobre la gonella portava una roba francesa de *ceti* negre de molt resplendent luor...», Id., IV, 297; — *setí* turc, Mallorca, principis del XIX; — *setí* empel-

fat, Cartuixa Montalegre, 1830.

setial [cetial] : asiento rico, sitio : «stava a la part dreta de dit cap de altar molt apartat de dit altar un *setial* y coxins en lo mateix loch...», Ardits, IV, 299; «dos *setials* vermells ab calaxons tots de Alber...», Junqueres, 1540; «*cetial* que stava posat en lo loch ahont se acostuma posar per lo senyor rey...», Ardits, IV, 298; «Y tornades les dos als seus *setials*, maná la Verge Maria... a la dita dona Lucia que s'assegués en lo primer lloch», Lib. del Roser, 133; «Dos *setials* lla un ab callaxos l'altro sens callaxos», Junqueres, 1571. Cp. sitio.

setiar, setjar : sitiar, asediar, xv.

setiet (Elx) : espècie de tapadora convexa que fan de joncs, d'esparg o de palma amb alguns dibuixos de colors per tapar les caçoles o plats que serveixen a taula per tal que no caiguin mosques.

setinet [satinet] : setí prim, ratete.

setirion [satirion], planta : «untat los huyls laganyoses ab suc de *satirion*, la qual dita erba nayx en los montz o els pratz...», Tresor de Pobres, 21.

setjatia : 1 (Mallorca), part del molí d'aigua que serveix per donar una direcció horitzontal a l'aigua del cup que va a moure les moles, té la forma d'una piràmide truncada. 2. V. setgetia.

setjeta. V. sageta.

setjona (Manacor), s'aplica a les noies, eixerida, moguda.

setla. V. cel·la.

setmana [sepmana, settimana] : semana : «e sobre açó en presem dia en tro a III *setmanes* que el faés venir los nobles de Navarra», Cron. Jacme, 191; «Veus açí... com eren repartits los dies de la *setmana*», Tirant, I, 130; «e scrivint lurs noms perque frau no s'i puxa fer e cascuna *setmana* faran-se fer albará...», Doc. Arch., XXII, 101;

Cron. Jacme, 320; «... e acabada de dejunar la segona *sepmane*, l'ermità vell dix al monge: as vist alguna cosa?...», Legend. Ms. 176; «e la primera *setmana* del dejuni acabada...», Legend., II, 65; Lib. dels Mariners, 1; — *setmana* cossera: la que té tots els dies feiners, irònicament la setmana que té dies de festa: «l'altre, dilluns que es un dia malfané; l'altre, dimars que es mitja festa; l'altre, dimecres, que es un dia tot sol y que dijous qui ve es el Corpus. Vos ja veys qu'aquesta *setmana* es *cossera*», Museo Balear, 1876, 459; — la *setmana* dels tres dijous, per indicar que una cosa que s'espera no vindrà mai. Ex.: això ho veurem la *setmana dels tres dijous*.

setmanada: la paga setmanal. Ex.: guanya una bona *setmanada*.

setmanal: la paga setmanal. V. *setmanada*.

Setmanat, poble de Catalunya, Ardits, II, 341; — llin. Palma, 1335, *Luliana*, 1890, 236.

setmaner [semmaner]: criat, dependent que pagaven per setmanes (?): «Execució de Lucia, de nació de tartres, esclava de l'honorable En Pascual Garau,... la qual seduida per En Miquel Piquer, orquejador de cotó e Jordi, *setmaner* del l'honorable En Barthomeu Febrer...», 1458, *Luliana*, 1891, 21; «Execució de dos esclaus de la dona Castell e una fembra *setmanera* los quals corregeren la vila...» Id., *Id.*; «y entre las altres coses se apunta que's tornassen los *semmanés* y *semmaneras* que acostumavan de visitar aquella casa», Ardits, IV, 3; — que té lloc un cop per setmana: «hi ha fundada una missa *semmanera*», xvii; «les senyores *semmaneres* que acapten per l'hospital», Vich, 1630; N. N. deixa una missa *setmanera*, Barcelona, xviii; — el capellà que diu l'ofici o epístola o evangeli durant

una setmana, l'eclesiàstic que té un càrrec setmanal: «E lo dit canonge, qui era *sepmaner*, devia dir la epístola», Legend., I, 160. Cp.: «que nenguna esclava gos fer pecat de son cos en casa de *setmaner*», Quadrado, *Privilegios*, &. 79. Cp.: «les *setmaneres* o altres qui sien stades esclaves, e esclaves axí mateix hagen anar radones, es dir, sens rossegall en les gone lles», Lleis sumptuàries, Palma, 1454.

setmesó: sietemesino: «era molt cruel e era de molt petita fretura (?), car era *setmesó*», Boades, 392. *setre*. V. *ceptre*.

setril, *setrill*, *setry*. V. *cestrill*.

Setrudis, poble prop de Manlleu, 1237, Doc. Arch. Dalmasas.

setzè: 1, drap que es fa a Andorra: «faldillas blaves de *setzè*», Inv. Ribes, 1655; «e dalt delllít que y sien posades posts e sobre les posts que y sien posats draps de peus, ço es, draps *setzens* negres...», Ardits, IV, 279; Tarifa de teles, Barcelona, 1534. 2, diez y seis avo, Cervera, 1789. 3 (Plana de Vich) mesura de vi, botella grossa de couro on hi caben setze porrons; (Borredà) vuit porrons.

setze: diez y seis — *setze* jutges mengen fetge d'un penjat, frase per provar la pronunciació del català en boca dels forasters; — de *setze*, de *setze* el vil: crit dels xicots de baixa mà pels carrers de Barcelona durant els dies de Carnes'oltes.

Setze, llin. Barcelona, xviii.

setzena: «en la fi de cascan *trentenari* qui fine es associade una *setzena* al sdevenidor *trentenari*; axí mateix es necessari... ésser eleta una *setzena* del *trentenari* pessats», Ardits, II, 436; «los magnífichs consellers per executió de la deliberatió de consell manaren ajuntar la *setzena* per dit consell elegida», Ardits, V, 208.

seu : 1, catedral : «... foren elets la un de ells bisbe de una *seu*...», Félix, II, 289; «ni en les parròquies ni *seus*...», F. Ramon Gonzalez, *Certamen de S. Francisco Xavier*, Valencia, 1687, 140; «ha combregat en la *seu* de Barcelona en lo any...», Albarà del compliment parroquial a principis del segle XIX; «La *Seu*; sglésia principal», J. Esteve; «Manresa llama *Seu* a su colegiata...», J. Villanueva, IX, 55. 2, sede : «mandatos fets als vicaris generals del Rt. Capítol de la Seu de Barcelona, *seu* vagant», Ardits, V, 156; — la *seu* romana : la silla romana : «la *seu romana* es cap de tota crestianitat», 12.ª del Crestià, c. 468; — la *seu* papal : «Aprés d'aquest centenar... se mudarà la *seu papal* en Hierusalem e dien que aquí haurà novell papa e novell emperador», 12.ª del Crestià, c. 466; «jamés la *seu papal* que es lo cap e'l centre e cor de crestianisme no's mudarà jamés en Hierusalem», Id., c. 468; Id. c. 107; — la *seu* apostolical : la sede apostolical : «si veia que al Papa plaguessen les paraules... pot dir e recomptar los afers de la pau que fo finada en poder del cardenal de Bolunya, legat de la *seu apostolical*», 1363, Coroleu, *Documents*, 83.

seu, pron. possessiu [fem. *seua*, *seua*, *sua*]; «ferm en la *seua* fe...», Flos Sanct., Ms.; «Un gran *seu* amich...», xv; «Crisóston en un *seu* sermó...», xv; «Beda en una *sua* homilia...», xv; «no sembla *seu* que'ns ho demanás», Cron. Jacme, 515; — sortir amb la *seua* : aconseguir amb gran esforç el que un desitjava; — fer de les *seves* : hacer picardías : «Item cahen en ells matexes los miyans e menors oficis; aquests aytals fan de les *sues*», Doc. Arch., XIII, 357; — dir de les *seves* : «Passem carta, dix lo frare, e vuyllam (?) girar al poble

e dir-li de les *sues*...», Doc. Arch., XIII, 356; — fer la *seua* : hacer su agosto, hacer de las suyas.

seu : sebo : «Lo genovés pres moltes barbes de cabrons e *seu* de moltó e picá-u be tot e posá-u dins caçoles planes», Tirant, IV, 24.

Seuba, llin. Barcelona.

seuina, ne fan estenedors pels terrats, Evissa, 1655.

Seura, llin. Girona, 1640.

seure, **seure's** [siure, seer] : sentarse : «e pregá'ls per gentilesa se volguessen *seure* en la erba prop d'ells», Tirant, I, 115; «Tirant, mon germá lo duch de Mecina vos stat (?) sperant, que no's vol *seure* sens vos». Id., id., 304; «e lo rey d'armes veu IIII cavallers *aseguts* en un banch», Id., I, 193; «e faé'ns clamar que fóssem prop d'el e faé'ns a *seer* a la destra part sua», Cron. Jacme, 508; «Sarrains e jueus en la cort de Tortosa deuen *siure* als peus dels crestians e no en altre loc, ço es saber, als peus dels prohómens qui *seen* als bancs sobirans», Cost. de Tortosa, 13 v.º; «si negú nafra caval... home *seent* dessús», Usatge, 55; «trobaren-lo prop del foch *sient* en un banch», Ms. Alfarràs, xv; «Es home que pert lo dia *sient*», J. Esteve; «La donchs dix Deu lo Pare que ell volia de aquest fet tenir col·locació y convocar una general disputa on ell *sigués* com a mestre president...», Peccador remut, 65; «... que en una cambra o palau hon la núvia *siurdá*, tant solament puxen empaliar de i cobertor o drap d'aur a les espatles de la núvia», 1345, *Renaixensa*, 1877, 407; — *seure* en faldes de dona. V. *falda*; — *seure* en banc de sabater : «car amor no es procuradora de vergonya ni *seu en banch de çabater*, mas ama a qui deu amar», Tirant, II, 269; — *seit* : assegut, València, 1755.

Seuret, llin. Barcelona.

seuva (Vall d'Aran) : selva.

Seva, llin. Manacor, 1387.

Sevall, llin. Barcelona.

Sevarroja, llin. Manresa.

sevastre : «Ningú gos portar en vestit... perles ne pedres fines, ne fres ne *sevastre* ne brodadura», Lleis sumptuàries, Mallorca, 1384; «e us manam que de continent façats fer una spasa... e lo foure... de la correja sia de *sevastre*», Col·leu, *Documents*, 107. Cp. : *savastre*.

séver : acíbar : «Qual cosa es aquella que'ns met sucre dins l'esperit y amarga mes que el *séver*», Pere Serafi, 45; — *séver* sicotrí, *Receptes M. Diez*, xv, 163.

Sever, nom de fonts, Barcelona, 1612: «Aquest dia fo traslladat lo cos de St. *Saver* qui era en lo monestir de St. Cugat de Vallers...», *Ardits*, I, 138.

Sever, llin. Barcelona, xvii.

severitat : «E a aquest temprament o bon nodriment deuen ésser nodrides e acostumades les fembres en lur infantesa per tal que sien amesurades e castes a exempli de la nodriça de la mare de Agost la qual era poderosa, emperó los infants refrenava com obs hi era ab sancta *severitat*...», *Collacions*, 179 v.º

Sevill, llin. Barcelona.

Sevilla, J. Esteve.

sevillana (oliva —), mena d'olives grosses (Tortosa, Calaceyt).

Seviller, llin. Mallorca, 1599, *Cronicon May.*, 282.

sexanta : sesenta, *Dic. J. March*; *Vich*, 1413.

sexantè (Lleyda) : biga grossa, jàcena per a sostenir altres bigues.

sexantena : conjunt de seixanta coses; — seixanta anys.

sexantenar : seixanta anys en l'edat de l'home : «tan tost que l'om se coneix passar lo punt hi lo terme del *sexantenar*», *Canç. Sat. Val.*, 7.

Sexena per **Sixena**, poble d'Aragó, xiv.

Sexona, vila principal del regne de València, xvi.

sexter. V. *sester*.

sexterci : moneda romana : «E molt loats aquells qui venguts los altres de la guàrdia sua a sperar se staven, a quascú cinquanta *sextercis* en do feu dar», *Quinto Curcio*, n9 v.º

sexu : sexo, *Libre de la 3.ª regla*, Barcelona, 1515.

sey (Bagà) : sauló, pedra coneguda; el terror on abunda.

seya (Mallorca), es diu d'uns certs celatges.

seyent [sient] : asiento : «Es una franja deslligada del desert que va eixamplant son *sient* en Palestina...», J. Verdaguier, *Obres*, V, 94; «Es mes barat y mes senzill seure terra enllá... sempre tenen lo *sient* apunts», J. Verdaguier, *Excursions*, 72.

seyla. V. *sella*.

seyn. V. *seny*.

Seyol, llin. Barcelona, 1435.

si : 1, partícula afirmativa; — **si fa** : forma afirmativa, afirmació (Mallorca); — per ningun **si** (València) : por ningún motivo. 2, partícula condicional; — **si fa no fa** (Igualada) casi, a poca diferencia, poco más o menos. Ex. : cosa d'un any, *si fa no fa*; — **si** molt convé : tal vez, quien sabe, si a mano viene. Ex. : *si molt convé*, arribarà quan menys l'esperem; «tornaven-se'n a les tendes e a les barraques per lo fret que havien e gitaven escoltes **si** venrien en la ost», *Id.*, 131. 3, partícula intensiva de l'acció del verb que segueix : «Dix Curial: **Sí** faç. En nom de Deu, dix lo haraut, no us cal demanar per ell», *Curial*, 192; «Encara que haguesets locor de ferre, **si** deuriets haver pietat de mon fill qui es de la tua sanch», *Legend.*, I, 147; «E metem

ma a III guaytes fer; la un guayta si era als genys e a les cledes, la altra si era contra la porta de Barbelec», Cron. Jacme, 130; «N'Oli-va, regina en Licònia, si estech ajustada ab rey fort foll», Angels, 70 v.º: «stant en aquesta smaginació, si vench nova que venia N...», XV. 4, així, tant: «Gramayla escorxada que par que en la bugada haja tostems estat; si n'es lo pel anat, que ges un poy fer-rat (?) tenir no s'i poria», Lib. dels Mariners, 4; «No los roman goneyl ne negun petifeyl que tot no vage al joch, si con la lenya al foch», Id., 6; «Si't farás tu, si perseveres en crueltat», Tirant, IV, 67; «E tentost que l'emperador ach oyt l'aldea, abraçá-lo e dix: «Si Deus me ajud, tu m'as vist ab los uylls uberts», Legend., I, 295; «tot nos ho enviaven demanar que'ls donássem conseyl a les coses que mester havien; si que valent de XII diners nuyl hom no volia fer en la ost si a nos no'u demanasen», Cron. Jacme, 131; «Certament, dix la emperadriu, si poden fer per ço com te est enamorat de ta mare e has mostrada la tua valentia», Tirant, III, 154; «Ara digues, si Deus te sal, qual d'aquels lo deu mes amar», xiv, *Unidad Católica*, n.º 101, 390; «Si Den me do honor, yo no se quina cosa es amor ne d'on proceheix», Tirant, I, 347; «La tua cara... veig tota alterada... e no sens causa, car la malaltia de... Tirant tota la sua parentela ne deuen estar ab molta dolor: car si'm fas yo que molta dolor n'e passada», Tirant, III, 123; «car passió sens mida l'a tuamentat si fort que'nquer me'n dull», J, Berenguer Masdovelles, 14; — *si doncs*: a no ser, xv.

si [sin]: seno, pecho: «Prech-te... que perseveres... en bones obres... en guisa que après la tua mort puses reposar en lo si de Abram...»

Doc. Arch., XIII, 452; «... si agués escalfada la ma en lo si de la sua amiga...», xv, Mem. A. B. L. B., II, 569; «En los pits o en lo si: In sinu», J. Esteve; «la dita comtessa se trasch del si uns evangelis sobre los quals li feu rer...», Doc. Arch., XXXVI, 200; «e portava un drap en lo si per exugar-se les lágremes que dels uylls li exien», Legend., II, 3; «E l'escarabat... pujá volant ab una pilota de fems allí hon estava Júpiter y lexá caure-la sobre lo mateix si de Júpiter», Isop, 1642, 144; «E la un dels dos ángels tragué i libre petit que tenia en lo si, scrit ab letres de or», Legend., I, 25; J. Esteve; «y dient açó meté la ma en lo si y tragué un grapat de roses blanques y vermelles», Lib. del Roser, 163 v.º; «... Látzer morí e fo portat per ángels al sin de Abraham», B, Metge, Guardia, 60; Génesi Amer, 45.

si: pronom personal: «car cas-cun stat menjava per si e tots eren molt ben servits de molta volateria de diverses natures, Tirant, I, 139.

siam (mal de —), malaltia.

Siana, contracció de Macliana (?).

sjar: vogar per la popa, terme mariner.

siau, salutació per adieu siau.

sibaritisar. Text en virillidor.

sibeca: «enfilats o tramalls per a anar a las telas, croses per a anar a la *sibecas*, A. Bof. *Orfaneta*, 136.

Sibel, llin. Barcelona.

sibella: batxillera, doctora, marisabidilla.

Sibi, llin. Vich.

Sibil, llin. Barcelona, 1816.

Sibila; — el Cant de la *Sibila*, M. Milà, *Romania*, 1880, 353; — nom de dona, Plana de Vich, 1441; — llin. Sampedor.

sibilla, Dic. J. March.

Sibilla, nom de dona, Ardits, I,

146; Vich, 1408; Mallorca, 1345; Vich, 1406.

sibilftich : propi de sibil·la. Ex. : to *sibil·ltic*.

sibil·la : «It. dotze *sibillas* venudes a Salvi Torrent...», Inv. d'un capellà, Vich, 1644.

Sibil·la, llin. Barcelona.

Sibill, llin. Sans.

Sibilla : Sevilla, xiv.

sibina, arbre : espècie de xiprer bord. Cp. *sebina*.

sibinal (Mallorca) : lloc on hi ha moltes sibines.

sibira (Besalú) : angarillas, andas.

Sibit, llin. Sans.

sibitll [*sebetll*] (Mallorca) : chorlito.

siblu : aparell per caçar (?) : «El tort se'n va a n'el *siblu*, perquè no veu l'enviscada», Glosa mallorquina.

Sibituda, llin. Girona.

Siblula, llin. Girona.

sibocho, ocell nocturn : zumaya (?).

Sícal, llin. Barcelona.

sícamor, Dic. J. March.

sicari : «diuen los latins *sicari* a l'home qui per dinés dona coltellades o mata los hòmens», 1489 (J. Esteve ?).

Sicars, llin. Barcelona, Sant Feliu de Guíxols.

sicart, animal (?) : «*Sicart*. Pygargus, gi.», 1600, Onofre Pou, 45.

Sicart, llin. Barcelona.

sicat per *acicat* : esperó, espuela : «*sicats* d'argent... *sicats* daurats...», *sicats* smaltats», Coroleu, *Documents*.

sich, Dic. J. March; — contracció de *se hich*. Text en agitar.

Sicilla, Coroleu, *Documents*, 75.

sicilliana, nom d'ocell.

sicinquésina (?) : «vench Berenguer de Rocacorba, donzell, ab *sicinquésina* de servents de la part de Copliure...», Carbonell, 148.

sicle. V. *segle*.

sícomor, arbre : «un arbre qui es dit *sícomor*...», Vida de Sta. Paula, xv; «Viu lo *sycomor* a hon pujá Zacheu», Ms. Viader, xv.

sicotri. V. *séver sicotri*.

sicseri, nom de roba : «... de capa de juheu, de camalot o de *sicseri*...», Alart, 155.

sient. V. *scient*. V. *seyent*.

Sifré, llin. Barcelona.

sigala (Mallorca), peix, València, 1324. Sin. *oronyol* (Mallorca).

sigaló, insecte; — (Borredà) mesura de vi. Sin. *xuquill*, *petricó*.

sigayró, planta, Receptes M. Diez, 165.

Sigilbert, nom d'home, xiv.

sigla (Urgell) : bassa formada per l'aigua de pluja.

signacle : «sabiesa qui m'obrirá los teus *signacles*», xv.

signanter (?) : firmante, Capítols entre els canonges regulars i l'Universitat de Mallorca, 1696.

signantment : especialment, singularment, señaladamente : «... que cascun any sia celebrat per l'ànima sua cert aniversari e comprats certs draps de que sien vestits cert nombre de pobres *signantment* mariners del linatge de aquells que ell havia sentenciats a mort», Ardits, II, 157; «E *signantment* com es impertinent e derrisori a alcú ésser posada bandera...», Ardits, II, 49; «... com a causa del dit bisbe e altres lo principat de Cathalunya soporta los grans dans e perills, *signantment* nosaltres qui no bastam en fer les dites provisions sens les dites quantitats», Doc. Arch, XXII, 56; «... sien stades fetes moltes saludables ordinacions e *signantment* per lo noble moss. Ofo de Próxida...», 1486; *Luliana*, 1888, 328; «pertiren dues galees armades... les quals van per cercar e pendre fustes de rems de cossaris e pirates e *signantment* la galea que patroneja

mossenyor Jacme de Vilaregut», *Ardits*, I, 408; «Com nos per algunes coses concernents... a utilitat e repòs del principat de Catalunya, e *signament* dels poblats en la terra de l'Ampurdà e bisbat de Gerona...», 1466, Fita, *Girona*, 8; *Doc. Arch.*, XXII, 23.

signar : 1, firmar, escriure el nom : «per ço com no sabia *signar*, li daria emprentes de son sagell», *Doc. Arch.*, XXXVI, 240. 2, senyalar, marcar, xv, xvi. 3, hacer signo, guiar : «E Tirant *signà* a Phelip e aquell prestament la pres en los braços», *Tirant*, I, 363. Cp. «Cavaler deu cavalcar... e que *signe* se spasa al costat esquerra», *Cessolis*, xv.

signe : 1, signo, senyal : «En mal *signe* : Infelicibus auspiciis», J. Esteve; «e tenia les lletres en la ma e ab *signes* cridà a Tirant e donà-les-hi», *Tirant*, III, 241. 2, V. *cigne*.

Signès, llin. Barcelona.

significança : significación : «Dir-vos-hem per qual *significansa* foren aquests senyals», *Gènesi-Amer*, 156; «Cavayl es donat a cavayler per *significança* de nobilitat de coratge», *Orde Cavayleria*, 25; «... si ja no'm dieu la *significança* perquè son stats mes tres que quatre...», *Tirant*, III, 129; «Dix lo rey a Tirant quina *significança* tenia lo que havia fet», *Id.*, I, 305; «deveu axí mateix offerir lo cors e la ànima a nostre Senyor Deu e dels vostres bens en *significança* e remembrança de la oferta que la sacratíssima Verge Maria feu ab son car fill Jesús», *Ordinari Lleyda*, 1567, 212; *Tirant*, I, 104; *Blanquerna*, 8; *Tirant*, III, 129.

significat : significación, significado : «Los sperons daurats que lo cavaller calça tenen molts *significats*», *Tirant*, I, 105.

significatòria : exposición, indicación por escrito a una autoridad, xv, xvi.

sigó (?) : «Una sort de *sigons* de fusta», *Inv. Atarazanas*, 1467.

sigonya. V. *cigonya*.

sigrany. V. *cap-cigrany*.

sigró [siuró, xigró]. V. *cigró*.

Sigró, llin. Martorelles, Barcelona.

Sila [Gila], nom de dona, contracció de *Cecília* (?)

silenci [scilenci] : silencio : «Lo *silenci* de la nit», J. Esteve, 13; «E posat *scilenci* en lo consell, l'emperador manà a l'embaxador que splicàs sa embaxada», *Tirant*, IV, 147; «Aylàs, que perduda es la taciturnitat o callament de la regla, toltà es la santetat de religió, deffallit es lo *scilenci* de l'orde...», *Doc. Arch.*, XIII, 484; «no perdonant ab fellonia al dit Comte e que no havia trencat *scilenci*», *Legend.*, II, 241; — *silencis* : sabates d'espardenya; «Un parell de *silencis* usats o be unes çabatillas», *La Tos*, 21 Nov. 1891.

silencier : guardià que fa guardar silenci en les esglésies, Vich, 1671.

sillfides, Canigó.

Sill, llin. Mallorca, XVIII.

sillici [cillici, scillici] : «Per tenir conformitat ab vos, senyor, es stada vestida de continu la mia afortunada persona de un aspre *scillici*...», *Tirant*, IV, 330.

sill·laba : sílaba, XIV.

sill·labicar : silabear, deletrear, València, xv.

silva : selva, bosque : «enujada ja de tant parlar, desig ésser sola en una montanya o spessa *silva*», *Tirant*, III, 54; «*Silva* o boscatge», J. Esteve; «e axí com una petita purna de foch enflama e met foch en una gran *silva* o bosch...», *Doc. Arch.*, XIII, 485.

Silvant, llin. Barcelona.

Silvage, llin. Catalunya.

silvestre : «lo camí era molt *silvestre* e apte a cobrir los insidis», *Quinto Curcio*, I ro v.º

Silvestre, nom d'home; — Sant Silvestre, *Gay Saber*, 1880.

siller per **seller** : el qui fa selles de cavall.

silli : el'aigua en la qual lo *silli* aurà estat remullat una nuyt, posada dins e defores, de mantinent estreyt e sana les làgrimes», *Tresor de Pobres*, 22.

silló : 1, sella per a cavalcar les senyores : «... que t'he d'armar un *silló* perquè tengues bon colcar», *Glosa mallorquina*. 2 (prov. de Lleyda), espècie de càntir de terra.

sillonet (prov. de Lleyda), dim. de *silló* : cantiret.

sima : abismo, *Dic. J. March*.

Simà, llin. St. Feliu de Guíxols.

simal : 1. V. *cimal*. 2. V.

samal. 3, «dos *simals* d'álber serrats cascun en dues peces per lo mig... It. un fust *simal* serrat per lo mig en dues peces», *Inv. Torre den Barra*, 1430.

Simal, llin. Barcelona.

Simanya, nom d'una cova a Sant Llorenç de Munt.

simar : una de les operacions dels paraires, xv.

símbol. V. *címbol*.

siment : eina de fuster i boter per a unir dos galzes; espècie de plana ab massa per a fer mitges juntes : «It. un *siment* per fer portadores de poca valor», *Inv. Vich.*, 1413; «Un *siment* de poca valor... Un altre *siment* de poca valor venut», *Id.*, «It. tres destrals petites, dues destrals grans, tres *siments*», *Inv. Vich*, 1410; «Dues planes e una fulla de *siments*», *Inv. Vich*, 1427; «Dos *ciments* la un ab fulla el'altre sensa fullas», *Id.*, 1498.

simentar, terme de fuster i boter, afinar les juntes de les dogues : «It. dos banchs de *simentar*», *Inv. Vich*, 1413.

Simeó, nom d'home, xv.

simera. V. *cimera*.

simesclar : mezclarse, entrometerse, xiii, xiv.

simfonia [simphonia] : instrument musical : «e devant ells psalteris, *simphonies* e molts altres struments», *Gènesi Amer*, 99.

similitut : semejanza, parecido : «Com fon venguda la nit, lo sopar fon molt abundós e de la *similitut* del dinar...», *Tirant*, III, 218.

simllor : símil d'or (?) : «Una mangala copsada de *simllors*», *Inv. Barcelona*, 1830.

simiot : mono : «animals monstrosos en figura de monas atormentaren la vila d'Arles... y eran anomenats *symiots*», *Hist. Núria*, c. 13.

simiteri. V. *cimiteri*.

Simó, llin. Mallorca, 1395.

simolsa [simolça] : orillo : «perçó que us en cregue millor, direts-li que lo dit dobler es ligat ab una *simolsa* groga», *Doc. Arch.*, XXXVI, 304; *Dic. J. March*.

simon, *Dic. J. March*.

Simona, nom de dona, Barcelona, xiv.

Simonet, llin. Barcelona; Mallorca, 1631.

Simoneta, nom de dona, Barcelona, xvi.

simonia : «La qual li dix que no la tenia, justament per tal con la havia per *simonia*», *Legend.*, II, 246.

simoniach : «... on estrida contra'ls *simoniachs*...», *Dant-Febrer*, 105.

Simons, llin. Tarragona, 1832.

simovent. V. *semovent*.

simple : humilde, sencillo : «E lo dit rey qui era present en lo capítol veé star un monge *simple* en lo capítol darrera tots los altres, lo qual monge *simple* lo rey se feu venir denant e provey-lo de ésser abat», *Legend.*, II, 246; «Home *simple* e sens malícia», *J. Esteve*; «Emperó la muller pendrás que no't saps si es en seny o orada, car per folla que't sia, si't será loada fins al cel. No't saps si't será leyal o falsària... si be acullent

los teus ho no; si será trista o alegra, si *simplea* o repugnant, si sana o malalta», Dones, 25 v.º. Cp. : «E lo pagés, ladonchs, promés que si Sent Miquel lo liurava d'aquell perill, que li daria la vaca e lo vedell. E tentost la mar torná suau e *simplea*», Legend., II, 292.

simplea : sencillez : «E l'abat qui veé la obediència e la *simplea* del monge...», Legend., II, 119; «E lo cavaller maravellant-se de la *simplea* del monge...», Id., íd., 248.

simplea : simplicitat, sencillez : «Com, donchs, tota aparició de sperit sia a nos cosa sobiranament nova e ella sia de natura fort luny de la nostra, per tal la nostra *simplea* sentint aytal cosa axi alta e axi nova...», Angels, 29; «*Simplea* : Levitas», J. Esteve.

simplet. V. *ximplet*.

simplicitat : sencillez, simplicitat : «Molt alegre Alexandre de la *simplicitat* del barbre, la madreta en senyal de fe a ell doná», Quinto Curcio, 09 v.º; «Les tortres et els coloms que madona Sancta Maria offerí, signifiquen... la tortra fe et castedat et lo colom significa bonea et *simplicitat*», Ms. de Sermons, Seu de Barcelona, XIII, XIV.

simulació : «Senyor, volets fer bela *simulació* de guerra? Tramehets tres galeas armades», Quadra-do, *Marsili &c.*, 135; «... e açó per rahó de despeses o per rahó de linatge o per rahó de servey o per rahó de dons o per rahó de ypocritals *simulacions* o fenyiments...», Collacions, 256 v.º.

simulacre : «La muller de Loth... en státua de sal feta com a *symulacra* fins en lo present...», Vida de Santa Paula, Ms. Vinader.

simulador : engañador, que fin-ge, Isop, XVI, XVII.

simulat : fingit : «*Simulades* lágrimes: Conficte lachryme», J. Esteve.

simular : fingir : «Molts moren mal disposts... per falsa consolació e *simulada* confiança de salut corporal que la gent que'ls rodejen los donen», Art de be morir, 1490; «*Simular*: Simulo, as», J. Esteve. *sin*. V. *si*.

sina : pit, pitrera (prov. de Lleyda. Ex. : aquesta dona té un paquet amagat a la *sina*).

sinada (Albesa, prov. de Lleyda) : pitralada, pitrada, cop de pit.

sinago (València); — Fr. : tu pareixes del *sinago*, frase equivalent a la catalana: sembla que vinguis de la Vall d'Aran, o a la mallorquina: sembla que vengues de ses Arasses.

Sinagoga : «los prínceps de la *Sinagoga*», Vida Jesuchrist, 2.

sinagües (Tortosa) : enaguas.

sinalefa (Mallorca) : cosa de poca importància, futesa. Ex. : t'atures amb unes *sinalefes*!

sinaues (Eivissa) : enaguas.

sincer [sencer, sancer] : sincero : «Seguint aquests consells ab *sencera* intenció...», Jardiniet d'Orats, xv, xvi; «*Sancer*: Incorruptus judex. Integer. Non venalis. Purus. Simplex», J. Esteve.

sincerament [sancerament] : sincerament : «*sancerament* e entegras», Carta de Johan I, 1388; «e no ames tant la tua carnaça e ve a Deu *senceraments*», Angels, 89 v.º; «... tan ffort vos ham hi tan *sincerament*...», J. Berenguer Masdovelles, 76.

sinceresa : sinceridad : «la fidelitat, *sinceresa* y zel», Pons, 1592.

Sinchclaus, llin. Mallorca, 1413.

sincogesma per *cinquagesma* : «de vuy a vuyt dies que será festa de Pentacostes o *sincogesma*...», Cançoner Vega, II, 420; Ritual Tarragona, 31.

sincopar : «Un religiós e sant hom estant en lo cor della sgleya viu un diable qui lavave a la esquena un gran sach. E lo sant re-

ligiós li demaná que portave en lo sach. E lo diable respós que y portave les síl·labes e les diccions *sincopades* e les letres que'ls clergues menten en les ores», Legend., Ms., 47 v.º

sincopització : «qual medecina vos preparau, vos unguentária industriosa a la mia *sincopització...*», Peccador remut, 103.

sincopitzar [*sincopizar*] : tener síncope, espasmo : «devench en fort spasme la Verge Maria... y *sincopizant* ab freda suor...», Peccador remut, 44; «Haudes entre ells collacions sobre dit accident, prenosticaren la persona de la dita senyora ésser perillosa no solament de longa malaltia, mes encare de encorrimment de mort sobtosa; per ço com sovint encorre en *sincopitzar* que sobtosa mort prenostica», Ardits, I, 356.

sincops [*syncops*] : «Lo *syncops* : La apoplexia», Ms. Santpons, Barcelona, 1780.

sindent per *scindent* : «ferides fetes ab instrument *sindent*, com es espasa, panart o altre consemblant», 1686, Calderó, *Sacri regii criminalis...*, I, 116.

sindèresis : «jutge hi decernexca les tues obres; aparta les cendres dels mals ábits que tenen cuberta la *sindèresis* que vol dir la cintilla de aquella lum de intelligéncia», 2.ª del Cartoxá, 96 v.º

sinderitzar : considerar, meditar : «*Sinderitzant* aquella precieñcia d'aquell Deu grans», Berenguer de Cardona, *Trobes*, 1474.

sindicar : residenciar : «si no es per grans defectes de dol y frau, no sien *sindicats* semblants jutges», Mora, *Furs de València*, 300.

sindicat : nom que donaven a les diputacions que els municipis de Mallorca trametien als reis d'Aragó; — Cp. : «que no's fassen aplechs o *syndicats* ni procuratoris», A. Moll, Mallorca, 228; — nom d'un

carrer i d'una institució de Palma on hi havia capella pública.

sindich : procurador; jutge; cap d'ofici o confraria; representant del municipi; procurador fiscal : «los *sindichs* elets ab pròmens anants a les graus del palau Rey al hon se acostumen crear *sindichs* e fermar sindicats», Ardits, II, 193; «*Sindich* vol dir procurador, defensor de la universitat o jutges», Parareda, *Sermó*, 1630; «*Sindich* y cap d'ofici elet dels barbers per lo consell de la Germania», Quadrado, *Germania*, n.º 305, 29; «los advocats del *sindich* respectivament en son cas y loch no puguen haver ni pendre salari algú de senténcia, provisio o declaració en causa que lo *sindich* de dita Generalitat faça part activa nec passive, per la part tocant al dit *sindichs*», Mora, *Furs de València*, 95, 96; «e totes les ciutats e castells e viles de tota aquella província vehines trameteren les claus ab lurs *sindichs* qui feren homenatge al príncep Tirant», Tirant, IV, 324; — *sindic personer*, en els ajuntaments rurals de Catalunya, 1819, 1820; — *sindic dels forments i farines* : «Antoni Pedrós, llochinent de justícia, Cosme Salvador, *sindich dels forments y farines* se ajuntaren en la capella de Sant Roch...», 1625, Chabàs, *Archivo*, I, 1886, 149; — missatge (?) : «La ciutat prestament feu un *sindich* al senyor bisbe que no assistia llavós... lo qual lo va informar y notificá-li lo mysteri maravellós», 1644, Fénix Català, 167.

Sindreu, llin. Barcelona, Lliassà de Vall.

síndria. V. *cíndria*.

sindriat : confitura de síndria, M. Diez, xv.

sinestre : esquerre : «Molt so content, dix Tirant, e pres-lo per la ma *sinestra* e posá'l a la part dreta», Tirant, I, 234; «Aprés li

deven levar la manyopa de la ma dreta, per ço com es offensiva. Ap:és li deu ésser levada la manyopa de la ma *sinestra*, perquè es defensiva», Id., id., 106; «lo capitá maná ferir totes les squadres les unes a la part dreta, les altres a la *sinestra*», Id., II, 247; Id., I, 171; Id., II, 283; «... e los presoners que'ls havia dat en una altra taula mes baxa a la part *sinestra*», Id., II, 118; «Axí com feu Scipió en Spànya qui mes en la part dreta los pus forts e en la *sinestra* los menys forts», 12.ª del Crestiá, c. 267.

sínet : sínodo : «En aprés Karles se n'aná en Roma, per que'l papa ajustá son *sínet* ab molts clergues e ab molts bisbes. En lo qual *sínet* lo Papa doná dret de elegir bisbe en Roma...», Flos Sanct., Ms., 276 v.º Cp. *sénet*.

Sineu, vila de Mallorca.

sineuer, natural de Sineu.

sínfit, planta : «Symphytum officinalis...; sínfito...; cat. *sínfit* o consolva major, consolida, id. major, orella d'ase, matafoch, sempreviu...», J. T., *Flora farmac.*, 723.

Singala, llin. Mallorca.

Singla, llin. Barcelona, Igualada, Vich.

singla. V. *cingla*.

singlada. V. *cinglada*.

singlantana. V. *sargantana*.

singlar o **porch singlar** : porc salvatge, jabalf.

singlatera. V. *cinglatera*.

singlau. V. *cinglau*.

single : «Item quinque pessés de *singles* de roure grosses», 1331, Capmany, *Mem.*, II, 413.

single. V. *cingle*.

singlera. V. *cinglera*.

Singles, llin. Sans.

singló [**singlot**] : part d'un raïm.

Sin. *gotim*, *bagot*, *parrissot*, *botim*.

singlonar : collir els **singlons** o **gotims** de raïm que queden a la vinya després de vermada.

singlons : ret per a pescar truites (?) : «l'any següent... hi paràrem a la nit [en els gorcs de Carencà] enfilas y *singlons* y n'agafàrem mes d'un quintá [de truites]», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 274; «Arribaren los companys portant un isart y tres perdius blancas. Paràrem enfilas y *singlons* per a la nit», *Renaixensa*, 1885, 180.

singlós. V. *cinglós*.

singlot : mena de crit que es fa tirant l'alè endins després d'haver menjat amb gust alguna cosa, hipo; — sollozo.

singlotar : fer **singlots**; sollozar; — fer bombolles amb el moviment l'aigua o qualsevol líquid en un recipient.

síngol. V. *cingol*.

singular : 1, distingit, notable, noble, digne : «Yo veig la vostra sancta intenció e bon propòsit e feu com a cavaller *singular* e cathòlic crestiá», Tirant, I, 300; «E al partir que fem, lo cavaller doná a la bella Agnès unes hores molt *singulars* e rich guarniments», Id., id., 206; «Com foren dins la sglésia, l'ofici se començá molt *singular*, car aquí eren los chantres de la capella de Tirant e los de la capella del rey Scariano e lo bisbe dix la missa...», Id., IV, 323; «car moltes voltes s'es seguit que per un sol cavaller son stats fets molts actes *singulars*», Tirant, III, 69; «Senyor mestre, vos fos convidat ahir del meu *singular* amich Tirant», Id., I, 321; «e ells foren molt ben servits de gallines e capons... e de moltes altres viandes e de vins molt *singulars*», Id., II, 118, 119; «pujaren a cavall les dues deeses mirant-se continuamente la una a l'altra ab delit *singular*», Id., IV, 335; «... e ara verdaderament tinch conegut que sol e *singular* sou en lo mon entre'ls vivents», Id., id., 301; «Home *sin-*

gular e egregi en temps de guerra e de pau», J. Esteve; — en *singular* : particularment : «profit de tots en general e de cascú en *singulars*, Lleis sumptuàries, Mallorca, 1384; 2, subst., particular, individu : «La reverent unió de preveres de Solsona... per a donar a entendre lo sentiment intens li ha cabut en cada un de sos *singulars*...», Sermó, 1643; «en los pobles a hon los *singulars* poden portar armes...», València, xvi; «los bens dels *singulars*...», xiv.

singularitat : distinció, rareza, preciosidad : «Tot hom murmurava de la gran *singularitat* que lo Rey havia feta en honrar aquestos cavallers», Curial, 122; «e lo dia del rench se calsá la calsa e la çabata e tots quants hi havia que veyen semblant cosa staven admirats de la gran *singularitat* de les pedres fines...», Tirant, II, 373; «... no podent-me'n aconortar vent la vostra persona de tanta *singularitat* acompanyada...», Id., III, 227; «axí ben abillats de cavalls emparamentats ni d'armes e fon tenguda per festa de gran *singularitats*, Id., II, 388; «Com Tirant fon prop de l'emperador fon admirat de veure tanta *singularitat* en un cors humá», Id., III, 66; «... per no ofendre tanta *singularitat* que'n tu jo trobe no'm clamaré de tu ni menys de Deu ni de mi matexas», Id., id., 153; «Aprés lo portá en altra tenda hon hi havia iv lits de camp molt singulars e molt bells. Quina era la *singularitat* d'ells?, dix lo hermitá», Id., I, 192; Id., id., 94; «E la Reyna de Feç li dix moltes lahors de la princesa e que jamés no acabaria de dir les *singularitats* que en aquella senyora eren...», Id., IV, 187; Id., II, 343.

singularment : «terrible plor e forts gemechs donava lo duch... sobre tot per lo contengut en la

letra de la duquesa la qual *singularment* amava», Tirant, IV, 330.

sinigrech, planta medecinal : «si son refredats en treballar o per la pluja o temps fastidiós, fer-los menjar *sinigrech* o anís mesclat ab la palla», Prior, 177 v.º; «y a la vesprada quant se pon lo sol donar-li la purga que son cinch coses, so es, guoma draguant, arquitirá, *sinigrech*...», 1560, *Almanaque Gelabert*, 1876, 43. Cp. *fenigrech*.

sininestra, Dic. J. March.

Sinisterra, llin. Barcelona, xvi.

sinistrant : «Deus no vuyla que tant *sinistrant* fortuna e malastruga s'esdevenga», xiv; «Perque tantost tramés per la duquesa e per sa filla e tant los parlá en una manera e en l'altra e tant se treballá que Laquesis, *sinistrant* la fortuna, era mal contenta de Curial», Curial, 319.

sinistre : 1, desgracia, siniestro : «... per cessar scándols, inconvenients, e *sinistres* qui versemblantment se devien seguir...», xv, *Rev. Gerona*, 1886, 294; «Axí que nosaltres per squivar *sinistre*, havem dat orde que l'havem mes en hun hostal...», Doc. Arch., XXII, 237; «E per obviar tals *sinistres* e aquelles provehir...», Ardits, II, 74; «serets dignes de gran lahor e honor e preservadors de la dita casa e corona reyal de Aragó e desviadors de tot *sinistre*, mal e perill...», 1410, *Museo Balear*, 1877, 222; «... de nagada y de qualsevols altres parills y arrischs fortuits... de naufrag, de git... y de qualsevols altres danys y *sinistres* cogitats o incogitats», 1674, *Luliana*, 1892, 195; «Lo *sinistre* de fortuna me ha portada a la fi de mos darrers dies», Tirant, IV, 95. 2, adj., siniestro, terrible : «Los cassos *sinistres* de fortuna fan variejat la pensa humana de aquells qui s'esforcen a complir los actes virtuosos», Tirant, IV, 260; «molts

parlen d'ell en *sinistre* opinió», Lib. de les quatre virtuts, 58 v.º; «lo *sinistre* cas de la rebel·lió de Sicília», Rev. Hist., 1876, 153.

sinistrer : «axí com feu Scipió en Spanya qui mes en la part dreta los pus forts e en la sinistra los menys forts... e açó feu per tal quand los que mes davant en la part dreta eren pus forts, mas los *sinistrers* havien millor cor e pus forts», 12.ª del Crestiá, c. 267.

sinó : «Veig que tots los de la ciutat se'n son anats *sinó* tu», J. Esteve; «No he scrit *sinó* a tu», Id.; «Ella havia molt gran fama de virtuts, ne persona alguna dix *sinó* be de ella», Collacions, 208 v.º. Cp. : «E los àngels digueren al dit P. : *Sinó* ja veus en que sta ton fet...», Legend., I, 230.

Sinòbia, nom de dona : «que't diré de la virtuosíssima *Sinòbia* ques'intitulava reyna de Orient?», Tirant, III, 311.

sinodo : «Un dia se sdevengué que'l bisbe tenia *sinodo*, y prehicava als capellans als quals ell demaná consell...», Blanquerna, 64 v.º

sinoga per *sinagoga* : «fer oració a la *Sinoga*...», Doc., Arch., 132.

Sinopoll, ciutat : «feu la via de una bellíssima ciutat nomenada *Sinopolis*», Tirant, IV, 313.

sinquetes per *cinquetes*, per a jugar els nois, Donsayna, 1844, 42.

sinrahó. V. *sensrahó*.

sinse. V. *sens*.

Sintes, llin. Menorca.

sinzell. V. *cinyell*.

sio planta : «y mes eficaci remey de tots es preparar un bany, ahont y hagent bullit fulles de *sio*, malva...», Prior, 12.

Sió : *Sión* : «en la triomfal entrada de la *Sió* celestial...», *Veu de Montserrat*, 1878, 180.

Sió, riu de la prov. de Lleyda a la vora d'Agramunt.

sipta : jibia, Dic. J. March.

Siptió. V. *Sciptió*.

sipres, vestit de dona (?) : «un *sipres* de grana forrat de sendat vermell», Inv. Mallorca, 1345.

siquera, castellanisme : *siquiera*.

siquia : acequia : «la *siquia* que passa pel terme de Alcolageta prop Leyda», Barcelona, 1501.

siquer. V. *arbitrador*.

Siquer, llin. Mallorca.

siquiola : *siquia* petita.

Sirach, llin. Barcelona.

Sirarol, llin. Barcelona, Vilanova i Geltrú.

Sirerol, llin. Palma.

Sirerols, llin. Sans.

sirga : la corda amb què estiren la barca al riu o al mar per portar-la a la vora o platja; — (Badalona) cordeta que aguanta les marcades dels palangres.

sirgant : «lo *sirgant* flach del meu cervell fa son capell minve, sotil...», J. Roig, 6; — «*Sirgant*. Animal que estira la *sirga* o corda lligada a una barca. Aquí es metaf. del cuc de seda», Chabás, *Obres de J. Roig*, Nota al text anterior.

sirgar : tirar la *sirga* per moure la barca del riu o de la platja : «per l'abundància d'ayguas derivants de neus fuses o procehints de pluges, una sola persona no pusque *sirgar* la dita barcha», Ardits, II, 84; — fer un treball pesat. Ex. : aquí estic *sirgant*; el fan *sirgar* molt.

siri. V. *ciri*.

sirià : natural de Síria, Joseph, Barcelona, 1482.

sirigà : «Ador-vos, creu sancta y botga florida, en qui feu la seda l'etern *sirigà*», València, 1515.

siriguelos; saragtiells : «Aprés seguien los dits pelagrins molts ab antorxes en les mans y descalsos y ab *siriguelos* blancs y camises y ab una tovallola senyits», Ardits, IV, 417.

Sirriachs, llin. Barcelona.

Siris, llin. Barcelona.

Siro : «el tercero un caballero

llamado *Sivot* de la família de sir Guillermo, Quadrado, *Marsilio*, &., 283.

sirvent [servent] : soldat de peu, que servia per muntar a cavall al cavaller.

Sirvent, llin. Barcelona, xv.

sirventa (Vilatorta) : instrument de ferro en forma de baioneta llarga que serveix als forjadors, manyans o ferrers per acuciar lo foch de la fornal on caldegen el ferro.

Sirvés, llin. Barcelona.

sirvia (Mallorca), peix : escribano.

sirviola (Mallorca), peix. V. *serviola*.

sis : seis; — Fr. : *sis* o as. V. *as*.

sisa [*cisa*] : 1, contribució, impost : «En este any Batista Ximenes, credencier de les *sisas* de les carns de esta ciutat de València que fonch... privat de dit ofici per no haver donat bon conte de son empleo...», 1659, Chabàs, *Archivo*, III, 405; «los dexaren perdre en los portals en gran dany de tots los drets y senyaladament de la *sisa* e imposició de la mercaderias, Privilegi real de València, Montsó, 1542 (E. Toda); «E tots aquells qui a la sglésia o ecclesiástichs feu pagar *sisa* o qualsevol altre dret...», Confessional, e5 v.º; «Item que negun tixidor ni altre persona no gos texir ne fer texir algun drap en la dita ciutat que no haja compliment del compte de que será e que haja a ésser del pes e *sisa* dessus dit», Doc. Arch., XL, 302. 2, la banda que duen els regidors en algunes viles (Ripoll), *Renaixensa*, 1881, Desembre. 3, terme de pintor : «Axí com l'or sobre paper se posa, segons será la bona o mala *sisa*, tal semblant cas mon sentiment divisa d'aquest amor segons en qui se posa», A. March, I, 46; «E quant lo dit retaule será enguixat

e deboixat e mes de *sisa* per pintar a xv jorns...», Doc. inédit. Madrid, LV, 291.

Sisa, llin. Catalunya.

sisalla : 1, ganiveta ferma per la punta amb què tallen el cartó els enquadernadors. 2, *sisalla* o *sisalles* : llimadures dels qui treballen en or o argent, terme d'argenteres i batifillers.

sisallar. V. *cisellar*.

sisar, imposar sises al pa, vi, carn, &., xv.

sisarda (rata —). V. *rata*.

Sisart, llin. Girona.

sisavat : de sis caires, de sis costats. Ex. : maons *sisavats*.

Siscar, llin. Barcelona.

Siscart, llin. Barcelona.

siscents [*silcents*] : seiscientos.

Sisdamira, nom de dona, doc. d'Olèrdola, x.

sisè [*selsè*] : 1, adj. sexto : «La *seisena* sacrilegi la qual dona als pagesos per ço com tolen los drets de les déssimes a la Sglésia», Rev. Cat., 1889, 290; — el *sisè* manament; — ésser l'avorrimment del *sisè* : es diu d'una dona lletja, fastigosa (Mataró). Ex. : si és l'avorrimment del *sisè*; — *sisè* diner : «e a cascun de aquella si volrà dir missa sien donats XII diners e si no diran missa, *sisè* diners», Doc. Arch., LX, 455. 2, subst. : moneda; — *sisè* d'argent : «e als 4 canonjes que aporten los bordons e a quiscú sie posat *sisè* de argent», Ardits, IV, 280.

sisell (Andorra) : fita amb les armes o la creu, feta per la justícia del lloc.

sisena : els pous que es feien a l'hospital general, València, 1695; — (Berga, prov. de Lleyda) fanga de sis puntes que convé a certes operacions agrícoles, com arrancar la terra per cobrir la llenya de la boiga; — *sisena* de batlle : senyalament que es feia a Andorra de sis caps grossos o homes de

respectabilitat en cada parròquia per fer elegir entre ells un batlle per als prínceps sobirans, Vidal, *L'Andorre*, 99.

sisenament : en sexto lugar, xrv.

siser : nom donat a l'arrendador d'arbitres o rendes municipals i fiscals : «los arrendadors del General o *sisers* donaren clam al noble batlle», Privilegi real de València, Montsó, 1542 (E. Toda).

sisera : «Un forrellat de *sisera* ab sa tancadura y clau», Tarifa Oristany, 1597.

Siserach, llin. Barcelona.

Siseriu, llin. Barcelona.

Siseró, llin. Empordà.

Siset, llin. Catalunya, València.

siseta, ocell de la Bufera de València.

Sísica, llin. Barcelona.

Sisigibert (?) : Sigisbert, xiv.

Sisilade, llin. Sampedor.

sisó (València) : peça o moneda de tres quartos, o sia, sis diners; — un ocell de la Bufera de València, xvi, xvii : un *sisó* valia sis diners com un tudó, com un xibert, com un boix, com un morell i com una foija, Tarifa de caça i de volateria, València, 1369.

Sisó, llin. Lleyda, Girona.

Sisquella, llin. Sans, Barcelona, Ripoll.

Sisquer, llin. Mallorca, 1369.

sisquera, castellanisme vulgar : siquera.

Sisqueró, llin. Barcelona.

Sist : Sixto, xrv, xv, xvi.

Sist, llin. prov. Barcelona.

sista per *cista* : espècie de cabàs per cobrir les portadores molt plenes perquè no caigui la fruita que contenen, per exemple, el raïm; — cordill de pendre mides els boters, Barcelona.

Sistach, llin. Barcelona.

Sistachs, llin. Barcelona, 1837.

Sistany, llin. Barcelona.

Sistapé, llin. Conca de Tremp.

Sistarach, llin. Barcelona.

Sistaré, llin. Catalunya.

Sistaró, llin. prov. de Lleyda.

sistell. V. *cistell*.

Sistell, llin. Urgell.

sistella. V. *cistella*.

Sistellé, llin. prov. Barcelona.

sisteller. V. *cisteller*.

Sisteller, llin. Barcellona.

Sistellonch, llin. prov. Girona.

sister [*cister*] : cossiol on s'escorre el vi que sobreix de les mesures (E. Toda) : «un cove, una sistella y tres sanalles. Item un *sister* ab dos porrons», Inv. València, 1585; — mesura antiga de blat que equivalia a vuit quarteres, usada per fer concessions de terres als armats cavallers; una cavalleria de terra, o sia una concessió, era la que tenia el valor de 10 cisters de blat : «Lo feu de cavaller que era dit cavalleria de terra sols era concessió de alguna part de terra de valor de deu *sisters* de blat que eren 80 quarteres de renda, cada *cister* 8 quarteres», Bosch, *Títols de honor*, 325.

Sister, llin. Barcelona.

Sisterach, llin. Barcelona.

Sisteré, llin. Barcelona, Igualada,

sistern : cuaderno de seis pliegos de papel o pergamino : «It. dos *sisterns* de paper en un plegamí de forma de full», Inv. Vich, 1445.

sisterna. V. *cisterna*.

sisternat de pergami, 1483. V. *cornat*.

Sisternes, llin. Mataró.

sisterns, Dic. J. March.

sisteró per *cisteró* (Andorra) : mesura composta de quatre punyeres; sis cisterons formen una quartera; dues quarteres o dotze *cisterons* fan una càrrega.

Sisteró, llin. Barcelona.

sistre : instrument musical dels egipcians.

sisvol : por más que, aunque : «Aprés pensa que no ha persona al mon que no soffira sovín grans mals *sisvol* sia rey, papa, o carde-

nals, 12.ª del Crestiá, cap. 105; «inhibitlos [als clergues] expresament que no aporten vestidures de diverses colors barrades, *sisvol* la diversitat de los colors venga per posició de draps de diversa color o perfils de seda o de or o de cualsevol altre manera», 1435, *Luliana*, 1889, 150.

Sit, llin. Barcelona.

sit (Camprodon), ocell : embeRRiza loca : «nius de merles, nius de *sits*, nius de pinsans», *Novellas, Bosquerolas*, 18.

sitger : el qui guarda les sitges de blat, Ordinacions... dels forments, Barcelona, 1678.

Sitges [Ciges], vila de Catalunya, «... car tot l'altre estoll se n'era anat ves la mar de *Ciges*», *Cron. Jacme*, 474.

siti : 1, asiento, silla : «la reyna fo aseguda al *siti* reyall ab la corona en testa», *Desclot*. 2, el coixí o matalasset prim per posar sobre un banc : «Un *siti* de banqual de lana cubert de canemaç negre dessús e dejús», *Inv. Torre den Barra*, 1430; «e si ventura alcú dels dits confreres fallirà, que no sia tengut pagar tot lo *siti* a ell pertanyent», *Doc. Arch.*, XL, 455; «It tres *sitis* de bova [a la cuina]», *Inv. Torre den Barra*, 1430; «It. un *siti* de pel ab cuberta de canamás crog... It. altre *siti* ab cuberta e sotana de fustany vergat, plen de lana», *Inv. Vich*, 1403; «It. un *siti* de ploma ab cuberta de canamás. It. una asponya. It. un orinal», *Inv. Vich*, 1403; «Dos banchals. Un cobrestrado vert. Sis *sitis* de raç...», *Inv. Junqueres*, 1435; — alçar els *sitis* : fer dissabte, Barcelona. Cp. *setí*. 3, sitio, lugar : «Lo *siti* de la ciutat: Civitas. Situs», *J. Esteve*; — Fr. : deixar en el *siti* : deixar mort a un al mateix lloc. Ex. : si vinc et *deixaré en el siti*. 4, sitio, asedio; — lo *Siti* perillós, era la divisa o empresa d'Àlfons V després de

la conquesta de Nápols, en 1443», *Cartas comunas originals*, 1443, Arxiu municipal de Barcelona. 5, situado : «... les casas del reverendíssim archabisbe de Tarragona qui stan *sítias* en lo carrer ample», *Ardits*, III, 293.

sitiada : «los furs se imprimeixquen y que tostems que's juntaran los deputats los hajen de tenir en la taula de les *sitiades*», *Mora, Furs de València*, III.

sitial : cadira, banc, trono : «lo dit senyor Rey... muntá al Catafal e *sitial* qui per la Ciutat li era apperellat en la plaça...», *Ardits*, II, 294; «E après li agueren apperellat i *sitial* al portal major de la Seu e aquí adorá la Santa Vera Creu», *Ardits*, I, 489; «y lo senyor bisbe de Barchinona... per ço que lo cors de dita abbadessa stava allí posat al mix del dit cor sobre un *sitial*...», *Id.*, IV, 170; «Hun *sitial* de fusta d'alber ab tres cases, pintat de uns cascalls ab un trespontí de borra ab cuberta de fustany blanch e blau ab dos coxins ab cubertes verdes y negres», *Junqueres*, 1512; «It. dos *sitals* buyts cadahú ab son trespontí», *Junqueres*, 1503; «Leix a la senyora prioressa lo meu lit ab tots los lansols, vánoves, coxins, flassades, pavalló e lo *sitial* e tot lo forniments», *Inv. Junqueres*, 1501; — seient de fusta de la necessària : «frontisses per els *sitals* de nessesària», *Compte de manyà, Barcelona*, 1830; — bassa rodona de fusta que sosté la saca per tenir el blat dins el corteretes (?) de les possessions, Mallorca. Cp. *setial*.

sitiat : «après de grans feyts d'armes que li'n posqueren contrastar los *sitiats*...», *Boades*, 20.

sitja [cija, ciga] : 1, silo : «obriren moltes *ciges* plenes de forment», *Doc. Arch.*, XXXV, 119; «que los consellers... puxen acordar e deliberar si será expedient a

la ciutat faça fer graners o *ciges* per conservar los forments», Ardits, I, 427; — *sitja de carbó* (Guilleries): clots que fan els carboners per fer carbó, hi solen fer carbó de bruc que serveix especialment per terrers i manyans; el clot arriba a la cintura d'un home i empilen la llenya i l'encastellen amunt cremant com en la pila 2, presó, mazmorra, subterraneo: «los tenia presos en la *sitja*... del castell de Puigcerdá», 1580, *Boletín Bibl. Balaguer*, Sept. 1890, 2; «e sens tocar de peu en terra los lançaven en *citges* fondes uns sobre altres», Tirant, I, 283; «Presó o *ciga*: Carcers, J. Esteve, p4 v.º; «aquell qui cava lo clot o la cova a son proisme caurá en aquella, e aquell qui aparella e obre la *cija* hon cayga son proysme, perirá en aquella», Doc. Arch., XIII, 476; «y tots aquells desesperats per ira que son cayguts dints la tomba, los quals yo Pluto, deu infernal, rey de la foscha *citge*, he atterrat,...», Pecador remut, 42. Cp.: «Dues moles ab lur gorniment e ab lurs *sitges*», Inv. Vich, 1413.

Sitjà, llin. Catalunya.

Sitjar, nom d'una placeta de Palma; llin. Catalunya.

Sitjes, llin. Barcelona.

sitot [si tot]: aunque, bien que: «E *sitot* la reyna li feya festa per ésser ella gran senyora e strangera, emperó no la amava molt», Curial, 210; «Ronya ha la mel e escuma, *sitot* es dolça», Proverbis Tarragona, 331; «*si tot* Deus fech tota re que fonch bona...», Andreu Febrer, xv.

sitoual: «carga de *sitoual* duos solidos», Barcelona, 1252.

sitronat. V. *citronat*.

siuladissa. V. *xiuladissa*.

siular. V. *xiular*.

siulet. V. *xiulet*.

Siumell, llin. Vilanova i Geltrú.

Siumells, llin. Vilanova i Geltrú.

Siurana, llin. Mallorca, 1614.

siure. V. *seure*.

Siurell, Selva de Consonants, Mallorca, xviii.

sivaderet per *civaderet*: taleca en què els pobres porten els rosegons que capten.

siveta [siueta]. perfum, substància olorosa, xv.

Siveta la Vella: Civitavechia: «naus carregades de forment qui son vengudes de *Siveta la Vella*», Ardits, II, 435.

Sivilla, nom de dona.

Sivilla [Sibilia]: Sevilla: «A *Sivilla* se esdevench que un ciutadà...», Dones, c. 59; «... e feu poblar primerament la ciutat que vuy es dita *Sibilia*; aquella apellá *Hyspali*», Tomich, 5.

Sivillà, llin. Vilafranca del Penedès.

Sivilla, llin. Barcelona.

Sivillà, llin. Barcelona, Berga.

Sixt: Sixto, xv.

slenegós per *esllenegós*, xv.

smaginar. V. *esmaginar*.

Smandia, llin. Barcelona, xviii.

so [son]: sonido: «e torná a tocar la trompeta la qual sta al cadafal del rey o dels jutges (del combat) e com hagué tocat *so* adolorit, dix un rey d'armes...», Tirant, I, 244; «Sona viola, sona, fesne lo *so* cortés», Cançó popular; «¿Qué conexem tan savi e tan bo que mal e be no ss'en dig'ab gran *ssó*?», A. March, I, 202; — música: «*so* de cegos», València, 1596; «*so* de çambra», València, 1596; «Quant n'hagueren prou sopat, en feren un poch de *so*», Rom. Milá, 6; — *so* de dents: el soroll que es fa amb les dents per gran fred, *Bocaccio Amer*, xv; — *so de viato*: sometent, 1638; — *so de via fora*: «quan lo honorable balle... posará lo *so de via fora*... tots los habitants han de acudir a dit *so*...», Brunyola, xvi, 41; — *en so*: en forma, a manera: «E lo dit ca-

valler se mes en orde a la morisca *en so* de alacayo», Tirant, I, 205; «... les calces vermelles e lo capell al cap la desfavoria tant que paria que fos un diable, e certament qualsevulla dona o donzella qui *en tal so* la miren, vos parrà molt leja per gentil que sia», Tirant, III, 75; «pres lo rey e tots los altres presoners, e posaven-los sobre posts amples e ben ligats... e com los de fora veyen lo rey *en tal so* star... no consentiren que les bombardes mes tirassen», Tirant, III, 358; «aná a la gentil vella e despullá-li la roba que vestia e restá en camisa; e tenia la sua noble persona de tanta gentilea e disposició que coneguera qui *en tal so* la ves com era donzella que possehia tanta bellea com en lo mon trobar-se pogués», Id., íd., 153; Id., íd., 59.

so. V. ço : en *so* de (Plana de Vich) : a merced de, al arbitrio de.

so, primera p. del pres. ind. del verb ésser : «ab los solícits treballs de la mia enamorada pensa, *so* venguda a notícia de les singulars perfeccions que de Phelip tinch conegudes», Tirant, I, 361; «Pare, yo *so* fugit a tenebres... e *so* vengut a carrera de veritat», Flos Sanct., 1.ª ed., 322; «e per ço me *so* lexat de parlar d'ell», Tirant, I, 112; «No'm se hon me *so*», J. Esteve.

so (el primer —), el primer sueño. Ex. : tenia son, he anat a dormir i han vingut a despertar-me al primer *so*, i m'ha sabut greu perquè tenia un somni deliciós.

so : finca, predio (Plana de Vich). Ex. : he trobat N. en *so* d'En Ferrer; si et trobo mai més caçant pel meu *so*, te prenc l'arma, 1856. Cp. : son; — *so* del meu, *so* del teu, del seu etc. : hacienda, bienes : «... donant-los [als pobres] la siutat a cada monestí per cada olla quinze lliures asepat los pares de la companya que la

donaven de *so* del seu y axí los pobres acudian...», Miquel Parets, II, 77; «la benedictió vendrà sobre ells e sobre tot *so del seu*», Epístola tramesa del cel, 1486; «e feu-lo batejar e mes-li nom Sanxo e portá'l-se'n en *so del seu* e feu-lo nodrir», Tomich, 12.

so, un dret del règim feudal : «apar en los drets que segons nostres lleys municipals y comuna observansa en estos comtats se deuen al castell terminat per los habitants y vassals de aquell, que son, guayta, *so*, alberga y altres...», Títols de honor, 191.

so (Mallorca), article. Ex. : anar amb *so* cotxo de'n taló, ab *so* bocí a sa boca, ab *so* canyom davant; «son pare prenia ses massons per ells, y axí es criaren en *so* cabestre damunt es coll, que arribaren a ser pitjors que carn de xinxa», Rondaya de Rondayes, 11.

so (València), contracció de senyor, senyora. Ex. : la *so* Rosa, la sabatera; «No'm diga res, *so* Colau», *Lladrimes d'una femella*, 1859.

Soa, Selva de consonants, Mallorca, XVIII.

sobalma, Dic. J. March : subterráneo, cava, sótano, xv.

sobatre (Granadella) : tirar una cosa amb força, rebatre.

sobatuda (Mallorca) : cop fort sotragada. Ex. : rebre una bona *sobatuda*, es diu de les pèrdues d'un comerciant.

sobech [sobet, subet. subech, xubech] : son, sopor, becaina, cabezada : «Y llegend fins que al cap darrer tir es diari... I m'agafa un *subech* que no es de dir», *Revista Balear*, 1872, 377; «... o clogas sos ulls al son. Bon Garí, no'ls clogas gaire que'l teu enemich no dorm y a cada *sobech* que donas va sembrant herba en ton hort», J. Verdaguer, *Obres*, I, 322; «despertan los que estaven adormits com los que tenen *subets*, Coma,

Directorium, 1572, 12; «de subet está malalt lo gran monarcha Phelip, diuen que de mal govern poc a poc se va morint», Ms. Bib. U., Arm. II, 10, 235.

Sober, nom d'una esclava, València, 1391.

Soberats, llin. Mallorca, xvii.

soberch, soberga : soberbio. Ex. : és un pare molt *soberc* pels seus fills (Pollença); «Res basta a refrenar la mia *soberga* malícia», Psalms Amer, xv; — extraordinari : «dotat de força generosa, ardent, victoriosa y *soberga* contra adversitat...», Peccador remut, 99; «inestimable es lo plaer e *soberga* alegria que tinch de la vostra desijada venguda», Tirant, IV, 257; — alt, elevat : «... mas lo alá era molt gran e *soberch* e feu caure tres voltes a Tirant en terras», Id., id., 185; «It. poliges e ver-teys *soberchs*», 1331, Capmany, *Mem.*, II, 413; — superior : «com volrà fer empresa per invasir los enemichs per ésserlos be *soberchs*, es molt necessari haver lavors tals gents...», Doc. Arch., XXII, 171; «no vull que diguen de mi que ab armes *sobergues* me so combatut ab tu», Id., I, 185; — fatigós, cruel : «lo qual era molt *soberch* a la delicada persona sua...», Vita Christi, 1497, 100; «moltes altres rahons hagueren en pro lur per suscitar la dessús dita unió, car ell volia moltes coses *sobergues* e fort greuges d'aquells sotsmesos seus», Boades, 396.

sobergament : «Lançlot *sobergament* en semblants fets era desijós de entrevenir», Mossèn Gras, *Tragedia*.

soberguejar : dominar, superar, vencer, tiranitzar : «la altesa de ton gran estament requer en lo príncep que no tant solament *sobergueyg* los altres de enginy e singular saviesa de letres...», Ms. Séneca, 1; «E per esta manera vencé

Manfré, rey de Sicília, a Carles Martell en Itàlia... car *soberguejd'*l en tanta multitud de companya be ordenada que quasi per tot un jorn li tingué la batalla, car com Carles lo combatés fortment, emperó a la fi Manfré *soberguejd'* tant en gent continuament novella e fresca e be ordenada que a la fi Carles defallí en gent e hagué a fugir», 12.ª del Crestiá, c. 229; «Deuen encara les torres del mur ésser axí altes que per gran torre de fust que fos feta defora per esvaire e per entrar dins, que no'ls puxa *soberguejar*», Id., c. 110; «en alguns casos los pochs comunament *soberguejaven* los molts», Id., c. 230; Id., c. 356; Dones, 38.

sobergueria [sobergaria] : despotisme, greuge, tirania : «la dita sancta dona dix en sa mort a son fill que l'àngel de Deu li revelá en gran secret que nostre senyor Deu condempnava a mala mort e dampnada en special aquells qui eren tocats de aquests peccats, ço es, que lo regiment del poble giraven en tirannia e en *sobergaria*...», Angels, 125; «demaná-li de gràcia per quina ocasió mes a ella que a les altres sa senyoria feya aquella *sobergueria*», Flors de Virtut, eg v.º; «fahent de voler ley, e justícia de poder e *sobergaria*, com fan los tirants qui per força mantenen senyoria», Peccador remut, 41 v.º; «e com lo rey Carles faés grans *sobergueries* als sicilians que ja no'n posquien sostenir aquells pobres miserábiles...», Boades, 343; «son germá feya moltes *sobergarias*...», Quadrado, *Germania*, 19.

sobet. V. sobech.

Sobies, llin. Barcelona, xvii.

Sobina, llin. xvii, Terrassa.

sobines (de —) : echado de espaldas : «après ell se torná lançar *de sobines* sobre la terra», Vida de Sant Jerónim, Barcelona, 1493, c. 37; «lançá's en terra de *sobines*», J.

Esteve; «E entrant per la cambra tot esmortit, lo seu fill Ali Baxá stava labores de *sobines* que no dormia...», Xalabin, er; «... qui es gran alcavota e sap una gran flota de les fembres mesquines qui jahen de *sobines*», Lib. dels Mariners, 2; «E si sirá rey tingue lo ceptre en la ma dreta e axí sie posat de *sobines* en lo cadafal...».

sobir, Dic. J. March.

sobirà : superior, més alt; «a la cambra *sobirana*...», Inv. Vich, 1413; «guarde't que quant te cuyderás la *sobirana* rama de l'arbre tenir, no caygues, falint-se la flaqueza de la dite rama», Lib. de les quatre virtuts, 28 v.º; «amistat es gardiana de pietat e maestra de egualtat en tant que per ella lo *sobirà* se fa equal al jusá e el jusá al *sobirà*», Collacions, 171 v.º; «lo dit cos fon despullat sens que no fon enrejat, la qual cosa se hac a gran maravella e fon mes dins dues caxes de fust, una dins altre ab diverses pólvores e la *sobirana* fon cuberta de vellutat carmesí molt bell», Doc. Arch., XXVI, 95; «los jueus la *sobirana* vestidura deuen portar tal que cobra totes les altres vestidures», Cost. de Tortosa, 13 v.º; «... no gos fer tallar ne vestir vestidures algunes *sobiranes* o jusanes, de drap d'aur», 1420, *Almanaque Balear*, 1879, 139; — extrem, urgent : «... qui eren posats en *subirana* necessitat...», Carta dels magistrats de Barcelona als de Montpeller, 1383; — carrer de St. Pere *Sobirà*, avui carrer de St. Pere més alt, a Barcelona; — títol per les més altes autoritats; «... com a gran traydor haveu mort a mon *sobiran* rey e senyor lo rey de França», Tirant, I, 238; «e ja lo *subiran* regidor no podia tants mals sostenir perquè, cridat son fill Mercuri...», Francesch Alegre, 10 v.º,

— magnífic, esplèndid : «peró vuyt que'm prometats que qualsevuyta muyler que jo prena, ab *sobirana* honor e reverència la tractarets», B. Metge, Miquel i Planas, 56; — suprem : «lo ánimo deu en tu sobrepujar si mateix, car vengut est als *sobirans* combatiments», Tirant, II, 156.

Sobirana, nom de dona, 1430.

sobiranament : «Lo nové es que l'om que fuig se deu guardar *sobiranament* de esmajar, car si s'esmaya ell es mort», 12.ª del Crestiá, c. 287; «guarda't de portar paraules *sobiranament*, car qui açó fa no es hom de recapte ans ensenya que es minyó insensat», Id., c. 363.

sobiranesa : el punt més alt : «e se't ben dir : menor pes ha en tu que en la *subiranesa* de la aresta», Tirant, II, 363.

sobirania : «... ja que ab l'enllaç ab famílias llecetas nostres comtes y reys tant llegalítimas arrels havian plantat per a sa *sobirania*...» *Veu de Montserrat*, 1889, 329; «Lo pontífice... quedá privat de la garantia que assegurava devant del mon la independència de la *sobirania* de que está divinalment revestit», Id., 1890, 324.

sobllimar. V. subllimar.

soborn : «les malícies y *soborns* que hi sol haver», Vall de Ribes, xvii; «y que aquells doctors axí extrets sian electors per la facultat de doctors collegiats en Theologia per a elegir dit rector... y que ninguna persona comuniquie ni parle ab ells a efecte de llevar tota ocasió de *soborns*», Redreç Univer-sitat, 21.

sobornació : «que no se exhiguen *sobornacions* ne altres exaccions», Constitucions got. 338; «Un jutge de la ciutat de Roma qui havia nom Steve per *sobornacions* e presents que li daven...», Legend., II, 9; «N. S. los done grátia que fassan lo que deuen y que no ad-

metan prechs ni *sobornations*, lo que se dubta en gran manera, Ardit, V, 483.

sobornar [subornar] : «qualsevol persones qui menaçaran, *sobornaran* ab pecúnias o en altre qualsevol manera...», Fur de València, 1510; «...y mes avant hoiran sentència de escornicació y juraran que no faran dita electió de rector per ésser estats *subornats* ni per promeses o colligations o per haver offert y promés son vot», Redreç Universitat, 23; «*Sobornar* : Muneribus palpate. Frangi pecunia. Subornare», J. Esteve.

sobra (de —) : encima : «sabien que'ls reys de tota la terra se ajustaven per venir *de sopra* Rotlans», Tomich, 20.

sobraltiu, Mallorca, xiv.

sobralles : lo que sopra de la mesa : «a la porta de la casa del draper molts pobres qui speraven almoyna de les *sobralles* de la taula...», Blanquerna, 17 v.º. Sin. : *restes, romanalles, sobrances*.

sobrancer (Lleyda) : en abundancia, de sobras. Ex. : no tinc temps *sobrancer*.

sobrances (Mallorca) : lo que sopra de la comida. Ex. : els pobres van a cercar les *sobrances* de la fonda.

sobranques : l'ornament amb borles que porten a les anques els muls, cavalls, &c., per guardar-los de les mosques.

sobrapells : sobrepelliz : «Un *sobrapells* de capa», Inv. Vich, 1390.

Sobraqués, llin. Rosselló.

sobrar : superar, vencer, dominar : «lo enganà ab blanes paraules, perquè ab turments no'l podia *sobrar*», xiv; «Sant Agustí diu que tu *sobres* l'om ab humanal e temporal benaventurança e vences e *sobres* lo diable ab la amor del proysme», Doc. Arch., XIII, 472; «E deya César que lo capitá devia

tenir aquell consell contra los enemics lo qual serven los metges contra les malalties dels hòmens, les quals vencen e *sobren* algunes vegades ab fam, altres voltes ab ferre», Tirant, III, 237; «... qui vol véncer ni *sobrar* accidia cové que haja en son cor fortitut», Orde Cavayleria, 29 v.º; «aquell no es bo que no sab soferir ni comportar los mals, ans ensenya que no ha bondat alguna puix es *sobrat* per impaciència», Tirant, IV, 115; «Si per ventura haveu may hoit dir una dona corrent *sobra* a molts forts hòmens, tal fama no es estada fabulosa ni falsa», Francesch Alegre, 89 v.º; «E en aquell peu que tenen levat en alt tenen una pedra perquè si la son les *sobraue* e les cansave...», Flors de Virtut, dz; «Curial ja exit de son seny, no sabent-se regir, tanta era la cólera que'l *sobrava*», Curial, 253; «passen avant los cavallers e les dones que totes volien be a Curial; *sobrades* de compassió, totes se planyien dolorosamente», Curial, 114; «A la fi lo comte *sobrá* de força lo leó e matá'l», Tirant, I, 111; «Certes eu creu que vos cuydats *sobrar* de seny tots los passats...», Francesch de la Via, ci; Mem. A. B. L. B., II, 541; Curial, 36; A. March, 1560, 78 v.º; Dones, 39. Cp. : «a Mallorques havia un mercader qui entrant en la Seu... après que fonch vengut de son viatge encés candeles per los altars, e a la fi *sobrá*-li'n una e viu aquí la ymatge del diable», 12.º del Crestiá, c. 150.

Sobrarbe [Subarbre] : «en les muntanyes de *Subarbre* e de Ribagorça», Tomich, 9; Id., 10.

sobrarejar : vencer, superar (?) : «*sobrarejat* m'has fort per felonias», J. Berenguer Masdovelles, xv.

sobrarria : desmán, demasia, exigencia injusta, iniquidad : «perqué ab tanta fúria, *sobrarria* e

iniquitat, dissipar, confondre, exterminar e anichilar aquella tan gran casa...», *Rev. Cat.*, Comte d'Urgell, 53; «cell qui ab gran *sobrarria* persegueix l'altra es comparat a lehó», Boeci, 185; «fer mal e *sobrarries*», Id., 189; «per so que ells e los altres presos qui per avant seran en aquella, sien desliurats de las oppressions, *sobrarrias* e desordonats pagaments», 1420, *Gay Saber*, 1870, 178.

sobrat : vençut, dominat : «car yo'm tinch per molt culpable de aquesta cruel mort, la qual he feta *sobrat* per intolerable ira; per les folles paraules que li hoy dir no poguí retenir lo natural moviment...», Tirant, IV, 7; — (Mallorca) pesado, impertinente, fastidioso : «qu'es de *sobrat* dur dol de persona vivas», Glosa mallorquina.

Sobravía, llin. Barcelona, xviii.

sobre : «los cavaylers han honor e senyoria *sobre* lo poble a ordonar e a defendre», Orde Cavayleria, 4; «E nos dixem-los : Lexats-ho *sobre* nos, que a la longa nos vos en guardarem d'onta e de vergonya», Cron. Jacme, 323; — más que ; «lo teu cors (al cel) será resplendent *sobre* lo sol», Confessionari; — de sobras, en exceso : «... e quar la cosa no podia bastar de les donacions de les cartes, tolguem-ne a aquells qui *sobre* n'avien e tornam-ho a mesura», Cron. Jacme, 321; — Fr. : anar per *sobre* : nedar una cosa damunt d'altra líquida, sobrenadar.

Sobré, llin. Seu d'Urgell.

sobreabundància, J. Esteve.

sobreabundant : «La princesa per *sobreabundant* alegria se pará, tal que asseguda en terra stigué per bon spay que no pogué parlar», Tirant, III, 257; «lo afligit emperador per *sobreabundant* alegria caygué de la cadira e smortí's», Id., II, 148.

sobreabundant : «e allí hon havia abundat lo peccat, *sobreabundás* la gràcia», 4.^t del Cartoxá, c. 6.

sobreadzembla : «Per terra foren posats v draps vermells ab senyals de la ciutat qui son appellats *sobreadzembles*», Lib. de coses assenyaldades, 90; «Deu draps de peus alias *sobreadzembles*», Ardits, II, 165. V. **sobrezemble**.

sobreadzembla [**sobreazembla**] : el cap de les cavalleries de palau : «... lo qual *sobreazembla* deja ésser nomenat, e de les nostres azembles sia axí diligent segons que a la indústria de l'ofici se pertany», Doc. Arch., V, 58; «Item doní an Joan de Tafalla lochtinent de *sobreadzembla* de casa del dit Sor. Rey...», Comptes Thesoreria reyal, 64 v.º

sobreafluent : sobreabundante, xv.

sobrealtè que dona l'asma, E. Vilanova.

sobrealt : altíssim, xv.

Sobrebaus, llin. Vich, 1413.

sobrebeure : beure després d'haver begut, xv.

sobrebò : molt bo, bonachón, excel·lent (St. Joan Despi). Ex. : era un cavall *sobrebò*.

sobrecaledat : sobrefehchado (?), 1660.

sobrecalez : cubrecáliz, Inv. Cervera, 1789.

sobrecaç : espècie de toquilla (?) : «un *sobrecaç* de la senyora del castell, de drap de li prim...», It. un drap de cap de la dita senyora...» Inv. Torre den Barra, 1430; «un *sobrecaç* de fill d'Almeria ab listes squacades», Id.; «Un *sobrecaç* ab flocadura violada», Inv. Vich, 1445.

sobrecel : dossier, coberta del dossier del llit; palio, tàlem : «It. un dossier de tela negra lo qual servex al cap del lit e a *sobrecel* pintat de cans ab un cervo en lo mig», Inv. Torre den Barra, 1430;

«*sobrecel* de seda blanca ab barres d'or», 1470, *Renaixença*, IV, 62 (de la Seu de Girona); «Un *sobrecel* ab flocadura de fil», Inv. Mallorca, 1517; «y ha un Christo nou... y a la respalla d'ell dues cortines de glassa ab fusells y fullateria al rededor, y sobre d'ell un *sobrecel* de travacha molt bo», 1603, *St. Magt*, 47; «It. cinch pessés de cortines de tela negra ab lo *sobracel* pintat ab senyal de Jhs», Inv. Vich, 1423; Lib. de coses assenyalades, 79, 80.

sobrecelli : *sobrecel* : «*sobrecelli* de drap d'or», Barcelona, 1370.

sobrecoch : cap de cuina, cuiner en cap : «e nos qui érem el port, dix-nos i *sobrecoch* nostre qui era exit defora en una barcha», Cron. Jacme, 478; «Dels *sobrecochs*. A la honor nostra esguardar, creem que els *sobrecochs* a servey de nostra persona diputats, mayorment aquells qui a nos viandes ministraran...», Doc. Arch., V, 35.

sobrecolidor : col·lector del dret del General a València quan se recaudava per administració : «E primerament han a elegir dos honorats hòmens e que tinguen bens, los quals han a ésser *sobrecolidors* de totes les pecúnies que colliran dels drets de la Generalitat», Mora, *Furs de València*, 177.

sobrecoç : la tapa de la copa : «una copa ab son *sobrecoç*», Ardits III, 281; «Item una copa de argent ab son *sobrecoç* deurat y llavorat de massoneria ab un lletonet que te en la una ma las armas de la ciutat y en l'altra un bastó ab una falla...», Ardits, IV, 15; «deu tornar e restituir a nos la vexella següent: Primerament un gobell d'aur ab *sobrecoç* e ab obres de fulles d'argent e ab una perla al cap del pinyó del *sobrecoç*...», XIV, Coroleu, *Documents*, 136.

sobrecoç : síncope, desmai, ansietat. Ex. : li ha agafat un *sobrecoç*; «ja se li manifestava la

febre de la primera representació, aquell *sobrecoç* produhit per la emoció», *Rev. Cat.*, 1892, 451.

sobrecoç. Ex. : els faldonets del *sobrecoç* (?).

sobreaurat : daurat per damunt : «e ha donat un cálzer *sobreaurat* ab uns smalts», Boades, 431.

sobreixir : sobresalir : «segons lo consell del savi... qui diu que si has filles, que serves e guardes lo lur cors e no mostres la tua cara alegre a elles, açó es a saber que no'ls dons perquè se ergullen ne *sobreisquem*», Collacions, 188.

sobrefalxetes : prenda de vestir, adorno de caballero, 1605.

sobrefil : punto de cima o de encima; serveix per cosir dos voravius.

sobrefillar : fer sobrefil en cosir la roba, perfilar.

sobrefluitat. V. *superfluitat*.

sobrefruytat : superfluidad en los humores del cuerpo; excremento, XIV.

sobrefuytat. V. *superfluytat*.

sobregitament : «Ningú gos portar en vestits, ligars o calsars, pedres fines, sevastre... ne brodadura, ne *sobregitament* ne altre obratge», Lleis sumptuàries, Mallorca, 1384; València, 1383.

sobregoyta. V. *sobreguayta*.

Sobregrau, llin. Gallifa.

sobreguarda : «Deus qui está de *sobreguarda* e veu los coratges de tots...», Curial, 127; «Los dits senyors deputats han a fer un altre ofici, lo qual se apella *sobreguarda*; te a veure sobre les guardes dels camins si fan fraus alguns...», Mora, *Furs de València*, 185.

sobreguayta : «Com l'albanés veu que lo *sobreguayta* era ja passat e les guardes dormien, pres la capça del foch...», Tirant, III, 338; «Pujaren alt per les torres e pensaven-se los qui feyen la guayta que aquells eren de la *sobreguayta* e no

los deyen ress, Tirant, III, 340.

Sobregues, llin. Barcelona.

sobrelaus [sobreslaus] : alabanza exagerada : «no pens puxa ser comprés per negun juy si ya no es per sobramar vertader pres la *sobralaus*, mirant aquella fan les paus mos sentiments», Canc. Saragossa, 167; «Pahor no'm sent que *sobreslaus* me vença loant aquell qui totes lengues loen», A. March, I, 417.

sobrelevar-se : «moltes vegades se sdevé que la ánima es arrapada per la supèrbia o elació en la potestat trespasadora temporal. E per tal com cascun se *sobreleva* com se veu sobre los altres», Collacions, 253 v.º

sobremenjar : comer en exceso, banquetear, XIV, xv.

sobremitjana, terme de náutica.

sobremuntar [sobremontar] : sobrepujar : «Les misericórdies de Deu *sobremunten* totes les sues obres», Psalms Amer, n.º 9; «... e lo odorar, per ço com es pus alt vers lo cel que'l tastar, *sobremuntia* a ell e oyr que ia es pus alt que tots *sobremuntia* a tots», Doc. Arch., XIII, 259; «... reputam que compensades totes coses, los altres *sobremunten*», Doc. Arch., V, 33; «Item diu sent Ambrós... que virginitat *sobremuntia* e sobrepuja tota obra de natura humana», Collacions, 213; «la let dels teus pits qui *sobremonta* tota dolçor de vi», Doc. Arch., XII, 432; Canç. Saragossa, 161; «la odor dels teus ungüents *sobremuntia* tots perfums», Doc. Arch., XIII, 442.

sobremunyонера, terme d'artilleria : «*Sobremunyонера* es una planxa que passa sobre los muñons de la peça y ab unas xavetas se colla ab los perns del muñó y de sobre lo muñó», Francesch Barra, 5.

sobrenaturalisar : «lo sentiment

humá *sobrenaturalisat* per la caritat cristiana...», *Veü de Montserrat*, 1888, 18.

sobreneu : «... quan cau de la montanya de ma esquerra un *sobreneu* o esllaviçada de neu que'ls colgá y ofegá a tots», J. Verdaguer, *Obres*, VI, 30.

sobrenom. Sin. : renom, malnom.

sobrentendres's : entendre-se, convenir sobre un asunto.

sobrentonar : aventajar, sobrepujar, subir de tono : «Tots los que vuy en letras posats viuen, Ausias March jutgen que'ls *sobrentona*», A. March, 1560, a4.

sobreòs : durícia, espècie d'ull de poll. Ex. : el meu cavall va rebre un cop a la cama, un xic més amunt de la pota i li eixí un *sobre os*; «Tirant dins la orella tenia un *sobre os*, lo qual li dava infinida dolor com s'i tocava...», Tirant, IV, 87.

sobrepaner : «*sobrepaner* flocat, obrat de seda», Inv. Sta. Coloma de Queralt, 1410.

sobrepany : «cofrenet ab pany e *sobrepany*», Inv. Torre den Barra, 1430.

sobrepausat : «ab volentat del senyor rey e ab volentat dels *sobrepausatz* dels ortolás», Alart, 101.

sobrepellis [sobrepallç] : sobrepelliz : «*sobrepellits* ha de portar lo sacerdot quan bateja», Ritual Vich, XVI, 20; «E que sia tengut de anar als cossos dels pròmens de la dita almoyna ab *sobrepellitç* vestit», Doc. Arch., XL, 475; «*Sobrepellitç* : Mulcticia vestis. Alba clamis», J. Esteve; «un *sobrapalls* de tela prima guarnit ab guar-nitió», Inv. Vich, 1644.

sobrependre : «Senyor, dix lo missager, tantost que Curial partí, no'm se quiny accident *sobreprés* a Laquesis, que ella caygué morta», Curial, 69; «No era, emperó, complit lo segon any del seu maridatge, que al senyor *sobreprés*

una gran febra», Curial, 6; «e'ls serrayns, com veren que axi eren *sobrepresos*, no saberén que's fessen...», Desclot, París, 596.

sobreportal : marc que sosté les barres per a les cortines, Palma, 1762.

sobreposat : 1, superior, principal : «lo príncep e cascun qui es *sobreposat* al poble qui li es subjugat, deu ésser dreturer», Collacions; «Item si 'ls dits camins s'engorgaven, que'ls dits *sobrepausats* fassen aquels adobar», 1323, *Rev. Lang. Rom.*, 1888, 545; «... e ab volentat dels cónsols d'Elna he ab volentat dels *sobreposats* d'Elna», Id., id.; «los regidors de les províncies, les potestats de les ciutats, e'ls *sobreposats* dels pobles e els batles de les viles...», Collacions; «algozís y masers y tots los oficials, ço es, *sobreposats* y prohòmens, clavarís y mañefles ab sas gramallas...», *Cronicón May.*, 344; «vos pregam, exortam e requerim que decontinent que En Pere Johán Çacrispi era *sobreposat* del sacramental novell de la vila de Moyá...», *Doc. Arch.*, XXII, 222; «Fem-vos saber que adordonats es estat per los *sobrepausats* dels parayres e dels tixedors de Perpenyá...», 1312, *Rev. Lang. Rom.*, 1886, 62; *Calendario Balear*, 1875, 47, 48; — el cap de colla elegit per un gremi, ofici, barri, &c., per dirigir les festes populars, Mallorca, xvii; — *sobreposats de l'horta* : tribunal particular creat a Perpinyá per En Jaume I en 1267 per jutjar els casos de danys, tales, malifetes, etc., en els termes i propietats dels ciutadans d'aquella vila (E. Toda). 2, una espècie de brodat, Barcelona, xvi.

sobreposít : sobrepuesto : «les dones no gosén portar vestedures de color sinó mantells verts e cotes scures sens *sobreposíts*», 1410, *Luliana*, 1889, 159.

sobrepost : «Item que quan lo dit retaule será acabat... ell passarà aquell en la sglésia que'l dit Gil volrà... e aquell mostrará al dit Gil... ans que comence aquell de enguixar ni endrapar ni de metre altre *sobrepost*...», 1402, *Doc. inédit.*, Madrid, LV, 281; «Item que obrat lo dit retaule e acabat de fusta, abans de pintar e enguixar ne fer-hi algun *sobrepost*...», Id., id., 294.

sobrepuig : exceso (Vich). Ex. : si això ha de venir, vindrà de *sobrepuig*.

sobrepujar : sobrepujar, dominar : «la altesa de tan gran estament requer en lo príncep que no tant solament sobergueyng los altres de enginy e singular saviesa de letres los sotmesos e de bella parleria *sobrepuyg* tots los mortals...», Ms. Séneca, 1; «ells havien lo vent del lebeg tant complit que's podien aorçar per fer lur viatge, e nos no podíem *sobrepujar* el vent per ço quan érem puys bays que ells no eren», *Cron. Jacme*, 477; J. Esteve.

sobrepús : plus, excedente : «tots aquells qui menjaran en lo monestir de Sent Agustí damunt dits sien tenguts de pagar ii solidos e lo *sobre pus* qui será necessari per messió del dit menjar se pach de la caixa de la dita almoyna...», *Doc. Arch.*, XL, 204; «... dels quals pren lo batle per son salari cascun ayn ii solidos. Lo *sobrepús* pren lo batle general», *Doc. Arch.*, XXXVI, 39.

sobrer : 1, sobrante, superfluo, de sobras : «... car la nostra nau no devia anar menys de i timó que haja *sobrer*», *Cron. Jacme*, 475; — abundós, holgado, grande; «Una olla de coure ben *sobrerar*», *Inv. Vich*, 1412. 2, superior en fuerza : «lo qual [cavall] era lo pus *sobrer*, pus fort e millor que altre algu que fos en lo torneig», Curial,

91; «lo frare saltá... e fonch *sobrer* e doná-li de gran poder sus lo batcoll...», Francesch de la Via, di; «'l scuder era hom de pocha força e no havia tan *sobrer* persona com lo conseller», Félix, I, 144. 3, arrogante, soberbio : «e pensam nos que havíem a fer ab mala gent, car el mon no ha tan *sobrer* poble com son cavallers...», Cron. Jacme, 281.

sobreria : excès, acte de violència : «a mon juy me fas gran *sobreria*...», J. Berenguer de Masdovelles.

Sobreriva, llin. Vich.

sobres : 1, s'usa com a prefixe d'adjectiu i substantiu i per significar excés, abundor : «E dix-los que en aquell paradís havia tres grans flums... Lo segon seria de let *sobresdolça*, neta, bella e sabrosa», 1.er del Crestiá, c. 101; «o *sobresmiserable* natura humana», xiv; «...com salvar la sua ánima sia cosa *sobresalta* per la qual volc Deu crear los hòmens», Dones, 213 v.º; «estramordit en mon cor per *sobresgran* admiració...», Vida de Sant Jerónim, 1493; «O *sobrespecador*, pensa com usen inigament del mer imperi...», 12.ª del Crestiá, c. 408. 2, exceso, abundancia : «pot parlar de *sobres* de amor», Tirant, I, 293; «vengué-li hun endolciment al cor de *sobres* de amor que li portava...», Tirant, II, 333; «e tornaren quasi horats e rabiosos per *sobres* de despler de lur enguan», Angels, 133; «tant fon lo plaer que pres, que besá a Ipólit en lo front e de *sobres* de contentació dels seus ulls corregueren vives lágrimas», Tirant, III, 257. Cp. : «car nos havien feyt mal, a tan gran mal e a tan gran *sobres*...», Cron. Jacme, 460; — Frs. : fer *sobres* : «segua armes la hon sabia que's feyen *sobres*...», Gamaliel, xv; «E no penses tu que en aquell temps fossen fets cava-

llers tots aquells qui'n volien ésser, ans hi foren triats homes forts e ab molta virtut... perquè fossen scut e defensa de les gents simples que negú no'ls *fes sobres*», Tirant, I, 97; «Senyors, no dupteu en res que si dues voltes era major que no es e fos tan fort com Samsó, puix ferro haja en mig d'ell e de mi, no'm fa dupte me *faça sobres*», Id., I, 240.

sobresalent : sobresaliente : «Partits-vos-ho e dat-ne ço que us parrá als bons homes *sobresalents* qui ab vosaltres sien estats», Muntaner, 264.

sobresanar : es diu d'un tall, d'una ferida que poden *sobresanar*, restant dintre la inflamació; — *sobresanar-se* un tall, una ferida : supurar, fer-se pus, endanyar-se.

sobresang (Camprodon) : apoplejía, feridura. Ex. : un xai que estava massa bo, va morir de *sobresang*.

sobrescrit : «les canes son *sobrescrit* de la mort», Japhuda.

sobreseer. V. sobreseure,

sobresenyal : «al cop que hou baralla, prena lo conestable ses cuyraces e cota de malla ab sos *sobresenyals* per tal que sia conegut mils, e ab una lança en la ma vaja vers aquell loch on será la baralla... així mateix hi acórreguen tantost los alguatzils ab lurs *sobresenyals* los quals duen ésser en aquest nostre regne d'Aragó ab senyal reyal exters e d'Aragó», 12.ª del Crestiá, c. 265.

sobreseure [sobreseer], terme forense : aturar, suspendre : «nos pregats que degam *sobreseer* e manar *sobreseer* en alguns processos...», Girona, 1325; «... la obra dels murs antichs de la dita ciutat sia reparada e endreçada e que a adés se *sobresega* en l'enderrocament que havíem manat fer», Coroleu, *Documents*, 16; «Dies ha nosaltres fem *sobreseure* e atu-

rar la gent d'aquesta vegueria la qual es aplegada a Sent Martí Çarrocha, dient-los no's desplaçassen car nosaltres havíem tramés a vostres reverends e honorables savieses per diners», Doc. Arch., XXII, 260; «La taula numulària... *sobresseguda* per quatre dies», Quadrado, *Privilegios*, &., 138; Id., 115; «e axí... plàcie a la vostra excellent senyoria *sobreseure* a tal acte, e si era cas persistir vulle en aquell, que'm done licència de anar-me'n...», Comte d'Urgell, *Rev. cat.*, 28; «lo supplicaren li plagués *sobreseure* en sa partida...», Id., id., 29; «provehiren e ordonaren que per part de la taula de cambi... les dites fermanes no sien vexades ne convengudes ans hi sie *sobressegut* fins a tant que la qüestió... sia termenada per sentència difinitiva...», Ardits, I, 483; «E per ço havem pregat lo dit canonge qui encontinent volia partir, *sobresegués* sa partida», Doc. Arch., XXII, 263; «fermcor de complir nostra victoriosa empresa, de *sobreseure* e prorogar lo dit viatge e de mudar nostre propòsit, segons la exigència dels affers», *Revista Històrica*, 1876, 153.

sobresolar : «Una amiga de un clergue, volent-se morir, maná que li *sobresolassen* les seues çabates», *Legend.*, II, 24.

sobresortir, traducció del cast. sobresalir.

sobressada (València, Mallorca Alger) : «siga cosa que li peguen foch y mos torren com les *sobressaes*», *El Borinot*, València, 1869; «*Sobressades*», Onofre Pou, 136.

sobrestant : vigilant, amatent : «Un hom es obs que sia *sobrestan* axí com rey duch o potestat», *Cançoner Vega*, I, 156 v.º; «... y que dit vicerector no sia cathedratic en dit estudi, encara que la càtedra no l'obligue a mes de una hora de lliçó cada dia, ni tinga moltes

altres ocupacions, perquè puga ésser com un *sobrestant* als lectors...», Redreç Universitat, 27; «Com se pot ben pagar lo benefici d'aquells pacioners y dels vicaris dels *sobrestants* y dels apothecaris (de l'hospital de Santa Creu)», 1599, *Veu de Montserrat*, 1879, 96; «tindran també mateix gran cuidado les monges qui seran *sobrestants* de les donzelletes en que no estiguen ocioses», 1610, *Luliana*, 1894, 203; — *sobrestant* de la fleca : administrador municipal encarregat de vigilar la fabricació del pa», xv, Serra, *Arxiu municipal de Vich*, 53.

sobresurtir, Mallorca, xvii.

sobretaula : «e tant com en Roma aturaren menjaren ensempls... Es tant un dia de *sobretaula*, vengueren a parlar del rey de Anglaterra», Tirant, I, 189.

sobretot : especialmente, sobre todo : «e *sobre tot* que's guardassen que no haguessen barayla entre si ni ab altres», Cron. Jacme, 426.

sobretúnica, Test. Sta. Coloma de Queralt, 1293.

Sobrevals, llin. prov. de Lleyda.

Sobrevalls, llin. Ripoll.

sobrevenir : los ostes que *sobrevenen* son les delectacions carnals e terrenes», 3.º del Cartoxá, 148; «... e que esperant misericórdia lo juhu (?) no li *sobervinga*», Id., id.; «La nit *sobrevench* e Tirant maná tota la gent cestás (?) per aquella nit», Tirant, IV, 59; «Cratero encara ab la sua gent prestament *sobrevench*», Quinto Curcio, c. 109; «... *sobrevench* la gran processó de la dita Seu ab tot lo clerico», Doc. Arch., XXVII, 198.

sobrevent : «afrenellaren-se [les naus] les unes ab les altres e Ipólit no volgué acostar-se a neguna sinó que pujá a *sobrevent* y stava's mirant la batalla», Tirant, II, 307; «La una galera trobá's a *sobrevent* e Deu volgué que pres en una illa

petita e allí's restaurá», Tirant, III, 271.

sobrevesta : vestit o túnica curta amb mànega també curta que es posava sobre les cotes i gramalles i al pit o espatlla de la qual hi havia pintades o brodades les armes reials o les barres catalanes (E. Toda) : «Lo dit die de ordinació de consellers lliure yo, Johan Oliver, scrivá del ofici de Racional, an Anthoni Gras, trompeta, vi *sobrevestes* ab insígnies de la Ciutat e II panons de trompeta grossa per fer la crida de la mutació de la festa de la Concepció o Anunciació de la Verge Maria...», Ardits, II, 228; «delliberaren tots concordes no deure éser sostengut que al cors present ne al del dit Guixar posar bandera, panó o standart sinó tan solament scut o *sobreveste* d'armes», Ardits, II, 49; Dic. J. March; «Com Ricart veu que Tirant ixqué fins ala vora de la mar per ferir en los moros, ell lo tirá de la *sobrevesta* e torná'l dins la aygua...», Tirant, I, 370; «e feu recullir la caixa en una galera e feu-li posar totes les armes de Tirant, e totes les banderes e *sobrevestes* que portava sobre les armes», Id., IV, 401; Id., I, 210; «Lo rey se vestí la *sobrevesta* real e mes-se lo primer de tots e donaren un gran combat», Id., id., 75; «La gropa e sotil *sobrevesta* vostra, tacada de moltes lágremes...», Id., IV, 329; «E com l'emperador sabé que Tirant era mort... squinçá's la imperial *sobrevesta*», Id., id., 355; Id., id., 357; Id., II, 195; «Prech-vos lo meu cors sia embalsemat e fet portar en Bretanya, als bons cavallers lo bacinet e la spasa e la camisa de la *sobrevesta* que en les batalles e en esta terra he portat...», Id., III, 253; Id., IV, 12; Id., II, 214; «*sobrevesta* reyal de sendat, forrada de tela vermel·la», Ardits, II, 359; «lo honorable

veguer d'aquesta ciutat ab *sobrevesta* reyal, ab sometent e de gran sacramental...», Doc. Arch., XXII, 100; «Lo dit jorn lo vaguer a cavall ab *sobrevesta reyal* anant per la Ciutat acompanyat dels oficials de la dita ciutat ab falles cremans cridant viafós Crida lo Prínceps Namque», Ardits, II, 513; «*Sobrevesta*: Paludamentum. Amictorium. Sagulum. Pallium est insigne ducum ex croceo et purpura», J. Esteve, r6.

sobrevetlla (Conca de Tremp) : antevíspera (?).

Sobrevia, nom d'una masia de les Guillerries.

Sobrevies, llin. Berga.

sobrevista : «Fon portat a la sepultura... e estant lo cors en casa del dit honorable, En Baltasar stava *sobrevista* sobre lo cors e lo pavés e lo penó als peus», Ardits, II, 289.

sobreviure : sobreviure, Dic. J. March.

sobrexcel·lir : sobresalir. V. **sobressortir**.

sobrexidor : forat per on surt l'aigua dels dipòsits en la part alta perquè no vessin per les vores.

sobrexir (St. Joan Despí) : vessar. Ex. : l'olla *sobreix*.

sobrezemble : «per regonéxer lo pont, i *sobrezemble* e ii bancals appellats dels salvatges», Ardits, II, 91; Ardits, II, 130; «i drap *sobrezemble* vermell ab senyals de la ciutat», Ardits, II, 67; «Deu draps de peus alias *sobrezembles*», Id., id., 165. V. **sobreadzembra**.

sobrl, sòbria, Dic. J. March; «e presa la refectió corporal en quantitat poca, *sòbria* e modesta...», 4.^t del Cartoxá, 91.

sobrietat : entre les espléndides viandes la lengua en parlar se allarga e per ço es mester tenir en taula *sobrietat* e silenci, 3.er del Cartoxá, 55; «per la sua benignitat la enveja y per la sua *sobrietat*...»,

1.ª del Cartoxá, 48 v.º; «e deu estudiar que haja les virtuts que son contraries [a] aquests vicis, axí com son *sobrietat* contra gola, castedat contra luxúria», Collacions, 262; Id., 263; Id., 180; «Lo defalliment de *sobrietat* es fastig...», Egidi Romá, k5.

sobrix (jugar a —) (Tortosa) : jugar a bòlit.

sobtà, sobtana : súbito, repentino: «e per ço liure lo bon hom de mort *sobtana*», Legend., I, 328. V. *soptà*.

sobtar : sorprendre. Ex. : els lladres *sobtare*n els viatgers. V. *soptar*.

sobtat : súbito, repentino : «Mort *sobtada*», J. Esteve, mq. V. *soptat*.

sobte (de —) : de súbito, súbitamente. V. *sopte*.

sobtil : sutil : «... car son cosí li havia dit que ho faés on pus secretament et pus *sobtil* pogués...», Doc. Arch., XXXVI, 227; «fets-ne pólvora *sobtils*», M. Diez, *Receptes*, xv, 164. V. *soptil*.

soca [*socha*] : tronco : «e d'aquí va ad altre terme qui es aquí eprés en la garriga e d'aquel tro a .ª gran *socha*», Alart, 165; — de *soca* i *arrel* : de raíz. Ex. : han arrencat *de soca i arrel* aquell roure; — la *soca* dels queixals, Fr. Font, Barcelona, 1766, 20; — bolets de *soca*.

Soca, llin. Barcelona.

socada : la part baixa de la soca o tronc. Ex. : la salzereda té tanta ufana que el sol no arriba al peu de la *socada*.

Socada, llin. Vilafranca del Penadès.

socalivar : coure o torrar alguna cosa entre dos calius sota la caliuera. Sin. : *escalivar*.

socarrada (Ripoll, Collsacabra, Plana de Bas) : crema de bosc, garriga cremada.

socarrany, bolet.

socarrar [*socorrar*] : chamuscar : «Viu mon companyó cremar, un altre'n viu *soquarrar*», Turmeda,

cob. 91: «Meneja en torn, que no's tinga a la olla, que no's *socarres*», J. Esteve.

socarrat; — Fr. (Mallorca) dur pe's *socarrat*; — **socarrats** : nom que els d'Alcoy donen als de Centayna.

Socarrats : «lo mas de *Socarrats*», 1359, Vegueria de Cervera, 59.

Socarrats, llin. Galligans, 1326.

socarrell (Camp de Tarragona), malaltia de les oliveres; mascara o negror com a sutge que es posa a les oliveres; (Vilanova i Geltrú) malaltia de les vinyes; — (Sta. Coloma de Queralt) clap procedent del foc; mal color, taques, colrada del sol.

socarrenchs, bolets.

socarrim [*socorrím*] : pudor de cosa cremada, chamusquina.

socarrimar [*socorrimar*] : chamuscar. Ex. : la carn de ploma se *socarrima* abans de coure-la.

socarró, castellanisme, A. Mesures, *Gaziel*, 18.

socarrum (Sta. Coloma de Caralps) : socarrim.

socatreig : soroll de cosa que sotraqueja. V. *sotraqueig*.

socayre (Guilleries) : el qui fa socs o esclops.

soch : 1, zucco : «un parell de *sochs* del difunt», Inv. La Ràpita, 1517; «*Çochs*», J. Esteve; «de cascuna de les cases ixqué una serventa que portava a la sglésia una copa d'aygua, *çochs* y sombreros per a son amo», Blanquerna, 16 v.º 2, *soca* : «un torrent fressós s'obre pas en mitj de rocas y *socs* de faigs arrabassats per les neus y huracans...», *L'Avenc*, 1891, 131. 3. V. *solch*.

Soch (La —) : «Item munte lo loguer dels obradors de la *Soch* 1725 sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 88; «Item pren En P. Payral sobre lo loguer dels obradors de la *Çoch* per violari ccc sólidos», Doc. Arch., XXXIX, 98.

sociable, xv.

Sociats, llin. Barcelona.

Sociés, llin. Mallorca, 1395.

societat, Psalms Amer, n.º 10.

socius : «segons que diu Hugus, *socius* qui vol dir companyó, pren lo nom de aquesta dicció e nom...», Collacions, 172.

socó (Centelles) : tros de soca d'uns dos palms que serveix de seient a les cabanes. Ex. : en lloc de cadires hi havia *soco*s; — (Pla del Llobregat) tros curt de biga o revoltó; — (Martorell) tascó, fusta que sosté el davant d'una bóta.

sòcol : zócalo, xvii, xviii.

Socorrador (La font del —), nom d'un carrer de Palma, xvii.

socorredor : que dóna socors, que socorre, Goigs de la Mare de Déu del Socós, xvii, xviii.

socórrer : «Perqué yo't prech que'm ajuts e'm *socorres* en aquesta tribulació, que tots mos amichs m'an deseparats, Flos Sanct., 1.ª ed., 321; «Senyor, tu'm vulles *socórrer* en ajuda mia...», Oració de St. Agustí, 1486; «car Barchinona es pus desavinent a *socórrer* a València e a Aragó que Tortosa», Coroleu, *Documents*, 67; «... que en cars que ell estant en lo viatge hagués ops o mester subsidi o ajuda que la dita ciutat li degués *socórrer* e ajudar, axí com bons e naturals vassalls *socorren* e ajudan a lur senyor...», Ardits, I, 39; «Beneyta sia la hora que tu vinguiet a *socórrer* los famejants», Tirant, I, 333; Id., IV, 40; Id., I, 312, 300; Boades, 367; 3.ª del Cartoxá, 54 v.º; Doc. Arch., XXII, 35; «E axí com l'altre gent de Látzer deguera entrar per *socórrer* a les spatles, penssaren-sa, com viren que aquells tornaven, que fugissen e no gosaren entrar», Xalabín, 34 v.º; «Deu no m'ajut si se a qual mes prest *socórrer*», Tirant, III, 245; 4.ª del Cartoxá, 52; «als devots *socórrer*», Goigs, xvii; «prech-vos

que ara m'ajuden e'm *socórrer* de tants diners que yo he a donar», Flos Sanct., 1.ª ed., 321; «vaia ab aqueixes galees... per *socórrer* a nostre car frare lo duch de Muntblanch», Revista Hist., 1876, 151.

socorriment : socorro : «Sperar *socorriment* o ajuda de longues regions», J. Esteve; «sien donats III milia d florins de *socorriment* a III naus armades qui son en la plaja», Ardits, I, 377; «... per lo qual los faé molt gran *socorriment* que no n'haguessen gayre fretura», Boades, 371; *Luliana*, 1897, 69.

socors [socós] : socorro : «E fahent grandíssima alegria, segons se acostuma e solen fer los qui ab triumphant victória donen *socors* als qui son posats en grandíssima necessitat...», Tirant, IV, 245; «havem vist multitut de gents de peu e de cavall venir en *socors* de nostres capitals enemichs», Id., id., 33; Id., I, 368; «els se'n tornen aval mal son grat e trameseren per *socors* e vench-los molt gran ajuda», Sidrach, 5; «foren vistes dues naus de *socós*», J. Esteves; «donau-li vostre *socós*», Cobles a St. Gregori Papa, Vich, xviii; — parlant de viandes i vitualles : «E tragueren totes les naus del port, carregades de molt forment e de civades, de bous salats e de vins de Chipre, de que us dich que per al camp dels crestians los vingué un gran *socors*...», Tirant, II, 296; — la reraguarda d'un exèrcit : «... de la setena e darrera fon capitá Tirant, per ço com era del *socors*, e mes-hi xx mlia hòmens d'armes», Tirant, IV, 138; — *socors* d'Espanya : es deia del socors que arriba tard i malament : «vostres provisions son tan tardes e fetes ab tan gran assossech, que yo he por no ratifiqueu aquell exemple vulgar del *socors d'Espanya*», Doc. Arch., XXII, 79.

socost (St. Joan de les Abades-

ses) : pujada, costeta, tossalet.
Ex. : he vist EN N. al cap d'amunt del socost.

socotrí [sucotrí, cecotrí] : áloe.

Sòcrates : «en la ciutat ymaginària de Sòcrates...», Collacions, 132.

socsobre (de —) : de dalt a baix : «trastorns que han de girar de socsobre a sa pàtria italiana», *Veü de Montserrat*, 1882, 99; — de soca arrel : «Axí ab aquexes confianses y forts desitxos tombaren la terra de socsobre, com si volguessen girar lo mon», T. Thos, *Lo Llibre de l'infantesa*, 39.

sodegar : instar, desitjar, pregar : «com fos mort Sernio, hom fort honrat, romás sa muller, na Valèria, vídua, e com fos molt sodegada que prengué altre marit...», Collacions, 208; «quant es a Déu odiós lo peccat de adulteri e de sodegar la muller de l'altre o lo marit o la dona maridada», *Dones*, 148.

sodelitat : «venen molts a que els scriguen a la confraria entendent que le y (?) han fundada, de que es veu el cordial affecta y desitg de fomentar esta devoció ab lo lloable motiu de una sodelitat y confraria sancta...», 1646, *Luliana*, 1896, 246.

sodoll : 1, mamellada : «faré com les criatures que sols mamen a sodolls», Poesia, Barcelona, xviii; — criar un infant a sodolls (Mallorca), a tetillas. 2, per sadoll : «E la reyna que no's veyá sodolla de festejar-la e de loar-la e dir be d'ella...», Curial, 226.

sodomia : «... e de crudeltats e de sodomies e d'avaricies e de rapines», Boades, 26.

sodomít, sodomita : «diu St. Gerónim que per tal que semblant peccat (contra natura) no's trobás en la natura humanal, de la qual havia presa vestidura, volch que la nit que ell (el Salvador) nasqué, tots quants sodomites

havia en lo mon morissen...», *Eximenis, Vita Christi*, 15; *Legend.*, II, 104; «En aquest dia fonc sentenciat a cremar Pere Frontanils, mestre de scoles de minyons... per sodomita», *Ardits*, IV, 100; *Id.*, II, 451.

sodomitar, xv.

sodrach, sodroch. V. sotrach.

sofà, veu moderna.

soferir. V. sofrir.

soferre. V. sofrir.

sofia [sophia] : nom grec de sabiduria : «La dona aquella la qual s'es contra la ombra tenguda, es la verge Maria, vera scolana de eternal sophia, en la qual no ha cabut peccat», *Peccador Remut*, 27.

soficient. V. suficient.

sofirença : sufrimiento : «l'om que'l sentir e l'entendr'a salvatge, no sent delit ne de mal soffirença», A. March, 229; — resignació : «E Tulli... parla molt excellentment de saviesa e de la virtut dels vells virtuosos. E Valeri... dels vells virtuosos e de les lurs obres e longua soffirença», *Collacions*, 192; «e après ha tanta soffirença e temprança en ell que si ella...», *Flors de Virtut*, c. 32.

sofrent : sufrido, paciente : «Les condicions de amor son que l'amich sia soffrent, pacient, humil», *Blanquerna*, 107 v.º; *Dic. J. March*.

sofisma [sophisma] : «... perquè no puxen ésser enganats en les grans apparéncies dels sophismes e falses rahons», *Angels*, 132.

sofista : «No vull mes disputar ab vos que sou gran sofista», 1557, *Despuig, Col·loquis*, 23.

sofisticar : adulterar : «E tal persona (tintorer de molada) no gos obrar en casa sua draps ne frisos en que mete lana tincta de molada ne d'altra color soffisticada», *Ordinacions*, Barcelona, 1438 (E. Toda); «ab foch del Sperit Sant encés de sarments aromátiques de no sofisticat bálsem», 4.º del Car-

toxá, 74; «guarda que tes paraules no sien *sofisticades*, ço es, que no hagen de sots algun mal amagat per enganar, que qui parla *sofisticadament* ell será hairat de tuyt», Japhuda, XIV; Angels, 28.

sostich [sophístich] : engañoso, falso : «perqué no puxen ésser enguanats en les grans apparéncies dels sophismes e falses rahons e *sophístichs* miracles del fill de perdicíó...», Angels, 132; «paraules pintades e *sofístiques*», Psalms Amer, n.º 11.

soflamar (València) : cremar en les flames les plomes petites que resten a les aus, ja plomades, abans de coure-les. Cp. : *socarrar*.

sofocació [sufocació] : anulació, abolicíó. Cp. : *sofocar*.

sofocar [sufocar] : anular. Ex.: quan en les eleccions per insaculació sortia un nom de persona qui tenia excusa legítima per no acceptar el càrrec, se *sufocava*, es tenia per no extret.

sofocatiu [sufocatiu] : ço que sufoca : «tot cansament, tot mutació, tota diversió, tot balçament e titubació son tempestats extincitives y *sufocatives* de la mia constància, permanéncia y vegetació», Peccador Remut, 101 bis (després del 105).

sofrage (València, XVII) : davallgenoll, la part posterior del genoll, el clot al costat oposat al genoll.

sofrany : sofriment : «... axí co's tany... guardats-me de *sofrany*», Canç. Vega A, 13 v.º; Dic. J. March.

sofranya, Dic. J. March.

sofray, Dic. J. March.

sofre [çofre] : 1, azufre, J. Esteve; Dic. J. March; — *sofre* viu; — *sofre* de canó, Remeys de F. Font, 1766. 2, la corretja que sosté els braços del carro i passa per damunt del selló de l'animal (és masc. o fem. segons les contrades la

sofre, el *sofre*). 3, tribut feudal (?) : «Item fan *sofrya*, ço es, que tots dissaptes porten lenya al castell et fan altres serveys al castell quan ops hi es», Doc. Arch., XXXIX, 175; «E donen los moros del dit loch exericances et algunes *sofres* et albaquella et tribús de forns et de molíns», Id., id., 146.

sofregall (Costa de Llevant) : rastro, huella, indicio. Ex. : encara es troben *sofregalls* de la meva estada en tal parròquia.

sofreginat : sofregit : «Que marit y muller arribin a les set pedretes, no tingueu por que la sanch corri si poden córrer la paella y la porrona, perquè'l *sofreginat* y'l trago seran qui al moment els amansexi», *Mestre Titas*, n.º 75.

sofregir : fregir a mitges, per coure-ho d'altra manera, xv.

sofrenada : cop : «no us dará algun fre tarí ab que parareu sens gran *sofrenada*», Procés de les Olives, 12.

sofrença : sofriment, Dic. J. March.

sofrr (?) : ensofrada per a les bótes (E. Toda).

sofriger, Dic. J. March.

sofriment : sufrimiento, Barcelona, xvi, xvii.

sofrir [soferir, soferre] : sufrir, soportar, tolerar : «e quant la veé, dix-li : Filla, guarda que *soffir* per la vida desonesta que fiu en lo mon», Legend., Ms., 103 v.º; «... perquè alteraren tot l'ayre pla gran pudor que d'elles exia e axí *sofferiven* gran plaga», Flos Sanct., 1524, 106; «e justícia ha pugnát vigorosament e fon aparellat per la vostra excel·lència *sofferir* pena e turments», Dones, 122; «*Soferir*: Sufferre», J. Esteve; «Com *sufferir* tafuraria es gran peccat a la senyoria... Senyoria spiritual o temporal que *soffira* scientiment públich usurari en sa terra pecca mortalment», 12.ª del Crestiá, c. 212;

«negun no deu massa *soferir* a son sclau, car si u fa, decontinent l'esclau lo menyspreará» Id., c. 356; «Deu lo Pare tramés son fill pendre carn en la Verge gloriosa... e per la fe a honrar e a montiplicar *soferit* en est mon molts trebayls...», Orde Cavayleria, 10; «Pensa que no ha persona el mon que sovint no *sofira* grans mals e tribulacions», Tirant, IV, 116; «segons veig, la nostra elecció es molt clara, que no *sofir* disputa», Id., íd., 386; Id., II, 167; «... perque us prech que m'acorregats que grans turments *soffirs*», Legend. Ms., 50; «e *soferir* coses árdues per la excelléncia dels spirituals premis», 3.er del Cartoxá, 53; «no es perfet qui no *soffer* sa part dels mals que sos prohimes *soferens*», Collacions, 226; «Item se deuen supportar los uns als altres, axí com en la paret la una *sofer* e sosté l'altra», Id., 161 v.º; Curial, 33; «... lo que no *sofer* disputa, salva la honor vostra», Doc. Arch., XXII, 168; «Per tal *soffer*-los aytals com son, mas fas-te cert que ell los fa tan fort...», Angels, 129; «e vestres marits mesquins qui us ho *sofferen*, hauran llur part, car merexen-ho be», Dones, 40 v.º; «E el savi diu en los proverbis... no *soferes* que'l castigament no sia fet a ton fill o a l'infant...», Collacions, 141; «e quantes coses he *sofferides* per tu...», Flos Sanct., 1524, 107; «... me muller la qual... una serpent ha morta ab son verí. Assayat he, mes no he pugut, que pacientment ho *sofferts*», B. Metge, 68; «ab sperança es enfortit e revengut coratge de cavayler; e sperança fa *sofferre* trebayls...», Orde Cavayleria, 27; «la qual letra li digueren que ella deposant legís et ella deposant dix que no sabia legir lo castellá et axí matex que la vista no li u *soferie*», Doc.

Arch., XXXVI, 164; «Acordat so per vos tant *soferir*...», A. March, 1560, 14; «no es cosa que's deja *sofferre*», Capmany, *Ordenanzas*, 9; *Renaixensa*, 1875, 21; «*soffrint* y patint grandíssims trebals», Pons Miserere, 58 v.º; Boades, 11; «tu tens moltes viandes aparellades per a tu menjar, e mon servidor Benet *soffer* molt gran fam en lo desert», Legend., I, 90; «ara en aquest temps aprés lo dit jovent, per los mals que *soffir* e per la tristor, m'es venguda sotosa vellesa», Boeci-Ginebreda, 15; «Com poré apparer davant les gents que tothom sápia que ma muller sia adúltera e que yo u *sofira* e que no la aucia», Dones, 43 v.º; — sostener: «E cavalcam-lo en una béstia e i escuder que li *sofrís* lo cors, e morí's en la carrera...», Cron. Jacme, 47; Id., 140; «Si les parets que son entre les unes cases e les altres son tals que la cuberta e el cárrec que desús los está, be no pusquen *sofrir*, ans a coneguda dels veyns son regardoses...», Cost. de Tortosa, 30; «Quatre colones *soffren* la volta», Guillem Torrella, xiv.

sofrit, p. p. de *sofrir*.

sofrony (Mallorca) : hurafio (?) Selva de Consonants, xviii.

sofronyar (Mallorca).

soga : corda gruixuda. Ex. : la *soga* del pou, de la cisterna; «Cell qui serp ha mordut, *soga* li fa pahor», xiv; «una *soga* de cánem bona», Castellà, 1575.

sogada de terra (prov. de Lleyda) : extensió de terra planera susceptible de regar-se. Ex. : la *sogada* que hi ha de terra fins al riu.

sogalbis : «un sach ab xxiiii l. de *sogalbis* grosses lavats», Inv. Ribes, 1404.

sogall (València) : trencilla, cuerda que sirve para asientos de sillas.

Sogas, llin. Barcelona.

Sogorb : Segorbe, 1430.

Sogorb, llin. Barcelona.

sogranya : mula de més d'un any d'edat (E. Toda).

sograte, sograsta : el parastre o madastra del marit o de la dona (Vilafranca del Penadès).

sogre, sogra : «*Sogra*: Socrus», J. Esteve; «... perquè lo dit Eufemi e la dita comtessa, sa muller e llur nora, la sposa del dit Elexi, la qual no s'era volguda partir de son *sogre e sogra*», Legend., II, 139; «e que anch don Exemén d'Orrea qui era son *sogre* no y volch respondre», Cron. Jacme, 497; «ixqueren en terra e la nora fon a la vora del mar e aquí se feren molt gran festa *sogre e nora*», Tirant, I, 375;—*sogra* i nora (Plana de Vich): planta que fa dues floretes semblants a les violetes blanques i una mira per un vent i l'altra per l'altra.

Sogué, llin. Catalunya.

soguejar : «la corda en que's deu *soguejar* y mesurar la terra», Tarragona, *València*, 1580, 59.

soguer [çoguer], nom d'ofici : el qui fa sogues : «... es stat aci hun appellat Valentí Verguet, *çoguer* d'aquexa ciutat», Doc. Arch., XXII, 112.

Soguers, nom d'un carrer de València.

soguilla : cadeneta, cordoncillo : «*soguilla* de or de pes dues onces y 14 argensos», Inv. Cervera, xviii.

Sohina, llin. Barcelona, xvii.

sol. V. **soll**.

sojorn : descanso, albergue donde se descansa : «en la praderia hon estava lo bou en *sojorn*...», R. Lull; «e per tos mals te allongues los jorns; aytant es luny ton delitós *sojorns* com vols fugir a la mort falaguera», A. March, 1560, 34; «En tant que lo bisbe stava en son *sojorn* e en sa gran benanança», Félix, I, 160.

sojornar [sejornar] : descansar,

morar descansadament; «Et moltes vegades amava mes dormir e *senjornar* (sic ! ?) que hoyr la paraula de Deu», Liétaud, *Vida de St. Amador*, 14; «Anem tal loch sercar, hon puxam *sojornar*. Be menjar e be boure mes val que bescuyt roure...», Lib. dels Mariners, xiv; — *sojornar-se* : gozar : «Al temps passat me trobe gran amor, amant no res puix es tot ja finit; d'aquest pensar *me sojorn* e'm delit, mas com lo pert s'esforça ma dolor», A. March, 1560, 32.

sojornial [sejornial] : «Dompne *sojornial*, so par del mal enemich, qui'ls seus met em presó...», *Romania*, 1886, 39.

sojou (Camprodon) : correig ample i fort que reté afermada la targa al jou dels bous.

sol : 1, l'astre del dia; — *sol* baix : atardecer, la puesta del sol : «Era ja quasi lo *sol baix*», Tirant, I, 68; — de *sol* a *sol* : des de l'eixida fins a la posta del sol, tot el dia : «daven licència a cinch cavallers que cascun dia staven *de sol a sol* ab lo rey e com venia la nit tornaven-se'n en lur camp», Tirant, III, 358; — del *sol* eixit fins al *sol* post : tot el dia : «no gos texir draps de lana en algun loch amagadament, ans hajen affer star uberts los alberchs on texiran o faran texir a die faener *del sol eixitro al sol post*», Doc. Arch., XL, 304; — hora de *sol* colgant : a l'hora de la posta, xiv; — *sol* colgat : hora de la posta o ponent : «e'l feu estar davant paradís devers *sol colgat*», Flos Sanct., Ms. 282; — estar a l'ull del *sol* (Mallorca) : — al *sol* eixit : luego de salido el sol, 1377; «e nos vinguem *al sol eixit*...», Cron. Jacme, 507; — *sol* ixent : oriente, levante; — *solpostades* (Conca de Tremp) : postes de sol; — hora de *sol* post : a posta de sol, 1396; — *sol* plover (Mallorca) : sol es-

blanqueït quan menaça pluja; — *sol* de neu : es diu del sol que s'entreveu entre la boira en dies de fred o de mal temps; — traure a algú amb un cabacet al *sol*. V. *cabacet*; — més galan que un *sol*, frase ponderativa. Ex. : menjo *més galan que un sol*; — el *sol* dels gitanos : la lluna; — el *sol* de justícia, Diari de Buja. 2, suelo : «negú en peus star no porá, mes al *sol* tots se gitaran», Flos Sanct., XIII; «torná a la caixa per veure si y hauria alguna cosa... e rompent aquella trobá moltes robes... e tot lo *sol* de la casa cubert de ducats», Tirant, II, 177; — *sol* de terra : el suelo, la tierra : «vengueren XIV milia hòmens a peu e foren-se mesos en *sol de terra* en mig de una gran praderia», Tirant, II, 77; — de *sol* a rel : de raíz, por completo; — cul, fons. Ex. : en els anaps, copes, vaixells posaven els senyals o els escuts de llur casal en el *sol* del receptacle; «Recompte aquí que la sua mare algun temps fon que a la taula del pare e de la mare bevia algun poch de vin qui romania al *sol* de l'anap...», Collacions, 179, v.º; «E après guardá's bax al *sol* de la sima e veé un gran dragó», Legend., II, 164; «volent-los fer tumentar, atorguaren com tenia de morir lo mestre e tota la religió sens mercé neguna. Prengueren-los e lançaren-los en un *sol* de torre, hon havia moltes serps e escurçons e altres vils animals», Tirant I, 282; «... e portava per divisa rodes de cénia ab los cadufs tots d'or e foradats al *sol*», Id., II, 400. 3, extrem, cap; — *sol* del riu : la part del riu on desaigua al mar : «La torre del *sol* del riu...» (al partit de Peníscola), València, 1673; — *sol* de la taula : la part oposada al cap de taula (?) : «e lo rey seya al cap de la taula, e Tirant quasi al

sol de la taula», Tirant, III, 314; — el *sol* del carrer (Vich) : unes vegades el cap, altres la part inferior del carrer; — el *sol* del pont : la part inferior o més baixa del pont. Ex. : A Roda hi ha la Mare de Deu del *sol del pont*; — Rfr. (Cubells) : En ésser dijous, la setmana als *sols*.

sol : 1, adj, solo; — *sol i vern*, *sola i verna* : «Tota aquella deliciosa mesada... li deixava per escorrims una pesseta *sola y verna* (en el text *versa*) al fons de sa butxaca», *Veu de Montserrat*, V, 136; — *sol* amb *sola* : «si donques tu t'apartes *sol ab sola* he us dau joyetes e haveu rialletes, ja tens lavors lo ligam al coll», Dones, 157 v.º; — (Alt Empordà) no anar tot *sol*, es diu d'un home brut que duu polls (?). Cp. : «vos veig star *sols* e probrement vestit», Félix, I, 115. 2, adv. solament : «O Tirant, ves-te'n ab la tua nau, e sies benaventurat en los altres regnes; *sol* me lexa a Phelip per repós de la mia ánima», Tirant, I, 307; «les fustes ben avituallades... sens tocar en Cicília ni en altra part, aplegaren alba de matí davant la gran ciutat de Trípol... e negú de tota la armada no sabien hon anaven sinó *sol* lo Rey...», Tirant, I, 365; «car *sol* un cabell que de mi fos caygut en terra no'l te volria haver dat...», Id., id., 174; «car poch temps era passat que no tenien atreviment de exir *sol* un pas de la ciutat», Tirant, I, 68.

sola : suela de zapato; — la pell de bou adobada; — post llarga per les bastides que fan els mestres de casa; post llarga per entrar els vaixells atracats a terra; — el folre de fusta. Ex. : el motlle d'estampar és de fusta de blada i la *sola* de sobre és de vern; — jacetina o biga que posaven damunt els portals o finestres foranes de cases pobres per sostenir la paret

sens necessitat de fer arc o blinda (St. Joan Despi) : «It dues leves de fusta petites ab una sola de fusta d'alber», Inv. Atarazanas, 1467; — una mesura, xvi, xvii.

Solà, llin. Catalunya.

solà : 1, adj. sol, solitari; — casa solana : casa de camp : «ningú diria que'l mon está per ella reduit al tros de cel que's veu desde la casa solana a hont nasqué y viu», C. Vidal, *Consideracions sobre la literatura popular*, 19. 2, a la banda del sol; — (Eivissa) paret solana : la que està de cara a llevant en què dona el sol.

solà (Esterrí) : galeria espaciosa a propòsito para tomar el sol en invierno y secar la ropa, etc.; — (Andorra) desván, porxe; terrat amb pilars o columnes; planta medicinal.

solabatut : «y si (els cavalls) tenen los peus solabatuts molt per lo treball...», Prior, 177 v.º

solaç [solàs] : 1, solaz, diversión, esparcimiento : «en la reposada nit pervenen los solaços a les persones enamorades», Tirant, III, 73; «E d'altra part per la ciutat se feyen de altres maneres de solaços, de balls e de jochs de gran alegria», Id., IV, 298; «e cascú s'esforçá de fer solaces e deportes per alegrar lo senyor rey e los infants», Muntaner, 185; «Tu, sor molt amable, serás solás meu en lo die del temorós e estret jubí en lo qual he a retre rahó de les culpes e negligències mies», Bibl. Catalana, 264; Legend. Ms. 60; Jochs Florals 1895, 195; «El primer dia a hora de vespres nos pujam lassús e acuyllí'ns be e gint de quant el podia... E quan haguem estat una peça en aquest solás, dixem-li», Cron. Jacme, 187; «e que per açó no volia jamés res veura ne estar en finestra ne's volia anar deportar, ne volia veure solassos...», Dones, 114 v.º; «e aquí bastiren

jocs e solassos en les festes donant-se gran repós e ociositats», Tomich, 8; «E si nengú dels dits confreres en la dita missa e professó defalrà si donchs necessitat o per solaç que faria en honor de la professó no estava o justa excusació no havia per que no y pogués ésser, pach a les comunitats de la dita confraria mitja lliura de ceras», Camprodon, 1386, Doc. Arch., XL, 243; 1.er del Cartoxá, 79; Francesch de la Via, b6; — mal solaç : descontent. 2 (Andorra), solassos : les fustes corbes per un costat que resten en fer posts d'un tió.

solaca (Mallorca) : espècie de terra d'escudella i oli amb què s'embadurnen les quilles dels vaixells abans de posar les planxes de coure per folrar.

solaçar, solaçar-se : divertir-se, recrearse : «Tirant cascun dia era en la cort parlant e solaçant ab tots e ab lo emperador e molt mes ab les dames», Tirant, II, 382; «anam a la ribera ab moltes barques... e anam per lo riu solaçant e peixcant e prenent plaer ab moltes trompetes, clarins e tamborinos», Id., I, 139; «per be que en tota aquella [nit] fon poch lo dormir dels dos amants, mas jugant e solaçant...», Id., III, 213.

solacer : cercador de solaç, amable, bondadoso, lisonjero en el trato.

solaci : solaz, xvii (E. Toda).

solaciós : «Car per ço que la magnitud de les revelacions novament agudes no elevassen ad aquesta verge, permeté lo Senyor que caygués en aquesta solaciosa mentira per que allí no y avia neguna intenció de mentir», Vida de Sta. Catarina, 110.

solada : es diu d'una gran quantitat de fruits que després d'una bona espolsada o una gran ventada queden a terra sota l'arbre.

solalles : heces : «E d'açó posa

eximpli bo e diu que axí es de nos com de la ampolla plena de licor de la qual ço que n'ix primer es pur e sencer, mas les *solalles* a la fi son térboles e leges», Collacions, 191 v.º

Sollallonch, llin. Catalunya, XVIII; Taradell.

Sollallot, llin. Barcelona.

solament : 1, solamente, Barcelona, 1652, 1800. 2, fonament : «posá la primera pedra en lo *solament* e feu acabar la obra», Flos Sanct., 1524, 106 v.º; «si algú en la mia plaça o en la mia honor reedifica o basteyx o planta o sembra, tantost com lo edifici es feyt o la planta o la sement ha meses rayls, de continent pertayn a mi de qui es lo *solament*», Cost. de Tortosa, 96; «ni somoure poden sos vells però fondos y fermíssims *solaments* les alborotades ones», Jochs Florals, 1873, 30.

solana : terra que és a la banda del sol; — terra de secà sense arbres i a solei; — vessant de muntanya que mira a sol ixent; — (Borredà) bosc. Ex. : *solana* de roures.

Solana, llin. Barcelona.

Solanell, llin. Barcelona, XVIII, xvii; Galligans, 1707.

Solanelles, llin. Sta. Coloma de Farnés, 1361.

Solanert, llin. Vich, 1517.

Solanes, llin. Barcelona.

Solanich, llin. Barcelona.

solanila (?) : «per la cambreta una *solanila* pelosa e sobre lo strapdet un drap veyrat», Junqueres, 1497, 98.

Solanllonch, llin. Barcelona, Girona.

Solans, llin. Barcelona.

solapanda, un arreu d'animal de càrrega (?) València, XVIII.

solar : posar soles al calçat.

solar : paratge, ascendència : «linatge d'antich *solars*», J. Roig.

solarell : «Algunas vegas de ve

la pestilència sens influència celestial de la *solarell* (?) o causa inferior, axí com cossos morts no soterats...», Joan del Vilar.

Solarich, llin. Granollers.

Solasagales, llin. Oristà.

solatejar [solateixar] : solazar : «io son qui dorm ab tu e ab tu *solateix* e ab tu meng e ab tu vag...», Legend., Ms., 293.

solatge, **solatges** : rebuig, deshecho (?) : «Y així matex los debitors dels delmes y los arrendadors y collectors de aquells... al temps del mesurar y partir los fruyts, deixen de partir molta part y quantitat dels dits fruits que en nom de *solatges* se la retenen tota per a si», Sinodals Tortosa, 1616, 20; «estava informat que la ciutat venia algun forment que era tant gastat y pudent... y per los senyors consellers li fonch respost que eren *solatges* de siges», Ardits, V, 480; Selva de Consonants, Mallorca, XVIII; — heces, pòsit dels líquids com el vi, el vinagre, l'oli, etc.

solàtiche : solitari. Ex. : és home molt *solàtic*; és lloc *solàtic*.

Solavits, llin. Barcelona.

Solbertí, llin. prov. de Girona.

solcar : surcar. Ex. : té el front *solcat* d'arrugues.

solch [soch] : surco; — entrar en *solc* : entrar en raó. Ex. : fes-lo *entrar en solc*; — sortir de *solc*; — treure de *solc*; — tornar a *solc* : encarrilarse, volver a lo usual y ordinario; entrar en vereda, en razón.

Solcina (Vilaseca de —), poble de Catalunya.

solcuyt (Barcelona) : fet malbé pel sol. Ex. : aquesta fusta està *solcuïta* que no pot servir.

soldà [soudà] : Sultán, Soldán : «E sobre açó demaná l'apostoli quin navili podia haver lo *soudà*», Cron. Jacme, 512.

soldada : paga : «Moça de *soldada*», J. Esteve; «E haviem-los

dada tan bona ració e ben bastada en Múrcia que ben veneren los cavallers aragoneses xxx milia *soldades* d'aquela que nos los havíem lexada», Cron. Jacme, 456; «... e que fossen tenguts per enemichs de la comunitat e fossen liurats a mort o que'ls fos negada moneda e tota altra *soldada*», Col·lacions, 120 v.º

soldadar : pagar sou : «... per persona fiable trameta los diners... a fi que vostra gran noblesa de continent puxa *soldedar* e pagar los dits ccc hòmens», Doc. Arch., XXI, 401; «que les sues quatre galees sien *soldades* per lo General ab aquell sou que porá fer», Doc. Arch., XXII, 89.

Soldadell, llin. Barcelona.

soldader : el qui serveix en una casa, masia, &., per soldada o paga mensual : «Quant los majors a la lur sutzea o voluntat servexen, no es maravel·la si als menors o *soldaders* servexen los regnes dels lurs mals nodriments», Col·lacions, 262 v.º; Dic. J. March; «ans si'l matí l'enemich lo vencia, ans del sol post pel rey era vençut, fins qu'en les hosts contra'l rey fon vengut un *soldader* qui lo rey desconfia», A. March, 215.

soldadera : minyona de servei que es deixa festejar pels soldats.

soldadesca : «desplegá los seus penons e faé gran *soldadesca* e capitans», Boades, 420.

soldanella, planta : «mesclat ab claras d'ous y such de ortigas mortas que son las que no pican o de *soldanella* y aplicar-lo sobre la melsa», Prior, 12.

soldar [saudar] : «ni vendrá ni vendre farà anaps... ni cális que sien *saudats* ab estayn», Alart, 120.

soldat : soldado : «E als *soldats* mosqueters se'ls pague cada mes quatre lliures, deu sous y cada dia un pa de munició... E als *soldats* piquers y arcabussers y almugá-

vers se'ls pague cada mes tres lliures...», Miquel Parets, II, 198; — *soldats* de peu : soldat d'infanteria; — *soldat* de cavall : soldat de cavalleria; — fer-se *soldat*; — caure *soldat*.

soldejar : pagar sou : «havian a servir per *soldejar* gent a cavall», Ardiets, II, 479; «... e'ns plau que vosaltres ensemps ab lo deputat local de aqueixa vila... *soldejeu* aquí los dits cent hòmens be aseats, disposts e hábils», Doc. Arch., XXII, 73; «Aquest dia pertí la galea de micer Orlando *soldejada* per un mes», Ardiets, III, 3.

soldejat : home d'armes que serveix a sou : «e après les treves feu que lo poble ab *soldejats* anaren contra lo dit tiran e assetiaren-lo», 12.ª del Crestiá, c. 144.

soldenç : pizarroso. Ex. : terrer *soldenç*; — roques *soldenques*.

Soldevila, llin. 1461; Mallorca, xv.

soldó : pedra arenisca i blanquinosa (Vilafranca del Penadès).

soldonench : de soldó. Ex. : és una paret feta de pedra *soldonenca*.

soldre [solvre] : 1, resolver, solventar : «Capítol 36 qui *sol* les rahons fetes a provar en lo capítol precedents», 1.ª del Crestiá, c. 36; «Capítol 40 qui *sol* al terç argument...», Id., c. 40. 2. V. **soler**.

Solduga, poblet prop de Gerri. **Solé**, llin. Catalunya.

Soledat (N.ª S.ª de la —), comunitat religiosa : «Frades de Nostra Senyora de la *Soledat*, de l'orde de St. Augustí», Ardiets, V, 267.

solejar : exposar al sol el raïm per a fer-li evaporar una part d'aigua.

solell : sol : «la hon lo *solell* se leva», Purgatori de St. Patrici, 1486; «e en aquella spessetat grossa es representada al matí la figura del sol, lo qual par major en recepció e en empresió de aer gros e confús que en lo mig dia, quant lo *solell*

e lo foch han depurat e digest l'aer», Félix, I, 116.

solemne [solempne, solenne] : «Per ço es ordinació de sancta Mare Sglésia la qual tot chrestia deu servir que aquest dia se faça festa e professó molt *solemna* per tots los chrestians en memòria de aquella molt *solemna* festa...», Ordinari Lleyda, 1567, 212; — grave, respectable : «que si no's vol corregir de sos mals per consells d'òmens *solemnes* e spirituals ne per amonestacions dels majors...», 12.ª del Crestiá, c. 411; «E com en totes aquestes parts fo feta la dita crida molts metges e *solempnes* vingueren en la ciutat de Borssa», Xalabin, b3 v.º; «e la raó perque nos no volem que'l dit nostre net pertesca d'aquí, es per tal car hic ha metges *solemnes* que saben e entenen la sua malaltia...», Sanpere, *Las Damas d'Aragó*, 145; — important : «E no us pensets, car fill, que ho diga solament per lo dit castell, jacsia que sia tan *solempne* e clau de tot lo Regne...», Sanpere, *Las Damas d'Aragó*, 133.

solemniat : solemne : «e altres molts que lur culpa es que no'n fassa jo aqui molt *solemniat* memòria», Boades, 422.

solemniament : solemnemente, XIV, XVI.

solemniat : «*Solemniat* o cerimònia», J. Esteve, c6 v.º; «Lo dit die entrá en la present Ciutat lo senyor Rey de Navarra... la forma e orde de la sua entrada es continuade largament en terç libre de *solemniats*», Ardits, II, 189; «e après la sua mort li fon feta grandíssima honor e lo seu cors fon soterrat en la sglésia de Sanct Joan de Letrá al peu de l'altar ab molta *solempniat*», Tirant, I, 102.

solemnització [solemnizació] :

«... e per altre rahó que durant los dits IIII dies de la *solemnizació* de la festa damunt dita», Doc. Arch., XL, 169.

solemnitzar [solemnitzar], Goigs de St. Joan de l'Herm, Barcelona, 1395.

soler : pati, part baixa de la casa : «Es encara la bellesa dels *solers* e dels vergers qui eren fets delitablement», Joseph, Barcelona, 1482; «Si algunes parets seran mijanes entre cases d'alguns e la un volrá obrar sobre aquelles parets que volrá pus alt pujar o voldrá fer *soler* o altra obra...», Cost. de Tortosa, 29 v.º; «Judit... per dol de son marit stech III anys VI meses enclosa ab sos infants e havie's feta en lo *soler* una cambreta on nit e dia pregava Deus», Collacions, 208 v.º; «Daviu, deportant-se en lo *soler* del seu palau, vehé Barsabé...» Ms. St. Pere Pasqual; — (Canillo) trespol, sostre; salón, sala gran; — *soler* del pou (prov. de Lleyda) : suelo del pozo.

soler[soldre] : acostumbrar. Ex. : (Mallorca), *solc* fer tal cosa, *solem* dinar a les dotze; no's *sol* fer en lloc.

Soler (Ntra. Sra. del —), ermita en el districte de Sorigueres, partit judicial de Sort, a la dreta del Noguera-Pallaresa, *Escut de Catalunya*, n.º 17, 133, 134.

Soler, llin. Catalunya, Mallorca, València.

solera. Ex. : en lloc dels revoltons que es fan entre biga i biga per dividir un pis de l'altre, solen fer *solera* en els terrats, &; la *solera* no fa volta, és plana i no obstant té molta força; — la biga del portal; — (Andorra) suelo; — (Tortosa) la mola inferior de les dues amb que es mol la farina.

Solerdellcoll, llin. Sora, Barcelona.

Solergastó, llin. prov. de Girona.

Solermoner, llin. Vich, xvii; Barcelona.

solers : una de les dues faccions o parcialitats del segle xv a València o Catalunya.

soles (a —) : «ja's son ara retretes dins la sua cambra a soles parlant de vostres afers...», Tirant, III, 63; «ell se levá una nit a soles e anassent al castell del seu enemich», Flors de Virtut, b4; «Com lo philósof fon davant lo rey a soles dins la cambra», Tirant, I, 356.

Soles (Ntra. Sra. de —), ermita en el terme de Tiurana, bisbat d'Urgell : «lo riu de Segre mirau del mont de vostra Capella; als que se ofegan donau vostre auxili y ma bella», Goigs de N.ª S.ª de Soles.

solessar. V. **solaçar**.

soleta : «It un mantell de grana senar. It. un parell de *soletes* de grana sotills», Inv. Vich, 1445; — eina de boter, peça de ferro quadrada amb un forat al mig, que serveix per reblar el rebló dels cercols de ferro; — porció del peu de la mitja sobre la qual descansa la planta del peu; — anar a *soleta* de mitja : anar amb mitges calçades i sense sabates; — plantilla.

soletarl : solitario, xv.

soleuta, Dic. J. March.

soley : terror en què toca el sol. Cp. el text de **soleli**.

Soley, llin. Barcelona, 1492; Olot, Vich, Vilafranca.

soleya : solei, terror on toca el sol.

soleyós : «Exa encantada habitació es una ala del palau de la goja, *soleyós...*», J. Verdguer, *Obres*, IV, 161.

Soleys, llin. Barcelona.

solfejar : cantar amb les notes de la solfa; — cançonejar. Sin. : venir amb solfes.

solfejat : amb molta música i

cantúries. Ex. : han cantat un ofici molt *solfejat*.

solfre per **sofre**, Purgatori de St. Patrici, 1486.

Solichs, llin. Barcelona.

sollicit [sol·licit] : «De matí ans que Febo hagués tramesos los seus luminosos raigs sobre la terra, se levá lo *sollicit* cavaller ple de novell goig», Tirant, IV, 391; «La majestat vostra lo trobará lo més *sollicit* home del mon...», Id., II, 170; «Ab los *sollicits* treballs de la mia enamorada pensa...», Tirant, I, 361; J. Esteve; «que al dit malalt vagen vetlar II o III persones de la dita elmoyna honestes les quals sien *sollicites* a vetlar», Doc. Arch., XL, 202.

sollicitament : «*Sollicitament*: Curiose. Studioso» J. Esteve.

solicitar : «L'endemá ell lo *solicita* que tornás al castell per parlar ab son amich», Tirant, II, 200; «E Tirant cascun dia *solicitava* ses amors tenint molts parlaments ab la princesa», Id., IV, 299.

sollicitós : solcito, xv.

sollicitut : «*Sollicitut* o ànsia: Sollicitudo», J. Esteve.

solidea, **solidesa** : solidez, Barcelona, 1784; València, 1865.

soliditat : solidez : «Los romans construhian sas carreteras ab molt gasto y *soliditat*», Bosch de la Trinxeria, *Records*, 199.

sollidos, llatinisme per **sous**, xiv, xv.

Soliges, llin. Barcelona, 1685.

soliguer : «y axí nunca paraven en torreta ni feen cosa en cosa, sinó que sempre anaven com a orats amunt e avall, fets uns *soliguers*», Rondalla de Rondalles, 52.

solimany : un verí actiu (Mallorca, València). Ex. : mal beguessis *solimany*.

Solina, llin. Barcelona.

sòlit : «e la aygua restreny en sí la humiditat tan fortment, que se

SOLI

engendra glaç qui es cors *sólits*,
Félix, I, 136.

solit : solidó, acostumbrado :
«acompanyaren lo dit senyor a la
seu per prestar lo jurament acus-
tumat ab las *solitas* protestacions
fetas per lo venerable sfndich de
la present ciutat», Ardits, IV, 32.

solitari; — estar en *solitari* :
estar en soledad : «e un die un clerge
que stava en solitari, prop del
loch on los sants àngels...», Le-
gend., II, 30.

solitut : soledad : «Senyor, quina
solitut tan dolorosa será aquesta
que yo haja a restar sens vos en
lo mon», Vita Christi, 1497, 220;
«molts oradors y poetes han elegit
la *solitut* per loch de lur estudi»,
Francesch Alegre, 137; «tot hom
rústich... no devia habitar entre
hómens, mas en *solitud* e luny de
tota habitació dels altres...», 12.^a
del Crestiá, c. 176; «com poguera
la tua tendra e juvenil edat sos-
tenir les varias pors que de conti-
nuo en tanta *solitut* te asaltaran»,
Francesch Alegre, 7.

soliu : home ligi : «Ordenava
així mateix que los homes del
sacramental no poguessen a llurs
senyors defraudar en la prestació
de llurs serveys ultra un die natu-
ral a menys que fossen hómens
propis e *solius*», Coroleu, *Some-
tent*, 76; «Hom *soliu* d'algun no-
ble...», Constitucions, got. 203 v.º;
«com se deu haver lo hom no
soliu de dos senyors quant guerra
es entre ells», xv. Cp. : «En
aquest die lo Sr. rey entre les
vi & vii horas de matí tingué
lo *soliu* en lo monastir de frame-
nors a hont celebrava Corts als ca-
thalsans...», Ardits, III, 297; — sol,
sens companatge. Ex. : pa *soliu*.

Sollva, llin. Barcelona.

Sollivada (Mallorca) per *salivada*.

Sollvellas, llin. Sòller; Pollença
xvii.

Solivelles, llin. Mallorca.

SOLS

Soliveret, llin. Mallorca.

solixent : llevant. Ex. : tal casa
mira a *solixent*.

solpall de borres : coixí pobre de
llit pels mossos, Inv. La Ràpita,
1517.

solpàs. V. *salpàs*.

solpasser. V. *salpasser*.

sol-ponent : poniente, ocaseo.

solpujant (fer un —) (Girona) :
fer una dormida llarga, dormir
fins tard.

solraig. V. *salroig*.

solre : resolver, absolver, per-
donar, soltar : «e el rey volch
punir aquell hom, mas per alcu-
nes franqueses lo hac a *solre*, pen-
dre diners e perdonar a aquell
hom», Félix, I, 26; «E l'endemá
l'emperador enviá per ells e dix-los
que li *solvessen* la primera demanda
o qüestió», Génesi Amer, 279; «E
com sanct Jaume sabé açó, ell li
tramés una sua vestidura dient:
pren la vestidura e digues: Nostre
Senyor, dreça los elenegats e *sol*
los ligats. E quant fonch tocat de
la vestidura de Sant Jaume en-
continent fonch *sol*...», Flos Sanct.,
I.^a ed., 184; «e dix que la solució
de la qüestió era *solta* en les parau-
les qui eren recomptades de la
volp e del gall e de les gallines»,
Félix, I, 146; «lo fill del rey qui
apprenia philosophia, *solvé* la
questió e respós e dix», Id., id.;
«Demaná-li que li declarás algu-
nes parábales e que li *solgués* al-
gunes difficultats», Joseph, Bar-
celona, lib. 8, cap. 4.

solrocar : destruir, derribar un
edificio a ras del suelo.

solroig. V. *salroig*.

sols; — (Conca de Tremp) el *sols*
del carrer, de la plaça, del banc,
del camp, &; l'extrem, la part baixa
del carrer, &. Ex. : he hagut
d'anar al *sols* de la Rambla; —
del cap fins al *sols*: de arriba abajo,
de la cabeza hasta el suelo, Palla-
rols, 440.

solsera : art per agafar solsos.
solsir : rostir (?) : «perdius, gallines, pollets petits, juleps *solsits*, ous de gíngebre», Chabás, 51.

solsit : especie de caldo (?) : «digueren-li com stava flach, que prengué un poch de restaurandi e après un poch de *solsit* e que ab alló poria mils entrar en batallas», Tirant, III, 256; «... ni pedres fines, confortos, *solsits* ni medicines», Somni de Joan, Joan, 9 v.º

solso (Tossa), peix blau petit.

Solso, lloc al terme de Tortosa, Cens Cat.ª, 43.

Solsona, poble de Catalunya.

solsoní, natural de Solsona.

solt : suelto, desatado : «E com fon en lo dit castell, ell descavalcá cuytadament e jaquí son cavall *solta*, Vida de St. Juliá, 322; «Jesuchrist nos ensenya que reтам be per mal; e tu, Hermógenes, sies *solt* e quiti e ves on te vulles», Flos Sanct., 1.ª ed., 184; — fembra *solta* : soltera : «quant hom setglar que es sens muller coneix *fembra solta* que es sens marit», Dones, 159.

solta : soltura, gràcia. Ex. : això no té *solta*; és un sense *solta*; que ets poca *solta!*; — no tenir ni *solta* ni volta.

soltament : libremente, espontáneamente : «perqué yo'm pose *soltament* e líbera en les mans de les senyories vostres...», Tirant, IV, 396.

soltar : librar, desatar : «per *soltar* los que son posats en càrcers», Oració de Sant Agostí, 1486; «que volgués *soltar* alguns cristians de natura que estaven presos», Doc. Arch., XXVIII, 211; «e si tu'ls ligués be, que negú no's pugua *soltar*...», Tirant, I, 227; «*Soltar* o deslligar l'àncora», J. Esteve; «E no es poca saviesa servir e tenir manera e temprança en la favor molt gran de la fortuna pla-sent e honorosa, car si li *soltes* les

regnes portar-te-ha al espenyador», Tirant, IV, 73; — *soltar* una qüestió : solventarla, resolver; — *soltar-se* : «La pressa era tanta entre los moros per anar-se'n, que un ginet *se soltà* e corregué molt per lo camp, que no'l pogueren pendre», Tirant, I, 325; «a un aucell havien-li mostrat de parlar e un die *soltà's* de la gàbia en que stava», Legend., I, 82.

solter : 1, suelto, tot ço que no està lligat : «los cavalls enaven *solters* (després de la batalla)», XIV. 2, soltero, Ordinari Urgell, xviii.

soltes (a —) : suelto, sin atar : «... Que porchs no vagen per la vila a *soltes*... ans los hagen de tenir fermats dins casa o enclosos», xv, Jochs Florals, 1835, 213.

Soltzina, llin. Mallorca, xiv.

solució, R. Lull.

Solves, llin. Barcelona.

solviment : disolució : «Com sanct Domingo fonch prop de la sua mort, estant en Bolunya li fonch mostrat lo *solviment* (en el text *solvivent!*) del seu cors...» Flos Sanct., 1524, 141 v.º

Solzina, llin. Barcelona, 1461.

soll [assoll, çoll] : 1, pocilga : «E un dia vinent ella del bayn hagué ten gran temptació que no poch scusar d'entrar en l'*açoll* dels porchs», Legend., II, 124; — això està fet un *assoll* (València). 2 (València), peix, sollo. 3, (L'Escala, Bellcayre) cap de bestiar de llana o cabra que no li han sortit les banyes o que les hi han tallades o se li han rompudes.

solla [xolla] (Pla del Llobregat) : casta, mena, parlant dels préssecs: cada collita de cada casta de préssecs. Ex. : ja ha passat la *solla* dels morruts, &.

sollament : mancha, taca : «la verge Maria es fembra, emperó, ella fo per Deu reservada de tot *sollament*», Ms. St. Pere Pasqual, 88.

sollar : manchar, mancillar : «la carn es neta que nenguna luxúria no l'ha *sollada*», Lib. de Mn. Bruquera, 1488; Dic. J. March.

Sollé, llin. Barcelona.

Soller, llin. xiv, Capmany, *Mem.*, II, 410.

sollerich : natural de Soller.

solleriquejar (Mallorca) : es diu de la manera de parlar dels sollerics; — es diu de les taronges bones per ponderar-les comparant-les a les de Soller. Ex. : aquestes taronges *solleriquegen*.

sollevar : sublevar : «... per la rumor dels moros de Granada e per conseqüent dels de la terra qui ja staven *sollevats* per ocasió dels esvaiments de les juheries del regne, en tant que dits jurats...», 1391, Chabás, *Archivo*, 1891, 120; «per *sollevar-lo* (al poble) en il·legals alborots», J. Collell, Pròleg a *Patria* de Verdaguier, 9; — registrar de fàstic : «lo fariseu escandalizava mirava (la Magdalena) ab lo ventrell *sollevat*», xv; «tench lo ventrell *sollevat* y ganas de gitar», Isop, xvii.

sollniat : «dir paraules órrens e carnals e dobles e *sollniades* en aquesta matèria no plàcia a Deu...», Dones, 185 v.º

som : 1, superficial, poc profund. Ex. : és un pou *som*, aigua *soma*; — (Badalona) suau. 2. V. **son**.

Soma, Dic. J. March.

somada : càrrega: «e lexá's caure en lo lit, no en altra manera que cau una *somada* de lenya empesa per gran força», Curial, 330; «Ítem de qualibet *somada* de cabronis minutis», Alart, 76; «fo determenat que per la *somada* que portás un mul de venema... E per la *somada* d'ase...», Ardits, I, 20; «axí com del vi se pagava II s. vi per II. de diners are paga cert dret per *somade* segons en les ordinacions de les dites coses feta es largament contengut», Ardits, II, 415;

«*somada* de carbó», Vich, 1413; «Una *somada* d'oli», Privilegis, Vich, 1393; «It. una botà de IIII *somades*», Inv. Atarazanas, 1467; «per una *somada* de calç 2 sols. 4 diners... una *somada* de rajoja...», Compte de l'enterrament de don Pere Portugal, 1466; — Fr. : descarregar la *somada*, frase de sentit obscè, Boccaccio, 95.

somadal : propi de càrrega, per carregar : «Un barral *somadal*», Inv. Vich, 1413; «pedres *somadals*», 1310; — pedra *somadal* : una classe de pedra, Roca, *La Seo*, 63.

somader (Mallorca) : el qui traguina *somades* menant els animals.

somal. V. **samal**.

somatent. V. **sometent**.

sombra, castellanisme per **ombra**.

sombrerer : sombrerero : «Los *sombrerers* son penó y sis parells», 1661, *Calendario Balear*, 1884, 10; «anava armat ab son cunyat En Ripoll, *sombrerer*, avalotador...», Quadrado, *Germania*, n.º 313, 29.

sombrerera : 1, portabarrocs, Barcelona, 1555. 2, planta : «Petasites officinalis... cast. *sombrerera*, id. oficial o común, tusilago mayor; bal. mantell de la Mare de Deu, y cat. *sombrerera*, barretera o pota de caball negra», J. T., *Flora farmac.*, 792.

sombrereria : capelleria; — nom d'un carrer antic de Barcelona i Palma : «Ítem en lo carrer de la *Sombrereria*», 1619, *Luliana*, 1888, n.º 26, 6.

Sombrerers, nom d'un carrer antic de Barcelona, 1518, Ardits, III, 278.

sombreret : «*sombreret* de feltra», Inv. 1550, Barcelona.

sombrero : barret, capell : «que ningun eclesiastich gose portar per ciutat *sombrero*, sinó será en temps plujós o per haver d'anar de camí...», Edictes, Mallorca,

1598; «De cascuna de les cases ixqué una serventa que portava a la sglésia una capa d'aygua, çochs y *sombreros* per a son amos», Blanquerna, 16 v.º; «*sombrero* de dona», Inv. Dalmases, 1640; «*sombrero* de dona forrat de blau», Inv. Palma, 1752; Inv. Sta. Coloma de Queralt, 1527; «*sombrero* de senyora cubert de tafetá vermell y guarnit de puntas de plata», Inv. Vich, 1774; «*sombrero* bo folrat de tafetá ab son cordó de seda», Inv. d'un pagès ric, Cornellà, 1629; «*sombreros* de dol», Palma, 1658; Nebrissa, 1522; Inv. Vich, 1507; — el *sombrero* era signe de distinció; amb capa i *sombrero* ballen el ball del ciri; ab *sombrero* y gambeto trau a ball el gotxaire per la festa del Roser i la festa major; amb *sombrero* van els principals de les caramelles; amb *sombrero* anaven els estudiants de Teologia del Seminari de Vich, etc. (Nota d'En M. Aguiló).

somer : ase, burro : «Dos *somers* mascles, negres», Inv. La Ràpita, 1517; — (Aran) jàcena.

somera : burra : «aquell dia que Jhesucrist vench cavalcant humilment sobre la *somera* fo significat que Deus participa en la natura humana...», Félix, I, 169.

somerer (Mallorca) : el qui guarda someres, mules, &.

someret : ase petit : «Mirau aci dos hòmens sobre un *someret*; be podeu dir que estan dos àsens sobre un ase...», Isop, 206.

somereta del bon Jesús o de la Mare de Deu (Eivissa), insecte.

somerí : el mul o matxo fill de cavall i de somera; són els més forts i els que es venen més cars, perquè no n'hi ha gaires : «La mula mes caminant, la muleta *somerina* que corre y puja...», R. Picó, *Xuaup*.

sometenada : anada a *sometent*.

sometent [*somatent*] : «après sia estat procehit contra lo dit hom per manera de *somatent* e puys requerits per lo dit senyor duch», Ardits, I, 312; «En una torre de la ciudad y en todas las plazas públicas y particularmente en los mercados, el dicho veguer con su corte o sea sus dependientes, incluso porteros y alguaciles a la luz de matas o yerbas encendidas que llevaban aquellos en las manos, mandaba leer en voz alta el usaje y en seguida soltaba el grito de Via fors o foral que es como si dijéramos afuera, afuera! o al campol: a esto contestaba entusiasmada la multitud el propio grito y añadia además las palabras *so metent*, que literalmente traducidas no son mas que sonido metiendo, pero que equivalen a *metiendo ruido* o propagando el rumor, porque en aquel momento se echaban al vuelo, esto es, sonaban todas las campanas públicas y de particulares hasta los más diminutos esquilonos o campanillas», *Diario de Barcelona*, 22 juliol, 1884; «E per ço decontinent havem provehit que lo veguer ab *sometent* e sacramental...», Doc. Arch., XXII, 86; «... fon declarat haver loch lo *somatent* inhiciat e continuat contra los nobles...», Ardits, II, 29; «Lo dit die los honorables consellers manaren ésser ser donats per llur provisió a N. Bernat Rull e Bernat Palat... qui per esguart del *cometent* e mes per alguns carnicers...», Ardits, II, 115; «... per servar l'orde degut que es del *somatent*, portar penó...», Doc. Arch., XXII, 10; «comensá a repicar per lo *sometent* mes contra aquells qui... tiraven ab balles...», Id., II, 393; «han deslberat ésser-li donat y declarat *sometent*...», Ardits, V, 205; «Veguers quant alçaran *sometent* e demanaran gent a les viles, llochs o ciu-

tats...», Constitucions, 1635, 4 v.º; «quant los veguers del Principat de Catalunya y Comtats de Rosselló y Cerdanya alçaran *somatent*...», Id., íd.; «Aquest dia (fou) propagada la audiència per vuyt dies a causa del *sometent* se era cridat per causa dels bandolés», Ardita, IV, 252; «... que fos servit de anar a la presó per fer declarar lo *somatent* contra lo dit Colom», Id., V, 262; «per aquella rahó ha penyorats moltons de carnicers de Barchinona qui vengueren *somatent* a la ciutat e per aquesta rahó se fa procés de *somatent* por lo honorable batlle de Barchinona», Id., I, 434; «fon posada la bandera de la ciutat a la plaça del blat per rahó del *somatent* emés contra alguns hòmens», Ardits, I, 436; «que tot *somatent* es una convocació d'host a so de campana y alsament de bandera...», Id., V, 227; «Per traure un criminal que havia pres sagrat y no'l mereixia, hi anava el veguer ab los consellers y prohoms de la ciutat y feta relació de la causa y del crim, se provehia si hi havia lloch de declarar *sometent* contra'l criminal, y un colp declarat que's devia traure de sagrat, lo porter de la Cúria destinat per aixó se n'anava a la porta exterior de la Casa de la Ciutat y picava tres cops ab l'anella, cridant: Via fora *sometent*! Passava després a l'església de Sant Jaume junt a la Casa de Ciutat y tocava la campana grossa que acostumava senyalar los *sometents* y tornava cridant pels carrers: Via fora, *sometent*! y se feya relació davant l'escrivá de la causa», M. Aguiló (Dr. Vila de Munt, *Noticias judiciales*, Barcelona, 145).

som-hi!, exclamació per començar alguna feina, per posar-se a un treball: «Tots, en fi, nos disposávem a la brega.—*Som-hi?*—esclatá

de sobte'l Menut, pujant al cim de la estiva...», Pons i Massaveu, *La Colla*, 27.

somiacions (València) : somni continuat.

somiar: soñar: «E totes aquestes coses he *somiades* que vos a ell e ell a vos déyeu», Tirant, II, 290; — *somiar* truites: fer-se il·lusions, pensar o desitjar l'impossible; — *somiar* roba blanca significa haver de rebré carta d'un absent estimat; *somiar* raïms és senyal de llàgrimes; *somiar* aigua tèrbola és senyal de grans plors; *somiar* baixar una escala, és senyal de què es murmura del qui *somia*, etc. (segons una dona de Cubells).

somicador: que *somica*: «els ays que feya ab veu *sumicadora* l'esteburnit gabatx», XIX.

somicar: plorar, ploriquejar, fer el ploricó les criatures, mig plorar.

somicó [*somicoy*] (fer el —) : somicar.

somlós: soñoliento; soñador, d'imaginació viva.

somliquejar. V. *somicar*.

somlr [*sumlr*]: «que si per mala sort així com son fill havia mort aquell famós cavaller que l'altre hagués mort a son fill, no li restara sinó que la terra s'obris e que la *somls*», Tirant, I, 146; «E tentost aquella meytat de la ciutat, ab totes les gents que en ella habitaven, se *soml* en los abismes», Legend., I, 292; «E tentost que sent Ambrós e la sua companya foren exits de la dita casa, la casa se *soml* tota ab lo senyor», Id., II, 186.

sòmít: sueño, Comèdia de la Conquesta, Mallorca, 1683.

somni: sueño: «los *somnis* que en la matinada se fan molts ne ixen verdaders», Tirant, III, 160; «E si be vol la senyoria tua advertir al que dit he, coneixerás que no es *somni*, ans es cosa molt se-

gura e infallible», Tirant, III, 318; «E si la majestat vostra... volrà qu yo us recite hun *somni* que he fet esta nit», Id., II, 287; «Per lo tant convé que primer pregueu a Deu nos desperte del *somni* del peccat», Pons Miserere, 125 v.º; Canç. Saragossa, 166; «Com lo dimoni per strologia ne per *sompnis* no pot certament revelar les coses esdevenidores que stan en nostra voluntat», Angels, 90 v.º; Id., 90; Legend., II, 269.

somniar : soñar : «Y entristit y desconsolat sols *somniá* tota aquella nit... a sa amada», A. Bof., *Orfaneta*, 308; «vanament han imaginat alguns doctors... que eren quimeres vanes y pensaments *somniats* dels astrólechs...», Mas, *Peste*, 1625, 8.

somniós : soñador.

somó, Dic. J. March.

somogut : conmovido, irritado : «E sobre aquestes paraules nos fom *somoguts* per ço quan desloaven Maylorques e loaven València», Cron. Jacme, 177.

somorgollar : sumergir : «Los atlants a l'inflada maror se *somorgollan*, tant prompte com ressurten en báquich reguitzell», J. Verdager, *Obres*, IV, 95; «... en aquesta mar gran on molts vents de temptacions se leven e casquen lla on tantes ondes de tribulacions se leven per *somorgollar* en los diluvis dels peccats e de les falses eretgies», Collacions, 257 v.º

somorgujador (?) : «lo nou mon que en las entranyes del mar espera al *somorgujador* Ictíneo», V. Balaguer, Jochs Florals, 1862, 19.

somorn. Dic. J. March; lo cridá «ab veu *somorna*», Boccaccio, 1529.

somort, Dic. J. March.

somoure [sommoure] : conmo- ver : «Exa alenada que *somou* mon cor...», Jochs Florals, 1870, 117; «dient... los lamps d'on tenen neximent, departia si Júpiter o la

força dels vents *somovian* los trons...», Francesch Alegre, 126; «E la nuyt lo senyor rey preycá la gent e'ls *somovi* (?) de be a fers», Muntaner, 223; «felicitat es cosa somoguda que no lexa hom reposar abans dona grans percurides e *somou* lo cervell», Collacions, 222 v.º

somouta : commoción : «E els saberén la gran *somouta* de la gent», Cron. Jacme, 336.

somoviment : «que'ls vells qui son sans han aytals passions com los jóvens embriachs, ço es saber, tremolament de membres e embargament de lenga... e *somoviment* de fellonia e aquí trobarás be aquesta matèria...», Collacions, 191.

sonris [sonris] : sonrisa : «E Ali Baxá, qui ach enteses les paraules que la donzella li ach dites, si'n feu i *sonris* e si respós a la donzella...», Xalabín, m3; «Plaerdemavida afranquí la cara que's mostrava star irada, e ab un *sonris*, de semblants paraules li feu present», Tirant, IV, 80.

sonrisent : sonriente, M. Genís, *Noveles*, 15.

somriure [sonriure, ensomriure] : sonreir : «E lo cavaller *ensomrient* dix-li...», Legend., II, 57; «presse a *sonriure*», Lib. de les quatre virtuts, 38; «feu la cara fort alegre e començá a *sonriura* e a ensenyar fort gran goig», Dones, 12 v.º; «a l'hora en que *somriu* l'alba a la terra», J. Verdager, *Canigó*, 21; — *somriure's* : «E aquelles paraules deya lo rey *somrient-se*», Legend., II, 246.

Soms, llin. prov. de Girona; Barcelona.

somsuga : sangonera.

son : 1 [som], primera persona indic. pres. d'èsser : «Esta nit passada *son* arribat de Bas, *son* passat per Ripoll...», Doc. Arch., XXII, 173; «Yo *son* qui *son*», An-

gels, 72, v.º; «Adés son en un loch adés en altre», Lletra de Frederich fill del rei Manfré, 1310; «e irem contra vos així com contra aquel qui es rebel a som pare», Cron. Jacme, 499. 2. el seu, suyo : «... Raig Abulphamalet qui es son nabot», Cron. Jacme, 310; — serveix pel femení : «son unió», Cutchet, *Siti de Girona*, 47; «son obra», Id., 49. 3 (Mallorca, Menorca, Empordà), per indicar possessió territorial, propietat, finca. Ex. : son tal, son qual. 4, ganas de dormir : «e com era prop del matí volia un poch reposar e dormir per rahó de la frévol e flaqua natura e dehia a la son : Vine, mal servent», Flos Sanct., 1524, 224 v.º; «Tant ere ple de son en aquell punt que la vera via abandonés», Dant-Febrer, 3; — Frs. : la son mata la por; — treure la son de les orelles o dels ulls : espavilar, eixorivir, treure la mandra; — anar a fer el toca son : anar a dormir, Vich, 1807; — «Son, soneta vina a l'uy, que no he dormidet encara; son, soneta vina a l'uy, que no he dormidet d'avuy», Cançó per adormir els infants. Cp. : «... e dient aquestes paraules, començá's de dormir lo fahedor. Mas lo rey despertant-lo del som, lo pregá que acabás», Isop, 1642, 198. 5, acció de dormir; «e tota la nit plorava contemplant, e per lo matí en l'alba, tot cançat e las, deya al son : Vine, servent mal...», Legend., II, 3; «Lo sol y lluna per llánties que encén y apaga amorós, quan obre'l reso sos llabis o cloga sos ulls al son...», J. Verdagner, I, 322; — el primer son, el prim son, l'hora del prim son : les primeres hores de la nit : «E can fo aquela nuyt sus al primer son, vench Lop Xemeniç de Luziá al lit...», Cron. Jacme, 132; E ja vench la ora del vespre e aconseguí's la nau, prop del primer son, d'En G. de Muntcada»,

Id., 91; «... e així con moguem darrers de Salou, al primer son fom primers de tots los altres», Id., 92; — el darrer son, la darrera son : la mort.

sonable : sonor : «... les crides del meu senyor qui ab pus sonable trompa me significa la mort e'm demostra lo veniment del terrible Judge», Flos Sanct., 271.

sonada : 1, tocata, sonata : «ni lo compás ni passos se, ne'm plau gens la vostra sonada», Dança de la mort, cob. 65. 2 (València) sueño. Ex. : era mitja nit i estava a la primera sonada.

sonador : el qui sona un instrument musical : «Lo dit die los honorables consellers comenaren lo offici de administrar los x sonadors, vestits com a ángels, qui sonen instruments de corda davant la costódia lo dia de Corpore Christi», Ardits, II, 223; «Lo dit die los honorables consellers revocant la provisió feta an Nicholau Çavall, sonador, esparter e mestre de grima, de administrar los x sonadors a la festa de Jheu Xrist, vestits com a ángels, comenaren e provehiren de la dita administració dels dits x sonadors vestits com a ángels qui sonen instruments de corda devant la Custódia lo die de la festa de Corpore Xristi», Id., íd., 252; Id., íd., 468; — sonador de corda : músic que sona instrument de corda, anaven vestits amb un cap de cartó semblant als que s'usen en el ball dels nans, una casulla o dalmàtica, calces vermelles, sabates i ales de fusta sostingudes a l'espalla per unes peces de ferro (E. Toda).

sonall : cascabell, picarol, XIV.

sonalla : «sonalles d'espervers et de falcons... e altres 8 sonalles fines e grosses per fer los mocos devant la filla del rey», 1473, Menéndez Pelayo, *Antologia*. V. 293.

sonants (vespres —) : al toque de vísperas, XIV, XV.

sonar : 1, tocar instruments musicals : «Item deya que les cordes de la guitarra deuen ésser proporcionades per *sonar*», Lib. de les quatre virtuts, 60 v.º; «Aprés, tots los trompeters començaren a *sonar* molt fortment», Tirant, II, 282; «... e prestament maná *sonar* les trompetes e anafils del camp», Id., I, 325; — tocar les campanes : «que negú regater ni regatera no gaus comprar fruyta entró que sia *sonat* mig die», Alart, 103; «Item per *sonar* los senys menors de la Seu de Malorques ix tocs la nit...», 1387, *Museo Balear*, 1875, 22; — **sonar mot** : parlar : «e elegiren quatre savis homes per disputar ab Sidrach... e Sidrach... vencé-los. Quan aquels se viren vençuts, no *sonaren mot* ni saberen que's diessen», Sidrach, 10; — **sonar a la batalla** : Signum canere», J. Esteve; — divulgar : «La molta glória que de vostra gloriosa fama se *sona* per lo mon...», Tirant, IV, 388. 2, mocar, fer esforç i soroll per expel·lir el moc.

sondollar [sondroyar] : balançar, gronxar : «Encara no sent cantar una vella, que tot fent ballar lo fus, *sondolla* un bressol...», Vidal i Valenciano, *Literatura popular*, 25.

sondrollejar (Mallorca). V. **sondollar**.

soniguera (València) : son, en-sopiment, ganes de dormir : «Adam al despertar-se dellarga *soniguera*», J. Labaila, *Flors del meu hort*, 42.

sonet : 1, dim. de so : «Lo *sonet* que fan con cremen les espines...», G. de Cervera, *Proverbis*, n.º 330; «los quals interrogant-nos perquè no cantávem aquells *sonets* tant suaus», Pons Miserere, 124. 2, soneto.

Sonet, llin. Barcelona; Vendrell, 1741.

soneta : dim. de son, en llenguatge infantil.

soniguera. V. **soniguera**.
sonillera (València). V. **soniguera**.

soniós (?) : soñoliento : «cridá, parlá ab veu *soniosa*...», Boccaccio, xv.

sonorós : sonoro, canoro : «jassia que alguns lectors o salmistas axí mesquinament pronuncien alt que la lur veu es axí poch *sonorosa* que mes provoquen los oents a plor... mas d'altres n'hi ha qui per la lur grossa o *sonorosa* provoquen los coratges dels hoents a devoció», Collacions, 235.

sonós (Sallent) : soñoliento. Ex. : aquest noi està *sonoset*.

sonrejar (Balaguer) : sonrosar (castellanisme) : «Les galdas *sonrejadas*», V. Balaguer.

sonrient. V. **somrient**.

sonris. V. **somris**.

sonriure. V. **somriure**.

sonrosar (castellanisme), Casas y Amigó.

Sonsa, llin. Barcelona.

sonsejar : fer el sonso : «tot espolsant de son mantell la cendra que li ha tirat un espetech, la guarda diu *sonsejant*...», P. Briz, *Cap de ferro*, 118.

sonso : 1, peix (Tarragona). 2, tonto, perezoso; — fer el **sonso** : hacerse el desentendido : «Si lo *sonso* anau *fent* com qui no hi veu, tindreu tot quant podreu *imaginar*», Vallfogona, 10;

Sonyer, llin. Vilassar.

sop, Dic. J. March.

sopa, terme modern : escudella, antigament era de pa. Cp. : «*sopa* per sopar, per lesca de pa», Dic. J. March; — **sopes** de partera (Menorca); — **sopes** lombardes, xv; — **sopa** daurada (Catalunya), feta amb llesques primes de pa torrades fins a pendre la color de l'or; — **sopa** composta (Mallorca), la sopa millor; — Rfr. :

Qui menja *sopes*, se les pensa totes, per incitar els infants a menjar sopes.

sopada : acte de sopar; gran quantitat de sopes : «e per tant com los dits jurats hi anaven per fers a instància de la dita almoyna logué-lus de voluntat e consentiment de mossén lo sagristan maior... III béstias qui costarán d'un jorn ab la *sopada* que lus pague x sous...» xv, *Rev. Gerona*, 1883, 239; «y així s'opí ab ell lindament, però dita *sopada* fonch molt fatal per a mi, per rahó de posar en dit sopar...», *Veü de Montserrat*, any 3, 72.

sopaller (Muntanya) : afectat de menjar sopes. Ex. : aquest noi és molt *sopaller*.

sopanuàt (?) : instrument que usaven els artillers, Mallorca, xvii.

sopar : 1, subst. cena : «Lo *sopar* en lo hivern sia a les set hores de prima nit y en lo estiu a les sis hores», Lib. de la Peste, 66; «Lo *sopar*: Vesperna», J. Esteve, 2, verb, cenar : «Los napoletans acostuman de anar a mar qui per dinar qui per *sopar*, segons llur voler», Boccaccio, 95; «E après que hagueren *sopat*, la dita Comtesa feu-los fer lo lit», Vida de Sant Julià, 322; Legend., II, 161; Id. I, 209.

soparàs, augm. de sopar. Ex. : els *soparassos* que feia l'han mort.

soparet, dim. de sopar.

sopegada. V. *ensopegada*.

sopegar. V. *ensopegar* : «has d'arribá a *sopegar* ab la pedra que has tirada», Glosa mallorquina.

sophisme, Dic. J. March.

sophista, Dic. J. March.

sopichs (Centelles) : sopes, sopesetes, Tortosa, xviii.

sòpit : ensopit, aletargado. Ex. : la senyora té una gran febrada i està tota *sòpita*; «mentres anit dormia en son ditxosa si no es que encara *sòpita* ho somio...»

J. Verdaguer, *Obres*, IV, 82; «l'endemá jeya, *sòpit* y abatut, en lo catre de sa pobre cambrá», Ll. Nadal, *Benet Roure*, 90.

sopitesa : soñolencia, ensopiment.

soplegar : 1, soplar, bufar. 2, V. *suplicar*.

soplicar. V. *suplicar*.

sopllir : supllir : «e si s'esmaginá que lla on lo cors de sa mare jahia, que allá poria *sopllir* a la sua voluntat», Xalabín, g3 v.º

sopló [supló] (dar —) : dar que sentir en les relacions amoroses (?).

soplonada : acusació calumniosa, hecha traidoramente (Camp-rodon).

soplutx [soplutx] : refugio contra la lluvia. Ex. : és camí sense *soplutx*; «Reyna de les montanyes, Verge de Lluch, vos qui a romeus y pobres donau *soplutx*...», Costa i Llobera, *Castell del Rey*, 116; «es señó de Cabrera se determiná a fer-hi allá unes quantes casetes que pugan servi d'hostal y de *soplutx* a n'es que hi aniran...», *La Roqueta*, n.º 38, 7; — fig. : «La mentida ni cap frau en pit de bon cristiá may trobaren *soplutx* ni ver refugio», Butinyá. *St. Martirid*, 21. Sin. *aixopluc*.

soplujar-se : estar a resguardo de la lluvia : «peró que ningú dintre de la corona aragonesa romangués defora y tothom pogués *soplujar-se* (sic) dessota d'aquell casal tan senzill en sa estructura», *Veü de Montserrat*, 1886, 330. Sin. *aixoplugar-se*.

soplutx. V. *soplutx*.

sopniar. V. *somniar*.

sopols. V. *supols*.

sopor : «*sopor* de dormir de alta contemplació...», xv.

soport : «qu'a obrat Deu per una sa donzella pera'l *soport* dels que la volen creure», 1615, Jochs Florals, 1865, 192. V. *suport*.

soportar : «la meytat sia gua-

nyada a la dita administració per mils *supportar* los cárrechs et mesions», Doc. Arch., XL, 322; Dic. J. March. Cp. *comportar, suportar*.

soptà, soptana : súbito, repentino : «E açó pots veura si pençes que pories morir a mort *soptana*», Dones, 104; «Si ma cara esblanqueix dolor *soptana*...», T. Forteza, *En els ulls de Deu*.

soptació (Solsona) : sorpresa. Ex. : això ha sigut una *soptació*.

soptadament : de repente, de improviso, Lleyda, 1669.

soptament : repentinamente,, Lib. de Mn. Bruguera, 1486.

soptar : sorprendre : «començá'l a *soptar* de colps molt fers», Tirant, I, 212; «Lo cavaller se hagué a posar la spasa dejús lo braç e volgué pendre l'atxa e Tirant lo tingué tant aprop e *soptava*'l tant de mortals colps que no podia pendre la atxa», Id., I, 212; «Lo segon cas es quand no s'hi pot altre fer axí com quand hom se veu *soptat* e veu hom que si hom no's combat que tantost ha a morir o a ésser catiu», 12.ª del Crestiá, c. 230; «e starets aparellats que'ls serrayns de la ciutat no us poguessen *soptars*», Desclot, París, 594; «e lavors los cavallers esvahien la un costat dels contraris e los peons l'altre, e com los contraris sobre açó no haguessen fet aparellament, eren *soptats* e fugien», 12.ª del Crestiá, c. 266; — instar : «peró lo cardenal lo *soptá* tant qu'ell començá a parlar», Legend., I, 276. Cp. : **sobtar**.

soptat : súbito, repentino. Ex. : mort *soptada*; — es diu de les viandes cuites amb massa foc. Cp. : **sobtat**.

sopte (de —) : de súbito, súbitamente : «Ay, que *de sopte* tot s'enfosqueix, remor confusa ne va creixent», *Calendari P. Briz*, 1870, 47. Cp. : **sobte**.

soptil : sutil, delicado : «e us

manam que'l dit guarniment façats fer com pus bell e pus rich e pus *soptil* porets», Coroleu, *Documents*, 101. Cp. **sobtil**.

soptós : súbito, repentino : «Com pots dar fe ni crehença a la fortuna, com en negún temps cessa de moure entorn ab moviment *soptós* la seva roda instable?», Tirant, IV, 75.

soptosament : repentinamente : «... però aquell perdé *soptosament* la senyoria», Tirant, IV, 67.

soquarrar. V. **socarrar**.

Soqué, llin. Barcelona.

Soquerrats, llin. Vich, 1420; Barcelona, xv.

soquet : instrument d'artilleria : «*Soquet* es una fusta de llargària de una boca y mitja de la peça y es rodona, de la grandària de la bala de la peça, y posada al cap de una hasta; se diu atacador y ab ell se pica la pólvora; en lo altre cap hi ha altre *soquet*; sobre dit *soquet* hi ha clavada una pell de llana y tot se diu llanada», Francesch Barra, 7.

soquetes (Conca de Tremp) : socs que porten les dones, tapats pel mitx ab una trinxa de cuir.

sor : germana : «Induexen-me a açó les coses que us he dites que ell feu en deliurança de ma *sor*», Curial, 236; «Çahén, rey de València, vos envia a dir per mi que us trametria Raiç Abulphamalet, qui es son nabot fiyl de sa *sor*...», Cron. Jacme, 310; — monja, religiosa; tractament que es dóna a les monges de certes ordes. Cp. : «*sor* per jermana — per canar (cauar?)», Dic. J. March.

Sora, població de Catalunya.

Sorà, llin. Mallorca.

sorach. V. **xorrach**.

Sorba (Sa —), rectoria del bisbat de Vich, 1820.

Sorbet, parròquia de l'arxipresbat de Terrassa.

sorbir : sorber : «e que li metrá la

sua boca dins la sua e que'l *sorbia* tot», Legend., I, 277; «fassats manament a terra que no'n sofira (?) enans se fena e'm *sorbesca*», R. Lull, *Contemplació*, c. 5.

sord : sordo; Dic. J. March; — anar a la *sorda* : anar sense fer remor; — anar a *les sordes*, Mallorca, 1683.

sordària : sordez, falta de oïdo, xvii.

sordejar : estar sord, tenir l'oïda dura. Ex. : no l'he comprés perquè *sordejo*; — fer el sord. Ex. : en parlar-li de tal cosa, sempre sol *sordejar*.

Sorder, llin. Camp de Tarragona.

sordesa [*sordea*] : sordera : «Contra la *sordeza* convé destil·lar a la orella such de seba o de parra blanca mesclat ab mel», Prior, 10 v.º

sordey, Dic. J. March.

sordícia : sordera, xv, xvi.

sorditat : sordera, xv.

sordonayes (tapat de —) (Manacor) : ajagut al llit (?) : «Jo que ja estava *tapat de sordonayes*, verbo, ajagut dins es llit...», Contarelles, 265.

sordor (Vich) : sordera. Ex. : me molesta la *sordor* d'aquesta orella.

sorell : 1 (Tarragona), peix, València, 1369. 2 (Mallorca), moc que penja al nas.

Sorell, llin. València; Mallorca, xv.

sorge : soldado, quinto, terme despectiu : «un dia'l minyó tocá'l dos; l'havian despatxat per massa bon *sorge*...», Ll. Nadal, *Lo Beneyt*, 7.

sorgir [*surgir*, *súrger*] : 1, terme mariner : «Quant vos *surgís* en lo gran port...», Vicent Ferrandis, 1511; «... dreçant la proha a desitjar lo celestial regne fins que vinguen a *surgir* en lo segur port de la ciutat de glória», Gerson, 1431, a2; «E en la primera guayta la nau feu

vela e ixqueren del port... en III dies passaren lo golf de Venécia e foren en vista de Rodes e anaren al castell de Sanct Pere e aquí *surgiren* per sperar vent que fos un poch fortunal», Tirant, I, 311; «en lo loch on lo navili ha costuma de *sorgir*, collaren totes les naus per fer vela», 'Pere IV, 344; «après mix jorn *surgiren* en la present platja dues veles, ço es, una calavera...», Ardits, III, 320; «E tan prest com l'estol de Tirant fon dins lo port que hagueren *surgit*, lo rey de Sicília entrá dins la nau de Tirant», Tirant, IV, 185; — *sorgir* àncores : anclar, fondear : «E si lo senyor de la nau ho leny o lo notxer manaran *surgir àncores* en qualque loch que ells seran...», Consolat de Mar, 1518, 49; «e havia-hi gros perill de partir la barcha de nau de nits e majorment com en lo dit loch no hagués fons de *súrger* e pogueren anar a la roca», xiv, *Luliana*, 1890, 261. Cp. : «e après que sia mes en una barcha, que sia *surgit* ab una pedra blanca al coll en la mar per ço que (a) aquell riu castich», xv, *Almanaque Balear*, 1884, 106. 2. V. *sarcir*.

sorguarol : «Si l'esperver es magre o malaut dona-li *sorguarol* a menjar e guarrá», Cura d'ocells, París, 1612, 199.

Soria : Síria : «Burgeses e mercaders faent gran mercaderia en Flandes e en *Soria*, en terra del Genovés...», Turmeda, cob. 36.

Sòria, ciutat de Castella : «E puy anam-nos-en per *Sòria* ves Burgos a jornades covinents», Cron. Jacme, 482.

Sorià, llin. Mallorca, 1395.

sorier (Tortosa) : cançoner, pesat.

sorigot : suero, xerigot : «*Sorigot*: Sirum caprinum. Serum ovinum», J. Esteve.

Soriguer, llin. Barcelona.

Sorlguera, llin. Barcelona, XIV.

Soris, llin. Barcelona, 1614.

Soriu, llin. Mallorca, XIV.

Sorjús, llin. Barcelona.

Sormaní, llin. Girona.

sornaguer : que té sorna, que usa sorna; (Mallorca) ganso, calmoso, cachazudo; cançoner : «Una... temporada de *sornaguera* y greu malaltia», J. Collell, *Roma*, XII; — (Plana de Vich) s'aplica al bou que té la mosca, que mira de mala manera i envesteix.

sornejar : fer el desentès, fer el pagès.

Sorní, llin. València.

sorno (fer el —) : hacer el ganso : «Los agullonenchs se trobavan com nosaltres; *feyan los sornos* pera pagar la contribució y'ls carlins se'n menavan los dos primers que havian trobat», Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 285.

sornut [surnut] : «Lo Compte del Cim mes Alt era un home ajegantat, robust, ferreny de cara, *surnut* de geni...», Vilanova, *Gent de casa*, 197. Cp. **sorrut**.

Soro, llin. Barcelona, XVIII.

soroll [xoroy, Arbúcies] : ruido.

Sorolla, llin. Barcelona.

sorolla (València) : adzerola.

sorollador : que fa soroll. Ex. : *sorolladores* fonts, J. Collell.

sorollar : moure, remenar. Ex. no facis *sorollar* la porta, la cadira; tinc una dent que es *sorolla*; he *sorollat* una llebre : he alçat una llebre; veient que aquella bèstia no es *sorollava* gens vaig creure-la morta; «Si acàs arriba un marxant, los cascabells *sorollant*, així lo escolta la gent...», Vallfogona, 1700, 64; «que ella es arbre al revés; y la soca *sorollant*, era forçós que's moguessen, fins a la cima los rams», Vallfogona, 1700, 64.

sorolló : espècie de patata silvestre que es cria a Andorra.

sorollós : ruidoso : «reprengué sa placiditat acostumada, son humor

constant, tranquil, poch portat a exageracions y alegrías *sorollosas*», J. Pin, *Jaume*, 335.

Soronellas, llin. Reus.

Soronelles, llin. Camp de Tarragona.

soror, Dic. J. March.

sorra : 1, arena grossa; — lastre : «Estave allí una nau de christians la qual anave a Nápols y fent los mariners de la dita nau la *çorra* de les pedres de la ribera... perquè entre les pedres que son estades per *çorra* de la nau n'i han posades algunes les quals estaven banyades ab la sanch del dit mártir», Taix, *Lib. del Roser*, 141. 2, la part més delicada de la tonyina : «nos vos trametem.. dos esporstins de figues, item moxama, item *sorres* de tonyina...», 1394. Coroleu, *Documents*, 130.

sorral : lloc de sorra, arenal.

sorralench : «Fins l'horisont s'aixampla lo *sorralench* llensol», A. Guimerá, *Poesies*, 46.

sorramoll : terra baixa prop de la costa que està inundada bona part de l'any d'aigua.

Sorralol, llin. Barcelona.

sorray (Arbúcies); — carrer del *Sorray* que devia arreplegar la sorra de la part alta de la vila en les grans pluges.

sorreig (Prov. de Girona) : lloc de molta sorra.

Sorrella, llin. Barcelona.

sorrencós : que té molta sorra. Ex. : torrent *sorrencós*, camí *sorrencós*.

sorror (anar —) (Mallorca) : anar a poc a poc, amb calma, com el qui camina per la sorra.

sorrera (Alta muntanya) : caixó adequat al lloc de les cavalleries per a transportar sorra.

Sorres, llin. Barcelona.

Sorribas, llin. Berga, XVII; Barcelona, 1642; Vich, XVII.

Sorribes, llin. Barcelona; Mallorca, XIV.

sorrós : arenoso : «per rahó de estas furiosas torrentadas... ha de ser extraordinària la quantitat de materials *sorrosos* indefectiblement arrastrats per aquelles el mar...», *Renaixensa*, any V, 165.

sorrunaria : taciturnitat, mal-humor mostrat amb silenci i mala cara.

sorrut : taciturn, esquerp, mal-humorat.

Sors, llin. Barcelona, Vilassar.

sort : sordó; — *sord* com una campana : molt sord.

sort (Plana de Vich) : espècie de lliri blau.

sort : 1, suerte : «O Marqués de Luçana, si sou ací parlau e cridau la bona *sort* qui us espera, car açí es Tirant lo Blanch qui es vengut per liberar-vos», Tirant, IV, 37; — per *sort* : por fortuna : «Tirant hi arribá ab tot lo seu stol e *per sort* la galera de Spercius no s'encontrá ab l'estol de Tirant, ans passá avant fins a Contestina», Tirant, IV, 194; — a o de *sort* i sac : sistema o forma per l'elecció de jurats i altres càrrecs públics : «Jatsia que... haguéssem mudada la extracció de l'ofici de jurats y concellers de la dita ciutat... segons forma y tenor del regiment de *sort* y de *sach* ab lo qual la dita ciutat y regne se regeix...», *Luliana*, 1892, 251; — *sort* del Senyor : vocació eclesiàstica : «los eclesiàstichs que son cridats a la *sort del Senyor*...», XVIII; — «Per *sort* o per ventura» J. Esteve. 2, espècie, mena : «vellut, damás, tafetà y altres, *sorts* de robes», XVI; «... de qual-sevol *sort* que sia», Barcelona, 1688; «claus de diverses *sorts*», Inv. Atarazanas, 1467; «xíqueries y platillos de diferents *sorts*», Inv. Mallorca, 1762; «tela... a-n'i de quatre o cinch *sorts*», Tarifa de teles, Barcelona, 1534. 3, porció, partida, surtido, grupo de objetos de la misma especie : «Una *sort* de ter-

rissa, part dolenta y part bona», Inv. Vich, 1774; «It. una *sort* de diferents llibres», Inv. Vich, 1712; «Una *sort* de puntals de pi de vern», Inv. Atarazanas, 1467; «Una *sort* de obra de terra venuda per...», Inv. València, 1585; «en la pallissa hi ha una pocha *sort* de palla», Inv. Torre den Barra, 1430; «una *sort* de roba de lli y de llana ja vella», Inv. València, 1585; «Una *sort* de draps dolents», Inv. Barcelona, 1770; — tros de terra petit (Felanitx). Ex. : la pobre gent conrant les *sorts* y rotes...», M. Obrador; «Censos de la *sort* de Sant Salvadors», Inv. Cervera, 1789. Cp. : «... remitiera muestras de todas las telas... dels pus bells drap axesclats com de colors que vinguen en la ciutat de Mayorkes de la *sort* de Florència, de Luany e de Bruxeles», 1369, Cronición May., 137. Cp. : «y jo mes content que un ca amb un os, que no tocave de peus en terra, ni m'haurian tapat amb una flassada de la gran *sort*», Rondaya de rondayes, 5. 4, terme de impremta, cada lletra que té especial caixetf en la caixa : «Y prosegueix fonent en los nous motllos las *sorts* que'ns faltan», *Gay Saber* 1880, 16.

Sort, població de la prov. de Lleyda. ✕

Sort, llin. Mallorca, 1395; Ardits, II, 467.

sortador : «Item denunciám per vedats a tots aquels e aquelles que fan sortilegis ab mals arts, ço es, *sortadors*, conjuradors, adevinadors...», Ritual Girona, 1550, 164 v.º

sortanella, dim. de *sort* : «fa N. N. un s., tres d. de cens per una *sortanella* qui afronta ab...», Capbreu Junqueres, 167. Cp. **sort** 3.

sortat : afortunat. Cp. **sortós**.

sorteller [sortiller] : adivino, 1417.

sorter : 1, el qui fa sortilegis, adivino : «totes les persones *sorte-*

res o devines o invocadores de diables...», Articles de la Seu de Barcelona, xv. 2, fill extern, cabaler : germà de l'hereu : «Mentre l'hereu poc digne... va tirant del patrimoni i malversant-lo, lo virtuós fill *sorter* ha de viure de jornal», *Renaixensa*, 1875, 388.

sortera : noia que no és pubilla : «Lo tal minyó, considerat en sa disposició y aptitud per a casar-se, dech dir que lo mateix s'havia triat ell pubilla ni *sortera* de cap mena...», Riera, *Escenas*, 59.

sorterar : sortejar : «Lo qual cuyram entre lo dit Joan de Madrit e lo dit Barthomeu Guitart fonch *sorterat* e de aquell fet dues eguals parts...», Comptes de la Tresoreria reyal, 1472, 5.

sortes (a —) : a modo, a faisó, a manera de : «Mare, feu-me fe un vestit a *sortes* de pelegrina», D. Bertran i D.ª Maria, Cançó popular, versió de Molló.

sortes (en —) (Vich) : en vez de. Ex. : *en sortes* de anar per un camí prenguérem per altre.

sortida, terme del joc de naips.
sortidor : 1, surtidor : «En aquest die anaren ses magnificències a casa de sa Excia. lo qual trobaren a una instància que es après de la instància del *sortidor*, per a cobrar les quatre mlia y sinc centes quarteras de forment...», Ardits, V, 358; «anaren a sa casa (de sa Excelència) lo qual trobaren a una instància que es après d'una altra instància o terradet que y ha un *sortidor*», Id., id., 366. 2, proveedor : «Lo dit die N'Anthoni Riera, olim blanquer, qui per los honorables Consellers per passat era stat provehit de l'offici de *sortidor* de cuyram, resigná lo dit ofici en mans e poder dels honorables consellers...», Ardits, II, 65.

sortija : joc eqüestre : «y jugavan a la *sortija* y anavan a furtar bestiar de fora», Quadrado, *Ger-*

mania, n.º 7, 5; «En Espanya son inventades les festes, y jochs eqüestres y militars, com son justes, torneigs, *sortijes*, canyes...», Bosch, *Títols de honor*, 569.

sortileg : «tendrá en la pomposa cort sua grans hòmens en totes facultats e sciències, fetilers, *sortilegs* e nigromàntichs...», 4.º del Cartoxá, 122.

sortilegi : «Quant es de ésser lo senyor rey maleficiat per construccions e *sortilegis* de ymágens, es ver que un nigromàntich lo qual tenim pres per aquesta raó...», Coroleu, *Documents*, 129; «Son vedats aquells e aquelles que fan *sortilegis* ab mals arts, ço es, encortadors (sic), conjuradors, ligadors e fetillers e semblants mal-factors», Ritual Girona, 1550, 64 v.º

sortilles : sortilegios (?).

sortir : salir; — *sortir* amb la seva : conseguir ço que es desitja; — *sortir* de pollaguera : salir de quicio; — *sortir* de trascantó : tender una emboscada, celada; — *sortir*-ne amb la nou del botifarrer, 1443.

sortit; — (València) pegar un *sortit* : estremecerse.

sortós : afortunat, dichoso : «entre'ls peons y cavallers de ferro mirant encara, si, *sortós*, lo veus», J. Verdager, *Obres*, IV, 232; «lo primer colp que venta sembla *sortós*...», Id., id., IV, 183.

Sorts, llin. Barcelona, 1501.

Sos, llin. Barcelona, Ardits, II, 26.

soscavar (Igalada) : cavar más adentro. Ex. : si *soscavassen* més trobarien els fonaments.

soscayre (Mallorca) : pèrdida, contratiempo, percançe, desgracia. Ex. : tenir un *soscaire*.

soscitar. V. *suscitar*.

Sosell, llin. Barcelona.

sosengua, una salsa (?) : «*Sosengua* a conills e a tota altra carn», xv.

sosmoure : commover : «Ell alegre tot lo poble, ell *sosmou* tot lo jovent», Llibre d'or, 100.

sospedrar, terme d'arquitectura o mestre d'obres : recalzar, prolongar los cimientos hacia abajo después que la pared está hecha; fortificar els fonaments.

sospendre. V. **suspendre**.

sospició. V. **suspició**.

sospir [**suspir**] : «e lançant un aspre *suspir* ab infinida ira torná a dir...», Tirant, III, 235; «mas la causa del meu *suspir* no es stat per pus sinó que'm dolch de tu que't tendran per heretge» Tirant, III, 154; «com tinch per cert lo gran infortuni que ma vida asalta, car del retret de la mia ánima dolorosos *sospirs* spiren», Tirant, IV, 362...; — nom d'un dolç.

sospirar [**suspirar**] : «quan son marit entrava en la capella ella li feya botxes detrás e quant ell feya sa oració, ella *sospirant* cridave: O Deu, quant durará açó», Dones, 27 v.º; — **sospirar** : «lo sanct Spirit li *suspira*...», Gamaliel.

sospirós [**suspirós**] (Pla d'Urgell). Ex. : La mare lo seguia tota *sospirosa* : «*sospirosa* me besá», A. Guimerà, *Lo fill del rey*, 9.

sospita : sospecha : «En qual manera la vídua se deu guardar de mala companyia e de males *sospites*», Collacions, 210 v.º; «ell no ho cregué axí tost; mas no romás sens *suspita*, e no ho doná a conéxer a sa muller ne al dit clergue», Legend., I, 139.

sospitar : «e lo cavaller mort dix-li: Amich, no *sospites* mal de negú, e si alguna cosa te agreuge, prech-te que m'o perdons», Legend., II, 259; «**Sospitar**: Suspícor. Opinor», J. Esteve.

sospitós : el qui sospita : «Los *sospitosos* pensen que tothom parla d'ells...», Cató, 1462; «lo senyor rey ere molt *sospitós* et no crehia de leugers», Doc. Arch., XXXVI,

206; — ço que és objecte de *sospites*. Ex. : aquell home porta una vida *sospitosa*.

sospitosament : infondint *sospites* : «que'ls clergues no stien sovén ab les fembres *sospitosaments*», Collacions, 246.

sosprior [**sotsprior**] : subprior.

sosprioressa : subpriora, Junqueres, xv.

sossech [**sossego**] : sosiego : «La persona que ha gustat molt de veres la quietut, tranquil·litat y *sossego*, si después se veu navegant per la mar...», Pons Miserere, 108 v.º

sossegament : sosiego, tranquilidad, pacificación : «E faé altres molts feyts de justícia axí com se'n pertanyia per *sossegament* de la terra», Boades, 340.

sossegar-se : «E 'après feu-los-hi guardar altra vegada après que l'aygue fon *sosseguada*», Legend., II, 196.

sossoït (València) : suceso, acontecimiento. Ex. : açó que vullc comptar és un *sossoït*.

Sost, Dic. J. March.

sostenidor : sustentador, sostén : «los reys de la casa de França naxeran ab la dita creu en la spatlla ... e seran *sostenidors* de la sancta fe cathólica», Tomic, 15.

sosteniment : sustento : «e Deus es aquella cosa qui fa ploure e florir e granar e que dona vida e *susteniment* a tot quant es», Félix I, 17.

sostenir : sostener; «e l'un d'ells pres una planxa de suro qui stava ligada ab un ferro, ab un ganivet tallá la corda y lo mariner ligá-la's en los pits e la donzella abraçá'l per les spatles, l'altre ajudava-li a *sostenir*», Tirant, III, 277; «E si lo francés se fos pogut *sostenir* com Tirant caygué, ell lo haguera pogut be matar...», Id., I, 176; — **mantener**, **sustentar** : «Primerament, ordená que tot home qui

sostingués cavall e tingués armes, fos dit gentil hom», Id., IV, 8; «Qui pot pensar quanta dolor turmentava lo cor de la piadosa senyora, quant veyá aquella venerable antiquitat de Joseph passar ab tanta flaca provisió que escassament se podia *sostenir*», Vita Christi, 97; — sufrir, soportar, arrostrar: «nos temem de *sostenir* perills de la carn e com temem perdre los bens del mon...», Doc. Arch., XIII, 436; «no fa lo be per temor de perdre lo be que no ama, ans lo fa per temor de *sostenir* lo mal», Id., id., 436; — donar el braç o la mà els cavallers a les senyores: «après venia lo virey y lo general de les galeres ab un altro cavaller, après venia lo duch d'Elcalá que *sustenia* sa nora ab sa filla; après vinia lo marqués... que *sustenia* la duquesa sa mare, y altres dames», Miquel Parets, I, 22 v.º.

sostentació: sustento, Psalms Amer.

sostinença: apoyo, base, A. March.

sostrada: sostre ple, ço que cobreix un sostre. Ex.: no manca neu a les nostres muntanyes; anit passada n'hi va caure una nova *sostrada*; — quantitat de fusta de castanyer feta per un sostre de dogues posades en quadro, de manera que el sostre tingui d'ample ço que les dogues tinguin de llarg (E. Toda).

sostrar (Muntanya): techar, fer el sostre de les cases. Ex.: ja tinc la casa *sostrada*; aviat la tindré acabada.

sostrare [*sostreure*]: sustraer, quitar: «e no li *sostragués* tan bella joya ne tan rica», Flos Sanct., 1.ª ed., 319 v.º; «... que vigília e abstinència de dejuni e de menjar e de beure tol la força a la carnal inclinació e temptació, axí com *sostrare* la lenya al foc tol lo bollir a la olla», Dones, 225;

«Assó me costa lo haver-me *sostret* y ausentat de la obediència de mon pare», Comèdia del Fill Pròdich, 25; «Si Deu del cors la mia arma *sostrau*, no'm planyeran sinó mos cars parents», J. Berenguer Masdovelles; «Item que negun fuster no deje *sostrare* he metre en neguna obra que altre fuster haja comensada doblar», Doc. Arch., XL, 328.

sostre: piso, techo: «En lo menyador o sala, baix del primer *sostre*...», Brunyola, 36; «La cambra deu ésser entre dos *sostres*», Vilar, xv; «hi ha una torre ab *sostres* y teulada», Capbreu Vendrell, 1741; «Item que negú teuler o teulera no gaus metre en son forn cor x *sostres* de cayrós e ii de teules, e si per aventura no y met ii *sostres* de teules, que y puga metre xv *sostres* de cayrós: emperó, no gaus metre en lo dit forn neguna obra que monta mes dels ditz xv *sostres* de cayrós», Rev. Lang. Rom., IV, 362; — «*sostre* sobirà», xv; — *sostre* mort: un lloc sense teulada que no s'hi pot estar dret y sol aprofitar-se per a estores i mals endreços, camaranchón; — Fr.: penjar les barres al *sostre*.

sostrer: *sostrare*: «... que una persona a molts oficis ben regir puga bastar, con envides negun no puga a un tan solament ben complir, per tal cor quant al regiment de un entendre de l'altre de necessitat se haurá de *sostrer*...» Doc. Arch., V, 8; «sabén es tan gran càrrech, mes me plauria *sostrer* l'asquena o les spatles que degués posar...», Ms. Séneca, 2.

Sostres, llin. Sort, Manresa, Barcelona.

sosvenir: subvenir, socorrer, xv, xvi.

sot: hoyo, clot; — (Tossa) vall petita. Ex.: *sot* de Bandina, *sots* de l'Infern, de Calabona, de Giberola, etc. Cp.: «Acostuma re-

SOTA

bre lo dit monestir per hun *sot* de lenya que te en lo terme del loch de Alcolageta...», Capbreu Junqueres, 165.

Sot, llin. Mallorca, 1300; Catalunya.

sota : 1, subst. el deu de cada coll en el joc de cartes. 2, abajo, debajo. Ex. : el braser que hi ha *sota* la taula; — s'usa com prefix per designar els càrrecs subordinats. Ex. : *sotamestre* o ajudant de collegis, 1756.

sota-alcayt, 1604.

sotabarba : la carn que fa sacsons *sota* la barba.

sotabarres (Mallorca) : cordó per fermar-se el capell *sota* les barres.

sotabraga, terme d'artilleria : «*Sotabraga* es una faixa de ferro que passa per *sota* lo fusell de la peça y está clavada ab claus contra lo fusell y enxavatada ab dos perns que son lo del muñó y lo qui te la sobremuñonera», Francesch Barra, 5.

sotacòmit, càrrec en les galeres, 1354, *Ordenanzas*, Capmany.

sotacòmitre : el segon cap dels remers, forçats o galiots en les vaixelles de rem (E. Toda), xiv.

sotacopa : salvilla, palangana circular amb un peu al centre per sostenir els vasos i copes en els refrescs; n'hi havia d'argent, de pisa, d'estany, de vidre pintat, &, Barcelona, 1821; «Una *sotacopa* de plata en lo mitx y en la vora daurada y per part de fora ab una via y ab lo peu ab vias...», Inv. Dalmases, 1640; «*sotacopa* de plata», Inv. Vich, 1774; «*sotacopa* d'estany», Barcelona, 1770; «tres *sotacopas* las duas grans y l'altra mitjana, totes de plata...», Inv. Cervera, 1789.

sotagires (Mallorca) : les segones gires que solen dur a les copes, de colors i robes diferents.

Sotal, nom d'una localitat (?), Capbreu del Vendrell, 1741.

SOTB

sótala (Mallorca) : tombarella capbuçó.

sotalada : clotada, fondalada : «feu sentir en les *sotalades* lo crit de llibertat», *Gay Saber*, 1868, 50.

Sotalcell, llin. Barcelona, 1555.

sotana : peça de *sota* en el vestit; peça del vestit eclesiàstic : «totes les persones eclesiàstiques y en sacres ordes constituïdes, que d'aquí avant deguen aportar la clotxa closa fins baix als talons, y capiró y les robetes fins baix dels genolls... y manteu o *sotana* de manera que lo hu y l'altre sien larchs fins als talons», 1562, *Luliana*, 1889, 151; — la tela inferior o que va *sota* d'altres; «un matalaff de fustany ab *sotana* vermella», J. Villanueva, VII, 79; «que cada alforja haje de tenir de largària entre cara y *sotana* deu palms», Barcelona, 1575; «Un matalaff sotil de pocha valor ab cuberta de coseril listada e ab *sotana* blava», Inv. Torre den Barra, 1430.

sotaplujar-se : posar-se a sopluig : «Se posá *sota* d'un arbre per *sotaplujar-se* un xich», Cançó popular.

sotaposar : posponer : «No es convenient que les coses altes de Deu sien *sotaposades* a les humans rahons», Amor divinal, Barcelona, 1546, 71 v.º; — someter : «Lo bou y vaca está *sotatosat* a manco malalties que no fa cavall o rocí», Prior, 166.

Sotarell, llin. Barcelona, xvii.

Sotarrània, nom de localitat : «*Sotarrània*, del dit noble A. d'Orcau», Doc. Arch., XII, 75.

sotascriure : subscribir, escribir al pie, Brama dels Llauradors, xv.

sotaventrera : la corretja o cingla que estreny la panxa dels animals de càrrega (St. Joan Despí).

sotbatlle : subalcalde, Barcelona, 1580.

sotbatuda (Mallorca) : sacudida, es diu dels carros que van per

mals camins i dels vaixells en temporal.

sotecòmit. V. sotacòmit.

Soteras, llin. Barcelona, Igualada.

Soteres, llin. Lleyda.

soterra, Dic. J. March.

soterrament : enterrament, xv; «de lo que deuen aportar quant van a Poblet per fer lo *soterrament* aví lo S.^{or} rey com los altres», Funerals dels Reys d'Aragó, 31.

soterrani : subterràneo : «fonch devallat e mes lo cos preciós de Jesuchrist en la capella *sotarrànea* de Sancta Eulàlia qui es dejús lo altar major de la Seu de dita Ciutat», Ardits, III, 124; «Cosa *soterrànea*: Crypteus», Onofre Pou.

soterrar : enterrar : «Item que si per ventura alcún confrare haurá iustes scusacions que no porá ésser al *soterrar* de son confrare defunct, que en aquell cas la muller de aquell hi sia tenguda anar en loch del marit...», Doc. Arch., XL, 456; «que tots los confreres hajen e degen ésser al *soterrar* del confrare mort», Doc. Arch., VIII, 410; «Item stablim et ordenam que en la mort d'alcú de nos totç los ferrers, menescalchs et argenters sien al *soterrar* d'aquell qui mort será...», Doc. Arch., XL, 24; «Item stablim et ordenam que si per aventura alcún ferrer menescalch o argenter mora et no aurá bens temporals dels quals no puscha *soterrar*, que sia feyta a ell la messió del *soterrar* de comú de tots los dits ferrers, menescalchs et argenters», Id., id; «Lo *soterrar*: Funus», J. Esteve; «*Soterrar*: Tumulare. Sepellire», Id.

soterrrà (Figueres, Banyoles, St. Joan de les Abadesses) : subterràneo, cripta

sotil [sutíl] : 1, insignificant, de poco valor; humil, modest; miserable : «fo un rey molt *sotil* en los afers del seu reyalme», Boades,

423; «si que hanc nul hom tan *sotil* com yo no's poch tant lloar de tant als senyors, com yo fiu d'ells», Muntaner, 486; «... que ela no seria per el menyspreada, si's vol fos fila del pus *sotil* hom del mon», Doc. Arch., XIII, 64; «la groga e *sotil* sobrevesta vostra, tacadada de moltes lágremes...», Tirant, IV, 329; «car ab ánimo sforçat me haveu requesta d'amors, axí com si yo fos una *sotil* dona de poca stima...», Id., II, 67; «No es cosa nova un rey ésser enamorat de una *sotil* donzella e per contrari, una gran reyna de un pobre gentilhom», Id., II, 207; «los seus servents anaven ab cavalls y ell posave's en un *sotill* ase...», Flos Sanct., 1524, 108; «un cove *sotil*... una arqua *sotil*... una ferrada *sotils*, Inv. Ribes, 1404; «clavó vella, *sotils*, Inv. Atarazanas, 1467; «It una pessa de antena grossa *sotils*, Id.; «prech-te que pus no tench de que't puxa fer present, que reebes aquesta mia persona *subtil* en son serveys», Legend., II, 97; — inferior, ordinari : «vi *sutils*, Montalegre, 1717; — gent *sotil* : el baix poble : «plors crits e plans de la gent *sutíl* (menuda) de Rodas», Milà, *Obres*, III, 192. 2, delgado, pequeño : «... al portal e ab una *sotil* verga l'obrí...», Dant-Febrer, 59; «que les dues galees grosses... sien armades de continent e les tres galees *sotils* qui son en la dreçana sien de continent varades», Doc. Arch., XXII, 131; «Ballesters, xl per galea grossa, e xxx per galea *sotil*...», Capmany, *Ordenanzas*, 99; «Eva dix: Deu me formá en paradís de un *sotil* os axí leugerament com si fos gran», Biblia Amer, 258.

sòtil (Mallorca) : piso, techo, sostre, el suelo que se pisa.

sotilea : poc valor, poc preu, insignificantia : «e també per la

sua gran *sotilea* e mals concellers que n'havia...», Boades, 426.

sotilitat : sutileza, xv.

sotjar : espiar, atisbar, acechar : «Lo caçador que *sotja* y enganya tes guatles ab lo botets», Valls i Vicens, *Lo segador*, 140; «*sotjar* lo moments», Vidal, *L'Exemple*, 113; «un pescador vell qui, tot esmicolant y ensorrant lo gromeig, *sotjava* dues canyes que acabava de parar», Jochs Florals, 1896, 108; — hacerse el remolón, hacerse el sueco, no respondre (Mallorca). Ex. : ell *sotjava* i no es movia.

sotjugar : sojuzgar : «Amich, tu no mereys veure lo cel ne la terra, car aquest per Jhesuchrist *sotjuga* si mateix a fer-te tal servey», Legend., I, 311.

sòtlera (Menorca), ocell : triguero.

sotmès. V. *sotmès*.

sotmissió : sumisión : «... la conformitat hi la disposició de la cosa amada se confereix ab la inclinació del desig, ... atrau he força a la *sotmissió* de amor lo volers», Cancç. Saragossa, 208.

Sotoria, llin. Barcelona.

Sotorras, llin. prov. Barcelona.

sotpal : «Dins lo *sotpal* del rebost trobam x recolzadós de cuyrs», Inv. Mallorca, 1345; «It. un *sotpal* de noguer. It. dins lo *sotpal* una vánova», Id., íd.

sotrach : cop fort, sacudida, conmoció.

sotragada : sacudida, conmoció; en sentit figurat calamitat, contrariatat imprevista, desgràcia súbita.

sotragar : sacudir, conmmover.

sotraqueig. V. *sotrach*.

sotraquejar : «y roda com un carro'l tró de guerra, fent en sos pols *sotraquejar* la terras», J. Verdager, *Obres*, IV, 19.

sotriure : riure amb disimul.

sots : bajo, debajo : «a honor, lahor e glória... de aquest sanct

gloriós Johan Bartista, protector e defenedor de aquesta ylla *sots* invocació del qual aquesta sancta religió sta fundada», Tirant, I, 335; «sab be lo capitá que tots stam *sots* la capitania e custòdia sua», Tirant, II, 264; «e feren crida per tots los quatre cantons de la liça no fos negú gosás parlar, tossir, senyalar *sots* pena de morts», Tirant, I, 244; «*sots* pena de privació de ofici», Fur de València, 1604; «los enemichs, vençuts e *sots* lo peu los tenga», xv; «e axí hagué star sens sepultura per alguns dies que la gitaren de *sots* terra», Dones, 201 v.º; «lexa perdre los diners per lo amich e per ton germá quant ho necessitará e no'ls vulles amagar *sots* les pedres», Flors de Virtut, b7 v.º

sotsbanch, peça dels antics reataules : «Item que les filloles campes de talla del tabernacle, banchs, *sotsbanchs* e polseres sien daurades del pus fin or y durable que trobar-se puxa», Doc. inédit. Madrid, LV, 282.

sotsbatlle : segon batlle : «tots e sengles veguers, sotsveguers, batles, *sotsbatles*, jurats, cónsols», Doc. Arch., XXII, 99; «en la dita cort del balle jurá en ma y poder de Hierónym Amaller, *sotsbatlle* y regent la ballia», Ardits, V, 229; «... carta o privilegi patent de batlle o *sotsbatlle*...», Sinodals Tarragona, 1704, 382.

sotsboteller : ofici en la casa reial, xiv, 1472.

sotscabiscol : càrrec en els capítols de les Catedrals : «Un *sotscabiscol* parlá ab una fembra que vengués», Legend., I, 197.

sotscastlà : el segon castellà : «E en una partida del dit feu es *sots* En Johan de Togores lo hereu d'En Rosseta, *sotscastlà*», Ardits, I, 99.

sotscavaleriç : subcaballerizo, càrrec en el palau reial.

sotscomprador : «les carns que

comprades o portades a la cuyna per comprador o *sotscomprador* se ran abans del trancament d'aquelles, presents lo majordom e lo comprador o *sotscomprador*, repesar faelment no obliu, Doc. Arch., V, 39, 40.

sotsdelegat : subdelegado : «La cort o aquell qui serà *sotsdelegat...*», Furs de València, 1.ª ed., az v.^o

sotsdiaca : subdiácono : «E per aquesta rahó es cosa necessària tots los *sotsdiaques* que sien mundes e purs e nédeus de tota tacha e de pecat mortals», Collacions, 240.

sotsdiaconat : el cinquè grau de la clerecia.

sotsdraga. V. *draga*.

sotsseguir : suceder, seguir, pasar : «tot lo que occorrerà e se *sotsseguirà*», Doc. Arch., XVI, 15.

sotsmès : súbdit, vassall, Cron. Jacme.

sotsmetiment : sujeción, dependencia : «E cor senyoria ha tanta de nobilitat, et servitut ha tant de *sotsmetiment...*», Orde Cavayleria, 8.

sotsmetre : someter : «suplich a la magestat vostra que no vulla pensar en res qui de passió sia, e *sotsmeteu* tot lo passat a obliuó si amau la vostra persona», Tirant, IV, 254; «Los numantins son diposts pus tost de morir que *sotsmetre's* a la servitut», J. Esteve; «tot, emperó, quant ací es *sotsmet* a la santa sglésia romana», Angels, 140 v.º; «e per tenir lo dit regne se *sotsmés* a l'emperador e's feu de la sua sectas», Tomich, 8 v.º

sotsministració : «Altitut de real cadira, mayorment establida en recitit, per conservació o *sotsministració* d'aquella, molt fretura de armes», Doc. Arch., V, 81.

sotsmissió : sumisión : «Encara restituiran en sa desijada libertat tots los presoners crestians detenguts en nostre domini e faran qualsevol altra rahonable *sotsmissió*

sens molt prejudicar la honor de lurs grans senyories», Tirant, IV, 239.

sotsnient, Dic. J. March.

sotsobrar : caure al damunt, dominar, vencer, ponerse encima : «feu caure tres voltes a Tirant en terra e tres voltes lo *sotsobrad*», Tirant, I, 185; «enferricat lo portá de mig del camp fins a posar-li les spatles en la liça, e axí'l tingué per bon spay... e stant axí en la forma desús dita lo cavaller no'l podia *sotsobrar*», Tirant, I, 246.

sotsobrer : sobrestante (?); segon obrer en parròquies, gremis, &. : «Dates fetes per mi, Pere Rocha, *sotsobrer* de murs e valls de la ciutat de València...», 1393, Carboneres, *Nomenclator de València*, 8.

sotspal : «Caxa gran o *sotspal* de roure, entretallada», Inv. Mallorca, 1389; «*sotspall* (?) de llit ab tres listes negres e vermelles a cada cap», Inv. Sta. Coloma de Queralt, xv.

sotsposar : «e per ço lur enteniment no poch pujar tan alt en Deu, com l'enteniment dels philosophs christians... qui per fe *sotsposan* en lo començament ésser trinitat en Deu», Félix, I, 38.

sotspriora, **sotsprioressa**, Barcelona, xiv; Junqueres, 1558.

sotsratllar : subrayar.

sotsriure : sonreír : «E l'ome *sotsrién-se* li respongué...», Isop, 1642, 155.

sotssíndich : «delliberaren que lo dit honorable N'Anthoni Vinyes hage en e sobre les remuneracions del *sotssíndich*, quisqui serà, durant la vida del dit honorable en Gabriel Canyelles, x lliures...», Ardits, II, 3.

sotsstrayre, Dic. J. March.

sotsveguer : autoritat en algunes ciutats nomenada per substituir el veguer quan aquest deixava d'exercir el seu càrrec : «als

honorables tots e sengles veguers, *sotsveguers*, batles...», Doc. Arch., XXII, 99.

sotsvenir : subvenir, ajudar : «... perquè la defensió de la torre en cas de gran perill e necessitat urgent sia *sotsvenguda*...», J. Esteve, k2; «... que ajustau gent per socórrer e *sotsvenir-nos*», Doc. Arch., XXII, 35.

sou [sol] : 1, moneda, valor monetari : «hom carnal no vol fugir a la delectació jatsia que y vege perill de perdre l'ull, o lo puny o de perdre vint *sous*», Dones, 160; — *sous* de torneses : «mas que la cort lur aital que cant nos passaríem en oltra mar que la ajuda que'ns farien acabar LX milia *sous de torneses*», Cron. Jacme, 481; — pendre *sou* : guerrejar : «E aquí venien tots los barons del regne de Túniç... que y eren passats per *pendre sou*, car aquí venien gents d'Espanya, de França...» Tirant, IV, 209. Cp. : «los quals pach, per be que ja sia scrit en la confraria lo dia que exirà de poder de maestre et volrà *pendre sou* de mestres», Doc. Arch., XL, 356; — cridar *sou* : cridar a les armes (?) : «De l'ilustre duch de Gandia se diu e sa aferma molt sert que hauria *cradat sou* en Gandia en poder de ells...», 1521, Danvila, *Germania*, 268; — trobar-se a tres *sous* i onze : trobar-se pobre, endarrerit, M. Genís, *Julita*, 8; — *sou* de morabatí : «ccc *sous de morabatins* qui valen ara mil e cccc *sous* de plata fina», Usatges; — *sou* d'or, Usatge, 13; — *sou* barcelonès; — *sous* de malguireses. 2, estipendi mensual o anual en pagament d'un servei, xv.

Sou, llin. Barcelona.

soudà. V. **soldà**.

Soujol, llin. Barcelona.

Soure. V. **solre**.

sout, p. p. del verb **solre** : «... deja donar ad eyls licència de jugar en

lurs festes et en lurs noccs tota hora que per eyls lur sia request e'n altra manera no'n fossen *souts*», Alart, 106.

souta. V. **solta**.

souvén : sovint : «Un cavaller robava molt *souvén* los bestiar de un monestir de l'orde del Cistell», Legend., II, 247.

sovén, **sovent**, **sovín**. V. **sovint**.

sovenir : 1, subvenir : «abundosamente *sovengut*...», xv. 2, recordar : «de mi us soplich vos plaga *sovenir*», J. Berenguer Masdovelles; — rfl. (Gandesa) acordarse. Ex. : jo'm *sovenc* d'una rondalla; «O dolça mare, no us *sové* dels grans turments...», Serredell, cz.

sovinejar : menudear, frecuentar : «O ambició, creu dels ambiciosos, e com turmentes a tots! Com plaus a tots, alguna cosa no han los mesquins mortals pus cara ne de major celebritat que la negociació de la dita ambició e ja no *sovineja* los lindars de sent Pere e de Sent Pau la ambició mes que no fa la devoció», Collacions, 255 v.º; «La quinta raó perquè la sancta sgleya material deu ésser per chrestians *sovinejada* e honrada», 12.ª del Crestiá, c. 220; — *sovinejar* amb fembres : intimar, frecuentar : «que algun sia incontinent e sospitós de luxúria si es *sovinejar* ab fembres», Dones, 157 v.º.

sovinejat : freqüent : «de que se'n seguiren en tota la terra damnatges fort greus e rebelions molt *sovinejades* que meteren a Roma en greus affers», Boades, 18; «ab *sovinejats* dans...», Francesch Alegre, 7 v.º.

sovinén, Dic. J. March.

sovinença : record, memòria : «Perque dins me, *sovinença*, l'am ab humil reverença», Próxima, xv.

sovinerament : a menudo : «lo barber *sovinerament* a la persona

nostra mes que'ls altres se apropinca», Doc. Arch., V, 75; «sien curoses e atents que'ls vexells en los quals l'aygua s'esdevendrà ministrar, nédeus estiguen e de coses inmundes *sovinerament* reentats», Doc. Arch., V, 26; «... les armes a nos necessàries tenga tots temps aparellades e encara que aquelles en temps de guerra pus *sovinerament* regonega...», Doc. Arch., V, 83.

sovint [sovén, sovín] : con frecuencia : «E ladonchs haut loch de parlar secretament ab l'emperador, axí com havia prou e *sovín*, ell li dix...», Boeci-Ginebreda, 7; «e com lo joch e la usura e les bregues que d'aquí hixen e nafres *sovín* o morts...», 12.ª del Crestiá, c. 212; «après pensa que no ha persona al mon que no soffira *sovín* grans mals, si's vol sia rey, papa...», Id., c. 105; «emperó vehem-ho *sovint* que jassia que's mostren fort poderosos...», Boeci, 190; «La setena es exercitar los fadrins a gitar pedres ab fona e ab la ma, car *sovín* defallen [a] hom altres armes, e lavors pot hom recórrer a les pedres», 12.ª del Crestiá, c. 227; «*Sovent* o moltes vegades», J. Esteve; «Pensa *sovent* en tu mateix...», Id.; Doc. Arch., V, 81; «... los dimonis... han entre si *sovín* grans consells com poran fer...», Angels, 128 v.º

sovintejar : fer alguna cosa amb freqüència. Ex. : aquestes pín-doles és mester *sovintejar*-les.

sovinter (Terrassa) : que sovint passa, se fa, &. Ex. : és cosa *sovintera*.

sovintet, dim. de sovint.

sovintós : freqüent : «Per las bullangas, tan *sovintosas* en aquells bons temps dels progressistas», Pons i Massaveu, *La Colla*, 7.

sovir (?) : «meresqué aver un rosari o psaltiri de les mans del gloriós pare sanct Domingo, lo qual

ella guardave com cosa molt preciosa y de molt *sovir* (?)», Lib. del Roser, 87.

soxantria : benefici de soxantre o cantor en les parròquies, *Veu de Montserrat*, 1888, 30.

soy : I (Mallorca), mullader. Ex. : aquest pitxer vessa; mira quin *soi* fas! 2, per *soll* (Urgell i Segarra).

Soy, llin. Girona.

soyar. V. *sullar*.

soyat. V. *sullat*.

Soyner per Sunyer, Sta. Coloma de Queralt, 1309.

Soyrot, renom : «I cavaller qui anava ab sire Guilleumes qui havia nom *Soyrot*...», Cron. Jacme, 134.

sozenga, Dic. J. March.

Spa, llin. Mataró.

Spadalé, llin. Barcelona.

Spano, llin. Barcelona, 1477.

Spanya, llin. Mallorca, 1395.

Spanyol, llin. Mallorca, 1465.

Spartí, llin. Mallorca, 1395.

Spau, llin. Barcelona, 1472.

Spia, llin. Mallorca, 1474.

Spígol, llin. Barcelona; Vich, 1867.

Spigoler, llin. Barcelona, 1412.

Spinalt, llin. Barcelona, 1505.

Spinosa, llin. Barcelona, 1561.

Spiny, llin. Barcelona, 1568.

Spplugues, llin. Barcelona, 1370; València. xvii.

Spona, llin. Vich, 1413.

Sponella, llin. Vilademuls, 1659.

Spreneu, llin. Barcelona, 1442; Ardits, I, 430.

Spuny, llin. Barcelona, 1465.

Squanera, llin. Vich, 1427.

Squilla, llin. Barcelona, 1822; Menorca.

Squerit, llin. Barcelona, xv.

Squerrer, llin. Cornellà, 1578.

Stadella, llin. Vich, 1410.

Stalella, llin. Sta. Coloma de Queralt, xv.

Stamarich, llin. Seu d'Urgell, 1159.

Stamaril, llin. 1462, Doc. Arch. XXIII, 109.

Stanya, llin. Barcelona, 1526.

Stanyol, llin. Vich, 1558, 1418.

Staper, llin. Barcelona, 1439.

Stapera, llin. Barcelona, XIV, XV.

Staras, llin. Palma, 1490.

Stayó, llin. Vich, 1402.

Stela, llin. Barcelona, 1464.

Stelrich, llin. Mallorca, 1395; Barcelona, 1495.

Stevanell, llin. Vich, 1630.

Stopinyà, llin. Barcelona, 1527.

Storch, llin. Catalunya.

Stornell, llin. València, XVII.

Strada, llin. Barcelona, XV, XVI.

Strany, llin. Mallorca, XV.

Struch, llin. jueu Girona, XIII.

stuciós : astuto : «... renunciar al sobredit famós capitá e magnánim cavaller l'imperi e deguda senyoria, remuda per la sua preséncia e *stuciosa* cavalleria...», Tirant, IV, 308.

stuciosament, Eximenis, *Lib. del Consell*, 38 v.º

Stúria : Astúries : «La *Stúria* es una regió de Espanya», J. Esteve, k2.

Styglia, nom de la llacuna infernal : «passava *Styglia* ab les plantes exutes», Dant-Fébrer, 51.

Styx, nom de la llacuna infernal, XV, XVI.

su per sus : «resta lo present regne fort per tenir molins dins la mateixa ciutat a bastament; mes diu que en lo temps del stiu se avenseran per los qui moldran en dit temps, sols en la present ciutat, en *su* de xv mil l. e en la part forana en sus de xxx mil l.», 1696, *Luliana*, 1895, 135.

sua, fem. sing. del pron. pos. 3.ª pers. : «fo loat lo nom de Jesuchrist, axí com plagué a la *sua* misericórdia...», Tomich, 9; «Deya Beda en una *sua* homília...», Confessionari; «a llahor y glória de nostre senyor Deu Jesuchrist y de la humil Verge Maria, mare

sua..., Ordinacions Universitat, Barcelona, 1596 (pròleg); «lo qual Deu vol reebre en la *sua* mansió», Cron. Jacme, 3; Id., 4.

Sua, llin. València, 1446.

suació : persuasió, XV.

Suades, llin. Castelladral.

suadir, persuadir, Barcelona, XVIII.

Suanya, llin. Barcelona, Manresa.

Suaqué, llin. Catalunya.

suar : sudar; — *suar* la gota negra : suar molt; — *suar* el sagí : sudar el quilo; — *suar* el tió la nit de Nadal : cagar el tió.

suara (Vich, Mallorca, Empordà) : no fa gaire, poco ha, hace un momento. Ex. : *suara* l'he vist; «el sentit poétich... s'aparellá ab l'esperit històrich de que *suara* parlávem», Jochs Florals, 1883, 34; «Prompte En Ramon no tardá a seguir-la, y la masia *suara* tant plena d'animació, torná en la calma y silenci de la nits, Bosch de la Trinxeria, *Recorts*, 18.

Suardell, llin. Tordera; prov. de Girona, Porqueres.

suaret (La Garriga), dim. de *suara*.

suareta (Manresa), dim. de *suara*.

suari : sudario : «E tentost estés un *suari* que tenia en la ma per demunt la meytat de la ciutat...», Legend., I, 292; Dic. J. March.

Suari, llin. Barcelona.

Suasi, llin. Mallorca.

suat : «*suat* e maneta per parar ballestes», Inv. Torre den Barra, 1430.

suau : a poc a poc : «lo qual hom viu dix a qui cavava: Cava *suau*, car una gran pedra sta endret del meu cap», Legend., II, 67; — suave : «axí que la un d'ells no podia parlar que l'altre no u hoys si donchs molt *suau* no li parlás a la orella», Doc. Arch., XXXVI, 229; «e tentost la mar abonança e torná molt *suau...*», Legend., II,

SUBD

292; «Prestament feu posar a les donzelles davant la emperadriu y ell ab *suavs* passos lo posaren dins un altre cambra», Tirant, II, 371.

Suau, llin. Palma.

suament : suavemente; a poc a poc, sense fer soroll : «... e viu en somni com Stephania obrí la porta de la cambra molt *suament* perquè no fes remors», Tirant, II, 288.

suavar [assuavar] : suavitzar, xiv.

suavesa [suavea] : suavidad : «*suavesa*, pau e tranquilitat», Vida de Sta. Paula, xv; «la amor e la *suavesa* a la qual es tengut cascun hom a l'altre, segons los graus, axí com pare a fill, e fill a pare...», Fulles Pujol i Camps, xv.

suavitat : suavidad.

Suay, llin. València.

Subach, possessió a La Pobra, Mallorca.

subaix : al pie, bajo (Mallorca). Ex. : agenollat *subaix* de la Verge.

Subardell, llin. prov. de Girona.

subastar : «una possessió que fo *subastada*...», Mallorca, 1344.

subatre (Mallorca). V. **sobatre**, **rebatre**.

subbatlle : substitut del batlle en cas d'absència o impediment (E. Toda).

subcastellà [subcastlà, subcastià, subcartlà] : ajudant del castellà o carlà : «Servian-se també los comtes de altres persones per alguns actes particulars y de ells passaren als demés magnats y barons, restats fins avuy ab títols de castlans, *subcastllans* y castellans, entre los quals hi ha diferencia. Los castlans son los qui tenen la guarda del castell sens tenir-i en ell ningun dret; lo castellà es lo qui te la guarda y dret, y així dels *subcastllans* y *subcastellans*, com a tinentes», Títols de Honor, 190.

subcidi. V. **subsidi**.

subdegà : vicedecano : «En lo

SUBI

bisbat de Barcelona los districtes del Vallès y del Penadès tenien un degà y un *subdegà* quiscun en 1756», M. Aguiló.

subdelegar, xvi, xvii.

subdelegat : «En Miquel G. Garcia, *subdelegat* del magnífich En Francés Joan March», 1552, *Rat Penat*, 1878, 90.

subdiaconat : un dels graus de l'orde eclesiàstic.

súbdit : «Qui vol veure les grans excelléncies de la sancta doctrina evangélica attena com ella ferma e liga altament tota la cosa pública, car aquesta esquiva en los regidors tota injustícia, en los *súbdits* tota irreveréncia», 12.ª del Crestià, c. 359; «e axí pensant passava tot son camí e esdevench-se que entre sos *súbdits* se mogué gran questió e los *súbdits* stigueren-li fort de cara contrastant-li a la sua voluntat», Angels, 35; «tenir dompdat l'apetit a la rahó estret *súbdit*», Massó Torrents, *Manuscrits catalans*, 36.

subech. V. **sobech**.

Subelles, caseriu escampat no lluny de Ripoll.

Suber, llin. Barcelona.

Subias, llin. prov. de Barcelona.

Subidé, llin. Girona, Barcelona.

subiech : «... axí com fa lo foch per lo vent que'l gita de son loch o quant es corruptut lo *subiech* que es qui s'apaga», B. Metge, Ed. Guardia, 6.

Subila, llin. Barcelona.

Subils, llin. Barcelona.

subinada (St. Llorenç dels Pitius) : avalancha, munt de neu arrossegat pel vent.

subines [sobines] (de —) : de esquena : «E lo cavaller molt spaventat caygué *de subines* en terra donant molt grans crits», Legend., II, 112.

subir : «y no volent en la present ordinació ésser compresos los fills dels mestres que ja tindran o hau-

ran tenguda botiga, ans aquells sens *subir* lo dit examen ab sola licència dels dits cònsols... puguen tenir botiga», Doc. Arch., VIII, 475; «Les quals proves fetes y conclusions defensades... tingan a *subir* examen los graduandos, en lo qual examen entrevingan dos doctors», Redreç Universitat, 112.

Subirà. V. *sobirà*.

Subirà, llin. Moyà, XVIII.

Subirada, llin. Igualada.

Subiran, llin. Barcelona.

Subirana, llin. xv.

Subiras, llin. Barcelona, xvii.

Subirat, llin. Barcelona.

Subirats, llin. XIII.

Subirós, llin. Girona, Barcelona.

súbít : *súbíto* : «y ab la *súbita* y obstinada partida de son gran amich...», Lib. de coses assenyalades, 13.

subítà, ana : *sobtat*, repentino, xiv, xv.

súbítament : de repente : «*Subitamente*, tantost», J. Esteve.

subitánea : instantánea, xv.

subjacent : «en qualsevol part del marquesat y mar *subjacent* y senyaladament en lo pretés terme del dit verger y mar y rius *subjacentis* ad aquell...», 1580, Chabàs, *Archivo*, IV, 399.

subjecte (Mallorca), en llengua vulgar té una significació despectiva. Ex. : de quin *subjecte* em parles! Quin *subjecte*!; — capacitat, intel·ligència, comprensió : «aquesta doctrina acomodada a la capacitat dels chichs y gent ignorant... puix no tenen *subjecte* per a mes...», Punter de Tortosa, Barcelona, 1595.

subjugació : *sujeción*, dependència, esclavitut : «mas no't desplaçia de matrimoni fer-me deliura, perquè contrasta la *subjugació* de nosaltres dones a la llibertat que per a plaure e servir-te infinidament *stíme*», Tirant, IV, 130; «Puix he atesa llibertat que puch

fer de mi lo que vull, com aquella tingués en *subjugació* d'altri, es stada causa de tant tardar en veure la fi de les paraules», Tirant, III, 50; «e mes ame star en aquesta *subyugació* ab tots los meus que no ésser despossehit de tot», Tirant, I, 700.

subjugador : *conquistador* : «La Africa, tota *subjugada* consentirà que vos, *subjugador*, pugau recobrar aquest perdut imperi», Tirant, IV, 161.

subjugar : «que perduda la ciutat e fortalea, fora perdut lo poble, los bens e riqueses de aquelles e los cossos *subjugats* a perpetual captivitat», Tirant, I, 333; «Refrena lo vici de la gola, perquè lo vil pecat de la carn pus facilmente *subjugues*...», Gerson, 1518, 12; «E totes les bèsties son a ell *subjugades*, car a ell es donada senyoria de les bèsties e imperi dels hòmens...», Collacions, 172; «sentenciant a perdició de cors e de membres aquells qui'ls son ta necligència e dissimulació *subjugats*», 12.ª del Crestià, c. 408; «car tu be pensaves que cavaller qui en tot lo mon fos no't pogués vençre ni *subjugar*», Tirant, III, 272; «(Deu) posant fre en la boca dels superbiosos lur elació conculca en les baxeses, et los corns d'aquells elats *subjuga* a servitut, per tal que no posen lur sedilla en les alteses et no presumesquen ésser fets semblants a l'Altisme», Doc. Arch., XXXVI, 466; «passá's en aquella ylla per *subjugar* als rebelles», Boades, 401; 1.er del Crestià, c. 249; «la persona me poreu *subjugar*, mas no fareu lo cor ni'l poreu subvertir al qui voleu», Tirant, II, 177; Id., III, 306. Cp. : «e après fou rey Gonderic qui bellicosament se *subjugá* tota Asia», Tomich, 7 v.º; «car be coneixien que'l pensament dels romans era stat *subjugar-se* tota la terra

per haver-ne d'ells molt grans trahuts», Boades, 18.

subjugat : «no sia algú en tot lo Principat de Catalunya... qui gos... afermar o disputar la sanctíssima Verge Maria ésser stada *subjugada* ne maculada de peccat original», xv, *Rev. Gerona*, 1886, 194; — sumiso, obediente : «Car pensarà la tua gran bonesa, amor e cortesia que li has ensenyada... E per tal la tendrás tostemps per pus *subiugada*», Dones, 45 v.º

sublevació : «Item que fossen tornats los salaris als oficials de la ciutat als quals foren levats en lo temps de la *sublevació*», Ardots, III, 209.

sublevar : «... mas de les arts de la pau e del civil hábit rudíssim home antigament stat, en armes e baxa condició en aquell grau que era lavors *sublevat*...», Quinto Curcio, kz.

sublim : «traeu-me les tenebres d'aquest llim hont eixas mans me tenen captivat y plenas de bellesa y crueltat, continuament me estan donant *sublim*...» Vallfogona, 1840, Supplement, 1.

sublimar [soblimar] : 1, «Aquesta doctrina, o quant vos *soblina*...», Mallorca, 1502; «favorir, heretar e *sublimar* en grans dignitats a sos criats, servidors e vassalls...», Tirant, III, 35. 2, passar la carn de ploma per la flama per cremar el borriçol abans de tirar-la a l'olla (Lleyda, Torrelameu): «*sublimaven* les perdius e aucells que havien a menjar ab oli segons fan los juheus e no ab sagí de porch ne ab carnsalada», Doc. Arch., XXVIII, 173. Cp. suflimar.

sublimat [soblimat] : «(fou) una obra *sublimada* agaffar un tal traydor», Cobles de la presa de Joan Escuder, 1573; «Los hómens que son casats y tenen muller y fills han de governar llur casa ab molt *soblimat* estils», Cobles, Barcelona. 1576.

sublimitat : «la *sublimitat* de vostra trascendent saviesa...», 1404, Fita, *Concepció*, 68; «Car de aquí es venguda la altesa e *sublimitat* de humilitat e paciència», Dones, 10 v.º; — tractament que es donava als rics : «indigne servidor de vostra *sublimitat*...», Llettra d'un capellá del palau del rei Martí.

subllunar : «digué Aristóteles... que aquest mon inferior y *subllunar* estigués contiguo al superior», Lib. de la Peste, 7 v.º

submergir : «la deessa rompé lo cap de cánam ab que eren tengudes les naus en tera e *submergint* aquelles sots les ones...», Francesch Alegre, 123; «y les roques lançades per aquells *submergiren* les naus y negaren los hómens», Id., 120.

subministrar : «... a ditas plassas de armes se'ls ha aplicat las vegarias mes circumvehinas, per a que ab mes facilitat y commoditat se *subministre* lo pa de munició cada una a sos soldats», 1640, *Doc. inéd. Madrid*, XXI, 194; «*Subministrar* o donar: *Subministrar*. Suggestere», J. Esteve.

submissió : «ara sou... franchs e liberts de tota captivitat e *submissió*, perquè de present yo us done francha libertat», Tirant, I, 340; «Tirant hoynt parlar al rey ab tanta humilitat e *submissió*, fon molt content d'ell», Id., IV, 7. **submola**, peça en el trull per fer oli (Mallorca).

submoure : «Com mes va los ulls li brillen y se *submou* lo seu front», Costa i Llobera, 104.

submurmurar : murmurar d'amagat i amb veu baixa.

subordinat : «estaven *subordinats* al consell y no podien fer sinó lo que lo consell determinaria», Ardots, V, 365.

subornar. V. sobornar.

subpeditar. V. supeditar.

subpluig. V. sopluig.

Subrarbe, Tomich, 9, 10.

Subras, llin. Barcelona.

subratllar : subrayar.

subrogar : «quant algú havent ofici en la deputació convendrá fer absència... sia tengut de substituir e *subrogar* en lo dit ofici en lloch seu una bona persona», Fur de València, 1429.

subsegüent : «a la terça casa *subsegüent*», Vich, 1445.

subseguir : «los mals efectes que han *subseguir*...», Barcelona, 1706.

subseqüent : subsiguiente, xvi.

subsidi [subcidi] : «e aquells offerexen sacrifici de molts que ab almoynes y *subsidi*s sustentan als pobres», Pons Miserere, 140; «... e deuen administrar los uns als altres *subsidi*s e ço que han obs...», Collacions, 161 v.º; «y animade ja mes ab aquell *subsidi* feu a nostre Señora nou vot dient...», 1684, *Hist. Lluch*, 78; «... e totes (les sectes) se lavaran en *subsidi* del dit Antecrist», 12.ª del Crestiá, c. 469; «E per ço me alegre yo mes de aquesta cosa que del restant de aquella missa, lo qual restant es passat a *subcidi* e ramey de totes ánimas qui son en purgatori», B. Metge, 113 v.º; «Posá l'alt senyor En Johan rey d'Aragó lo seu benaventurat estendant per lo passatge o *subsidi* qui's deu fer al senyor duch, de gents d'armes e de ballesters en la isla de Sicília», Ardits, I, 51; — *subsidi* de quarta : concessió feta pel Papa als reis d'Aragó de la quarta part de les rendes eclesiàstiques per *subsidi* dels gastos per a la propagació de la fe catòlica», Butlla del papa Sixt IV, 1485 (E. Toda).

subsindich : per ajudar al síndich : «En Jaume Joan Pellicer, notari, *subsindich* de la dita ciutat», 1552, *Rat penat*, 1878, 90.

substança : sustancia : «Accident es Amor e no *substança*, e per

sos fets se don'a nos conéxer», A. March, 1564, 77; «ne'ns es a nos *substança* conexible», A. March, 1564, 164.

substituir : «axí que hagués excusa justa que en aquell cas en loch seu *substituits* altre que ho fes per ell», Doc. Arch., XL, 199; Dic. J. March.

subterrani : «terra foscha e *subterrànea*», Comte d'Urgell, *Rev. Cat.*, 32.

sutil [suptil] : 1, sutil, diestro, ingenioso : «...segons diu lo gran filosof Galén, metge molt *sutil*», Tirant, II, 286; «Un mariner molt destre que havia en la nau... e que havia molt navegat y era molt *sutil* e valentíssim y mariner... pres moltes cordes...», Id., I, 290; «car si les sciéncies fossen liurades en paraules clares e ab poch treball, si cuydarien saber los grossés aytant com los *sutils*, e per tal son posades en paraules amagades», 1.ª del Crestiá, c. 47; «*Sutil* enginy : Perspicacia. Suavitas ingenii», J. Esteve; «... los alts carros fets per lo *soptil* Vulcá, digne mestre de tal obra», Francesch Alegre, 12 v.º 2, prim, delgado, delicado, primoroso, tenue : «l'aer es pus depurat e pus *sutil*», Félix, I, 141; «Com lo capdillo veu fer tan *sutils* e artizades obres a Tirant, stava lo mes admirat home del mon», Tirant, III, 316; «axí prima e *sutil* que plegada la tendrien en la ma», J. Esteve, c; «diran que edat infantil no requer cosa tan *sutil* y tant pura...», Peccador remut, 34; «Eximpli con l'ermitá ne altre qualsevol que's vulla donar a servir a Deu no deu usar de parlar coses molt *sutils* e enricades de la santa Scriptura», Legend., II, 181; — petit, diminut : «e sempre les mans se preseren als seus moyons aytant be o mils que hanc no les avie audes, levat i

filet fort *suptill* que y parie la on les s'avia fetes talar», Doc. Arch. XIII, 73.

subtillesa [subtilea] : sutileza : «Tots los qui allí eren stigueren molt admirats de la gran *subtillea* e saber del philosoph», Tirant, I, 355.

subtiliar : sutilizar : «e del foch elementar per a purgar. *subtiliar* e apurar e renovar los elements...», 4.^t del Cartoxá, 122 v.º

subtilitat [suptilitat] : sutileza, ingenio : «les pecúnies eren amagades sots terra ab gran *subtilitat* e maestria», Josep, 1482, c. 17, lib. 7; «... com tots cregam e sens *subtilitat* en la ley chrestiana se aconseguen paradís e glória», Tirant, II, 217; «los segurs e forts consells qui devallen de les *subtilitats* de saviesa.», Collacions, 250; «mes val grosseria virtuosa que *subtilitat* viciosa», Tirant, IV, 88; «los treballs corporals per los quals la carn es feta dura, empatxen la *suptilitat* de la pensa», Egidi Romá, si v.^o

subtilment : «e veé allí sent Agustí ab gran reveréncia disputar de la sancta Trinitat molt *subtilment*», Legend., I, 81; «O senyora, qui en totes les coses vol *subtilment* mirar, moltes voltes li esdevé que elegeix la mes rohin...», Tirant, I, 295.

subtítol : aclaració d'un títol, títol doble.

suburbí : «E nos déyem que'l decret deya que'ls *suburbis* de la vila eren vila», Cron. Jacme, 450.

subveguer. V. *veguer*.

subvegueria. V. *vegueria*.

subvenció : «Veent açó nos havem stretes algunes universitats e lochs qui paguen la *subvenció* no oblidant jamés lurs necessitats», 1466, *Rev. Gerona*, 1878, 507; «per lo qual tot l'imperi grech ha rebut no solament *subvenció*, socors, favor y contínu defensió y adju-

tori...», Tirant, IV, 307; «feu lahors e grácies a la divina bondat, com ab la *subvenció* sua havia obtesa victória», Id., I, 249.

subvenir : socórrer, auxiliar, ajudar; «pregá la *subvingués* en tal necessitat», Vida de St. Ramón de Penyafort, 46; «*Subvenir*: Prospicere», J. Esteve; «notificant-los la grandíssima necessitat en tal era posat, preguant-los que'l volguessen *subvenir*», Tirant, I, 284; «deu de Amor... puix en lo mon predominan los ánimos dels leals amadors, no siau avar de *subvenir* als qui be e lealment vos serveixen», Id., id., 134; Ardis, II, 74.

subvertir : aterrar, destruir : «E si avarícia la qual *subverteix* fe y amicitia y fa venals totes coses spirituales y humanes...», Peccador remut, 24; «... la persona me poreu subjutgar, mas no fareu lo cor ni'l poreu *subvertir* al que voleu», Tirant, II, 177; «E no't penses tu *subvertir* lo ábit de mon coratge», Id., id., 312.

sucada (Mallorca) : cop de cap. Ex. : els bous se donen *sucades*.

sucamulla (Muntanya) : pa suc cat amb vi; — fer *sucamulla* : suc ar pa amb vi. Ex. : begui, crostonegi, faci *sucamulla*; «*sucamullas* de vi blanch o de vi ros», *Zarzuella Carnestoltes*, Barcelona, XVIII.

sucar [xucar] : mojar, remoj ar.

Sucarrar, llin. Barcelona.

Sucarrats, llin. Rubí.

succedent : sucesor : «Per ço com jo no fiu esmena d'un gran pecat pel qual mon pare es dampnat eternalment, e com hereu e *succedent* report lo mal», *Venturós Pelegrí*, a4 v.º.

succehldor : sucesor : «Aprés la mort de Rómulo cercave lo poble algú qui sostengués lo pes de tan gran regne e meresqués de ésser *succehldor* a tan gran rey...», *Francesch Alegre*, 126 v.º; «... la qual cosa manaren servir a lurs *succei-*

dors», Flos Sanct., 1524, 139 v.º; «... a l'infant En Pere, fill major seu, e *succehidor* en lo reyalme d'Aragó», Boades, 335; «... a ell y a tots los *succeidors* seus», Tirant, IV, 343; «axí com a *succeydor*...», Ardits, I, 99; «E la princesa asseyta part de l'emperador emperó pus baix hun poch en senyal de *succeidora* de l'imperi», Tirant, IV, 289.

succehlment [*succeiment*] : suceso, acontecimiento, Barcelona, 1300.

succehir [*succeir*] : «*Succehir*: Succeder», J. Esteve; «... que aquell en loch meu sia posat e *succehesca* axí com la mia persona a fer de aquells a totes ses voluntats», Tirant, IV, 351.

succentor : dignitat del Capítol de la Seu; Vich, 1790 : «per ser dit ofici de cavaller de Corpus incompatible ab lo del *succentor* que deu portar lo bordós», Vich, 1795.

succentoria : dignitat, rendes, casa, &c., del *succentor*, Vich, 1795.

succés : suceso, acontecimiento: «ha estat un bon *succés*», XVII.

successió : sucesión, xv.

successivament, xv, xviii, xix.

successori : pertanyent a la successió o heretament de les famílies.

súcea : sucia : «sie envolopada la gola de part de fores ab lana *súcea* mullada en aigua, en la cual sie cuyt ysop e oli d'olives», Tresor de Pobres, 31.

such : jugo, salsa, zumo; — *suc* d'atzavara : acíbar; — *suc* de cervell : es diu de l'esforç intel·lectual. Ex. : en aquest discurs hi ha posat molt *suc* de cervell; — *caga-sucs* : renom que els pagesos dels voltants donen als fills de Barcelona.

Suchs, nom de lloc a la prov. de Lleyda, xvi.

Sucias, llin. Barcelona.

Suciat, llin. Mataró.

suclar. V. xuclar.

sucles, peix, València, 1324.

Sucona, llin. Barcelona, Tarragona.

sucot (Mallorca) : golpe, chichón.

sucré [çucré] : azúcar : «e per ço tal fruyt com aquest es a mi mes dols que *sucré*», Tirant, III, 94; «pans calents axí com exirien del forn, vi e confits de mel e de *sucré*», Id., I, 320; «... que ell portava tant çucré que no sentiria neguna amargor», Id., II, 244; — *sucré blanc* : «It comprí del matex dit Jordi quatre libras *sucré blanch*...», 1385. *Luliana*, 1894, 298; — *sucré rosat*, Vich, 1420; — *sucré candi*, xv; — *sucré cordellat* (Mallorca, València); — *sucré esponjat* : bocado, azucarillo; — *sucré fi* : «... per III lliures VIII onzes de *sucré fi*», Ardits, I, 105; — *sucré de pa*, pa de *sucré* o *sucré* de terrós : «per II lliures de *sucré de pan* que d'el comprí...», Ardits, I, 111.

sucrer, ofici : confiter, Barcelona, 1542; Palma, 1650.

sucrera : recipient per a posar sucre : «*sucrera* y pebrera de plata daurada a tall de pidàmia y un salé...», Inv. Dalmases, 1640.

suda [cuda] : 1, màquina amb què s'extreu aigua dels rius per regar els camps. 2, «Atressí presó nenguna no deu aver sinó en la ciutat, ço es a saber, en la *çuda* la on acostumat és; si algun hom ha feyta alguna malafeyta en la ciutat de Tortosa... un ciudadá... lo pot assegurar tres dies en la ciutat... si doncs no es bandejat o no ha feyta cosa perquè deja fermar en la *çuda*», Cost. de Tortosa, 13.

sudà (Mallorca) : molèstia, incommodat de veínat. Ex. : En N. el meu vef dóna molt *sudá*. Cp. : un infant dóna *sudá*.

Sudanell, poble de la prov. de Lleyda.

sudanós (Mallorca) : molestós, pesat, que dona *sudá*. V. *sudá*. Ex. : no sies *sudanós*.

sudari : sudario : «Lo cel no sembla'l cel, sembla un *sudari*, si la terra un cadavre gegantí», J. Verdager, *Obres*, IV, 239; — petit tafetà que els abats religiosos lligaven a son bàcul per distingir-se dels abats mitrats (E. Toda).

suec : natural de Suècia.

Sueix, llin. Catalunya.

sufert [sofert] : sufrido.

sufertar : sofrir : «Si com aquell c'adorm ab artifici son cors, perquè la dolor no *suferte*, volgr'adormir los pensaments», A. March, I, 262.

suficiència : capacitat, poder, força : «E aquest cors te prou *suficiència* de fer-me desposseyr de tot l'imperi», Tirant, III, 208.

suficient [soficient] : suficiente, capaz, apto, idóneo : «no so home abte ni *suficient* a exercir...», Psalms Amer, xv, xvi; «és persona ábil e *suficient* per obtenir dita rectoria», Ms. Alfarràs, 1499; «...si serà *soficient* a regir lo dit ofici...», València, 1404; «Per ventura no seré mariner *suficient*», Glosa mallorquina; «... car per aquells a vegades n'y ha a metre alguns qui no son *sufficients*...», 1354, Capmany, *Ordenanzas*, 80; «yo tinch per bon consell que hu del nostre parentat sia elet emperador; emperó segons mon parer havem a seguir l'orde del testament de Tirant, après lo de la princesa, e sobre aquests testaments veurem qual de tots hi serà mes *suficient*», Tirant, IV, 386; «E tu sabies be que en tot lo monestir no y havia altre *sufficient* a ésser abat sinó tu», Legend., II, 247.

suficientment, xiv, xv, xvi.

sufflmar (Vich, Sta. Coloma de Queralt) : soflamar, passar per damunt la flama l'aviram plomat.

sufocar. V. **sofocar**.

sufragània : «tocan missa matinal a la llunya *sufragània*», Jochs Florals, 1878, 51.

sufragi : «e per los seus mérits e *suffragis* sia acollit en les sues cases qui son desitjats hi eterns tabernacles», 3.er del Cartoxá, 53.

sufràgies : sufragios para las almas : «e tu digues als monges de aquest monestir que m'acórreguen ab les sues *suffràgies*, misses e oracions», Legend., II, 126.

sufraja (Vich, Solsona) : la part posterior del genoll. V. **sofrage**.

sufrilla [sufraya] (Montblanch) : s'aplica a diferents juntures o articulacions del cos.

sufregall : fregadís. Ex. : la roda del carro m'arplegà el braç i m'esgarrinxà la pell que prou s'hi coneix encara el *sufregall*; li han dat una pallissa tan forta que li durarà el *sufregall*.

sufrença. V. **sofrença**.

sufumadures : perfums : «Dona, d'on havets haudes tant precioses e ten bones *sufumadures* que semblant m'és que estigue en paradís», Legend. Ms., 53; «sentí les millors odors e *suffumadures* que jamás hagués vist», Id., id.

suggestió : sugestión, seducció : «vullau ésser atents a les *suggestions* e pràctiques diabòliques del dit bastart inimich», Doc. Arch., XXII, 48; «dementre que lo hostiari se ordona, après que es instruit per lo archiacha en quina manera deu conversar en la sgleya de Deu, lo bisbe per *suggestió* dels archiaques dona a l'hostiari les claus de la sgleya», Collacions, 233 v.º

suggestor : «Ja sia ço que aquel qui aquesta sugestión aurà feyta no y haja profit ni dan, és tengut lo *suggestor* d'enmenar e de restituyr al creedor... tot ço que per aquela raó lo creedor aurà prestat», Cost. de Tortosa, 20.

Sugranyes, llin. Barcelona, Taragona, Reus.

suhor. V. **suor**.

Suiol, llin. Barcelona, 1489.

suís : bevedor. Ex. : és un bon *suís*.

Suís, llin. Barcelona.

sulfatura : «duas llacunas quina perforació es en part artificial y en part deguda a un volcan de que's indici segur una *sulfatura* que com totas manté una corrent contínua d'ayre», *Escut de Catalunya*, 139.

sulfuratge : acte de posar sulfur de carboni a les vinyes per matar la filoxera.

sulfuri, sulfúreu (?) : «lo gran munt de Etna qui espira flames exint de *sulfúreas* venas, tostemp lançarà fochs...», Francesch Alegre, 127 bis v.º

Suliguè, llin. Barcelona.

sulsera (Batea) : gerra, tinaja. Cp. *salsera* (?).

sulsir. V. *salsir*.

Sultà, llin. Barcelona.

sull (Mallorca) : que no té banyes, se diu principalment de les cabres. Ex. : boc *sull*; dimoni *sull*; «Qui no te banyes será *sull*; qui en te, banyut», Codolada, Mallorca, 1702; — sentit fig. sorrut, hurafio, taciturno; — (València) sucio, asqueroso, puerco : «ans me mirá fort de mal ull. Dix-me: Boch *çull*, tirá't avant...», J. Roig, 23; — en el joc de cartes una carta sola d'un pal. Ex. : tinc l'as *sull* (Mallorca).

sulla (Mallorca, Menorca), planta leguminosa, esparceta.

Sulla, llin. Barcelona.

sullà (Mallorca) : allà, vers aquell lloc, allà dalt.

Sullà, llin. Barcelona; Tremp, xviii.

sullaca, Selva de Consonants, Mallorca, xvii.

Sullam (Moysès —), jeu de Cervera, 1333.

sullar [soyar] : ensuciar, manciillar : «Car la dona qui molts na te en cor [text *color*] qualque un le aferrará qui's pot

truffar d'ela, per guisa que ella no n'ha tot de guany, ans roman trufada e a la fi ben avilada e *sullada* del cap fins als peus», Dones, 23 v.º; «ab lo fanch que la roda del carro gitava, *sullá* un poch les dites vestidures que'l dit cavaller vestia», Legend., II, 56; «que los confreres que portaren los corsos dels defunts a soterrar puixen portar lurs ciris en les mans apagats per no *sullar* lo drap de la confraria», Doc. Arch., XL, 228; «*Sullar* o ennegrir : Fuscare», J. Esteve; — *sullar-se* de por : cagarse de miedo, xvii.

sullat [soyat] : manchado, sucio : «y amostrá un mocador *sullat* de sanch», xvi, Quadrado, *Germania*, n.º 299, 28; «lo ca de la carniceria tostemp porta la boca *sullada* de sanc», Dones, 183; «... per virtut de la aygua e de les paraules que dites hi son, la ánima de aquell que fou *soyada*...», Ms. St. Pere Pasqual, 92 v.º.

sulleca (?) Mallorca.

suma : importancia, quantia : «paper, pergamins, tinta, plomes, fil e altres coses de poca *suma*», Fur de València, 1585; Dic. J. March.

sumach : herba amb què els assonadors adobaven les pells, zumaque : «*Rhus coriaria*...; cast. zumaque, id. de teneries...; cat. *sumach*», J. T., *Flora farmac.*, 971; «y també abaxaren la feyna als fills de mestres que feyen la meytat manco feyna que los fadrins y los abaxaren a dues pells de *sumach* negres y dues pell de *sumach* envesçades y la dels fadrins no les tocaren», Miquel Parets, I, 102; «Mes avant ordenam per correcció del capítol anyadit en lo libre del redrés... qui dispon que no's puga posar *sumach* ni caparrós ni brasil en los vermells», *Calendario Balear*, 1875, 48; «*çumach* en herba paga la càrrega...», València, 1607.

Sumalla, llin. Catalunya, xvii.

sumament : «*Sumament* dins...», J. Esteve.

sumanta : tunda, paliza. Ex. : quina *sumanta* li han clavatl; si li oís dir una mala paraula li donaria una *sumanta*.

sumantejar : donar una *sumanta* : «los isabelins après de *sumantejar*-los en algunas accions...», *Ilustr. Cat.*, 1890, 298.

sumar [summar, assumar] : «E munten les rendes axí com son *assumades* en la xxxi carta...», *Doc. Arch.*, XXXIX, 119.

sumar (València) : rezumar, entresuar les gerres, els càntirs, &.

sumari : compendio, resumen.

sumariament, Barcelona, 1483.

Sumell, llin. Sans, Barcelona, Vilanova i Geltrú.

sumenejar (Berga) : es diu d'una cosa que fuma, que fa fum (?).

sumergir : «demaní... al Betis y Guadiana recorts de les terres *sumergides* per ahont degueren allargar ses argentades cintes...», J. Verdaguier, *Obres*, IV, pròleg.

Sumes, llin. Barcelona, 1446, 1493, xvii.

sumidor : que s'ha de sumir o consumir : «... per tal curiosament es proveydor que en gir aquelles coses que per nos a refecció de la nostra persona son *sumidores*...», *Doc. Arch.*, V, 27.

sumiller : «... quant se uní Castella ab Aragó... se introduyren de nou los títols y estats de cavallerís major, mestres de sala, *sumiller* de corps...», Títols de honor, 218.

sumir, rfl. : huir-se : «e après soná una bocina tant alt e ten spaventablement que al dit clerge fon viares que tot lo mon se degués fondre e *sumir*...», *Legend.*, II, 230; «E en aquell loch on se *sumí* la dita casa es un estayn d'aygua en senyal de miracle», *Id.*, id., 186. V. **somir**.

sumitat : cumbre, cúspide : «Si los boschs y la *sumitat* de las mon-

tanyes fan alguna remor...», Prior, 2 v.º; «A la fi, a la *sumitat* del coll del mont junts, de man dreta lo camí a Ariobarzanes se voltaves, Quinto Curcio, yí; «quant fom a la *sumitat* del marge de una pregona riba fort prop de la exida de infern...», B. Metge, 68 v.º; «En la *sumitat* de la torre...», J. Esteve; «a la *summitat* de la virtut no per grandesa mes per humilitat s'i pervé», *Flors de Virtut*, e4 v.º; «Funda lo edifici de la tua consciència en humilitat profunda perquè munes ab scala de dignes obres fins a la *sumitat* de les celestials altures...», Gerson, 1491, e1 v.º; *Id.*, g1. Cp. : «a certas alturas que'ns allunyan de la polsosa massa y'ns acostan a las pulidas y brillants *sumitats* que regeixen al mon», N. Oller, *Febre d'or*, II, 200.

summa : compendio : «Mas encara que per *summa* e compendialment recit aquestes coses...», Boades, 17.

summa, adj. fem. : extrema, mucha : «... que volgués entendre ab *summa* diligència en la liberació del Imperi grech», Tirant, IV, 279.

summata (pomada de —), Mallorca.

summers : sumergido, xvi, xvii : «tENCH l'ánima *summersa* en la mar de les tribulacions», xvi.

sumola : pedra horitzontal sobre la qual roda el corró en el trull (Collbató).

sumoll : espècie de raïm negre o blanc.

sumort [somort, fem. *somorda* per *somorta*, Alta Muntanya]. Ex. : foc *sumort*, aigua *sumortia*, dolor *sumort*, soroll *sumort*.

sumpció : l'acte de sumir l'hòstia sagrada : «... la *sumpció* de aquest celestial menjar...», *Diálechs* de l'amor de Deu, 49; «Poch antes de la consagració encendrà una vela que deu estar previnguda en lo costat de la epístola, la qual

apagará després de la *sumpció*, Doctrina Malegat, 159.

Sumpta, contracció d'Assumpta: Asunción, nom de dona.

sumptuositat : «E dins porten alcandores delicades ab mánegues d'altre ley, molt pus curiós e pus preciós a ensenyar lur delicadura e *sumptuositat*...», Dones, 19 v.º

Sumsí, llin. Barcelona.

sumulista : cursant de la Suma de St. Tomàs, Unicorn, 25.

Sumvila, llin. Barcelona.

sumzada [zumzada] : onada : «Per tot moros arriban a glops, a glops... arriban com *zumzades* d'una maror», J. Verdager, *Obres*, IV, 184.

sumzejat : «Allí ofuscat, oprimít, *sumzejat* pe'l trángul, sentí bona estona mugir pe'ls ayres la mar bramadora», N. Oller, *Febre d'or*, I, 21.

Suna [çuna] : llei dels moros : «O mort qui est de molts mals medicina e lo remey contra mala fortuna, encontra mi hages ley e no *çuna*...», A. March, I, 299.

Sunegua, llin. Barcelona, 1523, Ardits, III, 343.

sunya, Dic. J. March.

Sunyent, llin. Barcelona, 1503.

sunyer; — Fr. : acostar-se mossèn *Sunyer*, venir mossèn *Sunyer* : en el vocabulari infantil venir la son.

Sunyer, llin. Barcelona, XVII; Mallorca, 1476; Girona, XIII.

Sunyol, llin. Barcelona.

sunyós (València) : taciturno, capbaix, malhumorat.

suor anglès : sudor ànglico, Ronquillo.

suoreta, dim. de suor : «e posant-lo en la sua falda, besant-lo stretement, torcava-li ab molta amor la *suoreta* del front», Vita Christi, 1497, 98, 99.

supeditar [subpeditar] : «se volgueren no solament parificar ab les muses, ans encara *subpeditar-les*», Curial, 334; «... nostre rey

havia *subpeditat* als napoletans...», 1443.

superabundància, St. Cugat, 1529.

superbament : soberbiamente : «que ajusta mal sobre mal perquè no solament no volgué conèxer la sua culpa, però encara la defensá *superbament*», Pons Miserere, 50.

superberia : acte d'orgull, de supèrbia (Banyoles).

supèrbia : soberbia : «en lo qual no ten solament atrobe scrites les *supèrbies* e omeys que jo havia fets...», Legend., I, 25; «fiu fugir a tots aquells que ab *supèrbia* e vanaglória se nomenen vencedors de tres reys en batailla campal», Tirant, II, 212; «L'emperador li demaná: *Supèrbia* que vol dir? *Supèrbia* es aquell qui vol ésser mes en sa voluntat que en la de nostre Senyor Deus, Infant Epitus, 5; «*Supèrbia* es vici de desigualtat; home arguylós no vol haver par ni igual», Orde Cavalleria, 29 v.º; J. Esteve; Collacions, 205 v.º

superbiar-se : enorgullecerse, ensoberbecerse : «en les tues malalties retrás gràcies a Deu e en la tua sanitat no't *superbiarás*», Doc. Arch., XIII, 426.

superbiós : soberbio : «E lo diable respós : No he dubte d'ell, car *superbiós* e ergullós es», Legend., II, 263; «Deu contrasta als *superbiosos*», Flors de virtut, e4 v.º; «Lo Rey dels Reys posant lo fre en la boca dels *superbioses* lur elació conculca en les baxeses...», Doc. Arch., XXXVI, 466.

superbiosament : soberbiamente: «*Superbiosament*: Arroganter. Proterve», J. Esteve.

superbo : soberbio : «Encara diu, entre los *superbos* tostemps hi a questió», Flors de virtut, e6; «La fortuna... moltes voltes es contrària als *superbos*; e açó se esdevé perquè la supèrbia es contrària a tot be per ço com lo *superbo* no

vol tenir par», Tirant, II, 116; «E lo duch de Macedónia, home molt *superbo* e poch entés...», Id., II, 77.

superfluament. J. Esteve.

superfluitat [sobrefluitat] : «los vells se deuen sobiranament guardar de excés o de *superfluytat* de menjar e de beure», Collacions, 191; «*Superfluitat*: Luxus rerum. Cópia rerum», J. Esteve; «Item... que si les ungles son massa forts no deuen ésser arrencades sinó lur *sobrefluitat* talades», Lib. de les quatre virtuts, 60; «Et lo puyg del foch que tinch al cap es l'or e l'argent e les perles e la seda que portava massa ab gran *sobrefluitat*», Vida de Sant Amador, 16; «si yo solia entre tantes virtuts prehicar la castedat, que es en ella, semblaria que fos *superfluitat*», Vida de Santa Paula, 54; Legend., II, 135; Blanquerna, 27.

supèrfluu : «vanes e *supèrflues* messions», Mallorca, 1384; «veyala anar tota nua perquè en aquest mon havie aportat vestedures *supèrflues*», Legend., II, 191; «Lo primer vici es de *supèrfluu* parlar», Flors de Virtut, 4.

superlatiu : «E si yo sabia que filant al torn lo podia sostenir en sa honor... o ab sanch de la mia persona lo pugués pujar en lo mes *superlatiu* grau...», Tirant, II, 185.

superna, fem. : «es fet ciudadá y habitant de la *superna* ciutat que es devallada del cel», Pons Misere-re, 136 v.º; «inflamá en llum *superna* los apóstols», Goigs de la Concepció, València, xvi.

Superna (Mallorca) : nom que porten set o vuit cases sense església a una hora de Puigpunyent i a dues d'Esporles, en paratge elevat.

supernal : altíssim, suprem : «Per lo voler del gran Deu *supernals*», Canç. Saragossa, 22; «Cert, tu est

rey Deu e ver hom celestial qui del triumphe *supernal*...», Serradell, CI v.º; «lo cor nafrat... qui es des-tituït de caritat infusa y *supernal*», Peccador Remut, 27.

superstició : «Si donchs los consoladors, sobirans, clergues gentils en les *supersticions* o peccadors servicis...», Collacions, 249.

Supervia, llin. Barcelona.

suplicació : súplica : «*Supplicació*: Supplicatio», J. Esteve; — *suplicacions* públiques : rogatives públiques, J. Esteve; — solitud, instància.

suplicador : intercesor : «Lo Rey d'Aragó hach molt gran desplaer d'aquella novitat e publicá-la a tots aquells de casa sua, e puys que fonch sabut veuriets alegrar cavallers e cascú mostrarse afectuós per anar en França e fer la batalla. Alegrava's lo Rey e no sabia on s'estava de goig, veent la volentat dels seus cavallers, que cascú suplicava e cercava *suplicadors* per si...», Curial, 258.

suplicar [soplegar] : «Tirant, puix som concordés de nostra batalla... *supliquem* al senyor rey, o aquelles qui u han de fer...», Tirant, I, 234; «qui us vol d'amor *soplear* (sic!) ne requerre», xv, Jochs Florals, 1865, 139; «... per aysó aquest qui compon aquest libre *soplega* al noble rey e a tota la cort... que sia satisfet», Orde Cavayleria, 9 v.º; «vengueren devant lo dit emperador *suplicant*-li que degué revocar aquella ten cruel sentència...», Vida de Sant Julià, 326.

suplicatiu, A. Bof., *Orfaneta*, 464.

supliciat : mort en el suplici : «Com la mare del Crist esperava lo cos del *supliciat* per enterrar-lo», Sanpere i Miquel, *Damas d'Aragó*, 49.

suplillo (Mallorca) : plat dolç.

suplir : cumplir, obedecer : «Ve-t en a mon senyor e digues-li... E

de present la cambra *suplí* al manament de la sua dona e dix-li'n...», Xalabin, h2; «L'embaxador qui la present porta, *suplirà* a la breu scriptura mia», Tirant, IV, 146. Cp. : «*sopliu* a la mia incredulitat», Tractat de ben morir, 59; «Com lo senyor rey, son marit... no podia entendre en les altres coses necessàries a la guerra, les quals ella *sopli*», B. Metge, ed. Guardia, 234.

suplujar-se. V. **soplujar-se.**

supols (per —) : (Palamós) de sorpresa (?) : «Mentres tant que la nina, fora lo anell del dit, torná's *per supols* com de marbre», T. Thos, *Rondallari*, 89; «lo tresor entelava *per supols* son lluïment fins a ovirar-se tant sòls una guspira», Jochs Florals, 1862, 119; — en *supols* : «arrencá en *supols* los golfos de les parets, les portes dels golfos...», Llamp de la Gleva, 1759, 3.

Supona, llin. Barcelona.

suport : acto de soportar : «Car com tota creatura haia defaliments e sens ells ésser no puxa, donchs amiatat no's pot conservar sens comport e suportació del vici de l'altre, al qual *suport* ajudar pot a veguades entravenint-hi alguna amigable correctió», Dones, 36 v.º; — instrument que usen molts oficis per sostenir la mà o l'eina del treballador. V. **soport**.

suportació : «car diversitat de staments no fa cosa pública... mas es a bellea de la cosa pública e a *suportació* sua, la qual *suportació* no seria lavors mester...», 12.ª del Crestiá, c. 360; «e ab tanta benevoléncia e amiatat tostemp servant en si bellea de ordinació entre si de *suportació* en nostres mals», Angels, 72; «... donchs amiatat no's pot conservar sens comport e *suportació* del vici de l'altre», Dones, 36 v.º

suportar : comportar, sobrelle-

var : «... alguna amigable correctió... per la qual lo vici se corregescha o baix per guisa que's puxa mils *supportar*», Dones, 36 v.º

suposança (Camprodón) : suposición. Ex. : fes la *suposança* que tens...; és una *suposança*.

suposició; — ésser home, persona, gent de *suposició* : de cuenta, de carácter.

supòsit : «Boeci... per deffensió de la fe feu molts llibres... Item un de les dues natures e un *supòsit* en la persona de Jhesuchrist, en lo qual fort altament confon los erros de dos heretges», Boeci-Ginebreda, 8; — gent de *supòsit* (Boredà) : gent de posició, categoria social.

supositori : clisterio, medio para facilitar la evacuación, xv.

supost : supuesto, antecedente, xviii.

suppriorat, xvi.

supprioressa, xv.

suprainsert : «... segons mostra la sua letra *suprainserta*, referida a la crehensa...», Fita, *Seu Girona*, 13.

supraterrenal : sobrehumano, sobrenatural.

suprem : supremo, altísimo; — «*suprem* tribunal y audiéncia», València, 1531; — Consell *suprem* d'Aragó, 1494.

supremament : d'una manera suprema, xv.

supseguir. V. **subseguir**.

suptil. V. **subtil**.

suptiliar : sutilizar, xv.

suptilitat. V. **subtilitat**.

suputxar-se. V. **soplujar-se**.

Suqué, llin. Reus, Tarragona, Barcelona.

súquer : azúcar : «Carga de *súquer* vi diners», Cost. de Tortosa, 88 v.º

suquer (Andorra, Mallorca) : pa-raje donde hay agua que no debía estar.

suquereny : «Carga de alum su-

quereny, Cost. de Tortosa, 94 v.º

suquerrar. V. *socarrar*.

sura, Dic. J. March.

Sura, llin. Barcelona, XVIII.

surades : els surets atravesats per una cordellina que senyalen flotant l'art per pescar (Badalona).

surant : flotante : «la nau *suranta* de St. Pere», Nerto, 45.

surar : flotar; — fig. vivir, sobreviure, reeixir, prosperar. Ex. : he tingut deu fills i no n'he pogut fer *surar* cap.

Surdé, llin. Vilanova i Geltrú, Barcelona.

sureda : bosc d'alzines sureres, alcornocal.

surell, peix, 1830. Cp. *sorell*.

Surell, llin. Barcelona, La Garriga, Vilamajor.

*sureny*s, bolets (Empordà).

surer : 1, alzina surera. Ex. : un bosc de *surers*. 2, que té que veure amb les alzines sureres, amb el suro. Ex. : propietaris *surers*; — els *surers* : els treballadors del suro.

Surera, llin. Barcelona.

súrger, *surgir*. V. *sorgir*.

Súria : Síria; — població catalana prop de Manresa.

surià, — *ana* : natural de Síria : «cota *surianas*», Perpinyà, 1303.

Surià, llin. Barcelona, Granollers.

surià : fill del poble de Síria.

Suriachs, llin. Barcelona.

Suriaga, llin. Lleyda.

Súrias, llin. Barcelona.

Surigueres, lloc a la Plana de Vich.

Surinyach, llin. Barcelona, Ripoll, Palamós, Vich.

Suriol, llin. St. Quirze de Mediona, Barcelona, Vilafranca del Penadès.

Surís, llin. Barcelona.

suriu (?) : «pren *suriu* menut, capolat e dona'l al sparver», Nodriement d'ocells, 1612, 199.

Surmani, llin. Barcelona.

Surmany, llin. Girona.

suro : corcho; alsina surera, alcornoque : «lo *suro* ab sa groixuda y molsuda soca, sas brancas tor-sudas y rabassudas...», Renaixensa, 1886, 110; «l'un d'ells pres una planxa de *suro* qui estava ligada ab un ferro...», Tirant, III, 277; «Lo *suro*: Suber, eris», Nebrissa, 1522; — (Benicasim) càntir cobert de suro que conserva l'aigua freda; — *suro* de dos senyals, Capmany, *Mem.*, II, 412; — *suro* pelegrí : la primera capa de suro que treu l'alsina surera; — *suro* rubaixinós (Tossa) : suro ple de formigues, menjat per les formigues.

Surodell, llin. Catalunya, XVII.

Surós, llin. Girona, Besalú.

Surp, poble prov. de Lleyda.

surrach : «Un *surrach* e una petita podadora de empeltar», Inv. Torre den Barra, 1430.

surrador. V. *assahonador*.

surrejar (Vall de Ribes) : dar una tunda.

surres : «Ja se de quin peu se do-len vostras *surras* y disgusts», Vallfogona, 1700, 99.

Surribes, llin. Barcelona.

surriejar (Sellent) : gotejar (?).

Surroca, llin. Barcelona.

surrogat : substitut : «... tenen obligació dits administradors o sos *surrogats* de tenir sitiada dos dies cascuna semana en la casa de la diputació», Mora, *Furs de València*, 12; «y per so lo dit mossén Cembali per que era *surrogat* en loch del mossén Montrodon a be fos mes antic... aná darrera tots», Ar-dits, V, 69.

surrut : cerril. V. *sorrut*.

Sursà, llin. Barcelona.

sursum corda. Ex. : ni el *sursum corda* gosaria dir-li res.

surt : susto, sobresalto, esglai : ... mas hac tal pena mon cor que no u poria dir, car semblave volgués exir l'arma del cors, tals *suris* donaves, Milà, *Obres*, III, 380; «lo tresor... fet cendras a

l'arribar a posar-hi les mans! Y quin nou *surtí* al véurer-la relluir altra volta mes fortament al ésser dintre de la clastra del castell», T. Thos, Jochs Florals, 1862, 119; «ab *sur* (sic) d'avaró que disputa allladre l'estimat tresor», N. Oller, *Febre d'or*, II, 110.

surt, adj. : surto, anclado : «se embarcá en la plage de la mar de la present ciutat en la galera real nova, qui stave *surtia* devant la plaça del vi», Ardits, III, 199; «com lo virtuós Tirant fon al port e la galera fon *surtia*, eren deu hores de la nit», Tirant, IV, 257; «Com la nau fon en lo port *surtia*, digueren ho a l'emperador e ell prestament hi tramés un cavaller per saber quina nau era...», Id., *fd.*, 145.

surtiller : espantadís, asustadizo (Plana de Bas); s'aplica principalment al bestiar.

surtir : proceder : «... vullats ensemps ab los altres de aqueixa província e bisbat, per aquesta causa congregadors, en tal manera entendre e deliberar que los dits servey e stat ne sien *fets*, e benifici e repós promptament *surtescas*», 1469, *Seu de Girona*, 13; «... e nos avem ací un statut que negun notari que aja fet algun contracte no puga entrevenir com a procurador en causa qui en *surtisca* de aquell contracte, sots gran pena», 1466, *Fita, Girona*, 7.

surtú, Selva de consonants, Mallorca, XVIII.

surtu : traje varonil, 1805.

sus : 1, arriba, sobre : «... e nos esperam-los costa l'aygua de Segura, prop l'alcácer, esperan quant vendrien e quant metrien nostra senyera *sus*, e tenrien les torres los nostres», Cron. Jacme, 447; «mordél frare, ab gran despit *sus* en l'orella», Francesch de la Via, c8; «e i sarray tirá d'un terrat un cantal e doná a N'Artal

d'Alagó *sus* el capel de ferre si que'l derrocá del caval», Cron. Jacme, 325; «Mas Deu lo'n va punir ab molts treballs que'n tramet *sus* d'aquell ab l'unió que'n faeren los aragonesos e valencians», Boades, 396; «Totes li daven ab bastons *sus* la squena», Francesch de la Via, e6; — en *sus* : «Tots los altres feu-los venir de VII anys *en sus* e de LXXXV en avall», Tirant, IV, 35; «entre morts e presos pujen *en sus* de mil persones», Doc. Arch., XXII, 244; «feu fer crida que tots quants fossen de XI anys *en sus* e de LXX en avall, sots pena de la vida tots l'aguessen a seguir», Tirant, I, 60; — *sus* dit : susodicho; — de *sus* : «En après el feu fer IIII capses e fe sobredaurar les II de fora e fe-les omplir d'osses poyrits d'omes morts... Et apelá aquels grans homes... e demaná-los quals capses eren melós ni pus pressioses, per que aquels dixeren que aquelles... qui eren endaurades *de sus* valien mes», Flos Sanct., XIII, 271; — tro *sus* ací : «Tro *ssus* ací es comptat ab lo dit Johan de Maella e ja es satisfet. Tro *ssús* ací lo dits Bertran de Tamarit e Johan de Maella son satisfets e pagats», Ardits, I, 411, 412; — levar *sus* : levantar : «E com ell era en lo carçre, l'àngel de Deu vench a ell, qui li dix: *Leva sus*, mártyr molt noble, leva tot segur; *leva sus*, que serás ajustat ab los companyons molt nobles», Flos Sanct., 1.ª ed., 82; «perque mes li val que call e que pas temps, que sia venguda la sua hora de *levar sus* alt», 12.ª del Crestiá, c. 105; — donar *sus i mat* : «quin plaer, quina consolació pot ésser a una donzella que tothom se rigua d'ell, e li donen *sus y mat* en la darrera casa», Tirant, I, 293. 2, interjecció per donar coratge, per emprendre una correguda, per fer fugir als gossos (Tortosa) : «*Sus*,

dix Tirant, no'n vull pus saber ni vull altre acort sinó...», Tirant, II, 30r; «Lo jutje pujá alt en un cadafal que se havia fet de rames, e dix cridant: *Sus*, cavallers, cascú faça com a valent e bon cavaller», Tirant, I, 175.

Susagna, llin. Barcelona.

Susanna, llin. Calaf.

Susanna, nom de dona, 1486.

susany [suzany] : escarn, mofa, burla : «De xescun hom se tany que parle pla, clar, pauch e bell, ab dreta raysó rendre, senes *susany* e sens vertat offendre...», Canç. Saragossa, 47; «Primera-ment fer-los forana reverència axí com es de inclinar-se a ells... quant es loc e temps de parlar-los ab humilitat sens *susany*», Dones, 141 v.º; «e ara'm mostra e fay pervent que no'm coneix, ans quant me veu lay, me escarnex e'm fa *susany* e acull qualsevol estrany mils que no me», Francesch de la Via, 61; «E no us vulhats traure *susany*, si no y vesetz rima soptils, Milà, *Obres*, III, 380.

Susany, llin. Vilatorra, 1442, Barcelona.

susanyar : «Primer, que si est convidat no sies coriós ne ansiós de la calitat o cantitat de les viandes, axí com als cuns folls que tantost que son en la casa se prenen d'açó sment e'n *susanyen*, ço que es gran vilania», Doc. Arch., XIII, 320.

susara. V. **suara**.

Susart, llin. Barcelona.

Susayna (Mallorca) : **Susanna**.

suscavar. V. **soscavar**.

suscayre. V. **soscayre**.

susceit. V. **succeit**.

susceptor : «Mas per tal com la-vors eres en solitut e soledat e ab tu no hagués algun, Deus era'n ton *susceptor*, mas ara ací est en lo setgle...», Collacions, 263.

suscitar [soscitar] : «e moltes al-tres rahons hagueren en pro lur per

suscitar la dessús dita unió», Boades, 396, «*socitar*, una questió», Ardits, IV, 120; «Per los síndics de la ciutat de Girona... fonc *socitada* una questió prenent que lo síndich de Leyda... y ells havien de seure entre los dits consellers... e *socitada* dita questió los dits consellers enviaren...», Ardits, IV, 120.

suscripció [suscripció] : «... de la qual carta deu pendre l'escrivá per cascuna carta XII diners per les *subscriptions* que y fan si saben escriure o l'escrivá feén la *subscription* en nom d'ells», Cost. de Tortosa, 2.ª ed., 65.

susdit : susodicho.

suslevar : ponerse en pie, levantar en alto, xrv.

suspecte : sospechoso : «ni en sas casas tindran donas *suspectas* de deshonestat sots pena de...», Sinodals Vich, 1628, 66 v.º; «los capitans de bastiments que vindran de paratges *suspectas*...», Mahó, 1785; «e per dit señor loc-tinent general fonch respost que pus la ciutat tenia per *suspectes* al regent y micer Franquesa, que ell no consentiria que y entrevin-guessen», Ardits, V, 373.

suspectió : sospecha : «que hi haja *suspectió* de dit morbo», Terrassa, xvi.

suspedrar (Martorell) : recalzar, refer un tros de paret ruinosa començant pels fonaments.

Suspell, llin. Mallorca.

suspendre [sospendre] : «los honorables consellers... per certas rahons remogueren o *sospeneren* En Benet Vidals», Ardits, I, 288.

suspengut per **sospès**.

suspensió : «sens emperó prejudici, lesió e derogació que per so no vol sia fets tácítament ne expressa als privilegis de la dita ciutat hage *sospès* e prorrogada la electió de cónsols», Ardits, II, 163.

suspició : sospecha : «*suspició* es creure mal d'altri per algun luger

judici», Flors de Virtut, d3; «Emperó con los menjars seran posats davant nos, los dits portadors sien curoses, diligent e atents que'l majordom assi facen donar a tastar per tal que per ço nos d'eyls freturem de sinistra *suspicion*», Doc. Arch., V, 44; «teniu sment a les persones que la reyna nomena en la sua letra e a altres de qui *suspició* se haja», Doc. Arch., XXII, 246; «*Suspició* es creure mal d'altri per algun lauger judici», Flors de Virtut, d3; «Mostres me feu de molta passió, plorant sovint sospitant-se de mi; jo satisfent a tal *suspició*, a son manar prompte sempre'm mostró», Canç. Saragossa, 328; «tenim molt bona salut sens *suspició* alguna de peste ni altre mal contagiós», Bolleta de sanitat, Lleyda, xvii; «A ell encara la ira ara lo dolor e les *suspicions* que de si propi lo temor sens consell fet havia...», Quinto Curcio, k5.

suspir. V. sospir.

suspirar. V. sospirar.

suspirós. V. sospirós.

suspit per sospir.

suspita. V. sospita.

suspitar. V. sospitar.

Susqueda, poble de Catalunya.

sust (València): susto.

Sust, llin. Barcelona.

sustància: hacienda: «E axí com dix lo fill empobrit e envilant e aterrat quant hagué discipada la *sustància* del pare...», 12.ª del Crestiá, c. 104.

sustar-se: asustarse, València, 1827.

sustenir per sostenir: «O dolça Mare, no us sové dels greus turments e dels terribles batiments qu'eu *sustenguí* lo jorn que ma carn subjuguí a la greu mort...», Serradell, c2.

sustentació: «Aquest era *sustentació* de ma vida, aquest era consolació de tot lo poble», Tirant, IV, 360; «*sustentació* dels que fretu-

ren; speranza dels qui's desesperaven...», 4.^t del Cartoxá, 95 v.º
sustentament: sustento, alimento, xv.

susurració [suçurració]: murmuració: «Sinch son las fillas de la enveja: odi, *suçurració* o murmuració, detracció... La *susurració* o murmuració en matèria grave sempre es pecat mortal...», Sinodals Tarragona, 1704, 211.

susurró: murmurador: «de *susurrons* e mal dients», Doctrina, xv, xvi.

susvenir (Berga): recordar.

sut: azud: «e per utilitat del públich e honor de la dita ciutat axí per lo pontó com per la *sut* de Flix», Ardits, II, 24; «Poden encara fer nores, *cuts* e céquies e pexeres on pusquen pendre les aygues per tots locs regar», Cost. de Tortosa, 89 v.º

sutà (València): sutano. Ex.: fulà, mengà, *sutà*.

sutge [sutja]: 1, hollín: «dels funerals caygué *sucha*», *Tabalet*, 1847, 13. Sin. *estalzt*, *estalzim*. 2, per *sutze*: «les llanes tant netes com *suïges*», 1657.

sutil. V. sotil

sutilitat: sutileza, J. Esteve.

Sutirà, llin. Girona.

sutjós: sucio (Ribera Salada). Ex.: llana *sutjosa*.

Sutrias, llin. Caldes de Montbuy.

sutze: sucio: «*sutze* e maculada», Psalms Amer, 13.

sutzear: ensuciar, xiv, xv.

sutzetat: suciedad: «com has nedejada la ma ánima de peccat e de tota *sutzetat*», Génesi Amer, 288.

sútzeu [sútzea, sútzia]: sucio: «bruta, *sútzea* o vil», J. Esteve, c3 v.º; «la bruta e *sútzea* vida del malvat home», J. Esteve; «*Sútzea* o deshonestat cosa», Id.; «tu est carnal, vil e *sútzeu* que per sa legesa has corrupuda gran part d'esta

SUTZ

terra», Angels, 128 v.º; «home *sützeu* o brut: Spureus. Sordidus. Maculatus», J. Esteve; «les mans *sütziés*», 4.ª del Cartoxá, c. 6; «Si es *sützia* cosa veure los llochs *sützeus* de la persona», Blanquerna, 75 v.º; «... purgar en aquest mon los vils pecats e vicis es millor que purgar les *sütziés* culpes en l'esdevenidor purgatori», Gerson, 1491, c6; «en los ulls abundants làgremes, en les orelles blasfémies, en la cara bufets, en lo nas pudor de *sütziés* scopines», 4.ª del Cartoxá, 73.

sutzletat : suciedad : «*Sutrietat* de cap e de barba: Squalor», J. Esteve.

SVAI

sutzor : suciedad, xv.

sutzura : suciedad.

Suyla, llin. jueu, Sta. Coloma de Queralt, 1287.

suzany. V. susany.

svair : «aquells ordenats sots lur príncep a manera de host endreçada, aparellada a endreçar, ajudar, *svahir* o dissipar alguna cosa, segons los es manats», Angels, 65 v.º; «e ell lavors ve e soptosament *svaex* l'om axí poderosament que si l'om no s'i guarda be, de continent l'haurá aterrats», Angels, 85; «lavors ell lo *svaex* e'll gita en tota part e en tot crim e peccat...», Id., 79 v.º Cp. *esvair*.

